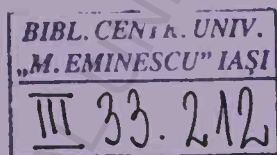

STUDII
ECONOMICE-POLITICE
(1890—1930)

Economia politică este ştiinţa legilor şi factorilor, cari stăpânesc poporaţia umană în raport cu mijloacele de existenţă, având ca scop cunoştinţa şi conducerea luminată a economiei naţiunilor.

CU O INTRODUCERE

DE

A. C. CUZA

BUCUREŞTI
EDITURA CASEI ŞCOALELOR
1930

PREŢUL LEI 250.

STUDII ECONOMICE-POLITICE

(1890—1930)

Economia politică este ştiinţa legilor şi factorilor, cari stăpânesc poporaţia umană în raport cu mijloacele de existenţă, având ca scop cunoştinţa şi conducerea luminată a economiei naţiunilor.

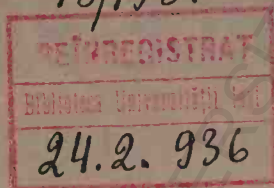
CU O INTRODUCERE

DE

A. C. CUZA

BUCUREŞTI
IMPRIMERIILE INDEPENDENŢA
Str. R. Poincaré, 17
1930

18/1931
RETIPREGISTRAT
24.2.936

APARATORILOR LUMINATI

AI

IDEEI DE NAŢIONALITATE

IN

POLITICA ECONOMICA ROMANEASCA

INCHINĂ

AUTORUL

INTRODUCERE

Ideea de naţionalitate şi „ideile de umanitate şi de liberalism", ca directive ale politicei economice româneşti între anii 1860 şi 1930

Principio coelum ac terras...
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem...
Virgilius Aen. Lib. VI 724

Spiritul *străbate făptura.* Mintea *mişcă materia.* Ideile *cârmuiesc universul.*

Aici, în cercetarea spiritului, a minţei, a ideilor, găsim explicaţia fericirei şi suferinţelor noastre: a mărirei şi decăderei naţiunilor.

Căci sunt idei şi idei, *cari intră în luptă. Idei, pe cari noi le confundăm cu aceleaşi nume. Cărora li atribuim aceeaş valoare. Deşi ele diferă în esenţa lor.*

Idei-puteri, *ale naturei, şi al căror mod constant de manifestare formează legile naturale, cari stăpânesc lumea, şi ni se impun să le respectăm, sub pedeapsa de a nu exista.*

Idei-păreri, *ale oamenilor, şi cari stăpânesc numai acţiunile lor, fie ca* adevăruri, *când sunt conforme cu legile naturale, fie ca* erori, *când li stau împotrivă.*

Naţionalitatea. *Adevăr: idee-putere a naturei. Ea se afirmă ca lege naturală, şi a cărei expresie imediată sunt naţiile, cu însuşirile lor diferite, formând individualităţile creiatoare ale culturei umane.*

„Umanitatea“. *Eroare: idee-părere a unor oameni, în deosebire de alții, cari nu o împărtășesc. Ea nu are nici o existență materială alta decât a națiilor, dar pe cari tot ea le neagă în principiu, lucrând să le desființeze, sau cel puțin nesocotind interesele lor.*

Să ni se ierte această digresie în domeniul arid al abstracției. Ea ni va servi ca să înțelegem cercetările cuprinse în volumul de față.

* * *

Directivele politicei economice românești, *a fost nevoe să fie clarificate din primul moment după constituirea „României”, ca Stat, prin „Unirea” țărilor surori și contopirea celor două popoare, Moldoveni și Munteni, într'o singură ființă,* ca nație românească. *De-aceea și vedem, că imediat după „Unire“, și fără a mai aștepta recunoașterea ei de către puteri — dar desigur în vederea acesteia — Cuza-Vodă, alesul dela 5 și 24 Ianuarie, se grăbește să expună programul guvernului „Principatelor-Unite“, a României.*

Mesagiul Domnesc, din 6 Decembrie 1859, *către Camera din Țara Românească, dar în aceeaș oră, și către Camera din Moldova, cum proclamă el, arată mai întâi motivele acestei expuneri programatice. Cuza-Vodă zice, adresându-se deputaților:*

„V'am adunat în conformitate cu glăsuirea art. 17 „din Convenție și pentru că a sosit momentul de a „face cunoscut țării programul guvernului meu în ce „privește reorganizarea Principatelor-Unite...

„România e ostenită de încercări zadarnice, fără „țel, fără folos... Totodată Europa, precum și m'am „încredințat, este gata de a ne da tot concursul capi„talurilor și a specialităților sale îndată ce se vor cu„noaște planurile noastre în privința viitorului. Este „prin urmare de datoria guvernului a se explica lă„murit asupra proectelor sale și a expune principiile

„ce va aplica la organizarea fiecărei ramure a administrației".

Din aceste declarații, ale Mesagiului dela 1859, se vede că este vorba nu numai de România, de politica ei internă, ci și de relațiile ei cu „Europa", de care fără îndoială ca avea cea mai mare nevoe ca să se poată dezvolta, în primul rând, ca să i se recunoască ființa. Mesagiul Domnesc, al lui Cuza-Vodă — contrasemnat, ca prim-ministru de Ion Ghica — arată ca idee directivă a politicei noului Stat „libertatea", *cu înlăturarea oricărui sistem de protecție, în relațiile din afară. Mesagiul proclamă anume :*

„Noi nu admitem nici un soiu de sistem protegui-„tor. Să ne socotim fericiți că pe pământul nostru nu „există nici una din acele industrii artificiale ce nu „pot să se ție de cât prin puterea unor legi speciale. „Sub cuvânt de a protegia lucrul național, ele nu „produc adeseori alt rezultat decât jignirea intere-„selor nației întregi în folosul a câțiva particulari.

„Tot felul de monopoluri și de privilegiuri vor fi „proscrise. ...Guvernul voește dar libertatea indu-„striilor și desvoltarea lor fără întrebuințarea de „mijloace artificiale"...

„Libertatea", proclamată astfel ca idee directivă a politicei economice românești, față de celelalte țări, corespundea intereselor politice, ca și intereselor economice, ale României, atunci. Interesul politic cel mai de căpetenie, la 1859, era ca România să fie recunoscută și simpatizată. „Libertatea", o recomanda în acelaș timp și guvernelor străine — cari ele erau protecționiste pentru industriile lor—și reprezentanților liberalismului economic, cari căutau să îndrumeze politica Statelor pe calea liberului schimb. Iar interesul economic impunea României libertatea comerțului cu celelalte State, ca singură măsură utilă în starea curat agricolă, în care se afla. In această privință, politica economică a noului Stat român, era conformă cu încheierile științei, ale celui mai autorizat reprezentant al științei economice politice

naţionale. Stabilind celebra lui schemă de desvoltare economică a naţiilor, Friedrich List (Sistem Naţional de Economie politică. Traducere de I. N. Papiniu Bucuresci, 1887, pag. 182), zicea, la 1841:

„Sub raportul economic, naţiunile au să treacă ur- „mătoarele faze de dezvoltare : Starea sălbatică, sta- „rea pastorală, starea curat agricolă, starea tot deo- „dată agricolă, manufacturară şi comercială.

„Istoria industriei, şi în special aceea a industriei „engleze, ne arată că trecerea dela starea sălbatică „la creşterea vitelor, dela creşterea vitelor la agri- „cultură şi dela agricultură la primele încercări în „manufactură şi în navigaţiune, se face în modul „cel mai avantagios prin liberul comerciu cu ora- „şele şi cu Statele mai înaintate...

„Cu cât agricultura a făcut mai puţine progrese, „cu atât comerciul exterior, serveşte mai mult la „schimbul productelor agricole şi al materiilor brute „din ţară cu articole fabricate din străinătate...

„Sistemul protector ar fi contrar nu numai pre- „ceptelor economiei cosmopolite, dar şi interesului „bine înţeles al naţiunei, dacă el ar înlătura cu totul „şi deodată concurenţa străină, dacă cu alte cuvinte „ar rupe legăturile naţiunei cu restul lumei".

România, curat agricolă, de la 1859, avea nevoe de a stabili legături economice libere cu celelalte naţii, aflate în starea industrială, şi al căror interes economic era, la rândul lor, să cumpere productele agriculturei, cu preţ pe cât mai scăzut, de oriunde. Mesagiul Domnesc, de la 1859, răspunde acestor cerinţe, proclamând „libertatea", ca principiu al politicei economice a României.

Dar acest principiu al „libertăţei", este evident că nu era valabil ca directivă, decât numai în relaţiie economice momentane, de la Stat la Stat, şi nu infirma, ci confirma ideea protecţiei naţionale, *în genere.*

Aci apar, ca să înlăture orice confuzie, în această privinţă, două personalităţi însemnate, ca ştiinţă şi

prin pozițiile ce le ocupau în Stat, cari vin să proclame ca directivă a politicei economice românești, ideea de naționalitate: *Simeon Bărnuțiu și Dionisie Pop Marțian.*

Dionisie P. Marțian *(1829-1865), economist politic și statistic de mare valoare, elev al celebrului Profesor Lorenz von Stein, de la Universitatea din Viena, trecând din Ardeal în România, a ocupat funcția de director al Oficiului statistic, înființat prin decret Domnesc la 9 August 1859, și în care calitate a publicat foaea trimestrială „Annale Statistice", și împreună cu dânsele „Annale Economice", ambele cu acelaș sub-titlu „pentru cunoștința părței Muntene din România".*

Chiar din primul număr, „Annale economice", publicând Mesagiul Domnesc de la 6 Decembrie 1859, Dionisie P. Marțian, deși funcționar al Statului — dar în concepția lui, admirabilă, ca independență, și ca spirit al datoriei sale profesionale, tocmai deaceea — se grăbește să atragă atenția asupra necesității de a mărgini „libertatea", *pe care o proclama acel Mesagiu, și de a avea în vedere* naționalitatea, *cu interesele ei deosebite, zicând (Annale economice. Antiul an, Trimestrul 1 1860, pag. 6):*

„Mesagiul Princiariu proclamă principiile comer-„ciului liber...

„Totdeauna guvernul României a profesat prin-„cipiul libertăței comerciului, și l'a practicat. Guver-„nele europene însă sunt toate în mai mare sau mai „mică măsură protecționiste a industriei indigene...

„Dar oare noi nu avem nimic de a protege?

„Guvernul României a fost și va fi pentru liberta-„tea comerciului. Acest principiu înse, se va putea „menținea numai prin înlesnirea și progresul națiu-„nei în cunoștințele economice. Acel guvern carele „zice: Comerciul este liber în această țară", nu va „putea face acest serviciu umanităței, fără de a-și „uita serviciul ce este dator naționalităței, înles-„nindu-i mijloacele de a-și câștiga capitalul inteli-

„genței, fără care nu numai nu va putea concura în „nimic la mișcarea economică intra-națională, ci ge- „neroasa devisă, va deveni o calamitate pentru na- „țiune“.

Aici, cum se vede, Dionisie P. Marțian, modestul funcționar, „Capu al Officiului statisticii“, chiar în foaea oficială, și imediat după publicarea Mesagiului Domnesc: cere restrângerea concepției prea largi a libertăței, proclamate în acel Mesagiu, semnat de Domn. Dar mai mult: el combate totodată însăși teoria liberalismului economic, reprezentată de Ion Ghica, bine cunoscut pentru ideile sale de libertate absolută, și care, ca prim-ministru contrasemnase acel Mesagiu. Nu știi ce să admiri mai mult, cutezanța funcționarului subaltern, sau toleranța ministrului. In zilele noastre, funcționarul ar fi fost scos din serviciu imediat.

Dar Dionisie P. Marțian, fiind menținut la postul său, continuă în aceeaș foae oficială, să apere ideea de naționalitate și împotriva Adunării legiuitoare.

„Votul de la 14 Iuniu pentru străini“ *sub acest titlu, Marțian se ridică împotriva votului dat de Camera Munteană, în 1860, prin care se încuviința străinilor dreptul de a cumpăra imobile. El atrage atenția asupra marei primejdii, adeverită astăzi pe deplin după șepte decenii, a invaziei străinilor, exprimându-se în următorii termeni violenți, de indignare nestăpânită (Annale economice. Antiul An, Semestrul II. 1860, pag. 30):*

„S'a excitat o cestiune din cele mai grave pentru „viitorul omogenităței poporului din această țeară.

„Imprejurarea că populația țerei a fost, pociu zice „mai de tot română, căci numărul străinilor era mic „pe lângă al indigenilor sau românilor, și că acest „număr nu putea prinde rădăcină din cauză că le- „gea oprește a le da dreptul de avere nemișcătoare; „această împrejurare, zic a fost o mare norocire și „un puternic sprijin pentru manifestarea dorințelor „națiunilor, căci ea nu permitea străinului de sânge,

„a turbura unanimitatea tendinţelor şi aspirărilor „naţionale.

„Această împrejurare neestimabilă pentru naţio- „nalitatea noastră, votul de la 14 Iunie a. c. a Came- „rei muntene, a reuşit a o nimici prin majoritate de „voturi, încuviinţând străinilor dreptul de a-şi cum- „păra averi nemişcătoare.

„Cuestiunea este din cele mai serioase ce ne poate „ocupa în acest moment, căci ea poartă în sine sîm- „burele unei invasii, nu de trupe străine, cari cotro- „pesc ţări pe o comandă, şi la un cuvânt de comandă „iar o părăsesc, ci invasia unei populaţii eterogene, „de diferite limbi, de diferite temperamente, obi- „ceiuri, religiuni, aspiraţii sau tendinţe politice, cari „descălecând aici şi prinzând rădăcină în pământul „îngrăşat de sângele românilor, nici o putere nu-i va „mai putea desrădăcina.

„Un ţipet de indignaţiune a produs în ţeară acest „vot cu atâta uşurinţă dat asupra unei cuestiuni atât „de adânc tăiătoare în viaţa noastră economică şi „politică...

„Intre străinii ce -şi deprind comerciul la noi, cei „mai eterogeni prin limbă, moravuri, religie, viţia, „adecă prin toate fiinţia lor sunt Evreii".

După ce arată, ce au făcut jidanii în Austria şi Ungaria, şi în ce fel lucrează în Moldova, acaparată de dânşii, Marţian adaogă:

„Oamenii noştri ce nu ştiu ce va să zică lupta in- „ternă între naţionalităţi deosebite, s'au lăsat a se „amăgi de frumoasa emblemă a „libertăţii", şi i-am „auzit prin divanul Moldovei militând pentru sânta „cauză a libertăţei".

Dar votul de la 14 Iunie, îşi avea una din cauze, mai pozitivă decât libertatea abstractă, în tendinţa proprietarilor din Muntenia de pe vremea aceea, de a întemeea „colonii", de germani, cărora să li vândă moşiile lor cu preţ, şi pentru care se şi făcuse o companie, cu contract în regulă subscris la Viena (Compania Aritonovici). Impotriva acestei tendinţi, Mar-

ţian a scris celebra lui broşură „Coloniştii germani şi România" (1860), tendinţă pe care nu încetează a o stigmatiza şi prin foaea oficială (Annale economice Antiul An, Trimestrul III şi IV, 1860, pag. 79):

„Ne trebe bani, bani"! se strigă în cameră din par„tea partizanilor de colonişti străini.

„Ne trebe mai întâiu să existăm ca naţiune", li se răspunse din partea contrariă:

„Partea contrariă", era fireşte aici însăşi Marţian, care se opunea, prin foaea oficială, tendinţelor Camerei. El continuă acţiunea sa de apărare a naţionalităţei româneşti, împotriva „banilor" străini, după cum se vede şi din următoarele consideraţii teoretice asupra capitalurilor, şi mai exacte astăzi, după ce se adeveresc, sub ochii noştri, decât erau pe vremea aceea. Iată, în adevăr, ce scria Marţian, sub titlul „Proprietata de pământ şi naţionalitatea (Annale economice, Anul II, Trimestrul I-IV, 1861, pag. 19):

„Înţeleg trebuinţa de a atrage capitalurile, însă nu „înţeleg că această trebuinţă este necondiţionată. Să „facem o deosebire între trebuinţele ţării şi ale na„ţiunei. Ţeara, ca pământ şi obiect de exploataţiune, „are o trebuinţă necondiţionată de capital. Dar na„ţiunea, care se află în proprietatea pământului ţe„rei şi lucrează bine sau rău, produce însă destul „pentru trebuinţele sale, ba şi ceva prisos, văzând „că pământul ar produce de 5 ori atâta cu intraveni„rea unui capital străin, însă cu condiţia ca străinul „să exproprieze pe fii ei din moşii şi să le caute apoi „aceşti străini după regulele ştiinţei, — cred că sub „asemenea condiţii, naţiunea cu indignaţiune ar de„clina „puternicul ajutoriu al capitalurilor străine" „şi ar preferi mai bine a fi de 5 ori mai săracă dar „proprietară a pământului decât expropriată în ţara „sa.. Ţeara română nu ar fi a Românilor; şi dacă „poate şi-ar mai păstra numirea, aceasta ar fi numai „o numire tolerată de noii proprietari până la o oca„siune oarecare...

„Crez şi opinez: că în această privinţă suntem în

„cea mai mare primejdie: că în contra acestei pri-„mejdii, generaţia prezentă numai prin legea restric-„tivă pentru străini este apărată de o desmoştenire „în massă...

„Aci ca în chestiunea colonizărei trebue să ne fie „aminte zisa străbunului: „Principii obsta sero me-„dicina paratur". *(Opune-te principiilor, căci dacă „aceste au slăbit, nu vei mai putea vindeca răul)".*

Principiile, ideile directive ale politicei economice româneşti — pe cari Dionisie P. Marţian le apără cu atâta hotărâre, chiar în foaea oficială a unui serviciu al Statului, dându-şi seamă că de aceste principii depindea întregul viitor al naţiei,—au sfârşit prin a-l pune în conflict cu interesele partidelor. Unul din deputaţii Camerei muntene, Turnavitu, aduce chestiunea în comisiunea budgetară. Răspunsul lui Marţian este clasic, şi merită să fie amintit în zilele noastre, pentru că îl onorează şi pe dânsul, şi adevărul, pe care îl proclamă, şi timpul în care asemenea manifestaţii de independenţă, erau îngăduite unor funcţionari. Marţian scrie, sub titlul „Revista economico-politică a anului 1862" (Annale economice, Anul III, Trimestrul I—IV 1862, pag. 196):

„Programa pentru înfiinţarea serviciului statistic „art. 3 litera F prescrie apriat că „pe lângă resulta-„tele statisticei se vor discuta în o publicaţie anume „toate chestiunile economice câte sunt la ordinea „zilei peste an, şi se vor lămuri prin date statistce".

„Conform cu această obligaţie, pe lângă annalele „statistice officiul a întemeiat annalele economice „adecă istoria pragmatică a economiei naţionale de „peste an.

„Vocea unui partisan s'a ridicat în comisiunea „bugetară în contra acestor annale...

„Limbagiul annalelor statistice şi economice n'a „putut fi altul decât al convingerei scienţifice, care „nu întreabă ce place sau displace cutărei partide...

„Pe ce drept ar putea oare pretinde un deputat „esclusivul drept de a vorbi politică pe contul budge-

„tului şi nu acordă acest drept şi unui funcţionar al „statului însărcinat a vorbi, au doar acesta nu „face chiar aşa parte din partea essecutivă precum „face parte deputatul din partea legislativă a gu- „vernului ? Deci subscrisul publicând annalele eco- „nomice ce'i a imputat un membru al comisiei bud- „getare, n'a făcut decât a-şi îndeplini datoria ce-i este „impusă prin art. 3 litera f, din proiectul de lege vo- „tat de Adunarea legiuitoare pentru înfiinţarea aces- „tui serviciu, şi pentru această scriere se crede chiar „aşa de neatacabil ca mandatariul unui colegiu elec- „toral pentru cuvintele ţinute în îndeplinirea datoriei „sale...

„Partea statistică cuprinde cifre şi date oficiale; în „partea economică sunt aprecia ţii stiinţifice asupra „evenimentelor anuale privitoare la economia naţio- „nală. A confisca convingerea a acestor aprecia ţii „ştiinţifice în folosul numai a unei clase din societate, „este o pretenţiune insultătoare de moralitatea insti- „tuţiilor publice. Noi mai credem în moralitatea a- „cestora. Nu poate fi în interesul puterilor publice de „a ne slăbi această credinţă...

„Nesprijinită, nedreptăţită, chiar şi expuşi, noi to- „tuşi continuăm a satisface programei şi numelui „acestei publicaţii, pecât împuţinatele puteri şi mij- „loace ne iartă, cu neînfrânt curagiu, căci pentru „aceasta avem nu numai dreptul ci fatalmente şi da- „toria.

Toată această luptă, împotriva lui Dionisie P. Marţian, se datoreşte ideei de naţionalitate, *pe care el o susţine cu o competenţă ştiinţifică desăvârşită, şi cu un neînfrânt curagiu, în adevăr, faţă de uneltirile capitalurilor străine, a căror înrăurire conrupătoare se afirmă încă de pe atunci, după cum se vede şi din atitudinea deputatului Turnavitu, de la Bucureşti.*

De altfel, încă dela 1858, Dionisie P. Marţian, a- trăsese atenţia naţiei româneşti asupra primejdiei capitalurilor străine, şi a lipsei noastre totale de cu- noştinţi în economia politică. In scrierea sa teoretică

„Economia socială. Sarcina I. Precuvântare. (Bucureşci 1858), el prezice cu glas profetic, ceeace din nenorocire sa adeverit:

„O mulţime de interese, de întreprinderi şi capi-„taluri, stau la pândă pân la regularea stărei politice „a României, ca să năvălească asupra terenului ei; „şi noi încă nu am reflectat asupra originei menţi-„nerei, şi conducerei facultăţilor noastre productive, „comunicative şi consumătoare... Ne inundează ten-„dinţia intereselor materiale — boala secolui... Dacă „ a scăpat ţara pân' a cum — deşi nu neatăcată — „de gangrena acestei influenţie, causa este, că acest „spirit, această direcţiune a activităţei popoarelor „fiind nouă, precum şi sciinţia ce o provoacă — de „abea s'a născut...

„Nu pretind a avea spiritul profeţiei; dar ar tre-„bui să fie orice patriot mai puţin decât scurt la „vedere, neprevăzând, că din lipsa totală a reflec-„siunilor asupra economiei naţionale, continuând „ea, va proveni ruinarea existenţei acestei naţiuni".

In timpul acesta, la Iaşi, un alt reprezentant strălucit al aceleiaşi direcţii, propovădueşte ideea de naţionalitate, cu toată autoritatea ştiinţei, şi cu tot prestigiul activităţei sale naţionale politice de până atunci.

Simeon Bărnuţiu (1808—1864). *fusese conducătorul românilor din Ardeal, în luptele lor cu Ungurii, prin anii 1840, şi cu deosebire în timpul revoluţiei, culminând, ca îndrumare hotărâtoare, a ideei de naţionalitate, în celebrul său discurs ţinut pe câmpia libertăţii, la Blaj, în ziua de 3 Mai 1848. La ademenirile Ungurilor, ca românii să se unească cu dânşii, dându-li toată „libertatea", numai să renunţe la naţionalitatea lor românească, Bărnuţiu răspunde:*

„Eu zic că libertatea cea adevărată a vericărei na-„ţiuni, nu poate fi decât naţională.

„Libertatea naţiunei încă e legată cu persoana ei, „ca şi a persoanelor fireşti, dacă nu mai strâns; li-„bertatea naţiunii încă poartă tipul naţiunii, cum „poartă libertatea personală tipul persoanei omului..

„Ce ar face Ungurii, când li-ar cuvânta de pe tron „Impăratul Josef în tipul următoriu: Ungurilor! „acum este epoca libertăţii, eu am pus filosofia ca să „fie dătătoare de legi în împărăţia mea, fiţi liberi „toţi, vorbiţi ce vreţi însă numai nemţeşte, ridicaţi-vă „şcoale şi învăţaţi însă numai nemţeste; ridicaţi-vă „teatre şi tipografii, faceţi şi tipăriţi ce vă place, însă „numai nemţeşte, lepădaţi-vă portul naţional şi lim- „ba voastră cea necultă, pentru că aşa cere unitatea „şi salutea statului“...

Simeon Bărnuţiu proclamă naţionalitatea, *ca bază a libertăţei, şi ca lege naturală a vieţei popoarelor şi a fericirei genului omenesc, zicând:*

„Aşa este, fără de naţionalitate nu e libertate nici „lumina nicăiurea, ci pretutindene numai catene şi „amorţire; ce este apa pentru pesci, aerul pentru „zburătorie şi pentru toate vieţuitoriele, ce este lu- „mina pentru vedere, soarele pentru creşterea plan- „telor, vorba pentru cugetare; aceea e naţionalitatea „pentru vericare popor, într'ânsa ne-am născut, ea „este mama noastră... naţionalitatea e îndemnul cel „mai potente spre lucrare pentru fericirea genului „omenesc“...

După înfrângerea revoluţiei Românilor, în Martie 1849, Simeon Bărnuţiu, urmărit de Unguri, în Transilvania, se stabileşte la Viena, unde urmează prelegerile facultăţei de drept, până în Octombrie 1852, când pleacă în Italia, şi îşi termină studiile la Universitatea din Pavia, fiind promovat doctor, în Iunie 1854.

Chemat la Iaşi, ca profesor de filosofie la „Acamia Mihăileană“, el îşi începe cursurile sale de logică în Ianuarie 1855, şi în acelaş an, prin stăruinţele lui, se deschise aici, pentru semestrul de iarnă, facultatea filosofică şi juridică. Iar în Octombrie 1860, înfiinţându-se, tot la Iaşi, cea d'intâi Universitate a Românilor, de Cuza-Vodă, Simeon Bărnuţiu este numit profesor de dreptul natural, de dreptul ginţilor, de dreptul public al Românilor şi de folosofie. Aici, el

predă cursurile sale până în Decembrie 1863, când se retrage din cauză de boală. Plecând din Iaşi, la începutul luiMai, Simeon Bărnuţiu moare în valea Almaşului, în ziua de 16 Mai 1864, pe când se afla în drum spre locul său de naştere.

Invăţământul lui Bărnuţiu, avea la bază ideea de naţionalitate, de care fusese insufleţit, după cum am văzut, în luptele sale politice, din Transilvania, şi pe care acum a dezvoltat-o de pe catedră în faţa unui auditoriu tot mai numeros şi mai entusiast. Acest învăţământ se poate rezuma, cu propriile lui cuvinte, pe scurt, în următoarele teze (Dereptulu Publicu alu Românilor, Iassi 1867, pag. 82, 87, 97, 98, 119, 139, 140):

„Elementul cel de antaiu alu fiecărei republice „e poporulu, *alu republicei Române,* poporulu Ro„mânu, poporul Traianense *(populus Romanus, „populus seu plebs Traianensis)...*

„Nece una naţiune nu poate fi liberă fără de teri„toriu propriu... Una naţiune pe teritoriul altei na„ţiuni e numai lipitură străină...

„Maiestatea poporului Românu e însăşi potestatea „supremă ceeace se cuvene lui şi numai lui în tota „întindere a teritoriului său...

„E Românu *(Romanus, Romano, Romain, Römer)* „tot omul ce se naşce dein parenţi Români şi tiene „cu Românii, *adecă cu dereptulu Românu, cu limba „Română, cu religiunea Română şi cu celelalte insti„tuţiuni române.*

„Cei ce nu sunt uniţi cu Românii prein aceste legature, sunt străini *(peregrini).*

Politic'a română deve se proceda cu cea mai mare „parsimonia când voesce să dee cetatea română „străinilor...

„Străinii se pot face Români şi asiedienduse ca co„loni *pre pământul Românilor. Acést'a e credenţia „unor proprietari mari. Fatale crescere de popora„ţiune, deplorande folose economice pentru Români! „Triste conversiune a toturor conceptelor de umani-*

„tate, de naţiunalitate, de derept şi ecitate, ca eredi-„tatea Românilor se se împartă la străini şi Românii „se remania despoiaţi de medilocele vieţei pre pă-„mântul propriu şi numai speptatori, cumu ajung „străinii la potere şi avere pre pamentul loru şi cum „le sting tote aspiraţiunile naţionale!

„Naţiunea şi republic'a Româna e domna şi pro-„prietaria a teritoriului seu in respect catra străini şi „catra gentile străine.

„Cu acest derept pot se se apere comunile şi tergu-„rile Române... cu acest derept potu se scota ele dein „mediloculu loru pre acei străini carii le aru periclita „esistenţia cu numerul şi cu alte apucături ale lor...

„Străinii 'şi au creat capitaria dein estorsiunea Ro-„mânilor, ei au tras la sine tote canaliile câştigului, „monopoliul viptualilor, al lucrurilor de prim'a ne-„cesitate şi de lups, şi au înnecat tierele Române cu „fabricatele lor, şi au fundat în aceste tiere ale panei „şi ale abundanţiei una sistema de caristia perpetuă, *„Românii aû remas numai cu agricultur'a, şi nu „potu se concura necaciurea cu străinii...*

„Deci e neaperat, au sosit şi tempul ca se se eman-„cipe Românii şi de supt străini, ar fi şi absurd ma-„car a vorbi despre emanciparea unor'a dein serbi-„tutea celor alalţi Români şi a lasa pre tota naţiunea „serba şi tributaria străinilor pe pământul român. „Aşia dară,:

1. Să se reducă numerul străinilor *încât să nu fie „periculos esistenţiei, demnităţei şi progresului na-„ţiunii Române;*

2. *Să se ia comerciul şi industria dein manele „străinilor şi să se restituească Românilor şi înainte „de toate comerciul lucrurilor de prima necesitate „viptualile, panurari'a şi cele pentru îmbracamente, „şi locuinţia, că-ci nu se unesce cu demnitatea na-„ţiunii Române şi e o violaţiune a dereptului perso-„nalităţii ei ca se'i ocupe străinii urbile şi tergurile „şi Românii se fia chirigii jidoveşti, nemţieşci, bulgă-„reşti, lipovinesci, etc...*

„Colonie străine se nu se aducă nece de cât pre pământul Român“...

Ideea de naționalitate, *apare aici, la Simeon Bărnuțiu, în logica ei riguroasă, cum era afirmată în acelaș timp de Dionisie P. Marțian, ducând la aceeaș directivă a politicei economice românești, cu excluderea străinilor prea numeroși, cari veneau să se așeze pe pământul României, în paguba Românilor. In contra acestei directive, a ideei de naționalitate, nu se putea spune nimic valabil. O nenorocire a voit, ca* două erori, *prin abatere de la logica acestei idei — datorite lui Barnuțiu și Marțian ei singuri — să înlesnească atacurile în contra ei și a directivei sale, și să confuzioneze spiritele, făcând să triumfe momentan directiva contrară, fatală nouă, a ideilor de „umanitate și liberalism“, pe când Simeon Barnuțiu și Dionisie P. Marțian dispăreau prea curând dintre noi.*

Eroarea lui Marțian — *surprinzătoare la un economist politic de valoarea lui — este deosebirea pe care o stabilește cu „evreii folositori“, după ce arată toată primejdia lor în genere, cum am văzut, în articolul „Votul de la 14 Iunie pentru străini“. El închee acest articol, scriind (Loc cit. 1860, pag. 36):*

„Nu voiu a zice că se eschidem pe toți evreii fără „deosebire de la comerciul sau industriele țerei. Ceii „cu capitalele inteleginței și altor averi, ne sunt „de folos până nu au un razemu în mulțimea con-„naționalilor, ce îi ispitesce a face încercări politice. „Aceia totu d'auna pot fi primiți, a'și essercea li-„beru comerciul lor“...

Eroare evidentă — prin abatere de la ideea de naționalitate, și prin contrazicere proprie. Căci jidanii, neasimilabili, nu ni puteau fi de folos, întrucât nația românească, avea nevoe să-și dezvolte propriele ei puteri, și să-și păstreze omogeneitatea sa. Iar capitalurile străine, Marțian singur le combătuse, arătând primejdia lor. Insfârșit, cum puteau evreii, înmulțindu-se în mod fatal, să nu aibă un

razim în mulţimea connaţionalilor, ce îi ispiteşte a face încercări politice? Cum se vede: eroarea lui Marţian, îi distruge propria sa cugetare logică.

Eroarea lui Bărnuţiu — *care nu ne surprinde, întrucât rezultă din logica întregei sale concepţii — este invocarea originei noastre romane ca titlu de stăpânire a României faţă de străini, şi confundarea naţiei româneşti, cu poporul Roman. El îşi începe „Dereptulu publicu al Românilor", cu aceste cuvinte (Loc. cit. pag. 1):*

„Dereptulu Românilor e dereptulu Romanu, de „aceea e şi neapăratu a lu desvolta necontenitu în „conformitate cu principiele cele naturali şi eterne „de derept, pre care le-au stabilit şi le-au aprobat „poporul Roman".

Eroare evidentă — şi ea, prin abatere de la ideea de naţionalitate. Căci naţia românească istorică, şi trăind în veacul al nouăsprezecelea, nu putea să se întoarcă la dreptul Roman, ca să-şi dezvolte organizaţia de Stat. Şi apoi: la care drept Roman, *când acesta variase în cursul dezvoltărei sale de secole?*

Aceste două erori, slăbesc puterea ideei de naţionalitate, prin abatere de la dânsa, inducând în confuzie spiritele, şi înlesnind înlăturarea ei uşoară de către adversari. Totuşi, ideea de naţionalitate, în deosebi prin propaganda ştiinţifică a lui Simeon Bărnuţiu, de pe catedra sa universitară de la Iaşi, trecând peste aceste erori, dă naştere unei şcoale, *de tineri entusiaşti, cari ieau parte activă în viaţa publică, luptând pentru înfăptuirea învăţăturilor lui. Vom vedea în ce fel.*

Dar în timpul acesta apare, de sine stătător şi independent de şcoala lui Bărnuţiu, un alt strălucit reprezentant al ideei de naţionalitate: genialul B. P. Haşdeu.

Bogdan Petriceicu Haşdeu *(1836—1907), născut în Basarabia, istoric, filolog, poet, mare erudit cu renume european, şi, nu mai puţin — ceeace se trece cu vederea —* economist politic. *Intr'o mică,*

foarte mică scriere a sa, dar vastă ca extindere ideală, şi admirabilă ca pătrundere şi claritate, B. P. Haşdeu îşi propune să studieze principiul fundamental al economiei politice, concurenţa, *cu scopul de a descoperi cauza pentru care creştinii nu pot să reziste concurenţei jidanilor. In această scriere, sub titlul „Studiu asupra Iudaismului. Industria naţională, industria streină şi industria evreiască faţă de princiciul concurenţei" (Bucureşti 1866), şi care a mai fost publicată apoi, pe când se afla încă în viaţă, în editura ziarului „Apărarea Naţională" (Bucureşci 1901), B. P. Haşdeu, zice (Introducere):*

„Ocupându-mă cu cestiunea judaismului, fui „condus pe nesimţite a mă întreba: „De ce oare in„dustriaşii creştini şi, mai cu deosebire, industriaşii „noştri români, să nu fie în stare de a susţine rivali„tatea industriei evreeşti.

„Pentru a descoperi cauza logică a acestui feno„men, constatat deja, ca un fapt positiv, de Cogălni„ceanu, Alecsandri, Holban, Boliac şi mai ales de „Marţian, mă văzui silit a aprofunda teoria generală „a concurenţei, pentru ca astfel să pot intra apoi, „în cazul special al preocupaţiunei mele".

B. P. Haşdeu, descopere această cauză, prin aplicarea ideei de naţionalitate la cercetarea fenomenului, stabilind în principiu (XXXIII ş XXXIV):

„1. Toţi membrii unei naţiuni se aseamănă unul „cu atlul, în toate privinţele în genere şi în privinţa „economică în specie...

„2. Toate naţiunile diferă una de alta în toate „privinţele în genere şi în privinţa economică în spe„cie...

„Aplicând acuma principiul cel antropologic al „naţionalităţei către cestiunea, ce ne preocupă, ne „încredinţăm, că concurenţa e posibilă numai între „industriaşi compatrioţi, ale căror forţe pot diferi „prin grad, dar nu diferă nici odată prin esenţă".

In această privinţă, B. P. Haşdeu, constată, că jidanii diferă cu totul, prin esenţă, de celelalte naţii.

ceeace face imposibilă concurența acestora cu dânșii (XLIV, XLV și XLVII):

„In privința ori și cărei națiuni ovreii sunt un ob-„stacol contra concurenței, nu numai ca streini, ci „anume ca niște inamici înarmați până în creștet.

„Ceeace îi deosebește de toate neamurile, făcân-„du-i una din cauzele dezordinei economice ale țări-„lor, în inima cărora se furișează, este hidoasa cu-„nunie a trei calități negative:

„1. Tendința de a câștiga fără muncă.

„2. Lipsa simțului de demnitate.

„3. Vrășmășia contra tuturor popoarelor...

„Din toate popoarele europene, numai ovreii ne „prezintă spectacolul unui neam întreg de zarafi și „de prăvăliași. Ei mai nu muncesc. Ei mai nu pro-„duc. Dar ei câștigă.

„In acest mod, de îndată ce Iudaismul se stre-„coară într'o națiune, negoțul banilor și negoțul de „prăvălie iau proporțiuni cu totul în desarmonie, cu „desvoltarea celorlalte ramuri industriale...

„De-aceea ce face absolut imposibilă orice concu-„rență între ovrei și ne ovrei, este nu numai avuțiile „lor, cele clădite pe trândăvia și lipsa cea complectă „a simțului de pudoare; ci încă formidabila unire ce „leagă pe toți membrii judaismului, într'o singură „asociațiune de ajutor mutual, contra tuturor celor-„lalți oameni".

Această scriere este a treia din seria „Studii asupra Iudaismului", publicate în 1866 (Trei Ovrei—Talmudul — Industria Națională), și la cari se raportează B. P. Hașdeu, încă și în scrisoarea de la 2 Noembrie 1902. „Ce fel de antisemiți sunt Românii? (Scrisoare deschisă către d. J. G. Bibicescu)", publicată în ziarul „Cronica" No. 441, din 3 Noembrie 1902, și apoi în „Apărarea Națională", No. 106, din 10 Noembrie următor, și pe urmă la sfârșitul broșurei „O nevéstă Română" (București 1903, pag 34). In această scrisoare menținându-și părerile de la 1866, B. P. Hașdeu zice (loc. cit. pag. 35):

„Nu cred să fie vre un alt Român mai cunoscut și „recunooscut ca anti-semit decât mine și aceasta de „patruzeci de ani fără nici o șovăire. La 1862 în „Iași, eu publicai un act din 1579, prin care Petru-„Vodă Șchiopul gonia pe Evrei din Moldova... Așe-„zându-mă apoi în București, eu am scos la lumină „în 1866 mai multe „Studii asupra Iudaismului" „(Trei Ovrei — Talmudul — Industria Națională). „De atunci încoace n'am încetat de a combate inva-„siunea evreească în România, nici o dată însă din „vreo preocupațiune bigotă; și pentru a pune în „această privință punctul pe i, am publicat la 1868: „Istoria toleranței religioase"...

Prin scrierile sale eminente, în diferite ramuri, prin autoritatea sa recunoscută și în străinătate, ca om de știință, prin spiritul său strălucit, și nu mai puțin, prin această statornicie a sa exemplară în convingeri, B. P. Hașdeu a fost unul din cei mai eminenți reprezentanți ai ideei de naționalitate în politica economică românească. Dar el nu era și un om politic activ, ca să ia parte la luptele publice.

Școala lui Bărnuțiu, se afirmă mai ales pe terenul acesta, mai întâi cu prilejul votărei Constituției de la 1866: opunându-se cu dârzenie și cu deplin succes hotărârei guvernului — sub presiunile din afară și ale propriilor „idei de umanitate și de liberalism", ale conducătorilor — de a da drepturi jidanilor.

La Iași, se constitue un „Comitet central național", la care participă numeroase și distinse personalități, din toate straturile societăței, în frunte cu reprezentanții școalei Barnuțiu, și al cărui suflet era A. D. Holban.

Alexandru D. Holban (1837—1917), economist politic, teoretic și practic distins, fost elev al școalei imperiale de agricultură din Grignon, în calitate de exponent al acelui Comitet, întocmește și distribue sub semnătura lui o petiție, adresată „Domnilor de-

putaţi ai Adunării Constituante Române“, în care se zice:

„Subscrişii cetăţeni români de dincoace de Milcov „înspăimântaţi de grozava lăţire a jidovismului în „Moldova, unde această plagă se întinde asupra „corpului social ca o adevărată gangrenă, amenin- „ţându-ne de o complectă desnaţionalizare, suntem „cuprinşi de durere văzând că unii dintre români, „în necunoştiinţa adevăratei stări de lucruri şi con- „duşi numai de un umanism greşit, au perdut din „vedere interesele naţionale ale Românilor până de „au introdus în projectul de Constituţiune pregătit „de Consiliul de Stat, un articol prin care se acorda „judanilor drepturi politice — pe când ei în Romă- „nia nu pot avea, pe deplin, nici chiar drepturi ci- „vile...

„Considerând ca judanii au răpit prin mijlocul „usurei proprietăţile fonciare în genere prin oraşiele „Moldovei, rămânându-ne abia o treime din totali- „tatea clădirilor, şi aceasta mai mult prin maha- „lalele cele mai depărtate de centru...

„Considerând că tot comerciul mare în Moldova, „atât de înflorit cu 30 ani în urmă, este stins sub în- „râurirea ’nadins ruinătoare a coaliţiunei jidoveşti, „pe care acum l’au concentrat în mânele lor; şi ast- „fel toate isvoarele cele mai bogate ale industriei ro- „mâneşti au căzut nemijlocit un monopol jidovesc.

„Considerând că comerciul cel mic şi meseriele „le-au acaparat şi pe aceste judanii, când cu 15 ani „în urmă era în Moldova atâtea bresle naţionale: „bacali, macelari, pescari, cârcimari, pitari, faclieri, „argintari, lemnari, petrari, etc., — corporaţiuni ac- „tive care dădeau o mare viaţie industriei noastre: „aceste bresle au dispărut şi în locul lor sunt bresle „jidovesci.

„Considerând că această fatală nimicire a comer- „ciului şi desorganisare a breslelor are desastroase „consecuinţi, fiindcă, de oparte, sumele colosali care „fructificau înainte în mâinele românilor, trecând,

„treptat prin mii de canaluri şi ramificându-se în „toate unghiurile ţierei, sunt sustrase din cercul „muncei naţionali fără putinţie de reîntoarcere; de „altă parte asemene s'a statornicit un zid nestrăbă„tut între poporul de rând şi celelalte stări naţio„nale, ceeace face cu neputinţie reînfiinţarea unei „stări de mijloc *atât de neapărată pentru menţinerea „echilibrului într'un stat prosper.*

„Considerând că concentrarea monedei în mânele „unui neam ostil ţierii este basată numai pe usura „şi e foarte periculoasă pentru naţiune: queci aci „aflăm şi secretul deselor crise monetarie care bân„tue România de 15 ani aproape...

„Considerând că este cu neputinţia de a se sus„ţiene concurenţia cu judanii, queci ei sunt consti„tuiţi opresiv, intolerenţi, usurari şi jăfuitori chiar „din timpul lui Moise, şi ca reul ce ne fac nu pro„vine de la individ ci de la tradiţionala constitu„ţiune a însuşi neamului jidovesc, care se privesce „pre sine popor ales de Dumnezeu, *iar pre toate ce„lelalte popoare le consideră ca usurpatoare a bu„nurilor făgăduite lor de Jehova — contra căror „toate uneltirile sunt permise şi licite"...*

După ce petiţia Comitetului naţional din Iaşi, redactată de A. D. Holban, expune astfel pe larg considerentele sale într'un şir sistematic şi vădind cunoştinţi, surprinzătoare nu numai la noi, pe timpul acela, aminteşte măsurile luate de Napoleon la 1808, şi conclude. Contestând Constituantei şi chiar naţiei însăşi autoritatea de a instreina drepturile naţionale, şi cerând legi de excepţiune pentru apărarea Românilor, subscriitorii declară:

„Noi subscrişii, Români din Moldova, n'am putut „nici să ne închipuim măcar ca Adunarea României „ar fi în stare să înstrăineze drepturile imprescripti„bile ale naţiunei, dându-le acestei lepre a popoare„lor civilisate; căci mandatul Domniei-Voastre, nici „într'un cas, nu ve poate învoi distrugerea naţiunei „pe care o representaţi şi ai caria drepturi sunteţi

„imperios chemați a le apăra. Drepturile impres- „criptibile ale Românilor nici însuși națiunea, în „massă, nu le poate înstreina, căci și ea le are nu- „mai în deposit, și este datoare să le treacă neatinse „urmașilor, după cum le au primit de la străbunii „noștri.— De aceea dar, departe de a admite un mo- „ment măcar putinția acordărei de drepturi politice „judanilor, seau facultatea d'a putea ei cumpăra „moșii în România, noi venim să vă cerem legi de „excepțiune pentru apărarea noastră contra acestui „flagel neîmpăcat“.

Ideea de naționalitate, *este afirmată aici, cum se vede, în mod absolut: față de nație însăși, care nici ea nu are dreptul să se înstreineze de dânsa.*

Această petiție, memorabilă din toate punctele de vedere, a Comitetului Central Național din Iași, tipărită în „Tipariul Tribunei Române“, cu data „Iașii, 1866, Maiu 1“, a fost numerotată pentru control, și distribuită cu semnătura autografă „Pentru Comitetul Central Național, A. D. Holban“. *Inaintată Adunărei Constituante, ea a produs o adâncă impresie în toată țara, și în deosebi a pus în mișcare mulțimea Capitalei, care cerea să se aplice* „jalba Moldovenilor“. *In această privință, iată informațiile scrise de A. D. Holban, el însuși pe exemplarul care poartă No. 30, ce mi-a încredințat cu câteva luni înainte de moartea sa (1917, August 31), și pe care le reproduc întocmai. Textul său zice:*

„Redactată de A. D. Holban și s'a răspândit în Moldova.

„Această petiție s'a acoperit de 60.000 de sem- „nături și s'a trimes Constituantei. Publicată în „Trompeta Carpaților a stârnit revolta Capitaliei „care ridicându-se a încunjurat Camera cerând să „se puie în aplicare jalba Moldovenilor. In jurul „Constituantei s'au adunat peste 50.000 de oameni. „Dealul mitropoliei era negru de lume ca un moși- „noi de furnici. Studenții munteni Boliac și Mihail „Marghiloman, au avut un mare rol în această

„stârnire a Conştiinţei Publice — care a împedicat „împământenirea jidanilor în masă".

Asupra acestei mişcări populare, iată ce povesteşte şi Regele Carol în Memoriile sale (Aus dem Leben König Karls von Rumänien. Aufzeichnungen eines Augenzeugen. Erster Band. Stuttgart 1894, pag. 76):

„18 (30) Iunie. *In Cameră începuse dezbaterea „asupra Constituţiei, după suspendarea de 40 de „oare, care fusese acordată pentru studiul prelimi„nar. Duşmanii jidanilor... veniseră înaintea Came„rei, şi pe când în lăuntru câţiva deputaţi Moldo„veni, de la Tribună, protestau contra egalizării po„litice a jidanilor, ceilalţi făceau zgomot în faţa „porţilor. Prea târziu luă cuvântul I. Brătianu şi de„clară în numele guvernului că nu insistă în men„ţinerea articolului combătut.*

„A fost întâmpinat ce-i drept cu aprobare răsu„nătoare de către deputaţi, dar mulţimea zgomo„toasă a poporului de afară nu se mai lăsă liniştită, „ci porni ca o lavină care creşte, de pe dealul Mi„tropoliei, prin oraş până înaintea Sinagogei; această „casă de închinăciune, abia clădită în stil, a fost „distrusă total".

Sub presiunea acestei mişcări a poporului, Art. 6, *propus de guvern — în urma stăruinţelor lui Adolphe Crémieux, preşedintele „Alianţei Izraelite Universale", care venise el însuş la Bucureşti, şi propusese un împrumut de 25 de milioane de lei! — este înlăturat. Art. 6, prevedea: „religia nu este o „piedică a naturalizării în România. O lege specială „va regula admiterea graduală a izraeliţilor la natu„ralizare".*

In şedinţa de la 18 Iunie 1866, amintită, a Constituantei, I. Brătianu declarase că renunţă la acest articol. Iar în şedinţa de la 21 Iunie, Constituanta, înlăturând Art. 6, îl înlocueşte cu următoarea dispoziţie definitivă, a Constituţiei, care apoi a fost

votată cu unanimitatea de 91 voturi, în ziua de 29 Iunie, și promulgată la 1 Iulie 1866:

„**Art. 7.** Numai străinii de rit creştin pot dobândi „calitatea de Român".

Acest faimos „Articol 7" — *în care triumfă „ideea de naționalitate" în politica economică românească — ne-a apărat existența noastră națională, de la 1866 la 1878, împiedecând exproprierea noastră totală încă de atunci.*

Nu trebue dar să uităm:

„Articolul 7", al Constituției de la 1866, este opera ideei de naționalitate a școalei lu Bărnuțiu, realizată prin „Comitetul Central Național", din Iași, de sub conducerea lui A. D. Holban.

E un mare merit. Căci odată introdus în Constituție, Art. 7 nu ne-a apărat numai cu dispozițiile lui din text, împiedecând încetățenirea jidanilor, în massă, ci s'a impus ca directivă generală, formând conștiința nației românești, și trezind energia ei față de primejdia jidănească. Această directivă salutară, ar fi avut deplin succes în orice privință, dacă măsurile ei nu ar fi fost zădărnicite prin corupție, și dacă ea însăși nu ar fi fost paralizată în desfășurarea ei deplină, de directiva contrară.

II

„**Ideile de umanitate şi de liberalism**", *se afirmă împotriva ideei de naționalitate, de către generația imediat următoare lui Dionisie P. Marțian și Simeon Bărnuțiu. In fruntea acestei generații, stau distinse talente, înzestrate cu o variată și aleasă cultură, dar din nenorocire, nu și cea mai solidă. Ei sunt stăpâniți de „ideile moderne", vulgare ale liberalismului abstract, și de aspectul „civilizației" popoarelor apusene, pe care o consideră ca productul acestor „idei", în loc să vadă că ideile sunt productul acestei civilizații. Acești tineri, lipsiți totodată și de simț istoric, și de spirit cu adevărat științific — dar voind*

să fie neapărat la înălţimea „civilizaţiei moderne“— îşi închipuiau dar că vor „civiliza“ naţia românească rămasă în urmă şi nepregătită, aplicându-i „ideile civilizate ale lor: cu nesocotirea ideei de naţionalitate, care nu încăpea, se vede, în această „civilizaţie“.

Unul din aceşti tineri de mare talent, ca scriitor şi orator, şi cu o aleasă cultură, profesor de filosofie la Universitatea din Iaşi, şi membru fondator şi conducător al însemnatei societăţi literare „Junimea“, este Titu Maiorescu.

Prin „Convorbiri literare“, organ al acelei societăţi, Titu Maiorescu, publică un studiu, sub titlul „Dreptul publicu al Românilor şi Şcoala lui Bărnuţiu“, şi în care începe prin a constata („Convorbiri literare, No. 20, Anul I, Iassi 15 Decembrie 1867, pag. 273):

„Barnuţiu a fundat o adevărată şcoală de prin- „cipii în viaţa politică română...

„Cine a văzut, cu oarecare surprindere, resărind „în Constituanta României doctrinari ca D. Lateşu „şi Tacu, cine a auzit teoriile emise din când în când „de D.D. Gheorghiu şi Suciu, cine a aflat despre „direcţiunea politică a Primăriei din Iassi, condusă „sufleteşte de aceşti domni: să scie, că izvorul aces- „tor emanaţiuni originale în politica română a fost „Bărnuţiu şi că doctrina acestei şcoli se află întru- „pată în opul acestui bărbat despre „Dreptulu pu- „blic al Românilor“.

„Este dar pe de o parte interesul ştiinţific al ma- „teriei, ear pe de altă parte influinţa practică, ce „şcoala lui Barnuţiu începe a avea în politica ro- „mână ce ne îndeamnă a analiza scrierea de faţă şi a „presenta publicului cetitor câteva observări critice „asupra ei“.

Voiu observa, de la început:

„Interesul ştiinţific al materiei, ca şi influinţa practică a şcoalei în politica română“, cereau desigur: ca Titu Maiorescu să analizeze ideea de naţio-

nalitate ea însăşi, şi consecinţele reale ale acesteia, aşa precum rezultau efectiv din concepţia lui Bărnuţiu. Dar Titu Maiorescu, lasă la o parte ideea *şi se opreşte la* eroarea *lui Bărnuţiu cu „dereptulu Românilor este dereptulu Roman", ale cărei consecinţe imaginare le analizează pe larg, deşi ele nu fusese nici odată afirmate în politica română de Bărnuţiu sau de şcoala lui. Aceste „consecinţe", Titu Maiorescu le enumeră publicându-le cu litere compacte în text, şi însoţindu-le cu comentarii, uşor triumfătoare fireşte, împotriva neadevărului lor, evident (Loc. cit. pag. 275):*

„Prima consecinţă a şcoalei Barnuţiu: Religiunea „creştină este periculoasă şi trebue înlocuită prin „cultul păgân al Romanilor, potrivit naturei române".

Dar când oare Simeon Bărnuţiu, sau şcoala lui a susţinut că religiunea creştină este „periculoasă", şi a voit să o înlocuiască prin „cultul păgân" al Romanilor? Aceasta, desigur, nu era „consecinţa" la care ajungea Barnuţiu şi şcoala lui, când însuşi Maiorescu vine imediat să constate, pretinzând că e o contrazicere (Loc. cit. pag. 276):

„In momente politice... vedem pe şcolarii lui Bar„nuţi dându-şi mâna cu preoţii creştini şi lucrând „împreună cu aceştia".

Consecinţa reală, *a şcoalei lui Bărnuţiu, era dar aceasta, văzută — a unirei şcolarilor săi cu preoţii creştini — nu înlocuirea religiunei creştine prin cultul păgân, de care nu a auzit nimeni, şi care nu era dar decât* o consecinţă imaginară, ce i se atribue, sofistic.

De fapt, o altă consecinţă îl preocupă pe Titu Maiorescu, şi pe care el o numeşte „ultima consecinţă a şcoalei lui Bărnuţiu", *contra căreia mai cu deosebire se îndrepta întregul său studiu. Această consecinţă, rezultă din* adevărul ideei de naţionalitate, *care stă la baza politicei economice a lui Bărnuţiu, şi pe care Titu Maiorescu, caută să o*

înlocuiască, opunându-i „ideile de umanitate și de liberalism". (Loc. cit. pag. 341):

„Contra ultimei consecințe a școalei Bărnuțiu de „a opri comerciul străinilor și de a goni mai ales „pe evrei afară din țară ca periculoși existenței ro- „mâne, opunem ideile fundamentale de umanitate „și de liberalism, pe care sub nici un cuvânt, „pentru nici un timp și cu nici un pretext nu este „permis a le înfrânge.

„Mulțimea străinilor și în special a Evreilor în „țara noastră este un simptom a unui mare rău, „nimeni nu o neagă. Dar ce mijloc nechibsuit de a „ataca simptomul și de a lăsa rĕul, sau cel puțin „de a ataca mai întâi simptomul cu speranța de a „îndrepta mai pe urmă rĕul!

„Rĕul nostru este lipsa de activitate și lipsa de „sciința în poporul românu. Odată aceste defecte „date, tot comerciul și toată sciința trebuie să de- „vină străine, și străinii au fost prin urmare in mij- „locul rĕului reprezentanții părții celei bune, de care „nu se poate lipsi un stat fără a peri. Evreii au sus- „ținut la noi activitatea comercială... Pe evrei îi vom „înlătura când vom fi cel puțin tot așa de activi ca „și dênșii...

„Naționalitatea", dacă acest cuvĕnt vrea să aibă „un merit și o valoare, nu poate fi un pretecst, sub „care să se ascundă egoismul și barbaria, și ținta „noastră în viitor nu este de a ne păstra numai „limba și sângele și teritoriul brut, fără altă aspira- „țiune mai nobilă. Pe această treaptă stau și Indianii „selbateci din America, dar de aceea Indianii din „America constitue o hordă și nu o națiune. Limba „și sângele și teritoriul sunt elemente prețioase ca „mijloc spre un scop mai înalt, și acest scop nu „poate fi altul decât progresul civilisațiunei ome- „nesci prin toleranță și sciință, prin buna stare ma- „terială și morală potrivită totdeauna cu meritul „culturei unui popor. Dar a susținea mijloacele prin „un sistem care nimicește scopul, este cea mai ab-

„surdă din toate rătăcirile politice, ce se pot în-„chipui...

„In orice massă de popor, și cu atât mai mult în „massa unui popor încă necult, există pe lângă în-„sușirile cele bune și un instinct ascuns, teluric, bru-„tal, pe care toți oamenii de bine și toate instituțiu-„nile salutare caută a-l ținea în jos, a nu-i permite „eșirea la lumina zilei, de care nu este vrednic. In „acest instinct se concentră relele naturei omenesci: „lenea, injustiția, invidia contra celui mai bun și „cruzimea sângeroasă. Să nu ne atingem, să nu des-„legăm acest element diabolic...

„Apelul la acest instinct inimic naturei omenesci— „eacă resultatul fatal, la care ne-ar duce școala lui „Bărnuțiu".

Aceasta este dar întreaga „doctrină".

„Ideile de umanitate și de liberalism" — *opuse ca directivă „ideei de naționalitate"! Ele apar aici cu toate argumentele, în expunerea autoritară doctrinară, a celui mai iscusit reprezentant al ei: Titu Maiorescu. Se cere dar să analizăm pe scurt elementele din cari se compune această doctrină pentru a-i fixa înțelesul și consecințele, așa precum de fapt le-a și avut, dând rezultatele pe cari le vedem. Le vom numerota, pentru a fi siguri de a nu omite nimic din aceste „idei", cari au fost crezul unei întregi generații de conducători ai politicei Statului românesc, paralizând, prin atitudinea lor, pe ceilalți:*

1. „Umanitate și liberalism", *față de toți străinii, deși primejduiau existența românilor. Ca și cum nația românească nu ar fi făcut parte din „umanitate". Ca și cum cea mai bună politică și obligatorie era „liberalismul", în fața concurenței parazitare, a jidanilor, cari ne distrugeau, profitând de „libertatea", ce li se acorda.*

2. Mulțimea străinilor, *considerată ca „simptom". Atunci când era cauza evidentă a răului. Iar evreii socotiți ca „reprezentanții părții celei bune", pentru că ar fi susținut activitatea comercială, la noi. Atunci*

când ei au fost distrugătorii sistematici ai comerţului românesc.

3. „Lipsa de activitate şi lipsa de ştiinţă, în poporul român“, *aşadar lenea şi prostia românilor, a făcut ca tot comerţul să treacă în mânile străinilor, în deosebi a jidanilor. Pe când adevărata cauză era, că românii, nepregătiţi, în epoca de prefacere a economiei lor naţionale, şi nesusţinuţi de nimeni, datorită tocmai acestor „idei“, ale conducătorilor lor, au căzut victime ale unei concurenţe neleale, sistematic organizate, duşmane, faţă de care nu se luase nici o măsură. Iar acum li se spunea românilor, ca în batjocură: „pe evrei îi veţi înlătura, când veţi fi cel puţin tot aşa de activi ca şi dânşii“. Vrea să zică: sunteţi nişte incapabili şi leneşi!*

4. „Naţionalitatea, *limba, sângele, teritoriul“, nu este decât „un mijloc“ spre un scop mai înalt, care nu poate fi altul decât „progresul civilizaţiunei omeneşti“. Ca şi cum civilizaţiunea omenească, ar fi alta decât naţionalitatea, limba, sângele, teritoriul, care trebuesc dar păstrate, dezvoltate, cultivate, ca ea să poată exista şi progresa, şi prin urmare, ele înşile sunt „scopul cel mai înalt“, naţionalitatea, limba, sângele, teritoriul: pentru că prin ele numai se realizează progresul civilizaţiunei omeneşti.*

5. „Instinctul ascuns, teluric, brutal“, *desigur al naţionalităţei — întrucât se zice, că apelul la acest instinct este rezultatul fatal, la care ne-ar duce şcoala lui Bărnuţiu — trebue ţinut jos şi a nu-i permite ieşirea la lumina zilei, de care nu este vrednic. Pe când era evident, că numai dezvoltarea şi cultivarea acelui instinct — trezind conştiinţa naţională a românilor, prin propaganda ideei de naţionalitate, aşa precum era în principiile şcoalei lui Bărnuţiu — putea să salveze naţia românească de o desmoştenire în massă, cum prevedea marele economist politic Dionisie P. Marţian, la 1860, şi cum era pe cale de a se realiza, la 1867, când Titu Maiorescu propovăduia „ideile de umanitate şi de liberalism“.*

In această doctrină, cum se vede, totul era neadevărat, nelogic, fals, abstract, şi mai cu deosebire nepotrivit cu interesele concrete, pozitive ale naţiei româneşti, pe cari le sacrifica unor şabloane sterile.

Ca să înţelegem toată prăpastia, dar şi ridicolul acestei nenorocite direcţii, a „ideilor de umanitate şi de liberalism“, care se perde în nouri, este destul să o comparăm cu faptele, *aşa precum de pildă le găsim expuse şi în documentul public, memorabil,* „Proiect de lege pentru regularizarea stării jilovilor în România“, *prezentat de 31 deputaţi moldoveni, Adunărei deputaţilor, la 1868.*

Acest proiect de lege, însoţit cu o „expunere de motive“ amănunţită, de mare însemnătate teoretică, a fost redactat tot de A. D. Holban, după cum o dovedeşte argumentarea şi stilul, în unire, desigur, şi cu B. P. Haşdeu, cari amândoi figurează printre semnatarii săi. „Expunerea de motive“, *porneşte de la faptul invaziei jidanilor, de dată recentă la 1868, şi pe care semnatarii proiectului o văzuseră crescând sub ochii lor:*

„Năvălirea jidovilor în România, şi mai cu deo-„sebire în partea României de sus, a luat proporţiuni „aşa de mari în anii din urmă, încât a înspăimântat „populaţiunile române; căci ele se văd inundate de „către un neam ostile şi separat, care tinde la înfiin-„ţarea unei naţionalităţi străine alături cu cea ro-„mână şi opusă intereselor acesteia“.

Iată aşadar un fapt, *invazia jidanilor, şi pentru lămurirea* consecinţelor *căreia, expunerea de motive citează* alte fapte, *din domeniul obştesc:*

„Considerând că din punctul de vedere economic... „s'a tolerat constituirea unui monstruos monopol în „mijlocul societăţei române, care a distrus cu desă-„vârşire comerciul şi mica noastră industrie... mai „ales în Moldova unde acest neam s'a substituit co-„mercianţilor şi artisanilor indigeni prin toate urbele „fără excepţiune, străbătând chiar şi comunele „rurale...

„Considerând că din punctul de vedere național *„Jidovii sunt periculoşi pentru poporul român, atât „pentru numărul lor cel mare de 500.000 suflete, cât „şi pentru rezistența lor la orice fusiune cu rasa in-„digenă...*

„Considerând că din punctul de vedere politic, *„Statul nu este o ficțiune abstractă, dară este expre-„siunea unei individualități naționale, care se înte-„meează pe ideile credințele, sentimentele, moravu-„rile şi tradițiunile unui popor; de-aceea Statul este „imperios chiămat să caute mijloacele de dezvol-„tare a forțelor poporului şi să dirige activitatea lui „în sensul spiritului său național... La Jidovi legea „religioasă este şi legea civile şi vice-versa; Statul şi „biserica formează un tot care se concentrează în „cuvântul* Judaism. *De aceea nici un Jidov nu se „poate deslipi de acest Stat în Stat teocratic, căci „atunci el în acelaş timp ar fi nevoit a se lepăda şi „de biserica sa. Aceasta-i cauza pentru care ori şi „unde se află Judaismul, el este forțat de a forma* „Stat în Stat...

„Insă imigrațiunea jidovească a luat un adevărat „avânt de la anul 1828 — după invasiunea Mosco-„vită — când țara zguduită de tot felul de suferințe, „a ajuns la o nepomenită mizerie; pre lângă care „s'au adaos şi introducerea de nuoi vicie şi stator-„nicirea unui sistem biurocratic corupt. Astfel încât „Jidovii, al căror număr abia se urca înainte la „25.000 de suflete, merg sporind din an în an şi la „1844 se urca la 55.000, la 1854 la 160.000, (No-„tions statistiques sur la Moldavie par N. Soutzou, „pag. 67), şi astăzi la mai bine de 500.000 suflete, „adică în periodul anilor 1844—1854 cifra medie „anuală a imigrațiunei este de 10.00 suflete, şi în „periodul anilor 1854—1867 media anuală se urcă „la 26.154. Cifrele acestea au o elocință iresistibilă, „căci corespund cu scăderea forțelor noastre econo-„mice, cu desnaționalizarea târgurilor Moldovei, cu „monopolizarea comerciului României, cu irupțiunea

„Jidovilor prin sate, cu împuținarea numerariului și „crescerea criselor financiare, cu înmormântarea „averii fonciare a țărei sub o enormă datorie hipo- „tecară...

„Basați pre aceste considerațiuni, basați pre legile „consuetudinarie și pre legile positive ale țerei... „văzând iminența pericolelor cari învălue poporul „român, atât în privirea economică cât și în cea „națională... subscrișii au onoare a propune repre- „sentațiunii naționale următorul proiect de lege“

Din acest proiect de lege, compus din zece articole, voiu reproduce — ca să se vadă caracterul excluziv economic, și având de scop, în primul rând, stavilirea invaziei jidanilor — numai următoarele cinci:

„Art. I. *Jidanii nu se vor putea statornici în comu- „nele urbane fără autorizarea consilielor comunali.*

„In comunele rurali nu se pot stabili Jidovi sub „nici un pretext, fie chiar timpurariu.

„Art. III. *Jidovii nu pot avea prorietăți ne-mobile, „nici urbane, nici rurali.*

„Art. V. — *Jidovii nu pot ține în arendă moșie, „cârciumi, mori, poverne, păduri vii, suhaturi, „grajduri de îngrășat vite, stâne; nici hanuri și otele „pre la drumuri.*

„de asemenea ei nu pot fi antreprenori pentru „vre o afacere de ale Statului, de ale comunelor, sau „de ale oricăria case publice.

„Art. VIII. *Comerciul cu obiecte de masă și beu- „tură pentru chreștini, este interzis Jidovilor.*

„Art. IX. *Toate comunitățile și comitetele jido- „vesci tolerate și autorizate până acum prin diferite „urbe sunt și rĕmân desființate de la publicarea „legii de față“.*

Acest proiect de lege este subscris de următorii 31 de deputați, ale căror nume merită să fie reținute, pentru atitudinea lor prevăzătoare, și pentru că avem aici pe cei mai însemnați reprezentanți ai „Fracțiuni libere și independente“, din Moldova,

aflați în Adunarea deputaților. Citez în ordinea subscrierii proiectului:

„Subscrişi: Iancu Negură, D. Pruncu, N. Voinov, „Ioan G. Leca, A. D. Holban, Petru Suciu, Costin „Brăescu, I. Străjescu, C. Corjescu, D. Tacu, Ioan „Agarici, A. Haretu, A. I. Gheorghiu, D. Lerescu, „V. Vădraşcu, Th. Lateşiu, Dr. Fětu, M. Rufu, Casian „Leca, S. F. Robescu, C. Morţun, D. Soarec, A. Cilibidache, D. Kristea, Isăcescu, K. Dimonisie, P. „Chenciu, L. Eraclide, A. Lăzărescu, I. Codrescu, „Hêjdeu".

Toţiţ aceştia au jucat un rol însemnat în politica timpului, şi unii chiar în cultura ţării. Voiu aminti numai pe unii: Iancu Negură, *după tradiţie ştiu că a fost un mare talent, cel mai strălucit elev al lui Bărnuţiu, şi care s'a bucurat de o autoritate deosebită, după cum o dovedeşte punerea sa în fruntea subscriitorilor.* Th. Lateşiu, *alt elev eminent al lui Bărnuţiu, mort prea curând.* N. Voinov, *mai pe urmă ministru.* A. D. Holban, *economistul politic distins, orator şi publicist de mare valoare, pe care îl cunoaştem.* Petru Suciu, *profesor de drept Roman la Facultatea de Drept a Universităţii din Iaşi.* A. I. Gheorghiu, *elev al lui Bărnuţiu, profesor de economie politică la aceeaş Universitate.* Dr. Fětu, *botanist, medic, şi om politic cunoscut;* „Hâjděu", *B. P. Haşdeu, al cărui singur nume este suficient. Ceilalţi,* Ioan G. Leca *(Bacău),* Costin Brăescu, *I. Străjescu,* Ioan Agarici *(Roman);* C. Corjescu, D. Tacu *(Iaşi),* A. Haretu *(Botoşani),* S. F. Robescu *(Focşani),* C. Morţun *(Suceava),* D. Şoarec *(Piatra-Neamţ), etc., erau personalităţi valoroase, reprezentând judeţele lor, întreaga Moldovă, cu ştiinţa lor practică, şi cu bunul simţ românesc. Impreună, ei au întocmit o lucrare de apărare naţională, valabilă şi astăzi, cu argumente, cari nu se pot răsturna şi care a provocat atunci şi admiraţia cunoscutului învăţat francez, specialist în materie,* Gougenot des Mousseaux, *care zice, în lucrarea sa eminentă* „Le

Juif, le Judaisme, et la judaisation des peuples chrétiens" (Paris 1869), vorbind de această expunere de motive (loc. cit. pag. 444):

„Insemnătatea acestei admirabile protestaţii, ne „autoriză a o numi „Manifestul Românilor". Şi adaugă, citând textele (pag. 446): „Ce lecţii practice *de economic politică! Şi cât de diferite sunt „ele de sistemele judaice ale celor mai renumiţi e-„conomişti ai noştri"!*

Pe ce se bazează propunătorii proiectului de lege, vrednic de admiraţie, de la 1868?

Am zis : pe fapte. *Cu ce se răspunde, acestei direcţii pozitive a ideei de naţionalitate, în politica economcă românească ? Am văzut : cu şabloane teoretice, ale „ideilor de umanitate şi liberalism", şi cu „progresul civilizaţiunii omeneşti prin toleranţă şi ştinţă"! Pe când jidanii, năvălind din toate părţile, luau pânea din gura Românilor, lăsându-i să piară! Dar această rătăcire, care surprinde, se menţinea, pentru că era susţinută, de personalităţi, cari şi ele impuneau, părând că sunt „mai în curent" cu civilizaţia:* Titu Maiorescu, *şi el profesor universitar, filosof, şi cel mai talentat scriitor şi vorbitor al generaţiei sale, şi* Petre P. Carp, *reprezentantul cel mai cu aparenţă de iscusinţă, dar şi dintre cei mai cinstiţi ai politicei româneşti, care trata pe toţi ceilalţi de „proşti", rezervând partizanilor săi, titulatura de favoare, de „gogomani". Ei, cei doi „şefi" necontestaţi ai „Junimei", din Iaşi: societatea literară, care se pregătea să fie şi politică, întrunind cele mai alese spirite ale timpului ei.*

Surprinzător, ar fi fost ca asemenea „idei" să se impună unei asemenea societăţi ei însăşi. De fapt, ele s'au impus numai unor membri ai săi. Dar nu s'au impus tuturor, nici celor mai mulţi, şi mai puţin încă celor mai distinşi. Vasile Alecsandri, Iacob Negruzzi, Eminescu, Ion Creangă, Vasile Tassu, V. M. Burlă, Pavel Paicu, Miron Pompiliu şi alţii încă, erau bine cunoscuţi pentru sentimentele lor, hotă-

rât româneşti şi contra jidanilor, „naţionaliste“, pe cari le-au manifestat în public, prin scris şi prin graiu, la diferite ocazii. Nu avem decât să amintim: cuvântarea lui Vasile Alecsandri, cu prilejul revizuirei art. 7, contra căreia s'a pronunţat în Senat, la 1879; atitudinea constantă ca „antisemit“, a d-lui Iacob Negruzzi; poeziile lui Eminescu, şi articolele sale în chestia jidănească, din ziarul „Timpul“, deşi era organul partidului din care făcea parte P. P. Carp şi Titu Maiorescu; acţiunea lui Ion Creangă, cu „nici un ac de la jidani“; discursul eminent al lui Vasile Conta, în Camera de la 1879, pronunţându-se şi el hotărât şi cu argumente ştiinţifice contra revizuirei art. 7. Dar pe lângă aceştia, pronunţaţi, mai erau şi alţii mulţi cari împărtăşeau părerile lor, dar fiind prea literari sau esteţi, ca să se pronunţe, asupra unei chestii „politice“, cum o socoteau dânşii. Astfel era Vasile Pogor, protivnic oricărui fel de politică, în „Junimea“, poetul Anton Naum, Ioan Caragiani, Nicolae Culianu, Samson Bodnărescu, Ştefan Vârgolici, Ioan Melic, Xenofon Ghiorghiu, şi atâţia încă, ale căror sentimente bune româneşti le-am cunoscut şi eu personal, în cercul „Junimei“. Dar mai surprinzător este de a vedea că însuşi Titu Maiorescu, doctrinarul „ideilor de umanitate şi de liberalism“, a fost un apărător al ideei de naţionalitate, în Camera de revizuire de la 1879, când s'a pronunţat pentru păstrarea art. 7 din Constituţie, contra încetăţenirei jidanilor, despărţindu-se de P. P. Carp, în această privinţă.

In asemenea condiţii, te întrebi: ce mai rămânea din întreaga doctrină, în societatea „Junimea“? Rămânea direcţia ei, impusă de şefi, „Junimei“ politice, *care încetul cu încetul s'a transformat în partid de guvern, şi rămânea* spiritul *ei, care a fost un ferment de turburare în „Junimea literară“ ea însăşi şi un element de paralizie obştească.*

Iată, de pildă, în ce fel era privită chestia evreească, de aproape toţi „Junimiştii“, în contrazicere cu

P. P. Carp, (G. Panu: Amintiri de la „Junimea" din Iaşi, Vol. I, Bucureşti 1908, pag. 256):

„La Iaşi toţi eram mai mult sau mai puţin anti-„semiţi şi Junimea nu se deosebea în această pri-„vinţă...

„In adevăr era imposibil, ca cineva să nu fie an-„tisemit, punându-se din orice punct de vedere, fie „din acel al limbei şi culturei, fie din al curăţeniei. „moravurilor, fie din acel economic.

„De chestia politică nici nu putea să fie vorbă; „nimeni nici că se gândea a da evreilor drepturi po-„litice sau măcar la posibilitatea unei asemenea în-„tâmplări...

„Numai o singură chestie preocupa pe toată lu-„mea, acea a înmulţirei necontenite a evreilor şi a-„cea de a găsi un mijloc ca să scape ţara de dânşii.

„Noi tinerii eram toţi antisemiţi şi nu ne jenam „să arătăm aceasta. Eminescu mai cu seamă, na-„tură impulsivă, era teribil când îl puneai pe acea-„stă temă...

„Mi-aduc aminte că odată se întorsese dela o ex-„cursiune dela Suceava. Era aşa de emoţionat în-„cât nu putea vorbi.

— „Auzi, oraşul Suceava, oraş boeresc, cetate a „Sfântului Ştefan cel Mare, cetate care a resistat la „asalturile Leşilor şi Ungurilor, cuibul zmeilor şi al „vulturilor, în prada verminei jidoveşti! Iar Iaşul „scaunul lui Lăpuşneanu şi atâtor domni români, „de batjocura tuturor străinilor de limbă şi de „neam!

„Maiorescu rar îşi exprima ideea în chestia evre-„ească. Cum că era contra, o spunea; de altmintre-„lea a dovedit-o cu ocazia revizuirei articolului 7.

„D. Pogor se dezinteresa de chestie, dar nu iubea „pe evrei.

„Alecsandri era un antisemit vesel şi glumeţ, ceea „ce nu-l împiedeca ca să despreţuiască mai mult de-„cât să urască pe evrei...

„Un singur junimist era antisemit pasionat, ne-

„astâmpărat având vecinic preocuparea evreilor, a-
„cela era d. Negruţi...
„D. Negruţi nu scăpa nici o ocaziune ca să nu
„spună în treacăt o răutate la adresa evreilor...
„Insă nu avea contrazicători, cum am zis, toţi fi-
„ind în fond de aceeaşi părere. Când însă venea d.
„Carp la Junimea, atunci d-sa găsea într'acesta un
„contrazicător, tot aşa de violent şi de tranşant în cel-
„alt sens...
— „Ce vă plângeţi de jidani — de multe ori zicea
„— fără jidani n'am avea comerţ, n'am avea me-
„serie, ei ocupă un loc, care fără dânşii, ar trebui să
„fie gol; românul este leneş şi viţios.
„La aceste cuvinte se ridicau mari protestări, până
„şi caracuda îşi eşea din atitudinea ei modestă şi
„tăcută pentru ca să protesteze...
„Iar discuţia continua înflăcărată.
„Terenul discuţiei teoretice, anume dacă evreul
„este asimilabil sau ba, nu-l preocupa pe d. Carp,
„nu cerea de la acela ca să ştie limba sau să se adap-
„teze ţărei. Nu; se mulţumea pur şi simplu să con-
„state două fapte: că românul este leneş şi viţios şi
„că din contră evreul este harnic şi cumpătat. Şi cu
„aceasta d. Carp rezolva întreaga chestie economi-
„că, care era în discuţie".

Prin urmare: „la „Junimea", faţă de chestia jidănească, toţi erau „antisemiţi", reprezentanţi ai ideei de naţionalitate. Cu un singur contrazicător al sentimentului general: P. P. Carp. Dar P. P. Carp era unul din „şefii" autorizaţi ai „Junimei", şi îi impunea, în politică, doctrina lui foarte simplă, pe care nu odată a expus-o şi de la tribuna Camerei: „românul leneş şi viţios, evreul harnic şi cumpătat". Această „doctrină" confirma doctrina mai academică a celuilalt şef, Titu Maiorescu, cu: „pe evrei îi vom înlătura când vom fi cel puţin tot aşa de activi ca şi dânşii. Care se vede că e aceeaş doctrină, ca şi a lui P. P. Carp.

Spiritul acestei doctrine, a „ideilor de umanitate şi

de liberalism", am văzut în ce fel a fost un ferment de turburare în sânul „Junimei", prin contrazicerea sentimentului ei unanim, stăpânit de ideea de naționalitate. Dar ea a fost și un element de paralizie a energiilor naționale, și de neîncredere în viitorul însuși al nației românești. Cea dintâi victimă a doctrinei sale, este chiar Titu Maiorescu, care iată în ce fel își începe studiul său literar directiv, „Direcția Nouă", întrebându-se (Convorbiri literare, Anul V, Iași 15 Mai 1871) :

„Va avea România un viitor? Se mai află în po-„poporul ei destulă putere primitivă pentru a ridica „și suporta sarcina culturei? Căci cultura e o sarcină „ce reclamă și consumă neîntrerupt puterile vitale „ale unei nații. Va putea, părăsind exclusivismul în „contra străinilor, să pășească în emulație pacinică „pe aceeași cale, pe care civilisația occidentului a „adus atâta bine omenirii?

„O parte a respunsului atârnă de la direcția spiri-„telor din societatea de astăzi"...

Vrea să zică : nu e sigur că România va avea un viitor! *Acestea erau scrise în anul 1871!*

Iar dacă e să-l aibă, nu îl va avea decât părăsind „excluzivismul contra străinilor"! Monstruos, cum se vede! Dar aceasta era „direcția spiritelor", rezultând în mod fatal din „ideile de umanitate și de liberalism", propovăduite de Titu Maiorescu, în contrazicere directă cu ideea de naționalitate, a cărei concluzie firească logica și singura utilă, în societatea de-atunci, ,ca și oricând, era susținută de Dionisie P. Marțian (generația prezentă numai prin legea restrictivă pentru străini este apărată de o desmoștenire în massă), și de Simeon Bărnuțiu (deci e neapărat, au sosit și timpul ca să se emancipe Românii și de supt străini).

Doctrina „ideilor de umanitate și de liberalism", proclamată de Titu Maiorescu și de P. P. Carp, în sânul „Junimei" literare și impusă ca directivă obligatorie „Junimei" politice, era dar fatal să-i pa-

ralizeze și ei avântul firesc către naționalitate, și să-ï întunece perspectivele viitorului, ca și înțelegerea trecutului nației.

Astfel, iată ce ni spune, în această privință, acelaș martur ocular, G. Panu (Amintiri, Vol. 1 pag. 63) :

„Junimea *nu era — cum se zice — străino-filă și „dușmană a neamului, dar este drept să spun că nu „era nici cald iubitoare de trecutul poporului nos„tru. Orice om, care era ceva prost, era apostrofat „cu numele de* Roman...

„Se ridiculiza cuvântul de Roman, ridiculizând „pe fracționiștii și în special pe Bărnuțești, care la „fiecare pas vorbeau de origina noastră romană. In „râs sau nu, o indiferență — dacă nu chiar un mic „dispreț — învăluea toate chestiunile privitoare la „origina și cultura poporului român“.

Lipsa simțului istoric — *vădită chiar în lipsa ori căror studii istorice în „Convorbiri literare“, din primii ani, până la A. D. Xenopol — este una din caracteristicile Junimei, caracteristică și ca fatală doctrinei „ideilor de umanitate și de liberalism“.*

Precum ideea de naționalitate, iarăși în mod necesar dezvoltă simțul istoric. Dar fără acest simț, era firesc ca Junimea să nu înțeleagă trecutul nației românești, și cu aceasta să nu-i poată asigura nici viitorul, pe care îl dădea pradă abstracțiilor.

Aceeaș rătăcire, de altfel, putem zice că domină, în genere, spiritul generației conducătorilor politici de prin ani 1860—1890, crescuți în țările străine, cu deosebire în Franța, și importându-ni de-acolo „ideile liberale“, cosmopolite, ale economiei politice, ca „știință care ne învață numai cum se produce, se distribue și se consumă avuția“, *după sistemul abstract al lui J. B. Say: fără nici o legătură cu* nația, *și cu interesele concrete ale* claselor *ei.*

Ion Ghica *(1816—1897), fostul Bey de Samos în serviciul Turciei, prim-ministru român la 1859, ministru în mai multe rânduri, ministru plenipotențiar la Londra, membru al Academiei Române, om*

de stat recunoscut și în străinătate și cel mai cu reputație economist-politic al țării, în timpul acela, este reprezentantul cel mai afirmat al acelei științi economice, și proclamă „libertatea" ca dogmă absolută și fără nici o excepție. Combătând instituția breslelor, iată în adevăr ce spune în studiile sale economice, în formă de convorbiri. Partea a cincea „Industria", din anul 1870, (Convorbiri economice, Edițiunea a treia, București 1879 pag. 296):

„Lumea aparține libertății și activității...

„Cu cât rațiunea este mai puțin formată, cu cât o „societate este mai înapoiată în ideile de dreptate, „de egalitate și de libertate, și cu cât cunoștințele „economice sunt mai puțin răspândite, cu atât ten- „dințele către protecționism, prohibițiuni, monopol „și privilegiuiri sunt mai pronunciate... Chiar în so- „cietățile cele mai culte se găsesc încă tendințe către „acel egoism rău înțeles...

„Meșterii noștri, în loc să caute cauza răului și „neputința lor în nedibăcia lucrătorilor, în lipsa scu- „lelor și ignoranța mijloacelor mecanice; în scum- „petea salariului și în micele capitaluri ce întrebuin- „țează, au atribuit mai totdeauna răul, concurenței „din afară și lucrătorilor străini cari vin în țară... In „1842, când guvernul a cerut a cunoaște păsurile „orășenilor Bucureșteni, toate corporațiunile au în- „fățișat câte un memorand. Ideile ce predomina în „acele expuneri erau dictate de un singur și acelaș „spirit; tânguirile asupra lipsei de credit în contra „dobânzilor celor mari erau urmate de câteva jere- „miade în contra obiectelor fabricate, aduse din „străinătate, croitorii pentru hainele gata, cavafii „pentru cisme și pantofi, ișlicarii pentru șepci și pă- „lării; *cu un cuvânt, toți cereau de la guvern prohi- „bițiuni și protecționism prin impuneri vamale și „prin limitarea acelora ce voesc a exersa o meserie, „și mai cu deosebire avansuri de bani cu dobândă „mică. Acum câțiva ani, tabacii pretindeau a se opri „străinii nemți și ovrei de a mai lucra pei. Asemenea*

„idei trezite și greșite domnesc și astăzi încă în spi-
„ritul burgheziei noastre...

„Mulți din publiciștii noștri au criticat și critică „principiul concurenței, denumindu-l ca vătămător „claselor muncitoare... Eu cred că acei publiciști în „loc de a lumina burghesia noastră și a descepta „emulațiunea lucrătorului român, pun talentul lor „în serviciul unor idei greșite și combat un rău care „nu existtă și care nu va exista încă mult timp în „țeara noastră...

„In loc de a arăta claselor noastre muncitoare că „răul cel mai mare le vine din inferioritatea în care „se află, în comparațiune cu meșterii națiunilor care „le fac concurență... li se spune că răul de care su- „fere industria română vine de la concurența străi- „nilor și de la libera intrare a obiectelor fabricate în „străinătate, și denuncie preceptul economic laissez „faire laissez passer (lasă să facă lasă să treacă) ca „un pericol național. Chiar așa de ar fi, ce remediu „s'ar putea întrebuința în contra unui asemenea „rău“?

Cum se vede: „ideile de umanitate și de liberalism“, paralizează, în adevăratul înțeles al cuvântului și gândirea celui mai ilustru economist politic al timpului, conducător și inspirator al politicei Statului, în epoca cea mai grea în care se afla nația românească: de tranziție de la civilizația orientală, la civilizația occidentală, cu formele ei diferite, mai complicate, și pe cari românii erau chemați să le învețe în scurt, sub amenințarea de a fi nimiciți de străini. Corporațiunile, breslele încă în ființă, ale meșterilor creștini, se plâng de lipsa de credit și în contra dobânzilor mari, cerând să fie apărate împotriva străinilor, din afară și din lăuntru. Ion Ghica, cel mai mare economist politic al epocei, li răspunde, în numele „științei“, că aceste sunt „idei trezite și greșite“, egoism, și li oferă ca soluții: ideile de dreptate, egalitate și libertate, principiul concuren-

ței și preceptul economic „laissez faire, laissez passer“!

Ioan Strat, *și el o autoritate politică și economică a timpului, fost ministru și ministru plenipotențiar la Paris, cel dintâi profesor de economie politică la Universitatea din Iași, și apoi la Universitatea din București, la rândul său combate organizația ocrotitoare a breslelor, încă în ființă, și proclamă „libertatea absolută“, ca dogmă, în scrierea sa didactică, în care reproduce cuvânt cu cuvânt titlul cărței lui J. B. Say, ca să arate că-i reproduce întocmai și ideile, zicând (Tractat complectu de Economie politică sau simpla expunere a modului cum se formésă, se distribue și se consuma bogățiele. Bucureșci Imprimeria Statului 1870, pag. 104, 113, 296):*

„Astfel, cum am zis, a fost și pentru industrie un „timp de restricțiune absolută, un timp de despo„tism industrial. Acesta a fost timpul Corporațiune-*„lor‘ de care se găsesc astăzi încă urme și rămășițe „în cele mai multe țări. Aceste corporațiuni nu erau „nimica alta de cât o monopolisațiune a industriei, „și prin urmare având, numai într'un grad mai mare „consecințele funeste commune oricăruia monopol..*

„Dacă mi-ar fi permis a trage din câte am zis până „acuma asupra libertăței muncei, o conclusiune „practică pentru țara noastră, apoi această conclu „siune ar fi că ar trebui cât mai încurând să se „adopte în sensul cel mai larg principiul libertăței „absolute pentru tot felul de industrie, și să le lase „toată concurența posibilă...

„In rezumat, putem zice că între Economisci nu „mai este astăzi decât o singură voce pentru a pro„clama libertatea absolută *a commerciului în întrul „unei țări ca principiul cel mai salutariu pentru des„voltarea industriei și sporirea binelui material, și „pentru a condamna fără nici o escepțiune orice fel „de restricțiune s'ar pune acestei libertăți“.*

Pe când dar menținerea instituției breslelor ar fi fost mijlocul cel mai simplu de a rezista concuren-

ţei străinilor, şi în deosebi concurenţei sistematic organizate a jidanilor, cu breslele lor cooperative, „Hevre": cei doi mai mari economişti politici ai timpului proclamă „libertatea absolută", ca dogmă, cerând împreună desfiinţarea corporaţiilor, şi lăsând astfel pe neguţitorul şi meşterul român izolat, *ca să fie distrus, întrucât nu putea să reziste singur unor organizaţii puternice cu caracter religios, formate pe sinagogi, ca sedii ale lor, cum o dovedeşte denumirea lor „Hevre", de unde zicem noi sinagogilor „Havre".*

— *Rezultatul acestei politici economice, a „ideilor de umanitate şi de liberalism", se învederează imediat în descreşterea poporaţiei creştine, şi înmulţirea jidanilor în toate oraşele Moldovei, unde erau cu deosebire numeroşi. Din următoarele date statistice, numai pentru anii (1870—1873), citaţi ca exemplu, se vede cari erau aceste proporţii de înmulţire, în oraşul Iaşi:*

ANII	CREŞTINI			JIDANI		
	Născuţi	Morţi	Diferenţa	Diferenţa	Morţi	Născuţi
1870	1091	1538	447 —	+ 411	1469	1880
1871	1099	1481	382 —	+ 891	1056	1947
1872	1058	1671	613 —	+ 516	1275	1791
1873	1029	1403	374 —	+ 702	1073	1775
Total	4277	6093	1816 —	+ 1520	4873	7393

Politica economică a „ideilor de umanitate şi de liberalism", avea dar ca rezultat, numai la Iaşi, în aceşti patru ani: 1816 creştini mai mulţi morţi decât născuţi, şi 1520 jidani mai mulţi născuţi decât morţi.

Dar rezultatele erau aceleaşi pentru toate oraşele Moldovei, şi pentru toţi anii.

III

„Ideea de naţionalitate" *singură, ne putea salva din această adevărată peire etnică, a noastră: dacă directiva acestei idei ar fi fost pusă în aplicaţie cinstit şi cu toată energia. Precum cel puţin era afirmată şi atunci, şi continua să fie susţinută de sentimentul obştesc.*

A. D. Holban, *intervine şi acum, în continuarea operei sale de la 1866. De data aceasta, convoacă un „Congres al Presei Române", în Bucureşti, la 1 Octombrie 1871, şi la care participă următorii reprezentanţi de ziare: A. D. Holban (Uniunea liberală, din Iaşi); Emiliu Costinescu (Românulu); George Misail (Gazeta de Bacău); Cesar Boliac (Trompeta Carpaţilor); Alexandru Lupaşcu (Semănătoriul, din Bârlad); V. A. Urechie (Informaţiunile de Bucureşti); Gr. Gr. Musceleanu (Biserica Română); Alex. Lăzărescu (Informaţiunile din Galaţi)); Dr. Dumitrescu-Severeanu (Gazeta medico-chirurgicală); M. Nerone Pop (Opiniunea Publică); N. T. Orăşanu (Daracul); Gh. Dem. Teodorescu (Ghimpele); Dem. Pandrav (Asmodeu). Aceşti reprezentanţi ai ziarelor celor mai însemnate de pe vremuri, îl aleg ca Preşedinte al Congresului pe A. D. Holban, care apoi este ales şi Raportor al Comisiunei însărcinate cu redactarea proiectului de rezoluţiuni. A. D. Holban, redactează şi prezintă Congresului, un „Raport asupra situaţiunei Ţărei", împreună cu „Rezoluţiunile Presei Române", cari au fost publicate în două broşuri, una românească şi una franceză (Congrès de la Presse Roumaine tenu à Bucharest le 1 Octobre 1871. Edition française.. Iassy Imprimerie Gheorghio 1871, pag. 43).*

In documentatul său Raport, A. D. Holban, întreabă (Ed. fr. pag. 28):

„Ce s'a făcut, în faţa reclamaţiunei continue şi „persistente a opiniei publice, pentru a protegui „ţara contra spăimântătoarei invazii a Jidanilor

„Europei? Ce dispoziţie s'a luat pentru a împie- „deca exploataţia şi demoralizarea de către Jidani „a poporaţiei satelor şi oraşelor?“

„Congresul Presei Române“, în şedinţa sa de la 8(20) Noembrie 1871, aprobând Raportul, a votat apoi totalitatea Rezoluţiunilor, în număr de cincisprezece redactate de A. D. Holban, şi din cari nu voiu reproduce aici decât pe cea dintâi, cu caracter general:

„I. Naţionalitatea. interesele şi libertăţile ei, tre- „buie să fie regula noastră de conduită a tuturora, „în toate ramurile activităţii publice şi private.

„Naţiunea română este complexul întregului „popor român; adevărata „politică naţională“ nu „poate admite asuprirea unei părţi de naţiune prin „cealaltă.

„Vom lupta dar pentru realizarea unui guvernă- „mânt românesc, „prin naţiune şi pentru naţiune“, ,întemeiat pe adevărata libertate naţională“.

Aceste „Rezoluţiuni“, votate de „Congresul Presei Române“ din 1871, A. D. Holban le-a reprodus mai târziu în „Vocea Poporului“, cu titlul „Declaraţiune de Principii“ (No. 4, Anul I„ Iassy, 18 Mercuri 1875) (sic), principii pe cari le-a susţinut şi mai pe urmă constant în politică, de la tribună şi în alte ziare pe cari le-a condus, cum a fost „Uniunea liberală“. Asemenea ele au servit ca directivă partidului aşa zis al „Fracţiunei libere şi independente“, formată încă de pe la 1866, şi ai cărei fruntaşi erau fraţii Tacu, A. D. Holban, Alexandru Gheorghiu, fraţii Corjescu, Theodor Lateş şi alţii, toţi elevi şi discipoli ai lui Simion Bărnuţiu, cum zice G. Panu (Amintiri Vol. I. pag. 13), dar al cărei adevărat conducător dintre aceştia era tot A. D. Holban. Acest partid al „Fracţiunei“, compus în cea mai mare parte din profesori distinşi, de la Iaşi, combate cu înverşunare, în numele ideei de naţionalitate, direcţia ideilor de umanitate şi de liberalism, afirmată de „Junimea“, pe care o acuzau că este ateistă, cosmopo-

lită, pesimistă, inspirată de Schopenhauer, şi vândută străinilor. In acelaş timp, la Bucureşti, „Junimea" era combătută, în numele aceleeaşi idei de naţionalitate, de marele istoric şi polemist B. P. Haşdeu, şi de acei de la „Revista Contimporană" (1873-1875), condusă de personalităţi distinse, cunoscute, ca Petre Grădişteanu, V. A. Urechie, poetul Gh. Sion, Constantin Exarcu, Pantazi Ghica, Tache Laurian, Gh. Danielopol, Anghel Demetriescu, Ciru Economu, George Creţeanu, poetul, şi alţii.

Dar pe când se dădeau aceste lupte, între literaţi, ca şi pe terenul politic, la Iaşi şi la Bucureşti — determinate, în ultima analiză de conflictul dintre ideea de naţionalitate şi ideile de umanitate şi de liberalism—au intervenit evenimente istorice, de mare însemnătate, cari au făcut ca acest conflict şi soluţia lui să pună în mişcare naţia întreagă, cu drept îngrijorată de viitorul ei. Aceste evenimente erau: războiul ruso-româno-turc, de la 1876-1877; proclamarea Independenţei; revizuirea Articolului 7 din Constituţie, impusă nouă de Art. 44 al tratatului de Berlin, din 1 Iulie 1878.

Marile puteri ale Europei, pe cari, în materia ceasta le domina Anglia, reprezentată de Lord Beaconsfield-Disraeli, susţinută de Bismarck, de Waddington, de Andrassy, de Corti: obliga România, prin acest Art. 44, să dea drepturi în massă jidanilor, ca o condiţie a recunoaşterei Independenţei sale.

Ideea de naţionalitate, se vădeşte aici, nu ca o idee-părere a oamenilor, ci, în adevăr ca o idee-putere, care uneşte întreaga naţie românească, stringându-i pe toţi la un loc, mulţimea şi conducătorii, în frunte cu cei mai aleşi reprezentanţi ai culturei sale: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Vasile Conta.

„Mihai Eminescu, îndrumează opinia publică prin presă, în deosebi ca redactor al ziarului conservator „Timpul", din Bucureşti, scriind despre

„Agitaţiile Evreilor din România în străinătate“, despre „Drepturile politice ale evreilor“, despre „Chestiunea israelită“, despre „Alianţa Israelită”, etc. (Opere Complecte. Ed. A. C. Cuza, Iaşi, 1914, pag. 479-512). In unul din aceste articole, vorbind de „Uzură” şi de efectele cametei jidăneşti asupra poporaţiei din Galiţia şi Bucovina, care se va întinde şi la noi, când vor avea drepturi, aşa precum le cerea Art. 44, Eminescu zice: (loc. cit. pag. 489):

„Faţă de această chestiune de viaţă şi de moarte „şi încă de moarte laşă şi continuă... care va fi atitudinea Camerilor române? Călări-vor deputaţii „iarăşi pe teorii umanitare şi juridice?...

„Când vedem rezultatele fioroase a dominaţiunii „jidoveşti în Galiţia, când gazeta oficială *a regatului „arată că în* cinci *ani numai s'a publicat vânzarea „silită a 800.000 imobile ţărăneşti... când vedem un „întreg popor desmoştenit pe cale de a părăsi ve„trile străbune spre a emigra în America, oare mai „e îndoială că aceleaşi elemente de corupţie şi apă„sare ţin a uza de aceleaşi mijloace, a ajunge la ace„leaşi scopuri pe care le-au atins în acea parte a ne„fericitei Polonii? Dacă astăzi când n'au plenitudi„nea drepturilor civile şi nici pe cele politice, au „pus mâna pe tot negoţul şi pe toată industria mică „din Moldova... ce va fi oare mâine, când vor avea „drepturi egale, când vor avea putinţa de a-şi zice „români ,când vor avea înscris în legi dreptul for„mal, că patria aceasta este a lor tot deopotrivă „cu noi?“.*

Vasile Conta, *ales ca deputat de Iaşi, „fiind aproape idolul Iaşului, din cauza convingerilor sale antisemite“, cum zice G. Panu (Amintiri, Vol. I, pag. 265), a ţinut în Camera de revizuire, în zilele de 4 şi 5 Septembrie 1879, discursul său memorabil, care rămâne până astăzi, un monument de ştiinţă, de logică şi de pătrundere adâncă a problemei jidăneşti, în principiile şi efectele ei. La sfârşitul părţei*

întâi, a discursului său, în şedinţa de la 4 Septembrie, Vasile Conta zice:

„D-lor, aş voi după aceasta să vă fac o expunere „a primejdiei cestiunei jidoveşti, şi să vă arăt că în „orice cas, oricum s'ar pune cestiunea, oricum s'ar „interpreta, noi dacă nu vom lupta în contra ele„mentului jidovesc, vom peri ca naţiune“.

In şedinţa de la 5 Septembrie, după ce arată că jidanii constituesc o naţiune distinctă de toate cele alte naţiuni şi duşmană a acestora, şi aceasta în virtutea religiunei lor—răspunzând evident celor cu ideile de „umanitate şi de liberalism“, invocate şi atunci, cu prilejul revizuirei art. 7 — Vasile Conta arată că există şi între principii un fel de ierarhie, şi se pronunţă hotărât pentru nerevizuire:

„Ni se tot zice, precum am mai spus, că noi nu „voim să respectăm ideile umanitare şi egalitare „ale secolului.. Este bine însă, să nu se uite, că prin„cipiile nu sunt puse toate pe aceiaşi linie în cât „priveşte respectul ce li se datoreşte. Este şi între „principii un fel de ierarhie. Astfel principiul de „conservaţiune trebue să meargă înaintea tuturor „principiilor de libertate şi egalitate, aceasta pen„tru motivul că dacă eu nu mă voiu conserva, nu „voiu putea să exist şi pe cât timp nu voiu exista, nu „mă voiu putea bucura de beneficiile tuturor celor„lalte principii.

„Ei bine, tot aşa este şi cu naţiunile. Dacă este „adevărat că noi trebue să respectăm principiul de „umanitate, apoi înainte de toate trebue să respec„tăm principiul de conservaţiune, de existenţa „noastră naţională şi numai după ce vom respecta „acest principiu imperativ pentru noi, numai atunci „ni este permis şi ni se poate cere ca să respectăm „şi celelalte principii de cari se face atâta vorbă“.

Concluzia lui Vasile Conta, este aceasta:

„Vă rog să-mi permiteţi ca să mă opresc aici „pentru astăzi cu argumentaţiunea mea în favoarea „nerevizuirei“..

Acest punct de vedere de nerevizuire, *este susținut și de alți deputați, mai ales representanți ai boerimii moldovene, cari semnează o „Moțiune", prezentată Camerei tot de Vasile Conta în ședința anterioară de la 18 Iunie 1879, din care reproducem primele considerente și concluzia:*

„Considerând că România, chiar înaintea do-„bândirei și proclamărei independenței sale, s'a bu-„curat de dreptul de legiferare absolut, drept recu-„noscut în mai multe rânduri de însăși Innaltele „Puteri protectoare sau garante.

„Considerând că acest drept de autonomie a do-„bândit o și mai solemnă consacrare prin faptul „independenței câștigate de poporul român, prin „mari sacrificii de sânge și de tot soiul:

„Considerând că articolul 44 din tratatul de Ber-„lin lovesce în acest drept...

„Pentru aceste motive, România... neputând a „executa a sa sinucidere pregătită de alianța is-„raelită:

„Declară că nu e loc, cât pentru acum, la revi-„zuirea art. 7 din Constituțiune.

„C. Ghica, E. Ghica, I. C. Negruzzi, P. Cazimir, „C. Ciupercescu, Nicolae Blaremberg, B. Conta, „D. Rosetti Tețcanu".

Cum se vede, e o admirabilă atitudine de energie și demnitate, care face cinste semnatarilor acestei „Moțiuni", prezentată Adunării deputaților.

In timpul acesta, acțiunea împotriva revizuirei *Art. 7, continuă să fie sprijinită de o mișcare puternică a opiniei publice românești, ca și acea de la 1866. In fruntea acestei mișcări, găsim iarăși pe luptătorul energic de atunci, A. D. Holban, care organizează acum o „Protestare" a marei mulțimi contra „emancipării" jidanilor.*

A. D. Holban, *de data aceasta, se pronunță, nu pentru nerevizuirea absolută — așa precum a fost*

și a trebuit să fie proclamată, în principiu, de Vasile Conta și de reprezentanții boerimei moldovene — ci admite revizuirea: dar numai revizuirea mărgenită, în anumite condiții, așa precum vom vedea că a și fost realizată de Adunările legiuitoare. „Protestarea“ de-atunci, adresată „Domnilor represintanți a Camerilor de Revisuire“, *a fost tipărită la Iași „(Tipografia Anton Sc. Savul, Iași, Strada Primăriei“) și a fost redactată în întregime de A. D. Holban, cum o adeverește el însuși, scriind pe exemplarul, pe care mi l'a dat: „Această protestare către Camerile de revizuire a fost redactată de mine — A. D. Holban“.*

In această „Protestare“, care a fost acoperită cu un mare număr de semnături și trimeasă Adunărilor legiuitoare, A. D. Holban incepe prin a afirma ideea de naționalitate, împotriva „rătăcirei umanitare“, pe baza căreia se cerea încetățenirea în massă a jidanilor. Protestarea zice:

„Rătăcirea umanitarie, care țintește la desrobirea „naționalităților, este o ilusiune filosofică de care „trebuie să se ferească omu de Stat, căruia sunt în„credințate destinele țării sale. Pentru că, precum „lumea se compune din individualități „umane“ di„verse și neasemănate între dânsele, prin conforma„țiunea lor fisică, prin însușirile și aspirațiunile lor „morali, prin inteligința și caracterul lor — tot ase„menea ea se compune din individualități „națio„nali“ diverse și neasămănate între dânsele prin ge„niul, limba, moravurile, caracterul și aptitudinea „lor la progres: — neasemănări cari trebue să ră„mână eterne de la popor la popor, pentru că toc„mai acestora se datorește echilibrul forțelor poli„tice a universului și armonia progresului. Utopiștii, „care urmăresc uniformisarea popoarelor, sunt duș„mani inconștienți ai omenirii în genere și ai indi„vului în specie: ei sacrifică pe individul natural „unui individ ideal, și pe națiunile concrete unei

„abstracţiuni universale, care nu va exista nici-odată „în lumea reală.

„Poporul român, d-lor representanţi, înveluit de „cele mai crude ispite, a străbătut seculii şi şi-a păs- „trat individualitatea sea politică, numai pentru că „a ştiut se-şi conserve „omogenitatea naţională“ şi „teritoriul...

„Soarta naţiunii noastre atârnă şi astăzi de la „observarea strictă a acestor două principiii...

„Noi nu putem să nu avem o legitimă teamă şi „defienţă pentru un neam care formează o „castă „teocratică internaţională“, care este un pericol „permanent, mai cu seamă pentru o mică naţiune „ca a noastră.

„Noi am primit pe Jidovi în urbele noastre şi ei „au distrus clasa comercitnţilor şi meseriaşilor ro- „mâni, şi le-au luat locul ori pe unde s'au simţit în „putere, i-am tolerat prin comunele rurale, şi ei au „inaugurat o sistemă de corupţiune asupra popo- „raţiunilor rurale, care tinde a le reduce la o sclavie „sicură. Acum se încearcă a acapara proprietăţile „rurale, după cum au acaparat imobilele noastre „urbane.

„Aceste sunt fapte positive cunoscute în toată ţara „şi care nu sunt de natură a ne îndemna — fără o „culpabilă orbire — să-i introducem în cetatea Ro- „mânilor pentru a forma din ei „clasa noastră de „mijloc, burghesia“ statului nostru. A face aceasta „ar fi o crimă — pentru că noi înşine am ucide na- „ţionalitatea noastră“.

Pe baza a cestor idei şi fapte, A. D. Holban sus- ţine, cu o admirabilă prevedere politică, rezistenţa românilor împotriva Marilor Puteri, cari ne-ar sili să introducem, în corpul nostru social „virusul in- ternaţionalismului judaic“. *El renunţă chiar la re- cunoaşterea independenţei noastre, dacă este să o răscumpărăm cu preţul acesta. Declarând:*

„Şi dacă se subordonă astăzi „recunoaşterea di- plomatică“ a independenţei noastre la realisarea

*„esiginţilor jidoveşti, să ştim a avea răbdare, aştep-
„tând ca Europa, mai bine luminată asupra proprie-
„lor sale interese, să devie mai echitabilă către noi,
„care represintăm în Orient ideile, cultura, insti-
„tuţiunile şi interesele sale. Ear până atunci, să ne
„inspirăm de la istoria noastră, care ne arată cum
„bătrânii noştri Domnitori în epocele critice, au pre-
„ferat să sacrifice formele vane ale politicei externe,
„pentru a conserva fondul real al independenţei lor
„naţionale.*

*„Se zice că occidentul cere de la noi „Emancipa-
„rea Judovilor“ lumei, cărora le-am acordat ospi-
„talitatea ţerii şi protecţiunea legilor noastre.*

*„Protestăm cu indignare contra acestui cuvânt de
„emancipare“! Căci, se emancipează numai pe asu-
„priţi, ear nici odată pe asupritori ...şi a ni se cere
„astăzi „emanciparea jidovească“, ar fi cea mai
„amară ironie, ce ne-ar arunca-o Europa luminată
„după sacrificiele de sânge şi de bani, ce am făcut...“*

*„Ear dacă sub cuvântul de emancipare a jido-
„vilor se ascunde scopul metamorfozării Statului
„român în „Stat judaic“, atunci trebui să rezistăm
„din toate forţele noastre — şi cel puţin dacă este
„sortit să fim sacrificaţi judaismului, să perim cu
„eroismul legionarilor noştri de la Grivitza, până
„la ultima răsuflare, pentru dreptul de a trăi şi de
„a ne conserva individualitatea noastră naţională“.*

*A. D Holban, formulează dar condiţiile în cari
numai s'ar putea rezolva problema revizuirei Art. 7,
stabilind oarecum un ante-proiect al textului său —
„precum urmează şi nu alt-mintere“ — în urmă-
toarele declaraţii:*

*„In consecinţă, numai pentru deferinţa către pu-
„terile Europei — primim să introducem în pactul
„nostru fundamental principiul toleranţei religioase,
„şi să reformăm precum urmează şi nu alt-mintere
„Art. 7 din Constituţiune.*

*„Art. 7. Streinii de orice credinţă religioasă pot
„să obţină calitatea de cetăţeani români. Impămân-*

„tenirea nu se poate acorda decât în mod individual, „în urma unei cereri exprese, adresată parlamen- „tului— după care va urma un stagiu de 15 ani, la „expirarea căruia trebue să fie ne apărat reinoită „cererea de împământenire.

„Orice împământenire se face prin lege specială, „și trebue să se voteze cu majoritate de 2 treimi și „să fie sancționată și promulgată de Domn.

„Nici o scutire de stagiu nu poate fi admisă în favoarea nimănui.

„Numai streinii împământeniți pot căpăta imobile „în România...

„Nici o lege ordinară nu mai poate regula ma- „teria împământenirei“.

Aceste condiții ale „Protestărei“, redactate de A. D. Holban — și cari dădeau satisfacție intereselor românești— au fost apoi adoptate, cum vom vedea imediat, și de Comisiunea legislativă a Camerei, al cărei raportor a fost George Mârzescu, servind de bază formulării celor „patru mari principii“ de redactare a art. 7. Se cere dar să constatăm, că și la 1879, ca și mai înainte, la 1866:

A. D. Holban a fost unul din autorii principali ai Art. 7 din Constituție și i se cuvine toată lauda și toată recunoștința pentru atitudinea hotărâtă și pentru strălucitele lui calități de gândire și documentare, ca reprezentant al ideei de naționalitate, contrastând în această privință, în chip așa de violent, cu superficialii reprezentanți ai „ideilor de umanitate și de liberalism“, de pildă, cu P. P. Carp.

George Mârzescu, *deputat de Iași, ales raportor al comisiunei însărcinate cu redactarea propunerei relative la revizuirea Art. 7 din Constituțiune, cu unanimitatea voturilor,— afară de Dimitre Giani și P. P. Carp — prin raportul său cetit în ședința Camerei de la 23 Iunie 1879, arată că membrii comisiunei au fost unanimi în susținerea acestor patru mari principii:*

„1. N'au existat și nu există în țară israeliți ro- „mâni, ci israeliți indigeni, adică născuți în țară,

„dar neasimilaţi nici prin limbă, nici prin moravuri, „nici prin aspiraţiuni cu naţiunea română.

„2. Impământenirea să se dea fiecărui străin, fără „deosebire de credinţă religioasă, în mod individual „şi prin lege specială .

3. Formele de naturalisare să facă parte integrantă din Constituţiune.

„4. Dreptul de a dobândi imobile rurale să fie un „drept politic şi nu civil".

In şedinţa Camerei de la 26 Septembrie 1879, G. Mârzescu vine şi susţine aceste patru mari principii, cu argumente bazate pe cercetarea religiei jidăneşti, şi amintind şi măsurile practice luate de împăratul Napoleon, la 1807, pentru regularea situaţiei jidanilor în Franţa. Aici nu mai era dar vorba de nerevizuire, ci de revizuire, dar pe baza acestor patru mari principii, cari s'au şi impus la redactarea Art. 7 din Constituţie, revizuit.

Impotriva acestei soluţii, care dădea satisfacţie ideei de naţionalitate— pe cât era posibil atunci faţă de presiunea Puterilor mari—se ridică un singur deputat din opoziţie, care susţine proectul guvernului: P. P. Carp.

P. P. Carp *(1837-1918), îşi expune părerile asupra acestei celei mai mari probleme economice şi sociale, interesând viitorul naţiei româneşti, prin discursul său din şedinţa Camerei de la 28 Septembrie 1879. Aici avem însfârşit „doctrina" acestui reprezentant — cu reputaţie de om de stat — al „ideilor de umanitate şi de liberalism". Această doctrină, se rezumă în următoarele teze:*

1. Evreii în genere, fiind depărtaţi prin persecuţiile creştinilor de la orice activitate umană alta decât activitatea economică, au fost siliţi de a nu face alta decât de a câştiga, şi ei astăzi se răzbună ţinând în mână capitalul, în toată lumea.

2. In România, noi românii ne-am aruncat exclusiv pe terenul politic, părăsind activitatea econo-

mică, și așa s'a întâmplat că locul lăsat gol a fost ocupat de Evrei fără nici o luptă.

3. Măsurile constituționale și administrative, restrictive, nu pot să vindece răul, serios astăzi, al stăpânirei producțiunei noastre economice de către evrei, ci numai „ne compromit în străinătate“, punându-ne în conflict cu „Europa“, care ne tratează de barbari.

4. Starea de rezbel în care ne aflăm față de evrei, trebue să înceteze, dându-li drepturi, ca să nu refuzăm celor ce posed capitalul facultatea de a-l pune la serviciul unei țări ce-i respinge din sânul ei.

Aceasta este toată „doctrina“ ideilor de umanitate și de liberalism, expusă de cel mai autorizat reprezentant al ei, om politic, și în care iarăși se vede, ca și mai înainte la Titu Maiorescu, că totul e fals, nelogic, contrar intereselor românești. De fapt:

1. Nu persecuțiile creștinilor au făcut pe evrei să acapareze capitalul din lumea întreagă: ci specula fără muncă, și camăta anume prescrisă lor față de creștini, de către religia jidănească.

2. Nu „golul economic“ a fost făcut de români, năvălind la funcții, și pe care jidanii l'au ocupat fără luptă: ci românii fiind biruiți în lupta economică, pentru că nu au fost susținuți de conducătorii lor „liberali și umanitari“, și-au găsit un ultim refugiu în funcții, de la cari jidanii erau înlăturați, neavând drepturi politice.

3. Nu înlăturarea măsurilor constituționale și administrative, restrictive, putea să vindece răul stăpânirei producțiunei noastre de către evrei: ci menținerea acestor măsuri restrictive, ca evreii să nu acapareze și funcțiile publice, indiferent de ce va zice „Europa“.

4. Nu încetarea stărei de rezbel cu evreii, dându-li drepturi, se impunea, pentru ca ei să pună capitalul lor, în serviciul țării“: ci lupta în contra acestui capital, ca să nu cucerească țara întreagă.

P. P. Carp, nu se oprește asupra acestor conside-

rații, cari se impuneau cugetării economice obiective, ci proclamă sentențios, despre cele susținute de dânsul, că „aci e răul", și pe calea aceasta trebue să mergem spre a-l „lecui", terminându-și discursul cu înfruntarea „pretinsului curent național". Iată această perorație, cu bolnavul și doctorul, care provoacă murmurele prelungi ale Adunării:

„Având aceste păreri, d-lor, înțelegeți prea bine „că nu mă pot eu supune așa pretinsului curent „național. Eu admit instinctul la o națiune; admit „că ea să simță că e un rău, precum fiecare om când „e bolnav simte că-l doare, dar nu admit ca bolna-„vul să zică el: eată doctoria ce trebue să-mi o dea „doctorul (murmure prelungite). Există un rău în „țară, un rău economic, un rău social: atâta e dator „curentul să ne arate; iar mijloacele suntem noi „datori să le arătăm. Noi însă, în loc de a lumina „pe popor, când venim și primim inspirațiuni de la „dânsul, în multe cestiuni nu facem decât a prosti-„tua inteligența, pe care Dumnezeu a binevoit să „ne-o dea. Și acei cari se cred că au primit o cultură „mai înaltă, aceia au datoria sacră, de a veni, când „poporul e rătăcit, să-i zică: nu merg după tine! Tu „ai facultatea de a simți răul, leacul rămâne la mine „să-l indic, iar datoria ta este să-l urmezi (mur-„mure)".

„Murmurele prelungi", cu cari sunt întâmpinate aceste declarații ale lui P. P. Carp, sunt expresia „ideei de naționalitate", care se afirmă în conștiința națională *a întregei Adunări, conformă cu* instinctul național, *al marei mulțimi. In aceasta constă măreția acelui moment istoric, care însemnează* unirea tuturor puterilor vii ale nației: *ca să reziste unei mari primejdii. Precum a și rezistat.*

Art. 7 din Constituțiune, revizuit, a fost votat de Adunarea deputaților în ședința de la 6 Octombrie 1879: nu după cum au cerut Puterile Mari, ci după cum a voit România cea Mică.

Asupra acestui vot, iată ce ni spune Raportorul

George Mârzescu (Raportul din 23 Iuniu, a Comisiunei de inițiativă parlamentară în cestiunea israelită, Bucuresci 1879, pag. 111):

„Au votat pentru proect 132 deputați, 9 deputați „au votat contra. Doi deputați s'au abținut, d-nii C. „Bobeica, P. P. Carp...

„Suntem în plinul adevăr dacă vom spune că n'a „fost proect de lege care să fi umplut inima de bu„curie a întregei țări. după cum a umplut acest „proect. Entusiasmul a fost la culme, și omagiile „cele mai sincere au fost adresate în primul loc „demnei opozițiuni din Cameră".

Trecând la Senat, proectul de lege, întimpină o singură împotrivire, dar hotărâtoare, prin marea autoritate a aceluia care o reprezenta.

Vasile Alecsandri, în ședința de la 10 Octombrie 1879, vine și să pronunță și el, ca și Vasile Conta, pentru nerevizuire, începând cuvântarea sa cu următoarele cuvinte:

„D-lor senatori, voiu vorbi foarte puțin, mai cu „seamă în urma legei votată de Cameră. Sunt singur „în toate secțiunile onor. Senat care nu primesc re„vizuirea art. 7"...

Cunoscător de aproape al împrejurărilor țărei, de la imigrarea recentă a jidanilor, care se făcuse sub ochii lui, Vasile Alecsandri înfierează atitudinea acestora, zicând:

„Regret de a constata că Evreii din Moldova, „afară de foarte puține excepții, s'au arătat vecinic „nepăsători de soarta României, ba pot zice chiar „ostili propășirei noastre naționale. Unirea princi„patelor a fost pentru ei un doliu!... Independența „română, o emigrare, și lupta Românilor pentru „acea independență un motiv de a scumpi banii, de „a cresce camăta și de a specula asupra mizeriei „obștești.

„De la 1842, când au început năvălirile s'a cres„cut camăta și au produs ruina proprietăței mari".

Marele poet și naționalist, răspunde argumentului

cu „persecuția“, invocat de reprezentanții ideilor de umanitate și de liberalism, filantropi, oameni de stat și economiști politici — prin care se vede că voește să critice anume atitudinea din Cameră a lui P. P. Carp. Vasile Alecsandri spune:

„Dar se va găsi poate un filantrop, om de Stat, „economist-politic care ar zice că persecutorul ro- „mân e leneș, și persecutatul evreu e harnic; că ro- „mânul trebue să dea pas evreului, fiind unul inert „și celalt activ. La această stranie aserțiune voiu „răspunde acelui economist-politic atât de aspru în „privința românului, și atât de generos în privirea „evreului, îi voiu răspunde invitându-l să-și arunce „ochii pe câmpiile țărei și să vadă cine muncește sub „arșița soarelui în lunile de vară? Cine cu sudoarea „lui scoate roada pământului pentru ca economis- „tul politic să aibă cu ce trăi în lux și pentru ca „evreul persecutat să aibă ce exploata fără muncă?“

Opoziția lui Vasile Alecsandri, a fost pur formală, de principii, de oarece cu toții erau de acord, că soluția practică nu putea fi alta, decât acea votată de Cameră.

După o discuțiune de două zile, Senatul României a votat proiectul de lege fără nici o modificare. Cu prilejul acesta, doi iluștri oratori și oameni politici, senatori, Manolache Kostache Iepureanu și Ioan Strat, au adus omagiile lor Opozițiunei din Cameră, vădind la câte presiuni ea fusese expusă, și știuse să reziste. Ioan Strat, și-a terminat discursul, zicând: „Cred că este de datoria acestui matur Corp „a declara, că Opozițiunea din Cameră a binemeri- „tat de la patrie (Aplauze).“ Iar Manolache Kostake, adaogă:

„Mica minoritate din Cameră, însă, care a fost „destul de suficientă spre a ținea pe guvern în res- „pect — a avut curagiul de a rezista la toate mij- „loacele de presiune, și că în cele din urmă acea „minoritate a convins pe guvern că soluțiunea pre- „zentată de ea este patriotică și conformă cu trata-

„tul de la Berlin, şi prin urmare, rezultatul obţinut „fiind un triumf parlamentar, felicit pe Camera de „ceeace a făcut. (Aplauze).

„Triumf parlamentar“! Nu numai — zic eu — ci triumf naţional!

Mica Românie, *a cărei independenţă nu era recunoscută — pe care Principele Bismarck o ameninţa că nu va mai sta de vorbă cu guvernul ei, ci se va adresa de-adreptul la puterea Suzerană de la Constantinopole; căreia Andrassy îi punea în vedere eventualitatea unei note colective a Puterilor, după propunerea Lordului Beaconsfield-Disraeli, încredinţând Austro-Ungariei misiunea de a aduce la îndeplinire silnic Art. 44, în România; pe care Waddigton al Franţei, o sfătuea să se supună; pe care Corti al Italiei, o privea cu indiferenţă, — cu toţii în slujba Alianţei Izraelite Universale — (Aus dem Leben König Karls, vol. III 1900, pag. 80—257)— Mica Românie, prin puterea ideei de naţionalitate, a rezistat tuturor ameninţărilor timp de 15 luni, de la 1(23) Iulie 1878, când a fost semnat tratatul de Berlin, şi până la 11 (23) Octombrie 1879, când după votul Adunărei deputaţilor de la 6 (18) Octombrie, Art. 7. a fost votat şi de Senat: aşa precum Ea a voit, şi nu precum o cereau, cu ameninţări, toate Puterile Mari ale „Europei“, sub inspiraţia „Alianţei Israelite Universale“.*

Art. 7 revizuit la 1879, este cea mai mare izbândă, pe care a repurtat-o directiva ideei de naţionalitate, în politica economică românească.

Cea mai mare izbândă: pentru că problema jidănească, pe care o rezolvă art. 7, cu iscusinţă, într'un mod favorabil nouă, după posibilităţile de atunci, este cea mai mare problemă economică şi socială a naţiei româneşti. Intrucât este problema generală, organică, interesând toate clasele ei, şi întreaga sa viaţă.

Cu tot zăgazul pus atunci, această problemă continuă a se dezvolta în mod ameninţător: poporaţia

scade, oraşele se desnaţionalizează, comerţul, industria, băncile, întreprinderile de tot felul continuă să treacă în mânele jidanilor. Pentru că nici un guvern nu intervine hotărât, făţiş şi principial — în spiritul art. 7 — ca să pună capăt acestei peiri. . . .

IV

Directiva politicei economice, după 1879. *Se caracterizează, faţă de problema jidănească: prin inerţia şi confuzia guvernelor, din cari nici unul nu are îndrăzneala—căci pare că era o îndrăzneală—să afirme ideea de naţionalitate, scriind în fruntea programului său, această problemă, şi arătând mijloacele pentru a o rezolvi. Iar iniţiativele private, în această direcţie, cad victime ale acestei inerţii guvernamentale, întrucât nu întâmpină nici o încurajare din partea Statului. Ele dispar rând pe rând, fără ca să dea rezultatele, cari ar fi fost în natura lor. Din aceste iniţiative voiu cita: Liga Română „Viaţa"; Aducerea Oltenilor, la Iaşi; Congresele economice; Asociaţia cooperatorilor români.*

Liga Română „Viaţa", *din Iaşi, datorită lui Vasile Conta, el însuşi, care vine să explice scopul şi caracterul ei, în „Expunerea de motive", de la 5 Octombrie 1875, scriind (Opere Complecte. Filozoful Conta de Octav Minar. Bucureşti C. Sfetea, fără dată, Ed. II, pag. 833):*

„Subsemnaţii cetăţeni din urbea Iaşi, cugetând „asupra pericolului ce ameninţă existenţa şi vii- „torul României prin înmulţirea Evreilor, cari au „cuprins comerţul, industria şi o mare parte din a- „gricultura ţării, au avut în vedere următoarele:

„Luând în observare că, aici în ţară, au existat, „nu numai un comerţ, care prin relaţiunile sale, era „recunoscut şi în alte State, dar şi o industrie na- „ţională care îndestula toate cerinţele vieţii; astfel „că dacă vom lua ca normă numai oraşul Iaşi, „aflăm că populaţiunea sa (şi aceasta încă nu de

„mult), pe lângă clasa numită aristocratică (boierii), „era compusă din o mulțime de comercianți și in- „dustriași români, împărțită în corporațiuni sau „bresle, precum : băcani, crâșmari, argintari, fă- „clieri, săpunari, croitori, blănari, cojocari, abageri, „potcapíeri, cismari, talpălari, căldărari și altele. „Fiecare din aceste numeroase corporațiuni avea „starostele și steagul ei (Steagul corporațiunei cis- „marilor, se păstrează și astăzi la Biserica Albă). „Mai multe biserici, cari sunt fundate (Talpălari, Cu- „relari, Vovidenia, Vulpea, Misai, etc., etc.) și cari „au fost susținute în mare parte de către acele cor- „porațiuni, sunt o dovadă pipăită despre energia și „cultura ce exista în aceste două ramuri de bogă- „ție națională.

„Având în vedere starea noastră actuală de co- „merț, vedem cu profundă durere că în toată strada „Mare din poarta palatului administrativ și până la „podul Verde (Strada Carol, de azi N. A.), cen- „trul activității comerciale, unde cu 25—30 ani în „urmă erau numai magazinuri cu comercianți creș- „tini, astăzi nu găsim decât numai trei creștini cari „mai țin încă băcănii.

„Dacă ne întoarcem privirile asupra meseriilor, „a industriei actuale, vedem o ruină complectă. „Astăzi, în toate acele strade care erau populate de „numeroase ateliere, nu putem găsi Români decât „în strada Podul Vechiu, 2 blănari; în strada Cis- „măriei un singur cismar, și în Strada Târgului de „sus 2 abagerii. Incolo mai nimic! Toate acele cor- „porațiuni laborioase au dispărut, și odată cu ele „s'au nimicit nu numai corporațiunile de ceasorni- „cari și butnari germani ce se stabilise aici, dar și „breasla comercianților armeni, care făcea un co- „merț viu cu manufacturi.

„Având în considerație că cauzele acestui de- „zastru este mulțimea de Evrei cari au năvălit în „țară parte pe furiș, parte prin isgonirea din alte „țări...

„In fața acestui pericol... este a se forma o aso-
„ciație secretă, al căreia pact va fi următorul":

Această primă parte a expunerei de motive, de la 1875, a lui Vasile Conta, are o importanță deosebită, pentru că arată, după marturii oculari încă în ființă, starea înfloritoare a meseriilor și comerțului ocupat de creștini, cu 25—30 ani înainte de năvălirea jidanilor. Faptele acestea pozitive, desmint cum se vede teoria „golului economic", lăsat de români. Dar spre cinstea, desigur, a directivei „ideilor de umanitate și de liberalism", voiu complecta această descriere, observând că la 1930, în Strada Podul Vechiu (Constantin Negri, de azi), nu mai există nici un blănar român; că în Strada Cismăriei, nu mai sunt cismării românești; că în strada Târgului de Sus (I. C. Brătianu, de azi), au dispărut și cele 2 abagerii creștine, cari mai rămăsese la 1875. Au dispărut asemenea ceasornicarii și butnarii germani, și manufacturiștii armeni.

Așadar, ca să lupte împotriva acestui dezastru, pe care îl prevedea, Vasile Conta a întocmit Pactul Ligei Române „Viața", din care vom reproduce numai cele trei articole de la început (Loc. cit. pag. 838):

„Art. 1. Subsemnații primii membri de propa-
„gandă, instituesc în Iași o asociație cu titlu: „Liga
„Română Viața".

„Toate operațiunile Ligei vor fi sub cel mai mare
„secret.

„Art. II. Scopul Ligei Române, este a nu face po-
„litică sub nici un cuvânt, ci numai a combate prin
„toate mijloacele morale comerțul și industria jido-
„vească, pentru a seca izvoarele de îmbogățirea lor
„în dauna Românilor, și a ajuta și înmulți comerțul
„și industria românească.

„Art. III. Mijloacele de combatere vor fi: 1) a
„face să-și procure fiecare cele trebuitoare numai
„de la Români, sau în lipsă, de la streini de rit creș-
„tin... 2) a forma comercianți și industriași români,
„cari să fie în stare a îndestula toate trebuințele vie-

„ţii şi 3) a se împiedeca din toate puterile prin pro-
„pagandă şi recomandaţiuni ca nimeni să nu-şi
„procure nici un articol din comerţul sau industria
„jidovească, dacă acele s'ar putea procura de la
„Români".

Formând „Liga Română Viaţa", ca societate secretă, Vasile Conta a avut în vedere, desigur, că în felul acesta orice român — chiar şi acei, mai ales, cari ocupau funcţii — putea să ia parte la aceste lupte, având menirea de a ajuta şi înmulţi comerţul şi industria românească. Foarte însemnat şi caracteristic, în această privinţă, este Art. 2., al Pactului, care zice: „Scopul Ligei Române este a nu face politică, sub nici un cuvânt"... denunţând astfel încă de-atunci adevărata cauză a înfrângerei noastre economice, în lupta cu jidanii: „politica". Ni putem închipui ce ar fi urmat până azi, dacă această asociaţie, propusă de Vasile Conta la 1875, ar fi fost sprijinită până la 1930, de către conducătorii Statului şi fruntaşii culturei, uniţi. Dar ea a dispărut, „în cel mai mare secret" — cum a voit să existe — din lipsa oricărui sprijin.

Celelalte iniţiative economice, româneştii, dar pe faţă, cari au intervenit tot la Iaşi, mai pe urmă, au fost, cum am zis: Aducerea Oltenilor, Congresele economice, Cooperatorii români.

Aducerea Oltenilor la Iaşi, ca să lupte în comerţul mic împotriva jidanilor, a fost o excelentă măsură datorită iniţiativei unor buni români. Dintre aceştia, pictorul Petru Verussi, a şi adus cei dintâi Olteni, din Craiova, provocând entusiasmul Ieşenilor, şi îndrituind toate speranţele lor. Ioan Creangă, dă glas acestei însufleţiri obşteşti, publicând următoarea poezie sub titlul „Oltenii la Iaşi" (Scrierile lui Ioan Creangă. Iaşi MDCCCXC, Vol. II, pag. 187):

Ce răsună? Ce s'aude?
Ce glas dulce românesc?

Ce flăcăi ca bradul verde,
Ochii noştri îi uimesc?
Sunt Olteni, scăparea noastră,
Bucuraţi-vă ieşeni!
Voi cu inima creştină
Cumpăraţi de la Olteni!

La cel glas de mîngâiere
Geme sufletu-n duşmani,
Voi cu inimă creştină,
Nici un ac de la jidani!

Ce ar fi putut fi şi cu această măsură, dacă ea s'ar fi generalizat, se vede din faptul că Oltenii se menţin şi până astăzi, în micul comerţ de la Iaşi.

„Congrese economice", *se organizează de către un comitet de iniţiativă, în fruntea căruia sta B. P. Haşdeu. Primul Congres economic, se ţine la Iaşi. în zilele de 10, 11 şi 12 Octomrie 1882, şi care ştim că a avut un desăvârşit succes (Vezi studiul din acest volum: „Indărăt la agricultură"! pag. 785.) Dar despre al doilea Congres economic, întrunit tot la Iaşi, în sala tronului din Palatul administrativ, în zilele de 5, 6 şi 7 Ianuarie 1884, sub preşedinţia lui Radu Porumbaru, asistat de Troteanu şi de Dim. C. Butculescu, iată ce ni spune organul de publicitate local „Noua Revistă", politică, literară, ştienţifică şi economică (Anul I, No. 10. Iaşi, 8 (20) Ianuar 1884, pag. 74):*

„Pe cât de mare fu avântul, entusiasmul ce „domni la întrunirea primului congres, tot pe atât „de mare fu tăcerea, monotonia ce întovărăşiră pe „acest din urmă".

Lipsa de avânt în apărarea intereselor economice româneşti, o învederează proporţiile, la cari e redusă acum problema jidănească, în „Programul mişcărei economice în România", votat de acest Congres în şedinţa de la 8 (20) Ianuarie 1884, şi care se mărgineşte să ceară, cu totul vag:

„Art. 12. *Legi protecţioniste pentru apărarea co-„merciului şi industriei contra concurenţei neoneste „a streinilor residenţi în România*".

Acest punct din program, cu „concurenţa neo-nestă a streinilor", fiind cum se vede numai o frază convenţională, este amestecat: cu „instrucţiunea agricolă", cu „egalitate şi justiţie în dările publice", cu „exploatarea minelor", cu „navigabilitatea râurilor", cu „regimul irigaţiunilor", cu „asigurarea proprietăţei prin cadastru", şi sfârşeşte cu „recunoaşterea Congresului ca instituţiune de utilitate publică". Cum şi dovedea! Dar în asemenea condiţii, fireşte, şi „Congresele economice", au trebuit să dispară.

„Asociaţia cooperatorilor români", *este însfârşit încă o iniţiativă privată, cu caracter de luptă pentru formarea comerţului şi industriei româneşti. Datorită lui Dimitrie C. Butculescu, fost deputat, din Bucureşti, care şi-a cheltuit întreaga sa avere cu întreţinerea acestei mişcări, organizând expoziţii anuale, publicând un organ „Cooperatorul", agitând în toată ţara. Şi această societate, care — deşi nu era pusă pe baze propriu zise cooperatiste — ar fi putut fi de cel mai mare folos: a încetat. Era fatal să înceteze. Pentru aceeaşi cauză care a înlăturat toate celelalte iniţiative. In această privinţă, iată ce spune organul citat, vorbind de „Expoziţia Cooperatorilor", din 1884 (Noua-Revistă, Iaşi 11 (23) Septembrie 1884, pag. 371):*

„Expoziţia Cooperatorilor *din ţară, s'a deschis cu „pompa prevăzută în programul afişat mai dinainte, „Sâmbătă la 8 Septembre curent... Expoziţiunea... cu „toată activitatea desfăşurată de d. Dim. C. Butcu-„lescu, cu toate comitetele ieşane şi bucureştene, e „mai slabă, până acum, decât cum ne aşteptam noi „s'o vedem. Lucruri expuse tot mai sunt... visitatorii „însă, cu toată propaganda făcută, sunt puţini, dar „foarte puţini. Cui putem atribui aceasta? Indife-„rentismului şi numai lui".*

„Indiferentismul", *a distrus societatea cooperato-*

rilor, a lui Dim. C. Butculescu, cum distrusese mai înainte „Liga Română Viața“, a lui Vasile Conta, mișcarea cu aducerea Oltenilor la Iași, „nici un ac de la Jidani“, a lui Ioan Creangă, și „Congresele economice“, ale lui B. P. Hașdeu, Radu Porumbaru și a celorlalți. „Indiferentismul“! Dar cu aceasta, nu am făcut nimic. Căci se naște întrebarea: care este cauza „indiferentismului“? *Cum se explică această nepăsare față de problema cea mai gravă, de existență a românilor, care altă dată însuflețise pe toți — chiar încă la 1879, în mod admirabil, cu prilejul revizuirei Art. 7 — problemă, pe care aceste inițiative căutau să o rezolve?*

Este o singură cauză, pe care am văzut că o denunțase și Vasile Conta, la 1875, căutând să o prevină prin o dispoziție formală, introdusă în Pactul Ligei române Viața: „politica“!

De la 1866, odată cu detronarea lui Cuza-Vodă, care reprezenta un alt principiu de guvernare, România a intrat într'o nouă epocă istorică: „epoca partidelor“ *(Vezi, A. C. Cuza: „Ai noștri“, „Neamul Românesc“, Vălenii-de-Munte, Anul I, Ianuarie și Februarie 1907, și „Memoriu“, înaintat Majestăței Sale Regelui, la 20 Septembrie 1930 („Apărarea Națională“, Iași 28 Septembrie 1930).*

Din momentul acesta: „politica“, nu mai este grija intereselor obștești, ci grija „intereselor de partid“, cari se confundă cu interesele partizanilor. Toți aceștia nu au decât un singur mijloc ca să-și satisfacă interesele: ca partidul să vină „la putere“. Cuvântul „politica“, nu mai însemnează decât lupta dintre partide „pentru putere“, ca să-și satisfacă partizanii. In modul acesta, „politica“ este principial, desbinare. *Din cauza acestei dezbinări politice, românii nu mai pot să se îngrijească de interesele lor economice, comune, căzând victime ale concurenții jidanilor, uniți și organizați împotriva creștinilor. De aceea Vasile Conta a zis, apelând la unirea românilor în domeniul economic: „Scopul Ligei Ro-*

mâne este a nu face politică sub nici un cuvânt“....

„Epoca partidelor“, *însemnează dar această „politică“, dusă până la paroxism, și care vine să desbine, să învrăjbească, să împiedice orice măsuri folositoare, de apărare a intereselor românești. Aceasta este cauza „indiferentismului“, față de orice inițiative, de folos economic general: pe cari partidele nu le sprijină, când nu sunt anume ale organizației lor, și de cari mulțimea fuge, temându-se ca în dosul lor să nu se ascundă „politica“, și să nu fie prigoniți de partide.*

„In epoca partidelor“, după 1879: partidele de guvern înlătură sistematic ideea de naționalitate, ca directivă mărturisită a conducerei lor. *Iar partizanii, ca să-și ascundă uneltirile interesante — cu sprijinirea jidanilor în toate afacerile — invoacă, la ocazii solemne: „ideile de umanitate și de liberalism“!*

„Fracțiunea liberă și independentă“, *formată la Iași, pe la 1866, de către discipolii lui Bârnuțiu, după cum am văzut, este singurul partid, care proclamă ideea de naționalitate ca directivă a sa. Dar „Fracțiunea“, nu era încă partid de guvern, și dispare pe la 1884, prin contopire cu partidul liberal.*

„Partidul liberal“, *din București, căruia i se zicea „roșu“, pentru apucăturile sale extremiste, de la 1848, se transformă în partid „liberal-național“, după contopirea sa cu partidul „Fracțiunei“, din Iași, și numai astfel se formează și în Moldova, unde mai înainte nu exista. Trebue să recunoaștem, că în formația aceasta, ca partid* „liberal-național“ *— așa dar liberal în marginile naționalismului — a realizat unele instituții de folos economic, ca „Banca Națională a României“ (1880), și Creditele. Dar aceste instituții, cari au folosit românilor, au folosit și străinilor din țară, poate chiar, și mai mult, cum e cazul în deosebi cu „Banca Națională“, de la care comercianții, industriașii, și întreprinzătorii jidani, prin băncile intermediare ale lor, și-au procurat cu do-*

bândă eftină, banii cu cari au expropriat pe români. In tot cazul, partidul liberal-naţional, nu a proclamat nici odată ideea de naţionalitate ca directivă a sa, în lupta hotărâtă cu străinii, ceeace era esenţial pentru trezirea energiilor şi îndrumarea obştească a românilor. Iar încetul cu încetul, pentru uzul partizanilor, s'a transformat tot mai mult în partid „naţional-liberal“ — aşa dar, naţional, dar în marginile „liberalismului“.

„Partidul conservator“ *a cărui cea mai mare lacună a fost de a nu fi ajuns nici odată să aibă o doctrină conservatoare — căci atunci nu se putea decât să afirme ideea de naţionalitate, ca principiu al politicei sale de conservare a naţiei româneşti împotriva străinilor — cari îi ameninţau existenţa — nu a avut nici o acţiune hotărâtă în această direcţie: lipsindu-i îndrumarea principială.*

„Partidul Junimist“, *de nuanţă conservatoare, condus de P. P. Carp şi Titu Maiorescu, am văzut, că avea îndrumarea contrară, cu excluderea de-a dreptul a ideei de naţionalitate, afirmând ca directivă a sa „ideile de umanitate şi de liberalism“.*

„Partidul radical“ *întemeiat mai pe urmă de G. Panu, la Iaşi, merge încă şi mai departe, în această direcţie a ideilor de umanitate şi de liberalism: în numele cărora susţine oricând interesele jidăneşti, trecând dincolo de marginile îngăduite unui român.*

„Partidul socialist“, *condus de Ioan Nădejde şi V. G. Morţun, dar după inspiraţia, de la început, a unor imigranţi jidani, din Rusia, „Doctor Russel“, expulzat din ţară la 1881, şi mai pe urmă „C. Dobrogeanu-Gherea“, cu adevăratul său nume Solomon Solomonovici Katz, născut la Harcov (1855—1920), şi mort la Bucureşti: urma, fireşte, doctrina şi programul internaţional, materialist, şi ateist, al lui Karl Marx, cu lupta de clasă, şi era hotărât împotriva oricărei directive a ideei de naţionalitate.*

„Tinerimea universitară“, *din care urma să se recruteze viitorii conducători ai naţiei, stătea sub în-*

râurirea directivelor acestor partide: cei mai mulţi, împărtăşind ideile socialiste internaţionaliste, materialiste şi ateiste, iar ceilalţi, împărţindu-se în „studenţi liberali" şi „studenţi conservatori", grupaţi în societăţi separate şi antagoniste, cu conflicte cari izbucneau periodic. Iată de pildă un caz, de la 1884, cu amestecul printre studenţi a partidului liberal — căruia i se zice în această dare de seamă, „colectivitatea roşă" — la al cincilea congres studenţesc de la Galaţi, despre care vorbeşte „Noua-Revistă", din Iaşi (16 (28) Septembrie 1884, pag. 380:

„Congresul studenţilor. *Anul acesta a avut loc la „Galaţi al cincelea congres al studenţilor universi„tari români... Ceiace trebue să constatăm însă cu „părere de rău, e faptul că colectivitatea roşă, care „vrea să-şi facă unealtă politică din orice institu„ţiune din ţară, a căutat să facă, prin oamenii săi, „tot aşa şi cu congresul studenţilor. Aceştia însă au „ştiut să se mânţie la înlăţimea datoriei lor şi să în„frâneze poftele emisarilor colectivităţei, ceeace n'a „lipsit a da loc la scandaluri".*

Aceasta însemnează, pe vremea aceea: emisarii partidului liberal, dintre studenţi — deoarece alţii nu puteau participa la congresul studenţesc — s'au încăerat cu emisarii, studenţi, ai partidului conservator: dând loc la scandaluri. Căci pe atunci, nu exista o acţiune unitară a studenţimei române, şi mai puţin încă o acţiune naţionalistă creştină.

Ideea de naţionalitate, *aşa dar — după ultimul ei mare avânt, cu revizuirea Art. 7 din Constituţie, la 1879 — nu se mai afirmă ca directivă hotărâtă şi proclamată pe faţă, în politica economică românească: nici de partide, nici de mulţime, prin mişcările ei colective, nici de studenţimea universitară.*

„Ideile de umanitate şi de liberalism", *domină intelectualitatea timpului, fie prin afirmare directă, cum am văzut la P. P. Carp şi Titu Maiorescu, fie prin acceptare tacită, pe baza autorităţii unor asemene conducători, cari impresionează marea mul-*

ţime a acelora cari nu pot să-şi formeze o convingere proprie. „Naţionalismul“, ajunge să fie considerat, în cazul cel mai bun, ca o naivitate, a unor oameni lipsiţi de adevărata „cultură“, şi rămaşi în urma progreselor civilizaţiei. „Antisemitismul“, era privit cu oroare, şi cu cel mai mare dispreţ, ca o „barbarie“, ca un semn de ignoranţă şi de inferioritate intelectuală şi morală, ca o ruşine a veacului — „eine Schmach des Jahrhunderts“, *după cuvântul de pe atunci, răspândit, al Impăratului Frederic al II-lea — nevrednică de un om „civilizat“.*

Aceasta era situaţia, pe care am găsit-o la întoarcerea mea în ţară de la studii, la sfârşitul lunei decembrie 1886, şi pe care a fost nevoe să o cunoaştem, ca să ştim anume: Când? In ce condiţii? In ce fază a evoluţiei? In ce stare a spiritului public. Cu ce scop: au intervenit — pentru a i se împotrivi — aceste „studii economice politice“.

V

„Ideea de naţionalitate“, ca directivă a politicei eco-„nomice româneşti, este un adevăr evident, împotriva „directivei neadevărate — şi cu grave consecinţi pentru „naţia românească — a „ideilor de umanitate şi de „liberalism“.

Aceasta este concluzia nestrămutată, la care m'a dus cercetarea atentă, ştiinţifică, a faptelor, ce mi se ofereau, obiectiv, după întoarcerea mea la Iaşi, în anul 1886. Dar aparţinând „Junimei“ literare, şi mai ales pregătindu-mă să ieau parte activă la acţiunea „Junimei“ politice: se cerea acum să clarific punctul meu de vedere, faţă de cele două directive contrare.

Un moment, mărturisesc, am avut iluzia temerară — dar pe care o legitima nu numai propria mea tinereţă, ci şi faptele, în deosebi sentimentele despre cari am vorbit, ale atâtor „junimişti“ — că voiu putea să determin o schimbare de direcţie, *în politica economică a „Junimei“, făcând să se afirme:*

mai naționalistă! *Dar în tot cazul: mi se impunea mie să ieau poziție de la început, ca să înlătur orice confuzie. Acesta a fost scopul primei mele scrieri mai mult politice, care din cauza aceasta regret că nu am putut să o pun în fruntea acestui volum de studii cu caracter economic politic.*

Scrierea aceasta, a mea: „Generația de la 48 și Era Nouă“ *(1 vol. p. 107 Iași 1889), a început prin a arăta care a fost misiunea „Generației de la 48“ — căreia îi era dedicată „în admirarea faptelor mari ce a săvârșit“ — și care trebuea să fie acum misiunea „generației indrituite a-i succeda“, inaugurând o „Eră Nouă“, după titlul anume ales supt care și-a publicat discursurile sale parlamentare, P. P. Carp. Se înțelege: „vechiul partid conservator“, de sub șefia lui Lascăr Catargiu, aparținând „generației de la 48“, își terminase misiunea. El urma să fie înlocuit de „noul partid conservator“, reprezentat prin Junimea“ politică, de sub șefia lui P. P. Carp și Titu Maiorescu. Dar pentru aceasta — și aici îndrezneam a interveni și eu — se cerea ca „Junimea“ să se întoarcă la: „afirmarea mai puternică a* ideei de naționalitate“! *Mai ales față de străinii pe cari nu-i* putem asimila. *Era, cum se vede: o contrazicere totală a directivei „ideilor de umanitate și de liberalism“, susținută de „șefi“, ba chiar invocând împotriva lor, autoritatea lui Simeon Bărnuțiu! Căci iată, în adevăr, ce ziceam în acest studiu de directivă politică, de la 1889, opusă formal directivei lui Titu Maiorescu și P. P. Carp (loc. cit. pag. 46):*

„Nu trebuie să uităm însă că principiile lui Băr-„nuțiu nu erau decât expresiunea teoretică a între-„gei mișcări către naționalism, pe care-l afirma cu „entusiasmul caracteristic generației de la 48, și că „prin urmare această școală, în tendințele ei gene-„rale, era vrednică de toată lauda, având netăgă-„duite drepturi la recunoștința poporului pentru „care a luptat.... Căci după ce am nimicit exageră-„rile în rău ale naționalismului, trebuie să căutăm

„astăzi, de a combate exagerările în rău ale criticis-„mului, întorcându-ne către o mai puternică și mai „ferbinte afirmare a naționalității noastre, mai ales „față cu străinii din sânul ei, pe cari nu-i putem a-„simila, *și cari prin urmare, ca corp strein în lăun-„trul unui organism, pot să-i pericliteze existența. „Această direcție ni se impune cu atât mai mult, cu „cât a intrat în deprinderile tuturor Statelor... Și „deși aceasta este cu totul împotriva „ideilor de „umanitate și de liberalism", ale căror drepturi le re-„vendică d. Maiorescu, totuși, noi nu ne putem „opune acestui curent, pentru că nu suntem destul „de tari pentru a da exemple altora. Atunci când „toți ieau măsuri de îngrădire, trebue să ne îngră-„dim și noi în contra tuturor, căci aceasta este o „condițiune neapărată a existenței noastre ca po-„por, în faza de cultură în care ne aflăm...*

„Egoismul cel mai aprig ni se impune astăzi și „aceasta însamnă... exclusivism față cu streinii pe „cari nu-i putem asimila...

„Acestea însă, ne fiind în chestie, nu le putem „discuta aice, dar a trebuit să le atingem pentru a „lua poziție de pe acum, și pentru a arăta că, în cer-„cetările noastre, noi ne punem în totdeauna pe te-„renul cel mai strâmt național cu putință".

Contra exagerărilor „criticismului", și pentru o afirmare mai ferbinte a naționalității noastre, mai ales față cu străinii pe cari nu-i putem asimila ! *Contra „ideilor de umanitate și de liberalism", și pentru egoismul cel mai aprig, și exclusivismul hotărât față de acești străini: punându-mă în totdeauna pe terenul cel mai strâmt național cu putință! Aceasta era, cum se vede o* altă direcție, *opusă direcției de până atunci a lui P. P. Carp și Titu Maiorescu, șefii „Junimei", din care făceam parte și eu, și în care am rămas încă și după aceea, cu toată opunerea mea principială, și chiar fiind apoi ales, ca reprezentant al Iașului, din partea grupărei „junimiste", în Adunarea deputaților, conservatoare, de la 1892—1895.*

In susținerea punctului meu de vedere—a ideei de naționalitate, ca directivă necesară în politica economică românească—am căutat să-mi explic directiva contrară, atribuind-o la două cauze:

Mai întâiu, în genere — căci nu puteam bănui patriotismul unor oameni ca P. P. Carp și Titu Maiorescu, și alții atâția — concepției individualiste „liberale“, greșite în principiul ei, a economiei politice dominante, ca „știință a avuției“, după sistemul lui J. B. Say, și „școalei“ lui.

Apoi: abstracțiunilor *„științifice“, în considerarea problemelor economiei naționale, nesocotind cauzele istorice.*

Mi se impuneau, așa dar, trei îndatoriri esențiale:

1. Să înlătur concepția individualistă, *„liberală“, mamonistică, cosmopolită, a economiei politice, substituind principiului „avuției“, principiul „nației“ — sau al „poporației“, grupată în nații — ca ființi colective, ale căror organe sunt clasele sociale.*

2. Să aplic metoda istorică — unită cu metoda abstractă — la *cercetarea economiei naționale românești: explicând starea claselor ei, din evoluția lor, și demonstrând necesitatea „protecției“, ca ele să fie apărate și susținute împotriva concurenței străinilor.*

3. Să afirm ideea de naționalitate, *în genere, ca directivă a politicei economice românești: împotriva „ideilor de umanitate și de liberalism“.*

Acesta este scopul întreit *al prezentelor „studii economice politice“, al căror cuprins rămâne să-l analizăm pe scurt, pentru fiecare. Ca să vedem legătura lor imediată cu mediul și cu ideile și mișcările cari le-au precedat, și să urmărim aplicarea acestor principii metodice. Așa precum apare în cercetările noastre.*

VI

I. Meseriașul român *(1890). Acest studiu, publicat mai întâiu în organul partidului Junimist „Era Nouă“ din Iași, cercetează problema clasei de mij-*

loc românești, și este dedicat anume lui P. P. Carp, cu a cărui directivă era în contrazicere desăvârșită. „Teoria“ sa, pe care o cunoaștem — românul „leneș și vițios“, jidanul harnic și cumpătat — este dovedită de mine ca lipsită de adevăr, arătând cauzele istorice, pentru cari meseriașii și comercanții creștini, nu au putut să reziste concurenței jidanilor. Prefața, *din 1893, pusă în fruntea volumului, reproduce ca* motto, *cuvintele din discursul lui P. P. Carp, de la 1879, asupra art. 7 din Constituțiune, contrazicând și ele direcția sa, și complectează datele cu privirea la clasa de mijloc.*

Concepția mea din acest studiu, am avut prilej să o susțin împotriva lui P. P. Carp, și în Adunarea deputaților, la discuția generală asupra „proiectului de lege pentru organizarea învățământului profesional„ prezentat de dânsul ca ministru al domeniilor. Reproduc aici, după dezbaterile Adunării deputaților, din „Monitorul oficial“, sfârșitul discursului meu din ședința de la 8 Februarie 1893:

„A. C. Cuza... *Acum, d-lor mai am un ultim cuvânt de zis.*

„*D. Carp vine și spune, și credința aceasta a „avut-o și în Constituanta de la 1879, când Camera „a protestat: poporul este bolnavul, eu sunt doctorul, „și bolnavul nu are dreptul să discute leacul ce i-l „prescriu.*

„O voce: *Să moară după regulele artei.*

A. C. Cuza: *In asemenea cestiune însă, nu un singur om are să hotărească interese, cari se compun „din atâtea elemente diverse. Când se atinge de pro„bleme curat teoretice, poate că nu sunt așa de pri„cepul ca d. Carp. Dar aci nu este vorba de aseme„nea probleme de pură teorie; aci fiecare are drep„tul să judece și să fie ascultat, căci fiecare își cu„noaște interesele, și instinctul de conservațiune a „naționalității noastre ne conduce pe toți, și acel in„stinct nu înșală nici odată.*

„*Și dacă în domeniul ideal s'a putut întâmpla ca*

„un Galileu să afirme în contra Papei, și în contra „întregei lumi civilizate de atunci, că nu soarele se „învârtește în jurul pământului, ci pământul în ju- „rul soarelui, și a avut dreptate; în domeniul reali- „tăței practice, când vine un om și afirmă un lucru „în contrazicere desăvârșită cu experiența unui po- „por întreg: nu poporul trebue să se plece, ci omul „acela“.

II. **Monopolul alcoolului** (1895). *Este un studiu complect asupra problemei alcoolismului, la noi în țară, cu soluția acestei probleme, prin monopolizarea vânzărei alcoolului de către Stat.*

III. **Țăranii și clasele dirigente** *(1895). A apărut ca studiu introductiv la discursurile ținute de mine în ședințele Adunării deputaților de la 23 Noembrie 1894 și 16 Martie 1895: în contrazicere iarăși cu cele afirmate de P. P. Carp, că „nici într'o țară din lume nu s'a făcut mai mult pentru populațiunea de la țară, ca în țara românească, în ultimii treizeci de ani“. Eu răstorn propoziția, dovedind, că: „nici într'o țară din lume nu s'a făcut mai puțin, pentru clasa țărănească, producătoare, care este baza clasei de mijloc și a clasei dirigente, și că este nevoe să se facă mai mult, prin cultură, de acum înainte“.*

IV. **Lupta în contra alcoolismului în România** *(1897). A fost publicat ca No. 1, „Biblioteca Ligei Române în contra alcoolismului“, înființată de mine împreună cu A. D. Xenopol și alții, la Iași, în acelaș an 1897, și cuprinde istoricul acestei lupte, problema, efectele regimului libertăței comerțului cu alcool, și principiile monopolului vânzărei alcolului.*

V. **Comerț liber sau monopol?** *(1897). Cercetează amănunțit aceste două soluții, ale problemei alcoolismului, în contrazicere cu părerile d-lui M. C. Haret, din ministerul de finanțe, care susținea comerțul liber. Eu dovedesc încă odată că numai monopolul vânzărei alcoolului, poate să rezolve problema.*

VI. **Nevoia unei direcțiuni** (1899). *Cuprinde o privire generală asupra civilizației noastre, arătând*

neajunsurile ei, după starea în care se află clasele sociale româneşti, şi care cer ca nevoile lor să fie cercetate în lumina ştiinţei.

VII. **„Cei doi Spenceri"** *(1900). Este un studiu de teorie a economiei politice, în formă polemică, asupra altei lucrări teoretice a mele „Despre Poporaţie" (Ediţia I, Iaşi 1899). In acest studiu, tratez problema fundamentală pentru orice ştiinţă, a legilor, cari cârmuesc fenomenele ei, dovedind că există, în economia politică, legi naturale şi legi sociale — ca bază a legilor pozitive economice — şi arătând ca* metodă *— împotriva metodei empirice, şi a metodei istorice — că aceste legi nu se pot stabili, şi prin urmare că ştiinţa economcă politică nu este cu putinţă, decât prin aplicarea* metodei abstracte.

VIII. **Obiectul economiei politice** *(1901). Este un al doilea studiu teoretic, prezentat ca lecţiune de deschidere a cursului de economie politică, ţinut de mine la Facultatea de drept a Universităţii din Iaşi, în anii 1901—1926. In acest studiu de bază al cursului meu, cercetez încă odată clasele sociale, legile economice, caracterul economiei politice, ca ştiinţă totodată teoretică şi practică, obiectul ei, care este de a cerceta şi îndruma economia naţiunilor, şi îi fixez definiţiunea, dezvoltată mai apoi, la curs. Această definiţie, am fixat-o în următoarea formulă, aşa precum e reprodusă într'o valoroasă teză de doctorat economic (Economia politică şi clasele sociale. Teză pentru doctorat în ştiinţele economice de Polyxenia C. Arghiropol. Un volum pp. VII + 175, Iaşi 1926, pag. 111):*

„Economia politică, este ştiinţa legilor şi factori-„lor, cari stăpânesc poporaţia umană în raport cu „mijloacele de existenţă, având ca scop cunoştinţa „şi conducerea luminată a economiei naţiunilor".

IX. **Intrebări privitoare la starea poporaţiei rurale** *(1901). Stabilind că „politica este activitatea publică, cu scopul înrâurirei faptelor sociale, în vederea binelui obştesc" — activitate, care trebue să se spri-*

ține pe cunoştința acestor fapte, privite în lumina legilor generale ale științei — acest studiu întocmește un sistem de întrebări, care să poată servi la cercetarea faptelor interesând clasa țăranilor. Publicat în „Biblioteca Societății universitare române din Iași“, înființată de A. D. Xenopol, pe atunci rector al Universității, studiul meu a fost scris imediat după începerea activității mele profesorale, la 1901, ca să servească în primul rând studenților la întocmirea ca lucrări seminariale, și la activarea de a se întocmi și de alții, a unor monografii a comunelor rurale. *Ea a avut o a doua ediție, fără indicarea autorului, publicată de societatea studențească „Zorile“ (Iași 1902).*

De aceste întrebări, s'au servit apoi unii preoți și învățători, alcătuind o întreagă literatură de monografii, din cari unele au fost publicate sub auspiciile Ministerului de Interne. Mă mărginesc să citez „Monografia comunei rurale Stălinești, plasa Mijloc-Prut, județul Fălciu, de Nicolae T. Mocanu, învățător, București, Imprimeria Statului 1905“, în care autorul zice, raportându-se anume la aceste întrebări (Inainte Cuvântare, pag. 5):

„In deosebi, ideea de a alcătui monografia comu-„nei Stălinești mi-a sugerat-o, prin operile d-lor spe-„ciale, iluștrii profesori de la universitatea din Iași, „d-nii A. D. Xenopol și A. C. Cuza, cărora găsesc aci „nimerit prilegiu de a le aduce călduroasele mele „mulțămiri“.

Le-am spus acestea anume, ca să dovedesc, că „monografiile“ nu aveau nevoe să fie descoperite — cu cheltuială — de nu știu care savant, în anul 1930: fără a pomeni nimic de cele dela 1901. Sau poate că „știința“, nu știe ce a fost — înainte de dânsa!

X. **Naționalizarea meseriilor** *(1902). Se ocupă iarăși cu clasa de mijloc, românească, învederând încă odată, în ce fel faptele veneau să confirme cele spuse în celelalte lucrări ale mele, asupra acestei însemnate probleme.*

Descreşterea poporaţiei creştine, şi înmulţirea jidanilor în oraşele României, cari continuau a se desnaţionaliza, se datoreşte înlăturării creştinilor de la meserii prin concurenţa jidanilor. Ca măsuri de îndreptare, pe lângă celelalte, propun, „reorganizarea Şcoalei de Arte şi Meserii din Iaşi, şi „Invăţarea meseriilor în armată“.

XI. **Către un nou avânt al cooperaţiei în România** *(1913). A servit ca introducere la eminenta primă lucrare mai însemnată a mult regretatului* Doctor N. Angelescu, *distinsul economist politic şi valorosul fost Rector al Academiei de Inalte Studii comerciale, decedat prea curând, la 16 Februarie 1930, în vârstă de numai 45 de ani. Acest studiu porneşte de la adevărul că „societatea omenească, e un organism care trăieşte, şi nu un mecanism, pe care îl putem construi“, şi arată ca exemplu de dezvoltare organică, neprevăzută de mintea constructivă, începutul cooperaţiei moderne, cu societatea* „Cinstiţilor pionieri din Rochdale“, *de la 1843. Cooperaţia în România, apare şi ea ca o necesitate organică, faţă de starea precară a claselor sociale româneşti.*

XII. **Liber schimb sau protecţie şi chestia zahărului în România** (1914). *Apărând ca Prefaţă la documentata scriere a unui specialist în materie, d. inginer Corneliu Casassovici, fost mulţi ani conducător al fabricei de zahăr din Roman, studiul acesta caută mai întâi să rezolve problema de principiu: „liber schimb sau protecţie“? Răspunsul este : protecţie! Dar în anumite condiţii: din cari limitarea la un timp determinat, este cea mai esenţială. Impotriva acestei condiţii, protecţia industriei zahărului în România, apare ca nelimitată. Se cere dar ca Statul să intervină pentru a pune capăt acestei* falşe industrii *spoliatoare. In acest studiu, am avut prilejul să întâlnesc şi pe regretatul A. D. Holban, distinsul economist politic, pe care îl cunoaştem, de data aceasta în alt domeniu al economiei naţionale, cu scrierea sa:* Monopolul zahărului în România *(Iaşi, 1902).*

Intervenind astfel şi eu pentru aceeaş soluţie, în ajunul expirărei faimoasei „Convenţii cu fabricele de zahăr", din 14 Martie 1906, datorită lui Take Ionescu, şi A. A. Badareu, şi care expira la 31 Martie 1914.

XIII. **Despre carteluri, sindicate şi trusturi** *(1915). E o continuare a cercetărei aceleeaşi probleme a zahărului, in legătură cu altă scriere, tot a d-lui Ing. C. Casassovici, apărută sub titlul* „Trustul zahărului" *(Bucuresti, 1915), şi căreia i-a servit asemenea ca Prefaţă. Pe când în studiul anterior, am tratat în teorie generală, despre „liber schimb sau protecţie", în studiul acesta, tratez „despre carteluri, sindicate şi trusturi", ca să răspund la întrebarea:* avem noi un „trust al zahărului" în România? *Răspunsul este afirmativ, ca rezultat al aceleeaşi faimoase „Convenţii", de la 14 Martie 1906, şi care „trust" se şi întemeiază cu numele „Danubiana", pe baza altei Convenţii, de data aceasta între fabrici, încheiată la 19 August 1914. Studiul răspunde apoi la întrebarea:* ce avem de făcut?

XIV. **Proiect de organizare a Facultăţei de Drept** *(1920). Cercetând organizaţia de-atunci a Facultăţei de Drept, studiul acesta arată necesitatea ca ea să fie organizată ca „Facultate de Drept şi de Ştiinţi Economice şi de Stat", şi expune sistemul învăţământului economiei politice, pentru fiecare an, ca bază a întregei organizaţii nouă a Facutăţii, al cărui scop trebue să fie: nu de a forma* „jurişti absoluţi" — *ca simpli profesionişti juridici* — *ci* formarea clasei dirigente politice, *stăpână pe destinele Statului şi pe viitorul întregului neam.*

XV. **Criza generală a economiei naţionale româneşti** (1930). — **„Indărăt la agricultură"!** — *Prezentând acest studiu Academiei Române, ca raport asupra lucrărei* George Iorganda: „Cercetări asupra încurajării industriei naţionale. Studiu politico-economic (1929, Râmnicu-Sărat)", *am avut în vedere: pe de o parte, criza generală, economică de care sufere ţara, necesitând o nouă îndrumare a economiei*

naționale românești, și pe de altă parte, propășirea în mijlocul nostru, a cunoștințelor de economie politică, silită pururea să-și verifice și să-și întregească sistemul, din cauza obiectului ei însuși, mereu schimbător.

Economiile naționale, au variat mereu, în ultima sută de ani, prin dezvoltarea industrială și a țărilor agricole. Impunându-li-se acum necesitatea protecției industriei lor — cu perderea dar a debușeurilor, pe cari ele ca țări agricole le ofereau mai înainte industriei țărilor mai înaintate—această dezvoltare a dus la creșterea continuă a numărului lucrătorilor fără lucru, „șomeri", în țările industriale.

Teoria politicei economice a „liberalismului" abstract, bazată pe „specializarea" națiilor—cu desvoltarea industrială numai a unora, și pe liberul schimb internațional — s'a dovedit necorespunzătoare cu adevărul.

Toate națiile au dreptul să-și dezvolte puterile lor deplin. Dar care este limita dezvoltărei lor?

Această limită ultimă, nu poate fi decât productivitatea pământului propriu, *ca unic izvor al avuțiilor pe cari numai* agricultura *le produce, cum afirmă teoria economică a lui François Quesnay, după care singura clasă productivă* este *clasa rurală, pe când* clasa industrială, *este o* clasă sterilă, *nefăcând decât să* transforme *materiile prime produse de cea dintâi, fără ca ea însăși să le poată spori. Așa dar:*

„Indărăt la François Quesnay" !

In conformitate cu această teorie, se adeverește, că și criza generală a economiei naționale românești, își are cauza și remediul tot în agricultură. Tot odată, agricultura este și singura ramură de activitate, exclusiv românească, pe când industria este aproape în întregime străină. Așa dar:

„Indărăt la agricultură!"

Acestui studiu, prezentat ca raport, Academia Română, i-a acordat atenția sa, hotărând să fie pu-

blicat în Anale, prin excepţie de la regula că rapoartele asupra lucrărilor nepremiate, nu se publică:

„ACADEMIA ROMANĂ

„No. 1.589

București, 15 Iulie 1930

„Domnule Coleg,

„Ca urmare la scrisoarea noastră No. 897/930, „avem onoare a vă face cunoscut că raportul Dom- „niei Voastre asupra scrierii „Cercetări asupra in- „dustriei naţionale“ de D-l G. Iorganda, a fost su- „pus votului Secţiunei Istorice, prin care s'a acordat „premiul la care a concurat D-l G. Iorganda. Sec- „ţiunea, însuşindu-şi propunerile Domniei Voastre, „nu a premiat scrierea amintită.

„Deşi regula Academiei este de a se publica în „Anale numai rapoartele asupra lucrărilor premiate, „sau propuse spre premiare, totuşi, faţă de interesul „ce-l prezintă raportul Domniei Voastre prin moti- „varea-i desvoltată şi prin luminarea întregei pro- „bleme a industriei naţionale nerezolvite în scrierea „sa de autorul concurent, socotim că ar fi folositor „ca raportul să fie dat publicităţii şi de aceea vă „rugăm să ne comunicaţi dacă primiţi să fie publi- „cat în Analele Academiei.

„Primiţi, vă rugăm, Domnule Coleg, distinsele „noastre salutări colegiale

„Preşedintele Academiei Române

„I. BIANU“

Academia Română, prin votul Secţiunei Istorice, cu deosebire autorizată în această materie — fiind vorba de dezvoltarea în cursul vremei a industriei

naționale românești—a voit, desigur, cu acest prilej, să atragă atenția asupra necesității, tot mai urgente, cum o dovedește și scrierea ce i se prezintase la premii: că se impune să se dea o îngrijire deosebită, în țară la noi, cercetărilor de economie politică, așa de anevoioase în genere, prin natura obiectului și complexitatea problemelor ei.

Studiul nostru, din acest punct de vedere, poate dar să fie considerat ca o ilustrație și o confirmare a studiului anterior, cu privire la organizarea învățământului economiei politice, la Facultatea de Drept, menită să formeze, nu „juriști absoluți“, — *a căror singură știință este interpretarea articolelor din Cod — ci* „conducători *ai intereselor superioare ale nației românești“: cari presupun, în primul rând, cunoștința raționată a economiei naționale, a legilor și factorilor cari o stăpânesc, așa pracum ni le procură numai economia politică teoretică și cercetarea istorică.*

Acesta este, în rezumat, cuprinsul diferitelor „studii economice politice“, publicate în volumul de față, începând cu „Meseriașul Român“ (1890), și sfârșind cu „Criza generală a economiei naționale românești“ (1930).

VII

O singură directivă, se înfățișează aici, într'un singur tot, teoretic și practic:

Ideea de naționalitate.

Considerată din diferite puncte de vedere, și în variate situații, sub controlul constant al răspunderei publice: de la tribuna Parlamentului; de pe catedra de economie politică, a Facultăței de Drept, de la Universitatea din Iași (1901—1926); la lucrările seminariale ale cursului meu; prin reviste și ziare, și în unele scrieri speciale, ca „Despre Poporație“ (1899 și 1929) și Naționalitatea în Artă“ (1905, 1915, 1927): această idee s'a dovedit ca un adevăr nestrămutat.

Problema de orientare, ce mi se punea, la 1889, cred astfel că a fost deplin rezolvită, prin aceste studii, de la 1890 la 1930.

Economia politică teoretică: *cercetată în lumina acestei idei, apare ca o știință practică, de cea mai mare însemnătate, bazată pe legi naturale, din cari cea mai însemnată, pentru dânsa, este legea naționlităței, ea însăși.*

Economia națională: *este viața națiilor, considerate ca ființi organice, chemate să-și dezvolte naționalitatea proprie, pe teritoriile lor, și ale căror organe sunt clasele sociale, neputând să fie decât naționale. Căci este o contrazicere în obiect, ca o nație să existe cu clase — așadar, cu organe — străine.*

Politica economică: *plecând de la legea naționalităţii, are menirea să asigure dezvoltarea deplină a națiilor, prin îngrijirea claselor sociale, cari le constitue.*

Politica economică românească: *nu are altă menire decât să dezvolte naționalitatea nației românești, ca organism, îngrijind de clasele ei, și făcând ca ea să stăpânească, în toată întinderea teritoriul său, „România": pe care ea a cucerit-o, din sălbătăcie, pentru cultura umană; pe care ea a creiat-o, din neființă, ca Stat; pe care ea o întreține, prin munca sa direct productivă, speculată de orice străini, cari așezându-se pe pământul ei, nu fac decât să o exploateze, ca paraziți.*

„Ideile de umanitate și de liberalism": *invocate în favoarea acestor străini, apar, în fața acestei mari probleme de existență națională — care se confundă cu problema culturei umane în genere — ca niște aberații absurde și criminale.*

Absurde: căci „umanitatea", începe cu nația mea, iar „libertatea" nu poate să însemneze distrugerea ei, de către alte nații, *cari nu au mai multe drepturi la existență, decât dânsa.*

Criminale: căci este o crimă să sacrifici viața na-

ţiei tale, unor şabloane teoretice, *de cari se folosesc numai duşmanii ei, pentru a o distruge.*

Dar cu toate aceste rezultate pozitive, dobândite prin cercetările noastre — cum le dovedesc ele singure — s'ar putea încă să li se pună două întrebări, pe deasupra:

Care poate fi valoarea — în anul 1930 — a unor studii de pe la anul 1890?

Care poate fi valoarea „ideei de naţionalitate", ea însăşi, faţă de „ideile de umanitate şi de liberalism", impuse prin tratatele internaţionale, şi garantate de „Societatea Naţiunilor"?

Răspund, în ce priveşte studiile — *reflectând numai asupra obiectului, şi fără de nici un interes subiectiv — că ele mi se par a avea o întreită valoare:*

Valoarea teoretică: *a adevărurilor stabilite, şi cari rămân cel puţin ca baze ale unor cercetări viitoare.*

Valoarea istorică: *a timpului în care au apărut, lăsând fiecăruia răspunderile faţă de cercetările lor.*

Valoarea practică: *a soluţiilor, valabile şi astăzi, pentru problemele cercetate, şi cari încă nu au fost rezolvite.*

Răspund, în ce priveşte „ideea de naţionalitate": *că ea îşi păstrează valoarea ei vecinică, şi se impune ca lege naturală, în orice moment.*

E vorba numai să înţelegem deosebirea stabilită la începutul acestei introduceri: între ideile-puteri *ale naturei, şi* ideile-păreri *ale oamenilor.*

„Ideile de umanitate şi de liberalism", *sunt ideipăreri omeneşti, efemere, cari au dat naştere unor înjghebări momentane, pompoase, dar sterpe şi incapabile să le poată înfăptui: oricât de mulţi ar fi, oricât de puternici, orice nume şi-ar da.*

„Societatea Naţiunilor": e o alcătuire care nu e în stare să realizeze scopul pentru care a fost constituită, al păcei dintre naţii. „Pactul Kellog", pentru încetarea războaelor: apare ca o ironie în mijlocul

înarmărilor generale. „Federalizarea Europei", e un vis utopic, în contrazicere flagrantă cu faptele.

„Ideea de naționalitate", *lucrează înlăuntrul omenirei, ca o putere divină, ca o lege naturală, binefăcătoare: pentru că ea este puterea creiatoare a culturei umane. Pacea dintre nații, nu se poate stabili, decât numai prin respectarea acestei legi a naturei.*

E un noroc că naivitatea umană, unită cu perfidia cunoscută astăzi, de unde vine, care încearcă să se stingă de această lege naturală, nu poate — ca pe nici o lege a naturei — să o împiedice în desfășurarea liberă, generală, a cursului ei.

Căci ar fi atunci ca civilizația omenirei să piară, prin lipsa individualităților naționale, cari ele singure o creiază: rămânând o pulbere de indivizi fără patrie, fără tradiții, fără istorie, fără aspirații colective superioare, preocupați numai de interesele lor personale, cari pentru imensa lor majoritate, s'ar reduce la interesele brute, materiale. Animalismul stăpân.

Naționalitatea este o lege absolută, care se impune omenirei, ca și legea gravitațiunei, universului întreg: făcând ca și națiile să graviteze în jurul centrului ideal, al progresului lor, infinit.

Concluzie:

Nația românească, numai prin afirmarea fără rezervă și fără zăbavă a naționalității sale, împotriva străinilor cari i-au invadat teritoriul, se mai poate păstra.

Directiva ideei de naționalitate, *în politica economică românescă, e timpul să se aplice în toată întinderea față de îndrumarea nenorocită — căreia îi datorim toate suferințele și toate umilințele, la cari nația românească a ajuns* — a directivei „ideilor de umanitate și de liberalism".

Mă opresc.

In auzul nostru răsună, sinistre, cuvintele de la 1858, ale lui Dionisie P. Marțian:

„Din lipsa totală a reflecsiunilor asupra economiei naţionale, continuând ea, va proveni ruinarea existenţei acestei naţiuni“.

Prezentele „Studii economice politice“, scrise între anii 1890—1930, dar valabile azi ca şi ieri — mie mi se pare chiar că şi mai valabile azi decât ieri — nu au altă pretenţie, decât să fie simple „reflecsiuni asupra economiei naţionale“.

Am crezut astfel, că şi atunci când le-am scris — oferind acum şi dovada unităţei aceleiaşi concepţii, în curs de patru zeci de ani — că voiu contribui cu ceva la îndrumarea obştească: în ultimul ceas.

Le supun criticei severe, pe cât mai severe, a criticilor „sociologi“, şi economişti politici: de la „ştiinţa“ cărora, desigur, economia naţională românească este îndrituită să aştepte mai mult, decât de la aceste simple „reflecsiuni“.

Dar le supun, mai cu deosebire, înţelegerei marei mulţimi a Românilor: de la voinţa luminată a cărora, numai, economia naţională îşi mai aşteaptă mântuirea.

Aceste „studii economice politice“, nu sunt dar abstracţii moarte, savante — închise în mauzoleul unui volum. Ci realităţi vii: făcute să determine tot mai mult acţiunea obştească.

O vor determina? Nu o vor determina? Nu mai este discuţie. E vorba acum: de „tot mai mult“!

Căci ele au determinat-o! *Să zicem, modest: au contribuit cu ceva la determinarea ei. Sau, şi mai modest: au lucrat pentru a o determina. Precum este.*

După 40 de ani, în adevăr, la 1930, există o mişcare naţională românească, puternică: exact, în direcţia afirmată în aceste studii, începute la 1890.

In acelaş timp, ca o altă dovadă a prevederei şi confirmare a directivei lor ştiinţifice:

„Ideea de naţionalitate“, a provocat mişcări similare, dar încă şi mai energice: în Germania, Austria, Ungaria, Polonia, Franţa, Elveţia, Grecia, Statele-

Unite ale Americei. Cu toată împotrivirea cunoscută, şi acolo, a „ideilor de umanitate şi de liberalism“.

România de ieri, *la 1866, la 1879, la 1918: era izolată.*

România de azi, *la 1930: stă în fruntea mişcării generale a naţiilor. Pe cari le-a precedat!*

La Berlin — de unde, în 1878, „Tratatul“ Puterilor Mari, cu excluderea umilitoare a noastră, ni-a impus să modificăm Art. 7 din Constituţie — răsună acum, după alegerile generale legislative de la 14 Septembrie 1930, ecoul prelung al glasurilor celor 6 milioane 500 de mii de naţionalişti germani, cu 107 reprezentanţi în Reichstag, cari aclamă şi tind să realizeze prin legi: aceeaş directivă a ideei de naţionalitate, *dezvoltată şi în aceste „studii economice politice“!*

Mi se pare, că puţine scrieri, în domeniul acestei ştiinţi, se vor fi bucurat de o aşa de strălucită confirmare practică, a prevederilor lor teoretice.

Dar nu e nici o minune. E numai expresia riguroasă, întârziată prea mult — pentru păcatele noastre — a legei divine, care se aplică până la urmă. oricând :

Adevărul birueşte!

A. C. CUZA

Iaşi, în ajunul hramului „Sfintei“
13 Octombrie 1930

Doamnei Maria A. Cuza, îi exprim, şi pe calea aceasta, mulţumirile mele recunoscătoare, pentru sprijinul pe care mi l'a dat la facerea corecturilor şi la întocmirea Registrului. In altă privinţă, îi datoresc întreaga mea operă, care are la bază devotamentul său neclintit, dela 1896 şi până astăzi, şi pe care nici o mulţumire, în cuvinte, nu o poate răsplăti.

A. C.

MESERIAŞUL ROMÂN

STUDII ECONOMICE POLITICE

MESERIAŞUL ROMÂN
(1890)

PREFAŢĂ

Răul este serios astăzi, evreii sunt stăpâni pe producţiunea noastră economică . . .

P. P. Carp

(Şedinţa Camerei din 28 Sept. 1879).

Pentru a aprecia la adevărata sa valoare acest studiu, care a apărut în ziarul „Era Nouă" din Iaşi, încă prin anii 1890 şi 1891, trebue să avem în vedere şi scopul ce l'a urmărit autorul.

Scrierea de faţă, dacă-i atribuim pretenţia de a cerceta cu de-amănuntul sau de a deslega problema care ne-am pus'o a industriei şi a comerţului român, trebue fireşte să ne apară în multe feluri neisprăvită. Fiecare din capitolele sale ar fi putut fi cu mult mai complect şi mai amănunţit.

Aceea ce ne-a preocupat însă, în primul rând, a fost de a atrage încă odată privirile asupra primejdiei ce ne ameninţă din causa năvălirei evreilor în ţările române.

Şi aceasta este, fără îndoială, faptul cel mai însemnat în viaţa atât de încercată a poporului român, pentru-că-i ameninţă în mod statornic existenţa sa materială şi morală, prin înlocuirea elementelor istorice din cari se compune, cu elemente străine, de altă rasă, cari, acaparând toate mijloacele de vieţuire mai îndemânatice ale pământenilor, formează clasa de mijloc şi tind a deveni clasa stăpânitoare în pământurile ocupate de dânşii. Şi este sigur că din toate nă-

vălirile de neamuri, nici una n'a fost mai primejdioasă pentru poporul nostru. Căci odinioară, după ce duşmanii ripareţi se retrăgeau, pe urma lor ţara rămânea pustiită, în adevăr, dar poporaţia ieşea încetul cu încetul de prin desimele pădurilor, şi în scurtă vreme, pierderile materiale erau reparate prin munca stăruitoare a neamului nostru plin de viaţă. Asemene, oricât de nenorocită a fost pentru ţările aceste domnia mai îndelungată a fanarioţilor, urmările ei rele trebueau să se poată îndrepta cu uşurinţă, în ziua când puterea politică le-ar fi căzut din mână. Căci grecul, pentru care nu mai era un folos de a rămânea străin de ţară, trebuea, se înţelege, să se piardă în sânul poporului român, asimilându-se. Nu tot aşa însă cu jidanii.

Evreii nu au năvălit în ţară ca turcii şi tătarii, pustiind tot ce întâlneau în calea lor, *dar numai cât puteau să cuprindă;* şi nici ca fanarioţii, cari se slujeau de puterea politică pentru a ne exploata, indiferenţi de altmintrela de tot ce era românesc. *Evreul ne distruge ca element etnic deosebit.* Străini ca *rasă*, adică fiind înzestraţi cu anumite însuşiri fizice şi morale, şi astfel zidiţi încât ei nu se asimilează cu nici un popor, jidanii tind să ne înlocuească în ţările române. Aice dar, nu mai este vorba de o invazie trecătoare, ci de o adevărată cucerire, de o luptă pe viaţă şi pe moarte între două neamuri deosebite, dintre cari unul, evreul nimiceşte pe celălalt, pe român.

Şi este uşor de înţeles, cari sunt cauzele pentru cari noi românii trebue să rămânem biruiţi în luptă şi să perim în atingere cu evreii.

Ori de câte ori un popor având o organizaţie inferioară a intrat în contact cu un neam de oameni mai bine organizat, el a trebuit să piară, chiar lăsând la o parte însuşirile speciale ale evreilor, cari-i fac şi mai primejdioşi, şi în contra cărora nu pot lupta nici popoarele cele mai agere, precum sunt anglo-saxonii din America de Nord, de pildă. Dar în teorie generală, este ştiut că contactul cu elemente mai bine înzestrate, aduce peirea elementelor inferioare, numai prin faptul că condiţiunile de viaţă, mijlocul în care acele elemente erau obişnuite să trăiască, se schimbă de odată cu năvălirea străinilor, aşa că ele nemai putându-se potrivi unor împrejurări noui şi în

pripă create, se demoralizează şi pier în scurtă vreme. Astfel au pierit Indienii din America de Nord şi poporaţia autochtonă din Australia, în atingere cu anglo-saxonii. Căci străinii cari năvăleau în locurile ocupate de dânşii, îi sileau să se retragă treptat, strâmtorindu-li-se astfel mijloacele de vieţuire. Trăind din vânătoare, pentru care se cerea întinderi colosale de pământ, se înţelege că indienii au trebuit să piară în ziua când albii începură a pune stăpânire pe teritoriile lor. Căci dintr'o zi într'alta, ei nu puteau să se prefacă dintr'un popor de vânători nomazi, într'un popor de agricultori statornici. Şi tocmai această imposibilitate de a sări deodată peste fazele fireşti ale desvoltărei, este cauza pentru care popoarele de pe o treaptă inferioară de cultură, se stâng în atingere cu popoarele de pe o treaptă mai înaltă.

La noi în ţară, şi deşi deosebirea dintre gradul nostru de desvoltare, şi cultura, cu care intrasem de odată în legătură, a apusului, nu era aşa de mare, dar prin faptul că mijlocitorii acestei apropieri au fost tocmai evreii, acelaş fenomen se poate observa: năvălirea străinilor în mare număr modificând mijlocul social ce şi-l crease poporul român prin secole, a adus o sdruncinare desăvârşită a condiţiilor sale de viaţă. Şi românul, neputându-se adapta îndată acestui nou mijloc, în pripă creat, a început să piară, să se demoralizeze şi să se stingă treptat, iar golurile lăsate de dânşii le-au umplut evreii.

La începutul secolului, ţările române cari abia scăpase de sub domnia vitregă a fanarioţilor, se pregăteau să intre într'o nouă fază de desvoltare, şi poporul român, care în toate timpurile a fost mai ales un popor de agricultori, se deprindea abia cu negoţul şi cu meseriile. Şi nu se poate tăgădui, că, dacă începuturile sale în această direcţie ar fi fost ocrotite, poporul nostru şi-ar fi creat din sânul său neguţătorii şi meseriaşii de cari avea nevoe, şi cari ar fi alcătuit *clasa de mijloc,* fără de care o naţiune nu poate exista, în epoca noastră. De altmintrelea, pentru a ne convinge cum că aceasta nu este numai o ipoteză, n'avem decât să întrebăm datele statistice. Astfel, cu toate că năvălirea evreilor începuse de mult, în anul 1849 vedem că, în Iaşi, breasla bacalilor, de pildă, se alcătuia încă din 115 stăpâni şi calfe; pitari români, calfe şi maiştri erau 75; pescari 58; negustori de lemne de construcţie încă

erau 18, birjari 76, blănari 65, *şepcari* 32, *croitori* 59, cismari 74, ciubotari 45, lumânărari 14, săpunari 21, dubălari 29, abageri 18, argintari 9, pe lângă celelalte meserii şi ramuri de negoţ, cari se aflau ocupate de pământeni.

Astăzi, unele meserii la noi în Iaşi au căzut cu totul din mânele românilor. De unde în anul 1849 se mai aflau încă 65 de blănari, afară de acei cari vindeau piei de oae şi cari formau o breaslă de o parte în număr de 53, calfe şi maiştri, astăzi au mai rămas în oraşul nostru unul singur, care e silit să-şi aducă calfe din Valachia. Croitori români, nu a mai rămas niciunul. Asemenea nu mai există şepcari, săpunari, negustori de lemne de construcţie, iar birjari şi argintari mai sunt încă vre-o doi trei, care abia se luptă cu nevoile.

De aice, rezultă în mod vederat însă că poporul român începuse deja a se deprinde cu negoţul şi cu meseriile, şi că încercările sale în această direcţie ar fi fost pe deplin încoronate de succes, dacă se luau măsuri de apărare a muncei sale, încă nu îndeajuns de experimentată în această direcţie.

Pe când se pregătea această trecere către o viaţă nouă şi de sine stătătoare, în existenţa poporului român, tratatul de Adrianopole dela 1829, deschizând deodată graniţele ţărilor române, care până atunci fusese considerate ca grânare ale imperiului otoman, a adus o turburare desâvârşită în desvoltarea sa liniştită şi temeinică.

Libertatea negoţului, garantată prin acest tratat, a atras în ţările noastre negustorii de grâne din Occident, cari ofereau preţuri, nemai pomenite până atunci, pentru productele noastre, dându-se astfel un avânt foarte mare agriculturei. Căci până la acest tratat, avântul material al ţărilor fusese înăduşit de politica neprevăzătoare a Turcilor, cari închisese porturile noastre, silindu-ne să vindem productele după *fiat*, adică după preţul fixat, care venea dela visteria — *tarsana* — din Stambul, trimese prin scrisori viziriale cu anume capigii, deadreptul la domnie. Impreună cu capigii, veneau şi agenţii visteriei turceşti, cari ridicau productele după *fiat*, şi le duceau la Constantinopole.

Deschizându-se însă graniţele, şi munca poporului nostru devenind deodată mai productivă, iar pe de altă parte popoa-

rele din Occident, cu cari intrasem în legături de afaceri, plătindu-ni produsul acestei munci, în mărfuri, banul fiind numai un mijloc de schimb, o întreagă clasă de intermediari între ţara noastră şi străinătate devenea necesară pentru a satisface trebuinţele în pripă şi din nou create ale poporului nostru. Se înţelege că, în asemenea împrejurări, evreul se impunea ca mijlocitor, ca unul ce se afla mai aproape de noi, în Polonia, cunoscându-ne îndeajuns şi fiind în acelaşi timp în legătură comercială cu apusul, către a cărei civilizaţie noi ne întorsesem deodată, fiind că era mai în raport cu aspiraţiile noastre intime de rasă, decât cultura orientală sub a cărei înrâurire stătusem atâta vreme. Generaţia oamenilor politici din vremea aceia însă, fireşte atraşi de strălucirea unei civilizaţii despre care-şi închipueau că o vor putea decreta prin legi, nu-şi dădeau bine seama de întreaga prefacere şi de primejdia ce ameninţa comerţul şi industria noastră abia născânde, şi lăsate fără nici o ocrotire în faţa unei concurenţe ucigătoare. Şi nu doară că negustorii şi meseriaşii noştri nu simţise din care parte erau ameninţaţi, şi cari erau şi măsurile ce ar fi trebuit să se ia în grabă pentru a li veni într'ajutor, şi pentru a-i scăpa de-o stingere desăvârşită. Căci iată un document de mare interes, o *Anafora a Sfatului* din 31 Mai 1838, care ni arată că în diferite rânduri starostii breslelor s'au plâns la ocârmuire în contra jidovilor cari loveau în drepturile breslelor şi nu-i îngădueau cu nici un chip, pe meseriaşii creştini, ca să se deprindă cu meşteşugul lucrărilor nouă, *europene,* ce se cereau de gustul timpului:

„Departamentul de Finanţe prin No. 8621, au referat „Sfatului că *cu necontenire primeşte jalobe,* atât din partea „breslelor cât şi raporturi de la mai marele staroste, urmate „tot după jăluirile lor, *cu arătarea asupririlor ce suferă dela* „*sudiţi şi jidovi,* pentru că aceştia întinzându-se cu uneltirea „meseriilor şi a neguţătoriilor în toate breslile au cuprins „cea mai mare parte a folosurilor lor, în cât după slobozenia „ce au întru aceasta, fără să fie îndatoraţi a împlini datoriile „prescrise de aşezământ către dânsele, au început a le face „şi împotrivire la chiar drepturile lor, propuind spre pildă pe „isnaful croitorilor creştini, care după schimbarea portului

„în forma evropienească, meşteşugul lui fiind scăzut cu totul, „*au vroit a se deprinde în meşteşugul lucrărei strailor evro-„piene, dar jidovii nici îi îngădue, nici îi primesc în lucrul „lor*, precum şi alte de asemenea, adăogând visteria, că dacă „acest abuz de rea deprindere se va lăsa în această slobo-„zănie, negreşit că breslile care poartă toate greutăţile, şi de „la care haznaua se foloseşte cu dările mai mult decât dela „sudiţi şi jidovi, trebue să vie în desăvârşită cădere, după „cum şi mai marele staroste prin raporturile sale ar fi încre-„dinţând. Asupra acestei împrejurări, Sfatul a încheiat soco-„tinţă, că întrucât se atinge de vre-o dare către visterie, fiind „că jidovii î-şi au regulate toate dările prin tacsie, nu pot fi „supuşi la altele, iar în ceia ce priveşte cheltuelile breslei „care avându-şi cutiea ei, nici cum nu are amestec cu darea „către visterie, apoi *jidovii ce se vor folosi de dreptăţile „breslii, nu pot a se apăra şi de cheltuelile ei*, ce să fie „supuşi la plată de-opotrivă cu breslele, pe care cu toată „supunerea o aduce la cunoştinţa Inălţimei Voastre spre cea „desăvârşită hotărâre."

(Manualul Administrativ al Principatului Moldovei. Tomul al doilea. Iaşii 1856. N. 527, pag. 41).

Lupta economică dintre elementul autochton în contra năvălirei evreilor, superiori lor ca unii ce cunoşteau formele europeneşti, pe cari românii nu aveau de unde să le înveţe, exclusivismul evreului care intră în ţară ca duşman şi care nu primeşte pe creştini pe lângă dânsul, cauzele adevărate ale căderei industriilor şi a negoţului din mâinele noastre, se învederează cum nu se poate mai bine din acest document de mare însemnătate.

Pe de altă parte, *Inalta rezoluţie*, pusă pe această anafora, fără nici o cercetare a împrejurărilor, şi *în aceeaş zi* de 31 Mai 1838, ni arată că nu meseriaşul şi negustorul român, din cauza *lenei* lor au fost de vină, dacă astăzi totul se află în mâna evreilor, ci clasele conducătoare de atunci, şi până în zilele noastre, cari n'au ştiut să-i ocrotească. Dar iată şi *desăvârşita hotărâre* a Inălţimei sale:

„Fiindcă evreii peste tacsie către stăpânire, adună dela na-„ţia lor şi altă dare spre ţinerea de spital şi pentru acei ne-„voeşi dintre ei, nu pot fi îndatoraţi a mai plăti şi deose-

„bită zeciuială în trebuința breslelor care nu sînt de „neamul lor.“

Nu putem şti cât anume o fi costat această *înaltă* rezoluție, dar vede fiecine că, din punctul de vedere a logicei, ea nu face nici o para.

Urmările acestei politici de nepăsare a fost însă căderea desăvârşită a comerțului şi a industriei româneşti, şi stingerea poporației creştine de prin oraşele din Moldova, din cauza strâmtorărei mijloacelor ei de viețuire. Şi această scădere a elementului românesc, de prin oraşele noastre, se observă de îndată ce evreii au început a năvăli în țară. Astfel, dintr'un tablou statistic al Moldovei pe anul 1839, vedem că în oraşul Iaşi se nasc peste tot 674 creştini şi mor 665, vrea să zică poporația e staționară, adică ea a început să dea înapoi de oare ce nu se mai înmulțeşte. In acelaş timp, în oraşul Iaşi, evrei se nasc peste tot 301, şi mor numai 287. Se vede din aceste cifre comparate, că evreul încă nu apucase să prindă rădăcini şi că lupta ce o susținea cu elementul autochton, stăpân încă pe mijloacele de viețuire, era foarte vie. Totuşi, căderea elementului românesc atrăgea privirile şi atunci, şi iată ce ni spune statistica în chestiune făcând o comparație între evrei şi creştini, din punctul de vedere a înmulțirei lor în toată Moldova:

„Ecstractul acestui tablo adeverează că între 25,734 născuți creştini, s'au întâmplat 15,035 morți, adecă, că numărul „morților trece peste jumătate pe acelor născuți.

„La jidovi însă locuitorii de politii între 1295 născuți, sînt „673 morți, adecă că numărul celor născuți întrece jumătatea „sumei celor morți, încât, urmând pururea asemene analogie, „*impoporarea jidovească a politiilor va întrece în viitorime „pe acea a creştinilor.*“

(Spikuitorul Moldo-Român — Le glaneur Moldo-Valaque — April, Mai, Juni, Iaşi 1841, pag. 110).

Astăzi prezicerea aceasta s'a îndeplinit pe deplin, şi priveliştea ce ni se înfățişează e din cele mai triste. Oraşele noastre din Moldova sunt cu totul în mânile evreilor, cari au cuprins întreg negoțul şi aproape toate meseriile, iar poporația creştină, se reduce la pătura de militari şi de funcționari rău retribuiți, cari nu se pot căsători decât târziu, şi cari nu se

pot înmulţi după cum ar trebui, din cauza lipsei de mijloace, şi la acei câţi-va negustori şi meseriaşi, cari au mai rămas prin mahalalele îndepărtate, dar cari vor dispărea fără îndoială în timpul cel mai scurt. Şi starea aceasta de scădere a elementului românesc, de înmulţire progresivă a evreilor, ni-o arată datele statistice, cu eloquenţa nebiruită a cifrelor.

Astfel, *în oraşele din Moldova,* în anul 1890:

S'au născut creştini 5654, evrei 5359.

Au murit creştini 6549 (62 %), evrei 3279 (31 %). Din aceastä socoteală rezultă că, în oraşele din Moldova:

895 creştini *au murit* mai mulţi de cât s'au născut.

2089 evrei *s'au născut* mai mulţi de cât au murit.

In acelaş timp, *în oraşele din Valachia:*

Poporaţia creştină a crescut cu 2219 suflete.

„ izraelită „ „ „ 954 „

Rezultă de aice în chip vederat, că dacă elementul românesc sporeşte în mod îmbucurător în acele părţi unde nu este în contact cu evreul, el piere din contra în concurenţă cu acest neam, după cum se constată în oraşele din Moldova.

In oraşul *Iaşi,* se poate vedea încă şi mai bine progresul ce l'au făcut evreii faţă cu românii, dacă luăm statistica ultimilor zece ani:

Anul	1881	s'au născut	1306	creştini	1612	evrei	= 2918
„	1882	„	1312	„	1612	„	= 2924
„	1883	„	1197	„	1455	„	= 2652
„	1884	„	1442	„	1345	„	= 2787
„	1885	„	1376	„	1318	„	= 2694
„	1886	„	1027	„	1513	„	= 1540
„	1887	„	1045	„	1496	„	= 2541
„	1888	„	1031	„	1496	„	= 2527
„	1889	„	1034	„	1403	„	= 2437
„	1890	„	853	„	1487	„	= 2340

Iară din tabela întreagă, rezultă cum că în deceniul 1881—1890 s'au născut în oraşul Iaşi 26,360 copii vii: din cari 11,623 creştini şi 14,737 evrei.

Dacă cercetăm mortalitatea, vedem că în orașul Iași:

Anul	1881	au murit	1337	creștini	1062	evrei	=	2399
„	1882	„	1536	„	1174	„	=	2710
„	1883	„	1414	„	1294	„	=	2708
„	1884	„	1159	„	802	„	=	1961
„	1885	„	1335	„	979	„	=	2314
„	1886	„	1187	„	1135	„	=	2322
„	1887	„	1074	„	932	„	=	2006
„	1888	„	1444	„	1339	„	=	2783
„	1889	„	1376	„	1073	„	=	2449
„	1890	„	1342	„	839	„	=	2181

Iar din tabela întreagă, rezultă cum că în deceniul 1881—1890 au murit, în orașul Iași, 23,833 persoane, și anume: 13,204 creștini și 10,629 evrei.

Calculând acum excedentul nașterilor asupra morților, pentru creștini și evrei, găsim următoarele date pentru cei 10 ani din urmă:

	S'au născut mai mulți decât au murit		Au murit mai mulți decât s'au născut	
	Creștini.	*Israeliți.*	*Creștini.*	*Israeliți.*
Anul 1881	—	550	31	—
„ 1882	—	438	224	—
„ 1883	--	161	217	—
„ 1884	283	543	—	—
„ 1885	41	339	—	—
„ 1886	—	378	160	—
„ 1887	—	564	29	—
„ 1888	—	157	413	—
„ 1889	—	330	342	—
„ 1890	—	648	489	—

Rezultă că poporația orașului Iași, a crescut în acești 10 ani din urmă cu 2527 suflete, dar această creștere a fost numai în folosul evreilor, cari s'au înmulțit cu 4108 suflete, pe când poporația creștină a descrescut cu 1581 suflete.

Cifrele aceste sunt de o eloquență înfiorătoare, și ni dovedesc că elementul evreesc tinde a înlocui elementul românesc

prin târgurile noastre din Moldova. Cu toate acestea, se pare că în unele oraşe de dincoace de Milcov, descreşterea elementului românesc pe de oparte, şi sporirea corespunzătoare a evreilor a intrat într'o perioadă de stagnare. Astfel din statistica oficială publicată de direcţiunea generală a serviciului sanitar, vedem de pildă că, pe luna Octombrie 1892, în oraşul Iaşi, s'au născut 115 creştini şi 113 evrei, şi au murit 113 creştini şi 111 evrei. Rezultă de aici că amândouă categoriile sunt staţionare: creştinii se pare că nu mai descresc ca odinioară, şi evreii iarăşi nu se înmulţesc ca altă dată. Faţă însă cu fecunditatea bine cunoscută a evreilor, scăderea aceasta a naşterilor ni arată că elementul evreesc din Iaşi se află în condiţii economice foarte rele, şi aceasta se explic uşor, dacă avem în vedere scăderea poporaţiei creştine, din a cărei exploatare se hrăneşte evreul, şi pe de altă parte, dacă considerăm că, în Moldova, evreii au cuprins deja toate poziţiile economice pe cari, în starea actuală de lucruri, le puteau cuprinde. Evreii, în oraşele din Moldova, au ajuns în sfârşit la limita înmulţirei lor posibile, *fără de a fi siliţi să se apuce de o muncă productivă.* Nu li mai rămâne astăzi decât două căi deschise: a se întinde pe cât se va putea pe la sate, pentru a trăi din exploatarea mai deaproape a ţăranului, şi mai ales, a emigra în părţile cele neexploatate încă, precum sunt judeţele din Valachia. Şi năvălirea evreilor în oraşele de dincolo de Milcov a şi început cu câţiva an mai în urmă, odată cu pretinsa emigrare la America, iar datele statistice ni arată lămurit că elementul românesc, în acele părţi dă îndărăt în mod simţitor.

Astfel Bucureştii, pentru a nu cita decât un singur exemplu, sunt azi în mare parte, întru cât se atinge de comerţul de manufactură, în mânile jidanilor. Firmele româneşti, pe fiecare zi, dispar şi sunt înlocuite cu firme jidoveşti, deocamdată în mod discret: *La covorul verde — La papagalul roş — La globul auriu.* Mai târziu, vor apărea şi numele proprietarilor, când se vor simţi în deajuns de stăpâni pe piaţă. Poporaţia creştină din Bucureşti însă, faţă cu năvălirea evreilor, nu se înmulţeşte decât foarte încet, ceeace este o dovadă netăgăduită de decădere. Astfel, după statistica oficială, în luna August, s'au născut 431 creştini şi 61 israeliţi. Au murit însă

370 creştini şi numai 37 israeliţi. Vrea să zică întru cât se atinge de naşteri 14,6 la sută sunt israelite, iar din acei morţi numai 10 la sută sunt evrei. In luna Octombrie însă, s'au născut în Bucureşti 525 de creştini şi au murit 454, iar evrei s'au născut 58 şi au murit numai 42. Rezultă dar, la cinci sute şi mai bine creştini, abia un spor de 71 suflete, sau un excedent de 7 şi ceva la sută, pe când evreii se prezintă deja cu un excedent de 30 la sută. Această stare de lucruri însă nu poate să dureze decât încă vre-o câţiva ani, după care se va vedea morţii creştini întrecând pe cei născuţi, şi aceasta va fi cu timpul soarta tuturor oraşelor din Valahia, în cari elementul românesc va fi înlocuit treptat.

In Moldova însă, elementul evreesc este deja aproape stăpân pe târguri, unde toate mijloacele mai îndemănatice de vieţuire sunt în mâna lor. Şi aceasta se poate mai bine vedea dacă cercetăm statistica şcoalelor noastre primare. Astfel în oraşul Iaşi, pentru a nu cita decât câteva şcoli mai din centrul oraşului, şi unde disproporţia dintre evrei şi creştini e mai bătătoare la ochi, pentru Septembrie 1891, ni se prezintă următorul tablou:

NUMIREA ŞCOALELOR	CL. I		II		III		IV		TOTAL		Tot. general
	Români	Evrei	Români	Evrei	Români	Evrei	Români	Evrei	Români	Evrei	
Trei Erarchi No. 1	44	60	20	32	22	22	27	23	113	137	250
Trei Erarchi No. 2	35	72	11	24	5	37	—	—	51	133	184
Adamachi . . .	30	63	6	24	12	23	—	—	48	110	158
Sărărie No. 1 . .	33	50	10	27	30	22	24	22	97	121	218

Este drept că în suma totală de 2069 de elevi, 1153 sunt români şi numai 916 evrei; dar trebue să ţinem seamă că şcolile unde numărul românilor întrece numărul evreilor sunt şcolile de prin mahalale îndepărtate, locuite de poporaţia săracă, aşa de pildă şcoala Tataraşi No. 1, care are 87 de elevi români şi numai 17 evrei. Aşa fiind însă, este probabil că cea mai mare parte dintre aceşti elevi români vor fi siliţi să se mărginească la cele patru clase primare, şi în tot cazul,

influenţa lor socială va fi foarte neînsemnată, pe când evreii cari au mijloace să-şi urmeze studiile mai departe, se întăresc pe fiecare zi şi prin cultură şi prin avuţie, ca clasă de mijloc, şi devin astfel adevăraţii stăpâni ai unui popor de proletari, clasa muncitoare românească.

In şcoalele de fete însă proporţia dintre români şi evrei este încă şi mai defavorabilă elementului românesc. Căci dintr'un număr de 1247 de fete, cari au învăţat în şcolile primare din Iaşi şi Târgul-Frumos, 600 sunt evreice şi numai 647 românce. Aicea însă, întrucât se atinge de continuarea studiilor, situaţia se schimbă, dar tot în paguba românilor: Căci numai puţine din fetele izraelite cari-şi fac cursurile primare, urmează cursuri superioare, doar acele cari aparţin unor părinţi bogaţi, şi pentru cari învăţătura este o afacere de lux. Cele mai multe se căsătoresc de timpuriu, şi păstrându-şi toată vigoarea, sunt în stare să nască copii mulţi şi sănătoşi, contribuind astfel la înmulţirea şi la întărirea neamului lor.

Fetele românce, copile de preoţi, de funcţionari sau de militari, cărora părinţii lor nu li pot da altă zestre decât instrucţia, trebue să se supue unei munci obositoare, care le sterilizează, secătuindu-li puterile, şi nu le îngădue în tot cazul, de a se căsători decât foarte târziu, atunci când ele şi-au terminat studiile şi au o carieră, şi când ei, tinerii, au ajuns să-şi asigure existenţa din budgetul statului, singurul isvor din care se mai poate hrăni elementul românesc de prin târguri. In asemene condiţiuni, căsătoriile făcându-se târziu, femeile noastre fiind stinse de trudă şi tinerii obosiţi de viaţa destrăbălată a celibatului, este firesc lucru ca elementul românesc să se împuţineze cu atât mai mult, cu cât şi familiile astfel înjghebate, nu găsesc în budgetul statului mijloace îndestulătoare, pentru a trăi cu îndemânare şi pentru a se putea înmulţi.

Cu toate acestea, preoţii, magistraţii şi militarii, adică acei cari trăesc din budgetul statului, sunt singurii cari mai contribue, prin oraşe, la sporirea poporaţiei româneşti. Şi aceasta se vede mai bine dacă cercetăm originea elevilor din şcoala militară din Iaşi, de o pildă. Aice nu mai sunt decât aproape fii de funcţionari, adică de retribuiţi de stat. Şi nici nu ar putea să fie altfel, când pe la târguri noi nu mai avem co-

mercianţi şi industriaşi români şi când, moşiile mai ales din partea de sus a Moldovei, intrând în mâinele evreilor, fie ca proprietate, fie ca arendă, clasa odinioară atât de vie a arendaşilor români, a dispărut, şi cu dânsa, se înţelege, şi celelalte elemente româneşti, vechili, vatavi, feciori boereşti, chelari, gramatici, adică tocmai acele elemente cari alcătuiau o parte a clasei de mijloc, în ţara noastră agricolă.

Astăzi, tot ce este stăpân la ţară, dela arendaşul neomenos şi viclean, şi până la chelarul care dă cu măsură strâmbă, este evreu, şi românul a rămas robul care întreţine cu munca sa din greu această posderie de străini, cari s'au năpustit asupra ţărei. Iar prin târguri, nu se mai ţin decât acei pe cari-i hrăneşte budgetul statului. Acesta fiind singurul isvor de bogăţie din care românii îşi mai pot agonisi *mijloacele de existenţă*, faţă cu concurenţa neleală ce le-o fac străinii, şi mijloacele de existenţă fiind limita firească a oricărui spor de poporaţie, se înţelege că numărul românilor, pe la târguri, va avea tendinţa de a se potrivi acestor mijloace, din cari se pot hrăni, şi că nu vor mai rămânea, cu vremea, prin oraşele noastre, decât numai funcţionarii cari vor fi români, dacă vom păstra şi funcţiunile pentru dânşii, şi nu vom primi pe evrei, după cum a început chiar a se face, pentru aceia cel puţin, cari din Iţic Rosenberg se fac *Iancu Roznovanu,* sau din Şulem Schwartz se prefac în *Charles Negreanu,* şi se zic asimilaţi.

Aşa fiind însă, se naşte întrebarea firească: când nu vor mai fi români, prin târgurile noastre, *cui vom mai putea refuza drepturi* şi cine o va face, şi dacă toţi vor fi evrei, cine va conduce destinele acestui popor românesc? Evreii?

Dar se va răspunde poate la aceasta, după cum s'a mai răspuns, că românul e *leneş,* şi că nu e vina nimărui dacă nu'şi încordează puterile pentru a rezista cucerirei evreeşti.

Dar nici un popor, *care nu a întrebuinţat mijloace de apărare excepţionale,* nu a putut rezista concurenţei ce li-a făcut-o această *bandă organizată anume,* pentru exploatarea tuturor acelor cari nu sunt de un neam cu dânşii. Căci un comerciant sau meseriaş, poate uşor să ţie piept unui alt comerciant sau meseriaş, dar faţă cu o coaliţie infamă care strică preţurile înadins, trăind din falimente şi din vânzarea mărfurilor celor mai proaste de bazar, comerţul cinstit trebue să în-

genuncheze. Aceasta explică în deajuns pentru ce şi alte popoare, cu mult mai bine organizate decât noi românii, nu au putut rezista, şi pentru ce astăzi atât în Berlin şi Viena, cât şi în Paris, a pornit o mişcare atât de vie în contra evreilor, cari dezorganizează şi conrup totul în stat. Şi această mişcare se datoreşte nu unor rele închipuite, ci suferinţelor adevărate ale poporaţiilor *cari nu pot rezista evreilor,* şi pier în concurenţă cu dânşii,

Astfel, în Berlin, se aflau în anul 1861, 13.911 comercianţi, din cari 4619, adică o treime erau evrei. In Breslau din 4829 comercianţi, 2311, aproape jumătate erau jidani. Şi în toată Prusia, în anul 1855, din 513 bancheri 385 erau evrei, iar în anul 1861, numărul lor crescuse la 550, din 642 câţi erau peste tot.

Dacă cercetăm influenţa pe care au avut-o evreii aiurea asupra proprietăţei imobiliare, apoi vedem că în Ungaria, de-o pildă, în comitatul Pestei, din 138 familii, cari înainte de 1848 se aflau între nobilimea proprietară de acolo, au dispărut 100. In Sabolci, din 524, au dispărut 464. In Maramureş, din 80 au dispărut 51. In Bihor, din 152, au dispărut 105. In Neograd, din 102 familii, au dispărut 72. Cel puţin un milion de jugăre catastrale de cel mai bun pământ, în Ungaria proprie, a căzut în mâinele evreilor, scrie ziarul „Ellenzek" după care reproducem aceste date statistice.

Dela 1862, de când evreii au dreptul să cumpere pământuri în Austria, familia Rothschild a cumpărat în Bohemia o pătrime din teritoriul care aparţinea celor şasezeci de familii nobile mai vechi din ţară, şi posedă astăzi de şapte ori mai mult pământ, în această provincie decât familia imperială.

In Galiţia, proporţia e încă şi mai rea, căci 80 % din toate moşiile sunt în mâna evreilor.

Se înţelege că, în asemene condiţii, influenţa lor politică trebue să fie foarte mare. In Ungaria, jumătate din voturile atribuite marei proprietăţi aparţin jidanilor, şi baronul Poppel de-o pildă, stăpâneşte mai bine de jumătate din comitatul Neutra, din care *poporaţia dela ţară a început deja a emigra.* (Vezi *Claudio Jannet:* Le socialisme d'etat et la réforme sociale.)

In Rusia, ni spune *Tikhomirov,* în guvernământul *Kherson,*

din numărul total al negustorilor de spirtoase, 96 % sunt jidani, şi din comercianţii de grâne, 78 %; şi adaogă: „Aceste „profesii de crâşmari şi de negustori de grâne însă nu pot „să îmbogăţească pe cineva fără înşelare şi fără o crudă „exploatare a ţăranilor...“

Acelaş autor, şi care nu poate să fie bănuit că ar fi duşman evreilor, ni spune următoarele:

„L'ancienne hostilité biblique des Israélites pour tout ce „qui n'était pas *eux* est encore vivace chez nos juifs russes“.

„Pour la plupart d'entre eux, un Russe est un *goï*, c'est „à-dire un être étranger, auquel ne sont pas applicables les „régles de la morale obligatoire envers les membres du peuple „élu de Dieu.“

In Rusia, în unele gubernii, pământurile se află în mare parte în mâinele evreilor. Astfel în guvernământul Ecaterinoslaw, ei posedă 61.000 de desetine; în Taurida, 109.000. Pe de altă parte, ei iau moşiile în arendă pentru a le specula mai ales, dându-le la ţărani. Cu modul acesta, ei exploatează în guvernământul Ecaterinoslaw, 58.000 de desetine, şi în Kherson, 271.000 etc...

„In genere însă, adaogă Tikhomirow, jidanii nu posedă „pământurile decât pentru a le da în arendă la ţărani „ceea ce este o nouă ocazie de a-i exploata şi a deveni odioşi „în ochii ţăranilor.“

Nu vom mai înmulţi exemplele pentru a arăta că nu numai noi românii, din cauza lenei noastre, nu putem lupta în contra evreilor. Dar admiţând chiar că noi am fi de vină, că ne stingem de pe faţa pământului românesc, faţă cu evreii cari tind să ne înlocuiască, încă se cade să ne întrebăm, în mod serios, ce este de făcut, şi cari sunt mijloacele de a scăpa de peirea sigură ce ne ameninţă.

Căci dacă aruncăm o privire rece asupra stărei generale a ţărei, fără de a ne lăsa orbiţi de strălucirea acestei civilizaţii atât de superficiale, pe care am improvizat-o, în scurtă vreme la poalele Carpaţilor, şi dacă cercetăm care este starea adevărată a claselor sociale, din Moldova cel puţin, apoi vedem, mai întâiu, că o mare parte a proprietăţei rurale a trecut în mâinile străinilor, mulţumită neprevederei clasei boereşti, dar şi a sarcinelor grele ce apăsau asupra ei, şi de cari camăta

evreească a profitat pe o scară întinsă. Clasa micilor comercianți și a meseriașilor a fost cu desăvârșire nimicită în concurența ce a avut să susție cu evreii, în contra cărora nu a fost apărată, și astfel, târgurile noastre au încăput cu totul în mâinile elementului evreesc. Iar pătura muncitoare de la câmp, în Moldova, sărăcită de exploatarea neomenoasă a arendașului și a crâșmarului evreu, mâncată de boli și de vicii, degenerează pe fie care zi. Exploatarea arendașului cămătar, și rachiul falșificat cu vitriolul ce îl pune crâșmarul evreu însă, va aduce în scurtă vreme degradarea și a poporației de la câmp, astfel încât o jumătate de țară nu va mai aparține poporului român decât cu numele.

Și cu toate acestea, și deși se pare că oricine ar trebui să se preocupe, în primul rând, de această decădere a elementului românesc, în lupta cu străinii, chestiunile cele mai îndepărtate ca valoare practică se agită zilnic în țară la noi, și numai această problemă a existenței poporului nostru nu și-o pune nimeni decât doar în mod cu totul subsidiar, și după deslegarea altor probleme cu mult mai interesante, precum este de-o pildă intemeiarea republicei române, constituirea unei confederațiuni a statelor balcanice, sau deslegarea chestiunei sociale.

Diferite curente de idei au absorbit, în adevăr, activitatea intelectuală a păturei noastre *zise* culte, în timpurile noastre, s'a făcut iridentism cu procesiunile neînlăturabile la statuele de bronz ale lui Ștefan și Mihai și la bustul de marmură a lui Ghyca-Vodă, s'au ținut discursuri patriotice și s'au făcut banchete, la cari s'a băut, vin roș *în sănătatea* Comunei din Paris, diferite ligi s'au constituit pentru apărarea intereselor celor mai varii, — până și o ligă moldovenească, — dar nimenea nu s'a preocupat de chestiunea descreșterei poporației creștine din Moldova, pe care datele statistice ni-o invederează de-o jumătate de secol și mai bine.

Fenomenul acesta însă a nesocotirei adevăratelor noastre interese actuale pentru a ne preocupa de probleme mai îndepărtate, nu se datorește numai faptului că e cu mult mai ușor de a cânta *Deșteaptă-te române...* sau chiar *Copii ai plebei proletare...* și cu mult mai estetic, decât de a ne gândi la causele cari produc descreșterea poporației românești în

luptă cu evreii. Această anomalie stranie, se datoreşte în cea mai mare parte presei noastre, care se află cu totul în mâinile străinilor, şi care a început şi la noi să conducă opinia publică.

Căci evreii, după ce s'au încercat zădarnic să dobândească oarecare înrâurire asupra spiritelor prin ziare curat jidoveşti, de cari cetitorii români se fereau, au găsit mai practic de a se introduce în redacţiile ziarelor româneşti, pe cari le stăpânesc astăzi în mare parte. Nu e ziar, aproape, în Capitală care să nu aibă jidanul său, reporter, administrator, sau cel puţin incasator de abonamente, nu întotdeauna corect la facerea socotelilor.

La adăpostul anonimatului, admis în presa noastră, şi mulţumită lenei *directorilor* noştri de paradă, cari iau leafă degeaba, redacţiile sunt în genere conduse de doi trei jidănaşi fără nici o cultură, cari sunt stăpâni, până la un oarecare punct, pe direcţia spiritelor, mulţumită prestigiului ce-l au buchele tipărite în ochii celor mai mulţi. Chestiunile ce i-ar supăra câtuşi de puţin sunt înlăturate cu îngrijire, cărţile ce nu li sunt cu priinţă, se trec cu vederea, oamenii ce li sunt duşmani, sunt calomniaţi şi batjocoriţi pe fie care zi câte puţin — dacă sunt liberali, în ziarele conservatoare, dacă sunt conservatori, în ziarele liberale — pe când din contra se face gălăgie multă împrejurul tuturor chestiunilor cari abat luarea noastră aminte, dela interesele noastre adevărate, asupra unor probleme cu totul teoretice, precum este chestia socială în ţară la noi; sau îndepărtate ca deslegare practică, precum este unirea tuturor românilor; sau cu totul sterile şi făcute anume pentru a învrăjbi spiritele, precum este chestia moldovenească.

Pe de altă parte, presa aceasta fiind făcută de evrei, ea trebue mai cu deosebire să oglindească tendinţele descompunătoare ale elementului evreesc în forma potrivită cu spiritul lor.

Invăţatul istoric *Th. Mommsen*, recunoaşte că evreii au fost un element de descompunere a diferitelor naţionalităţi ce erau cuprinse în imperiul roman, şi că sunt şi astăzi un element de descompunere a poporaţiilor *(stämme)* din imperiul german. (Vezi *Th. Mommsen*: Auch ein Wort über unser Iuden-

thum. Berlin 1881.) In realitate, nu numai în Germania, dar în civilizaţia modernă întreagă ei joacă acelaş rol de ferment descompunător al naţionalităţilor, ca şi în imperiul roman.

Iar învăţatul evreu *Chwolson*, profesor la Universitatea din Petersburg, ni spune că una din părţile însemnate ale caracterului semit este energica afirmare a *individualităţei* fiecărei personalităţi în parte, aşa că nu se lasă uşor să fie absorbită de alte individualităţi, nici se supune voinţei altora. Se înţelege că această afirmare a individualităţei, care merge până la nesupunere, trebue să fie cu atât mai mare — adăogăm noi — faţă cu acei pe cari semitul îi prlveşte ca străini, nefiind de un neam cu dânsul.

Ori cum fie, acestei părţi a caracterului semit s'ar datori, după Chwolson, în ordine *social-politică*, libertatea absolută şi egalitatea, prin cari s'ar fi deosebit, lipsa unei aristocraţii de naştere, forma democratică a organizărei lor de stat, lipsa de armate permanente, lipsa de unire, de disciplină şi de ordine ce au domnit printre dânşii, faptul că ei nu au putut întemeia state mari, şi care să fi avut durată, însfârşit, tot acestei însuşiri a caracterului semit s'ar datora egoismul, tendinţa semiţilor de a se crede mai mult decât sunt, şi lăcomia cea oarbă de bogăţii, precum şi aplecarea spiritului lor către ironie şi satiră.

Intru cât se atinge de înrâurirea acestui individualism pronunţat în domeniul intelectual, tot Chwolson observă foarte bine că semiţii, din cauza acestei însuşiri a spiritului lor, nu au avut nici dramă, nici epopee, şi că poesia lor în genere e mai mult subjectivă decât obiectivă. Acelaş caracter, se înţelege, trebue să se manifesteze şi în celelalte produceri ale spiritului semit, care toate vor fi pătimaş şi gălăgios personale, şi mai ales în presa condusă de dânşii.

Inzestraţi cu aceste însuşiri deosebite, pe cari nu le-au perdut din timpurile cele mai vechi şi până astăzi, se înţelege că aşezarea unui mare număr de semiţi, evrei, în ţara noastră şi acapararea mai ales a presei noastre de către dânşii, trebue să aibă o înrâurire foarte mare şi asupra vieţei noastre politice; şi această înrâurire a spiritului jidănesc se şi oglindeşte ca *fond* în tendinţele ultra-democratice şi super-umanitaristice ce se produc de o bucată de vreme şi apoi,

ca formă, în batjocurile murdare de cari gem ziarele noastre.

Şi în adevăr, dacă cercetăm lucrurile mai de aproape, din punctul de vedere al desvoltărei noastre ca popor, apoi uşor se poate vedea că radicalismul extrem şi democratismul împrejurul căruia se face atâta sgomot, nu este un moment real în desvoltarea poporului nostru, lipsindu-i cu desăvârşire bazele în ţară la noi. Căci este de netăgăduit că orice mişcare politică, fie ca grupare de oameni, fie ca propovăduire de idei, nu poate fi decât expresiunea unor nevoi adânc simţite de masa generală a poporului, sau cel puţin de o categorie întreagă de cetăţeni, de o clasă socială, care revendică pentru dânsa, sau în numele căreea se cere oare-care îmbunătăţiri a soartei sale, sau o lărgire de drepturi. Mişcarea dela sfârşitul veacului trecut, era expresia tendinţelor generale a claselor de mijloc pentru a creà forme noui în năuntrul cărora să se poată desvolta aceste clase, pregătite în deajuns pentru a deveni un factor însemnat în viaţa popoarelor moderne. Precum şi mişcarea socialistă din apus, nu este astăzi decât năzuinţa claselor de jos către realizarea, în întregimea sa, a idealului de *libertate, egalitate* şi *fraternitate,* proclamat de marea revoluţie franceză. La baza tuturor acestor mişcări, sunt dar interese reale ale unor elemente numeroase, cari revendică pentru dânsele dreptul de a trăi neatârnate, şi de a se desvolta mai cu înlesnire.

Aşa fiind, suntem în drept să ne întrebăm: a cui interese reprezintă propaganda aşa zisă democratică şi republicană din ţară dela noi? Unde este democraţia română, pentru a putea juca acest rol în stat, şi cari sunt piedicile cari se opun pacinicei sale desvoltări?

Dacă, prin târgurile noastre, ar trăi o clasă puternică de comercianţi, meseriaşi şi muncitori *români,* apăsaţi poate de privilegiile vre unei clase cu drepturi feudale, am înţelege să se găsească cineva care să lupte pentru dreptăţile încălcate ale acestor oameni. Dar unde este apăsarea, decât doar din partea concurenţei evreilor, cari au cuprins totul, în Moldova, şi unde sunt privilegiile?

Ceea ce este mai caracteristic însă, e faptul că unei jumătăţi de ţară, îi lipsesc chiar elementele în numele cărora se

face întreagă această mişcare. Căci la noi, în Moldova — şi tocmai noi avem fericirea de a avea mai ales cluburi radicale şi republicane — întreaga poporaţie de la târguri, afară de funcţionarii fără aspiraţii politice determinate şi de cei câţiva comercianţi şi meseriaşi, prea trudiţi de lupta nedreaptă ce o susţin cu străinul, pentru a se gândi la politică, se alcătueşte de evrei, poate cu *aspiraţii*, dar fără *drepturi* politice actuale. Unde sunt în adevăr elementele democratice *române* în târguri ca Dorohoiul şi Fălticenii, şi chiar în Iaşi a doua capitală a ţărei, unde şi din tabelele de recrutare se poate vedea în ce proporţie stăm noi românii faţă cu evreii. Astfel pe anul 1893, din 975 de recruţi cari i-a dat Iaşul, numai 327 sunt creştini, printre cari se numără, pe lângă românii adevăraţi, şi străinii cari trăesc în mijlocul nostru, iar restul de 648 sunt evrei în cea mai mare parte fii de meseriaşi şi comercianţi, şi cari alcătuesc în adevăr un soiu de democraţie, dar nu românească, ci jidănească. Din sânul acestei burghezii străine, îmbogăţită din munca poporului român, au eşit însă o mulţime de elemente cu aspiraţiuni de a juca şi ele un rol în viaţa politică a poporului nostru, n'ar fi decât pentru a se sluji de influenţa mai mare ce ar dobândi-o pentru a-şi face trebile mai cu înlesnire. Şi se înţelege că aceste scopuri, evreii nu le vor putea ajunge decât căutând să desorganizeze spiritul public din ţară, în tendinţele sale naţionale, introducând pe de o parte curente de idei cari nu corespund intereselor noastre adevărate, şi atacând cu violenţă toate instituţiile noastre pentru a le slăbi autoritatea, şi pentru a parveni astfel mai uşor, să schimbe bazele pe cari sunt aşezate, după interesele ce le-ar avea.

Şi în ce *formă* se face această mişcare al cărei *fond* am văzut că e cu totul străin de aspiraţiile adevărate şi de interesele reale ale poporului român?

— Pe fiecare zi şi de ani întregi, gazetele noastre batjocuresc în modul cel mai trivial instituţiile noastre cele mai înalte, coroana, armata şi justiţia, şi nu a rămas om de valoare care să nu fi fost insultat de mercenarii venetici, cari sau introdus prin fraudă în presa noastră. O ţară întreagă, toţi acei cari au drept la respectul tuturor ca fiind însuşi reprezentanţii suveranităţei noastre naţionale, precum şi fruntaşii neamului

nostru, se dau pradă calomniei şi necinstirei evreilor cu patru clase primare cari, la adăpostul anonimatului, atacă bazele însăşi ale existenţei poporului nostru. Căci românul, adevăratul român, e drept în judecata sa şi cuviincios în toate apucăturile sale. Nota murdară au dat-o în totdeauna străinii la noi în ţară: odinioară ţiganii cu vorbe de-a dreptul, astăzi jidanii cu batjocuri de rând.

Din toate acestea însă, rezultă că organismul nostru este otrăvit şi împiedecat în desvoltarea sa prin introducerea unui corp străin, evreul, pe care, neputându-l *asimila*, trebue să căutăm a-l *elimina* din sânul nostru. Căci fără de a discuta aicea mai deaproape chestiunea asimilărei, care ne-ar duce prea departe, vom spune numai atâta, că nu este exemplu în istorie ca evreii să se fi asimilat undeva, de când au pornit sub conducerea patriarchului *Terah*, tatul lui Abraam din *Ur* în Chaldeea (I. Moisi Facerea 11. 31.) şi până în zilele noastre. Şi dacă nu i-au putut asimila nici Chaldeii, şi nici Egiptenii, după patru sute de ani de şedere în mijlocul lor, nici Arabii semiţi ca şi dânşii, şi nici unul din popoarele moderne, nu acele patru milioane de plugari români vor putea asimila pe acei cinci sau şase sute de mii de evrei, cari au năvălit asupra lor. Şi nu frazele sonore ale cutărui om politic din ţara românească, vor putea să deslege problema asimilărei evreilor, pe care nu a rezolvat-o nici voinţa nebiruită a înfricoşatului *Rhamses II*, nici, în timpurile moderne, a totputernicia tzarilor şi energia poporului rus.

Aşa fiind, o reacţiune puternică a elementului românesc în contra evreilor cari au năvălit în locurile ocupate de dânşii, se impune ca o chestie de viaţă, şi toţi acei cari în loc de a stimula energia acestui popor şi de a-l trezi la luptă în contra străinilor, caută numai să-l adoarmă cu vorbe despre cari nu-şi dau bine seamă, sunt duşmanii săi primejdioşi. Şi o asemenea vorbă deşartă este şi *asimilarea*, care ni se pune înainte de câte ori se atinge de evrei, pe cari *noi* am trebui să-i asimilăm, deşi nu i-a asimilat încă *nimeni*, până acum.

De aici însă rezultă necesitatea, în primul rând, de a ni lămuri gândirea de toate elementele străine cari o întunecă, şi părăsind direcţia falş-democratică şi perfid-umanitaristică

pe care am apucat, să revenim la cercetarea nevoilor noastre adevărate, şi la afirmarea mai ferbinte a naţionalităţei noastre româneşti, *şi mai întâi în ţară la noi,* în contra străinilor cari stau în afară de ori-ce proporţie cu puterile noastre de asimilare. Pentru aceasta, e nevoe de o *direcţie nouă,* de o grupare nouă, de oameni, în afară şi tot odată înăuntrul partidelor actuale politice, şi de un organ nou, care să înceapă curăţirea spiritelor noastre de materialul acesta de fraze străine, cari repetându-se necontenit, au ajuns să ni slujască de convingeri, şi cari ne împedică de a vedea adevărul faptelor reale din ţară de la noi.

In această direcţie a fost scris studiul de faţă, în care ne încercăm să susţinem teza că, un popor neputând trăi fără *clasă de mijloc,* iar clasa de mijloc din ţară dela noi fiind astăzi alcătuită în mare parte din elemente străine neasimilabile, *misiunea poporului nostru în faza sa actuală de cultură este de a elimina din sânul său pe evreii cari ameninţă să devie clasă stăpânitoare,* şi de a înlocui treptat prin munca sa neobosită, *la adăpostul unor legi de excepţiune,* aceste elemente ce nu se pot asimila.

Căci noi credem că, dacă suntem *protecţionişti* întru cât se atinge de încercările noastre pe tărâmul economic, *faţă cu străinul din afară,* trebue cu atât mai mult să apărăm munca noastră naţională, încă săracă de ispite, *faţă cu străinul din năuntru,* care nu numai că ne face tributari economiceşte, dar care ne va cuceri şi politiceşte, în ziua când nu vom mai avea clasă de mijloc, din care să se poată primini pătura noastră conducătoare cu elementele vii şi sănătoase.

Şi aceasta este în interesul temeinicei şi liniştitei noastre desvoltări, dar chiar în folosul elementelor străine din sânul nostru, cari nu se asimilează.

Căci oricât s'ar trudi unii oameni pretinşi politici de a încunjura această chestiune a antagonismului dintre români şi evrei, ea *există,* şi duşmănia aceasta se va înăspri pe fiecare zi, sfârşindu-se printr'o grozavă reacţiune a elementului autochton în contra cotropirei jidoveşti.

Acest fenomen s'a întâmplat constant, la toate popoarele cari au intrat în atingere cu evreii, şi la Egiptenii vechi cari după patru sute de ani de luptă crâncenă au eliminat cu

violență elementele semite din sânul lor; și la Spanioli, a căror luptă în contra evreilor a durat mai bine de o sută de ani, începând cu protestarea adunărilor „Cortes“ din 1371, și isprăvindu-se cu decretul de expulzare din Martie 1492; și în Polonia cu răscoala viteazului *Bogdan Chmielnicki*, din 1648; și în sfârșit chiar în sânul civilizației moderne, în Franța, în Germania, în Austria și în Rusia, unde li se pregătește o soartă, pe lângă care trecutul cu muncile grele la cari-i pusese Faraonul „care nu cunoștea pe Iosif“ (Exodul 1.8.). cu rugurile aprinse ale lui Torquemada, și cu spânzurătorile lui Chmielnicki — nu va fi fost decât o gingașă idilă.

Și nu este nici o rațiune ca producându-se aceleași cauze să nu se întâmple și la noi în țară, aceleași efecte.

Când va fi aceasta, nu se poate spune cu siguranță, dar e de prevăzut că reacțiunea elementului autochton dela noi va porni în ziua când clasa de mijloc românească din Valachia care a început a se întări câte puțin, va fi expropriată de către evreii paraziți, cari năvălesc în mare număr din Moldova, unde nu se mai pot hrăni din cauza subțierei din cale afară a păturei exploatabile de români, și a numărului lor prea mare. Chiar de pe acum se poate vedea că evreii au cuprins în mare parte comerțul și industria din capitală, și din târgurile principale de dincolo de Milcov. La cea dintâi ocazie, pătura aceasta sărăcită de muncitori români, își va face dreptate singură.

Așa fiind, e vorba numai de a înlocui reacțiunea sângeroasă, și eliminarea violentă a evreilor din sânul nostru, ce se va produce cu fatalitate mai târziu, printr'o reacțiune pacinică, și prin eliminarea treptată a elementelor străine cari ne înădușă.

Asemenea procedare se pare că e mai cuminte, și mai cu folos pentru toată lumea.

Și pentru a contribui la limpezirea acestei idei, a fost scris și studiul de față, care poate că nu are alt merit decât acel al tendințelor sale.

Iași, în Februarie 1893.

A. C. Cuza

MESERIAŞUL ROMAN

CAUZE

I. Epoca de tranziţie

Nimic mai uşor decât de a confunda aceea ce se datoreşte împrejurărilor şi mijlocului în care se dezvoltă un lucru, cu aceea ce este în firea sa; şi nu fiecare ştie să facă această deosebire. Având pururea înaintea ochilor rezultatele, şi lipsindu-li celor mai mulţi puterea de a merge până la obârşia lor cauzală, se înţelege că lesne se aruncă în sarcina naturei şi a naşterei, aceea ce este numai o modificare datorită împrejurărilor, şi aceasta cu atât mai uşor, când se atinge de fenomene economice şi sociale, unde experimentarea este aproape cu neputinţă, de oarece modificarea împrejurărilor în cari acele fenomene se produc, nu stă în puterea omului. Mulţumită acestor greutăţi fireşti în aflarea adevărului, se stabilesc cu timpul asociaţii de idei, cari deşi nu corespund cu faptele reale, dar totuşi nu se pot modifica decât după repeţite dovezi contrare. Şi numai după ce s'au modificat aceste întipăriri vicioase, omul ajunge la convingerea că aceea ce i se părea cu neputinţă şi adânc sădit în firea lucrurilor, era numai efectul unor cauze, a căror schimbare, schimbă şi efectul.

Cu vre-o jumătate de veac şi mai bine în urmă, pe când nu exista nimic în ţara aceasta, şi când abia scăpasem de sub stăpânirea fanarioţilor, românul era privit chiar de ai săi ca o fiinţă nevrednică de civilizaţie. Pe vremea aceea era admis că noi nu putem să purtăm armele, şi Domnii îşi în-

credinţau apărarea lor lefegiilor străini. Limba românească, nu se credea vrednică pentru predarea ştiinţelor şi pentru exprimarea sentimentelor în artă, şi românul incapabil de a le pricepe. Invăţătura noastră, era încredinţată loghiotaţilor şi sofologhiotaţilor ignoranţi şi varvari. Plăcintarii depe stradele Fanarului făceau pe filosofii în ţara românească, şi numai limba greacă era în stare să ducă *Afroditei* expresia unor sentimente, prea gingaşe pentru a fi profanate în limba vorbită, pe atunci, numai de ţăranul român. Odinioară numai străinul avea monopolul ştiinţei. Toţi ignoranţii şi neisprăviţii de aiurea făceau carieră în ţările dela Dunăre. Cleftii şi palicarii îmbrăcaţi în fustanele, ţineau ordinea în târgurile noastre, poslujnicii de pe la spitalele evreeşti din Galiţia, ajungeau medici savanţi, droguiştii fără carte se stabileau spiţeri şi chimişti, calfele de zidari erau arhitecţi, şi ingineri hotarnici cine vrea să fie. Iar noi românii eram priviţi ca incapabili de a îndeplini aceste sarcini, prea grele şi prea complicate pentru un popor barbar ca al nostru. Românul pe atunci era *der dumme Walache,* şi ţara românească, *die wilde Walachei..*

Această legendă de incapacitate noi am redus-o treptat cu activitatea şi cu inteligenţa noastră, dovedind la fiecare pas că aceea ce se presupunea a fi o neaptitudine firească, înăscută a poporului nostru, era o incapacitate datorită numai împrejurărilor prin cari se strecurase.

Totuş, şi cu toate că dăm zilnice şi strălucite dovezi despre destoinicia noastră în toate ramurile activităţei omeneşti, în aceeace se atinge de meserii, teoria clasică şi admisă de toţi e, că românul este incapabil de a fi un meseriaş constiincios şi harnic. Toţi învinşii în concurenţă din ţările vecine, toţi acei pe cari o luptă aprigă pentru viaţă îi aruncă în afară de cercul de activitate a popoarelor străine în cari nu se pot menţinea, găsesc hrană şi adăpost în ţara românească, şi numai meseriaşul român, cu munca sa, nu se poate hrăni în ţară la dânsul.

Şi judecând după experienţa zilnică, fără de a mai căuta să-şi dea seama despre cauzele acestei anomalii dureroase, românul, ale cărui puteri sunt atrofiate prin neactivitatea la care se vede osândit, cu o ultimă rămăşiţă de fatalism oriental, recunoaşte şi el că nu e în stare să trăiască cu meseria sa,

şi se aruncă asupra funcţiilor, aşteptând pururea vre-o schimbare a „politicei", care să-l ridice şi pe dânsul din valurile mizeriei în care înnoată, şi să-l ducă la limanul bugetului de unde o altă furtună îl va arunca iarăşi în prăpastia din care eşise, pentru a face loc unui alt nenorocit ca şi dânsul, şi el meseriaş român fără muşterei, împovărat de familie, dar cu mai multă trecere la oamenii zilei.

Pentru a afla cauzele acestei stări de lucruri, trebue să ne întoarcem privirile către începuturile epocei de tranziţie de la cultura orientală, sub a cărei înrâurire stătusem, la acea apuseană care năvălea ca un puhoi asupra ţărilor române, şi pe care nimeni nu-ş dădea osteneala de a-l stăpâni şi de a-i regula cursul. In vremea aceea, poporul român, abia ieşit de sub stăpânirea nefastă a fanarioţilor, începuse a simţi cei dintâi fiori ai unei existenţe neatârnate, căutând să-şi creeze formele înăuntrul cărora trebuea să se desvolte mai departe, pe bazele istorice ale desvoltărei de până atunci. Dacă *atunci* ar fi fost ocrotit în contra introducerei pripite a unor forme noui, al căror amestec cu formele vechi trebuia să-i sdruncine organizarea, şi pe cari nu şi le putea asimila în graba cu care năvăleau, desigur că desvoltarea sa ar fi fost mai temeinică şi mai deopotrivă împărţită între diferitele straturi sociale cu ramurile de activitate corespunzătoare. Şi n'am fi avut înaintea noastră prăpastia care există astăzi între progresele realizate de clasele de sus ale societăţei noastre, şi starea de înapoiere a ţăranului, şi asemenea nu ar fi existat anomalia dintre profesiile liberale, ocupate de români, şi comerţul şi industria cari se află aproape cu totul în mâinele străinilor. Aceea ce s'a făcut însă şi cum s'a făcut, era fatal să se întâmple, şi astăzi nu ni mai rămâne decât de a cerceta cu îngrijire toate golurile culturei noastre, căutând să le îndeplinim. Şi pentru aceasta trebue să mergem la obârşia lor cauzală.

Cu civilizaţia nouă, s'au născut trebuinţi nouă, pe cari industriaşul român nu mai era în stare a le satisface, pentrucă uşor se nasc trebuinţele, dar modul de a le satisface, tehnica şi meşteşugurile trebue mai întâi să fie învăţate. Croitorul deprins să croiască anteree şi giubele, nu putea dintr'o zi întralta să înveţe a croi *straie nemţeşti*, după cum o cerea moda. Pantofarul, nu putea să mai intre în voea cucoanelor şi a boerilor

veniţi de pela Paris. Săidăcarul de odinioară, nu lucra îndestul de elegant pentru echipajele luxoase ale clienţilor săi civilizaţi. Plapomarii şi mindirigii, de altă dată nu erau în stare de a se preface în tapiţeri pentru a confecţiona draperiile şi canapelele cerute de gustul timpului. Şi chiar negustorul, care până atunci adusese marfă de Ţarigrad, nu putea să intre deodată în legături comerciale cu apusul. Şi fiindcă românii nu mai erau în stare de a corespunde acestor necesităţi din nou şi în pripă create ale consumatorilor, se înţelege că golurlle economice rămase pe urma lor, a trebuit să fie îndeplinite de străini şi cu atât mai uşor, cu cât nu li se cerea nici o garanţie de capacitate şi nu se punea nici o piedică năvălirei lor, pe când nimeni nu lua măsuri de ocrotire şi de ridicare a comerţului şi a industriei româneşti destinate să piară. Cu timpul, se stabili o pătură compactă de industriaşi şi comercianţi străini, cari se îmbogăţiră în puţină vreme, românul dădu îndărăt ca racul, îşi perdu capitalurile în mici întreprinderi, cari nu puteau să reuşască în condiţiunile în cari erau făcute, şi se aruncă însfârşit asupra budgetului, singura lui scăpare, pentru că acolo era *singura ramură de activitate în care fusese ocrotit* ca pământean, cu drepturi, în contra străinului venetic. Văzându-se însă cum toţi se aruncă asupra slujbelor, siliţi de împrejurările prin cari se strecurau, uşor se stabili legenda că românul e leneş din fire şi că e incapabil să se ţie de meserie. Şi pe când în toate celelalte ramuri de activitate el dădea dovezile cele mai strălucite despre vrednicia sa, pe când devenea soldat viteaz, medic iscusit, inginer şi arhitect de merit, industria dădea îndărăt şi se stabilea la celalt capăt al activităţei naţionale o altă legendă, aceea că românul nu poate fi meseriaş, că-i leneş şi incapabil, şi că nu poate trăi decât ca funcţionar.

Aceasta rezulta oarecum din experienţele zilnice nenumărate cari se făcuseră şi cari dădeau fireşte acelaş rezultat, pentru că împrejurările rămâneau aceleaşi, şi nu s'au schimbat până în ziua de azi.

Mai întâi, *unde* poate românul să înveţe meşteşugul?

Maiştrii apucând a fi străini, după cum s'a văzut mai sus, nu iau la învăţătură decât tot străini şi românului nu-i rămân decât şcoalele de arte şi de meserii cu numărul restrâns de

meşteşuguri cari se învaţă acolo şi cu chipul vicios în care sunt ţinute. Vrea să zică, chiar dela început, românul nu e în stare să-şi dobândească o învăţătură îndestulătoare.

Dar să admitem că va eşi calfă din vre-o şcoală de acest soiu, se naşte întrebarea: care maistru, fiind toţi străini, îl primeşte să lucreze pe lângă dânsul pentru a-şi dobândi practica întinsă pe care o cere viaţa şi pe care şcoala, astfel precum este astăzi organizată, nu i-o poate da? Şi neprimindu-l nimene calfă, pe ce căi va putea să-şi dobândească un mic capital cu care, ceva mai târziu, va putea să se aşeze şi el maistru?

Şi însfârşit, admiţând că a învins toate aceste greutăţi atât de serioase şi că a parvenit să deschidă şi el un atelier al său, de unde are să-i vie încurajarea şi care-i ocrotirea ce i se dă muncei sale şi exploatărei unor cunoştinţi dobândite cu atâta trudă, când e ştiut că lângă dânsul, cel dintâiu cârpaciu vagabond venit, poate să vie să-i strice preţurile, conrupând gustul muşterenlui, care fireşte caută să cumpere cât de eftin, de unde resultă însă numai pagubă pentru client — tot român — şi degradarea treptată a meseriilor româneşti.

Aşa fiind lucrurile însă, nimene nu are dreptul să spue că românul nu poate fi meseriaş, până când nu se vor schimba condiţiile în cari astăzi e silit să trăiască şi cari sunt atât de rele, încât e de mirare că se mai află un singur meseriaş român în toată ţara.

Şi avem convingerea, că în ziua când vom lua cu energie măsurile de ocrotire şi de încurajare neapărat cerute de împrejurări, în ziua aceea, acelaş român care a dovedit că poate să fie ostaş viteaz şi disciplinat, medic iscusit, inginer şi architect nu fără oarecare pricepere, va dovedi tot atât de bine că poate fi şi tinichigiu, şi croitor, şi stoler harnic, şi vrednic de a se hrăni cu mâinile sale, în ţară la dânsul.

II. Şcoala de meserii.

Dacă priveşti cu luare aminte mişcarea noastră către cultură din ultimele patru decenii, constaţi nu fără oarecare mâhnire, o irosală ne-mai-pomenită de timp, de bani şi de oameni, care uşor s'ar fi putut înlătura, dacă am fi avut mai

multă prevedere şi mai multă chibzuinţă. Pe toţi anii se cheltuesc sume enorme pentru întreţinerea unor aşezăminte de cultură cari nu numai că nu dau roade, în raport cu sacrificiile făcute, dar ale căror rezultate sunt cu desăvârşire nule. Aşa de-o pildă, şcoala tehnică din Iaşi, „şcoala de arte şi meşteşuguri“ după cum se numea odată, „menită pentru informarea unui clas industrios de pământeni“, există de jumătate de secol, şi mai că ai putea să cântăreşti cu aurul cheltuit, pe acei meşteşugari eşiţi dln această şcoală, cari se hrănesc cu meseria lor, fără a fi salariaţi de stat. Cât despre şcoala de meserii a comunei, aceasta există abia de douăzeci de ani, în care timp a costat pe contribuabilii acestui oraş suma rotundă de 2.000.000 de lei, fără ca să avem mai mult de două, zic două ateliere în tot oraşul, care sunt ţinute de foşti elevi ai şcoalei.

Am văzut mai înainte o parte din cauzele cari au împedecat desvoltarea industriei la noi în ţară, şi ni rămâne acum să studiem chestia din punctul de vedere al modului cum s'a predat învăţătura profesională, în şcoalele înfiinţate anume pentru ridicarea industriei române, căci numai aşa vom putea să facem o parte dreaptă a răspunderei şi vom vedea până la ce grad anume meseriaşul nostru a fost vinovat de nesuccesul atâtor sacrificii făcute pentru dânsul.

După ce s'a constatat că străinii nici ii primeau, nici îngăduiau pe meşterii pământeni ca să se deprindă pe lângă dânşii cu meşteşugul lucrărilor nouă ce se cereau, am trebuit să ne gândim la înfiinţarea unor şcoli speciale, în cari să se poată învăţa meseriile, şi ar fi fost logic ca să fi creat stabilimente în cari să se înveţe toate meseriile, ameninţate să treacă în mâinile străinilor. Ce s'a făcut însă? La anul 1840, se înfiinţează şcoala de arte şi meşteşuguri, cu următoarele secţii: 1) rotăria, 2) ferăria de fabrică, 3) lăcătuşia cea fină, 4) strugăria, 5) săidăcăria, 6) maşinăria. Aceste s'au părut pe atunci meşteşugurile cele mai neapărate, pecând stoleria propriu zisă, croitoria, tinichigia, ciobotăria poporală, cojocăria, dubălăria, toate industriile astăzi căzute din mâinile românilor, erau cu totul lăsate la o parte, iar meseriaşii români alcătuiţi în bresle — nu numai că nu mai aveau mijlocul de a se pune în curent cu cerinţele timpului, dar chiar aşa cum ar fi putut să înveţe meseria înăuntrul breslei — se văzură lăsaţi pradă industriei

străine, care se folosea de toate dreptăţile breslelor, fără de a purta şi sarcina cheltuelilor lor.

A trebuit să treacă treizeci de ani la mijloc, până la Fevruarie 1870, când după multe străduinţi, se gândi şi comuna Iaşi să înfiinţeze o şcoală de meserii, în care să înveţe, deodată croitoria, cizmăria şi săidăcăria, dar care era menită să fie pe viitor, izvorul a tot soiul de meserii. Vrea să zică, după-ce, timpul cel mai preţios fusese pierdut, după-ce breslele se desfiinţase şi meseriaşii români fusese nimiciţi, după-ce industria străină prinsese rădăcini puternice — astfel că era cu neputinţă de a se lupta în concurenţă cu dânsa — atunci ne-am gândit şi noi să luăm măsuri de indreptare.

Rămâne acum să vedem în ce mod au fost luate şi aceste măsuri târzii şi, abstracţie făcând de celelalte cauze cari au împedecat desvoltarea industriei române, luând cazul nostru, ca un tip caracteristic, cu mici deosebiri, şi pentru restul ţărei, să cercetăm în ce mod a funcţionat şcoala de meserii din Iaşi, şi dacă se putea să iasă, din această şcoală, meseriaşi vrednici să lupte cu greutăţile ce trebuiau să intâmpine în viaţa practică.

Mai întâi, din toţi directorii, şease la număr, cari s'au succedat dela înfiinţarea şcoalei, nici unul n'a fost chemat în virtutea unor cunoştinţi speciale ce ar fi avut. Pe lângă aceasta, toţi, afară de unul, aveau şi alte ocupaţii, astfel că cea mai mare parte a timpului era jertfită altor îndeletniciri, iar şcoala era lăsată pe mâna unor maiştri, nu întotdeauna vrednici de acest nume. Directoratul acestei şcoli nenorocite a fost întotdeauna privit ca o sinecură pentru favoriţii deosebitelor consilii cari se succedau. Controlul din partea autorităţei comunale, a lipsit întotdeauna, căci primarele avea, se înţelege, deplină încredere în ajutoarele sale; ajutorul însărcinat cu şcoala, în directorul-favorit; acesta, la rândul său, în maiştri; maiştrii, în elevi mai înaintaţi şi astfel, dela cel depe urmă elev, până sus la primar, nimenea n'a făcut nimic în şcoală şi pentru şcoală, timp de douăzeci de ani decând există.

Pelângă aceasta, o singură privire aruncată asupra programului ce se urmează, trebue să încredinţeze pe fiecare că în asemene condiţiuni, elevii, după patru ani de studii, trebue să iasă cu desăvârşire nepregătiţi pentru a se hrăni cu meseria. Căci confundânduse şcoala noastră, care nu poate fi decât o

şcoală elementară, cu şcoalele de meserii din străinătate, cari sunt şcoli superioare, aceeace nemţii numesc *Fortbildungs-Schulen*, create anume pentru acei din meseriaşii eşiţi din atelierele private cari voesc să se perfecţioneze în meserie şi să-şi complecteze instrucţia, se dă o prea mare întindere studiilor teoretice în paguba lucrului manual. Această dezvoltare unilaterală a programului este în parte cauza pentru care elevii eşiţi din şcoală, neştiind meseria lor, dar cunoscând alte lucruri, năvălesc asupra funcţiilor sau înbrăţişează altă carieră precum s'a întâmplat în ultimii ani, când am văzut pe unii ajungând saltimbaci, sau muzicanţi, din croitori şi tinichigii ce erau meniţi să fie.

Dar însăş economia programului este o adevărată derizie. n loc ca în timpul zilei elevii să lucreze în atelier, oarele cele mai scumpe se întrebuinţează pentru meditaţie sau pentru muzica vocală. Aşa, de-o pildă, să luăm orarul clasei I, pentru ziua de Joi. Dela 7 la 8 muzica vocală; dela 8 la 9 meditaţie; dela 9 la 10 artimetica, şi apoi lucru în atelier până la 12, adică două ceasuri. După amează, dela 1 la 4 preumblare, iar dela 5 la 6 iar meditaţie.

Se va crede poate că ziua de Vineri va fi cu totul jertfită muncei. Eroare! Căci programul ni spune că dela 7 la 8, în ziua aceea, clasa I are muzica vocală, iar dela 8 la 9 meditaţie. Astfel, în timp de douăzeci şi patru de oare, viitorii meseriaşi români abia dacă au lucrat două ceasuri, iar restul timpului s'au preumblat, au cântat şi au meditat. Şi aceasta *după program*. Inchipuiţi-vă ce trebue să se petreacă în realitate.

Dacă trecem dela timpul întrebuinţat pentru învăţarea meseriei, la modul cum se învaţă, găsim aceeaş lipsă de sistem, aceeaş nepăsare nemaipomenită. Există de-o pildă un atelier de pictură decorativă, menit să scoată meşteri zugravi de odăi, în care de trei ani decând s'a înfiinţat, nu s'a făcut decât studii pe pânză sau pe hârtie, fără ca elevii, cari ies maistri, la vara viitoare, să fi zugrăvit un singur părete, măcar de curiozitate. Iar viitorii tinichigii, chemaţi să facă acoperemintę şi uluce, până în prezent nu s'au suit încă pe un adevărat acoperemânt, ci învaţă această tehnică după modeluri în atelier, în mod cu totul teoretic.

Lipsiţi de un control mai sever, aşa numiţii maistri chitcăesc

la nimicuri, aşa numai să treacă ziua, să treacă luna, să-şi iee leafa. Iar când soseşte judecata depe urmă a examenului, anunţată cu sunete de tromboane, se scot din magazia şcoalei, care este un adevărat muzeu de antichităţi, toate vechiturile ce se păstrează pentru acea zi solemnă, ciubote mucegăite, strae mâncate de molii, tinichele ruginite, ibrice abstracte şi lighene teoretice, un model redus în sârmă şi tinichea a Metropoliei, se scutură de praful de peste an, se lustruesc: aşezânduse *ad pompam et ostentationem,* pentru a acoperi sărăcia lucrărilor executate în timpul anului. Păreţii goi ai şcoalei sunt împodobiţi cu transparente frumoase, lucrate odată pentru totdeauna, pe cari stă scris: *Onoare muncei — Voeşte şi vei putea — Poporul care are cele mai bune şcoli, este primul popor, dacă nu este astăzi, va fi mâine.* Drapeluri tricolore fâlfâe în toate părţile, în ogradă elevii dau reprezentaţie de acrobaţie înaintea unui public minunat, muzica şcoalei cântă *Marşul lui Iancu* sau *Deşteaptă-te române,* — şi astfel totul se reduce la o *boscărie,* la o mistificaţie, care durează de douăzeci şi mai bine de ani, şi care costă două milioane de lei.

In asemene condiţii, trăind patru ani de zile, se înţelege că elevul cel mai sârguitor şi mai inteligent, trebue să se demoralizeze şi să se deprindă numai cu lenea şi cu arta de a arunca praf în ochii oamenilor. Când părăseşte şcoala însă, nemai având pe cine să amăgească, şi trebuind să se supue la o muncă obositoare de opt şi zece ceasuri pe zi, atunci când el n'a fost deprins cu dânsa, fireşte că se leapădă de meserie, pe care nici nu o cunoaşte bine. Mai adăogiţi pe lângă aceasta şi acei trei ani de neactivitate la care-l condamnă astăzi serviciul militar, în care timp uită ce a învăţat şi se deprinde numai cu funcţia măgulitoare de serjent-major, pentru care-l indică cunoştinţele dobândite în şcoală, şi atunci uşor se poate pricepe pentru ce avem aşa de puţini meseriaşi cu toate sacrificiile ce le facem.

Aşa-fiind lucrurile însă, de ce ne-am miera că nu am putut întemeea o industrie naţională şi pentru-ce am acuza oare numai pe meseriaşul nostru, atunci când o mare parte de răspundere ne incumbă nouă. Căci nu este destul de a cheltui o sută de mii de lei pe an cu întreţinerea unei şcoli zise de meserii, ci trebue să vedem în ce mod se cheltuesc banii

aceştia. Şi când se constată că dela înfiinţarea ei, şcoala aceasta n'a fost niciodată sub conducerea unui om special, sau cel puţin cu pricepere pentru dânsa, când în loc de a căuta de interesele învăţământului, noi ne-am făcut interesele noastre politice cu banii ce s'au cheltuit, când astăzi după douăzeci de ani de existenţă, şcoala aceasta nu are nici program, nici director cu cunoştinţi speciale şi nici maiştri vrednici de acest nume, ce ar fi putut oare să înveţe acei nenorociţi, cari au trecut prin şcoală?

Se zice că românul e leneş, că nu e vrednic să se hrănească cu meseria şi că nu e bun decât de funcţionar, — dar cum s'ar putea să fie altfel, dacă ani întregi, în şcoalele noastre zise de meserii, el nu învaţă decât de a fi leneş, cu oarecare metodă.

III. Industria străină

Dacă trecerea nepregătită dela cultura orientală la acea apusană a fost cauza pentru care, în trecut, industriaşul român a trebuit să se retragă în faţa năvălirei străinilor, cărora nu li se opunea nici o împiedecare, şi cari erau mai bine înzestraţi ca dânsul, aceeaş inferioritate faţă cu industria mare străină — în contra căreia nu am fost apăraţi până acuma — a împiedecat orice dezvoltare mai temeinică a unei adevărate industrii la noi în ţară. Deosebirea este, că pe când odinioară numai românul era sacrificat străinului, — şi s'a putut stabili teoria, că românul este nevrednic de a se hrăni cu meserla şi că nu poate fi decât funcţionar — astăzi şi industriaşii români şi acei străini, cari trăesc în ţară, sunt deopotrivă sacrificaţi industriei mari străine, care absoarbe toate mijloacele de existenţă, silindu-i pe unii să emigreze în America, sau aiurea, iar pe ceilalţi să se arunce cu mai multă furie asupra budgetului, în puterea drepturilor de cetăţeni români cu cari s'au născut.

Căci precum odinioară industriaşul român, ca individ, a fost înlăturat de acei ce veniau în numele unor forme noui şi a unei technici superioare, asemenea astăzi, întreaga industrie a ţărei este împiedecată de a se dezvolta, din cauza luptei nedrepte ce trebue să susţie cu industria străină, de

mult întemeiată, şi ajunsă treptat la gradul ei de dezvoltare actuală, dezvoltare uriaşă şi în afară de orice proporţie cu trebuinţele consumaţiei locale, astfel că e silită să-şi caute aiurea cât de numeroase locuri de scurgere, pentru cantitatea colosală de bunuri ce produce şi care o înăduşă.

Condiţiile în cari industria e silită să se dezvolte în ţară la noi, sunt dar din cele mai grele, cari pot să existe pentru un popor. Căci lăsând la o parte poziţia noastră de stat mic, cu o existenţă pururea ameninţată şi din această cauză împiedecaţi de a ne apăra interesele economice cu toată energia pe care împrejurările ar reclama-o, dar însăş epoca la care şi noi am căutat să intrăm în cercul de activitate a civilizaţiei europene, fiind fireşte o epocă de tranziţie şi de încercare pentru noi, nu a fost favorabilă dezvoltărei noastre economice, care reclamă o îngrijire de aproape şi o muncă încordată de ani îndelungaţi.

Este drept că şi în statele cu civilizaţie mai înaintată, industria trece acum prin o perioadă de criză care se rezolvă treptat în folosul industriei mari, cu acumulările sale de capital, cari permit o mai repede şi mai economică producere a bunurilor. Dar dezvoltarea aceasta, fiind pregătită cu ani întregi mai înainte, şi producându-se în mod firesc din conlucrarea deosebitelor cauze, cari intră la timp ca factori ai acestei dezvoltări, munca naţională găseşte uşor o compensaţie în noua industrie care se ridică pe ruinele cele vechi, şi are de învins numai greutatea trecerei dela un mod la altul de producere.

La noi în ţară însă, trebuie să luptăm cu o îndoită dificultate: aflându-ne în contact cu industria fabricelor, atunci când noi nu am trecut încă bine dela modul primitiv, individual al producerei bunurilor, se înţelege că inferioritatea noastră faţă cu străinătatea, e cu atât mai mare. Căci noi nu am avut o dezvoltare treptată, pentru ca să ajungem în mod firesc şi fără zdruncin dela industria mică la producerea capitalistă, care domneşte în apus şi care ne inundează cu fabricatele sale. Noi nu apucasem bine a ne deprinde cu formule noui pe cari civilizaţia apusană le introdusese la noi în ţară, — industria noastră mică nici nu se aşezase bine, când ea se văzu în concurenţă cu industria mare din apus, care căuta

locuri de scurgere produselor sale eftine și pentru cari era o chestie de existență de a le impune tuturor acelor cari nu erau în stare să le respingă. Astfel, în spațiul strâmt al unei jumătăți de secol, noi am avut de suferit două crize grozave, cari au trebuit să zdruncine din temelie raporturile economice din țară dela noi și să împiedice până acuma întemeierea unei industrii naționale. Și în două rânduri, meseriașul român s'a văzut învins în concurență și a fost silit să recurgă la mijloacele slabe ale budgetului, pentru ca să poată trăi. Odată atunci când nu era în stare să-și asimileze, dintr'o zi într'alta, formele noui cari năvăleau în țară, și a căror technică el nu avusese dela cine s'o învețe; și apoi acuma, în zilele noastre, când cu brațele sale și cu modul său primitiv de a produce, nu poate să se lupte cu industria mare, care ni impune produsele sale, și în contra cărora nu s'a luat până astăzi, decât numai slabe măsuri de prohibițiune. Și precum s'a văzut că, în trecut, nu a fost numai vina meseriașului nostru dacă nu a putut să se hrănească cu meseria sa, asemenea astăzi nu i se poate imputa numai lenei și neprevederei sale, că se aruncă asupra funcțiilor, în loc de a căuta să trăiască din produsul meseriei.

Căci nu i se poate cere industriașului român, cu mijloacele sale restrânse, cu stângăcia fatală, oricărui început, să lupte cu o industrie ajunsă la cel mai înalt grad de dezvoltare și dispunând de un capital nemărginit care reclamă numai decât întrebuințare. Industria română, lăsată la propriile sale puteri trebuie să devie prada fatală a formei superioare cu care se află în concurență.

Oricât de harnic și de iscusit ar fi stolerul român, el nu va putea să întreacă produsele industriei germane sau franceze, cari năvălesc în țară la noi, și cari sunt rezultatele cele depe urmă ale unei încete desvoltări, pregătită de veacuri și având tradițiile sale artistice și industriale, cari ne lipsesc cu desăvârșire. Cizmarul nostru nu va fi nici odată în stare să lucreze așa de eftin ca fabricele din străinătate, cari au toate înlesnirile, chiar și aceea de a cumpăra dela noi pieile brute cu prețuri de nimica. Caretașii, lăcătușii, argintarii, pantofarii, saidacarii, tăbăcarii, toți industriașii din țară vor trebui să piară în concurență cu industria mare,

care absoarbe treptat toate industriile mici, precum o dovedeşte experienţa făcută de statele cu industrie mai înaintată, unde producerea bunurilor tinde a se face pe o scară din-ce-în-ce mai întinsă, în fabrici uriaşe şi cu capitaluri colosale adunate pe acţiuni, în paguba micilor industrii cari dispar treptat. Iar acei din meseriaşi cari pot să existe, sunt reduşi la rolul de cârpaci, cari duc o viaţă mizerabilă, cu lucrări de mici reparaţii, ale unor clienţi cari nu cumpără decât lucruri gata de fabrică, pentrucă sunt mai eftine, dacă nu şi mai solide.

In faţa acestei situaţii, oricâte sforţări am face noi şi oricâţi bani am cheltui cu întemeerea şcoalelor de meserii şi cu întreţinerea atelierelor de absolvenţi, noi nu vom parveni a avea o industrie a noastră, întrucâtă vreme graniţele noastre vor fi larg deschise produselor industriei mari străine, cari năvălesc în ţara noastră. Eşit din şcoalele noastre de meserii cu oricâtă ştiinţă şi oricât sprijin i s'ar da la începutul carierei sale, meseriaşul nostru va trebui cu timpul să fie învins şi să se retragă din luptă, ruinat şi demoralizat, mergând să sporească numărul acelora pentru cari budgetul este singurul mijloc de a trăi. Şi astfel, în loc să devie un element de ordine în stat, şi un factor al bogăţiei naţionale, meseriaşul, cu care statul sau comuna a cheltuit atâţia bani pentru a-l învăţa un meşteşug, ajunge şi el un om nenorocit, care nu poate să trăiască el singur şi nu poate să-şi creeze o familie, care nu are cu ce-şi plăti dările şi nu produce nimic, un stomac mai mult, pururea flămând şi prin urmare pururea nemulţumit, un factor al sărăciei progresive, un element de turburare.

In faţa împrejurărilor grele cu cari trebue să se lupte, este însă o nedreptate de a-l învinovăţi cu asprime, că e incapabil să se hrănească cu munca sa, şi că nu poate trăi decât din pomana budgetului. Căci şi meseriaşul nostru, ca şi meseriaşul din străinătate, cu toată distanţa ce există între dânşii, sunt deopotrivă victimele industriei mari, în contra căreia ei nu se pot lupta. Deosebirea este numai, că acolo concurenţa se face de către industria mare, industriei mici, *în marginile aceleeaşi ţări,* astfel că meseriaşul care nu mai poate trăi neatârnat, îşi găseşte întrebuinţare ca salariat; pe când la noi,

concurenţa făcânduse de către industria mare *străină*, meseriaşul nostru nu găseşte compenzaţie în altă parte, şi munca sa rămâne neîntrebuinţată.

Şi pe când dar meseriaşul din străinătate este redus la robie, silit fiind, la fiecare descoperire care se face în domeniul tehnicei, să se retragă treptat în faţa fabricilor cari se ridică — în cari totuş poate să găsească hrana de toate zilele în schimbul unei munci ucigătoare, — meseriaşul român nici această compensaţie mizerabilă nu o găseşte în ţară la dânsul, unde exproprierea muncei sale nu se face în folosul industriei naţionale, ci a industriei străine, şi e silit să se arunce asupra budgetului întărind întru câtva legenda stabilită, că nu e vrednic să trăiască cu meseria sa.

Iar meseriaşul evreu din ţară, acela căruia-i fusese uşor de a înlătura pe colegul său român în ziua când venise în numele unei tehnici moderne, pentru a nu-şi perde reputaţia de iscusinţă şi de vrednicie ce şi-a făcut-o pe la noi, neavând nici o legătură cu ţara aceasta şi nici un drept ca să ceară funcţii, se încarcă pentru America, cu toată greutatea strămutării şi a unei călătorii primejdioase pe mare.

Şi străini şi români şi evrei, cu toţii, deşi în mod deosebit, sunt deopotrivă victimele capitalismului modern.

EFECTE

I. Descreşterea poporaţiei

In strânsă legătură cu chestiunea care ne preocupă, şi ca urmare fatală a acelor arătate mai sus, este faptul dureros al stângerei poporaţiei româneşti, pe care atât oamenii noştri zişi de ştiinţă, cât şi oamenii noştri zişi politici, o privesc cu cea mai desăvârşită nepăsare, considerând-o ca ceva fatal, ca o stare de lucruri care nu se poate modifica, pentru că şi-ar avea obârşia în inferioritatea *firească*, şi nu accidentală, a elementului autochton faţă cu elementul străin, de care se vede copleşit. Aceeaş ignoranţă şi lene de a gândi, care a lăsat să se stabilească teoria că românul, din fire, e leneş şi că nu se poate hrăni cu meseria, îi face pe cei mai mulţi să creadă că românul este incapabil chiar de a trăi în concurenţă

cu alte neamuri, fireşte mai viguroase, fără ca să bănuiască legătura strânsă de cauză şi efect care există între aceste două fapte, din care unul, acel d'intâi, rezultând din împrejurările prin cari ne-am strecurat, şi nu din însuşiri inherente poporului nostru, ajunge, chiar în afară de datele statistice comparative, pentru a explica pe cel de al doilea cu prisosinţă, şi răstoarnă prin urmare teoria inferiorităţei noastre *fireşti*, în lupta pentru existenţă.

Faptul acesta însă, că de câteori e nevoe de a se căuta mijloace de îndreptare a relelor de cari suntem bântuiţi şi ameninţaţi până în existenţa noastră, conducătorii acestui popor, nu găsesc alt mijloc pentru a se despovora de sarcina unei cercetări mai deaproape, decât de a-l învinui că-i leneş, sau că este inferior, şi-i destinat să piară, este caracteristic pentru clasele noastre diriguitoare şi ilustrează decăderea morală la care au ajuns şi care, dealtmintrelea, coincidează perfect cu decăderea fizică pe care ni-o arată datele statistice că există mai mult în oraşe decât la sate, unde căsătoriile şi naşterile sunt mai numeroase şi decesele mai puţine.

Lăsând, pentru un moment, la o parte toate celelalte înrâuriri cari pot să aducă o descreştere a poporaţiei şi cari nu pot să intre în cadrul acestui studiu, nu ne vom ocupa aci, nici de alcoolism, care împuţinează naşterile viabile; nici de boalele diferite cari viciază organizmele, precum sunt boalele venerice; nici de epidemii, de lipsa de prevedere, de influenţele atmosferice şi de emanaţiunile palustre defavorabile procreaţiunei. Toate aceste cauze cari împiedică desvoltarea poporaţiei, dacă le urmărim până la originea lor constatăm, că ele nu sunt, până însfârşit, decât consecinţi ale unei cauze mai îndepărtate, şi anume a stărei economice care tocmai ne preocupă.

Mijloacele de existenţă fiind mărginite şi neputânduse spori cu aceeaş grabă cu care organismele tind a se înmulţi, se înţelege că trebue să se nască o luptă, pe viaţă şi pe moarte, între indivizii în concurenţă pentru dobândirea hranei.

Lupta pentru existenţă, nu este alta decât lupta pentru mijloacele de existenţă dela care atârnă desvoltarea individului şi perpetuarea speciei. Acei cari ştiu să se acapareze de mai multe mijloace de vieţuire, planta care poate să absoarbă

mai multe sucuri hrănitoare, animalul care poate mai lesne şi mai cu abundenţă să-şi procure hrana şi omul mai bine înzestrat, rămân biruitori în această luptă în care cei slabi sunt osândiţi să piară. Şi fiindcă, cu cât numărul elementului mai slab tinde a scădea, cu atâta sporeşte în număr, şi în puteri prin urmare, elementul mai bine înzestrat, care trebue să se înmulţească până la limitele naturale ale oricărui spor de poporaţie într'o epocă dată, şi cari sunt anume *mijloacele de existenţă* de care acea epocă dispune, apoi lesne se poate vedea, că descreşterea elementului mai slab trebue să meargă tot crescând, deoarece puterea sa de rezistenţă slăbeşte şi condiţiunile în care este chemat a se desvolta devin din ce în ce mai grele, pecând, dincontra, puterea de rezistenţă a elementului favorizat se adaogă pe zi ce merge, îmbunătăţindu-se treptat condiţiunile în cari este chemat a se dezvolta, numai prin faptul că a sporit numărul elementelor din cari se alcătueşte, şi cari se susţin şi se ajută unele pe altele.

In specie dar, cu cât sporesc jidanii, acaparând în folosul lor toate mijloacele de existenţă ale ţărei, cu atât trebue să dispară românii şi să devie inferiori în luptă numai prin faptul că sunt mai puţini şi că au de luptat cu o pătură din ce în ce mai groasă de duşmani.

Din studiul statistic asupra poporaţiunei din 1885 şi asupra mişcărei poporaţiunei din judeţul Iaşi pe anii 1880—1885, lucrat după date oficiale de d. N. A. Alesandrini, vechiul şi meritosul director al Prefecturei de Iaşi, putem lua mai multe date cari ni vor arăta cu eloquenţa pe care numai cifrele o au, starea de mizerie şi de lâncezeală în care a ajuns poporaţia românească din această parte a ţărei.

Rezultă din acest studiu, mai întâi, în privinţa poporaţiunei urbane, că evreii în timp de 26 ani au crescut cu 2,26 la 100 şi numărul celorlalţi locuitori a scăzut cu 21,41 la 100. Născuţii urbani de cult mosaic, după statistica făcută pe şase ani, întrec pe cei de religiune ortodoxă cu 15 aproape la 100 şi dacă urmărim mersul naşterilor găsim că cele de cult ortodox au mers scăzând regulat dela 1881 până la 1885 cu $3\,{}^1/_2$ la 100 scăderi pentru cinci ani.

In oraşul Iaşi, în special se constată o scădere constantă şi progresiva în numărul numai al născuţilor creştini ceeace

dovedeşte că, fără îndoială cauzele scăderei trebue să lovească esclusiv poporaţiunea creştină. Pe de altă parte, aceste cauze nu pot fi inherente rasei, de oarece, în acelaş timp în comunele rurale numărul născuţilor a crescut regulat pe fiecare an, cu toată neîngrijirea mai mare şi hrana mai puţin substanţială a sătenilor.

In ceeace se atinge de căsătorii, vedem că, în oraşe, acele de cult ortodox, au mers scăzând dela 60 la 100 ce erau în anul 1880, la 43,80 la 100 în anul 1885. Căsătoriile de cult mosaic, au crescut în timpul acestor şase ani dela 30 1/2 la 100 ce erau în 1880 la 51 1/5, adică o sporire de 21 la 100 din căsătoriile generale.

In privinţa morţilor, se poate constata că poporaţiunea creştină a scăzut în periodul celor şase ani cu 333 locuitori sau cu 28,03 la 100 de naşteri. In schimb, evreii s'au înmulţit cu 492 pe an, sau cu 30,39 la 100 de naşteri. Astfel că după calculele făcute de d. Alesandrini, la oraşele din judeţul Iaşi *trebue 78 jum. ani pentru a se stinge poporaţia ortodoxă;* 80 ani pentru cea catolică, şi 30 ani pentru cea de alte religiuni. *Poporaţiunei israelite însă, îi trebue 71 ani şi ceva pentru a se îndoi.*

Deaici rezultă însă, că deoarece numai evreii se înmulţesc pecând *toţi ceilalţi* se sting, cauzele acestei scăderi nu pot fi atribuite numai lenei sau neîngrijirei românului.

Adevăratele cauze ale descreşterei le vom găsi tot în cartea d-lui Alesandrini unde se arată că, de naţionalitate română *16 3/4 la 100* se ocupă cu meseriile şi aproape *6 la 100* se ocupă cu comerţul, pe când dintre evrei *22 la 100* se ocupă cu comerţul şi *34 3/4 la 100* cu meseriile. Cercetând profesiunile în parte, autorul constată, *că din 100 cari se ocupă cu comerţul, 80 sunt evrei, 16 1/4 sunt români şi 3 3/4 de alte naţionalităţi.* Meseriaşi din 100, 68 sunt israeliţi, 25 sunt români şi 7 de alte naţionalităţi.

Dacă ţinem seamă, pe lângă aceasta, că aproape toate capitalurile cari alimentează aceste ramuri de activitate se află în mâinile evreilor, şi dacă mai considerăm puterea pe care o dă numărul mai mare, în luptă, lesne ne putem explica scăderea poporaţiei româneşti înăbuşită de elementul străin care după cum am dovedit mai sus, a năvălit în ţara aceasta,

atunci când toate se aflau în prefacere şi când românul n'a avut nici timpul nici prilejul ca să se pue în curent cu o civilizaţie străină, a căror forme el nu şi le putea asimila dintr'o zi într'alta.

Ceeace este interesant însă, întărind teoria noastră în acelaş timp, este faptul că creştinii mor mai mulţi decât se nasc numai în acele localităţi unde numărul evreilor e mai mare. Pretutindene aiurea românii se înmulţesc. Astfel, pentru a nu cita decât câteva exemple din anul 1883, în oraşele din judeţul Argeş, s'au născut 426 ortodoxi şi au murit numai 307. In Ialomiţa, s'au născut 429 şi au murit 253, în Mehedinţi, s'au născut 435 şi au murit 290. In aceste trei judeţe, numărul evreilor e foarte mic. Dacă luăm oraşele din partea Moldovei, apoi constatăm că în Botoşani, de pildă, s'au născut 474 ortodoxi şi au murit 593; în Roman s'au născut 252 şi au murit 300; în Iaşi s'au născut 1,192 şi au murit 1,556. Se ştie că numărul evreilor, în partea de sus a ţărei, e în afară de orice proporţie de mare.

Şi de aici rezultă însă, că adevăratele cauze ale descreşterei poporaţiei române, sunt cauzele economice şi nu însuşirile fireşti cu cari se naşte românul şi cari îl osândesc să piară în lupta pentru existenţă. Şi aceasta este singura mângâere ce ni mai rămâne, în zilele triste prin cari ne strecurăm.

In faţa primejdiei care ne ameninţă însă, şi care tinde să nimicească poporaţia română mai ales la oraşe, chestia care ne preocupă, a industriei şi a comerţului românesc, este cu mult cea mai importantă din câte ar putea să ne atragă privirile. Căci în ziua când oraşele vor fi în mâinile străinilor de altă rasă, ce va mai putea să facă poporul dela ţară lipsit de conducătorii săi fireşti şi desbrăcat însuşi de orice cultură? Cine-şi va mai ridica glasul său în această ţară, când clasele dirigente nu se vor mai putea reînoi din rândurile clasei de mijloc, cu totul nimicită?

Graiul românesc va amuţi. O tăcere mormântală va cuprinde rândurile acestui popor îndobitocit de străini, care se va trudi din zori şi până în sară, pentru a plăti luxul şi desfrânările unei aristocraţii, celei mai murdare, de alt neam, de altă limbă şi cu alte obiceiuri.

Vrea se zică, de soarta meseriaşului şi a comerciantului român, atârnă soarta întregului popor şi viitorul acestei ţări.

II. Politica

Dacă alăturăm politica din alte ţări cu regim constituţional, de modul cum se face politică la noi în ţară, mai ales în aceea ce se atinge de propagandă şi de mijloacele prin cari se înrâureşte asupra alegătorilor, uşor putem constata o deosebire foarte mare între procedeurile ce se întrebuinţează aiurea şi acele ce se obişnuesc la noi, şi care deosebire se caracterizează prin faptul că la noi, propaganda se face mai ales dela individ la individ, pe când în alte ţări, politicianii se adresează obştei alegătorilor, fie prin întruniri publice, fie prin gazete şi scrieri speciale, fie prin agenţii lor cari caută însă în totdeauna să înrâurească asupra grupurilor, pe când agenţii noştri au misiunea de a înrâuri, în primul rând asupra indivizilor.

Acesta este desigur un fenomen interesant, şi care cere neapărat o lămurire, din două puncte de vedere mai cu samă: Mai întâi, trebue să ne întrebăm, care este cauza acestei deosebiri de procedare, şi apoi cari sunt consecinţele unei asemenea stări de lucruri.

Pentru a putea răspunde cu succes la cea dintâi întrebare ce ne-am pus, trebue să avem în vedere valoarea practică, eficacitatea celor două mijloace de propagandă, presupunând că ele ar fi deopotrivă cu putinţă, astfel că politicianii ar putea să aleagă între amândouă.

Din acest punct de vedere, nu se poate tăgădui că propaganda individuală e cu mult mai trudnică şi cu atât mai anevoioasă, cu cât numărul alegătorilor e mai mare, dar în acelaş timp ea este mai sigură şi mai eficace, pe când propaganda colectivă e cu mult mai uşoară, dar în acelaş timp ea trebue să fie mai săracă în rezultate, mai ales în ţările înapoiate în cultură. Şi aceasta uşor se poate înţelege, dacă ne gândim că dela om la om, mijloacele de înrâurire se sporesc într'o proporţie foarte mare, — amestecându-se consideraţii de simpatii şi de legături sociale şi toată gama intereselor personale, pe lângă înrâurirea cu mult mai slabă a ideilor — pe când propa-

ganda colectivă trebue să se mărginească mai ales la această din urmă, prin expuneri abstracte de principii și formulări de programe, pe cari numai cei puțini la număr le pot înțelege, și de cari nu-și prea bat capul chiar mulți din acei cari le pricep, dar cari n'au ajuns încă să pue interesele obștești mai presus de interesele lor strâmte ca indivizi. De aici rezultă fără îndoială, că *de câte ori propaganda individuală va fi cu putință, ea va absorbi mai ales activitatea politicianilor,* ca una ale cărei rezultate sunt mai sigure și cu atât mai mult, cu cât ea poate să fie întrebuințată, cu puțină dibăcie și stăruință, fără nici o altă pregătire și fără nici-o cultură, și astfel se găsește a fi mai potrivită cu nivelul intelectual al celor cari de obiceiu fac „politică".

Pentru ca modul acesta de propagandă să fie însă cu putință, trebue ca numărul alegătorilor să fie pe cât se poate de restrâns, căci lesne se poate înțelege că greutățile unei asemenea procedări trebue să crească într'o proporție oarecum geometrică față cu creșterea numărului alegătorilor, ajungând o vreme când sacrificiile materiale vor trebui să covârșească foloasele ce ar putea da această întreprindere chiar în cazul când ar reuși, pe lângă că sorții de reușită se împuținează treptat cu sporirea elementelor dela care ea atârnă. In asemenea împrejurări, propaganda colectivă se impune dela sine, și modul de a face politică se schimbă cu desăvârșire. Politicianii sunt siliți să întrebuințeze singurele mijloace cari li mai stau la îndemână pentru a înrâuri asupra alegătorilor, și acestea sunt ideile propagate prin întruniri și ziare. Agenții lor, în loc de a merge dela individ la individ, stând cu fiecare la tocmeală pe baza intereselor fiecăruia, se duc din grup în grup căutând să formeze opinia prin ațâțarea intereselor mai largi ale acestora. Intimidarea face loc convingerei, și alegătorii, scoși de sub înrâurirea directă a agenților, devin mai primitori pentru propaganda de idei în înțelesul larg al cuvântului, deoarece în loc de a găsi in politică satisfacerea intereselor lor ca indivizi, ei nu mai pot căuta decât satisfacerea intereselor colective, a categoriei sociale din care face parte. Iar politicianii, în loc de a'și cheltui toată activitatea cu chivernisirea intereselor agenților electorali și a câtor-va alegător, mai de frunte, singurul mijloc de reușită in asemenea impre-

jurări, sunt siliţi de a se ocupa mai de aproape cu diferitele categorii de interese colective, căutând să afle mijloacele cele mai practice pentru a îmbunătăţi starea industriei, a comerţului, a agriculturei şi a tuturor ramurilor de administraţie a statului. Numai astfel ei pot să aibă trecere în faţa acelora ale căror interese nu se mai pot satisface decât printr'o bună orânduire a intereselor comune. Căci nu trebue să se uite, că mai la urmă fiecare nu'şi caută decât satisfacerea proprielor interese, pe o cale sau pe alta.

Dacă, dela această expunere curat teoretică, ne întoarcem privirile asupra împrejurărilor politice din ţară dela noi, uşor ne vom putea convinge că propaganda individuală va trebui să absoarbă întreaga activitate a politicianilor noştri, din cauza stărei noastre fireşti de înapoiere, care face ca ideile să aibă o înrâurire mai slabă, şi mai ales, din pricină că numărul foarte restrâns al alegătorilor, îngădue o asemenea procedare despre care am văzut că este întotdeauna preferită ca una ce dă rezultate mai sigure. Căci este un fenomen care în primul rând trebue să ne atragă privirile. *Clasa conducătoare din ţara noastră s'a subţiat în mod îngrijitor,* şi această pătură tinde a deveni din ce în ce mai săracă de oameni, pentru că o mare parte din poporaţia oraşelor, mai ales în Moldova, se alcătueşte dintr'un element neasimilabil de străini, care formează clasa de mijloc, din care ea ar trebui să se alimenteze, şi care astăzi e cu totul perdută pentru dânsa.

Oraşul Iaşi, de pildă, are aproape 60,000 de locuitori, din cari 25,000 de români şi 35,000 de străini, cea mai mare parte evrei; şi dacă-i cercetăm din punctul de vedere al îndeletnicirilor capilor de familie, apoi vedem că, de naţionalitate română, *comercianţi,* sunt 16 %, şi evrei 80 %; *meseriaşi* români sunt 25 %, şi evrei 68 %; *funcţionari,* români sunt 90 %, şi evrei numai 2 %.

Din punctul de vedere electoral, acele 35.000 de evrei, comercianţi şi meseriaşi, cari formează majoritatea locuitorilor oraşului Iaşi, şi cari ocupă ramurile cele mai mănoase şi mai independente de activitate, sunt cu desăvârşire pierdute, lipsindu-li şi trebuind să li lipsească drepturile cetăţeneşti, ca unii ce nu se pot asimila. Iar cei 25.000 de români — din cari o mare parte votează prin delegaţi, în proporţie de doi de-

legaţi la suta de alegători — nu ni dau decât un total aproximativ de 1700 de voturi directe, din cari aproape 1400 în colegiul al II-lea, şi mai puţin de 300 în colegiul I. Vrea să zică, întreaga mişcare politică a unui oraş important ca Iaşii, atârnă dela voinţa unui număr restrâns de 1700 de alegători direcţi, şi a câtorva delegaţi aleşi mai întotdeauna de administraţie, ceeace face că pentru colegiul al III-lea nici nu mai poate fi vorba de o concurenţă serioasă între partide. Şi dacă luăm numărul total al locuitorilor, apoi obţinem abia o proporţie de 1 alegător la 3500 de locuitori, pentru oraşul cel mai de frunte al Moldovei.

Dacă cercetăm acum cele două colegii după îndeletnicirile alegătorilor, apoi constatăm, cum nici nu s'ar putea altfe faţă de datele de mai sus, că cea mai mare parte sunt funcţionari. Astfel, în colegiul al II-lea avem un număr aproximativ de 400 de funcţionari, iar restul până la 1400 se alcătueşte din preoţi, profesori, comercianţi şi meseriaşi, şi un număr mare de oameni fără profesiune, care în realitate nu sunt decât iarăşi candidaţi la funcţii.

In asemene împrejurări, lesne se poate înţelege care poate fi puterea de rezistenţă a colegiilor electorale. Acei 300 de alegători dela colegiul I, şi cari ar putea să aibă o independenţă mai mare ca unii a căror stare materială e mai bună, se văd expuşi la tot soiul de ademeniri de interese curat personale, prin faptul că sunt mai puţini la număr. Iar colegiul al II-lea, în care categoria cea mai compactă o formează funcţionarii — adică elementul cel mai supus influenţei conrupătoare a guvernului, într'o ţară unde nu există nici un soiu de stabilitate în funcţiuni — şi mica minoritate, comercianţii şi meseriaşii, cari, din cauza numărului lor restrâns, sunt expuşi la toate vexaţiile unei administraţii fără scrupule: trebue să aibă o putere de rezistenţă cu mult mai slabă decât aceea pe care ar trebui să i-o dea întinderea sa relativ mai mare.

Rezultatele unei asemenea stări de lucruri trebue să fie, se înţelege, din cele mai triste. Căci *din pricină că industria şi comerţul au căzut din mâinele românilor*, cari au ajuns aproape cu toţii într'o stare de atârnare, mai mult sau mai puţin directă, de guvern, spiritul public trebue să se co:upă trep-

tat. Iar politica — într'o ţară unde comerţul şi industria agonizează, şi unde mijloacele de câştig sunt prin urmare limitate— *prin faptul că ea este singurul monopol rezervat pământenilor*, faţă de străini, cari au acaparat totul, trebue să devie ea însăşi o industrie, un comerţ, o meserie cu atât mai lucrativă, cu cât pătura acelor cari fac politică e mai subţire, şi cu cât ea se împarte în grupări politice mai numeroase. Căci numărul restrâns al alegătorilor, face posibil comerţul cu voturi, cari devin o marfă a cărei valoare creşte prin raritatea ei, faţă cu numărul prea mare al concurenţilor, cari sunt în specie partidele politice, şi cari urcând preţurile, prin sporirea cererei, contribue la dezorganizarea desăvârşită a spiritului public.

Pe de altă parte, trecerea indivizilor dela un partid la altul şi împerecherile hibride între grupările cele mai opuse, pe simple motive de căpătuială, rezultă în mod fatal din cauza sărăciei de oameni, care face că astăzi nici un partid nu este în stare să guverneze ţara numai cu partizanii săi. Şi dacă ne uităm bine, vedem că nu există două rânduri complecte de oameni cari ar putea să vie pe rând la guvern, înlocuindu-se unii pe alţii. Şi aceasta atât in genere, vorbind de administraţia ţărei întregi, cât şi cu privire la politica locală.

De aici rezultă însă, că deşi grupările politice sunt numeroase, în realitate nu există decât două partide: *partidul guvern* şi *partidul opoziţie.* Iar întreaga ghibăcie politică constă, când eşti în opoziţie, de a stimula şi de a grupa pe cât se poate mai multe apetituri, şi când vii la guvern, de a sătura pe cât se poate mai multe stomacuri.

In asemenea condiţii, ideile trebue să aibă, se înţelege o înrâurire din ce în ce mai neînsemnată, şi din această cauză o întrebuinţare din ce în ce mai rară. Căci ce sunt ideile în politică decât rezumarea intereselor obşteşti. Oamenii se obicinuesc însă de a nu mai lucra dela o vreme, decât după interese curat personale de câştig. Fiecare caută să se folosească de calitatea sa de alegător. Şi dela proprietarul cu vază, om cu greutate şi cu *„prinţipuri“*, care dispune de zece voturi în colegiul întâi, pe care le *vinde* administraţiei pentru ca să-i pue pe vre-un netrebnic de fiu sau de ginere în funcţie, până jos

la cetăţeanul turmentat, care îşi *vinde* votul pentru suma modestă de zece lei, din cari cinci acum îndată, toţi se cumpără, totul este de vânzare.

Această stare de lucruri însă, trebue să aducă cu sine coborârea luptelor politice la nivelul oamenilor de rând şi al sufletelor vulgare. Toţi răii, toţi şarlatanii, pehlivanii cinici şi îndrăzneţi, atraşi de câştigurile însemnate ce li procură politica, se aruncă în întreprinderi electorale fructuoase, azi cu unul mâine cu altul, care dă mai mult, speculând banii naivilor şi exploatând poftele cari-i înconjoară.

Oamenii cu greutate în politică, nu mai sunt acei cari reprezintă ideile — interesele obşteşti — şi cari se călăuzesc după convingeri nestrămutate. Totul se reduce la ghibăcia cu care ştii „să faci alegeri“. Meseria de agent electoral, fiind însă cea mai importantă, ea devine o ramură însemnată de câştig şi industria cea mai înfloritoare, într'o ţară unde industria şi meseriile se află în mâinile străinilor. Ea singură mai dă foloase însemnate cetăţenilor.

Astfel totul se prăbuşeşte într'o imensă mlaştină morală, a cărei aburi de necinste şi de corupere otrăvesc chiar atmosfera intelectuală a timpului. Toate noţiunile se diformează. Şiretenia proastă şi inteligenţa roditoare, se confundă. Cinstea se deosebeşte în *cinste politică*, şi *cinste privată*, şi la urmă, nimene nu mai ştie ce mai este şi ce nu mai este compatibil cu onoarea, ce e bun şi ce e rău, şi unde se desparte adevărul de minciună.

Căci şarlatanii şi saltimbancii fără cultură, se năpustesc asupra locurilor de onoare, înjosând totul în calea lor şi desorganizând ţara dela un capăt la altul, conduşi de o singură ţintă: căpătuirea acelora cari li dau sprijin pentru a se menţinea la putere. Pe cerul întunecat al activităţei politice, nu mai răsare nici o stea lucitoare. Nici o idee nu-şi mai revarsă razele sale luminoase în calea pierdută a acelui popor. Şi în faţa puhoiului de barbari cari se aruncă asupra ţărei, batjocorind cinstea şi distrugând altarele sfinte ale idealurilor, inteligenţele se retrag treptat către piscurile înalte ale gândirei senine şi neturburate, dar fără înrâurire posibilă, practică.

Astfel, un alt inconvenient grav care rezultă din lipsa unui comerţ, şi a unei industrii româneşti înfloritoare — din faptul

că nu avem o clasă de mijloc din care clasele conducătoare ar putea să-şi înoiască puterile — este falşificarea regimului nostru politic şi coruperea năravurilor noastre publice.

III. Mişcarea intelectuală

Dacă ne aruncăm privirile asupra culturei din ţară dela noi şi ştim să facem deosebire între aceeace este original şi aceeace este copie nereuşită, între aceeace este fond adevărat şi aceeace este numai spoială, un sentiment dureros de ruşine şi de adâncă mâhnire trebue să ne cuprindă, când vedem cât de superficiale sunt toate ale noastre, şi câtă muncă amară a trebuit să cheltuiască factorul cel mai însemnat de bogăţie din ţara aceasta — ţăranul român — pentru a da o aparenţă de viaţă, şi a întreţinea, în mod artificial, această parodie de civilizaţie, cu academiile ei de muzică şi de pictură, cu şcoalele ei superioare şi cu universităţile sale pretenţioase, al căror personal didactic numeros şi bine remunerat, nu dă semne de viaţă mai vădite decât odată pe an, cu prilejul budgetului, asupra căruia se aruncă cu lăcomie, cerând tot mijloace mai multe pentru a nu da în schimb, de ani îndelungaţi, aproape nici un rezultat pentru adevărata cultură a ţărei.

Căci în afară de această mişcare culturală oficială, nici ştiinţele, nici artele nu au o viaţă proprie, şi nu s'au putut încă dezvolta în mod independent în sânul poporului nostru.

Tot ce se produce în artă şi în ştiinţă, se datoreşte unui adevărat sacrificiu din partea acelora cari trebue să-şi agonisiască, cu o activitate obositoare în altă direcţie, mijloacele şi timpul necesar unei produceri literare şi ştiinţifice pe care nimenea nu o încurajează, de oarece publicul nostru nu ia nici o parte la această mişcare a inteligenţilor, oricât de talentate ar fi. Şi astfel, trăind în ţările române, dacă eşti cumva compozitor, te vezi silit de a te face capelmaistru bătând tactul, în urma tambur-majorului din fruntea vre-unui regiment, pentru a-ţi agonisi hrana zilnică. Dacă eşti pictor, trebue să dai lecţii de desemn pe doi lei ceasul, sau să zugrăveşti firme pentru crâşme şi berării. Ca om de ştiinţă, eşti pus să-ţi sterilizezi creierul, cu frământarea aceluiaş material

didactic elementar, zeci de ceasuri pe săptămână, şi ca om de litere, trebue să suplineşti vr'o catedră de geografie, sau să fii sub-bibliotecar cu optzeci de lei pe lună, precum a fost nefericitul Eminescu. Nu este om în toată ţara aceasta, oricât ar munci şi oricât talent ar avea, care să poată trăi, în mod neatârnat, din produsul muncei sale intelectuale. Acesta este un adevăr dureros, care nu se poate tăgădui.

Dacă ne suim până la obârşia acestui rău, apoi vedem, în marginile subiectului propus, că una din cauzele cele mai de frunte pentru care noi nu avem nici artă, nici ştiinţă, nici literatură mai bogată, trebue să fie în primul rând, şi lipsa unei industrii proprii, care nici ea nu s'a desvoltat încă până acum, la noi în ţară.

Căci toate funcţiile unui organism se ţin într'o legătură strânsă, atârnând una de alta şi dându-şi un sprijin reciproc. Intre activitatea industrială a unei naţiuni, şi mişcarea sa intelectuală, există raporturi intime de cauză si efect, astfel că o industrie bogată şi plină de viaţă, este una din condiţiile neapărate ale unei desvoltări intelectuale înfloritoare.

Căci industria întreţine ştiinţa şi artele, mai întâi în mod direct, cerându-li sprijinul lor luminat, şi în mod indirect ea li vine în ajutor, trezind spiritele prin felurimea şi greutatea mai mare a întreprinderilor sale, şi a raporturilor multiple ce stabileşte între indivizi, şi pregătindu-le astfel pentru orice dezvoltare ulterioară. Pe lângă aceasta, ea mai dă naştere centrelor mari şi bogate pentru cari cultura devine o nevoe poruncitoare, şi astfel ea crează mijlocul în care se poate dezvolta, în mod independent, acea mişcare intelectuală adevărată, care este, la rândul ei, condiţia cea mai de căpetenie a oricărei dezvoltări culturale, serioase şi temeinice.

Căci ştiinţele şi artele, născute astfel în mod firesc din necesitatea şi pe baza unei dezvoltări materiale înaintate, înrâuresc puternic atât asupra înflorirei ulterioare a oricărei dezvoltări industriale, cât şi asupra întregei vieţi politice şi morale a naţiunei.

Mai întâi, şi întrucât se atinge de mişcarea industrială, lesne se poate înţelege că nici o ramură a industriei nu poate să existe fără o ştiinţă corespunzătoare, care cercetează legile naturei şi pregăteşte astfel materialul teoretic neapărat tre-

buitor oricărei înaintări temeinice a practicei. Căci ce este industria, alta decât aplicarea unor legi ale naturei şi valorificarea cunoştinţelor dobândite despre dânsele? Şi cum ar putea prospera o industrie într'o ţară unde mecanica, chimia şi fizica nu i-ar da sprijinul unor cunoştinţi ce-i sunt neapărat trebuitoare?

Cât despre artă, ea înrâureşte direct mişcarea industrială întrucât aplicarea legilor sale la produsele industriei, stăpânirea din ce în ce mai desăvârşită a materialului de către idee, este încoronarea oricărei desvoltări industriale, şi semnul cel mai netăgăduit al înflorirei la care a ajuns.

Astfel, dacă industria este condiţia neapărată a existenţei artelor şi a ştiinţei, aceste, la rândul lor, îi întorc cu prisosinţă serviciile sale.

Pe de altă parte, dacă privim lucrurile din punctul de vedere curat politic, existenţa unei mişcări ştiinţifice sănătoase, trăind în mod neatârnat de practica zilnică, trebue să aibă o înrâurire din cele mai folositoare asupra mersului afacerilor publice.

Se înţelege dela sine, că nu poate să existe o mişcare politică serioasă fără o desvoltare corespunzătoare a ştiinţelor dela cari atârnă, până însfârşit, conducerea luminată a afacerilor statului. Căci precum industria este aplicarea legilor descoperite de ştiinţele exacte, asemenea şi politica nu'i decât tocmirea intereselor obştei după rezultatele dobândite de ştiinţele morale şi politice. In faza de cultură în care au intrat popoarele moderne, un om politic vrednic de acest nume, nu mai poate lucra după inspiraţie, ci trebue să se prezinte înarmat cu ştiinţa secolului în care trăeşte.

Din acest punct de vedere însă, e nevoe să recunoaştem, că o naţie nu poate trăi numai din fondul intelectual al străinilor. Căci împrejurările în cari se desvoltă fiecare popor fiind diferite, ele trebue să fie studiate deosebit, dacă voim ca rezultatele dobândite să poată sluji de călăuză politicei în întreprinderile sale. De aici rezultă insă, că nu întotideauna putem să punem la baza activităţei noastre practice nişte teorii străine, care trebue întotdeauna, mai mult sau mapuţin, să se resimtă de înrâurirea mediilor în cari s'au născut.

Şi oricât mintea omenească s'ar trudi să ţie socoteală de toţi factorii şi de toate împrejurările, încă ea va trebui, în teorie, să se greşească adeseori cu generalizări pripite, şi în practică, ea va fi întotdeauna ademenită, sau de a voi să aplice asemenea generalizări greşite, sau de a aplica în mod greşit, nişte teorii de altmintrelea adevărate, dar cari nu corespund cu nevoile reale ale mijlocului în care se introduc. In asemene condiţii însă, o teorie nu poate să fie decât un corp străin înăuntrul unui organism, a cărui dezvoltare linişpită este turburată zadarnic şi care trebue să-şi încordeze puterile pentru a-l elimina nefiind în stare să şi-l asimileze.

Dacă mai ţinem seamă şi de faptul că acei cari se îndeletnicesc cu practica, în specie oamenii politici, nu au nici chemarea, nici liniştea, nici competenţa cerută pentru a se ocupa cu teoria, rezultă în mod neîndoios, că existenţa unei clase de cugetători neatârnaţi, cari să stea mai presus de frământările nestatornice ale necesităţilor zilnice, şi cari să se poată jertfi cu desăvârşire cercetărilor curat teoretice ale împrejurărilor în cari trăeşte un popor, este una din condiţiile cele mai de căpetenie ale unei desvoltări temeinice şi liniştite. Şi aceasta, cu atât mai mult la noi în ţară, unde mulţumită libertăţei nemărginite a cuvântului, oricine, chiar şi străinul în interesele sale duşmane naţiei noastre, poate să introducă tot soiul de mişcări primejdioase şi unde toate curentele, chiar şi cele mai vrăjmaşe felului nostru de a fi—dela mişcarea anticlericală venită de peste nouă mări şi nouă ţări, şi până la republicanismul cel mai înflăcărat,—îşi găsesc reprezentanţii săi gălăgioşi, curente, cari au farmecul produselor străine, şi cari introduse dintr'un mijloc civilizat, lesne se confundă, de mulţimea nepricepută cu condiţiile însăşi ale oricărei civilizaţii şi adevărate culturi în genere, în dauna mare a desvoltărei noastre naţionale.

Pentru a remedia unor asemene neajunsuri, s'ar cădea dar, ca orice chestie de interes public să fie studiată cu maturitate, din punctul de vedere curat teoretic, şi cu autoritatea pe care o poate da numai ştiinţa nebănuită de părtenire, mai înainte ca asemene chestii să cadă în domeniul discuţiilor aplicărei practice, a discuţiilor politice, întotdeauna pasionate şi unilaterale.

Dacă cercetăm însă cine face, în ţară la noi, acea teorie de care un popor are neapărată trebuinţă, apoi vedem, în lipsa unei literaturi ştiinţifice speciale şi chiar a unei reviste politice serioase, că întreaga noastră mişcare politică, în teorie, este condusă în mare parte de ziarişti şi de avocaţi, adică tocmai de către aceia, cari sunt mai puţini chemaţi, prin însăşi meseria lor, de a se ocupa în mod desinteresat şi obiectiv cu ştiinţa.

Căci universităţile noastre, cu profesorii lor scump plătiţi, nu aduc nici-o lumină în haosul desbaterilor zilnice ale intereselor noastre publice. Şi când iau parte la mişcarea noastră politică, ei nu ni aduc cunoştinţele lor ca să ne lumineze şi entuziasmul lor ca să ne ridice, ci patimile lor, cari ne întunecă şi ne degradează. Astfel, deşi budgetul nostru geme sub povara lefurilor ce se dau învăţaţilor noştri în ale ştiinţelor economice şi ale finanţelor, când se dezbate întocmirea vreunei legi financiare, sau când vreo chestie economică ne pasionează, tot avocaţii şi ziariştii duc sarcina, prea grea pentru dânşii, a ştiinţei, înjurându-se unii pe alţii în lipsă de argumente. Şi nimeni nu se ridică, în numele ştiinţei adevărate, pentru a pune capăt sforăelei fără miez a acestor matadori neghiobi, cari compromit cu sofismele lor demnitatea ce trebue să păstreze teoria în ochii fiecăruia, pentru binele tuturor.

Prin faptul însă că toate chestiile sunt astfel desbătute cu nepricepere, cu părtinire şi sub înrâurirea patimelor politice, cu timpul nu va rămânea nimic mai presus de îndoială. Totul se pare relativ, şi lipsind prestigiul unei autorităţi nediscutate şi sprijinul unor principii elementare statornice, oamenii cad într'o nedumerire fără margini, dăunătoare pentru moralitatea politică, pe când spiritul critic, degenerând în licenţă, nu mai cercetează cu linişte, ci batjocoreşte fără măsură, făcându-i pe cei naivi să creadă, că aceasta ar fi chiar menirea ei legitimă şi condiţiunea neapărată a libertăţei şi a progresului.

Pe lângă aceasta însă, şi la noi în ţară, faptul că tocmai ziariştii şi avocaţii devin conducătorii cei mai influenţi ai opiniei publice, mai este primejdios şi din alt punct de vedere, în lipsa unei mişcări ştiinţifice serioase. Căci în momentul

când ziaristica va deveni o carieră lucrativă, ea va trece, ca şi în alte ţări de altmintrelea, dar pe-o scară cu mult mai întinsă, în mânele evreilor cu al căror spirit de şarlatanism şi de speculă nelealǎ se potrivesc de minune asemeni întreprinderi, în cari pui un capital dubios de cunoştinţi şi de inteligenţă, pentru a scoate foloase însemnate. Din punctul de vedere al conservărei naţionale însă, şi a principiilor după cari trebue să se călăuzească un popor cu interesele sale deosebite, căderea presei în mâinele unui neam străin şi neasimilabil, element disolvant prin excelenţă, este o adevărată nenorocire. Căci la adăpostul anonimatului admis în gazetărie, ori ce duşman se poate ascunde fără să atragă nici-o bănuială asupra scopurilor ce le urmăreşte, atăcând însăşi bazele dezvoltărei unui popor, în numele unui umanitarism perfid, căutând să compromită pe adevăraţii patrioţi şi răspândind, cu rea credinţă, idei greşite, frumoase poate ca ideal, dar primejdioase în practică, tocmai pentru că nu sunt decât idealuri. Cu atât mai mult însă eie trebue să înrâurească minţile în totdeauna generoase ale tineretului, care nu ştie încă să facă deosebire între practică şi teorie. Pe lângă aceştia se adaogă demagogii cari caută să măgulească orice pornire a mulţimei, fie ea cât de greşită. Şarlatanii profită de curentul general, pe care îl întăresc, pentru a'şi face şi ei trebile lor. Naivii cască gura şi aplaudă frenetic, când li se vorbeşte de *libertate*, de *înfrăţirea tuturor popoarelor*, de *egalitate*, de *evoluţie*, de *progres*. Oamenii cinstiţi, cugetătorii oneşti şi iubitori de ţară, sunt luaţi în batjocură, şi ţara încape dela o vreme pe mâinele murdare ale tuturor vagabonzilor, ale tuturor veneticilor lihniţi cari profit de starea de descompunere a spiritelor pentru a-şi întări existenţa lor parasitară înlăuntrul unui organism destinat să piară, ca unul ce n'a avut destulă putere de conservare.

Pe de altă parte, şi tot din acest punct de vedere al conservărei unei naţii, este tot atât de primejdios ca şi avocaţii să aibă o înrâurire prea mare asupra teoriilor şi a principiilor în numele cărora se guvernează un popor, mai ales într'o ţară unde elementul cel mai avut, şi care din această cauză trebue să aibă conflicte mai numeroase de interese şi prin urmare relaţiuni mai strânse cu avocaţii, este străin. Căci pe

langă incapacitatea firească a avocatului de-a se ocupa cu teoria, pe lângă tendința ce-o are, nu de a cerceta adevărul cu nepărtinire, ci de-a scotoci argumente, fie cât de sofistice, pentru a susținea o cauză, rea sau bună, pe lângă superficialitatea și contrazicerile la cari îl condamnă deprinderea cu o meserie prin esență superficială și supusă îndoielei și prin faptul că nu este silit să coordoneze acele ce spune și să le pue în legătură logică pentru a li da o valoare mai mare de cât valoarea momentului în care sunt spuse, știut fiindcă vorba e nestătătoare — *verba volant* — pe lângă aceste toate, se mai adaogă încă și dependența firească în care trăește ca om de meserie față de clienții săi, și pornirea ce o va avea pururea, de a se servi de influența sa politică pentru a înlesni interesele clienților și pentru a-și mări câștigul, sporindu-și clientela. Fiecare poate să-și închipue primejdia ce trebue să rezulte când clienții, dela cari el trăește în mare parte, sunt străini, având interese cu totul contrare obștei, a cărei interese le reprezintă tot el ca om politic. Ca practică, nu ni vom pune întrebarea, legitimă de altmintrelea, pe care din aceste două mandate îl va executa avocatul, când interesele clientului său ar fi altele, și altele interesele națiunei. Ca teorie însă, este sigur că el va căuta să se ferească de-a îmbrățișa vreo ideie care ar putea să-i alieneze clientela sa străină. In asemene împrejurări, unii dintr'înșii, mai cinstiți, vor tăcea, alții mai cinici, vor căuta să justifice cu teorii „umanitare“, purtarea lor lipsită de patriotism.

In tot cazul, nici aceștia nu sunt tocmai oamenii cărora o națiune poate să li încredințeze sarcina de-a se gândi la interesele sale, și rezultă din toate acestea, că și din punctul de vedere curat politic, existența unei mișcări științifice naționale mai presus de orice amestec cu practica zilnică, și neatârnată de dânsa, este de cea mai mare însemnătate, și în strânsă legătură nu numai cu propășirea temeinică, dar chiar cu însăși existența unui popor.

Dacă, voind a întregi subiectul nostru, considerăm însfârșit înrâurirea ce trebue să o aibă mișcarea intelectuală asupra vieței morale a unei națiuni, lesne ne putem convinge că cultivarea artelor și a științei este condițiunea de căpetenie fără care în lumea modernă, nu poate să existe moralitate adevărată,

şi în lipsa căreia un popor nu are conştiinţă că trăieşte, şi nu are sorţi de izbândă în lupta pentru existenţă.

Căci nu trebue să se uite, că oamenii preocupaţi de interesele lor practice nu au nici obiectivitatea nici perspectiva cerută pentru a judeca împrejurările după proporţiile fireşti ale fiecăreia. Prin prisma turbure a interesului nostru, toate ni apar diformate şi exagerate, astfel că întâmplări trecătoare, consideraţiuni momentane în vederea unui interes minim ca valoare statornică, îi fac chiar pe acei mai buni de a se abate dela calea cea dreaptă a adevărului, călcând principiile ce ar trebui să-i călăuzească, rătăcind din această pricină, în toate direcţiile, şi dând spectacolul trist al unei nestatornicii şi contraziceri continue. Această activitate desordonată a clasei conducătoare însă, conrupe spiritul public şi coboară nivelul activităţei politice. Căci dacă principiile nu au trecere, dacă ideile sunt nesocotite, oricine poate sta alăturea cu fiecare şi dacă toată iscusinţa politică constă a te schimba după cum bate vântul, cel întâi venit poate să joace roluri însemnate. Masele însă, văzându-i pe toţi amestecaţi dela olaltă în acelaş valmaşag pătimaş, compromişi cu toţii, pierd dela o vreme credinţa în cinste şi în adevăr, şi cad într'un scepticism moral din cele mai primejdioase.

Frământarea politică actuală, nestatornicia caracterelor, conruperea năravurilor noastre publice, şi pe de altă parte, ca consecinţă fatală, scepticismul care ne cuprinde faţă cu tot ce se zice în politică, neîncrederea în noi înşine şi în acei ce ne conduc, se datoreşte în mare parte acestui gol în desvoltarea noastră, lipsei unei clase de oameni luminaţi, îndeletnicindu-se cu chestiile obiective ale ştiinţei, şi cari să stea mai presus de practica zilnică, prezentând acea consequenţă absolută, acea statornicie neclintită, care numai în teorie poate să existe până la aşa desăvârşire. Căci bucuros recunoaştem şi noi că practica trebue să fie din firea ei întrucâtva mai mlădioasă, cătând să se potrivească împrejurărilor pe cari trebue să le domine, şi că teoria din acest punct de vedere, este prea schematică, prea nesuficientă, prea neflecsibilă şi din această pricină, oamenii de pură teorie, cu totul neapţi pentru a conduce direct trebile, despre cari îşi închipue, în mod greşit, că s'ar putea conduce întocmai după şabloa-

nele odată făcute ale teoriei pure. Dar aceasta nici nu e menirea lor, de a fi deadreptul conducători ai intereselor din lumea reală. Precum este firesc însă ca oamenii de teorie să nu vadă decât abstracţiuni şi nu realitatea, asemenea şi oamenii cari se îndeletnicesc numai cu practica, se pierd în amănuntele vieţei zilnice, şi nu mai sunt capabili de a generaliza şi de a înţelege ideea, care singură dă viaţă, unitate de direcţie, şi prin urmare tărie, întregului. Căci între indivizii amestecaţi în conflictele zilnice ale intereselor politice, trebue să existe o desbinare nemaipomenită, care-i face să piardă din vedere şi să nesocotească aspiraţiunile comune cari trebue să-i lege. Cu timpul, toţi îşi închipue că numa interesele lor de o zi există. Incapabili de a concepe şi de a urmări cu stăruinţă un ideal mai îndepărtat, ei se pierd în întunericul unui materialism moral degrădător din care numai teoria poate să-i scoată la lumină, teoria, care ţine pururea făclia ideei în calea întunecată de rele a omenirei.

Căci pe lângă nevoile materiale la cari ne osândeşte existenţa noastră, şi cari nevoi ne induşmănesc unii cu alţii, şi cu partea mai bună din noi înşine, indivizii, ca şi naţiunea în întregul ei, trebue să se lase a fi călăuziţi de lumina aspiraţiunilor ideale, cari ne ridică mai presus de mizeriile înguste ale vieţei de toate zilele, şi ne împiedică de a ne pierde în pustiul negru al unui egoism înjositor.

E o cale lungă pe care am lăsat-o îndărătul nostru ca oameni, de când am purces, sălbateci şi fioroşi, de sub frunzişul pădurilor întunecoase, pentru a ne întinde stăpânirea asupra acestui pământ pe care de secoli îl udăm cu sângele şi cu sudorile noastre. Şi în calea aceasta de durere şi de chin, dacă n'am îngenunchiat sub povara greutăţilor, o datorim *ideei*, pururea dătătoare de viaţă. Ea a fost călăuza vestitoare de bine, farul luminos ce a strălucit înaintea noastră în vremuri de restrişte. Ea ne-a ademenit tot mai înainte, pururea amăgiţi în aşteptările noastre, şi totuş cu fie-care pas mai departe de haosul întunecos al răului, dacă nu mai aproape de idealul strălucit al binelui, care tot creşte mereu şi se înalţă mai sus cu cât ni se pare că suntem mai aproape de dânsul.

Din acest punct de vedere dacă privim lucrurile însă, vedem

cu groază că noi românii nu mai avem astăzi nici un soiu de aspirație ideală, care să ne ridice și să ne sprijine în calea dureroasă a vieței. Clasa cea mai numeroasă, apăsată de toată greutatea sarcinelor pe cari singură le poartă, țaranul român, sleit de muncă și de nevoi, bâjbâe în întunericul viciilor și a eresurilor grosolane, iar clasele zise conducătoare, nu sunt nici în deajuns de culte — pentru a'și încălzi sufletul la soarele civilizației moderne, pe care nu o cunosc și nu o înțeleg — și nici îndeajuns de naive pentru a avea virtuțile și credința unor naturi primitive. Femeile noastre, nu sunt nici gospodinele smerite și cu bun simț, precum erau jupânesele de odinioară, și nici nu au înlocuit aceste însușiri, cari le călăuzeau în viață pe calea cinstei și a omeniei, cu virtuțile pe care le dă o cultură serioasă. Iar noi cu toții, nu suntem nici evlavioși, nici iubitori de țară, nici cu adevărat luminați, până la acel grad se înțelege, unde cultura înrâurește întreaga fire morală a individului. Noi am distrus o civilizație cu neajunsurile dar și cu calitățile sale netăgăduite, și am pus în loc viciile unei alte civilizații ale cărei însușiri bune noi încă n'am știut a ni le apropria. Astfel, întreaga cultură cu care ne fălim, nu-i decât o parodie rușinoasă în care și bărbații și femeile rostesc numai pe dinafară roluri pe cari nu le înțeleg, îmbrăcați în haine pe cari nu știu să le poarte. Nimic din cele sufletești nu ne mai pasionează cu adevărat, și nici o aspirație ideală nu ne mai ridică deasupra mlaștinei morale în care înotăm cu toții.

In vremile de demult, pe când nu intrasem încă în atingere cu civilizația modernă, un adânc sentiment de evlavie satisfăcea îndeajuns nevoile ideale ale poporului nostru, atât ale claselor stăpâne — despre a căror credințe în lege stau dovadă atâtea așezăminte pioase — cât și ale poporului de jos.

După o lungă epocă de restriște și de îngenunchiare, în care toate virtuțile neamului nostru au fost întunecate, în faza de trezire a aspirațiunilor noastre către naționalitate, un puternic sentiment de patriotism a sguduit, o bucată de vreme, întreaga fire morală a națiunei. Și astfel, atât credința nebiruită a bătrânilor, precum și patriotismul fierbinte al generației trecute, au fost pentru națiune, un izvor de fapte mărețe, cari au înălțat'o și asupra cărora și astăzi privim cu mândrie.

Dar noi, în veacul nostru: cu ce am înlocuit oare pârghia puternică a credinţei strămoşilor noştri, şi iubirea entusiastă de ţară a generaţiei trecute? Ce trebuinţi ideale au venit să înlocuească pe acele spulberate de vreme? Care-i idealul care ne călăuzeşte astăzi, şi care dă tărie şi unitate aspiraţiunilor noastre ca popor?

In faza actuală de cultură, popoarele stau încă toate pe terenul celui mai strâmt egoism naţional cu putinţă.

Naţionalitatea, este cuvântul de ordine al veacului.

Aşa fiind, desigur că şi idealul nostru nu poate să fie altul decât dezvoltarea noastră ca naţiune deosebită, cu misiunea specială care rezultă din împrejurările existenţei noastre proprii, de a ne ridica mai întâi la nivelul civilizaţiei moderne pentru a putea contribui şi noi, cu originalitatea noastră, la înaintarea ei în genere şi la răspândirea ei în partea aceasta de lume, în care trăim ca popor deosebit. Şi astfel, idealul nostru nu poate să fie altul pentru moment, decât de a forma un sâmbure sănătos de civilizaţie proprie, împrejurul căruia se va strânge odată tot ce ni este înrudit prin limbă şi datini, sub presiunea firească a tendinţelor naţionaliste, cari vor desagrega târziu sau curând, dar cu siguranţă, acele state fie cât de puternice, cari sunt alcătuite din elemente eterogene.

Pe lângă aceasta însă, şi astăzi când credinţa în lege nu ne mai însufleţeşte şi când toate cele trecute stau risipite, numai o îndeletnicire de aproape cu artele şi cu ştiinţele poate să mai aibă asupra noastră acea înrâurire binefăcătoare a tuturor aspiraţiunilor ideale de a ne moraliza, ridicându-ne mai presus de egoismul nostru, şi de a ne susţinea în calea noastră către cultură. Şi numai când clasele stăpâne vor fi cu adevărat culte, şi când se vor pătrunde de civilizaţia veacului, atunci putem spera că se vor putea ridica şi masele poporului, din mizeria în care zac astăzi. Vrea să zică, şi viitorul nostru ca naţiune, şi tăria noastră morală în prezent, atârnă, până în sfârşit, dela mişcarea noastră intelectuală.

Pentru ca mişcarea intelectuală să aibă această înrâurire binefăcătoare, este însă desigur absolut necesar ca ea să trăiască în mod firesc, susţinută de mijlocul in care se dezvoltă, şi nu cu sprijinul sărăcăcios al autorităţei. Căci numai atunci

ea poate să prospere cu adevărat, şi este o dovadă despre moralitatea mijlocului care o susţine.

Din acest punct de vedere dacă privim lucrurile însă, priveliştea este din cele mai triste.

La noi în ţară, nici arta, nici ştiinţa nu pot trăi in mod independent, căci nimic nu ne interesează decât „politica“; nu ndeletnicirea serioasă şi desinteresată cu afacerile obşteşti, nu critica măsurată şi competentă, ci clevetirea infamă, batjocura pătimaşă, frazele isterice şi apucăturile smintite.

Acestea absorb întreaga noastră activitate sufletească.

In asemene condiţiuni, mişcarea intelectuală a naţiunei nu poate fi representată, se înţelege, de cât de foarte puţini artişti şi oameni de ştiinţă sinceri, cari îşi sacrifică interesele lor materiale, pentru a urma unor porniri poruncitoare către îndeletniciri ideale. Aceştia trăesc nenorociţi şi nebăgaţi în samă, şi se pierd adeseori, rătăcind fără nădejde, în lumea lor de gânduri amărâte.

runtea mişcărei însă, şi răspunzând unor nevoi adânc simţite de starea de cultură a majorităţei poporului nostru, să ţin panglicarii şi şarlatanii de tot soiul. Sgomotul cel mare îl fac demagogii pătimaşi, avocaţii fără pricini, ziariştii fără talent, mercenarii cuvântului şi ai condeiului, beoţienii neculţi ai timpului nostru, parveniţii obraznici a civilizaţiei moderne.

Aceştia sunt conducătorii sufleteşti ai naţiunei. Ei o inspiră. Dela dânşii îşi primeşte direcţia şi cuvintele de ordine, născute adeseori din împerecherea viciului şi a ignoranţei pe băncele murdare ale tavernelor întunecoase. Şi fiindcă evoluţia îşi are legile sale nestrămutate, în faza de lumină care caracterizează veacul nostru, se înţelege că şi aceste caricaturi de oameni tot în numele ştiinţei se prezintă. Dar ce ştiinţă? Câteva fragmente fără legătură a vreunei teorii pe cari nu sunt capabili să o înţeleagă în întregimea ei; câteva peteci de fraze furate ici şi colo, şi cu cari se încearcă să-şi acopere goliciunea gândirei.

Faţă cu lipsa unei mişcări intelectuale independente şi susţinându-se prin însuşi puterile sale, desigur că institutele de cultură pe cari le întreţinem cu atâtea sacrificii, scoalele noastre superioare, academiile şi universităţile noastre, ar trebui să fie

ca nişte adevărate temple ridicate ştiinţei şi artelor, păstrând pururea viu, focul sfânt al entusiasmului pentru bine şi pentru frumos, şi în care să se poată ocroti, la vremuri de cumpănă, adevărul prigonit şi dreptatea persecutată. Ce se întâmplă însă?

Afară de câteva excepţiuni onorabile ale unor oameni cari trăesc în adevăr pentru ştiinţă, majoritatea profesorilor noştri, după ce şi-au sterilizat mintea cu tot soiul de examene şi de concursuri obositoare, nu se mai ocupă decât cu interesele lor private, sau cu politica de coterie.

Sărăcia de lucrări originale în literatura noastră ştiinţifică, şi faptul că noi n'am parvenit încă a intra în mişcarea de cultură a apusului ca factori folositori, sunt urmări directe a acestei stări de lucruri care durează de atâta vreme. Şi este timp ca ea să înceteze, dacă nu voim să dăm într'o bună dimineaţă un faliment ruşinos, în faţa apusului care ne face credit de ani îndelungaţi.

Acum deodată însă, şi faţă cu lipsa unei culturi proprii în şcoalele noastre înalte, se înţelege că influenţa morală a acestor instituţii asupra naţiei, trebue să fie cu desăvârşire nulă.

Pe lângă aceasta, cu părere de rău se poate constata, că mulţi din profesorii noştri superiori, contribue chiar în mod direct la stricarea năravurilor noastre publice, prin modul cum înţeleg a se amesteca în luptele politice. Puindu-se pe aceiaşi treaptă cu agenţii electorali cei mai de rând, ei joacă roluri în toate scandalele electorale, înjurându-se cu galeria grosolană pe la întruniri, sau benchetuind cu cetăţenii turmentaţi de prin fundul mahalalelor.

Aşa fiind lucrurile însă, în care parte ne vom întoarce privirile pentru a găsi acea linişte senină, acea obiectivitate rece care ne odihneşte sufletul obosit, şi ne lămureşte gândirea turburată de haosul frământărilor pătimaşe ale vieţei? De unde s'ar pildui tinerimea şi în ce direcţie îşi va cheltui acea activitate covârşitoare care o mistue? Când profesorii săi nu-i îndrumează cu entuziasm pe calea cercetărilor şi a învăţăturilor, când ei nu ştiu să-i intereseze la chestii de ştiinţă şi de artă, când ei cei dintâi dau exemplul rău, amestecându-se în mocirla manoperelor electorale, cu toţi proştii şi toţi răii, ce

să mai facă studentul, frământat de arşiţa unei activităţi, care sgudue firea omenească în primii ani ai tinereţei?

Se înţelege că toate aceste puteri ale tineretului nostru, trebue să-şi găsească o întrebuinţare undeva, şi neputându-se manifesta în direcţia unei activităţi mai pozitive, ele se pierd într'o frământare sterilă şi pătimaşă, care-i înjoseşte pe cei mulţi, la rolul nedemn de agenţi electorali ai vreunui demagog viclean şi fără cultură, care ştie să-i măgulească.

Astfel se pierde timpul cel mai scump al tinereţei cu nimicuri vane, şi în loc de a se folosi de acei câţi-va ani fericiţi de înmlădiere şi de energie intelectuală pentru a pune bazele unei desvoltări serioase, care va da roadele sale mai târziu, întreaga muncă a tineretului nostru se risipeşte fără folos pentru ziua de astăzi, fără speranţă pentru ziua de mâine. Căci ce poate să câştige prezentul dela aiurările unor minţi crude şi desbrăcate de cunoştinţi, şi dela activitatea dezordonată a unor caractere nestatornice şi lipsite de vigoare, şi ce poate spera viitorul dela nişte bărbaţi cari nu au nici o bază serioasă de cultură, cari nu ştiu să muncească, cari nu ştiu să persevereze şi cari şi-au cheltuit mai înainte de vreme, şi într'o atingere prea timpurie cu practica, toate puterile cele bune, tot avântul către bine, de care erau însufleţiţi?

Astfel zădărnicindu-se munca generaţiilor tinere însă, se înţelege că naţiunea întreagă trebue dela un timp să slăbească şi să dea îndărăt, căci ce roade poate să mai aştepte tulpina dela ramurile sale, în care s'a trudit să ridice seva dătătoare de viaţă, când bruma fără de vreme i-a veştejit mugurii săi?

Pe lângă aceasta însă, în lupta pentru existenţă, numai acele popoare rămân biruitoare, cari au o moralitate superioară, în înţelesul larg al cuvântului. Numai acea tărie pe care o dă patriotismul luminat, unitatea conştientă de vederi, aspiraţiunile omogene ale tuturor, credinţa într'un ideal comun şi stăruinţă în urmărirea lui, este isvorul tuturor faptelor mari din lumea practică, baza oricărei desvoltări materiale a unei naţiuni. Un popor însă, ca şi individul, nu poate să aibă tărie morală fără o conştiinţă desvoltată despre sine, despre puterile şi originalitatea sa, şi aceasta nu se poate avea decât numai întrucât acea originalitate se oglindeşte în creaţiunile geniului său, în arta şi în ştiinţa proprie. In operile sale vii, şi prin artiştii şi

cugetătorii săi, trăeşte o naţiune. Printr'înşii ea devine cu adevărat conştientă de sine, ca omul prin creerul său. Şi în viitor, numai acele popoare se vor pomeni, cari vor fi ştiut să întrupeze cugetările şi simţirile lor alese în forme neperitoare, şi cari vor fi contribuit şi ele, prin cultura lor proprie, la civilizaţia obştească.

Acei cari trăesc cu desăvârşire absorbiţi de interesele momentului, acei cari nu ştiu să se ridice mai presus de egoismul lor strâmt, fie idivizi, fie popoare, şi pe care nu-i însufleţeşte *ideea*, sunt meniţi să se stângă fără urmă în întunericul de veci al uitărei.

Rezultă însă din toate cele zise până acum, că existenţa unei mişcări intelectuale sănătoase, desvoltarea artelor şi a ştiinţei, are o înrâurire din cele mai puternice nu numai asupra ndustriei, dar chiar şi asupra vieţei politice şi morale a unei naţiuni.

S'a văzut însă că una din condiţiunile neapărat trebuitoare pentru ca mişcarea intelectuală să aibă această înrâurire, este ca ea să poată trăi *independent*, susţinută în mod firesc de mijlocul în care s'a născut.

Şi s'a dovedit că aceasta nu este cu putinţă fără o industrie înaintată.

MIJLOACE DE INDREPTARE

I. Concurenţa din năuntru.

Constatânduse îndeajuns cauzele cari au trebuit să împiedice desvoltarea comerţului şi a industriei româneşti, şi rezultând din cercetarea noastră că aceste cauze sunt accidentale, datorite împrejurărilor prin cari ne-am strecurat, şi că nu se pot atribui lenei şi inferiorităţei fireşti a românului, este de datoria clasei diriguitoare de a se gândi fără zăbavă la mijloacele cele mai practice pentru a desrobi munca românească de sub stăpânirea concurenţei străine, care a cuprins-o ca într'un cleşte, dinăuntru şi din afară, şi care ne ameninţă chiar în existenţa noastră ca popor deosebit de celelalte.

Cea dintâi chestiune care ni se prezintă în această ordine de idei, este chestia învăţărei meseriilor, fiind constatat că

străinii nu voesc să primească ucenici români, şi că maiştrii pământeni sunt aşa de puţini la număr, încât n'ar putea corespunde cu necesităţile împrejurărilor actuale. S'a văzut că până acuma, de mai bine de douăzeci de ani, s'a făcut experienţa cea mai tristă cu şcoalele noastre zise de meserii, rău organizate şi rău administrate, cari n'au dat nici o roadă şi nici că puteau să rodească, după cum erau alcătuite şi după toate greutăţile ce trebuiau să întâmpine meseriaşii, trecuţi din şcoală în viaţa practică *fără tranziţie,* lipsiţi de capital, de experienţă şi de cunoştinţi îndestulătoare şi găsindu-se dintr'o zi într'alta, *singuri,* într'o lume de străini, adică de duşmani. Totuş, şi tocmai pentru că atâtea condiţii esenţiale pentru ajungerea scopului propus au fost cu totul nesocotite, noi credem că şi şcoalele de meserii ar putea să dea rezultate bune, dacă li s'ar da o organizare mai raţională şi o direcţie mai sănătoasă. Mai înainte de a cerceta această chestie însă, a învăţărei meseriilor după sistemul actual, trebue să ne ocupăm de alte mijloace care s'au propus, pentru ajungerea aceluiaş scop pe căi diferite şi cu mult mai puţin costisitoare pentru noi.

D. P. P. Carp, constatând starea de decadenţă a meseriilor printre români şi în primul loc, greutatea ce întâmpină românul de a învăţa o meserie, respins fiind de maiştrii străini cari aproape exclusiv stăpânesc pieţele noastre, propune un mijloc foarte practic prin care aruncă sarcina formărei unui clas de meseriaşi români, asupra meseriaşilor însâşi, străini sau pământeni, pe cari îi sileşte să se alcătuiască în bresle. Din cotizaţiile pe cari le vor plăti membrii acestor bresle, se vor înfiinţa, cu timpul, şcoli de meserii ţinute de bresle ele înşile, sub controlul statului şi a comunei, şi în care numărul elevilor străini sub nici un chip, nu va putea întrece numărul elevilor români.

Această lege ingenioasă, ar putea să aducă foloase însemnate, creând, în scurt timp, un număr foarte mare de şcol de meserii, cu mijloace particulare, fără de a împovăra statul sau comuna. Pe lângă aceasta, aflându-se sub conducerea şi în sarcina unor oameni speciali, direct interesaţi în cauză, şi dispunând de mijloace limitate, este probabil că nu ar prezenta inconvenientul de a sluji la alte scopuri, precum se

întâmplă astăzi cu şcoalele de meserii înfiinţate de stat sau de comune, şi pe cari politicianii noştri, le întrebuinţează adeseori pentru a răsplăti merite electorale. Această lege a d-lui Carp, este de sigur încercarea cea mai serioasă ce s'a putut face pentru rezolvirea unei chestii care preocupă în gradul cel mai înalt generaţiunea actuală, din care cauză, scoaterea ei momentană din discuţie, nu trebuie să fie privită decât ca un accident neînsemnat în direcţia generală a spiritului modern, care îşi urmează calea sa firească de desvoltare.

Revenind la sistemul actual, trebue să constatăm chiar de la început o nepotrivire între mijloacele întrebuinţate şi scopul propus, care provine din cauză că mijloacele au fost *copiate* după acele cari se întrebuinţează aiurea pentru ajungerea altor scopuri decât acele pe cari le urmărim. In streinătate, şcoalele de meserii sunt şcoli de perfecţionare ; la noi însă, ele nu pot fi decât şcoli elementare, pentru învăţarea dela început a meseriilor. In practică însă, şcoalele noastre sunt şcoli înalte de meserii, cu cursuri desvoltate de desen, de istorie, de teorie în genere, când nu degenerează în şcoli de gimnastică, de pictură sau de muzică instrumentală, precum s'a întâmplat cu şcoala de meserii din Iaşi. Cea dintâi reformă de introdus ar fi dar reorganizarea pe alte baze a programului, dându-se o mai mare desvoltare lucrului manual. Pe lângă aceasta, lăsându-se odată politica la o parte, conducerea acestor şcoli ar trebui să fie încredinţată unor oameni cu cunoştinţi speciale şi a căror menire ar fi de a se ocupa exclusiv cu şcoala. Insistăm asupra acestor condiţiuni cari dealtmintrelea se înţeleg dela sine, pentrucă la noi lucrurile se petrec cu totul de altfel. Astfel directorul actual al şcoalei de meserii din Iaşi, de-o pildă, un erudit distins, care se ocupă de mai multă vreme cu *arta la Greci*, dar care habar nu are de industria la români, îşi petrece toate dimineţele dela 8 la 11, cu lecţii de franceză, la liceu şi la alte institute, unde este profesor, în care timp şcoala rămâne fără nici un soiu de priveghere. Aşa dar, pentru ca să poată da rezultatele dorite, programul şcoalelor noastre de meserii ar trebui să fie modificat în sensul arătat mai sus, încredinţându-se direcţia unor oameni energici şi capabili cari s'ar ocupa exclusiv de şcoală. In cazul acesta, am putea spera să vedem eşind din aceste şcoli

adevăraţi meseriaşi şi nu candidaţi la funcţii, muzicanţi sau saltimbanci precum iese astăzi.

Cu toate acestea, îndeplinindu-se chiar şi aceastá condiţiune esenţială, se naşte încă întrebarea dacă, în împrejurările actuale, un meseriaş român, fie cât de bine pregătit, ar putea să se lupte cu concurenţa străină din năuntru, stând izolat în mijlocul unei societăţi de străini, cari au cuprins toate ramurile de activitate şi cari sunt *fireşte asociaţi* pentru a'şi apăra monopolul industriei şi al comerţului din care se hrănesc. Orice meseriaş român ar putea uşor să fie înlăturat din concurenţă prin o înţelegere între străinii cu aceeaşi meserie, cari ar coborâ preţurile vremelniceşte. Pe lângă aceasta, meseriaşul român trebue să trăiască numai din câştigul ce i'l dau unii din români cari se gândesc la dânsul, constatat fiind-că străinii, din sistem, lovesc în tot ce este românesc, pe când meseriaşul străin, care poate să lase mai eftin şi este mai puţin conştiincios desigur, atrage pe unii pentru că sunt de ai lui, şi pe ceilalţi cu aparenţa înşelătoare a eftinătăţei.

Aşa fiind lucrurile, oricine poate vedea că *individual* românul nu mai poate lupta în concurenţă, şi aceasta pentru faptul că el este unul şi concurenţii lui sunt o mie, asociaţi fireşte în contra sa, de rea credinţă în luptă şi sprijiniţi exclusiv de cea mai mare parte a poporaţiei. Oricâte şcoli de meserii am crea, oricât de vrednic ar fi românul şi oricâte sacrificii ar face statul sau comuna pentru meseriaşul român, el va trebui să ducă o viaţă precară şi va cădea în sfârşit cu totul învins, cătând o ultimă scăpare la limanul budgetului, sau perind mizerabil în acest ocean negru de străini, ale cărui valuri îl vor cuprinde din toate părţile. Şi cu toate sforţările noastre, rezultatele vor fi aceleaşi, sporirea funcţionarismului, lăţirea mizeriei şi scăderea treptată a poporaţiunei româneşti în folosul evreilor.

In faţa acestei stări de lucruri desnădăjduite, şi pe lângă celelalte măsuri propuse, singurul mijloc de a lupta cu oarecari sorţi de izbândă, ar fi *asociaţia*.

Principiul cooperaţiei, nu este străin de orice aplicare la noi în ţară, mai ales întru cât se atinge de asociaţia cooperativă de credit, care a dat în scurt timp roadele cele mai fru-

moase, şi deşi cooperaţia în vederea consumaţiei şi mai ales a producerei este cu mult mai greu de organizat, totuşi noi credem că, cu oarecare bună voinţă, s'ar putea înfiinţa asemene societăţi cooperative, ale căror foloase ar fi nepreţuite pentru dezvoltarea puterilor producătoare, a prevederei şi a energiei poporului nostru.

In primul rând, ar trebui să se alipească de şcoalele noastre de meserii şi sub acelaş control la început, *asociaţii de producere sub formă de ateliere de practică*, în cari elevii eşiţi din şcoală ar putea să se perfecţioneze în meserie, dobândindu-şi în acelaşi timp pe lângă experienţa şi cunoştinţele neapărat trebuitoare, şi capitalul cu care mai târziu s'ar putea statornici ca maiştri în adevăratul înţeles al cuvântului. Astfel meseriaşul român nu s'ar găsi izolat şi fără mijloace când iesă din şcoală, neavând nici capital, nici cunoştinţi şi nici maturitatea cerută pentru a inspira încredere, pe când greutatea cea mai mare pe care o întâmpină înfiinţarea societăţilor cooperative — conducerea şi controlul — ar cădea pentru moment în sarcina direcţiei şcoalei. Din aceste ateliere, ar putea cu timpul să iasă maiştri şi calfe cu desăvârşire pregătiţi şi cari ar putea să se stabilească fiecare deoparte, sau să înfiinţeze asociaţii cooperative neatârnate de orice control şi de orice sprijin, dovedind astfel că au putere de viaţă. Luându-se aceste măsuri însă, ar trebui să se respingă orice meseriaş care s'ar încerca să-şi părăsească meseria pentru a deveni funcţionar, în virtutea tendinţei fireşti care ne face pe fiecare să căutăm a ne agonisi mijloacele de existenţă cu osteneala cea mai mică posibilă. Absolvirea unei şcoale de meserii, pentru care se fac atâtea sacrificii, nu trebue să dea alte drepturi decât dreptul, adică putinţa, de a se hrăni cu meseria.

Pe lângă aceste societăţi de producere, s'ar înfiinţa, din iniţiativa privată, *societăţi cooperative de consumaţie*, îndreptate mai ales asupra acelor obiecte de prima necesitate, al căror comerţ se află aproape exclusiv în mâinile străinilor. Esenţa şi scopul societăţilor cooperative fiind înlăturarea intermediarului dintre producător şi consumator, adică a comerciantului, şi intermediarul fiind în specie străin, pe când consumatorul este român, se poate lesne înţelege cu cât mai

mare este interesul nostru, al românilor, la înființarea unor asemene asociații, cari ar pregăti terenul pentru inițiativa privată individuală, ar reduce prețurile și ar îmbunătăți calitatea mărfurilor ce se debitează, ar crea noui izvoare de câștig pentru români, în afară de budget, și ar deștepta energia și spiritul lor de prevedere, pe lângă că i-ar scuti de un adevărat impozit ce trebue să plătească astăzi pentru mărfurile rele ce le cumpără dela străini, și pe cari ei, *le plătesc mai scump,* pentru că sunt români.

II. Concurența din afară.

Epoca actuală se caracterizează, din punct de vedere politic, printr'o energică afirmare a *principiului naționalității,* și din punct de vedere economic, prin trecerea dela industria mică la industria mare, mai bine înzestrată pentru a produce, și care a sporit producția în proporții neobicinuite până astăzi. Intre aceste două mișcări deosebite, acea politică și acea economică, există însă o legătură strânsă, înrâurindu-se puternic una pe alta, astfel că alcătuirea popoarelor în state mari, dispunând de capitaluri însemnate și de mijloace felurite de ocrotire, este condiția esențială a unei industrii înfloritoare, pe când aceasta la rândul ei, dă adevărata tărie unui popor. Căci prin faptul că industria mică a fost înlocuită cu industria mare, care a sporit producerea până la niște proporții uriașe, s'a născut necesitatea de a se acapara de piețele de desfacere pentru această cantitate colosală de bunuri, și care nu mai este în nici un soiu de raport cu trebuințele proprii ale producătorilor. Și se înțelege că numai statele puternic organizate vor putea să-și impue productele lor, cari le inădușă, și dela a căror desfacere atârnă însăși existența lor și buna stare a poporației sporită prin deschiderea noilor izvoare de bogății ce le procură industria mare, și a unui monopol ce il asigurase în mod trecător împrejurările cele mai fericite de dezvoltare în care se găsise. Astfel industria, prin avântul ce l'a luat, a adus cu sine necesitatea unei afirmări energice a naționalităților, o desvoltare mai mare a egoismului național, și acesta la rândul său, a devenit condiția neapă-

rată a înflorirei industriei, dela care atârnă întreaga desvoltare a naţiei.

De aici rezultă însă, că între diferitele popoare în concurenţă pentru acapararea pieţelor de desfacere, trebue să existe o luptă crâncenă, şi că armonia de interese visată de unii economişti nu există astăzi decât ca un desiderat care nu s'a realizat până acum decât în parte, pentru industriele cari trăesc înăuntrul fruntariilor unui stat, pe când naţiile între dânsele se află într'o stare de războire înverşunată, pentru care se cere o încordare straşnică a tuturor puterilor unui popor care voeşte să trăiască. Aceasta rezultă fără nici o îndoială, dacă lăsând cărţile la o parte, ne aruncăm privirile asupra raporturilor reale dintre statele diferite. Toate se încearcă de a se îngrădi şi de a se apăra, având ca singură ţintă propriul interes şi nicidecum interesele omenirei în genere despre cari, din contra, par a se ocupa exclusiv economiştii colbăiţi cu teoriile mâncate de molii ale libertăţei absolute înăuntru şi ale libertăţei în afară: *Laissez faire, laissez passer.*

Interesele omenirei, adică ale viitorului, nimeni nu le are deadreptul în vedere în viaţa practică, dar mijlocul cel mai sigur pentru a le satisface, este de a se ocupa în primul loc de interesele prezentului şi de a ţinea seamă de toate împrejurările actuale, privindu-le însă în totdeauna din punctul de vedere, *ideal* al viitorului. Şi este cu totul primejdios de a confunda aceea ce este o cerinţă a minţei noastre, cu aceea ce se cere dela noi pentru a se putea desvolta în lumea reală. Aşa fiind lucrurile, aceea ce este important de a se şti acum deodată şi când ne îndeletnicim cu practica, sunt interesele deosebite ale naţiilor, şi nu interesele omenirei în genere. In specie dar, trebue să ne întrebăm ce politică economică convine naţiei noastre în împrejurările anumite în cari se află şi având pururea înaintea ochilor ţinta ideală de a deveni şi noi un factor de sine stătător în opera de propăşire a civilizaţiei umane.

Preşedintele comisiunei pentru întocmirea tarifului autonom, d. P. P. Carp, a arătat cu o deosebită pătrundere politică economică pe care trebue să o urmăm, dacă voim şi noi să luăm parte la munca generală a popoarelor moderne:

„Un popor care ar putea să-şi procure din afară satisfa-
„cerea tuturor nevoilor cu preţuri foarte eftine, dar cu o „muncă minimă, a zis d. Carp, este fatalmente condamnat la „decadenţă, — şi în afară de orice preocupaţie economică, „ideea morală a întărirei naţionale a trebuit să ne impună „obligaţia de a cere poporului român o muncă mai încordată „pe tărâmul industrial, chiar în dauna unei eftinătăţi ce nu „poate fi obţinută decât cu sacrificiul energiei producătoare.“

Inspirându-se de aceste principii, d. P. P. Carp propune de a se stabili taxe urcate de import asupra acelor obiecte cari încep a fi produse în ţară, precum sunt tăbăcăria cu toate confecţiunile ce decurg din ea, postăvăria ordinară, sticlăria, olăria, ţesăturile animale şi vegetale, industria mobilelor ordinare, fierăria, căruţăria, hârtia ordinară, şi acele taxe să se menţie cel puţin atât timp, cât va trebui până când vor putea să stăpânească târgul interior, înlăturând astfel piedicile ce rezultă din inferioritatea unei industrii născânde.

Este drept că rezultatul imediat pentru consumator va fi o urcare momentană a preţurilor şi o scădere a calităţei mărfurilor debitate. Dar această stare de lucruri nu va dura decât foarte scurt timp, după care preţurile vor scădea iarăşi şi calitatea mărfurilor se va îmbunătăţi, mulţumită concurenţei din năuntru. Iar în schimbul unui sacrificiu trecător, consumatorul va avea o compensaţiune neasemănat de mare în sporirea bogăţiei generale şi a puterilor productive ale naţiei. Şi tocmai acesta este scopul pe care trebue să-l urmărească un om de stat vrednic de acest nume, şi care pune existenţa viitoare a naţiunei mai presus de egoismul strâmt şi nepriceput al prezentului.

Naţia noastră este una din cele mai de pe urmă care a putut să intre în mişcarea generală a popoarelor moderne, şi este firesc ca dezvoltarea sa să prezinte goluri însemnate. Astfel, din punctul de vedere economic, noi ne aflăm încă pe o treaptă inferioară, din faza agricolă, pe când celelalte popoare au ajuns, în epoca industrială în care se află, până la cel de pe urmă grad de dezvoltare. Şi pe când technica aiurea înregistrează zilnice progrese, mijloacele noastre de producere au rămas aceleaşi, cu mici modificări, şi toate cu-

ceririle timpurilor moderne sunt pierdute pentru singurul nostru izvor de bogăţie care este, până acuma, agricultura. Incordarea tuturor puterilor noastre se impune dar fireşte pentru a ieşi din starea de lâncezeală şi de înapoiere în care ne aflăm. Se naşte numai întrebarea dacă ţara noastră este chemată să treacă pe o treaptă mai înaltă de dezvoltare, luând şi ea parte alăturea cu ţările civilizate, la munca generală.

Este un semn care ni arată în mod neîndoios că ţara noastră e pe cale de a trece într'o fază de dezvoltare mai înaintată, şi acesta este numărul relativ mare de fabrici şi de industrii cari au început a se întemeia în ultimul timp, şi cari nu aşteaptă decât puţină ocrotire pentru a deveni cu desăvârşire stăpâne pe pieţele din năuntru.

Pe de altă parte, scăderea neobicinuită de preţuri, care a lovit agricultura noastră, ni dovedeşte că e timp să ne gândim la mijloace energice de îndreptare, fără cari suntem ameninţaţi cu o sărăcie progresivă şi fără cruţare, şi cu ştergerea noastră din rândul popoarelor civilizate. Şi această decădere a agriculturei noastre, trebue să fie deajuns pentru a pune serios pe gânduri pe partizanii *liberului schimb* şi al armoniei universale, cari ar pretinde că singura noastră menire ar fi să devenim o ţară exclusiv agricolă, procurând altora obiecte de hrană şi materii prime în schimbul obiectelor manufacturate, pe cari noi nu am fi chemaţi a le produce. Căci scăderea neobicinuită de preţuri care provine, fără îndoială, din faptul că productele noastre, cari se vând în străinătate, nu se mai întreabă ca mai înainte, ni arată că existenţa însăşi a agriculturei noastre a ajuns să atârne cu totul de bunul plac al străinului, sau de interesele sale pe cari de altmintrelea şi le poate oricând întocmi, fără ca să aibă nevoe să ţie socoteală de noi. Aşa fiind lucrurile însă, la ce capăt putem noi oare să ajungem dacă producţia noastră se află la discreţia cererei din afară, care variază necontenit, şi care poate oricând să ni lipsească cu desăvârşire, fie în caz de război, fie că nu ne-am putea înţelege asupra unor taxe vamale reciproce, fie din cauza concurenţei ce ni-ar face pe pieţele străine alte state, puse în condiţiuni mai bune, America de-o pildă, a cărei agricultură lucrează astăzi în mod sistematic, cu maşini şi pe întinderi colosale de pământ, şi

care dispune de mijloace de transport atât de numeroase. Rezultatul nu poate să fie altul decât un şir neîntrerupt de crize, cari vor slei puterile ţărei noastre, şi vor ruina cu desăvârşire agricultura, singurul nostru izvor de bogăţie astăzi, şi despre care s'ar putea pretinde că ar trebui exclusiv cultivată în viitor. Muncitorii noştri dela câmp vor trăi din ce în ce mai greu; proprietarii şi arendaşii vor sărăci; şi statul român nu'va mai putea să ducă sarcina civilizaţiei, prea grea pentru puterile sale. In asemene împrejurări, singurul mijloc de scăpare, este de a-şi asigura un debit *statornic* a productelor noastre agricole, şi aceasta nu se va putea realiza decât atunci când cererea va veni din năuntru, din ţară însăşi. Acest rezultat nu se poate dobândi însă decât întemeindu-se o industrie naţională, care va prelucra materiile prime — pe cari astăzi suntem siliţi de a le exporta, plătindu-le apoi ca obiecte manufacturate, — şi cari sporind bogăţia generală a ţărei, va spori fireşte şi poporaţia, de unde va rezulta, se înţelege, o cerere mai mare de obiecte de hrană, adică de producte agricole, şi se va stabili acel echilibru, neapărat trebuitor prosperităţei unei naţiuni, între producţia agricolă şi acea manufacturară.

Dovedindu-se necesitatea unei industrii proprii în contra acelora cari ar pretinde că ţara noastră este şi trebue să rămâie agricolă se naşte încă întrebarea dacă această industrie n'ar trebui să fie lăsată la voea ei şi la propriele sale puteri, pentru a se dezvolta *în mod natural,* dela sine, după cum se zice că s'ar putea face fără de a fi nevoe de a o protegui la început prin taxe urcate de intrare, cari apasă în mod nedrept asupra consumatorului, în folosul câtorva producători.

Mai întâi, întrucât statele se află în stare de luptă unele în contra altora, interesul consumatorului, a individului, trebue să se subordoneze în totdeauna, interesului obştei, a statului, şi când se pretinde că taxele protecţioniste sporesc numai avutul câtorva producători, se uită că în acelaş timp se sporeşte bogăţia şi puterea de producţie a naţiei din care face parte; şi dela care şi consumatorul va avea o compensaţie cu prisos îndestulătoare pentru sacrificiile ce i se impun în mod trecător.

Remâne numai de a se şti dacă şi fără aceste sacrificii, în

mod natural cum se zice, o industrie tânără nu s'ar putea dezvolta chiar în concurenţă cu o industrie de mult întemeiată, dispunând de capitaluri nemărginite, de braţe eftine şi având tradiţiile sale artistice şi technice, într'o ţară bogàtă în cunoştinţi de tot soiul, unde toate ramurile de producţie sunt deopotrivă de desvoltate, dânduşi un sprijin reciproc. Experienţa şi bunul simţ a fiecăruia trebue să răspundă categoric că aceasta nu este cu putinţă. Orice industrie tânără, şi nu vorbim decât de acele izvorâte în mod natural şi din necesitatea adevărată a unei naţiuni — şi ce poate să fie mai *natural* decât de a'şi pregăti însuşi materiile prime pe cari le produce ţara, şi mai puţin firesc decât de a le exporta pe preţuri de nimic — va trebui să piară, dacă începuturile sale nu vor fi ocrotite în contra industriilor mai înaintate. In specie dar, industria noastră va trebui să dispară dacă nu va fi apărată în contra potopului de obiecte manufacturate, de cea mai proastă calitate, cu cari ne inundează streinătatea. Şi fiind-că, după cum s'a văzut mai sus, industria unei ţări şi existenţa sa politică, stau într'o strânsă legătură de cauză şi efect, în faza actuală de dezvoltare a popoarelor, adoptarea unui sistem vamal, nu prohibiţionist, dar protecţionist în sensul util al cuvântului, devine pentru ţara noastră o adevărată chestiune de viaţă.

Proteguinduse însă industria noastră născândă, capitaluri numeroase cari nu'şi mai găsesc o remuneraţie suficientă în străinătate, vor năvăli în ţară; izvoarele de bogăţie vor creşte pe fiecare zi; cursurile de apă se vor îndrepta; căile de comunicaţie vor spori; munţii îşi vor deschide comorile lor de cărbuni şi de minerale felurite; toloacele pustii se vor preface în lanuri şi în ogoare mănoase; pământurile, astăzi istovite, vor deveni mai roditoare, mulţămită unei culturi sistematice; poporaţia va creşte şi va deveni mai viguroasă, pentru că va fi mai avută; şi dintr'o ţară care trăeşte în mod mizerabil, având ca singur izvor de bogăţie o agricultură înapoiată şi sărăcăcioasă, o poporaţie săracă şi chircită, şi un comerţ care se află cu totul în mâinile străinilor, *Romania deserta,* se va face o ţară puternică şi fericită, *Romania felix*, contribuind şi ea la opera de propăşire a civilizaţiei, ca un factor util şi de sine stătător.

III. Rezumat şi încheere.

Mai înainte de a încheea această serie de schiţări repezi asupra unui subiect atât de întins şi care se poate considera din atâtea puncte de vedere deosebite, se cade să rezumăm în puţine cuvinte, fiecare capitol deoparte.

Astfel, cercetând *cauzele* cari au făcut ca străinii să acapareze comerţul şi industria la noi în ţară, am căutat, în capitolul întâiu, să ne ridicăm în contra generalizărei greşite că românul nu poate fi meseriaş, arătând că aceea ce se crede astăzi că ar fi o incapacitate naturală a poporului nostru, este numai o incapacitate datorită împrejurărilor deosebite prin cari a trecut, şi am conclus atunci, că în ziua când vom lua cu energie măsurile de încurajare şi de ocrotire neapărat cerute de starea actuală a lucrurilor, în ziua aceea, acelaş român care a dovedit că poate fi ostaş viteaz şi disciplinat, medic iscusit, inginer şi architect nu fără oarecare pricepere, va dovedi tot atât de bine că poate fi: şi tinichigiu, şi croitor, şi stoler harnic, şi vrednic de a se hrăni, cu mâinile sale în ţarà la dânsul.

Pentru a învedera şi mai bine, că nu a fost numai meseriaşul nostru de vină dacă a rămas învins de către străini, am căutat să arătăm că, chiar dela început, el nici n'a avut de unde să înveţe meseria. Căci maiştrii străini nu primeau români pe lângă dânşii, iar învăţământul profesional, la noi în ţară, astfel precum există după treizeci de ani de experienţă, este o adevărată parodie. Citând exemplul şcoalei de meserii din Iaşi, am arătat că după douăzeci de ani de existenţă şi după ce s'a cheltuit aproape două milioane de lei, şcoala aceasta n'a avut macar un director special în materie, n'a avut maiştri vrednici de acest nume, şi nu are încă un program sistematic. Şi am conclus, că nu e mirare dacă se zice că românul e leneş şi că nu e vrednic de a se hrăni cu meseria, dacă de ani întregi, în şcoalele noastre zise de meserii, el nu învaţă decât de a fi leneş cu oarecare metodă.

Desfăşurând mai departe cauzele cari au trebuit să împedice, până acum, întemeierea unei industrii la noi în ţară, am arătat că precum în trecut, industriaşul român a trebuit să se retragă în faţa străinilor fireşte mai bine înzestraţi decât

dânsul, asemenea în prezent, industria mare străină, dispunând de capitaluri colosale, înăduşă cu produsele sale eftine orice industrie proprie, silind pe meseriaşii pământeni de a se arunca asupra budgetului. Cu deosebire că astăzi, nici evreul nu poate să reziste, şi neavând dreptul să ceară funcţii, emigrează în America.

Cercetând apoi *efectele* ce a trebuit să aibă asupra desvoltărei noastre lipsa unei industrii naţionale, am arătat că în strânsă îegătură cu această chestie este, în primul rând, faptul dureros al stângerei poporaţiei româneşti dela târguri. Căci lupta pentru existenţă nefiind alta decât lupta pentru mijloacele de existenţă, cari sunt mărginite, şi românul, din cauza desvoltărei sale, fiind inferior evreului în această luptă, rezultă că cu cât sporesc evreii acaparând mijloacele de hrană, cu atâta trebue să dispară românii. Şi aceste rezultate ale teoriei le-am văzut cu prisosinţă confirmate de datele statistice cari ni-au arătat cum, comerţul şi industria aflându-se în mânele evreilor, aceştia singuri se înmulţesc pela târguri, şi în aceeaşi proporţie întocmai în care dispar românii. Târgurile însă cu poporaţia lor inteligentă fiind conducătorii fireşti ai unei ţări, am conclus că de existenţa meseriaşului şi a comerciantului român, atârnă soarta întregului popor şi viitorul acestei ţări.

O altă consecinţă, nu mai puţin tristă, a lipsei unei industrii şi a unui comerţ românesc, am văzut că trebue să fie falşificarea regimului nostru politic şi coruperea năravurilor noastre publice. Căci din faptul că marea majoritate a poporaţiei târgurilor noastre este compusă din străini neasimilabili—cari nu au, şi nu trebue să aibă drepturi politice—rezultă că clasa conducătoare s'a subţiat în mod îngrijitor, neputând să-şi mai reînoiască puterile din rândurile unei clase de mijloc sănătoase. Numărul prea mic al acelor cu drepturi politice însă, face ca interesele strâmt personale să joace rolul de căpetenie în conducerea afacerilor obşteşti. Politica fiind monopolul câtorva, ajunge a fi în mâna lor o industrie lucrativă. Ideile nu mai au nici o înrâurire asupra politicei, care încape dela o vreme pe mâna tuturor şarlatanilor fără cultură, în faţa cărora inteligenţele luminate şi inimile oneste sunt silite să se retragă.

Ca ultimă consecinţă, în marginile subiectului propus, am constatat apoi, că una din cauzele cele mai de frunte pentru cari noi nu avem nici artă, nici literatură, nici mişcare ştiinţifică adevărată, trebue să fie, în primul rând, lipsa unei industrii proprii. Căci între activitatea industrială a unui popor şi mişcarea sa intelectuală, există raporturi intime de cauză şi efect, astfel că o industrie bogată şi plină de viaţă este una din condiţiile neapărate a unei desvoltări intelectuale înfloritoare. Ştiinţele şi artele însă, născute în mod firesc din necesitatea şi pe baza unei desvoltări materiale înaintate, înrâuresc la rândul lor, nu numai asupra oricărei dezvoltări industriale ulterioare, dar şi asupra întregei vieţi politice şi morale a naţiei. In operele sale vii, şi prin artiştii şi cugetătorii săi trăeşte naţia. Printr'înşii ea devine cu adevărat conştientă de sine.

Trecând apoi la *mijloacele de îndreptare*, am văzut că pentru a lupta cu succes în contra concurenţei din năuntru, e nevoe, în primul rând, de a reforma din temelie sistemul învăţământului nostru profesional, lăsând „politica“ la o parte, şi încredinţând conducerea şcoalelor de meserii unor oameni speciali, energici şi capabili, cu însărcinarea de a elabora programe de studii în conformitate cu nevoile actuale ale industriei noastre. Pe lângă aceasta, şi fiindcă oricât de bine ar şti meseria sa, românul, *individual*, nu mai poate astăzi răzbate prin pătura groasă de străini, cari sunt gata să-l nimicească prin mijlocul unei concurenţe neleale, am constatat că nu ni mai rămâne astăzi decât de a ne lupta pe calea de *tovărăşie*, înfiinţând *asociaţii de producere sub forma de ateliere de practică*, alipite pe lângă şcoalele noastre de meserii, şi în cari elevii absolvenţi ar putea să-şi dobândească pe lângă experienţa, şi capitalul trebuitor pentru a se statornici însâşi ca maiştri, când s'ar simţi destul de vrednici pentru aceasta. Pe lângă aceste societăţi de producere, s'ar înfiinţa, din iniţiativă privată, *societăţi cooperative de consumaţie* îndreptate mai ales asupra acelor obiecte de prima necesitate, a căror comerţ se află aproape exclusiv în mâinile străinilor. In chipul acesta s'ar pregăti terenul pentru iniţiativa privată individuală, atât de anevoioasă acum, pe lângă că s'ar înbunătăţi calitatea mărfurilor debitate şi s'ar efteni

pentru noi românii, cari plătim astăzi orice obiect cumpărat dela evreii *mai scump,* tocmai pentru că suntem români.

– Intrucât se atinge de concurența din afară, am putut constata că nu vom putea întemeia o industrie la noi în țară, până când nu vom lua măsuri de ocrotire în contra fabricatelor străine cari inundează piețele noastre. Aşa fiind, adoptarea unui sistem vamal, nu probiționist, dar protecționist în înțelesul util al cuvântului, cu apărarea mai întâi a acelor industrii cari sunt în strânsă legătură cu agricultura, şi numai întrucât se atinge de egalizarea vremelnică a condițiilor de fabricare, atât de inferioare la noi față cu străinătatea, devine pentru țara noastră o adevărată chestiune de viață. Şi cu toate că rezultatul imediat pentru consumator, ar putea fi o urcare momentană a prețurilor şi o scădere a calității mărfurilor, totuşi situația în care ne găsim, ni impune asemene sacrificii, fără de cari statul român nu va mai putea duce sarcina civilizației, care apasă pe fiecare an mai greu pe umerii săi. Incordarea tuturor puterilor noastre productive ni se impune dar, dacă voim şi noi *să luăm parte la opera de civilizație a popoarelor moderne, ca factori utili şi de sine stătători.*

Şl aceasta este tocmai şi încheerea generală la care vom trebui să ajungem.

A lua parte la opera de civilizație a popoarelor moderne, este chiar idealul nostru astfel precum el rezultă nu numai din desvoltarea noastră istorică, dar din însăşi necesitatea existenței noastre viitoare.

Aşa fiind însă, se înțelege că toate acțiunile noastre trebue să se subordoneze, în mod logic, realizărei acestui ideal, pe care sub nici un cuvânt şi nici odată nu trebue să-l perdem din vedere.

Pentru a ne învedera însă şi mai bine că acest ideal nu este numai o aspirație nehotărâtă a unui suflet liric, nu trebue să uităm că atât indivizii cât şi popoarele în relațiile lor, nu cunosc decât o singură lege, *legea celui mai tare.*

Sila domneşte, până acum, pe pământ, şi cine nu ascultă de legile ei, nu poate trăi în marginile împărăției sale.

Intre popoare precum şi între indivizii deosebiți, există o luptă aprigă şi neîndurată. Cei tari trăesc şi se înmulțesc,

cei slabi sunt osândiţi să piară. Neamuri au venit şi neamuri s'au dus, după vreme, săminţii nenumărate şi felurite au hălăduit pe acest pământ, de veacuri de când există, şi toate n'au cunoscut decât aceeaşi lege binefăcătoare şi dreaptă, care a făcut ca omenirea să sporească la fiecare pas, şi care domnind fără milă asupra tuturor deopotrivă, a scos omul sălbatic de prin desimile pădurilor nestrăbătute şi din fundul vizuinilor, în cari se adăpostea de-avalma cu fiarele, şi l'a adus pe pragul unei civilizaţii a cărei viitor întrevăzut, dacă nu prezentul ei încărcat de atâtea mizerii încă, ni umple sufletul de-o nespusă mângâere.

Dar când ne uităm îndărătul nostru, şi când ne gândim la trecutul acesta de groază, pare că văzduhul clocoteşte de gemetele acelor învinşi, şi câmpiile sunt albe de ciolanele celor jertfiţi dorinţei neînfrânate de a merge tot mai înainte, în calea oarbă către fericire.

Căci în alergarea aceasta nerăbdătoare, nimene nu poate fi cruţat. Milă nu e, şi nu trebue să fie. Fiecare voeşte şi are *dreptul* să trăiască, dacă are *puterea* de a trăi.

Şi nici unul n'a avut mai multe drepturi vreodată, decât a avut putinţa de a şi le dobândi.

Pe de altă parte, în lupta aceasta crudă, nimene nu se apără decât pe *dânsul*. Mai aproape decât *pe sine*, nu'şi are pe nimeni. Şi astfel se luptă indivizii unii cu alţii pentru a se răpune, şi popoarele pentru a se birui. La *omenire* nu se gândeşte nimeni, şi nici trebue să se gândească, deoarece *omenirea astfel cum se prezintă până acuma încă*, nu merită să trăiască pe acest pământ, care aşteaptă alte generaţii, alţi oameni ieşiţi din lupta pentru viaţă cu puteri mai vii, cu creeri mai încăpatori, cu inimi mai largi, cari vor stăpâni pământul *în pace*.

Şi dacă în mijlocul acestei ucideri oarbe şi neîndurate, a fraţilor între dânşii, izbucneşte câte odată un: *homo sum!* care-i face să tresalte şi să se cutremure de entuziasm, aceasta nu-i decât o rază pierdută pe care o trimete izvorul nesfârşit de lumină a viitorului îndepărtat, unor timpuri cufundate în întuneric. O aspiraţie nehotărâtă a sufletului omenesc către acel viitor mai fericit, pe care abia dacă-l întrezăreşte, dar care nu poate fi cuvântul de ordine al unor veacuri

crude, în cari indivizii se îndușmănesc până la sânge, și popoarele caută să se nimicească. Și astfel, cu toate că conștiința *umanităței*, a solidarităței dintre oameni, s'a trezit cu multe veacuri în urmă, și a tot crescut, afirmată cu entuziasm de teorie și susținută de jertfele martirilor cari se aprindeau ca niște făclii luminoase în calea omenirei, totuși, până astăzi încă, aceiaș lege dușmană e stăpână pe oameni: *legea celui mai tare.*

Este însă o deosebire între trecut și prezent în aceea ce se atinge de condițiile de luptă a oamenilor între dânșii.

Odinioară, pentru a avea dreptul să trăești, nu se cerea mai ales decât vitejie în războae. Astăzi, inteligența și activitatea primează, așa că reușita în luptă atârnă, în primul loc, dela munca unui popor în timp de pace, dela puterea sa de a produce.

Altădată, popoarele fiind izolate unele de altele din cauza lipsei de mijloace de comunicare, și din pricina puținei dezvoltări a mijloacelor de producere, fiecare trăia după puterile și nevoile sale. Popoarele harnice și industriale mai bine, firește; popoarele mai sărace, după cum da Dumnezeu, prin păduri nestrăbătute, prin bordee sub pământ, dar puteau trăi astfel, căci existența lor atârna atunci mai ales dela vitejia cu care știeau să se apere în contra dușmanilor, cari năvăleau din când în când, în cele mai multe cazuri însă, fără gânduri de cucerire, cu scopul numai de a găsi pradă. In vremile acelea, și în anume împrejurări, se poate spune că sărăcia era aproape o condiție de reușită în luptă. Căci un popor sărac, pe lângă că nu putea să ațâțe lăcomia unor dușmani prădalnici, era și mai puțin expus înrâurirei în totdeauna moleșitoare a proprietăței și a bogăției. Neavând ce pierde, ei trebuiau să aibă mai multă nepăsare în luptă, și mai multă vitejie prin urmare.

Treptat, treptat însă, lucrurile s'au prefăcut, și astăzi împrejurările sunt cu totul altele.

Desvoltându-se căile de comunicație, popoarele moderne nu mai formează în zilele noastre decât o singură familie, astfel că nimene nu mai poate acuma să se isoleze, ci trebue vrând nevrând, să iea parte la opera comună. Pe de altă parte, perfecționarea mijloacelor de a produce, a sporit bo-

găţiile întru atât, încât ele întrec cu mult trebuinţele naţiunilor cari le produc, şi face astfel că pe când odinioară popoarele întreprindeau războae pentru a prăda pe vecini, astăzi ele întreprind adeseori războae şi expediţii îndepărtate cu scopul de a găsi locuri de scurgere pentru cantitatea prea mare de bogăţii care le înăduşă. Iar soarta însăşi a războaelor atârnă mai mult dela perfecţionarea armelor şi în genere de mijloacele materiale de cari dispune un popor, decât de vitejia sa.

De aice rezultă însă următoarele deosebiri fundamentale dintre trecut şi prezent, în aceea ce se atinge de relaţiile popoarelor dintre dânsele:

Odinioară, fiecare popor putea să trăiască în marginile teritoriului său, după mijloacele de cari dispunea, şi după gradul propriu de desvoltare la care ajunsese; astăzi, perfecţionarea mijloacelor de comunicaţie apropiindu-ne unii de alţii, şi amestecând interesele tuturor, sileşte pe fiecare de a se pune la nivelul popoarelor celor mai înaintate, şi aceasta numai decât, cu necesitate. Altădată, fiecare popor îşi producea însuşi cele trebuitoare pentru traiul său: astăzi popoarele lucrează unele pentru celelalte, şi *trebue fiecare să lucreze*, pentru a putea să consume la rândul său şi să devie astfel un factor util pentru toţi. Şi însfârşit pe când în alte timpuri un popor sărac, dar viteaz, putea să se menţie şi să-şi păstreze teritoriul său, fără ca să i se ceară vre-o altă însuşire; în zilele noastre numai acele popoare pot birui, cari dispun de mijloace mai însemnate, şi pe lângă vitejie, care a trecut pe al doilea plan, se cere acea activitate stăruitoare în toate direcţiile, care produce bogăţia, condiţia cea mai de căpetenie astăzi pentru a eşi învingător în luptă.

Odinioară, şi noi românii am ştiut să apărăm ţările acestea, dând piept, vitejeşte, cu oardele de duşmani, cari în nenumărate rânduri s'au năpustit asupra noastră. Vijelii grozave şi crude au trecut peste noi, întinzând pustiul ca o pânză pe faţa vestejită a pământului românesc, dar ele nu au putut frânge cerbicia acestui popor, care nu a desnădăjduit nici când de viitorul său. Şi desigur că a fost, nu desbrăcat de orice virtute, acel neam de oameni care a răzbit prin atâtea

primejdii, care a fost călcat în atâtea rânduri, şi care pururea s'a ridicat, atunci când se părea că e mai aproape de peire.

Aşa a fost în trecut. Astăzi însă se cere mai mult dela noi, ca şi dela fiecare.

Ocupând una din poziţiile geografice şi politice cele mai însemnate în orientul Europei, şi stăpânind un pământ de o fertilitate neobişnuită, atunci când alte popoare nu mai încap în marginile strâmte ale teritoriului lor, istovit după atâtea veacuri de cultură, nu mai rămâne nici o îndoială, că sau vom deveni un factor util de civilizaţie, şi vom intra şi noi în rândurile popoarelor culte, sau vom fi cuceriţi de dânsele, ca fiecare element ce nu poate trăi de sine. Căci nu este cu putinţă ca în coastele Europei civilizate, a cărei pământuri nu mai încap mulţimea de norod ce creşte pe fiecare zi, să rămâe câmpii întinse necultivate, sau abia lucrate în mod sărăcăcios de către o poporaţie secătuită de nevoi şi de vicii, şi exploatată fără milă, de o mână de negustori, de crâşmari şi de arendaşi venetici şi netrebnici, fiinţi parazitare, care nu există decât din munca altora, pe care o speculează. Căci astăzi partea de teritor pe care a apucat a o cuprinde, fiecare popor este ţinut de a o apăra nu numai cu vitejia sa, în contra încălcărilor armiilor duşmane, dar cu activitatea sa de toate zilele, în contra cucerirei economice care năvăleşte din toate părţile, şi sub toate formele, fie ca marfă care se impune consumaţiei, şi-l sileşte de a se ocupa cu lucrările cele mai primitive, pentru a putea agonisi aceste fabricate ale unor popoare mai înainte, fie ca imigraţie a vreunui element străin, care acaparează mijloacele mai uşoare de câştig, lăsându-i sarcina grea a muncei curat materiale, care-l împiedică de a se dezvolta şi-l reduce în sclăvie. In această luptă însă, mai complicată şi mai grea în zilele noastre decât în trecut, aceeaşi lege e stăpână: *legea celui mai tare.* Popoarele slabe şi lipsite de agerime, acele cari nu sunt în stare să muncească şi să-şi apere cu energie, cu brutalitate chiar, drepturile lor, şi a căror elemente nu au destulă cohesiune, nu se înţeleg şi nu se sprijină unele pe altele, sunt destinate să piară mai târziu sau mai curând.

Şi este caracteristic, că deşi astăzi suntem cu mult mai luminaţi, şi cu toate că *teoria* generoasă condamnă, şi trebue

să condamne, ca una ce anticipează viitorul, orice deosebire între indivizi și între popoare, *în practică,* niciodată indivizii nu s'au îndușmănit mai mult, și popoarele nu și-au stat mai împotrivă, ca în timpurile noastre. Nici odată lupta nu a fost mai aprigă între oameni. Și această luptă este cu atât mai primejdioasă astăzi, cu cât ea urmează neîntrerupt, pe toate căile, și în tot momentul.

Așa fiind, pentru a putea trăi în mijlocul popoarelor moderne, este nevoe mai întâi de o afirmare energică în toate ramurile activităței omenești, având pururea în vedere, *interesul strâmt național,* știut fiind că punctul de vedere umanitar, nu poate fi decât al teoriei, și al viitorului.

Zicem al viitorului, pentru că avem convingerea că va veni o vreme mai fericită, când această îndușmănire crudă dintre oameni, se va preface într'o luptă binefăcătoare a tuturor deopotrivă în contra dușmanului comun, natura vitregă, materia rebelă, în contra căreia omul se războește de atâtea veacuri. Pentru a duce însă această luptă uriașă, la bun sfârșit, e nevoe ca fiecare să-și încordeze puterile păstrându'și originalitatea, până la ziua judecăței de pe urmă a popoarelor, când sila nu va mai fi stăpână pe noi, și când dreptatea se va sui în scaun, și va împărăți pe acest pământ, care geme sub povara fără-de-legilor. Și tocmai pentru a ajunge acea zi fericită, e nevoe de a ne lupta astăzi în contra tuturor acelor cari se pun în calea dezvoltărei noastre ca element etnic deosebit. Numai așa vom fi servit interesele adevărate ale umanităței, care nu sunt interese actuale, ci ale viitorului. Și pe când nu se desbat decât interesele cele mai strâmt egoiste, între popoarele deosebite, a vorbi de *umanitate* altfel decât ca de un *ideal,* către care trebue să aspirăm, dar a cărei drepturi nu se respectă în practica zilnică, decât numai întrucât ele nu vatămă interese naționale, este nu numai a fi un trădător al neamului din care faci parte, dar a deservi interesele bine înțelese ale omenirei. De aice rezultă că fiecare *e silit* să-și apere mai întâi nevoile sale și ale neamului său, oricât de dureros ar putea fi aceasta pentru acele suflete gingașe, cari nu se împacă cu ideea că interesele *„umanităței“* sunt nesocotite, în aceste timpuri de fer și de sânge.

Ca clasă conducătoare a poporului acestuia românesc, e

de datoria noastră de a apăra interesele sale. Când interesele aceste se împacă cu interesele umanităţei în genere, bine! Când aceste interese nu se împacă pentru moment, trebue să jertfim punctul de vedere umanitar, punctului de vedere naţional, care singur domneşte astăzi. Numai aşa vom fi servit şi cauza viitorului, a omenirei, păstrândune în contra tuturor.

Astăzi dar, în marginile acestei ţări, nu pot să existe interese altele, decât *interese curat româneşti* adică *ale rasei* noastre proprii. A vorbi de *umanitate* pentru a ne face să jertfim aceste interese, singurele reale, unui ideal îndepărtat, pentru unii chiar ipotetic ca realizare, este a trăda cauza acestui popor care munceşte cu palmele sale, din zori şi până în sară, pentru a ni da mijloacele de a sta în fruntea sa, ca să-l luminăm şi să-l conducem către bine. Căci omenirea nu există astăzi, ci numai popoare care se îngrădesc şi se luptă unele în contra celorlalte. Şi nimene nu-şi apără, în primul rând, decât existenţa sa curat materială. La dânsa e silit fiecare să se gândească, în această epocă de selecţiune a popoarelor, de pregătire a viitorului, care va fi, să o nădăjduim, mai fericit, şi în care se va fi împăcat în sfârşit, acea desbinare ce a existat pururea între aspiraţiile ideale ale unora, şi împrejurările reale în cari au fost chemaţi a se dezvolta.

Aşa fiind starea actuală a lucrurilor, pe care o putem regreta, dar pe care nu o putem schimba, şi constatându-se pe de oparte, că o afirmare energică în toate direcţiile, este o condiţie neapărată pentru a putea trăi, iar pe de altă parte, dovedindu-se, că această afirmare nu se face decât cu excluderea silită a celor mai slabi, trebue să căutăm a ne indeplini datoria către poporul care ne hrăneşte, şi care voeşte să trăiască.

Din acest punct de vedere, misiunea noastră se arată dela sine care trebue să fie. Căci după ce generaţia trecută ne-a dobândit neatârnarea politică şi a creat formele în năuntrul cărora trebue să ne desvoltăm mai departe, cu însuşirile rasei noastre deosebite, nu ni rămâne astăzi decât de a ne cuceri adevărata existenţă naţională, căutând să umplem acele forme, până acuma deşerte. Căci nu este destul de a avea o constituţie, care garantează cu dărnicie toate libertăţile, ci trebue şi

un popor vrednic de a le înţelege, şi gata de a le apăra, altmintrelea ea nu există decât pe hârtie. Nu este de ajuns de a decreta universităţi şi institute înalte de cultură, ci e nevoe de oameni care să sporească învăţăturile, altfel acele aşezăminte nu au fiinţă decât în decretul care le-a creat, şi în budgetul care le întreţine. Nu-i destul să te făleşti cu independenţa şi să te zici regat pentru a exista înăuntrul civilizaţiei moderne, ci trebue să te afirmi cu originalitatea ta, în toate ramurile ei de activitate. Şi nu-i de-ajuns să scrii cu buche mari *România* pe toate edificiile publice şi în fruntea tuturor hârtiiilor oficiale, ci trebue ca *poporul român* să fie cu adevărat stăpân pe ţara aceasta, creându-şi cu munca sa o cultură proprie, şi având şi artă, şi mişcare ştiinţifică, şi comerţ şi industrie ale sale, româneşti, adică ale *rasei* deosebite căreia aparţine. Şi fiindă atât artele cât şi ştiinţa, precum şi libertăţile înăuntru şi neatârnarea în afară, ca şi creşterea poporaţiei, depind până în sfârşit, dela desvoltarea materială, existenţa unui comerţ şi a unei industrii naţionale, în mâinele românilor de sânge, este prima condiţie pentru a putea exista cu adevărat liberi şi neatârnaţi.

Numai aşa vom putea trăi, pentru că numai aşa vom fi *un factor util şi de sine stătător în opera de civilizaţie a popoarelor moderne.*

Ridicându-ne însă la nivelul acestei civilizaţii, generaţiile viitoare vor putea să conlucreze şi ele la marea operă a dezrobirei sociale şi a înfrăţirei tuturor popoarelor, *idealul*, pe care nu trebue să-l perdem din vedere, în mijlocul necesităţilor dureroase prin care suntem siliţi să trecem, pentru a ne apropia de dânsul.

Iar dacă de pe acum ne vom pierde vremea cu un umanitarism fals, astfel precum îl predică zilnic şarlatanii şi demagogii venali, cari fac negustorie cu idei înaintate, atunci alte popoare vor domni în ţările dela Dunărea, nu poporul românesc.

MONOPOLUL ALCOOLULUI

MONOPOLUL ALCOOLULUI
(1895)

STUDIU INTRODUCTIV [1])

> Vă este cunoscut că abuzul băuturilor alcoolice ia, din nenorocire, o întindere crescândă, că partea populaţiunei rurale suferă de alcoolism, care este, în prea multe cazuri, cauză a sterilităţei, a boalelor mintale, a morţei premature, a sărăciei şi a multor crime.
>
> (Circulara ministerului de interne, către prefecţi, din 14 Aprilie 1894).

Năravul de a se ameţi cu băuturi alcoolice a existat în toate timpurile, începând cu antichitatea cea mai îndepărtată. Alcoolismul însă, intoxicaţia cronică şi generală cu alcool, având urmări aşa de funeste pentru Stat şi societate, e o boală a veacului nostru.

Odinioară vinul era băutura cea mai răspândită, şi, ca alcool propriu zis, rachiurile mai uşoare, şi întru cât-va mai curate: din vin, drojdii de vin, poame şi fructe de tot soiul. Cât despre bere, în ţările în cari se obicinuia, tăria sa era prea scăzută pentru ca să fi putut fi vătămătoare sănătăţei. In asemene condiţiuni, nu trebue să ne mirăm dacă beţia de altă dată avea un caracter mai vesel, mai puţin primejdios, mai nevinovat, am putea zice, decât beţia din timpurile noastre.

---

1) La *A. C. Cuza*: *Discursuri*, rostite, in şedinţele Adunărei deputaţilor din 7 Martie şi 22 Noembrie 1894. Expunere de motive şi Proiect de lege pentru Monopolul Vânzărei Alcoolului. 1 vol. pp. XXVIII + 144. Bucureşti 1895).

Starea aceasta de lucruri a durat în Franța, de o pildă, cam până pela anul 1854, când, în urma îmbolnăvirei vițelor de *oïdium,* se introduse fabricarea alcoolurilor industriale, cari înlocuiră în scurtă vreme rachiurile mai puțin vătămătoare din vin și fructe. De unde între anii 1840 și 1850 mijlocia anuală a producerei de alcool din substanțe făinoase, melasă, etc. fusese de numai 76.000 hectolitri asupra unei produceri totale de 891.500 hectolitri alcool, în anii dela 1853 până la 1857, mijlocia anuală a producerei alcoolului din substanțe făinoase, melasă, etc., a fost de 506.000 hectolitri, iar producerea rachiului din fructe, vin și drojdii de vin, numai de 165.000 hectolitri. Iar în anul 1885 producțiunea alcoolului din vin a scăzut la 23.240 hectolitri asupra unei produceri totale de 1.864.514 hectolitri.

Această schimbare radicală în producerea alcoolului se datorește, pe deoparte, scumpirei vinurilor din cauza îmbolnăvirei vițelor, și, pe de altă parte, progreselor realizate în fabricațiunea alcoolurilor industriale. In mai puțin de două-zeci de ani prețul alcoolurilor din vin s'a îndoit, pe când alcoolurile industriale au scăzut dela 150 și 160 lei hectolitrul, cât se plăteau în 1854, la 44 și 47 lei hectolitrul în 1884.

Consecința acestor prefaceri a fost îndoită: Mai întâi s'au înlocuit alcoolurile mai ușoare, din vin și fructe, cu alcoolurile grele din bucate, și, în al doilea rând, scăderea prețului a sporit consumația într'o proporție ne mai cunoscută până atunci. Astfel alcoolul din zilele noastre atacă organismul și prin calitatea sa mai proastă, și prin cantitatea mai mare în care se consumă, dând beției din timpurile moderne un caracter special, de o gravitate excepțională, care nu s'a observat mai înainte vreme.

„Părinți noștri, zice D. Gadaud, deputat în Camera fran-„ceză, aveau beția veselă, inofensivă și câteodată plina de „spirit, pentru că nu consumau de cât vin natural, sau rachiu „provenind din distilarea vinului natural. Contimporanii noștri „au beția sumbră, primejdioasă, tâmpitoare, pentru că nu beau „decât vinuri falșificate, sau rachiu provenind din distilarea „a tot soiul de substanțe cu totul străine de vinul natural. „In afară de neajunsurile morale, serioase fără îndoială, cari „rezultau din deprinderile lor de necumpătare, și anume:

„uitarea demnităţei personale şi lăsarea în părăsire a intere-
„selor lor, beţivii necorigibili mai că nu aveau alte consecinţe
„de suferit mai înainte vreme; beţia obicinuită nu produsese
„încă acea degradare adâncă, fizică şi morală, acea îndru-
„mare progresivă către degenerarea individului şi a rasei,
„care se observă în zilele noastre, şi căreea ar trebui să i se
„pună capăt fără întârziere. Astăzi beţia prezintă un caracter
„cu deosebire funest. Ea ne duce, în mod fatal, către acea
„înfricoşată boală, boala cea mai mare a secolului nostru:
„alcoolismul".

Beţia din timpurile noastre e în adevăr întunecată şi ucigătoare, un demon rău, care aruncă pe om pe cele mai de jos trepte ale degenerărei, secătuindu-i puterile şi compromiţând nu numai sănătatea şi averea individului viţios, ci şi sănătatea generaţiilor viitoare, şi, prin urmare — odată cu aceasta — întreaga economie a Statului.

Nu e mirare dar de a vedea că toate popoarele au întreprins în ultimul timp, o adevărată cruciată în contra alcoolismului, care primejduieşte viitorul culturei omeneşti. Şi în lupta aceasta anevoioasă, singurul mijloc care prezintă toate garanţiile de succes — formula definitivă a problemei, care ne preocupă, — se pare a fi *monopolul* băuturilor spirtuoase.

La începutul anului 1886, Senatul francez a numit o comisiune „cu însărcinarea de a face o anchetă şi de a prezinta,
„în termenul cel mai scurt cu putinţă, un raport asupra con-
„sumărei alcoolului atât din punct de vedere al sănătăţei şi al
„moralităţei, cât şi din punct de vedere al tesaurului". Chiar din primele sale şedinţe, comisiunea aceasta se pronunţă pentru monopol:

„Comisiunea după observările D-lor Dietz-Mounin şi Claude,
„recunoaşte că, odată cu chestiunea rectificărei complecte şi
„generale, chestiunea monopolului se pune în mod fatal".
(Proces-verbal, şedinţa din 14 Aprilie 1886).

In lunga expunere de motive a proiectului de lege pentru monopolul alcoolului, prezintat Reichstagului german, în anul 1886, se recunoaşte asemenea că numai monopolul poate să a deplină satisfacere diferitelor interese ce le agită problema alcoolismului. Proiectul acesta de lege a căzut atunci în adevăr; dar acum în urmă chestiunea s'a luat iarăşi în des-

batere, în sânul asociaţiunei economice a parlamentului german, care e pe cale de a prezinta un nou proiect de lege pentru monopolul alcoolului.

In Elveţia, unde monopolul funcţionează cu succes de la 1887 şi până astăzi, aceleaşi interese de igienă şi de moralitate au impus introducerea sa prin legea federală din 23 Decembrie 1886. Vorbind de rezultatele financiare ale acestei legi, D. *Etienne Martin* — în scrierea sa *l'Alcool en Suisse* (Paris, 1891) — ni spune următoarele:

„Monopolul, de altmintrelea, nici nu a fost introdus pentru „a procura Confederatiei noui mijloace băneşti....

„Autorii reformei au înţeles să facă, mai înainte de toate, „o operă de moralitate şi de salubritate, şi iniţiativa luată de „dânşii a fost susţinută şi sprijinită de o mişcare populară şi „foarte pronunţată, după cum o dovedesc marile majorităţi, „cari în două plebiscite, au sancţionat noua legislaţie".

Acum în urmă, în sfârşit, monopolul a fost introdus în patru gubernii în Rusia, rămânând ca această măsură să se aplice întregului imperiu, cu începere de la 1 Ianuarie 1896. Iar în Austro-Ungaria chestiunea e în studiu, şi monopolul alcoolului, urmărind întreitul scop de a reduce consumaţia, de a garanta calitatea băuturilor spirtuoase şi de a spori mijloacele budgetare, nu va întârzia de a deveni şi aci o realitate bine-făcătoare.

Se vede, dar, că experienţa şi studiile făcute în diferitele state de către oamenii competenţi, au avut ca rezultat de a stabili că singura măsură, de la care putem aştepta o îmbunătăţire reală a stărei actuale de lucruri şi o soluţiune definitivă a problemei alcoolismului, este monopolul alcoolului.

La noi în ţară, răspândirea alcoolismului a luat proporţiuni cu totul îngrijitoare. Toţi acei cari observă cu luare aminte faptele sociale, constată o degenerare progresivă a rasei noastre, mai ales prin alcool, şi datele statistice înregistrează pe fie-care zi scăderea poporaţiei româneşti şi înmulţirea străinilor.

Asupra acestui fapt, de o gravitate excepţională, am voit să atrag obşteasca luare aminte, aducând chestiunea alcoo-

lismului înaintea Parlamentului, şi căutând a-i da o soluţiune printr'un proiect de lege pentru monopolul alcoolului.

Publicând astăzi, în acelaşi volum atât discursul rostit în şedinţa de la 7 Martie 1894, cât şi proiectul de lege pentru monopolul vânzărei alcoolului, depus pe biuroul Camerei în şedinţa de la 22 Noembrie a aceluiaşi an, am crezut să fac o lucrare completă, pe cât mi-a fost cu putinţă, asupra chestiunei, îndeplinindu'mi ast-fel pe deplin datoria faţă cu una din cele mai grave necesităţi ale timpului nostru.

Discursul citat studiază efectele vătămătoare ale alcoolului în genere, şi caută să invedereze, în special, lăţirea alcoolismului la noi în ţară, ajungând la concluzia că singurul mijloc pentru a pune capăt unei stări de lucruri care vatămă interesele noastre cele mai vitale, este introducerea monopolului spirtuoaselor.

Proiectul de lege pentru monopolul vânzărei alcoolului, se încearcă să dea o soluţiune, potrivită cu împrejurările noastre, problemei alcoolismului.

Expunerea de motive la acest proiect de lege, în sfârşit, face un studiu comparativ al diferitelor proiecte de legi ce s'au prezintat aiurea, şi, în acelaşi timp, studiază în mod general întreaga economie a proiectului nostru, precum şi fiecare articol în deosebi, din diferitele puncte de vedere sub cari se înfăţişază.

Nu'mi mai rămâne, dar, de cât foarte puţin de adăugit în acest studiu introductiv, fie pentru a sprijini cu noui dovezi spusele noastre de până acum, fie pentru a arăta care ar putea să fie rentabilitatea monopolului, fie pentru a răspunde pe scurt, nu criticei care nu s'a făcut, ci împotrivirei ce o întâmpină acest proiect de lege din partea celor interesaţi.

Pentru a se vedea, mai întâiu, în ce măsură alcoolismul tinde să sporească la noi în ţară, pe lângă datele ce le-am adus în coprinsul acestei lucrări, iată cari au fost taxele încasate din băuturile spirtuoase pe cinci ani, de la 1889 până la 1894: (vezi tab. pag. 94).

Vrea să zică, numai în această perioadă de cinci ani, veniturile Statului dela spirtuoase au trecut de la 7 la 15 milioane. La acest spor nu au contribuit, mai ales, de cât băuturile fabricate, ale căror taxe s'au urcat dela 6 la 14 milioane, pe

Venitul din băuturile spirtuoase

Exerciţii	Taxa asupra băuturilor fabricate		Taxa asupra băuturilor pe vii şi pruni		Total	
1889—90	6.573.874	14	872.506	45	7.447.400	45
1890—91	8.551.3[illegible]2	31	907.847	05	9.459.385	61
1891—92	10.167.081	76	959.661	56	11.127.266	52
1892—93	10.121.329	73	972.949	38	11.094.315	61
1893—94	14.096.701	78	968.976	79	15.070.253	27

când taxele asupra hectarelor de vii şi pruni au rămas aproape staţionare. Faptul acesta, care dovedeşte că alcoolurile fabricate tind să înlocuiască rachiurile mai puţin vătămătoare din vin şi fructe, e de cea mai mare importanţă pentru concluziunile la cari voim să ajungem.

S'ar putea crede că taxele aceste fiind percepute pentru tot alcoolul, şi pentru alcoolul exportat prin urmare, sporirea taxelor nu este o dovadă a sporirei consumaţiei. Dela 1889 încoace, însă, suprimându-se prima de export, exportul nostru a scăzut cu totul, după cum se poate vedea din următoarea tabelă:

Spirt exportat

Anii	Litri	Grade
1888—89	3.225.914	30.768.502
1889—90	17.731	167.909
1890—91	12.679	120.450
1891—92	—	—
1892—93	48.855	474.858

Veniturile băuturilor spirtuoase provin dar, aproape exclusiv, de la alcoolul consumat în ţară.

Intinderea alcoolismului rezultă și din sporirea constantă a debitelor de băuturi spirtuoase, al căror număr a fost:

In 1886. . . . . . . 23.533 debite;
„ 1888. . . . . . . 24.578 „
„ 1890. . . . . . . 25.866 „
„ 1892. . . . . . . 26.316 „
„ 1893. . . . . . . 27.111 „

Numărul debitelor e, de altmintrelea, în afară de ori-ce proporție de mare, după cum rezultă din datele publicate de direcțiunea statisticei generale în buletinul său pe anul II, 1893, No. 4:

Debitele de băuturi spirtuoase în raport cu populațiunea la 1 Septembre 1893

	JUDEȚELE	In comunele urbane			In țara intreagă		
		Debite	Locuitori	Câți locuitori la un debit	Debite	Locuitori	Câți locuitori la un debit
1	Argeș	165	15.007	91	648	177.714	274
2	Bacău . . .	238	19 200	81	1.089	172.496	158
3	Botoșani . . .	247	35.156	142	706	147.986	210
4	Brăila . . .	667	46.715	70	1.140	118.731	104
5	Buzău . .	317	22.505	71	1.153	195.834	170
6	Constanța . .	177	17.391	98	423	96.033	227
7	Covurlui . . .	632	59.143	94	1.036	127.153	123
8	Dâmbovița . .	140	10 878	78	871	179.143	206
9	Dolj	376	35.453	94	1.392	302 385	215
10	Dorohoi . . .	158	16.142	102	535	135.248	252
11	Fălciu	131	12.660	96	488	83.699	172
12	Gorj	59	4.076	69	399	153.574	385
13	Ialomița	142	8.125	57	955	146.630	154
14	Iași	562	77.344	138	991	175.379	177
15	Ilfov . .	2.274	199.977	88	3.551	420.591	118
16	Mehedinți . .	167	15.590	93	712	208.260	292
17	Muscel . . .	83	10.180	123	447	95.494	216
18	Neamțu . . .	215	27.653	129	618	137.990	223
19	Olt . . .	72	5.283	73	485	120.853	249
20	Prahova . . .	469	50.040	107	1.380	257.101	186
21	Putna	422	22.823	54	1.063	126.432	119
22	Râmnicu-Sărat .	163	10.533	65	755	115.014	152
23	Roman . .	114	14.157	124	419	101.549	242
24	Romanați . .	163	15 495	95	785	173.393	221
25	Suceava . . .	90	8.477	94	431	115.857	269
26	Tecuci	100	9.261	92	582	107.072	184
27	Teleorman	332	29.347	88	969	201.731	208
28	Tulcea . . .	302	34.440	114	537	103.678	193
29	Tutova . . .	213	20.008	94	638	102.521	161
30	Vaslui . .	93	7.454	80	541	99.841	185
31	Vâlcea	131	12.628	96	615	166.683	271
32	Vlașca . . .	177	12.559	71	757	172.277	227
	Total .	9.591	885.700	92	27.111	5.038.342	186

In comunele urbane, avem dar, în mijlocie, un debit la 92 locuitori, şi în toată ţara, un debit la 186 locuitori. In special pentru judeţele din Moldova, trebue să ţinem seamă, pe lângă aceasta, că majoritatea poporaţiei urbane se alcătueşte astăzi de evrei, cari se abţin cu totul de la consumarea băuturilor spirtuoase. Debitele din această parte de ţară trebue să fie dar calculate numai după poporaţia creştină.

Dar chiar păstrând această proporţie de un debit la 92 locuitori în comunele urbane şi de un debit la 186 locuitori la toată ţara, pentru a ne da seamă despre lăţirea alcoolismului la noi în ţară, trebue să ne amintim că una din părţile cele mai alcoolizate din Europa, şi anume oraşul *Gothenburg* din Suedia nu avea, în anul 1857, de cât un debit la 257 locuitori, ceea ce s'a părut atât de grav, în cât cetăţenii acestui oraş, din propria lor iniţiativă, au întreprins acea luptă memorabilă în contra alcoolului, care a dat în scurtă vreme rezultate aşa de frumoase.

In asemene condiţiuni, nu trebue să ne mirăm dacă ţara noastră a ajuns a fi printre ţările cele mai alcoolizate din Europa, după cum se arată din următoarea tabelă publicată în buletinul statistic al ministerului domeniilor, anul II, 1893, No. 4: (vezi tab. pag. 97).

Urmează dar că suntem printre ţările cari consumă mai mult alcool, consumând în acelaşi timp şi vin mai mult.

Pe lângă aceasta e de observat că alcoolismul la noi în ţară trebue să aibă o înrâurire cu atât mai vătămătoare, cu cât poporaţia noastră, trăind în condiţiuni climatice foarte nepriincioase, din acest punct de vedere, cu călduri şi geruri extreme, e cu totul rău hrănită şi lipsită de cele mai elementare noţiuni de higienă. Aşa fiind, nu e mirare că alcoolul face la noi mai multe victime de cât aiurea, şi că poporaţia noastră se topeşte şi degenerează, mai ales prin oraşe, unde contribue şi alţi factori la scăderea elementului românesc.

Această descreştere a poporaţiei noastre, datorită în mare parte abuzului băuturilor spirtuoase, a fost constatată de multă vreme de toţi autorii cari s'au ocupat mai de aproape cu demografia ţărei.

Medicul primar al oraşului Iaşi, Dr. *G. Flaişlen*, în raportul său pe anul 1875; Dr. *Agappi*, în teza sa inaugurală: *Cer-*

Consumaţiunea de băuturi în diferite ţări

ANUL	ŢARA	Consumaţiunea pe cap in litri		
		Spirt de 100 grade	Bere	Vin
		Litri		
1889—92	Belgia	4.45	187	3
—	Bosnia	—	—	5
—	Bulgaria	—	—	104
1880—90	Danemarca . . .	6.2	33	1
1891—92—93	Imperiul german .	4.4	107.8	6.4
1888	Finlanda . .	2.1	—	—
1885	Franţa . . .	7.7	22	94
—	Grecia	—	—	10 9
1880	Marea Britanie şi Irlanda . . .	2.68	143.9	2
1885—1892	Olanda	4.46	39	2
1882—1885	Italia	1.4	0.9	95
1891	Norvegia . . .	1.84	29.5	1
1892	Austro-Ungaria	4.37	33	22
—	Portugalia . . .	—	—	96
1892—93	România	Intre 3 şi 5	0.6	56.4
1883—86	Rusia . . .	3.37	4.6	3
1883—89	Suedia	3.25	4	1
1890—91	Elveţia	3.16	45	1
—	Spania	—	—	115
1883	Statele-Unite . .	2.4	31.3	—

cetări demografice asupra populaţiunei României şi în special asupra districtului şi oraşului Iaşi (Bucureşti, 1876), precum şi D. Dr. *C. I. Istrati,* în opera sa cunoscută: *O pagină din Istoria contimporană a României* (Bucureşti, 1886), au atras obşteasca luare aminte asupra urmărilor alcoolismului la noi în ţară.

In scrierea sa, *Alienatul în faţă societăţei şi a ştiinţei* (Bucureşti, 1877), D. Dr. *Şuţu,* ni spune următoarele despre înrâurirea alcoolului asupra facultăţilor mintale, după cercetările făcute în ospiciul Mărcuţa:

„Dacă spre exemplu vom lăsa la o parte infirmităţile cere-„brale, cari se prezintă din nenorocire în cazuri numeroase „în ospiciul Mărcuţa, şi vom socoti numai afecţiunile mintale, „propriu zise, *vom constata 40 la 100 cazuri determinate „prin abuzul băuturilor alcoolice.*

Observăm că proporţiunea aceasta e îndoit de mare decât aceea ce se constată în străinătate.

Acum în urmă, în raportul său general pe anul 1892. Dr. *I. Felix*, directorul general al serviciului sanitar, confirmă părerea colegilor săi:

„Ospiciile noastre de alienaţi, zice d-sa, nu sunt suficiente „pentru adăpostirea acelora dintre smintiţi cari trebue să se „interneze în asemenea institute, cari nu se pot lăsa în liber- „tate. Ministerul de interne este ocupat cu pregătirea construc- „ţiunei a două mari ospicii noui pentru alienaţi, şi *dacă cer- „cetăm cari sunt la noi cauzele principale ale boalelor min- „tale, găsim două: abuzul spirtului şi consumaţia porumbului „stricat, alcoolismul şi pelagra.* Consumaţia excesivă de alcool „a ţăranului nostru are, pe lângă ruinarea sănătăţei, pe lângă „influenţa demoralizatoare şi producătoare de crime, şi conse- „cinţe economice directe, căci cheltuiala pentru băuturi repre- „zintă o parte însemnată a micului budget de cheltueli a fa- „miliilor rurale, zicem a familiilor, căci în multe sate toată „familia bea şi tocmai beţia copilului constitue o calamitate".

In raportul său pe anul 1893, făcând încă odată statistica populaţiunei, directorul general al serviciului sanitar constată starea de decădere a poporaţiei noastre, rezumându-se astfel:

„Statistica ne arată că pe alocuri creşterea populaţiunei ro- „mâne nu e normală; că în multe comune natalitatea este „prea mică, mortalitatea prea mare; că deşi populaţiunea „română a ţărei întregi se înmulţeşte prin naşteri, această „înmulţire este insuficientă în mai multe judeţe şi în cele mai „multe comune urbane.

„Rezultatele acestui studiu sunt triste; le vom dezvolta „mai jos, vom expune în cifre faptul, deja de mult cunoscut „că în multe comune populaţia autochtonă scade şi că ele- „mentele străine ocupă golul lăsat de români."

După ce vorbeşte de *întinderea înspăimântătoare a abuzului băuturilor alcoolice* D. Dr. Felix, cercetând cauzele descreşterei poporaţiei, spune următoarele:

„*Cauzele acestei mortalităţi*, extraordinare, şi pe alocurea „a natalităţei cu totul mici, sunt pe lângă sărăcie, boalele „cronice ca: paludismul, pelagra, *alcoolismul*, sifilis şi boalele

„acute ca; gastro-enterita copiilor, datorită hranei lor iraţio-
„nale, esantemele acute şi difteria“...

Aceste constatări făcute de autoritatea sanitară cea mai înaltă a ţărei, şi cari ni arată că alcoolismul a luat proporţiuni aşa de mari, încât el e una din cauzele principale a boalelor mintale, a mortalităţei extraordinare şi a natalităţei prea mici, sunt de o gravitate excepţională, şi nu au nevoe de comentarii. Ar fi numai de adăugit, pentru a determina importanţa respectivă a diferitelor cauze enumerate mai sus, că abuzul băuturilor spirtuoase slăbind organismul, îl predispune la diferite boale, şi e una din cauzele de căpetenie a sărăciei. Şi paludismul, şi pelagra, şi celelalte boale, precum şi sărăcia, sunt dar în adevăr cauze ale mortalităţei prea mari şi ale natalităţei cu totul mici, dar şi aceste cauze nu sunt în parte, la rândul lor, decât consecinţe ale unei alte cauze mai generale: alcoolismul.

Un magistrat distins şi bine cunoscut, D. *Ion T. Bastaki*. procuror general pe lângă curtea de apel din Galaţi, într'un discurs ţinut cu ocaziunea deschiderei anului judecătoresc şi publicat în *Monitorul Oficial* No. 196 din 6 Decembrie 1894, atrage privirile tuturor asupra răspândirei alcoolismului la noi în ţară:

„De câţiva ani, adică de vre-o patru-zeci ani, de când al-
„coolismul s'a răspândit în ţara noastră, mai cu seamă prin
„oraşe, şi apoi treptat printre populaţiunile rurale, zice distin-
„sul magistrat, am ajuns astăzi să vedem pe muncitorul din
„oraşe, şi mai cu seamă pe acel dela sate, ostenit de munca
„grea şi obositoare, să nu mai poată, din cauza hranei rele
„şi insuficiente, să-şi recapete puterile pierdute, aşa că zilnic
„organismul său depere... *Te cuprinde jalea când vezi pe fe-*
„ţele ţăranilor urmele hidoase ale mizeriei, a leneviei, a des-
„frânărei şi a celorlalte produse monstruoase ale alcoolismului“...

„Cine nu vede că, în mai puţin de o jumătate veac,
„absorbţiunea unor cantităţi aşa de mari de băuturi spirţuoase
„a devenit pasiunea cea mai mare la populaţiunea muncitoare
„şi că efectele naturale şi directe ce alcoolismul a produs în
„ţara noastră, nu pot fi decât neagra sărăcie, care şi-a ales
„domiciliul în căminile clasei muncitoare, desfrânarea şi de-
„pravarea moravurilor, şi, ca consecinţă firească, nimicirea

„legăturilor de familie, ceeace a dat naştere la multiplicitatea „concubinajelor, slăbirea fizică a organismului şi slăbirea inte- „ligenţei din cauza intoxicărei alcoolice“...

Studiind efectele alcoolismului asupra criminalităţei, D. Bastaki mai spune următoarele:

„In altă ordine de idei, dacă examinăm efectele dezastru- „oase ale alcoolismului în ţara noastră, vom găsi că crimi- „nalitatea joacă un rol important. Aşa de exemplu, în judeţul „Râmnicu-Sărat, media pe cei trei din urmă ani judecătoreşti „1891—94, a criminalităţei, provocate de excesele beţiei, este „de 17.13 % din acuzaţii judecaţi pentru crime, cari le-au „comis în stare de beţie. In judeţul Putna, media pe cei trei „ani, adică 1891—94, este de 25.75 % din acuzaţii cari au „comis crime în stare de beţie. In judeţul Tutova, media pe „anii 1891—92 şi 1892—93 este de 25.25 % din acuzaţii cari „au comis crima în stare de beţie.

„Aceste date statistice asupra criminalităţei numai, adică „numai pentru fapte criminale, le-am obţinut din examinarea „dosarelor curţilor cu juraţi din aceste judeţe“.

Dacă s'ar fi făcut statistică şi pentru delicte, desigur că procentul acesta ar fi fost îndoit de mare.

Constatările acestea făcute de oamenii cei mai competenţi în materie, de medici primari ai oraşelor, de directori de ospicii de alienaţi, de însuşi directorul general al serviciului sanitar, şi de magistraţi, cari zilnic sunt în contact cu păturile mai de jos ale poporului, ar trebui să producă o adâncă mişcare în sufletul tuturor, şi să ne deştepte asupra pericolului de care suntem ameninţaţi.

Şi pentru a se vedea cât de profundă este starea de degenerare alcoolică a poporului nostru, voi rezuma, în puţine cuvinte, părerea unuia din cei mai distinşi specialişti ai ţărei noastre, Dr. *A. Obregia,* profesor la facultatea de medicină şi medic primar al ospiciului dela Mărcuţa.

In raportul ştiinţific anual către eforia spitalelor civile, luând în cercetare manifestaţiunile produse direct de alcoolism — după registrele oficiale păstrate în ospiciul Mărcuţa dela 1864 şi până în momentul de faţă—d. Dr. Obregia constată că numărul cazurilor de alcoolism şi intensitatea lor a mers crescând considerabil. Mai departe, studiind manifestaţiunile de-

generative, atât asupra stărei mintale cât şi corporale a pacienţilor, D-sa a ajuns a stabili că *principala cauză eficientă a acestor degenerări a rasei este alcoolismul*. Fie singur, fie mai ales în colaboraţie cu alte cauze, precum: higiena defectuoasă, sifilisul, paludismul, pelagra, etc., *alcoolul produce o stare de profundă mizerie fiziologică pe care se grefează tot felul de boale ale sistemului nervos şi ale creerului. Mai mult decât atât, puterea de procreare a indivizilor este atinsă într'un mod profund:* ei rămân cu totul sterili sau dau naştere unei progenituri degenerate, diforme, infirme, care se stinge în vârsta crudă, sau care e lovită mai târziu de tot felul de boli mintale, în cea mai mare parte incurabile.

Comparând manifestările degenerative constatate prin dările de seamă ale altor ospicii similare din străinătate, cu resultatul observaţiunilor făcute în ospiciul Mărcuţa, D. Dr. Obregia a ajuns a se convinge că *proporţia degenerărilor somatice şi mentale în ţară, tinde a creşte într'o progresiune mai repede chiar decât în ţările cele mai alcoolizate*. Masivul poporaţiunei noastre relativ mic, mult mai tânăr în civilizaţie, şi care ar trebui să fie, ca multe alte popoare tinere din Europa, mai scutit de această plagă a degeneraţiunilor, se arată din contra foarte adânc alterat în puterea sa de rezistenţă şi de procreare. Forma clinică a tuturor acestor manifestări morbide şi cifrele statistice scoase din registrele ospiciului, permit a susţine că *la baza cauzelor provocătoare a degradărei acesteea este alcoolul, şi mai ales alcoolul de calitate proastă şi falsificat.* In rezumat, după statistica medicala a unui număr relativ mare de ani, reese un proces de desorganizare progresivă a organismului maselor poporului nostru, care formează temeiul existenţei Statului.

Aceasta este părerea medicului primar al ospiciului Mărcuţa, întemeiată pe datele statistice medicale culese în curs de trei-zeci de ani. Rezultatul e îndeajuns de trist, cum se vede. Cu toate acestea, observările făcute în ospiciul Mărcuţa nu privesc, mai ales, decât o parte a ţărei, cea mai fericită, şi anume poporaţia din Muntenia, care consumă mai multă ţuică şi mai puţin alcool din bucate. In Moldova, unde se consumă aproape numai alcool din cereale şi din cartofi, produs în velniţe cu totul primitive — şi adăugit cu tot soiul

de materii otrăvitoare, pentru a-i drege gustul când se pune în consumaţie — urmările alcoolismului sunt cu mult mai vătămătoare. Nu trebue să ne mirăm dar de a vedea că poporaţia ortodocsă scade mai ales în această parte a ţărei, pe când *evreii cari se abţin cu totul de uzul băuturilor spirtuoase*, se înmulţesc, dupe cum se poate vedea şi din următoarea tabelă :

Anul 1893

ORAŞELE	ORTODOCŞI			EVREI		
	Născuţi	Morţi	Excedent	Excedent	Morţi	Născuţi
Bacău	162	180	— 18	+ 113	150	263
Botoşani .	395	483	— 88	+ 251	479	730
Brăila	1.472	1.747	— 273	+ 191	227	418
Craiova	1.037	1.327	— 290	+ 38	43	81
Galaţi	1.330	1.624	— 294	+ 85	359	444
Herţa	30	32	— 2	+ 46	43	89
Huşi	294	314	— 20	+ 70	86	156
Iaşi . . .	895	1.237	— 342	+ 698	880	1.578
Mihăileni . .	35	52	— 17	+ 43	50	93
Târgu-Neamţ .	141	161	— 20	+ 48	69	117
Piatra . . .	301	377	— 76	+ 104	221	325
Roman . . .	212	260	— 48	+ 103	158	261
Târgu-Frumos .	65	89	— 24	+ 51	55	106

Este cunoscut că la noi în ţară invaziunea evreilor şi alcoolismul stau în legătură, am putea zice, de cauză şi efect.

„Causa acestei stări de lucruri, zice doctorul Felix, în ra„portul său pe anul 1893, vorbind de oraşele de peste Mil„cov, este pe lângă predominarea numerică a israeliţilor din „aceste oraşe, faptul că toate operaţiunile bănoase, comerciul „şi industrla, sunt în mânile israeliţilor, că între meşteşugari „şi comercianţi se află un număr mic de români".

Este de observat, In adevăr, că printre oraşele de mai sus, numai Brăila şi Craiova sunt oraşe munteneşti, pe când toate celelalte sunt din Moldova. Dar aceleaşi cauze producând aceleaşi efecte, peste puţină vreme, invaziunea evreilor şi alcoolismul întinzându-se şi asupra oraşelor din Muntenia, ele vor înfăţişa aceeaşi priveliştc ca oraşele din Moldova, astăzi desnaţionalizate.

Cât despre poporaţia rurală, iată ce ni spune doctorul Felix în raportul citat:

„In general, judeţele din Moldova au natalitatea mai mică, „şi mortalitatea mai mare, şi, prin urmare o creştere mai „mică a populaţiunei rurale decât judeţele din Muntenia. In „anul 1892 D. Fr. Damé a exprimat proporţiunea deceselor „populaţiunei întregi pentru Muntenia cu cifra de $26._{9}\,^{0}/_{0}$, „pentru Moldova cu $37._{6}\,^{0}/_{0}$. *Causa înmulţirei insuficiente a „populaţiunei din judeţele de peste Milcov* este sărăcia mai „mare a ţăranilor din Moldova, situaţiunea lor economică „mai grea şi *abuzul mai mare al băuturilor spirtuoase*„.

Faţă cu atâtea dovezi, ar fi cam greu de a se tăgădui înrâurirea cu deosebire nefastă a alcoolului la noi în ţară. Totuşi, acei interesaţi în cauză, neputând să mărturisească adevărul, că nu sănătatea publică şi interesele generale ale Statului îi preocupă, ci folosul propriu, recunosc de formă, legitimitatea acestor interese superioare, dar pretind că sunt şi alte mijloace pentru a le garanta, decât monopolul.

Fiind-că acesta e terenul pe care tinde să se strămute chestiunea, şi de şi am răspuns de mai înainte la această obiecţiune, în expunerea de motive a proiectului, să ni fie permis de a arăta şi acum, pe scurt, motivele pentru cari problema alcoolismului nu se poate rezolva în sistemul libertăţei comerţului cu alcool.

Sunt trei interese legitime pe cari nu trebue să le pierdem din vedere, când ne încercăm de a găsi o soluţiune acestei grave probleme. Mai întâiu, trebue să reducem, pe cât se poate, consumarea alcoolului; în al doilea rând, trebue să garantăm calitatea băuturilor spirtuoase, şi, în sfârşit, să căutăm a nu jigni interesele fiscale ale Statului.

Nici unul din aceste desiderate, dar mai ales acele două dintâiu, nu pot să fie nesocotite. Zicem, *mai ales acele două dintâiu,* pentru că nu poporul există pentru finanţe, ci finanţele trebue să existe pentru popor. Aşa fiind, sistemul financiar care ar avea ca bază degradarea poporaţiei, şi care nu ar trăi decât din răspândirea viţiului celui mai ucigător al veacului, ar fi un sistem absurd, având ca rezultat final sărăcirea şi distrugerea contribuabililor, şi, prin urmare, secătuirea izvoarelor de bogăţie ale Statului. Şi tocmai acesta

este cazul sistemului nostru actual de percepere a impozitului asupra băuturilor spirtuoase, ale căror tendințe sunt curat fiscale.

Din moment ce Statul caută numai folos din vânzarea alcoolului, el nici nu poate face altfel de cât să dorească sporirea consumației băuturilor spirtuoase, înmulțirea debitanților, sporirea cârciumelor, răspândirea beției prin urmare, care devine astfel un isvor cu atât mai îmbelșugat de venituri, cu cât e mai generală. In acest sistem, ori-ce apărare în contra alcoolismului, reducerea consumației și garantarea calității băuturilor spirtuoase, ar fi cu totul nelogică. Căci Statul nu pune impozite pentru ca ele să fie neproductive. Și pentru ca Statul să poată încasa regulat veniturile din spirtuoase, cea dintâiu condiție ce se cere este ca debitanții să fie neîngrădiți în comerciul lor. Ori-ce bun ministru de finanțe va căuta, dar, pe toate căile să sporească consumația alcoolului și să ferească pe debitanți de orice supărare. Așa fiind, este evident că sistemul actual, prin chiar natura sa, nu poate să existe de cât cu sacrificarea intereselor celor mai grave ale sănătăței și ale moralităței publice.

Dar să ne închipuim că Statul, păstrând sistemul actual, s'ar hotărâ, în contra logicei lucrurilor, să se opue răspândirei alcoolismului, căutând, prin legi severe, să restrângă, de o pildă, numărul debitelor; să împiedice pe debitanți de a vinde băuturile spirtuoase pe datorie, sau în schimbul unor obiecte de prima necesitate; să prescrie pedepse în contra indivizilor găsiți în stare de beție și în contra cârciumarilor cari li-ar fi dat de băut; să împiedice de a se vinde băuturi spirtuoase minorilor; să fixeze ora de la care stabilimentele vor trebui să fie închise; să oprească vânzarea în timpul leturghiei; să stabilească un control sever pentru garantarea bunei calități a băuturilor; să urmărească pe contravenienți, și așa mai departe. Se naște însă întrebarea dacă o asemenea procedare ar putea să dea rezultate.

Numai din enumerarea câtor-va dispoziții ce ar fi neapărat trebuitoare pentru atingerea scopului dorit, se poate vedea la ce complicație de măsuri legislative am fi siliți să ajungem păstrând sistemul actual. Dar să admitem că am parveni, după ani îndelungați de desbateri parlamentare, să creăm un

asemenea arsenal de legi, încă trebue să recunoaştem, că nu am ajunge, pe calea aceasta la nici un rezultat.

In teorie generală, două ipoteze sunt cu putinţă: se poate ca sistemul acesta să dea roadele sale, scăzând consumarea băuturilor spirtuoase. In cazul acesta, Statul va avea deficite însemnate, şi debitanţii pagube, pe lângă vexaţiunile de tot soiul la cari ar fi supuşi prin aplicarea atâtor dispoziţiuni restrictive. Asigurarea intereselor sănătăţei publice nu s'ar dobândi, dar, de cât cu sacrificarea desăvârşită a intereselor băneşti ale Statului şi ale cârciumarilor, cari, în scurtă vreme, ar cădea victimele acestui sistem financiar.

Se poate asemenea, în a doua ipoteză, ca toate legile şi toate regulamentele noastre să nu aibă nici un efect, şi atunci se înţelege că truda noastră ar fi fost zadarnică şi întreprinderea copilăroasă.

In practică, însă, păstrând sistemul libertăţei comerciului cu alcool, ori câte legi am face noi cu scopul de a reduce consumarea şi de a garanta calitatea băuturilor spirtuoase, putem fi siguri de mai înainte că ele nu vor da nici un rezultat, pentru următoarele motive:

Mai întâi, pentru că multe din măsurile propuse sunt chiar prin natura lor neaplicabile. Cum să faci, de o pildă, ca să nu se dea băuturi pe datorie sau în schimbul unor obiecte de prima necesitate? Cum să împiedici de a nu se amesteca băuturile, cu tot soiul de otrăvuri, chiar în momentul consumărei? Şi în sfârşit, în lipsa unei metode sigure, şi lesne de întrebuinţat, cum să controlezi băuturile spirtuoase pentru a vedea dacă nu conţin impurităţi în cantităţi nepermise?

In această privinţă, un memoriu prezintat Reichstagului german în anul 1890, şi care e foarte instructiv, se exprimă astfel:

„Nu există pentru moment, nici o metodă; bazată pe expe-
„rienţe chimice, care e în stare să ne facă să ştim a deosebi
„un cognac adevărat de o falşificare făcută cu oarecare di-
„băcie. Şi ne putem chiar îndoi că vre-odată chimia se va
„putea pronunţa în perfectă cunoştinţă de cauză asupra unor
„litigii de asemenea natură“.

Lipsind metoda sîgură şi lesnicioasă, este evident, chiar

dela început, că orice control al băuturilor spirtuoase devine imposibil.

In al doilea rând, trebue să recunoaştem, că, păstrând sistemul actual, orice legi am face ar fi inutile, pe motivul că aplicarea lor ar lovi interese aşa de multiple, în cât orice guvern ar trebui să renunţe de a le mai aplica.

Cel d'intâiu care ar interveni în favoarea debitanţilor ar fi desigur ministrul de finanţe, a cărui menire de căpetenie este să vegheze la prosperitatea finanţelor. Şi această intervenire ar fi întru cât-va legitimă. E cu neputinţă, în adevăr, ca să ceri, pe de o parte, să ţi se plătească sume însemnate, din vânzarea băuturilor spirtuoase, şi pe de altă parte să ei toate măsurile ca aceste sume să nu poată fi plătite, restrângând vânzarea obiectului impus, sau îngreunând comerţul, prin tot soiul de măsuri vexatorii.

Pe lângă aceasta, în sistemul actual, cârciumarii fiind o adevărată putere, se înţelege că autorităţile nu ar avea nici un interes de a se strica cu o categorie de cetăţeni, atât de importantă în alegeri, aplicându-li legea. Iar dacă şi guvernul şi autorităţile locale ar fi atât de nepăsătoare de existenţa lor, în cât ar prefera mai de grabă să cadă în alegeri, de cât să nu aplice legile existente, s'ar găsi fără îndoială atâţia bărbaţi politici cu vază, deputaţi sau senatori, cari ar interveni în favoarea bieţilor oameni persecutaţi în interesele lor. Ministrul ar trebui să cedeze; funcţionarii cari'şi vor fi făcut datoria ar fi poate chiar înlocuiţi, iar cârciumarii ar rămânea, ca şi în trecut, otrăvitorii patentaţi ai sănătăţei publice.

Dar să admitem că ministerul de finanţe, ar dori singur să'şi scadă veniturile, căutând să reducă consumarea băuturilor spirtuoase; să ne închipuim un moment că autorităţile ar lucra în contra intereselor politice ale partidului dela putere, cerând dela debitanţii de băuturi spirtuoase, nu sprijin în alegeri, ci respectarea legilor; să credem, în sfârşit, că a sosit vremea de apoi, şi că politicianii noştri se vor desinteresa de soarta unor cetăţeni aşa de utili, se naşte încă întrebarea: unde avem noi mijloacele şi personalul trebuitor pentru aplicarea unor asemene legi? Şi acesta este al treilea puternic motiv pentru care ori câte legi am face, nu vom ajunge la nici un rezultat, păstrând sistemul actual.

Ce numeroşi ar trebui să fie agenţii de control pentru a urmări falsificările şi fraudele de tot soiul în nenumăratele debite pe cari le necesitează starea actuală de lucruri? Din ce pătură anume ar putea să se recruteze, şi cu cât ar trebui plătiţi asemene agenţi pentru a fi capabili, de a se servi în mod inteligent, măcar de mijloacele cât de primitive de control ce li s'ar încredinţa? Şi în sfârşit, ce virtuţi morale ar trebui să aibă aceşti bieţi funcţionari rău retribuiţi, pentru a rezista corupţiunei?

Faţă cu starea noastră de cultură şi cu mijloacele de cari dispunem, este evident că un asemene sistem de legi nu s'ar aplica, devenind numai un mijloc de vexaţiune în contra comerţului cinstit, şi un izvor de îmbogăţire pentru câţiva funcţionari abuzivi.

Rămâne pe deplin dovedit, prin urmare, că, păstrând sistemul actual, nu vom parveni nici odată să dăm satisfacţiune celor trei mari interese ale fie-cărui stat modern: reducerea consumaţiei, garantarea calităţei băuturilor spirtuoase, şi sporirea mijloacelor budgetare.

In *sistemul monopolului*, toate greutăţile ce am văzut că se opun realizărei întreitului scop al fie-cărei legislaţiuni moderne asupra alcoolului, cad dela sine. Reducerea numărului debitelor, scumpirea alcoolului şi dispoziţiunea de a nu se vinde decât pentru a fi consumat în afară de localul debitului, va realiza de sigur restrângerea consumaţiei. Iar vânzarea pe datorie, sau în schimbul unor obiecte de prima necesitate, care contribue astăzi foarte mult la răspândirea alcoolismului şi la sărăcirea, prin camătă, a populaţiei, se înlătură prin faptul că debitanţii devin simpli agenţi ai regiei, având compturi regulate şi realizând beneficii prea neînsemnate, pentru a putea suferi perderile eventuale ale vânzărei pe credit.

Pe de altă parte, rectificarea de către Stat a ori-cărui alcool pus în consumaţie şi debitarea sa în sticle sigilate, prin agenţii fiscului, cari prezintă mai multe garanţii de moralitate, şi vor fi supuşi unui control mai sever, posibil faţă cu numărul lor mai restrâns, asigură pe deplin absoluta curăţenie a alcoolului pus în consumaţie.

Aşa dar, monopolul dă o deplină satisfacţie acelor două

mai însemnate interese ale Statului: reducerea consumaţiei şi garantarea calităţei băuturilor spirtuoase.

Cât despre cel de al treilea desiderat, de a se spori mijloacele budgetare, s'a obiectat de unii, în mod cam naiv, că nu ar fi cu putinţă de a restrânge consumarea alcoolului, realizând, în acelaşi timp, beneficii însemnate din vânzarea sa. Dar uşor se poate înţelege cum aceste două interese — duşmane în sistemul libertăţei comerţului cu alcool — se împacă foarte bine în sistemul monopolului.

Statul încasează astăzi o dare relativ minimă dela vânzarea alcoolului, beneficiile cele mari realizându-se de comercianţii cu ridicata şi cu amănuntul, şi de contrabandă, care absoarbe mai bine de jumătate din veniturile comunelor dela spirtuoase. Aşa fiind, în ziua când vânzarea se va face de către Stat, este evident, mai întâiu, că toate beneficiile, cari astăzi sunt ale comercianţilor, vor fi ale Statului. In al doilea rând, contrabanda devenind aproape imposibilă, întreaga cantitate de alcool, mai bine de jumătate a consumaţiei oraşelor, care astăzi nu plăteşte nici o dare către comune, profitând numai comerciului clandestin, va spori veniturile Statului. In sfârşit, Statul, scumpind alcoolul în interesul reducerei consumaţiei, va compensa şi pe calea aceasta perderile ce vor rezulta din faptul că se va consuma alcool mai puţin.

Ast-fel dar, în sistemul monopolului, Statul are trei izvoare îmbelşugate de venituri: beneficiile realizate asupra vânzărei, foloasele ce vor rezulta din stărpirea contrabandei, şi câştigul din scumpirea alcoolului. In sistemul monopolului, se poate, dar, ca să se consume alcool puţin şi cu toate acestea Statul să'şi sporească veniturile. *In sistemul libertăţei comerţului cu alcool, nici Statul, nici debitanţii, nu pot realiza foloase decât în proporţie cu sporirea consumaţiei, adică cu lăţirea viţiului beţiei.*

Calculând rentabilitatea monopolului spirtuoaselor în Germania, *H. Sand* în scrierea sa: *Das deutsche Spiritus-Monopol im Lichte der Zahlen* (Berlin, 1893), arată că sistemul actual de percepere a impozitului asupra băuturilor spirtuoase produce, în mijlocie, 141.700.000 mărci pe an. Bazat pe datele statistice oficiale, iată cari ar fi, după acest autor, foloasele ce le-ar putea da monopolul:

Cheltueli

200.000 hectolitri a 33 mărci spirt de melasă.	6.600.000	mărci;
2.380.000 „ „ $37^1/_2$ „ „ „ cereale și cartofi	89.250.000	„
2.580.000 „ „ $4^1/_2$ „ hectolitru pentru rectificare	11.610.000	„
Totalul cheltuelilor . . .	107.460.000	„

Venituri

Din vânzarea alcoolului pentru trebuințe industriale câte 35 mărci hectolitru . . .	17.500.000	mărci
Din vânzarea alcoolului de băut câte 130 mărci hectolitru	265.200.000	„
Din taxele pentru spirturile de calitate fabricate în țară	2.400.000	„
Din taxele asupra alcoolului importat .	6.900.000	„
Totalul veniturilor . . .	292.000.000	„
Totalul cheltuelilor . . .	107.460:000	„
Venitul net al monopolului	184.540.000	„
Produsul actual al impozitului asupra băuturilor spirtuoase	141.700.000	„
Diferența . . .	42.840.000	„

Monopolul spirtuoaselor ar produce, dar, în Germania în sumă rotundă, 43.000.000 mărci mai mult decât sistemul actual de percepere al impozitului asupra spirtuoaselor.

Cunoscutul profesor de stiințe financiare dela facultatea de drept din Paris, *D. Em. Alglave*, în scrierea sa: *Le monopole facultatif de l'alcool* (Paris 1886), a calculat că monopolul alcoolului în Franța ar trebui să aducă un venit net de *un miliard, 50 milioane*, pe când impozitul asupra alcoolului nu a produs, în anul 1884, de cât 245 milioane franci. Și iată socoteala ce și-o face D. Alglave, pentru a se vedea că datele pe cari se bazează nu sunt de domeniul fantaziei:

„V'am spus, zice D. Alglave, că alcoolul se va vinde cum „se vinde și astăzi, 10 centime păhărușul de 40 la litru, cu „rachiu de 40 grade, ceea ce reprezintă 10 lei pe litru de

„alcool curat şi patru lei litrul de rachiu de băut, sau 1.000 „lei litru alcool curat. Consumându-se sau mai bine zis regia „taxând peste tot 1.500.000 hectolitri alcool curat — 1.488.000 „litri în anul 1884 — venitul brut ar fi de un miliard, 500 „milioane, sau mai exact 1.488 milioane pentru anul 1884".

„Trebue să deducem preţul alcoolului, care astăzi e de 50 „lei, 55 lei şi 60 lei când e de calitatea cea mai bună. Al„coolurile pe cari le consumăm, sub numele de *cognac* se „cumpără cu ridicata, cel mult pe 70 lei, acesta e cursul „pieţei Bordeaux. Dar fiindcă vor fi cheltueli de manipulaţie, „socotesc 100 lei pe hectolitru, ceeace face 150 milioane. Pe „lângă aceasta, mai este remiza debitanţilor... Debitanţilor trebue „să li se facă o remiză de 20 %. Aceşti 20 % daţi cârciu„marilor, reprezintă 300 milioane. Ar fi dar să scădem peste „tot 450 milioane. Mai rămâne încă un miliard, 50 milioane, „produs net".

Nu vom cerceta temeiul acestor calcule. Vom observa numai că e greşit de a se face socotelile pe cantitatea de alcool consumat sub regimul actual. Căci dacă monopolul nu ar avea ca rezultat de a se reduce consumarea băuturilor spirtuoase, principalul motiv pentru care se reclamă introducerea sa, ar lipsi.

Intru cât se atinge de ţara noastră, nu este locul aci de a face un calcul amănunţit asupra rentabilităţei monopolului; dar iată cari ar putea să fie în cazul cel mai rău, foloasele băneşti pe cari le ar da aplicarea acestui sistem:

După expunerea situaţiunei tezaurului pe anul financiar 1892—93:

S'a dat în consumaţie alcooluri de cereale	20.780.563	litri;
S'a importat alcooluri de cereale. . . .	27.380	„
S'a produs aproximativ alcooluri de fructe, drojdii, tescovină, etc.	10.000.000	„
S'a importat aproximativ alcool din fructe, drojdii, tescovină, etc.	128.392	„
Total . . .	30.936.335	„
S'a exportat aproximativ . . .	70.000	„
S'a consumat în ţară	30.866.335	„

Admiţând că, prin introducerea monopolului, consumaţia ar

scădea dela 37.866 285 litri la 20.000.000 litri, şi calculând că regia ar putea să cumpere, una cu alta, câte un leu litru, vânzându-l cu 3 lei, am avea un venit brut de 40.000.000 lei, din cari scăzându-se 20 % cheltuelile regiei şi 20 % remiza debitanţilor, cu toată reducerea consumaţiei, ar rămânea încă un venit de 24.000.000 lei venit egal cu aceea ce se încasează astăzi de către Stat şi comune din vânzarea băuturilor spirtuoase, în sumă totală de aproape 25.000.000 lei. In cazul acesta, din punctul de vedere fiscal, Statul nici nu ar perde, nici nu ar câştiga, dar profitul enorm ce am dobândi ar fi economisirea puterilor de muncă ale poporaţiei, şi creşterea numărului locuitorilor, adică sporirea avuţiei şi a puterei generale a ţărei. N'ar fi decât profitul acesta — şi, întru cât ne priveşte, nu vedem ce profit mai mare ar putea să fie, — şi încă monopolul ar trebui realizat.

Dar noi credem că chiar din punctul de vedere curat fiscal, monopolul e chemat să aducă beneficii însemnate, dându-ni ca profit net,— pentru a fi foarte modeşti în aprecierile noastre,— vre-o 40 până la 50 milioane, adică o deosebire în plus, asupra regimului de astăzi, între 15 şi 25 de milioane, cu toată reducerea consumaţiei. Căci în lipsa unor date mai precise, pe cari nu le va putea culege decât administraţia noastră financiară, am trebuit să ne multumim a arăta că în cazul cel mai rău, Statul nu va perde nimic introducând monopolul vânzărei alcolului. Dar este evident, de o pildă, că pe Stat nu-l va costa 1 leu litru de alcool, oricât de scump ar voi să-l plătească producătorilor noştri. Regia monopolului din Elveţia a plătit, în mijlocie, în periodul 1887—93, numai 34 lei pe hectolitru pentru alcoolul cumpărat în străinătate, şi, ca preţuri de favoare, 77 lei pe hectolitru, pentru alcoolul brut şi 84 lei pentru alcoolul rafinat, cumpărat în ţară. Şi regia noastră va realiza desigur economii destul de mari asupra preţului de 100 lei pe hectolitru, pe care am făcut calculele noastre, căci noi suntem cu totul în alte condiţii decât Elveţia, căreia îi lipsesc materia primă pentru fabricarea acoolului. Asemenea este evident că cheltuelile regiei nu se vor urca niciodată la 20 %, cum am admis-o noi. In Elveţia, produsul brut al monopolului a fost, în anul 1891, de 8 milioane lei în sumă rotundă şi cheltuelile regie de 265.000 lei. Pe aceeaşi

proporţie făcând calculele trebue să spunem că la un produs brut de cinci ori mai mare, la 40.000.000 dar, cheltuelile vor fi asemenea de cinci ori mai mari, în specie, de 265.000 × 5 = 1.325.000 lei.

Calculând, însă, cheltuelile pe 20 % din produsul brut, cum s'a făcut mai sus, am avea la 40.000.000 lei produs brut 8.000.000 lei cheltueli, ceeace nu se poate admite.

Putem spune, dar, că şi interesele financiare ale Statului îşi găsesc o deplină satisfacţie în sistemul monopolului, şi acesta e un motiv puternic pentru a stărui să se introducă o măsură fiscală atât de utilă.

Mijloacele noastre budgetare încep, în adevăr, a nu mai fi îndestulătoare pentru acoperirea trebuinţelor crescânde ale Statului nostru, şi trebue să ne gândim de a ne crea noui venituri pentru a continua opera începută. Sunt reforme a căror realizare se impune cu necesitate şi de la care atârnă, fie desvoltarea liniştită şi temeinică, fie chiar existenţa însăşi a poporului nostru.

Nimeni nu va tăgădui, pentru a nu cita decât aceste două exemple, că armata şi clerul au nevoe de îmbunătăţiri, cari vor costa mai multe milioane. A cere servicii şi a nu le remunera, este un sistem greşit de guvernare.

Dar este o reformă însemnată, una din cele mai însemnate din câte ar putea să ne preocupe în momentul de faţă, şi care nu poate suferi întârziere, pentru că de realizarea ei atârnă viitorul nostru.

De la începutul erei acesteea de civilizaţie, tot ce s'a făcut în ţară a avut ca ţintă, mai cu seamă, satisfacerea trebuinţelor claselor stăpânitoare, lăsându-se ţăranul nostru în cea mai neagră părăsire.

In acelaşi timp, sarcinile cari apasă, mai ales asupra sa, au crescut într'o proporţie foarte mare. In anul 1832, de o pildă, budgetul ambelor ţări era de 24.000.000 lei vechi, astăzi budgetul nostru e de peste 200.000.000 lei noui. Pe când în anul 1840 ţările acestea exportau bunuri în valoare de lei 35.413.299 şi importau numai pentru lei 19.673.176, în anul 1892 exportul nostru a fost de lei 285.384.057 şi importul de lei 380.747.296. Ţăranul nostru, tot atât de necult, tot

atât de rău hrănit, locuind în aceleaşi bordee ca la începutul epocei noastre, e chemat astăzi să producă o cantitate înzecită de bunuri. In trecut era, dar, o stare de echilibru între mijloacele de producere ale păturei noastre muncitoare, şi sarcinile uşoare ce trebuia să le ducă. Astăzi sarcinele înmulţindu-se, şi nedându-se nici o îngrijire claselor producătoare, acest echilibru a fost sdruncinat, şi *poporaţia descreşte din cauza nepotrivirei ce există între puterile sale şi greutăţile ce apasă asupra ei.*

In teorie generală, pentru a pune capăt acestei stări de lucruri îngrijitoare, nu sunt de cât două mijloace cu putinţă: Sau trebue să reducem sarcinile, sau trebue să căutăm a spori puterile de producere. In practică, însă, fiind dat că opera odată începută, trebue dusă mai departe, nu ni rămâne de cât această din urmă alternativă.

E vorba, dar, să dăm poporului nostru o îngrijire mai mare o administraţie mai bună, dar mai presus de toate să-l învăţăm a se hrăni mai bine, a'şi face o locuinţă mai omenească, a fi mai prevăzător, a'şi cruţa puterile, a produce în mod mai inteligent, a se feri de abuzul băuturilor spirtuoase şi de exploatarea paraziţilor de tot soiul, a şti, în sfârşit, să se călăuzească singur în viaţă, eşind câte puţin din starea de nevârstnicie în care l'am lăsat atâta vreme. Şi aceste rezultate nu se pot dobândi de cât prin răspândirea culturei, *prin şcoală.*

Din acest punct de vedere privind lucrurile, şi ca dovadă că păturile noastre conducătoare nu s'au gândit de cât la dânsele — începând civilizaţia de sus în jos, în loc să o purceadă de la temelie — starea în care ne aflăm e din cele mai triste.

Ca ştiinţă de carte, ţara noastră e cea de pe urmă în Europa, după cum se poate vedea mai bine din următoarele tabele statistice, întocmite, pentru periodul 1873—1883, de statisticianul *C. Mischler,* şi publicate în revista germană *Neue Zeit* din 1894: (vezi tab. pag. 114).

Vrea să zică, peste 80 la 100 de bărbaţi şi peste 91 la 100 de femei, sunt cu totul lipsiţi de cultură în ţara românească, pe care unii o numesc „Belgia orientului“.

Analfabeţi printre căsătoriţi

ŢĂRI	Procentul analfabeţilor căsătoriţi	In mijlocie printre femei
Baden	0.02	0.06
Scoţia	7.47	14.80
Anglia	14.47	19.12
Franţa	16.47	25.28
Irlanda	27.02	32.00
Italia	48.77	70.40
România . . .	*80.85*	*91 52*

Această stare de înapoiare ni se învederează şi mai bine dacă cercetăm statistica recrutaţiei în diferitele ţări:

Analfabeţi printre recruţi

ŢĂRI	Procentul celor cu ştiinţă de carte	Anul
Saxa	0.01	1890
Würtemberg . . .	0.02	1885
Baden	0.03	1890
Bavaria	0.04	1890
Suedia	0.03	1885
Danemarca . .	0.36	1880
Alsacia-Lorena .	0.07	1880
Elveţia . . .	0.08	1890
Prusia	0.08	1890
Germania	1.03	1885
Olanda	7.03	1890
Franţa	9.05	1890
Belgia	13.06	1890
Austria	30.08	1890
Italia	41.01	1890
Ungaria	45.00	1885
Rusia	78.80	1882
Serbia . . .	79.31	1882
România . .	*79.60*	*1882*

După statisticele făcute pe anii din urmă (1893—94), Prusia a avut din 156.292 recruţi, 577 de analfabeţi, Bavaria

din 29.956 recruţi, 6 analfabeţi, şi Würtenburg din 10.579 recruţi, numai unul fără ştiinţă de carte.

Din datele anterioare s'a văzut că la beţie suntem cei d'intâiu; acum vedem că la învăţătură venim cei de pe urmă.

Această stare de lucruri se datoreşte, în cea mai mare parte, lipsei localurilor de şcoală şi a învăţătorilor.

După statistica şcoalelor primare, publicată de ministerul instrucţiunei în anul 1889, s'a chemat la şcoală 609.472 copii, băeţi şi fete cari se aflau atunci în vârstă de la 6 până la 12 ani, şi anume: 100.706 de la oraşe şi 508.756 de la sate.

Dintre acei 100.706 copii de la oraşe, 40.334 adică 40—22 la sută s'au şi înscris la şcoală, şi din 508.756 copii din comunele rurale, s'au înscris 122.863, adică numai 24 la sută.

Rezultă dar că la oraş 60 la sută, şi la ţară 75 la sută nici nu văd şcoala.

Dar nici măcar cei înscrişi n'au urmat cu toţii la şcoală. Din acei 122.863 copii de la ţară s'au prezintat la examen numai 88.036, iar dintre cei 40.354, de la oraş, numai 14.486. Din 609.472 au rămas dar în anul 1888—89, lipsiţi de instrucţiune, la oraş 86.036, la ţară 422.546; peste tot în toată ţara 508.766.

Dacă trecem acum la statistica localurilor de şcoală, vedem că în anul 1890 erau copii în vârstă de a merge la şcoală 508.756, din cari scăzându-se 15 la 1.000 ca împiedecaţi din diferite cauze, rămân 432.448.

Calculând câte 1. 15 m. p. de şcoală, pentru fie-care copil, iată rezultatele la cari ajungem:

Suprafaţa şcoalei necesară obligativităţei învăţământului...	497.327 m. p.
Suprafaţa şcoalei de care dispune ţara... ...	96.360 „
Suprafaţa şcoalei ce rămâne a se clădi... ...	400.966 m. p.

Acum în urmă, după *raportul adresat ministerului instrucţiunei publice asupra învăţământului primar, urban şi rural*, de către D. *Frederic Damé*, şeful biuroului statistic al acestui minister, rezultă că, în anul 1891—92, noi nu am avut de cât 0.7 şcoli rurale şi tot pe atâţia învăţători şi învăţătoare

a 1.000 locuitori. Cu alte cuvinte, la 1.000 locuitori, nici măcar un învăţător.

Ori-cine îşi poate da seama de gravitatea unei asemene situaţiuni.

Nu se poate tăgădui, mai întâiu, că prin desnaţionalizarea oraşelor, cari au încăput pe mâinile străinilor, mulţumită neprevederei noastre, clasa de mijloc naţională, care face tăria ori-cărui Stat modern, ni lipseşte aproape cu desăvârşire, şi că din această pricină, clasa conducătoare se subţiează şi slăbeşte pe fie-care zi, neavând de unde să se înoiască. Dacă voim dar ca destinele acestui popor să nu încapă, cu vremea, pe mâini străine, trebue să ne gândim de a păstra şi de a cultiva muncitorimea de la sate, singura clasă positivă ce ni-a mai rămas şi din rândul căreea se vor primeni puterile claselor noastre conducătoare, ca dintr'un isvor pururea viu.

In al doilea rând, este tot atât de evident, că o poporaţie desbrăcată de ori-ce cunoştinţe, rău hrănită, secătuită de abuzul băuturilor spirtuoase şi producând cu aceleaşi mijloace primitive ca acum o sută de ani, nu va fi în stare să ducă multă vreme sarcinile unor forme de cultură aşa de costisitoare. Rezultatul acestei nepotriviri dintre puteri şi sarcini, nu poate să fie îndoios. Intr'un moment dat, ne vom vedea în absolută neputinţă de a mai duce opera începută mai departe, şi traiul nostru de câteva zecimi de ani, în mijlocul civilizaţiei moderne, se va dovedi că a fost numai încercarea hazardată a unor aventurieri, dar nu întreprinderea serioasă a unor oameni conştienţi de misiunea lor culturală. Iar noi vom dispărea atunci, cum de obiceiu dispar aventurierii, lăsând datorii în urma noastră, şi nici o altă avere de cât instituţiile şi clădirile de lux, la poarta cărora va bate darabana.

Pentru a eşi dintr'o situaţie atât de primejdioasă, ridicarea poporului nostru prin cultură se impune ca o chestiune de existenţă naţională. Reforma învăţământului nostru primar e dar cea d'intâiu îmbunătăţire la care trebue să ne gândim.

Intr'o statistică publicată de ministerul instrucţiunei publice (vezi *Şcoalele noastre săteşti. Localurile.* Bucureşti, 1890), s'a

calculat că pentru a se clădi numai localurile necesare învățământului nostru primar, ar trebui 30.072.550 lei cu o anuitate de 970.882 lei. Noi credem, însă, că abia suma îndoită, adică 60.000.000 lei, cu o anuitate de aproape 2.000.000, dacă ar putea să dea deplină satisfacere acestei imperioase trebuințe. Numai pentru efectuarea clădirilor am avea dar nevoe de a spori cheltuelile noastre anuale cu aproape două milioane, afară de celelalte sacrificii ce ar reclama aplicarea sinceră a obligativităței învățământului. Şi aceasta nu e de cât una din reformele pe cari le reclamă starea actuală de lucruri.

Se naşte acum întrebarea, de unde vom scoate aceste mijloace băneşti, față cu starea de sărăcie şi decădere în care se află poporația noastră, şi față cu scăderea de prețuri suferită de produsele agriculturei în ultimul timp?

A crea impozite noui, în asemene împrejurări, ni se pare o întreprindere greşită şi primejdioasă. Greşită, pentru că sporirea sarcinelor, deja prea grele, cari apasă pe contribuabili, va aduce desăvârşita lor îngenunchiare, şi, ca rezultat final, scăderea poporației. Primejdioasă, pentru că, în virtutea instinctului de conservare, nu se poate ca elementele astfel obijduite, să nu caute a se opune, cu violență, încercărei de a li se mai adăugi greutățile, pe cari abia le mai pot duce.

Se va obiecta, poate, că, la noi în țară, fie-care locuitor nu plăteşte, ca contribuțiuni directe, de cât 6 lei pe an, pe când în Belgia se plăteşte 8.32 lei, în Franța 13, în Italia 14. Asemenea se va căuta mângâiare în faptul că pentru contribuțiuni indirecte, fără monopoluri, noi plătim numai 12.50 lei pe cap de locuitor, pe când Italia plăteşte 15.30 lei, Belgia 19 şi Franța 46. Dar nu trebue să uităm că între un locuitor din Belgia, de o pildă, care plăteşte peste tot 27.32 lei pe an şi un cetățean român care plăteşte 18.50 lei, fără monopoluri, este o deosebire foarte mare, n'ar fi de cât aceea constatată mai sus, că în Belgia la 100 recruți, numai 13.06 la sută nu ştiu carte, pe când în România, numărul recruților analfabeți e de 79.60 la sută.

Din acest punct de vedere, monopolul spirtuoaselor care va spori mijloacele budgetare, fără de a spori sarcinele contri-

buabililor, şi fără de a lovi într'un obiect de consumaţiune de prima necesitate, e o adevărată binefacere.

Dar se va zice, după toate aceste, şi aci este izvorul tuturor împotrivirilor ce se ridică în contra introducerei monopolului, că această măsură fiscală jigneşte interesele cârciumarilor şi ale producătorilor de ţuică.

Vom răspunde şi la această obiecţiune, arătând că monopolul alcoolului, departe de a lovi în interesele bine înţelese ale cârciumarilor şi ale producătorilor de ţuică, vine in ajutorul lor, ori-cât de paradoxală s'ar părea, la prima vedere, această afirmare.

Intru cât se atinge de producătorii de ţuică, e sigur că nu a putut fi în intenţiunea nimănui de a compromite existenţa acestei interesante industrii. Căci dacă particularii au interes de a nu se distruge livezile de pruni, şi Statul însuşi nu poate să dorească nimicirea lor, pentru două motive foarte temeinice: mai întâiu, pentru că terenurile pe cari se află astăzi livezile de pruni, fiind improprii pentru ori-ce alt soiu de cultură, păstrarea lor e singurul mijloc pentru ca şi Statul şi particularii să se poată folosi de dânsele. In al doilea rând, pentru că alcoolul din fructe fiind mai puţin vătămător, Statul, care se îngrijeşte de sănătatea publică, trebue să se bucure, se înţelege, de răspândirea consumărei ţuicei *adevărate*, pe seama alcoolurilor fabricate.

Odată acestea stabilite, rămâne să dovedim că, păstrând sistemul actual, industria ţuicei va fi nimicită prin jocul firesc al puterilor economice, în paguba şi a Statului şi a particularilor, şi că numai monopolul o va putea scăpa de peire.

Este cunoscut că această industrie care atârnă cu totul de la recolta prunelor, variabilă dela un an la altul, nu poate să îndestuleze trebuinţele constante ale consumaţiei. Sunt ani în cari prunele lipsesc cu desăvârşire, aşa că consumatorii ar suferi lipsă, dacă nu s'ar pune în consumaţie alcooluri fabricate, drese cu esenţă de ţuică. Şi frauda aceasta se exercită chiar de cultivatorii de pruni cari reclamă astăzi în contra monopolului, *în interesul livezilor lor*, pe când ei nu fac decât să debiteze spirtul cel mai ordinar, aromatizat cu esenţă de ţuică. Iată ce ni spune, relativ la aceasta, directorul general al serviciului sanitar, în raportul său pe anul 1892:

„Rachiurile cele mai otrăvitoare, zice doctorul Felix, sunt „cele produse de mica industrie casnică, de numeroasele cazane mici, cari fabrică rachiu de drojdii şi de tescovină; „apoi *ţuica, care se vinde ca produs al podgorenilor, al in-„dustriei casnice, nu este totd'auna adevărata ţuică de prune; „de curând agenţii ministerului de finanţe au constatat frau-„dele grosolane ce se comit în această privinţă de către unii „cultivatori de prune, cari fabrică ţuică artificială din spirt „ordinar de grâne, aromatisat cu esenţă specială*".

Şi dovadă despre lăţirea acestei industrii clandestine la noi în ţară, este circulara ministrului de interne din 23 Iunie 1894, care constată că: *„falsificarea băuturilor alcoolice a luat o „întindere foarte mare prin introducerea în ţară din străină-„tate a esenţelor destinate la imitarea ţuicei,* a cognacului „a vinului şi a altor băuturi...", şi care interzice în mod absolut intrarea în ţară a tutulor acestor esenţe.

Inlocuirea ţuicei naturale de către alcoolurile industriale este de altmintrelea, rezultatul fatal al jocului firesc al lucrurilor.

Producţiunea ţuicei, şi în genere a tuturor alcoolurilor din vin şi fructe, atârnă, după cum s'a spus, de împrejurările variabile ale recoltelor.

Din experienţă se ştie că abia dacă, în mijlocie, din trei ani unul dă o cantitate îndestulătoare de prune. Pe lângă aceasta, întru cât se atinge în special de alcoolurile din vin, întinderea filoxerei distrugând viile, scumpeşte preţul vinului care nu se mai întrebuinţează la fabricarea alcoolului, ci se vinde în forma sa naturală. In timpul din urmă, dar, preţul alcoolurilor din vin şi fructe are o tendinţă foarte pronunţată spre urcare.

In acelaşi timp, mulţumită progreselor realizate în distilerie, preţul alcoolului din cartofi, sfecle sau cereale a scăzut necontenit. Sub înrâurirea acestor două cauze puternice, era natural ca alcoolurile fabricate să înlocuiască, încetul cu încetul, alcoolurile mai puţin vătămătoare, dar şi mai scumpe din vin şi fructe. Şi ast-fel se explică chiar, după cum am văzut, ivirea alcoolismului ca boală specială a timpului nostru.

Din următoarele tabele, se poate vedea mai bine, cum în

Franţa, în urma împrejurărilor arătate mai sus, alcoolurile fabricate au înlocuit alcoolurile din vin şi fructe:

Anii 1840—1871

ALCOOL	1840—50 Hectol.	1858—67 Hectol.	1869 Hectol.	1871 Hectol.
Din vin şi drojdii . . .	900.000	648.185	365.529	349.852
Sfecle	500	278.002	363.061	247.233
Melasă	40.000	260.943	402.932	174.528
Substanţe făinoase .	36.000	142.272	147.006	71.163
Diverse . . .	—	57.213	44.805	—
Total . . .	976.500	1.386.615	1 323.333	842.776

Anii 1872—1886

ALCOOL	1872 Hectol.	1873 Hectol.	1874 Hectol.	1886 Hectol.
Din vin şi drojdii . . .	735.157	373.262	41.644	68.824
Sfecle	305.132	262.655	333.614	683.985
Melasă	602.055	691.980	707.062	471.781
Substanţe făinoase .	83.105	90.661	138.104	789.963
Diverse	52.127	67.675	52.887	37.697
Total . .	1.777.576	1.486.233	1.273.311	2.052.250

Se vede, dar, că de unde între anii 1840—1850 se fabrica în mijlocie 900.000 hectolitri alcool din vin şi drojdii pe fiecare an, în anul 1886 nu s'a mai fabricat decât abia 68.824 hectolitri, pe când producerea alcoolului din sfecle a trecut dela 500 la 683.985 hectolitri; a acelui din melasă dela 40.000 la 471.781; şi alcoolul din substanţe făinoase s'a ridicat dela 36.000 la 789.963 hectolitri. In acelaşi timp, producerea totală a alcoolului a ajuns dela 976.500 la 2.052.250 hectolitri în cei din urmă patru-zeci ani, şi ni arată în ce proporţie s'a răspândit alcoolismul în Franţa.

Ceea-ce s'a întâmplat aiurea, în aceleaşi împrejurări, se va întâmpla şi la noi, dacă vom lăsa ţuica în concurenţă cu alcoolurile fabricate, mai eftine şi cari nu sunt supuse fluctua-

ţiunei recoltelor. Şi dovadă despre aceasta este faptul constatat mai sus, că, pe când taxa asupra băuturilor fabricate s'a urcat în anii 1889—1894 dela 6.573.874 lei la 14.096.701 lei, taxa asupra hectarelor de vii şi pruni, a rămas aproape staţionară, suindu-se abia dela 872.506 lei, la 968.976 lei, în aceşti cinci ani. Pe viitor, convingerea noastră, este că, veniturile aceste sunt chemate să scadă în dauna mai ales a proprietarilor de livezi, cari ţin atâta la păstrarea sistemului actual.

Privind lucrurile cu ceva mai multă linişte, ori-cine va pricepe că *monopolul vânzărei alcoolului este singurul mijloc pentru a feri industria ţuicei de peire*, precum el este asemenea singur în putinţă de a asigura pe fabricanţii de spirt în contra concurenţei ce le-o fac astăzi proprietarii de velniţe cu produsele lor de proastă calitate, dar cari sunt mai eftine. Şi motivele sunt aceleaşi. Statul, ca vânzător, de alcool, neavând nici un concurent şi obligându-se de a pune în consumaţie numai alcool curat, nu se găseşte în poziţia debitantului particular, care caută să cumpere cât de eftin, pentru a realiza beneficii pe cât se poate mai mari. Pe când dar astăzi fabricanţii, cari au cheltuit capitaluri însemnate cu instalarea unor distilerii sistematice, se văd loviţi în interesele lor de către proprietarii unor instalaţiuni cu totul primitive, pe viitor ei vor avea un debit constant, asigurat de către regie, şi vor lucra la adăpostul ori-cărei concurenţe necinstite. Şi acelaşi lucru se va întâmpla cu proprietarii de livezi de vii şi pruni, ameninţaţi astăzi în existenţa lor de către acei cari pun în consumaţie spirt de cea mai proastă calitate, adăugit cu apă şi dres cu esenţă de ţuică. Statul, neavând nici un interes de a înşela pe consumatori şi de a vinde rachiu prefăcut în loc de ţuică adevărată, va cumpăra de sigur întreaga cantitate de ţuică ce se va produce, sau cel puţin *întreaga cantate de ţuică pe care o va reclama trebuinţele consumaţiei*, care astăzi se îndestulează prin fraudă, în dauna proprietarilor de livezi şi a sănătăţei publice.

Singura greutate la introducerea unei măsuri aşa de utile, va fi stabilirea modului de predare şi a mijloacelor de transport la depositele regiei a alcoolurilor din struguri, tescovină; vin, drojdii de vin, poame şi fructe de tot soiul. E vorba de

a asigura interesele Statului, fără de a lovi în libertatea de care ori-ce industrie are nevoie pentru a putea să trăiască.

Soluţiunea acestei probleme, pentru a fi anevoioasă, nu e desigur imposibilă de găsit. Proiectul nostru de lege, prin art. 8, a lăsat înadins această cestiune la o parte, pentru ca ea să fie lămurită de oamenii mai cunoscători ai împrejurărilor locale, şi hotărâtă, dupe mature chibzuinţe, fie prin regulament, după cum s'a spus, fie chiar în textul însuşi al legei. Greutatea aceasta fiind înlăturată, nu ne sfiim de a spune că monopolul vânzărei alcoolului este singurul mijloc pentru a asigura judeţele producătoare de ţuică în contra ruinei de care sunt ameninţate.

Rămâne să mai dovedim că nici debitanţii de băuturi spirtuoase nu vor suferi perderi aşa de mari, după cum îşi închipue unii, dela introducerea monopolului.

Este evident, că, odată cu monopolizarea alcoolului, va trebui să se degreveze berea şi vinurile uşoare. Pentru combaterea alcoolismului aceasta e chiar o măsură absolut necesară. Eftenirea berei şi a vinului va spori desigur consumaţia acestor articole, şi cârciumarii vor găsi, la vânzarea lor, un mijloc îndestulător de compensare pentru perderile suferite asupra alcoolului. In Elveţia, numai consumarea berei s'a urcat cu 25 % după introducerea monopolului. Şi e sigur că şi la noi în ţară, berea uşoară va deveni, în scurtă vreme, o băutură populară creându-se o mare industrie în legătură cu agricultura. In locul materiilor prime cari se cer astăzi pentru fabricarea alcoolului, se vor cere mai multe producte trebuitoare fabricaţiunei berei. Cultura hemeiului şi a orzoaicei va spori, şi ast-fel nici agricultorul, nici cârciumarul, nici consumatorul nu vor fi în pagubă.

Nu trebue să uităm asemenea că debitantul regiei va realiza, fără o prea mare osteneală, beneficii destul de mari. Dându-se însă aceluiaşi debitant dreptul de a vinde tutunul, chibriturile şi alcoolul, s'ar crea o întreagă categorie de comercianţi, la adăpostul concurenţei ce le-o fac străinii, şi s'ar contribui ast-fel la întărirea şi la păstrarea clasei de mijloc pământene.

In Moldova, comerţul întreg, dar mai ales comerţul cu băuturi spirtuoase, a încăput cu totul pe mânele străinilor.

Nici 10 la sută din cârciumele de prin oraşele de peste Milcov nu mai sunt ale românilor. Debitanţii străini găsesc asemenea diferite mijloace pentru a se furişa şi în comunele rurale, făcând comerţul băuturilor sub nume de împrumut.

Această stare de lucruri nu va întârzia a se produce şi în Muntenia, ca o consecinţă a faptului că, Moldova nemai putând hrăni o pătură aşa de compactă de străini neproducători, străinii aceştia vor căuta să emigreze către judeţele abia exploatate de dânşii, de dincoace de Milcov. In scurtă vreme, comercianţii români de băuturi spirtuoase din Muntenia, vor fi expropriaţi de străini, întocmai precum au fost expropriaţi şi acei din Moldova, prin jocul liber al concurenţei. O asemene afirmare ar fi părut poate cam hazardată, cu vre-o 10 ani în urmă, pe când comerţul acestei părţi de ţară se află încă în cea mai mare parte în mânile românilor. Astăzi, când avem înaintea ochilor faptul îndeplinit al acaparărei unei părţi a comerţului Capitalei, şi a oraşelor mai principale din provincie de către străini, afirmarea noastră e o încheiare sprijinită pe observări de fapte, a cărei valoare ştiinţifică nu se poate tăgădui.

Aceasta fiind mersul firesc al lucrurilor dar, nu e paradoxal de a susţine că *monopolul vânzărei alcoolului va servi şi interesele, bine înţelese ale comercianţilor români de băuturi spirtuoase.*

Din ori-ce punct de vedere privim reforma noastră, ea se dovedeşte a fi o reformă socială şi politică, de o însemnătate capitală, în legătură cu interesele cele mai vitale ale ţărei, cărora numai ea le poate da o deplină satisfacere.

Monopolul alcoolului singur va reduce consumarea băuturilor spirtuoase, sporind, în acelaş timp, mijloacele băneşti ale Statului. Monopolul singur va garanta în mod serios calitatea alcoolului pus în consumaţie, care astăzi otrăveşte poporaţia noastră, ameninţată de o desăvârşită degenerare alcoolică. Şi rezultatele aceste, monopolul le dobândeşte fără de a lovi măcar în interesele, nu trecătoare ci statornice, ale industriei spirtului, ale producătorilor de ţuică şi chiar ale cârciumarilor, apărându'i mai ales, în contra peirei de care sunt ameninţaţi.

Ce mai rămâne dar temeinic în toată duşmănia ce o in-

tâmpină proiectul de lege pentru monopolul vânzărei alcoolului? Nimic alta decât spaima cuvântului monopol, şi nechibzuinţa acelora, cari nu ştiu să vadă decât interesul lor actual, indiferenţi de ce se va întâmpla mai târziu.

Un asemenea punct de vedere poate să servească de călăuză acelora cari nu au altă năzuinţă în Stat decât să caute de profiturile lor personale. El nu trebue să fie regulativul purtărei şi al aspiraţiilor omului politic, ca reprezentant al intereselor generale şi permanente ale Statului.

Şi când se constată că interesele unei categorii anumite de cetăţeni, nu se împacă cu interesele superioare ale poporului întreg, omul politic, este dator de a se lupta ca să supună voinţei sale luminate toate împotrivirile: pentru a realiza binele obştesc, singura sa preocupare.

A. C. CUZA.

Bucureşti, Martie 1895.

EXPUNERE DE MOTIVE

Domnilor deputați,

Ori-ce legislațiune modernă asupra alcoolului trebue să urmărească îndoitul scop de a spori mijloacele budgetare și de a reduce consumarea băuturilor spirtuoase. Intre aceste două tendințe există un soiu de antagonism, părându-se, la prima vedere, că nu ar fi chiar cu putință de a împăca interesele fiscului, cari reclamă o consumare cât de întinsă a materiei impusă de dânsa, cu interesele igienei și ale moralității publice, cari cer neapărat reducerea acelei consumațiuni. Dacă acele din urmă, însă, trebue, fără îndoială, să treacă înaintea acelor d'intâi, nu este mai puțin adevărat că, față cu cheltuelile așa de însemnate ale Statelor moderne, nici interesele fiscului nu se pot nesocoti. E vorba, dar, de a găsi un mijloc pentru a face ca Statul să tragă cel mai mare profit posibil din vânzarea băuturilor spirtuoase, fără ca să se compromită interesele superioare ale sănătății și ale moralității publice.

Chiar de la început trebue să recunoaștem că acest îndoit rezultat nu se poate dobândi pe calea obicinuită a impozitelor. Căci, dacă sporim impozitul pentru a'l face mai productiv, trecând peste ori-care limită, noi nu dobândim alta de cât de a da o primă fabricărei și vânzărei clandestine, fără ca să avem folosul reducerei consumației. Iar dacă, din contra, ne hotărâm de a reduce impozitul, noi nu găsim, în înmulțirea prea neînsemnată a mijloacelor budgetare, o compensație îndestulătoare pentru sporirea exagerată a consumației.

Pe lângă reducerea consumaţiei, igiena publică mai reclamă imperios o supraveghiere de aproape a calităţei alcoolului ce se consumă, cunoscută fiind înrâurirea funestă asupra sănătăţei, mai ales a alcoolurilor brute sau falşificate. Aci ne aflăm în faţa unei alte antinomii, care iarăşi nu se poate împăca în starea actuală a legislaţiei asupra alcoolului. Căci curăţirea desăvârşită a alcoolului de produsele secundare cari îl fac aşa de vătămător sănătăţei nu se poate obţinea de cât în urma unei îngrijite distilări, care îi sporeşte preţul, pe când concurenţa reclamă reducerea, pe cât se poate, a costului producerei. Această întrecere între producători, de a vinde cât de eftin, are ca rezultat fatal de a se pune în consumaţie alcooluri cu totul necurate, ast-fel precum iese dintr'o distilare neîndestulătoare, adăugându-li-se apoi diferite oleiuri şi esenţe, pentru a le drege gustul şi aroma. Băuturile, ast-fel preparate, sunt otrăvuri puternice cari sporesc într'un grad foarte mare efectele atât de vătămătoare ale alcoolului în genere.

De aci rezultă, fireşte, pentru Stat îndatorirea de a supraveghia de aproape fabricarea alcoolului şi de a urmări falşificările. In starea actuală de lucruri, însă, este aproape cu neputinţă de a obţine rezultate satisfăcătoare în această privinţă, rămânând consumatorul aproape fără nici o apărare la discreţia comerciului lacom de câştig.

Pe lângă aceasta, şi pentru a întregi enumerarea inconvenientelor sistemului actual, vânzătorul particular are, se înţelege, cel mai mare interes de a'şi spori debitul, contribuind ast-fel la lăţirea viciului beţiei. Sub imboldirea concurenţei ce i-o fac nenumăratele debite ce se stabilesc în afară de ori-ce adevărată trebuinţă, fie-care cârciumar caută să atragă clientela, făcând tot soiul de înlesniri consumatorilor. Aceste înlesniri sunt mai ales de două feluri: vânzarea pe datorie şi darea băuturilor în schimbul produselor naturale ce posedă cumpărătorul. Această procedare înlesneşte camăta şi aduce ruina desăvârşită a familiei, mai ales pe la sate, prin faptul că întreaga muncă a omului şi tot ce i-ar putea sluji ca hrană, precum: untul şi laptele, porumbul, ouăle şi pasările, se preface în rachiu falşificat, care'i otrăveşte sănătatea şi produce acea degenerare a poporaţiei

noastre, care o face să nu se mai poată înmulţi şi să piară de inaniţie.

In faţa acestor inconveniente atât de grave ale sistemului actual: care nu ni permite nici de a spori mijloacele noastre financiare, nici de a reduce consumaţia, nici de a supraveghia cu folos calitatea băuturilor spirtuoase, schimbarea sa ni se impune. Se naşte numai întrebarea: care va fi sistemul care ni va da putinţa de a împăca aceste interese, de o potrivă de legitime? Pentru aceasta e nevoie de a vedea: care este cauza pentru care ele nu se pot împăca sub regimul de astăzi al vânzărei băuturilor spirtuoase?

Baza sistemului actual este libertatea comerciului cu alcool, care este supus numai unui impozit din partea Statului şi unui drept de intrare din partea comunelor. Libertatea însemnând însă liberul joc al concurenţei, dorinţa fie-căruia de a se folosi pe sine, fie chiar cu nesocotirea intereselor celorlalţi, se naşte întrebarea, dacă libertatea se poate admite în materia care ne preocupă.

Dacă cercetăm lucrurile mai de aproape, apoi uşor putem constata că toate inconvenientele sistemului actual se datoresc tocmai acelei libertăţi, care nu poate şi ńu trebue să existe. Căci alcoolul fiind o materie toxică din cele mai puternice şi supusă încă falşificărilor de tot soiul, răspândirea sa trebue să fie pe cât se poate de restrânsă şi calitatea sa controlată cu îngrijire. Industria privată, interesul câtor-va cere, din contra, ca vânzarea alcoolului, adică a materiei toxice, să fie pe cât se poate de răspândită, şi libera concurenţă, în loc de a'i îmbunătăţi calitatea, contribue, în deosebi la stricarea băuturilor spirtuoase. Nimeni însă nu poate să aibă dreptul, în numele libertăţei, de a vătăma pe ceilalţi.

Văzându-se dar, că sistemul vânzărei alcoolului de către particulari dă rezultate aşa de rele, nu rămâne de cât de a ne gândi la sistemul vânzărei băuturilor spirtuoase de către Stat, adică la monopolul alcoolului, care ar putea să dea satisfacţie unor interese atât de grave. Căci Statul singur e în putinţă şi dator să debiteze alcoolul în stare de absolută curăţenie, şi să urmărească restrângerea consumaţiei, fără ca să îşi compromită interesele sale băneşti. Scumpirea alcoolului, pe de o parte, reducerea numărului cârciumelor şi îndatori-

rea impusă debitanţilor de a nu vinde de cât pe bani numărătoare, pe de altă parte, va contribui, de sigur, la reprimarea alcoolismului; iar beneficiul realizat din vânzarea alcoolului şi împiedicarea aproape cu desăvârşire a contrabandei care astăzi absoarbe poate jumătate din foloasele ce s'ar cuveni comunelor asupra vânzărei spirtuoaselor, vor compensa cu prisosinţă pierderile ce ar rezulta din restrângerea consumaţiei. Şi ast-fel putem zice că se împacă, în sistemul monopolului vânzărei alcoolului, acea antinomie ce am văzut că există între necesitatea de a se spori mijloacele financiare, şi trebuinţa de a se reduce consumaţia alcoolului, satisfăcându-se, în acelaşi timp, şi cerinţele igienei de a nu se pune în consumaţie de cât alcool curat. Impăcarea aceasta, însă, nu se poate face de cât pe seama libertăţei, jertfindu-se unele interese private pentru satisfacerea intereselor superioare ale tuturor.

Când e vorba de monopol şi de încălcarea dogmei sacre a „libertăţei“, e firesc să întâmpinăm o împotrivire energică din partea şcoalei economice liberale, care respinge, în genere, toate monopolurile ca nedrepte şi dăunătoare producţiunei, atribuindu-li-se, între altele, şi vina de a nu îndemna în deajuns pe producător, de a opri industria pe loc, de a scumpi obiectele şi de a le face să fie de o calitate mai proastă, pe când ele măresc peste măsură puterea Statului, căruia îi stă la îndemână o întreagă armată de funcţionari, de cari poate dispune în scopuri politice.

Printre adversarii cei mai hotărâţi ai monopolului alcoolului găsim, de o pildă, bărbaţi ca D. P. Leroy-Beaulieu, care se exprimă în următorul mod în unul din numeroasele sale articole publicate asupra acestui subiect în „Economiste Français“ din 30 Ianuarie 1886:

„In tot cazul, inconvenientele politice şi sociale ale mono-„polului, din pnnctul de vedere al sporirei numărului func-„ţionarilor şi al favoritismului unor relaţiuni pe cari le are „Statul ca vânzător şi cumpărător cu particularii, şi cari „sunt în totdeauna suspectate de a fi în multe feluri influen-„ţate, ni se par atât de mari în cât nu stăm la îndoială de „a'l respinge. Nu cu modul acesta se sporeşte vitalitatea „unei naţiuni“.

Cu toate acestea, acelaşi autor, şi care nu poate fi bănuit de

parţialitate în materie de monopoluri, ni va veni în ajutor pentru a lua în apărare principiul monopolului. Iată, în adevăr, ce găsim în volumul I, pag. 631, din ediţia a doua a cărţei sale cunoscute: *Traité de la science des finances:*

„Totuşi, cu toate neajunsurile sale de netăgăduit, monopo- „lul poate să fie susţinut, pentru oare-cari obiecte excepţionale, „precum este tutunul. Noi nu credem că poate să existe un „procedeu mai comod, mai puţin supărăcios pentru a percepe „un impozit enorm asupra acestui obiect. Se ştie că, în Franţa, „statul scoate aproape 300 milioane folos curat din acest im- „pozit; nicăeri, în altă-parte, nu se atinge suma aceasta. Este „aşa de greu însă pentru un Stat, care are cheltueli mari, „de a găsi impozite cari să nu pună greutăţi producerei, că, „chiar din punctul de vedere economic, în împrejurările ac- „tuale, noi considerăm monopolul fabricărei tutunului ca o „măsură excelentă".

Şi mai departe, la pagina 673, D. Leroy-Beaulieu revine asupra acestui subiect, zicând:

„Venim acum la cel de pe urmă mare impozit pe consu- „maţie, impozitul asupra tutunului; nu vedem nici un fel de „greutate de a-i da aprobarea noastră, cu toate că este foarte „ridicat şi că perceperea sa este organizată sub forma unui „monopol de fabricare în mânile Statului. Ar trebui ca finan- „ţele unei ţări să fie într'o stare de înflorire neobicinuit de „mare pentru ca să se poată renunţa la un impozit atât „de inofensiv, atât de moral, atât de îmbelşugat şi a cărui „taxare e atât de uşoară".

Aceasta fiind părerea unuia din cei mai cunoscuţi economişti din şcoala liberală asupra monopolului tutunului, şi cestiunea de principiu ar fi întru cât-va hotărâtă în favoarea monopolului. In practică, însă, trebue să facem încă o deosebire foarte mare între monopolul tutunului şi monopolul alcoolului.

Căci dacă s'a putut sta un moment la îndoială când a fost vorba de monopolizarea tutunului, care nu era vătămător sănătăţei, putem spune că monopolizarea alcoolului, a cărui proastă calitate şi răspândire, datorită sistemului actual de vânzare, aduce cu sine degenerarea poporaţiei şi produce

consecinţe economice necalculabile, e o datorie de conştiinţă şi de înalt patriotism.

Pe lângă aceasta, şi din alt punct de vedere, monopolul alcoolului prezintă foloase pe cari nu ni le poate da monopolul tutunului.

Se ştie mai întâiu, în adevăr, că monopolul asupra tutunului a avut ca urmare de a se lovi în micii producători, cari au părăsit dela o vreme cultura acestei plante. Monopolul vânzărei alcoolului, însă, departe de a supăra pe producătorii indigeni, are de scop de a veni în ajutorul industriei spirtului şi agirculturei, după cum vom avea ocazie de a constata, studiând economia prezentului proiect de lege. In loc de a fi, dar, o împedicare adusă dezvoltărei industriei spirtului din ţară, monopolul îi va da o nouă viaţă.

Asemenea se poate spune că, pe când monopolurile, în genere, au ca urmare de a se pune în consumaţie obiecte de o calitate mai proastă, monopolul alcoolului va îmbunătăţi, din contra, calitatea băuturilor spirtuoase, punând în vânzare numai alcooluri rectificate cu cea mai mare îngrijire, aceasta fiind chiar menirea sa cea mai de căpetenie.

In sfârşit, scopul introducerei monopolului fiind de a reduce consumaţia, şi alcoolul nefiind un obiect de prima necesitate, scumpirea, care se aduce ca o învinuire monopolului, devine nu o vexaţiune, căci ea nu lipseşte poporaţia de un obiect absolut necesar existenţei sale, ci o adevărată binefacere, ca una ce contribue la reducerea consumaţiei, după cum s'a putut experimenta în Elveţia.

Intru cât se atinge de o ultimă învinuire care se face monopolului, că ar spori numărul funcţionarilor şi, prin urmare, puterea guvernului în cestiuni de politică internă, trebue să mărturisim că nu vedem întru cât puterea guvernului ar fi mai mare cu debitanţii ce'i va numi regia, decât astăzi faţă cu cârciumarii. Deosebirea va fi numai că debitantul, având relaţiuni mai puţin intime cu clientela sa, va avea şi mai puţină înrâurire asupra ei. Acei cari se tem de influenţa prea mare a debitanţilor uită, fără îndoială, că debitul pe viitor va perde din însemnătatea sa ca loc de întâlnire a poporaţiei de jos. Iar cât pentru numărul funcţionarilor propriu zişi, ei nu vor fi de sigur cu mult mai numeroşi decât în sistemul

actual de percepere a impozitului asupra băuturilor spirtuoase.

Constatându-se ast-fel că monopolul alcoolulului, care este chemat să producă rezultate financiare şi higienice atât de însemnate, nu prezintă măcar inconvenientele ce se pot atribui monopolului tutunului, care funcţionează în diferite ţări de ani îndelungaţi, şi cu deplin succes, rămâne să cercetăm forma cea mai practică sub care s'ar putea introduce în ţară. Pentru aceasta însă e nevoie de a vedea mai întâiu ce s'a făcut aiurea în această privinţă, cercetând pe scurt diferitele încercări de a se concepe sau de a se realiza monopolul alcoolului, din cari cele mai însemnate ar fi proiectul d-lui *Em. Alglave,* profesor de ştiinţele financiare la facultatea de drept din Paris; proiectul de lege german, prezentat în *Reichstag* pe la începutul anului 1886; legea federală din 23 Decembrie 1886, care a introdus monopolul alcoolului în Elveţia; legea din 3 August 1893, care introduce monopolul chibriturilor, a petroleului, a hârtiei de ţigară şi a alcoolului în Serbia, şi, în sfârşit, legea asupra vânzărei băuturilor spirtuoase de către fisc, întărită de împăratul Rusiei în 6 Iunie 1894, şi în virtutea căreia se introduce monopolul vânzărei alcoolului, deocamdată ca experienţă, numai în patru gubernii ale imperiului: *Perm, Ufa, Orenburg* şi *Samara,* cu începere deţa 1 Ianuarie 1895.

Acestea ar fi încercările cele mai însemnate ce s'au făcut pentru realizarea ideei monopolului asupra alcoolului, şi a căror cercetare ni va servi de călăuză în apreciarea proiectului de lege întocmit de noi.

* * *

In sistemul D-lui *Em. Alglave,* publicat şi sub formă de proiect de lege în raportul cunoscut al D-lui *Claude (des Vosges)* din 1886, fabricarea alcoolului, precum şi vânzarea cu amănuntul, rămân cu desăvârşire libere:

„Statul nu ar interveni întru nimic în fabricarea băuturilor „spirtuoase, zice autorul în conferinţa sa ţinută la Bordeaux „şi publicată în anul 1886, nici nu s'ar amesteca în comerciul „cu amănuntul, şi negustorii cu ridicata şi-ar urma comerciul „lor atât între dânşii, cât şi cu străinătatea, ca şi până acum.

„Cu deosebire numai că, mai înainte de a trece în mâinile „debitanţilor sau a consumatorilor, băuturile spirtuoase ar trece „în mânile Statului şi încă ar fi în totdeauna posibil de a înlă- „tura această obligaţie, plătind o taxă ceva mai ridicată“.

Statul ar cumpăra alcoolul pe cale de adjudecări multiple şi fracţionate (de o pildă în cantităţi de 5 sau 10 hectolitri), şi cu această ocazie l-ar analiza pentru a vedea dacă este liber de materii toxice până la un minimum ce s'ar stabili, peste care Statul ar plăti o primă pentru fiecare grad suplimentar de curăţire. Numai aşa s'ar putea controla băuturile spirtuoase făcându-se analizele după cantităţi de 5 şi 10 hectolitri, în locul analizelor multiple ce necesitează sistemul actual, din care cauză se zădărniceşte orice control serios.

„Iată acum, zice D. Alglave, că alcoolul a ajuns în mâinile „Statului şi că e controlat gata. Administraţia se mărgineşte „de a-l amesteca cu apă până la gradul voit de tărie, şi de „a-l pune în sticle de un cuart de litru, purtând semne bătă- „toare la ochi pentru a fi uşor recunoscute, şi construite astfel „încât să fie pe cât se poate de greu de a le umplea, după „ce vor fi fost deşertate. Aceste sticle s'ar vinde apoi pe preţul „de un leu bucata, trimiţându-se fără nici un soiu de forma- „litate, particularilor sau debitanţilor“.

Monopolul D-lui Alglave însă este *facultativ*, cum zice D-sa. Fiecare e liber să vândă alcoolul său Statului, sau să-l debiteze singur. Debitarea însă nu se poate face decât în sticlele monopolului.

„Cât pentru rachiurile pe cari s'ar voi a le sustrage mo- „nopolului, continuă D-sa, regia li va impune sticla fiscală de „un cuart de litru (sau o sticlă analogă, specială fiecărui fa- „bricant, dacă o doreşte). Această sticlă regia ar vinde-o „deşeartă cu acelaş preţ cu care s'ar vinde dacă ar fi plină „cu rachiu ordinar monopolizat. Această taxă suplimentară „reprezintă dar valoarea rachiului ordinar care ar fi putut fi „în sticlă, adică 7 sau 8 centime cel mult pe cuart de litru.... „Monopolul este dar facultativ“.

Şi tot sticla fiscală va deslega chestiunea aşa de complicată a fabricanţilor de ţuică *(bouilleurs de cru)*.

„Şi pe aceştia îi aştept pe pragul consumaţiei, zice D. Al- „glave, obligându-i de a-şi pune marfa nu în poloboace mari,

„unde un hectolitru dispare într'o clipeală, ci în sticle de un „cuart de litru, a căror comptabilitate va fi foarte uşoară. „Organul cel mai autorizat al industriei alcoolului, *la Revue „universelle de la distillerie,* proclamă el însuşi eficacitatea „perceperei prin mijlocul sticlei pentru a împiedica frauda...".

Cât pentru fabricanţii de licoruri, nimeni nu li pune nici un soiu de împiedicare.

„Ei vor cumpăra alcoolul dela cine şi cum vor voi..., ei vor „fabrica produsele cele mai varii, după cum le va cere inte- „resul, şi nu li se va impune sticla decât la sfârşit, când vor „voi să vândă particularilor sau debitanţilor".

Dar sunt fabricanţi cari au sticlele lor originale, şi cari sunt adevărate mărci de comerciu.

„Aveţi, îmi spuneţi D-voastre, sticle cari vă servesc de „mărci şi vă închipuiţi că valoarea comercială a licoarei „D-voastre constă în aceste sticle cu cari publicul este obişnuit. „Ei bine! vi le las. Vă las sticlele, dar vă cer de a li aplica „bande timbrate şi închizătoarea metalică care constitue chi- „tanţa impozitului".

Aceasta ar fi, în puţine cuvinte, sistemul prin mijlocul căruia D. Alglave îşi promitea să verse un miliard şi mai bine de franci în casele statului, suprimând cele mai multe impozite astăzi existente în Franţa

Nu vom intra în studiarea amănunţită a acestui sistem, care, dela prima vedere, prezintă o complicare de măsuri dăunătoare funcţionărei sale, ceeace a făcut ca proiectul său, care era chemat să împace toate interesele, şi tocmai de aceea, a nemulţumit pe toată lumea. Căci D. Alglave, ca profesor de ştiinţele financiare ca *economist,* în înţelesul francez al cuvântului, nu a avut curagiul de a susţinea principiul urgisit al monopolului până la ultimele sale consecinţe, şi, căutând să complacă teoriei admise, n'a făcut de cât să-şi ştirbească proiectul său de reformă. Din sistemul D-sale, însă, e nevoie, să reţinem o măsură, pe care am admis-o şi noi în proiectul nostru de lege, şi care singura e în stare să ni dea adevărate garanţii in contra fraudei: *sticla fiscală,* şi bandele de hârtie timbrate, şi de metal, pentru închiderea sticlelor, cari au fost experimentate şi în Rusia, cu mult succes.

O altă încercare, de astă-dată nu numai de a concepe, dar

chiar de a realiza monopolul, este proiectul de lege prezentat în *Reichstag* pe la începutul anului 1886, şi ale cărui măsuri mai de căpetenie erau următoarele:

„Art. 1

„Fabricarea de spirtuoase brute rămâne în mânile industriaşilor particulari . . . . . “.

„Art. 2

„Cumpărarea întregei cantităţi a spirtului brut indigen dela „fabricanţi, cumpărarea feluritelor spirtuoase din străinătate, „distilarea spirtuoaselor şi prepararea lor pentru băuturi alcoolice precum şi vânzarea feluritelor spirtuoase priveşte, afară „de excepţiunile prevăzute în această lege, exclusiv pe imperiu şi se face în comptul său“.

Vrea să zică, Statul îşi rezervă exclusiv dreptul de vânzare a băuturilor analizate şi preparate de dânsul, şi se obligă de a cumpăra *întreaga cantitate* a spirtului brut indigen. Proiectul acesta de lege însă stabilea, prin art. 23, un maximum şi un minimum de preţ, pe care direcţiunea monopolului îl plătea, ceea-ce o expunea la perderi însemnate faţă cu străinătatea. Această măsură nechibzuită, însă, necesită o altă măsură şi mai dăunătoare: limitarea producerei care se stabileşte prin art. 4.

„Art. 4

„Toate fabricele cari existau deja la 1 Octombrie 1885 vor „avea voia de a produce, în viitor, pe fie-care an o cantitate, „proporţional tot atât de mare.

„Pentru fie-care fabrică în parte se va stabili, într'un mod „echitabil, cantitatea de spirtuoase care va fi în drept de a „produce conform prescripţiunilor precedente. . . . “.

Era firesc lucru că dacă Statul se obliga de a cumpăra *întreaga cantitate* de spirt, şi dacă fixa un preţ de mai înainte, fluctuaţiile pieţelor străine trebuiau să'l expună la perderi însemnate, pe cari nu le-ar fi putut înlătura decât limitând,

în mod arbitrar, producerea. Intregului sistem îi lipsea dar supapa de siguranță a exportului, pe care guvernul o închidea fără nici o necesitate.

Vânzarea rachiurilor de ori-ce natură pentru consumarea internă se face de către agenții și debitanții numiți de Stat, cari vând băuturile după tariful oficial. Art. 31 al proiectului, însă, permite desfăcătorilor sau persoanelor cari au permisiunea de a vinde spirt, de a amesteca, după cererea consumatorilor, diferite soiuri de spirt, sau spirt cu alte ingrediente, dacă acest amestec se consumă imediat.

Este evident că această măsură ar fi avut ca rezultat de a zădărnici ori-ce control asupra calității băuturilor spirtuoase, cari ar fi fost falsificate cu tot soiul de materii vătămătoare sănătății, sub pretext de a le drege gustul.

Pe lângă aceasta, proiectul guvernului german, prin măsurile numeroase de control ce necesita funcționarea monopolului, lovea în interesele micilor producători pe cari îi sacrifica industriei mari. S'a calculat că mai bine de 50.000 de producători mici, cari existau în Alsacia, în Baden și Würtemberg trebuiau să dispară dacă legea aceasta ar fi fost votată.

Este drept că art. 79 al proiectului stabilea, în principiu, că se vor acorda despăgubiri persoanelor cari vor suferi o diminuare a averei sau a meseriei lor în urma interzicerei comerțului cu spirtuoase, a distilărei spirtului și a fabricărei de băuturi alcoolice din spirt. Aceste despăgubiri trebuiau să se ridice chiar la suma însemnată de 540 milioane de mărci, așa că cheltuiala totală a introducerei monopolului era să fie de 720 milioane de mărci, pentru a produce anual aproximativ 300 milioane. Cu toate acestea, chiar dela apariția sa, proiectul guvernului german întâmpină o opunere vie in toată țara, dar mai ales în Statele de Sud ale imperiului, cari ar fi trebuit să renunțe la drepturile lor speciale în materie de impozit asupra spirtuoaselor, ceea-ce era considerat ca o știrbire a independenței lor locale.

Introdus în *Reichstag* printr'un discurs al ministrului de finanțe, D. de Scholz, de oare-ce princ'pele de Bismarck nu luă parte la discuție, proiectul guvernului n'a fost primit în mod favorabil decât de D. Wedell-Malchow în numele con-

servatorilor germani. Atât centrul însă, prin baronul de Huene, cât şi naţionalii liberali, dimpreună cu paitidul poporului şi cu socialiştii, se pronunţară în contra proiectului, care a fost atacat în mod violent mai ales de D. Eugen Richter. Leaderul partidului naţional liberal a arătat, între altele, că rezultatul cel mai sigur al introducerei monopolului ar fi de a se plăti nobilimei proprietare de pământ o rentă anuală de 75.000.000 lei. Punându-se la vot, proiectul n'a întrunit decât *trei* voturi, 181 de glasuri pronunţându-se în contra sa.

Această încercare neisbutită, din cauza defectuozităţei proiectului, şi în mare parte din motive politice speciale, cari nu aveau nimic de a face cu reforma în sine, nu prejudecă însă nimic în cestiunea care ne preocupă a introducerei monopolului şi cu atât mai puţin cu cât i se poate opune nu numai o simplă încercare, dar reuşita deplină a principiului în Elveţia, unde monopolul alcoolului funcţionează de mai bine de şeapte ani, dând rezultatele cele mai bune, atât financiare, cât şi igienice.

Monopolul alcoolului a fost, în adevăr, introdus în Elveţia pe la jumătatea anului 1887, în virtutea legei federale din 23 Decembrie 1886, ale cărei dispoziţiuni, mai principale sunt următoarele :

„Art. 1

„Dreptul de a fabrica şi de a importa spirtuoasele, a căror „fabricaţiune este supusă legislaţiunei federale, aparţine nu- „mai confederaţiunei.

„Confederaţiunea este ţinută de a se îngriji ca spirtuoasele „destinate pentru a se preface în băutură să fie în de ajuns „de bine rectificate.

„Intru cât trebuinţele regiei urmează să fie îndestulate de „către producţiunea indigenă, confederaţiunea lasă pe seama „industriei private, în conformitate cu art. 2, furnitura canti- „tăţilor trebuitoare".

„Art. 2

„O a patra parte aproximativ a consumărei spirtuoaselor „este procurată prin mijlocul contractelor de aprovizionare pe „cari confederaţiunea le încheiă cu producătorii indigeni"..

„Art. 3

„Importarea spirtuoaselor de calitate superioară este per-
„misă şi particularilor, după condiţiile ce se vor fixa de către
„consiliul federal“...

„Art. 4

„Confederaţia vinde spirtuoasele în cantităţi de cel puţin
„150 de litri şi numai pe bani gata“.

Spirtuoasele supuse monopolului sunt însă, după cum se arată şi în raportul consiliului federal asupra gestiunei şi comptabilităţei regiei alcoolurilor pe anul 1890, următoarele:

a) Din acele *fabricate* în Elveţia:

1. Toate spirtuoasele fabricate din bere, zahăr, sfecle, melasă, cartofi sau cereale;

2. Produsele alcoolice destilate din vin, drojdii, fructe, poame, şi rădăcini de *origină străină*. Căci rachiurile din vin, drojdii, fructe, etc., de *origină indigenă*, rămân libere în virtutea unei încheiări a consiliului federal.

In acelaşi raport al consiliului federal, la pagina 37, găsim şi descrierea modului cum se exercitează monopolul:

„*a)* Intru cât se atinge de *fabricarea* indigenă:

„1. Prin cumpărarea de către regie (art. 2 din lege) a în-
„tregei cantităţi de alcool brut, provenind din distilarea berei,
„a cartofilor şi a cerealelor (pentru moment distilarea zahă-
„rului, a sfeclelor şi a melasei nu prezintă la noi nici o utili-
„tate practică), şi vinderea cu preţurile monopolului, sub
„forma de alcool brut, sau de spirt de 90 de grade *(trois-six)*,
„a produselor ast-fel cumpărate (art. 4 din lege)“;

„2. Prin perceperea unei taxe de monopol asupra alcoolu-
„rilor brute şi a rachiurilor distilate din vin, drojdii, fructe,
„poame şi rădăcini de origine străină (ordonanţa federală din
„20 Decembrie 1887)“.

„Această taxă se percepe sau în momentul importărei ma-
„teriei prime (struguri, tescovină, drojdii de vin, cireşe, prune,
„rădăcini de genţiană), sau în momentul distilărei în ţară (vin).
„In acest din urmă caz, taxa poate să se perceapă după

„importanța operației, sau pe materia primă, sau pe produ-„sul fabriçat".

„*b)* Intru cât se atinge de *importație*:

„1. Prin dreptul exclusiv ce îl are regia de a importa spir-„turile *(trois-six)* și alcoolurile brute (art. 1 din lege), și prin „vânzarea după prețurile monopolului a produselor impor-„tate (art. 4 din lege)";

„2. Prin perceperea unei taxe de monopol pe alcoolurile „brute, rachiuri și licoruri de tot soiul, importate de parti-„culari (art. 3 din lege)".

„Importarea în poloboace a alcoolurilor brute și a rachiu-„rilor (No. 254 al tarifului drepturilor de intrare federale) „de către particulari, nu se admite decât numai pentru pro-„ductele a căror tărie alcoolică nu trece peste 72°; alcoo-„lurile brute și rachiurile de o tărie mai mare nu se pot im-„porta de către dânșii decât în sticle sau în ulcioraşe (art. 225 „din tarif). Intru cât se atinge de importarea licorurilor, „nu există până astăzi nici o dispoziție restrictivă (No. 256 „din tarif).

„Se vede dar, din cele spuse până acum, că regia nu pune „în consumație direct nici rachiuri, nici licoruri, ci numai „alcooluri brute și spirt de 90 grade *(trois-six)*...".

Cu privire la vânzarea alcoolului de către regia federală, este de observat, în adevăr, că ea nu pune în consumație decât materia primă, alcool rectificat până la limita de 1 ½ la 1000 de necurățenii ce poate să conțină, din care apoi fabricanții și comercianții prefac băuturile spirtuoase, ce le vând consumatorilor. Regia federală însă își procură alcoolul, de care are nevoie, sau pe cale de importare din străinătate, sau dela producătorii din țară, pentru o a patra parte din consumarea totală, cel puțin.

La început, pentru a pune în magazie acest alcool, regia a fost silită să închirieze unsprezece depozite de ale companiilor drumurilor de fer, sau dela particulari, făcând oarecari instalări provizorii de pompe, rezervorii, etc. Cu timpul, regia a putut să'și instaleze acele două mari antrepozite din *Berthoud* și *Delémont*, pe lângă alte depozite mai mici ce și-a creat la *Bâle, Buchs, Romanshorn, Aarau* și *Olten*. La *Delémont* s'a mai făcut un stabiliment model de rectificare,

unde regia rectifică singură tot alcoolul brut de care are trebuinţă.

Vânzarea alcoolului se face în regie, în cantităţi de cel puţin 150 litri (130 kilograme), şi numai pe bani numărătoare. Vrea să zică, monopolul, în Elveţia, este un monopol al vânzărei cu ridicata.

Toate comenzile trebue să se adreseze administraţiei federale din Berna, care ia pe socoteala sa transportul alcoolului pe drumul de fer dela depozit până la staţia arătată de cumpărător. Administraţia regiei nu dă cu împrumut poloboacele; ea le vinde. Cumpărătorul însă are dreptul de a trimite vasele sale pentru a fi umplute la depozitele ce i se fixează.

Aceasta ar fi, în liniamentele sale generale, modul de organizare al monopolului alcoolului în Elveţia, şi care a dat până acum rezultatele cele mai bune, financiare şi igienice, după cum o recunosc dările de seamă ce se publică pe fiecare an de către guvernul federal.

Iată, de altmintrelea, în rezumat, tabloul socotelilor de exploatare până la 1891, publicat în raportul anual al consiliului federal pe 1891: (vezi tab. pag. 140).

După cum se poate vedea din datele de mai sus, excedentele au mers crescând pe fie-care an, de şi trebue să recunoaştem că exerciţiul 1887—88 nu a dat rezultatul ce se aştepta. Acest exerciţiu fiind însă cel mai greu, raportul consiliului federal pe 1887—88 se declară satisfăcut:

„Ca pentru întâiul exerciţiu, venitul de 4.957.841,38 fr. „poate fi considerat ca un rezultat relativ satisfăcător. Exer-„ciţiul 1887—88, a avut, în adevăr, de susţinut toate greu-„tăţile unei perioade de transiţie şi de încercare, precum şi „cea mai mare parte a cheltuelilor de organizare“.

Şi în toţi anii, dările de seamă ale consiliului federal constată cu mulţumire rezultatele financiare bune ce le-a dat monopolul.

Ast-fel, raportul pe 1889, după ce vorbeşte de scăderea consumaţiei, adaugă următoarele:

„Putem constata cu mulţumire că, cu toată scăderea evi-„dentă a consumaţiei, s'a putut ajunge, chiar de la al doi-„lea exerciţiu, la un câştig net de 5.249.053,49 fr.“.

	1887—88		1889		1890		1891	
	Fr.	C.	Fr.	C.	Fr.	C.	Fr.	C.
VENITURI								
Din vânzarea spirtului *(trois-six)*	9.591273	91	9.781.164	10	12.687.367	45	13.280 830	80
Din vânzarea vaselor	365.397	35	99.457	40	139 502	67	76.186	95
Taxele monopolului şi venituri de aceiaşi natură	683.708	34	572.143	16	767.027	41	822.327	64
Total	10.645.379	60	10.452.764	66	13.593.897	53	14.179.345	39
CHELTUELI								
Cumpărătura spirtului	4.801.289	10	4.423.292	63	5.775.931	33	6.809.561	81
„ vaselor	381.023	22	124.673	02	158.631	70	84.038	05
Cheltueli de transport	50.940	36	130.219	16	185.679	39	198.898	07
Imprumutul şi dobânzile	49.071	61	97.659	50	154.403	32	104.077	13
Amortizarea valorei intrepozitelor, a stabilimentului de rectificare, amortizarea imprumuturilor	15.311	02	346.300	53	688.191	62	635.875	92
Diverse	3.052	46	3.694	35	1.077	70	1.039	87
Total	5.687.538	22	5.440.199	17	7.286.763	19	8.167.306	37
Excedentul veniturilor	4.957.841	38	5.012.565	49	6.307.134	34	6 012.038	82

Iar raportul pe anul 1890 se exprimă în aceeaşi termeni:

„Cu toată scăderea consumaţiei, rezultatul fiscal al mono-„polului, în timpul anului de gestiune (fr. 6.662.116,80), a „fost foarte satisfăcător".

Beneficiile, ast-fel realizate pe tot anul, se împart între cele două-zeci şi cinci de cantoane după numărul poporaţiei, şi după ce s'au scăzut despăgubirile ce se plătesc unor cantoane pentru desfiinţarea drepturilor de intrare ce le aveau înainte de introducerea monopolului. Ast-fel, în anul 1890, din suma de mai sus s'au împărţit cantoanelor fr. 6.306.668,10, pe când drepturile desfiinţate, cu ocazia introducerei monopolului, nu ajungeau decât la suma de fr. 3.580.880,53. Rezultatul fiscal al monopolului este dar cu totul satisfăcător.

Legea federală din 1886 nu a avut însă ca scop de a spori numai mijloacele băneşti ale confederaţiei. Scăderea consumaţiei a fost una din preocupările cele mai de căpetenie ale legislatorului şi cauza chiar care a provocat mişcarea, aşa de puternică, pentru introducerea monopolului în Elveţia. Şi rezultatele dobândite, în această privinţă, cu legea din 1886 sunt şi mai satisfăcătoare de cât rezultatele fiscale.

Chiar de la început, atât în raportul pe exerciţiul 1887—88, cât şi în acel pe anul 1889, consiliul federal constată o scădere însemnată a consumărei alcoolului după introducerea monopolului. Raportul pe anul 1890, însă, ni dă următoarele date comparative cari vorbesc de la sine:

In anul 1882, consumarea alcoolului în Elveţia era, în cifre rotunde, de 27 milioane litri rachiu de 50°, ceea ce face, pentru o poporaţie mijlocie de 2.872.902 locuitori, câte *9.40* litri de locuitor.

In anul 1885, s'au consumat 300.000 de hectolitri rachiu de 50°, sau, pentru o poporaţie mijlocie de 2.923.678 locuitori, câte *10.26* litri de fie-care locuitor.

In anul 1890, adică doi ani după introducerea monopolului, consumaţia alcoolului scăzuse la 185.089 hectolitri de 50° tărie, ceea ce face, pentru o poporaţie mijlocie de 2.952.923 locuitori, câte *6.27* litri de fie-care locuitor. Şi iată

cum apreciază raportul consiliului federal pe 1890, din care luăm aceste date, rezultatele obținute:

„Comparând cifrele de mai sus, privitoare la anii 1882, „1885 și 1890, adică epoca de înainte și de după intro„ducerea monopolului, găsim, pentru perioada care a prece„dat monopolul, un spor de 0,86 litri; pentru aceea care „l-a urmat, o scădere de 3.99 litri de cap. Este drept că „consumația, în realitate, nu a scăzut într'o proporție așa de „extraordinară; căci, înaintea introducerei monopolului, o mare „parte din spirtoasele fabricate, sau importate în Elveția, trecea „în străinătate ca contrabandă, și de fapt nu se consuma în „țară. De la introducerea monopolului, această contrabandă „aproape a încetat. Nu mai puțin se poate afirma că, de la „intrarea în vigoare a legei asupra alcoolului, consumația „rachiului a scăzut mult în Elveția. Acest rezultat este con„firmat, după cum am spus'o în ultimul nostru raport, de „aprecierile mai multor observatori competenți ai vieței pu„blice în diferitele părți ale țărei, dar el urmează, în mod „indirect, chiar din cifrele de mai sus. Căci dacă s'ar ad„mite că consumația efectivă, de fie-care locuitor, a fost, în „1885, aceeași ca în 1890, cu alte cuvinte că, în loc de „10.26 litri, să nu fi fost de cât numai de 6.27 litri, ar „rezulta că, pentru acele 300.000 hectolitri cari alcătuesc „cifra consumației aparente pe 1885, 116.685 hectolitri, adică „31.969 litri pe fie-care zi, ar fi fost exportate în străină„tate pe cale de contrabandă, ceea ce se vede că cu greu „ar putea să fie adevărat“.

„După informațiile ce le dau organele administratiei vămi„lor......, contrabanda din străinătate în Elveția, provocată de „introducerea monopolului, e cu totul neînsemnată; ea poate, „prin urmare, cu atât mai puțin să modifice efectele mono„polului, cu cât probabil că e compensată de contrabanda ce „se face încă din Elveția în străinătate“.

„Scăderea consumației este, dar, de netăgăduit, cu toate că „e anevoie de determinat cu exactitate și trebue să fie pri„mită cu o mulțumire cu atât mai mare, cu cât, în perioada „de înainte a monopolului, se vedea din contra, o sporire „permanentă a consumației băuturilor distilate. (Vezi Mesa„giul nostru din 20 Noembrie 1884)“.

Scăderea consumaţiei se observă şi în anul 1891, în care timp s'au consumat în ţară peste tot 187.600 hectolitri, sau, la o poporaţie mijlocie de 2,965.303 locuitori, câte 6.32 litri de fiecare locuitor. Şi iată ce ni spune raportul consiliului federal pe 1891:

„In ultimul nostru raport am evaluat consumaţia anului 1890 la 6.27 litri în mijlocie de cap. Faţă cu nesiguranţa care domneşte cu privire la unii factori de cari trebuie să ţinem seamă în calculele ce le facem asupra consumaţiei, se poate admite că, în cei de pe urmă doi ani, cifra consumaţiei a rămas staţionară şi că se urcă la aproape 6 litri de locuitor".

„In consecinţă, nu avem nimic de adăugit, pentru moment, la aprecierile ultimului nostru raport, întrucât se atinge de scăderea consumaţiei de la intrarea în vigoare a monopolului".

Şi monopolul urmează a da aceleaşi rezultate şi în anul următor, după cum se poate vedea din raportul pe anul 1892, care constată că consumaţia acestui an a fost de 190.228 hectolitri alcool, ceeace face, pentru o poporaţie mijlocie de 2.977.678 locuitori, câte 6.39 litri de fiecare locuitor. Şi, de astă dată, după o experienţă de mai mulţi ani, raportul consiliului federal afirmă şi cu mai multă tărie eficacitatea monopolului, întrucât se atinge de reducerea consumaţiei:

„Faţă cu nesiguranţa unor factori de cari trebue să ţinem seamă când facem aceste calcule, se poate admite că cifra consumaţiei se menţine de câţiva ani, afară de unele oscilări neînsemnate, datorite variaţiei în recolta fructelor, afluenţei străinilor etc., cam la 6 litri de fiecare locuitor".

„Se ştie că tendinţa principală a legislaţiei, a cărei obârşie se află în reviziunea constituţională din 1885, a fost de a reprima consumaţia mereu crescândă a băuturilor distilate, în folosul vinului şi al berei. Scopul acesta poate să fie considerat astăzi ca îndeplinit.

„Consumaţia rachiului a scăzut cu aproape 25 %; aceea a vinului natural se pare că a rămas aproape staţionară; în schimb, însă, consumaţia băuturilor mai puţin alcoolice, berea şi vinul de mere, a sporit; nu putem da informaţii exacte

întrucât se atinge de vinul de mere; consumaţia berei însă a sporit cu 25 %".

Faţă cu aceste strălucite rezultate obţinute în Elveţia, se poate spune că monopolul alcoolului, cu tendinţele sale de a spori mijloacele budgetare şi de a reduce, în acelaşi timp, consumaţia băuturilor spirtuoase, a eşit din domeniul speculaţiunei teoretice pentru a deveni o realitate binefăcătoare. Şi încă trebue să ţinem seamă de lacunele acestei legi, cari au putut zădărnici, în parte, dobândirea acestor rezultate. Aşa, de o pildă, vânzarea cu ridicata, în cantităţi mai mici de 150 litri, se face de către comerciul intermediar, şi vânzarea cu amănuntul este asemenea un drept al particularilor. Aceasta se înţelege însă că trebuie să păgubească fiscul, având ca rezultat şi falşificarea băuturilor spirtuoase, în dauna sănătăţei publice, după cum vom putea constata în observările ce le vom face asupra proiectului nostru de lege pe articole.

Cu toate acestea, faţă cu reuşirea deplină a principiului, era firesc ca şi alte State să se gândească la introducerea monopolului, pe care experienţa il dovedise atât de util, şi, în realitate, nu cu mult mai anevoie de aplicat decât oricare altă măsură fiscală pentru perceperea impozitului asupra băuturilor spirtuoase. Astfel, găsim în Serbia legea din 3 August 1893, stabilind monopolul chibriturilor, a petroleului, a hârtiei de ţigară şi a alcoolului, şi în Rusia, o lege prin care se introduce monopolul vânzărei băuturilor spirtuoase de către fisc, deocamdată numai în guberniele *Perm, Ufa, Orenburg* şi *Samara.*

Intrucât se atinge de Serbia, trebuie să recunoaştem chiar dela început că legislatorul s'a abătut dela principiile domnitoare în materie, preocupându-se numai de interesele fiscale. Legea sârbească însă este, şi din alte puncte de vedere, cu desăvârşire defectuoasă.

Una din greşelele sale principale ar fi mai întâiu şi faptul coprinderei în acelaş text a unor obiecte atât de diferite, ca: chibriturile, petroleul, hârtia de ţigară şi alcoolul. Chiar şi de aici se poate constata că guvernul sârbesc nu a fost preocupat decât de ideia de a-şi crea venituri. Iată, în adevăr ce zice art. 1 al legei:

Art. 1

„Statul are exclusiv dreptul de a importa, de a isprăvi fa-„bricarea, sau de a fabrica el însuşi şi de a vinde cu ridicata „ — stabilind asupra unor articole şi preţul vânzărei cu amă-„nuntul — petroleul, chibriturile, hârtia de ţigară şi alcoolul „provenind din distilarea materiilor făinoase şi a melasei“.

Statul vrea să zică, se face fabricant al atâtor obiecte diferite, dar vânzarea cu amănuntul a acestor obiecte rămâne în mânile particularilor. Statul îşi ia dar sarcina, lăsând foloasele altora.

Pe lângă aceasta, fie-care din obiectele monopolizate îşi are împrejurările sale de fabricare şi de consumare speciale, şi legea, care voeşte să le coprindă pe toate, riscă de a fi sau din cale afară complicată, sau cu totul necomplectă, după cum şi este în specie legea Serbiei asupra monopolului. Ast-fel, întru cât se atinge de alcool, ea nu face nici o menţiune despre industriile respective din ţară, de fabricele de licoruri ce s'ar putea stabili, de drepturile şi îndatoririle producătorilor de alcooluri din struguri, drojdii de vin, fructe şi poame de tot soiul, de alcoolul trebuitor industriei, etc.

Cât despre condiţiunile de vânzare ale alcoolului şi a celor-lalte obiecte monopolizate, ele nu rezultă din lege aşa ca să ne putem forma o idee clară despre funcţionarea monopolului în această privinţă. Art. 1 ni vorbeşte, în adevăr, de vânzarea cu ridicata, dar nu ni spune ce se înţelege prin vânzare cu ridicata.

Din altă sorginte ştim că fabricanţii de alcool din materii făinoase (sunt numai doui în toată Serbia, stabiliţi în Belgrad) vând produsul lor după preţul fixat de regie, şi care se publică pe fie-care lună în *Monitorul Oficial* al regatului, plătind, ca taxă de monopol, 170 lei de hectolitru în aur, ceea-ce constitue singurul venit al regiei din acest articol. In asemene condiţiuni nu trebue să ne mirăm dacă venitul alcoolului s'a trecut în budgetul anului curent numai pentru suma de 300.000 lei. Statul însă e pe cale de a cumpăra acele două fabrici existente, pentru a produce singur alcoolul de care va avea trebuinţă.

Statul îşi mai rezervă exclusiv dreptul de importare; dar legea nu ni spune ce se întâmplă cu licorurile fine, dacă şi pe acestea le importă Statul, sau dacă le pot importa şi particularii, şi în ce anume condiţiuni.

Ceea-ce e mai grav, însă e faptul că guvernul nu se preocupă nici de buna calitate a băuturilor spirtuoase şi nici nu ia vre-o măsură, prin lege, pentru a împedica răspândirea alcoolismului. Preocuparea sa cea mai de căpetenie, e din contra, ca să nu se reducă consumaţia, după cum o putem vedea din art. 14 al legei, care, stabilind bazele de calculare a preţului cu care regia vinde articolele sale, adaugă:

„Dar, în tot cazul, urcarea preţului nu trebue să fie de aşa fel în cât să poată provoca o scădere în consumaţia acestor articole".

O lege pentru monopolizarea alcoolului, însă, care nu dă decât nişte rezultate financiare aşa de neînsemnate, şi care nesocoteşte cu totul interesele superioare ale moralităţei şi ale sănătăţei publice, nu are nici o raţiune de a fi, şi nu poate să fie privită decât ca o măsură de vexaţiune a intereselor private. In afară de aceasta, chiar textul insuşi al legei e aşa de rău alcătuit şi împrejurările locale aşa de puţin studiate, în cât, ivindu-se greutăţi de aplicare, era vorba, după cât ştim, ca guvernul Serbiei să trimită un specialist pentru a studia modul de funcţionare a monopolului în Elveţia. Ceeace se putea face, credem noi, cu mai mult folos mai d'inainte.

Ori cum fie, introducerea monopolului şi în Serbia e o dovadă mai mult despre posibilitatea aplicărei principiului, şi despre curentul ce s'a stabilit în favoarea acestui mod de percepere a impozitului asupra băuturilor spirtuoase. Şi măsura aceasta fiscală tinde să se generalizeze, după cum o dovedeşte şi introducerea, acum în urmă, a monopolului în Rusia. Pentru a înţelege, însă, şi mai bine reforma de astăzi, trebue să vedem, în scurt, care era modul de percepere a impozitului asupra băuturilor spirtuoase în Rusia mai înainte de anul 1863, când s'a introdus regimul astăzi în vigoare, pe care tinde să'l înlocuiască monopolul.

Adunarea statutelor asupra percepţiilor de pe băuturi spirtuoase şi a accizelor din 1857, care numără nu mai puţin de 916 articole, ni arată regimul sub care se fabricau şi se

vindeau în Rusia băuturile spirtuoase până la anul 1863. Acest regim nu era stabilit printr'un singur act legislativ. Era mai mult un produs al unei lente evoluţiuni în timp de mai bine de un secol, care a dat loc unui sistem complicat, prin suprapunerea mai multor straturi legislative şi adăugiri, aşa precum le-a necesitat creşterea treptată a teritoriului imperiului rusesc. Din nămolul acesta de dispoziţii, se vor formula următoarele principii generale, cari stăpâneau legislaţia asupra alcoolului înainte de anul 1863:

1. In provinciile „Rusiei mari", propriu zisă, şi în Siberia spirtul şi rachiul se fabricau, în cea mai mare parte, de către fisc, în propriele fabrici, iar vânzarea lor se concesiona prin licitaţia ce se ţinea din patru în patru ani în cancelaria Senatului din Petersburg, unor arendaşi cari căpătau ast-fel dreptul exclusiv de a vinde spirtul şi rachiul în una sau mai multe provincii. Pe lângă fisc, mai aveau dreptul de a fabrica spirtul şi rachiul şi unele categorii de particulari, cari variază de la o provincie la alta, de şi, în regulă generală, se poate spune că dreptul acesta îl avea mai ales clasa privilegiată a nobililor. Aceste fabrici particulare erau obligate de a vinde toate produsele lor fiscului pe un preţ hotărât, afară de o cantitate mică, iarăşi hotărâtă de mai înainte, care se putea exporta în provinciile cu alt regim. Vânzarea acestor produse, însă, ca şi vânzarea produselor din fabricele Statului, se făcea exclusiv de către arendaşii generali ai provinciei;

2. In provinciile occidentale, rachiul se producea aproape exclusiv de către diferitele categorii privilegiate de particulari; cât despre vânzare, ea se făcea, în unele provincii, tot de către arendaşi; în altele, vânzarea rămânea liberă, şi arendaşilor nu li se concesiona de cât dreptul de a percepe accizele, şi, în sfârşit, mai era încă o categorie de provincii în cari vânzarea era de asemenea liberă, dar Statul percepea accizele direct prin funcţionari speciali;

3. Diferitele băuturi pregătite din rachiu, pe lângă darea generală, erau pretutindenea supuse şi accizelor, cari se percepeau de către arendaşi în provinciile cari erau arendate. Fabricarea acestor băuturi, era pretutindeni în mâna particularilor, şi vânzarea lor atârna în fie-care localitate de regimul la care erau supuse şi celelalte spirtuoase.

Acestea ar fi, în puține cuvinte, principiile generale cari domneau în materie. Cât despre detaliile de aplicare, ele variau dela o provincie la alta.

Acest sistem a provocat nemulțumiri generale și adânci, mai ales din cauza puterei extraordinare pe care o avea în fie-care provincie arendașul ei. Din această cauză el a fost înlocuit, în anul 1863, prin sistemul astăzi în vigoare, în care s'a generalizat perceperea accizelor direct de către Stat prin funcționari speciali, lăsându-se fabricarea și vânzarea spirtuoaselor cu totul libere. In ultimul timp, însă, s'a produs un curent puternic în favoarea monopolului, de astă-dată fără de a mai recurge la sistemul concesionărei către particulari. Și iată *părerea consiliului de Stat din 18 Iunie 1893* asupra organizărei, în unele localități ale Rusiei, a vânzărei băuturilor spirtuoase de către fisc:

„Consiliul de Stat, în departamentele unite ale economiei „de Stat, a legilor și afacerilor civile și spirituale, precum și „în adunare generală, luând în considerație raportul minis„trului de finanțe asupra organizărei în unele localități ale „Rusiei, a vânzărilor băuturilor spirtuoase de către fisc, ca „părere, a hotărât:

„1. Să se organizeze, în 1895, ca încercare, vânzarea bău„turilor spirtuoase de către fisc în guberniele Perm, Ufa, „Orenburg și Samara;

„2. Să se propună ministrului de finanțe de a începe, chiar „de pe acum, lucrările pregătitoare pentru introducerea vân„zărei băuturilor spirtuoase de către fisc în guberniele numite „precum închirierea sau clădirea, pe seama Statului, de loca„luri pentru fabrici, beciuri și depozite ca să servească pen„tru curățirea, păstrarea și turnarea în sticle a spirtului și „rachiului, producându'și și aparatele necesare, precum și „alte lucruri ce ar mai trebui";

„3. Să se asigneze, în 1893, pentru cheltuelile arătate la „art. 2, precum și pentru lefile funcționarilor ministerului de „finanțe, însărcinați cu afacerile vânzărei băuturilor spirtuoase „de către Stat, șepte sute cinci-zeci mii ruble, înscriind acea„stă asigurare în rubrica cheltuelilor extraordinare;

„4. Să se introducă în rubricele cuvenite ale budgetului „departamentului dărilor indirecte, pentru anul 1894, sumele

„trebuitoare, în anul acesta, atât pentru lucrările enumărate „mai sus, cât şi pentru fabricaţiunea băuturilor spirtuoase, „precum şi pentru înfiinţarea pe lângă numitul departament „a unui serviciu special al vânzărei băuturilor spirtuoase de „către fisc“;

„5. Să se propună ministrului de finanţe ca — după ce va „fi revizuit proiectul, alcătuit de dânsul, al legei pentru vân„zarea băuturilor spirtuoase de către fisc, în guberniele Perm, „Ufa, Orenburg şi Samara, conform principiilor arătate de „căfre consiliul de Stat, şi după ce se va fi pus în legătură „şi cu departamentele cuvenite — să prezinte spre întărire, în „ordinea stabilită, un nou proiect pentru această lege“.

Noul proiect, prezintat de ministrul de finanţe şi încuviinţat de consiliul de Stat, a devenit *Legea asupra vânzărei băuturilor spirtuoase de către fisc*, care a fost întărită de M. S. Impăratul Rusiei în 6 Iunie 1894, şi care se va aplica, dela 1 Ianuarie 1895, ca experienţă, deocamdată numai în patru gubernii: *Perm, Ufa, Orenburg* şi *Samara*. Iată economia acestei importante legi:

„Art. 3

„Vânzarea spirtului, a rachiului şi a fabricatelor din ele, „pentru consumaţia locală, e un drept exclusiv al fiscului“.

Fabricarea spirtului şi a rachiului rămâne în mâna fabricanţilor particulari, supunându-se unor reguli anumite. Curăţirea spirtului însă, precum şi producerea fabricatelor din rachiu şi spirt, se poate face, după art. 10, atât în fabricele Statului, cât şi în fabricele particulare; în acest din urmă caz, art. 11 spune că condiţiunile de fabricare şi de distilare a spirtului, ce urmează a se preda regiei, se determină de ministrul de finanţe.

„Art. 12

„Fabricele particulare de rachiu, cumpără spirtul pentru a'l „preface în rachiu şi alte fabricate exclusiv dela fisc, cu pre„ţurile fixate de ministerul de finanţe“.

Articolul următor ni spune că plata rachiului cumpărat de

la fisc se poate amâna cu condiţie de a depune o garanţie în valori.

Fabricarea alcoolului fiind liberă, fiscul cumpără rachiul şi spirtul de care are nevoie dela fabricele din regiunea vânzărei fiscale a băuturilor spirtuoase, în cantitate de $^2/_3$ din consumarea anului întreg, împărţind această cantitate între fabricanţii locali ai regiunei în proporţie cu producerea anuală maximală a fabricelor lor în vre-unul din cei trei ani precedenţi (art. 40). Restul spirtului trebuitor fiscului se procură pe cale de licitaţie (art. 41).

Fiscul se însărcinează cu punerea alcoolului în sticle.

„Art. 15

„Fabricarea rachiului din spirtul curăţit prin distilare, precum şi punerea sa în sticle, spre a aproviziona cârciumile şi prăvăliile, se face în depozitele fiscului deschise după „ordinul directoratului de accize. La nevoie, pentru punerea „rachiului în sticle, se deschid în aceeaşi ordine localuri „speciale.

„Art. 17

„Vânzarea spirtului, a rachiului şi a fabricatelor din ele, „se face în stabilimentele fiscului, precum şi în stabilimen-„tele aparţinând particularilor, cărora li se va încredinţa „această vânzare de către fisc".

Stabilimentele particulare, sunt obligate, prin art. 27, de a cumpăra băuturile exclusiv din depozitele sau prăvăliile fiscului.

Cât pentru rachiurile fabricelor din afara regiunei vânzărei fiscale, precum şi rachiurile fabricelor particulare din năuntrul acestei regiuni, precum şi cele din străinătate, vânzarea lor se va face de către direcţia fiscală *în comision* şi după condiţiile stabilite de ministerul de finanţe (art. 18)

Maximum şi minimum al preţurilor se stabileşte în ordine legislativă, şi în marginea acestora, pentru fie-care localitate, de către ministrul de finanţe (art. 29 şi 30). Tăria rachiului (minimum 40 grade) şi preţul său, se arată pe eticheta lipită pe fie-care vas.

Vânzarea se face numai în vase pecetluite. Prin excepţiune directorul accizelor, în înţelegere cu guvernatorul, poate să permită în unele birturi din oraşe, şi vânzarea în pahare sau în alte măsuri arbitrare, cu condiţie însă ca pentru acest fel de vânzare să se păstreze în stabiliment băuturile spirtuoase în vase nepecetluite cu o capacitate totală mai mare de o vadră (art. 35). Acelaşi articol spune că acest fel de vânzare poate să fie îngăduit şi în birturi în afară de comunele urbane, cu permisiunea deosebită a ministrului de finanţe; iar *nota* pusă la sfârşitul acestui articol adaugă:

„In cazuri excepţionale, directorul de accize are dreptul „de a mări, pentru anumite birturi, capacitatea totală a va„selor nepecetluite arătate în acest articol".

Aceasta ni se pare una din lacunele cele mai mari ale legei, introducând excepţiunea şi arbitrarul acolo unde trebue să fie o regulă şi o lege pentru toţi. Este evident, în adevăr, că dacă se permite ţinerea rachiului în vase nepecetluite, fie chiar în mărime de numai o vadră, şi dacă această abatere se admite şi în birturile în afară de comunele urbane, întreaga lege e zădărnicită chiar dela început în aplicarea ei. Căci vasul de o vadră nepecetluit, va servi atât pentru vânzarea rachiului de contrabandă, cât şi pentru debitarea băuturilor de cea mai proastă calitate. Pentru a înlătura acest îndoit inconvenient, ar trebui ca Statul să privegheze în continuu aceste birturi privilegiate.

Dar atunci se naşte întrebarea firească: pentru ce mai era nevoie de a se introduce monopolul, dacă Statul va fi silit să urmărească, ca şi în trecut, şi cu aceleaşi mijloace, armata nenumărată a contrabandiştilor şi a falşificatorilor. In contra acestora tocmai s'au luat măsurile severe ale monopolului, cari fac aproape imposibilă orice fraudă, şi dacă măsurile acestea se zădărnicesc prin excepţiuni ca acele prevăzute la art. 35 a legei ruseşti, este vederat că e mai bine de a nu se introduce monopolul, care necesitează cheltueli însemnate şi care impune atâtea sacrificii particularilor.

O măsură, tot atât de greşită, se găseşte în art. 33 al legei, care zice că vânzarea spirtului, a rachiului şi a fabricatelor lor, se face în un vas pecetluit sau imbandat în mărime de $^1/_{200}$ parte a vedrei şi mai sus, şi adaugă că depozitele fiscului

pot vinde băuturile şi în orice vas aparţinând cumpărătorilor, pecetluindu-se după cum stabileşte legea. Este evident că o asemenea măsură trebue să înlesnească frauda, îngreunând, fără necesitate, controlul autorităţei, şi că numai menţinându-se vânzarea exclusiv în vasele regiei, cum s'a stabilit în proiectul nostru de lege, se poate spera de a se dobândi rezultate satisfăcătoare.

Ori cum fie, legea rusească din 6 Iunie 1894, astfel precum se prezintă în întregimea ei, este interesantă, pentrucă stabileşte după principii însemnate, fără cari monopolul nu poate reuşi, şi anume că vânzarea cu amănuntul şi nu numai cu ridicata, cum s'a admis în legea federală, este un drept exclusiv al fiscului, şi apoi că debitarea băuturilor spirtuoase nu se face decât în vasele pecetluite ale regiei. Şi am văzut că lacunele acestei legi îşi au sorgintea lor tocmai în faptul că se admit excepţiuni la aceste regule, cari trebue să fie strict observate când e vorba de monopolul alcoolului.

Intrucât se atinge de export şi import, şi iarăşi cu privire la măsurile de siguranţă în interesul reuşirei monopolului, art. 4 şi 5 ale legei stabilesc asemenea principiile adevărate ce trebue să domnească în materie:

„Art. 4

„Fabricanţii cari n'au cedat fiscului spirtul, rachiul şi fa-„bricatele lor, pot să le exporteze din regiunea vânzărei bău-„turilor spirtuoase de către fisc, observând, relativ la transpor-„tarea lor prin această regiune, regulile stabilite de ministerul „de finanţe".

„Art. 5

„Importul spirtului, a rachiului şi a fabricatelor din ele în „regiunea vânzărei băuturilor spirtuoase de către fisc, de către „persoanele particulare, în cantitate mai mare de cât $^1/_{10}$ din „vadră, pentru consumaţia lor proprie, e strict oprită".

Legea rusească, nu trece cu vederea nici interesele industriei spirtului, stabilind prin art. 7, că accizele percepute asupra spirtului exportat, se înapoiază în bani.

„Art. 7

„Exportul spirtului şi a fabricatelor lor în străinătate se „face conform regulelor stabilite în legea accizelor, şi accizele „percepute asupra spirtului exportat se înapoiază în bani“.

In sfârşit, legea aceasta se ocupă şi de interesele higienei şi ale moralităţei publice, după cum o dovedeşte spiritul în care e concepută.

„Art. 36

„In cazul când se va descoperi de către funcţionarii de „accize sau de către poliţie că în stabilimentele aparţinând „particularilor se dă rachiul în schimb pentru obiecte, haine, „producte, etc., sau primindu-se acestea în amanet, precum „şi alte abuzuri în contra moralităţei, aceste stabilimente, afară „de urmărirea penală, se vor închide...“.

In articolul 28 stabileşte obligaţia de a nu se vinde băuturile decât curăţite.

„Art. 28

„Rachiul şi spirtul se pun în vânzare numai curăţite prin „distilaţie şi având tăria minimum de 40 grade“.

Acestea ar fi, în rezumat, dispoziţiunile cele mai însemnate ale legei ruseşti asupra monopolului, care se prezintă astfel ca o reformă complectă a regimului astăzi în vigoare, urmărind nu numai rezultate fiscale, dar şi scopuri mai înalte, de igienă şi de moralitate. Intrând în vigoare dela 1 Ianuarie 1895, de o cam dată numai în patru gubernii, nu ne îndoim că reforma va tinde să se generalizeze în faţa rezultatelor ce va aduce fără îndoială, dacă aplicarea sa nu va fi zădărnicită de prea numeroase interpretări ce i s'ar da în puterea aliniatului 1 al articolului 8, care e o perpetuă ameninţare a liniştitei funcţionări a sistemului, şi al cărui coprins este următorul:

„Art. 8

„Ministrul de finanţe se autoriză: 1. Să decidă asupra tu„tulor îndoelilor cari ar putea să apară la aplicarea acestei „legi...“.

Dispozițiunea aceasta, în aparență așa de nevinovată, precum și lacunele de cari am vorbit mai sus, ar putea să compromită cu desăvârșire reforma ce se introduce prin legea din 6 Iunie 1894.

Cu cercetarea acestei legi, am isprăvit studiul ce era necesar de a se face asupra încercărilor mai însemnate ce s'au făcut până acum, pentru a realiza monopolul alcoolului. Este drept că, acum în urmă, ministrul de finance al Ungariei, D. Wekerle, în discuțiunea budgetelor din Camera ungară, a anunțat că e în înțelegere cu colegul său din Austria pentru a introduce monopolul vânzărei alcoolului în monarchie. Proiectul său de reformă, însă nu e de cât o varietate a monopolului din Elveția, a cărui funcționare am studiat-o în amănuntele sale. Iată, în adevăr ce ni spune un important organ vienez asupra reformei propuse:

„Statul nu poate să aibă pretențiunea de a produce singur „alcoolul, pentru că producțiunea aceasta e într'o legătură „prea strânsă cu agriculttura, și pentru motivul că luarea în „posesiune a distileriilor de către Stat ar cauza cheltueli con„siderabile".

„Nu e vorba dar de un monopol al producerei, ci de mo„nopolul vânzărei. Producerea rămâne liberă în limitele sale „de astăzi; dar totalitatea alcoolului produs, întru cât nu va „fi destinat exportației, care rămâne nelimitată, va fi predat „Statului pe un preț hotărât... Vânzarea alcoolului se va face, „ca și acum, de către particulari, dar aceștia vor fi siliți de a „cumpăra alcoolul dela Stat, care, prin urmare, nu va fi de„bitant, ci comerciant de alcool".

Cu alte cuvinte, după proiectul D-lui Wekerle, Statul va vinde alcoolul cu ridicata, cum se face în Elveția. Măsura aceasta, e cu totul greșită, după cum vom vedea din însuși mărturisirile regiei federale a alcoolurilor.

După ce am studiat astfel încercările mai de căpetenie ce s'au făcut aiurea, în chestiunea reformei care ne preocupă, trebue să spunem că și la noi în țară, prin anii 1886 sau 1887, s'a fost numit o comisiune ca să pregătească introducerea monopolului, dar care nu a dat nici un rezultat, isprăvind numai să traducă proiectul de lege german, pe baza căruia se pare că s'a mărginit a discuta. In tot cazul, în Par-

lamentul nostru nu s'a prezintat până acum nici un proiect de lege pentru monopolul alcoolului. Aşa fiind, era cu atât mai trebuitor de a introduce această reformă importantă, printr'un studiu amănunţit al cestiunei, astfel precum s'a încercat a se face în prezenta expunere de motive.

* * *

Venind acum la expunerea, în puţine cuvinte, a economiei proiectului nostru de lege, se cade să ni amintim că grija oricărei legisiaţiuni moderne asupra alcoolului trebue să fie de a spori mijloacele budgetare, reducând, în acelaş timp, consumaţia băuturilor spirtuoase şi garantând buna lor calitate. Căci, arătând în ce fel anume proiectul nostru de reformă a căutat să răspundă acestei întreite cerinţe, vom fi făcut, în mod sistematic, şi expunerea, precum şi critica sa, de unde se va vedea lămurit până la ce grad reforma propusă de noi e îndreptăţită.

Mai întâi, întru cât se atinge de sporirea mijloacelor noastre financiare. Statul îşi rezervă prin art. 2 al proiectului, exclusiv dreptul de vânzare al spirtului şi al rachiului de orice natură şi calitate, şi pentru oricare întrebuinţare. Se înţelege că fiscul va realiza beneficii însemnate numai din vânzarea spirtuoaselor, fără de a mai avea nevoie să se ocupe de fabricarea lor, care rămâne cu totul liberă în conformitate cu art. 1 al legei. Art. 12 prevede că un litru de spirt de o calitate mai proastă se va preţui cu cel puţin 2 lei, iar un litru de spirt curat cu cel mult 3 lei; dar aceste limite se vor putea schimba după trebuinţă. Noi am crezut că preţurile acestea ar corespunde pe deplin atât necesităţilor fiscului, cât şi intereselor consumatorului.

Dar Statul nu va profita numai din vânzarea rachiului. Incasările sale se vor spori într'un grad foarte mare, chiar prin faptul că contrabanda, care astăzi absoarbe o bună parte din veniturile băuturilor spirtuoase, devine aproape cu neputinţă în sistemul monopolului.

Proiectul nostru de lege însă nu are în vedere numai interesele fiscului, ci şi interesele producătorilor particulari. Ast-fel art. 5 spune că Statul e obligat de a se aproviziona cu spirtul, de care va avea trebuinţă, de la fabricele din ţară, şi că

la stabilirea prețurilor se vor avea în vedere interesele agriculturei și ale industriei spirtului. Pe lângă aceasta, art. 14 oprește cu totul importarea alcoolurilor de către particulari, cu mici excepțiuni ce se fac în favoarea spirturilor de calitate, și a unor cantități neînsemnate, a căror introducere e permisă călătorilor.

Văzând starea de decădere a industriei, atât de importantă pentru noi, a spirtului, de când s'au suprimat primele de export, proiectul nostru de lege, prin art. 19, prevede asemenea că se vor acorda indemnizații de export, și art. 20 arată anume că aceste indemnizații nu se acordă de cât numai alcoolurilor distilate din materii produse în țară. Față cu beneficiile pe cari le va realiza Statul din introducerea monopolului, am crezut că i se putea impune acest sacrificiu în folosul unei industrii așa de însemnate.

Trecând acum la cel de al doilea deziderat, la reducerea consumației, se pare, la prima vedere, că e în contrazicere cu acel d'intâiu, și până la așa grad în cât ar fi cu neputință de a se spori mijloacele financiare, reducându-se, în acelaşi timp, consumația. Dar Statul va realiza beneficiile sale din vânzarea cu amănuntul și din stârpirea contrabandei, două izvoare însemnate de profituri cari astăzi folosesc particularilor. In asemene condițiuni, el nu are nevoia de a spori consumația băuturilor spirtuoase, căutând mai ales să-și îndeplinească îndatorirea de a se opune lățirei alcoolismului. Proiectul nostru de lege va înlesni dobândirea acestui rezultat, mai întâiu prin scumpirea alcoolului, măsură care a dat rezultate bune, în această privință, și în Elveția. In al doilea rând, în locul nenumăratelor cârciume și birturi cari astăzi debitează alcoolul, și cari nu puțin contribuesc la răspândirea beției în țară, proiectul nostru de lege prevede că regia vinde alcoolul prin agenții săi (debitanți), al căror număr va fi, firește limitat. Și, în sfârșit, agenții aceștia nu pot vinde alcoolul, după art. 10 al proiectului, de cât pe bani numărătoare, ceea-ce va pune capăt abuzurilor ce se fac astăzi, mai cu seamă la țară, dându-se băuturile pe datorie, sau în schimbul unor obiecte de prima necesitate.

Cât despre a treia cerință a ori-carei legislațiuni moderne asupra alcoolului, de a se garanta buna calitate a băuturilor

spirtuoase, trebue să recunoaştem, chiar de la început, că numai monopolul e în stare de a-i da satisfacţiune deplină.

Căci, în sistemul libertăţei comerciului cu alcool, numărul prea mare al debitelor şi lăcomia de câştig a fabricanţilor şi a vânzătorilor vor zădărnici pururea ori-ce control serios. Cum s'ar putea, în adevăr, ca Statul să urmărească vânzarea alcoolurilor rău distilate sau falşificate, cari se vând astăzi la fie-care pas, cu ce mijloace anume şi prin ce personal luminat şi de încredere? Pentru a se recunoaşte calitatea băuturilor spirtuoase, ar trebui, mai întâiu, ca să se găsească un mijloc practic şi uşor de întrebuinţat, care să se poată încredinţa funcţionarilor subalterni. Un asemene instrument sau procedeu, care să corespundă tuturor cerinţelor, nu s'a găsit încă până acum. Dar, admiţându-se că el ar exista, se naşte încă întrebarea; de unde s'ar putea găsi la noi în ţară un personal competent aşa de numeros; câte mijloace ar costa întreţinerea sa, şi cine ar putea să aibă, până în sfârşit, încredere în aceşti funcţionari subalterni, rău retribuiţi, că-şi vor face datoria în conştiinţă? Este evident dar că, pe câtă vreme vânzarea alcoolurilor va rămânea o întreprindere liberă, ori câte sacrificii şi-ar impune Statul, el nu va putea împiedica falşificarea băuturilor spirtuoase, atât de vătămătoare sănătăţei. Din acest punct de vedere, reforma monopolului a devenit o necesitate urgentă la noi în ţară, pentru a pune capăt otrăvirei sistematice a poporaţiei noastre, mai ales în Moldova.

Proiectul nostru de lege prevede următoarele măsuri cari vor garanta buna calitate a băuturilor spirtuoase:

Mai întâiu, art. 22 spune că regia monopolului este datoare de a se îngriji ca să nu se pună în consumaţie de cât băuturi alcoolice bine curăţite şi răspunzând tuturor cerinţelor igienei. Pentru acest sfârşit, regia supune unei îngrijite distilări, în stabilimentele sale, tot alcoolul ce i se predă de către fabricanţii particulari, cari sunt opriţi de a întrebuinţa sulf la fermentarea materiilor prime, şi cărora li este interzis de a se servi de ori-ce producte vătămătoare calităţei spirtului.

Spirtul, astfel distilat, se întrebuinţează pentru prepararea băuturilor spirtuoase, cari se pun apoi în sticle şi vase de ale regiei, pecetluindu-se şi dându-se astfel spre vânzare debi-

tanților numiți de direcțiunea regiei, și cari trebuie să se supună în totul prescripțiunilor sale. Astfel cumpărătorul este sigur că alcoolul, conținut în vasele de fer sau în sticlele regiei, este liber de orice necurățenii și ferit de falșificare.

Cu sistemul acesta, al vânzărei băuturilor spirtuoase în sticle sau vase de fer pecetluite, și contrabanda devine aproape cu neputință, împiedicându-se de o dată atât vânzarea, cât și fabricarea clandestină. Se poate dar afirma cu încredere, că proiectul nostru de lege îndeplinește și cea de a treia cerință a oricărei legislațiuni moderne asupra alcoolului, de a garanta buna calitate a băuturilor spirtuoase.

Față cu rezultatele ce se pot aștepta de la această reformă, și pe care numai ea ni le poate garanta, introducerea sa la noi în țară se impune ca o datorie de înalt patriotism. Căci sporirea veniturilor Statului ni va înlesni ușurarea unor dări, astăzi prea apăsătoare, și ni va procura mijloacele trebuitoare pentru executarea unor lucrări de utilitate publică cari nu mai pot suferi întârziere. Iar restrângerea consumației băuturilor spirtuoase și garantarea calităței lor va permite poporului nostru de a realiza economii însemnate de puteri, cari-l vor face de a se înmulți și de a desfășura o mai mare energie în lupta pentru traiu.

Dobândirea unor rezultate atât de însemnate însă, și cari sunt în strânsă legătură cu însăși existența a poporului nostru, va răsplăti, de sigur, cu prisos sacrificiile ce se impun unor particulari prin introducerea monopolului vânzărei alcoolului.

In special, asupra unor articole — comparate și cu dispozițiile corespunzătoare din legile de monopol străine — s'ar putea face încă următoarele observații:

Art. 1

Statul e un rău fabricant și un comerciant nedibaciu. El nu e în stare să urmărească toate descoperirile ce se fac pe fiecare zi în industrie și nici nu poate să desfășure acea agerime neapărat trebuitoare pentru a-și lărgi cercul operațiunilor

deschizându-şi noui debuşeuri. Numai iniţiativa privată, sub îmboldirea directă a egoismului individual, e capabilă să urmărească toate progresele ce se fac în tehnica fabricărei şi să reziste concurenţei aprige a comerciului.

Pe de altă parte, la noi în ţară, fabricele de spirt au o importanţă capitală, fiind în strânsă legătură cu aproape singurul nostru izvor, de bogăţie: agricultura. Fabricele de spirt prelucrează, în adevăr, materiile prime ce le produce economia agricolă, reducându-le într'un volum mai mic, ceeace li permite de a se transporta mai cu înlesnire. Agricultura, la rândul ei, în schimbul materiilor prime ce le procură, primeşte dela fabricile de spirt rămăşiţele acestor materii, cari servesc la creşterea vitelor, a căror importanţă pentru agricultură e cunoscută.

Aşa fiind, ni s'a părut că era absolut necesar ca industria spirtului să rămână, la noi în ţară, în mâna particularilor.

Art. 2

Art. 1 al legei federale din 23 Decembrie 1886, care a introdus monopolul alcoolului în Elveţia, zice:

„Dreptul de a fabrica şi de a importa spirtuoasele, a căror fabricare este supusă legislaţiunei federale, aparţine exclusiv confederaţiei".

Confederaţia are, dar, monopolul absolut al fabricărei, al importărei şi al vinderei tuturor alcoolurilor industriale, rezervând numai o a patra parte producătorilor indigeni.

Prin proiectul nostru de lege, se acordă Statului numai monopolul vânzărei, care cuprinde însă toate alcoolurile şi pe acele industriale şi alcoolurile din struguri, drojdii, vin, fructe etc.

Elveţia nefiind o ţară producătoare de spirt, Statul putea să-şi rezerve fabricarea alcoolului, fără ca să lovească nici în industria privată, nici în agricultură. Astfel, după art. 2 al legei federale, aprovizionarea regiei cu o a patra parte din cantitatea alcoolului de care are trebuinţă, este rezervată producătorilor indigeni. In anul 1890, consumaţia totală în Elveţia a fost de 109.291 hectolitri; prin urmare, acea a patra parte ce ar fi trebuit să fie acoperită de producţia indigenă, era de 27. 320 hectolitri. Din lipsă de materii prime, nu s'au

putut însă fabrica în Elveţia, în anul 1890, decât 24.890 hectolitri; pe când la noi în ţară, în anul financiar 1890—91, s'au consumat, 17.921.472 litri spirt, din cari numai 131.851 litri au fost importate.

Art. 3

Art. 21 al proiectului de lege german din 1886, spune că proprietarul povernei va remite *întreaga* cantitate de spirt produs direcţiunei monopolului. Se înţelege, că la rândul său, Statul se obligă de a cumpăra întreaga cantitate de spirt pe care ar fi fabricat'o proprietarii povernelor.

„Indatorlrei proprietarilor de poverne, zice legiuitorul ger-„man în expunerea sa de motive, de a remite întreaga can-„titate a spiritului produs direcţiunei monopolului, corespunde „îndatorirea acestei din urmă de a cumpăra întreaga canti-„tate a spirtului ce s'ar produce".

Această măsură, care silea pe regie de a cumpăra tot spirtul produs în ţară, a trebuit, fireşte, să aibă ca urmare de a restrânge producerea spirtului. Şi iată ce mărturisire ni face legiuitorul, în observaţiile sale, asupra art. 4 şi 5 din proiect, cari restrângeau producerea spirtului:

„Mărginirea sporirei producţiei spirtului se pare neapărat „trebuitoare pentru a asigura rezultatele financiare ale mono-„polului. Trebue să se împedice ca, în perspectiva de a găsi „în regia monopolului un cumpărător sigur şi bun platnic, „să se întemeeze poverne noui şi să se sporească producţia „rachiului în afară de ori-ce măsură".

Noi am crezut că exportul trebue să rămână liber, lăsând ast-fel pe fie care producător să'şi reguleze producerea după legile cererei, şi fără ca Statul să ia asupră'şi sarcina, pentru care nu are nici un soiu de chemare, de exportator cu ridicata, de băuturi spirtuoase. Pentru producătorii noştri de spirt, regia monopolului este un cumpărător sigur şi bun platnic, dar nimic mai mult. Şi fiind-că Statul îşi rezervă exclusiv dreptul vânzărei alcoolurilor în ţară, se înţelege că ori-ce cantitate de alcool, ce ar trece peste trebuinţele regiei, va trebui să fie exportată.

Art. 4

Acest articol este general, autorizând pe ministerul de finanţe de a cumpăra alcoolul, de a-l distila, de a fabrica băuturi alcoolice şi de a vinde spirtuoasele.

Articolele următoare arată, în special, în ce mod se face cumpărarea, distilarea, fabricarea şi vinderea.

Articolul acesta ni vorbeşte de „cumpărarea de spirtuoase", iar art. 2 ni spune, în mod general, că vânzarea spirtului şi a rachiului, *de ori-ce natură şi calitate şi pentru ori-care întrebuinţare*, e un drept exclusiv al Statului, de unde rezultă că proiectul nostru de lege stabileşte monopolul vânzărei tuturor alcoolurilor şi a alcoolurilor din materii făinoase, precum: cartofi, grâne, sfecle, melasă, porumb, şi a rachiurilor de struguri, drojdii, vin, tescovină, fructe şi poame de tot soiul.

Intr'o primă redactare a proiectului de faţă, după ce stabilisem libertatea *fabricărei* acestor din urmă alcooluri, întru cât se atinge de *vânzarea* lor, introdusesem următoarea dispoziţiune:

„Vânzarea unor asemene alcooluri nu se va putea face „de cât debitanţilor regiei monopolului, după liberă înţele-„gere cu dânşii".

In urmă, am revenit la ideea de a se coprinde în monopol, cu totul, şi alcoolurile de vin şi fructe, fără de cari reforma nu poate să reuşească.

Trebue să ni dăm seamă, în adevăr, de greutăţile neînvinse ale controlului vânzărei dacă comerţul cu ţuică ar fi rămas cu totul liber. In cazul cel mai fericit, s'ar fi generalizat consumarea ţuicei în paguba Statului şi a sănătăţei publice, căci alcoolurile din fructe, distilate cu mijloacele primitive de cari se servesc producătorii noştri, conţin încă o mulţime de produse secundare foarte vătămătoare sănătăţei. Ceea ce este mai grav, însă, e faptul că, sub numele de „ţuică", s'ar fi pus în comerţ tot soiul de rachiuri de contrabandă, zădărnicindu-se ast-fel toate efectele monopolului cu cu privire la sporirea veniturilor Statului, la reducerea consumaţiei şi la garantarea calităţei băuturilor spirtuoase.

Intreaga reformă fiind, ast-fel ameninţată de a nu reuşi,

din cauza unor problematice foloase ce s'ar acorda producătorilor de țuică, a fost nevoită de a li se lua dreptul vânzărei produselor lor, lăsându-se numai fabricarea cu desăvârșire liberă.

Producătorii de alcooluri din fructe, poame, struguri, vin, drojdii, etc., sunt, dar, supuși regimului general al tuturor producătorilor de alcool; ei nu pot distila de cât pentru regie sau pentru exportațiune. Regia, însă, va cumpăra, de sigur, aproape întreaga cantitate de țuică, având în vedere la stabilirea prețurilor, interesele acestei interesante industrii din țară dela noi. Așa fiind, nu vedem întru cât producătorii de țuică ar putea să fie jigniți prin stabilirea monopolului care li asigură vânzarea produsului lor, cu prețuri bune, unui cumpărător în totdeauna sigur.

Art. 5

Proiectul nostru de lege având ca scop de a veni și în ajutorul fabricelor cari au o importanță atât de mare pentru țara noastră, era firesc să obligăm pe Stat de a se aproviziona dela producătorii indigeni, ținând seamă de interesele agriculturei și ale industriei spirtului.

„Aprovizionarea Statului cu alcoolul *brut* de care va avea „trebuință"...

Prin aceasta nu se înțelege că Statul își rezervă excluziv dreptul *rafinărei* alcoolului. Regia monopolului cumpără alcoolul astfel precum il produc fabricele particulare, plătindu-l dupe starea de curățire în care se afla, și supunându-l apoi unei distilări mai îngrijite, dacă e nevoie. Regulamentul de aplicare a legei va prevedea, mai ales, acordarea de prime de rafinare pentru a îndemna și mai mult pe producătorii particulari de a produce alcool cât de curat. Statul își rezervă, dar, numai dreptul de control asupra băuturilor spirtuoase, și nici de cum monopolul rafinărei alcoolului.

Art. 6 și 7

Alcoolul ce este a se preda regiei se pune în vase originale de fer, sub controlul agenților monopolului și chiar în localul fabricei.

Aceasta este o înlesnire mare pentru producătorii cari nu mai poartă riscul transportului, şi o garanţie mai mult pentru Stat în contra fraudei. De altmintrelea, vasele de fer ce se prevăd la art. 7 sunt o necesitate de mult simţită, pentru a pune capăt sustragerilor de alcool din vasele de lemn, ce se comit astăzi, atât de des, în timpul transportului.

Art. 8

Intru cât se atinge de alcoolurile din struguri, tescovină, vin, etc., ar fi fost greu de a le supune regimului de predare şi de transport la care sunt supuse alcoolurile industriale, a căror producere e concentrată în câteva fabrici. Regulamentul de aplicare a legei va trebui, dar, să stabilească un mod special de procedare în această privinţă, care să garanteze pe Stat în contra fraudei.

Art. 9

Iată, după raportul consiliului federal din 1891, care a fost cheltuiala regiei federale cu instalarea depozitelor şi a stabilimentelor de rectificare în Elveţia, de la introducerea monopolului:

1887—88,	fr.	102.075,45
1889	„	357.248,80
1890	„	300.479,22
1891	„	285.875,22
Total	„	1.045.679,39

din care sumă, în 1891, se amortizase deja fr. 505.679,39.

La noi în ţară, instalarea depozitelor va putea să coste mai mult, monopolul fiind mai complicat, dar şi amortizarea cheltuelilor se va face, fireşte, mai cu înlesnire, din cauza rezultatelor băneşti mai îmbelşugate ale monopolului nostru, care coprinde şi vânzarea cu amănuntul şi care prezintă mai multe garanţii în contra fraudei.

După ce alcoolul a fost transportat în depozitele regiei, administraţia îl distilează cu îngrijire, preparând, apoi cu alcoolul astfel curăţit, băuturile trebuitoare consumaţiei.

Până la instalarea depozitelor şi a stabilimentelor de cari

regia va avea nevoie, atât distilarea spirtului cât şi prepararea băuturilor se vor putea face sau în depozitele căilor ferate, sau chiar în fabricile particulare, dându-se fireşte o indemnizare pentru localurile întrebuinţate precum şi o primă pentru distilarea spirtului până la starea de curăţire ce se va cere.

Art. 10

Acest articol stabileşte dreptul Statului de a vinde alcoolul cu amănuntul, prin debitanţii săi, precum se face cu tutunul.

Legea federală din 23 Decembrie 1886 dă dreptul confederaţiunei de a vinde spirtuoasele numai cu ridicata.

„Confederaţiunea, zice art. 4, va preda spirtuoasele în can- „tităţi de 150 litri, cel puţin, pe bani numărătoare".

Pe lângă aceasta, regia federală nu vinde de cât spirtul, sau materia primă, din care debitanţii prepară mai apoi băuturile spirtuoase trebuitoare consumaţiei.

Acest sistem, este cu totul viţios şi a dat rezultate rele chiar în Elveţia. Iată, în adevăr, aprecierile consiliului federal în raportul pe 1887—88, asupra modului acestuia de debitare:

„După art. 4 al legei, administraţia federală vinde spirtuoa- „sele ori-cui în cantităţi de 150 litri, cel puţin, pe bani nu- „mărătoare. Expediţiile se fac franco până la staţia de drum „de fer ce o indică cumpărătorul. Sunt, însă, consumatori „pentru cari cantitatea minimală de 150 litri e deja prea mare, „sau cari nu sunt în stare de a plăti cu bani numărătoare, „după preţul monopolului, o comandă de 150 litri. Această „categorie de cumpărători trebue, fireşte, să treacă prin mâi- „nele comerciului intermediar.

„Este evident, însă, că regia alcoolurilor nu poate să ia „asupră-şi răspunderea întreagă pentru calitatea mărfei, de cât „numai atunci când ea singură o predă direct cumpărătorilor. „Nu se poate admite de a o face răspunzătoare de mani- „pulaţiile de tot soiul, pe cari marfa le-ar putea suferi, ma- „nipulaţii cari găsesc un câmp întins în scăderea tăriei, pre- „darea unor calităţi sau cantităţi neexacte, etc.; menţionăm „aici, ca un fapt bine constatat, că unii speculanţi margi-

„niţi şi puţin conştiincioşi şi-au permis să vândă ca băutură „alcool denaturat“.

Poate ori-cine să judece că dacă în Elveţia, cu tradiţiile sale de cinste în comerciu, s'au obţinut rezultate atât de rele cu sistemul vânzărei cu ridicata a alcoolului, la noi în ţară, unde comerciul spirtuoaselor se află în cea mai mare parte în mâinile unei poporaţii flotante de străini, dacă am admite modul acesta de debitare, am zădărnici cu siguranţă toate rezultatele financiare şi igienice ce ne propunem a dobândi prin reforma de faţă. Scăderea tăriei alcoolului ar păgubi Statul cu sume însemnate, iar falşificarea băuturilor spirtuoase ar compromite ca şi până acum, şi în grad mai mare, din cauza scumpirei băuturilor, interesele sănătăţei publice.

A fost dar nevoie de a se admite, în proiectul nostru de lege, ca regia să debiteze de-a-dreptul băuturi alcoolice, nu numai materia primă, cum se face în Elveţia, pentru a nu mai permite de a se preface alcoolul. Şi, pentru a feri băuturile de ori-ce falşificare, s'a prevăzut debitarea lor în sticle sau vase originale de ale regiei.

Pentru mai multă siguranţă, ar fi fost poate mai bine de a se prevedea ca vânzarea să nu se facă de cât în sticle, de o capacitate maximală de un litru. In interesul particularilor, însă, mai ales a agricultorilor şi a industriaşilor, cari au nevoie de cantităţi mai mari de alcool şi cari nu se puteau uşor supune îndatorirei de a preda sticlele deşarte regiei, am trebuit să admitem şi vânzarea în vase de fer. Este bine înţeles, dar, că modul acesta de vânzare este admis numai prin excepţiune, şi regulamentul va trebui să prevadă că va fi strict interzis de a se debita băuturile spirtuoase cu paharul, deschizându-se aceste vase de către debitanţi.

Regulamentul de aplicare al legei va avea asemenea să hotărască atât mărimea vaselor cari nu ar trebui să treacă de un decalitru, cât şi mărimea sticlelor cari vor fi de un cuart, o jumătate şi cel mult un litru.

Chestiunea de a se şti dacă se admite şi vânzarea cu paharul, sau dacă nu ar fi mai bine să se debiteze alcoolul numai în sticlele şi vasele pecetluite ale regiei, e lăsată la hotărârea regulamentului. Legea rusească asupra monopolului nu admite de cât numai prin excepţiune vânzarea în pahare şi în

alte măsuri arbitrare, după o învoire specială a directorului de accize, în înțelegere cu guvernatorul (art. 35 al legei rusești). In regulă generală, stabilită prin art. 33 al legei, vânzarea alcoolului nu e permisă de cât în vase pecetluite și cu obligația de a nu-l consuma în localul vânzărei.

Art. 33

„Vânzarea spirtului, a rachiului și a fabricatelor din ele se „face cu excepțiile arătate în art. 35 excluziv, cu obligația „de a nu-l consuma în localul vânzărei, în un vas pecetluit „sau îmbandat cu capacitate de la $^1/_{200}$ parte a vedrei și „mai sus cu prețurile, conform art. 30".

Această măsură este de sigur excelentă, dacă aplicarea sa nu ar prezinta dificultăți din cauza deprinderilor consumatorilor noștri.

Sistemul bandelor fiscale pentru închiderea sticlelor, susținut și de D. Alglave, a fost foarte viu atacat de unii și de alții mai mult prin glume de cât cu argumente serioase. Acest sistem, a dat cele mai bune rezultate în Rusia, unde impozitul asupra spirtuoaselor se ridică până aproape la o treime din veniturile imperiului. Putem dar să spunem că și practica s'a pronunțat în favoarea acestui mod de debitare a băuturilor spirtuoase.

Cu toate acestea, e nevoie să se răspundă la unele obiecțiuni, de oarece aceasta e baza întregului sistem și măsura de căpetenie fără care, credem noi, monopolul alcoolului, cu tendințele sale de a spori mijloacele budgetare și de a apăra interesele sănătăței publice, nu poate să reușească.

S'a zis, mai întâiu, că sistemul sticlelor fiscale imbandate nu ar împiedica frauda. Atât sticlele cât și stampilele Statului ar putea să fie ușor imitate, și astfel s'ar naște primejdia ca regia monopolului să nu-și acopere nici măcar cheltuelile sale de exploatare.

Dar nu s'a pretins niciodată că frauda s'ar putea *desființa*. In orice sistem și ori câte măsuri de siguranță s'ar lua, tot se vor găsi mijloace pentru a le zădărnici. E dar cu totul utopic de a căuta un sistem care ar face frauda imposibilă. Ceeace se poate, e de a o îngreuia în așa mod, încât me-

seria de fraudant să devie periculoasă şî puţin lucrativă. Şi noi credem că sistemul sticlelor fiscale ni dă cea mai mare siguranţă ce se poate avea în această privinţă.

Cea dintâi greutate ce ar întâmpina-o fraudantul, ar fi forma şi compoziţia sticlelor. Se naşte întrebarea: pe ce cale să şi le procure? Din străinătate? Dar vede oricine câte greutăţi ar întâmpina introducerea lor în număr mai mare. Dela fabricile din ţară? Dar cum să rămână fabricarea lor ascunsă faţă cu măsurile de siguranţă ce s'ar lua în fabricele de sticlărie?

Sticlele acestea vor fi închise printr'un gât de metal în care s'ar introduce un sistem de clape astfel făcut încât să *îngreuie* umplerea sticlelor după ce vor fi deşertate. Fraudantul va fi silit dar de a-şi procura şi pe acesta.

Gâtul de metal va fi împreunat cu sticla printr'o stampilă aplicată pe o materie moale de o compoziţie care ar putea să se schimbe din când în când. E dar nevoie de a-şi procura prin fraudă atât stampila cât şi materia pe care s'ar aplica.

Pe lângă aceasta, pentru închiderea sticlelor se vor întrebuinţa două bande, una de hârtie şi alta de metal. Este ştiut cât de anevoie se falşifică hârtlile timbrate în genere din cauza compoziţiei hârtiei, a semnelor din năuntrul ei, a cernelei, etc., dovadă timbrele poştale, hârtia-timbru şi bancnotele. O altă greutate, nu mai puţin serioasă ar fi bandele de metal, din cauza compoziţiei metalului care ar putea să varieze din timp în timp.

După ce fraudatorul îşi va procura sticlele, gâtul de metal, stampila, ceara şi bandele, va trebui, tot prin fraudă, să-şi procure alcoolul necesar pentru umplerea lor. Aci va avea să întâmpine iarăşi nenumărate greutăţi, fie la graniţă, fie înăuntrul ţărei, ameninţat fiind la fiecare pas de amenzi severe şi de închisoare.

Dar să admitem că toate aceste piedici ar putea să fie înlăturate, se naşte încă întrebarea: cine ar voi să se însărcineze cu înlăturarea lor aşa de periculoasă? Un particular oarecare? Dar acesta va avea îndoite greutăţi de învins, de oarece numai debitanţii au dreptul să vândă băuturile spirtuoase. Debitanţii însuşi? Dar ei vor fi supuşi unei priveghieri

continue din partea regiei, care va controla debitul lor în tot momentul.

In asemene condițiuni putem spune că frauda, prin contrafacerea sticlelor fiscale, devine aproape imposibilă, rămânând ca regia să se apere împotriva contrabandei simple, ceeace va fi cu mult mai uşor chiar prin faptul că alcoolurile nu se vor mai vinde decât într'un număr restrâns de debite şi nu vor putea circula înăuntrul țărei decât în sticlele şi vasele originale ale regiei.

O altă întâmpinare, care s'a adus sistemului sticlelor fiscale, a fost numărul lor prea mare. Inlăturarea fraudei cere neapărat ca sticlele să nu fie mai mari de un litru, introducându-se şi sticle de o jumătate şi de un cuart de litru, pentru a răspunde trebuinței consumatorilor mai săraci, de oare ce ar fi de dorit ca debitul cu paharul să dispară cu totul. Fireşte că o asemene măsură ar necesita un număr destul de mare de sticle, dar nu în tot cazul atât de mare precum s'a pretins de către unii răuvoitori.

Căci este evident că, pentru a debita cantitatea de alcool ce se consumă în cursul anului întreg, nu ar fi nevoie decât de un număr de sticle egal cu cantitatea ce se debitează numai în cursul unei singure luni, de oarece sticlele ar putea uşor să se întoarcă de 12 ori într'un an la depozite pentru a fi umplute din nou. Această măsură e necesară nu numai pentru reducerea numărului prea mare al sticlelor, dar chiar ca mijloc de control al debitanților, fiind primejdios de a se lăsa la dispoziția lor prea multe sticle deşerte, din cauza fraudei ce s'ar putea face cu dânsele. O a 12 parte din numărul sticlelor ce ar trebui pentru debitarea cantității totale de alcool consumat în cursul unui an, ar fi dar pe deplin îndestulătoare pentru trebuințele consumației.

Pe aceste baze făcând calculele, vedem că la noi în țară ni-ar trebui cel mult patru milioane de sticle pentru a debita întreaga cantitate de alcool ce se debitează în cursul anului întreg. In cursul anului financiar 1892—93, s'au consumat 20.780.563 litri spirt indigen şi 27.380 litri spirt şi alte rachiuri străine, în total 20.807.943 litri. Să zicem că, d'impreună cu țuica şi ținând seamă şi de reducerea consumației ce va rezulta din introducerea monopolului, consumația țărei

în alcool s'ar ridica la suma exagerată de 21.000.000 litri în cifre rotunde pe tot anul. Impărţindu-se această sumă prin 12, pentru a obţinea cantitatea de alcool consumată în cursul unei luni numai, obţinem 1.750,000 de litri, pentru care ar trebui dar tot pe atâtea sticle de un litru. Fiind însă că sticlele vor fi nu numai de un litru, ci şi de un cuart, şi de o jumătate de litru, ţinând seamă şi de faptul că o parte din alcoolul debitat se va vinde nu numai în sticle, ci şi în vase de fer, fie pentru trebuinţele agricultorilor, fie pentru industrie, putem spune că un număr îndoit de sticle, adică 3.500.000, să zicem, în cifre rotunde 4.000.000 de sticle peste tot, ar fi pe deplin îndestulătoare pentru debitarea întregei cantităţi de alcool consumată în cursul anului întreg. Plătindu-se una cu alta câte 20 bani de fie-care sticlă, cheltuiala pentru cumpărarea sticlelor necesare monopolului s'ar urca la suma de 800.000 lei, ceea ce se poate zice că e o cheltuială neînsemnată în raport cu rezultatele ce se vor dobândi prin mijlocul acesta de debitare.

In caz de stricăciune, debitantul care ar prezinta gâtul de metal al sticlei stricate n'ar plăti de cât preţul costului acelei sticle. Pentru sticlele al căror gât de metal nu s'ar aduce, s'ar plăti 2, 3 şi 4 lei, sau mai mult, după cum s'ar hotări în regulament, şi aceasta pentru a înlătura frauda ce s'ar putea face cu sticlele pretinse stricate.

Ast-fel, făcându-se o-dată această cheltuială cu cumpărarea sticlelor, n'ar mai fi nevoie de cât de mici sume pentru a înlocui doar gâturile de metal, cari ar putea să se strice de la o vreme.

Vrea să zică, nici acest argument al numărului prea mare de sticle nu are tărie şi nu poate fi o împiedicare pentru aplicarea unui sistem care a dat rezultate atât de bune aiurea, ca în Rusia, de pildă, unde el este introdus şi prin art. 33 din noua lege asupra monopolului. Şi lesne se poate înţelege, că numai cu modul acesta se pot obţinea rezultate complecte, prin monopol. Căci numai sticla fiscală e în stare să apere pe de o parte Statul în contra fraudei, servind oare-cum de chitanţă a plătei drepturilor de monopol, şi pe de altă parte să prezinte destulă garanţie că alcoolul debitat e neatins de mâna falşificatorilor. Ori-care alt sistem de debitare la care

am recurge, ar zădărnici numai, în totul sau în parte, rezultatele la cari voim să ajungem prin introducerea monopolului, fără ca să aducă nici un soiu de înlesnire legitimă intereselor particulare.

Articolul de față mai spune că vânzarea se face prin agenți speciali (debitanți), admițându-se dar pentru alcooluri sistemul de vânzare care a dat așa de bune roade în monopolul tutunurilor. Același mod de debitare se introducea, de altmintrelea, prin proiectul de lege german din 1886 în art. 27: „Vânzarea a tot felul de spirturi pentru consumația țărei „se va face pe socoteala direcțiunei monopolului prin agenți „speciali (detailiști)".

Am crezut că e bine ca, în comerciul cu o materie care e atât de vătămătoare sănătăței, să ne ferim de îndemnul dorinței prea mare de câștig a comerciantului particular, care-i face să'și sporească debitul mărfei sale prin tot soiul de mijloace, nu toate cinstite. Ast-fel articolul nostru, de o pildă, în aliniatul al doilea spune că vânzarea alcoolului nu se va face de cât pe bani numărătoare. Este evident, că aplicarea strictă a acestei dispozițiuni importante nu este cu putință de cât în sistemul de vânzare prin debitanții numiți de regie. Dar și controlul propriu zis al vânzărei spirtuoaselor devine cu mult mai ușor, și frauda mai puțin probabilă cu debitanții regiei, al căror număr va fi restrâns, și cari, prin însăși pozițiunea lor, prezintă o garanție mai mare de moralitate.

Dându-se însă aceleeași persoane dreptul de a vinde tutun, chibrituri și alcool, debitantul regiei ar putea cu înlesnire să țină și alte obiecte de prima necesitate, formându-și cu timpul un mic comerciu, pe care astăzi nu-l poate susține din cauza concurenței străinilor, cari au cuprinș piețele în dauna elementului românesc, mai ales în Moldova. Și pe calea aceasta s'ar putea ajunge mai ușor la întărirea clasei de mijloc, care în partea de sus a țărei a dispărut aproape cu desăvârșire, și care e amenințată cu peire și în Valachia.

Agenților acestora, din cauza cauțiunei ce ar trebui să depună și a greutăților mai mari ce vor întâmpina, li se vor

da, fireşte, un procent mai mare decât acel care se acordă astăzi debitanţilor de tutun.

Art. 11

Am trebuit să prevedem cazul când s'ar introduce şi la noi în ţară industria spirturilor şi a liquorurilor fine. In cazul acesta, dacă fabricanţii ar cere ca să li se dea dreptul să-şi păstreze sticlele lor originale, regia monopolului se va mărgini de a le prescrie măsurile de siguranţă ce ar crede de cuviinţă.

Art. 12

Preţul acesta de 2 şi 3 lei litrul de alcool ar putea să se mărească, după trebuinţele fiscului şi necesitatea de a se scădea, şi, prin acest mijloc, consumaţia.

Art. 13

Pentru trebuinţele industriei şi ale gospodăriei, precum: încălzitul, luminatul, fabricarea de parfumerii şi de săpunuri, etc., s'a prevăzut de a se pune în vânzare alcool *denaturat*, asupra căruia regia nu va putea realiza nici un beneficiu. Regia, cumpărând alcoolul în cantităţi mari, va realiza economii însemnate asupra cheltuelilor de exploatare, şi, nevoind să reţină nici un beneficiu, va vinde, de sigur, alcoolul cu mult mai eftin decât o poate face comerciantul de spirtuoase. Şi aceasta ar fi dar un progres asupra regimului de azi.

Denaturarea poare să fie *absolută*, când i se adaogă alcoolului o substanţă care-l face impropriu pentru băut, lăsându'i calităţile sale combustibile, sau *relativă*, când se amestecă cu o substanţă aleasă anume pentru fiecare caz particular, după trebuinţele industriei respective, precum fabricare de oţet, de săpun, de lacuri şi colori, etc.

Pentru denaturarea absolută a alcoolului, s'a întrebuinţat, în Elveţia, o soluţiune de 50 părţi uleiu de gudron, 30 părţi pyridină şi 20 părţi alcool. (Raportul consiliului federal pe anul 1889). Pentru denaturarea relativă, s'au întrebuinţat:

diferite substanţe, precum: acidul acetic, uleiul de terebentină, camfora, etc. Regia federală, însă, nemulţumită cu rezultatele dobăndite până acum, îşi urmează cercetările sale pentru a găsi o substanţă denaturantă mai puţin displăcută la miros decât acea întrebuinţată până azi, dar care să fie nesuferită gustului.

După cum se poate vedea din raportul consiliului federal pe anul 1892, regia federală a vândut în anul acela 30.943,52 quintale metrice de alcool denaturat, în valoare de lei 1.853.896,75, sau lei 59.91 în mijlocie de quintal. Din acestea, 29.904,42 quintale au fost supuse denaturărei absolute, şi 1.038,60 quintale denaturărei relative.

Preţul cumpărărei a fost de lei 1.751.164,05, sau de lei 56,59 de quintal. Deosebirea de lei 3.32 reprezintă cheltuelile de denaturare, de administraţie a depozitelor, de expertize şi comisiuni, dobânda capitalului, cheltuelile de transport şi altele, cari nu sunt coprinse în preţul cumpărărei.

Art. 14

Din moment ce regia se obligă de a cumpăra alcoolul de care are nevoie de la producătorii din ţară, era firesc de a se admite ca importarea alcoolurilor străine să fie oprită.

Ingăduirea importărei alcoolului pentru uzul particularilor, plătindu-se taxele de monopol, după cum se face cu tutunul, ar fi înlesnit numai contrabanda, fără ca să aducă nici un folos consumatorilor, cari vor găsi în ţară aceleaşi calităţi de băuturi spirtuoase ordinare, ca şi în străinătate. Cât pentru spirturile de calitate, articolul următor permite importarea lor.

Cantităţile de spirt importate sunt, de altmintrelea, minime în raport cu cantitatea totală ce se consumă la noi, după cum se poate vedea din următoarele cifre:

	Spirt	
Anul financiar	Indigen	Importat
1890—91	17.789.621,94	131.851
1892—93	20.780.563	27.380,54

Ori-cum fie, şi această cantitate neînsemnată va profita, pe viitor, industriei indigene.

„Nimeni *afară de cât regia* nu poate importa“...

Dar se ştie că, după textul art. 5, regia este obligată să se aprovizioneze dela producătorii din ţară.

Art. 15

Se înţelege prin spirturi de calitate, rachiurile fine, rhum, kirch, arack, licorurile, etc.

După art. 3 al legei federale, importarea acestor articole e permisă particularilor după condiţiile ce s'ar stabili de consiliul federal şi plătindu-se o taxă de monopol de 80 lei de quintalul metric greutate brută, afară de drepturile de intrare.

Art. 16

Intru cât se atinge de import, proiectul legei de faţă stabileşte dar următorul regim :

1. Importarea alcoolurilor e cu desăvârşire interzisă;

2. La această regulă se face o primă excepţiune în favoarea spirturilor de calitate, care e permisă şi particularilor, plătindu-se taxele cuvenite, şi o a doua excepţiune, prin articolul de faţă, în virtutea căruia călătorii pot să introducă până la 500 grame alcool fără de a plăti vre-o taxă, şi până la 5 kilograme plătind 10 lei de kilogram.

Peste această greutate de 5 kilograme, ori-ce introducere de alcool este interzisă.

Art. 18.

Aliniatul întâi al acestui articol este întru-cât-va o confirmare a dispoziţiunilor art. 3.

Art. 19 şi 20

Proiectul nostru de lege indroduce, dar, iarăşi sistemul primelor de export în favoarea alcoolurilor produse din materii prime indigene, revenind ast-fel la regimul anterior legei.

din 1889, sub domnia căruia exportul spirtului luase la noi în ţară un avânt atât de îmbucurător, după cum se constată chiar şi din expunerea de motive a proiectului de lege pentru modificarea unor disposiţiuni din legea asupra băuturilor spirtuoase, prezentat în şedinţa Camerei din 6 Februarie 1889.

Iată, în adevăr, ce se spune în expunerea de motive a acestui proiect de lege, care a redus taxa de 8 bani de grad asupra spirturilor din producte, la 4 bani, a transformat taxa de 4 bani de grad pe decalitru asupra rachiurilor din fructe într'o taxă pe hectar la livezile de pruni şi vii, şi a suprimat prima de export:

„In ce priveşte taxa asupra spirturilor din producte nu am „nevoie a insista mult asupra motivelor pentru cari guvernul „propune acest scăzământ. Este destul a constata, cu scrip„tele ministerului de finanţe, că productivitatea acestei ma„terii impozabile a mers descrescând cu cât taxele s'au urcat: „Când taxa era de 2 $^{1}/_{2}$ bani de grad, se produceau în ţară „25.000.000 litri spirt sau 200 milioane grade; iar în anii „din urmă, cu taxa de 8 bani la grad, nu s'au mai produs „de cât 7.000.000 până la 8.000.000 litri, sau 60.000.000 „până la 70.000.000 grade, adică abia a treia parte din pro„ducţiunea anterioară“.

Proiectul de lege al d-lui ministru de finanţe prevedea reducerea taxei dela 8 bani la 5 bani; majoritatea comitetului delegaţilor, însă, s'a pronunţat pentru taxa de 4 bani, care a trecut în lege, după care s'a crezut că se poate suprima, fără nici o primejdie, pentru exportul nostru, prima de export stabilită prin legile din 28 Martie 1885 şi 22 Iunie 1886. Iată, în adevăr, ce citim în expunerea de motive a proiectului de lege citat, cu privire la suprimarea primei de export:

„In urma reducerei taxei dela 8 bani la 4 bani de grad, „degrevaţiunea este destul de simţitoare ca această industrie „să'şi poată găsi debuşeurile necesare, fără a mai avea nevoie „de prima de export de 2 $^{1}/_{2}$ bani de grad. Ast-fel dacă, pe „lângă degrevarea admisă, s'ar menţinea şi prima de export, „impozitul s'ar reduce aproape la nimic, şi s'ar produce un „gol simţitor în budgetul Statului“.

Astăzi, după o experienţă de mai mulţi ani, putem spune că legiuitorul s'a greşit în prevederile sale. Degrevarea ad-

misă de legea din 1889, dela 8 la 4 bani de grad, n'a putut să înlocuiască prima de export şi exportul spirtului nostru a scăzut pe fie-care an, după cum se poate vedea din cifrele următoare:

Spirt exportat

ANII	LITRI	GRADE
1885—86	2 987.637	28.357.569
1886—87	5.638.593	53.587.613
1887-88	4.562.695	43.513 737
1888-89	3.225.914	30.768.502
1889—90	17.731	167.909
1890—91	12.679	120.450
1891—92	—	—
1892—93	49.855	474.858

Vrea să zică, de unde în anul 1888—89, cel de pe urmă al regimului cu prime, exportul nostru fusese de 3.225.914 litri, urcându-se în anii anteriori la patru şi chiar la peste cinci milioane şi jumătate de litri, ca în anul 1886—87, îndată după ce s'a suprimat prima de export prin art. 8 al legei din 1889, exportul nostru a scăzut de o dată la suma ridiculă de 17.731 litri, sau 167.909 grade.

Aceasta părându-ni-se o lovitură prea mare dată industriei noastre, am crezut că e bine să revenim la regimul cu prime, care a dat rezultate aşa de frumoase, şi cu atât mai mult cu cât temerea „de a se reduce impozitul la nimic", care a fost cauza suprimărei primelor de export nu mai poate avea loc, de oarece veniturile monopolului vor fi aşa de îmbelşugate în cât se vor putea acorda prime alcoolului exportat, fără de a produce acel „gol simţitor în budgetul Statului", de care se temea legiuitorul din 1889.

Art. 21

Pentru trebuinţele industriei, precum: încălzit, luminat, fabricare de săpunuri, colori, etc., regia monopolului pune în

vânzare alcool denaturat asupra căruia nu realizează nici un beneficiu (art. 13). Prin urmare, produsele făcute cu acest soiu de alcool, cari s'ar exporta, nu dau dreptul la nici un fel de restituire de taxe.

La fabricarea licorurilor a rachiurilor fine, etc., industriaşii vor trebui să se servească de alcoolurile regiei, plătind taxele de monopol (art. 11). Era firesc, dar, de a se prevedea o restituire de taxe în cazul când produsele făcute cu acest alcool s'ar exporta.

Art. 22

Raportul consiliului federal pe anul 1890 spune următoarele asupra îndatorirei regiei de a nu pune în consumaţie de cât alcooluri bine curăţite:

„După explicaţiile ce le-am dat, sarcina regiei, cu privire „la garantarea purităţei spirtuoaselor, se poate rezuma în următorul mod:

„1. Regia este obligată de a preface în spirt *(trois-six)*, „rectificându-l, tot alcoolul brut de cartofi, cumpărat de dânsa „in ţară sau în străinătate, care ar conţine mai mult de $1 \frac{1}{2}$ ‰ „produse secundare, precum şi tot alcoolul brut făcut din alte „materii prime";

„2. Ea trebue să vegheze cu ingrijire ca alcoolul de cartofi „ce va pune în comerciu să nu conţină mai mult de $1 \frac{1}{2}$ ‰ „*fusel*, şi să se îngrijească asemenea ca spirtul (*trois-six)* „fabricat în ţară precum şi acel cumpărat în străinătate, să „nu iasă din depozitele sale decât în stare de produs rectificat „în înţelesul technic şi comercial al cuvântului".

In sensul acesta se obligă şi regia noastră, prin articolul prezent, de a se îngriji ca să nu se pună în consumaţie decât băuturi alcoolice curate, rămânând ca Statul să supravegheze debitul băuturilor în întregimea sa, ştiut fiind în ce mod se falşifică la noi, de o pildă, vinurile.

Intru cât se atinge de îndeplinirea acestei îndatoriri, de a nu se pune în vânzare de cât alcoolurile bine curăţite, iată datele interesante ce le găsim în rapoartele consiliului federal, şi cari ni vor arăta cât de puţină cheltuială trebueşte cu sistemul monopolului pentru a garanta interesele sănătăţei

publice, astăzi compromise, în mod aşa de grav, prin consumarea alcoolurilor nerectificate:

„In cursul acestui exerciţiu, zice raportul pe 1889, s'a „instalat la Delémont un stabiliment oficial pentru rectificarea „şi rafinarea spirtuoaselor. Totuşi, acest stabiliment nu s'a „putut pune în exploatare decât la începutul anului 1890.

„Până atunci, însă, am fost siliţi de a încredinţa, în anul „1889, rectificarea alcoolului indigen, pentru o mică parte, la „trei distilerii cari aveau instalările necesare, şi pentru partea cea „mai mare a unei vechi fabrici de spirt *(trois-six)*din Bâle".

Iată acum ce ni spune raportul acesta întru cât se atinge de cheltuiala făcută cu rectificarea alcoolului

„Cheltuiala curată a rectificărei pentru a obţine 12.980 „hectolitri alcool absolut, sub forma de spirt fin *(trois-six)*, „s'a ridicat, dar, la suma totală de lei 88.777,75, sau lei 6,84 „de hectolitru (lei 7.97, de quintal metric de 95 ^{0}), sumă la care „cu greu se va ajunge când se va face rectificarea în regie"

Regia a acordat şi prime de rectificare:

„Pentru a îndemna distileriile indigene, zice raportul citat, „ca să producă un alcool cât se poate de curat, am plătit, „în 1889, prime de distilare în sumă de lei 9.663,60".

Şi pentru a se vedea cu câtă înlesnire se poate face analiza alcoolurilor, cu sistemul monopolului, în comparaţie cu imposibilitatea de a analiza băuturile ce se debitează astăzi într'un număr infinit de cârciume, vom cita încă următoarele rânduri din raportul consiliului federal pe 1889:

„In comparaţie cu exerciţiul precedent, am putut să reducem în mod simţitor, numărul analizelor alcoolului brut, de „oarece alcoolul, în loc de a fi pus, ca mai înainte, în po„loboace, a putut să se aşeze în rezervoriile de fer ale în„trepozitului din Berthoud, aşa că fiecare analiză cuprindea „o cantitate cu mult mai mare de alcool. Din numărul de 106 „analize ce s'au făcut peste tot, 24 au fost făcute de către „chimistul regiei şi 72 de către trei chimişti cantonali. In 52 „de cazuri cheltuiala analizelor a rămas în sarcina distileriilor „cari reclamau prime de distilare. Cât pentru celelalte 20 de „analize, ele au costat pe regie peste tot 111 lei".

Vrea să zică, controlarea întregei cantităţi de spirt ce a pus în vânzare în cursul unui an, nu a costat pe regia federală

decât suma de una sută un-spre-zece lei. Pentru această cheltuială neînsemnată, mulţumită monopolului, consumatorii au avut siguranţa deplină că alcoolul consumat de dânşii era alcool curat, şi în stare de a fi băut fără primejdie.

Iată acum ce ni spune raportul consiliului federal pe anul 1890, asupra rectificărei alcoolului în stabilimentul din Delémont, care n'a putut fi pus în exploatare, după cum am văzut, decât la începutul acelui an:

„Afară de o cantitate neînsemnată de spirt *(trois-six)* fin „(795 q.), pe care a procurat-o o distilerie indigenă, rectifi- „carea alcoolului brut s'a făcut, în cursul anului de gestiune, „în stabilimentul de rectificare a regiei din Delémont. După „ce am pus să se studieze diferite metode aplicate, fie în „ţară, fie în străinătate, am admis ca sistem de rectificare, „cu piilejul organizărei acelui stabiliment, distilarea fracţionată „precedată de filtrarea prin cărbuni de lemn a alcoolului brut „diluat. Cu toate acestea, filtrurile de cărbuni nu au fost puse „în activitate în anul trecut.

„Stabilimentul din Delémont a primit în anul 1890, spre „rectificare, 16.935,35 hectolitri alcool absolut sub formă de „alcool brut".

Pierderea în urma rectificărei a fost de 174,59 hectolitri şi cheltuelile de rectificare se împart în modul următor:

„1. Prime de rectificare unei distilerii indigene pentru fabricarea a 795 q. spirt *(trois-six)* fr. 4.634,05.

„2 Cheltueli cu stabilimentul de rectificare din Delémont:

„Lefi şi salarii	fr.	10.455 50
„Cărbuni (1.155,22 tone)	„	34.586 90
„Alt material de exploatare	„	402 86
„Cheltueli de transport a alcoolului brut	„	33.705 33
„Diverse	„	109 85
„Amortizarea unei părţi din cheltuelile de cumpărare şi de instalare a aparatelor de rectificare	„	60.890 44
„3. Pierderi în urma rectificărei	„	16.091 55
„4. Prime de fabricare distilatorilor indigeni	„	831 35
Total . . .	fr.	163.021 99
A se deduce: Valoarea proviziunilor de combustibil	„	7.220 —
Rămân . . .	fr.	155.801 99

A fost interesant de a se vedea că curăţirea întregei cantităţi de alcool consumată în Elveţia, în cursul întregului an 1890, nu a costat decât suma de lei 155.801,99, în care intră şi amortizarea cheltuelilor de cumpărare şi de instalare a aparatelor de rectificare. Această sumă pare cu totul neînsemnată faţă cu foloasele necalculabile ce le aduce sănătăţei publice, şi, prin urmare, întregei economii a Statului, scoaterea din consumaţie a alcoolurilor nerectificate.

Art. 23—63

Aceste articole, cari cuprind măsurile de siguranţă şi de control ale fabricărei, ale circulărei şi ale debitărei alcoolurilor, precum şi pedepsele ce se edictează în contra acelora cari s'ar încerca să violeze legea, nu au nevoe de nici o explicare. Regulamentul de aplicare al legei, însă, va putea să întregească aceste măsuri pentru a garanta şi mai bine reuşita reformei.

Art. 64

Cu ocasia introducerei monopolului în Elveţia, regia federală a renunţat la dreptul ce i-l acordă art. 19 al legei din 23 Decembrie 1886, de a cumpăra proviziunile existente de alcool monopolizat trecând peste ½ hectolitru, şi care s'ar fi găsit în ţară în momentul intrărei în vigoare a legei, de oare-ce nu s'a simţit necesitatea de a se recurge la o măsură atât de anevoe de aplicat.

Iată, în adevăr, ce ni spune raportul consiliului federal din 1877—88, cu privire la neaplicarea art. 19:

„Pe de altă parte, s'a luat chiar dela început toate măsu-
„rile posibile pentru ca renunţarea de a răscumpăra sau de
„a percepe taxa să nu cauzeze perderi prea mari fiscului.
„Pentru a se atinge scopul acesta, era nevoe de a se intro-
„duce în proiectul de lege şi chiar în textul însuşi al legei
„disposiţiuni cari să oprească pe particulari de a se arunca
„în speculaţii asupra fabricărei şi a importărei".

Paguba ce a cauzat fiscului neaplicarea art. 19, a fost, de altmintrelea, neînsemnată, şi se apreciază în următorul mod de către raportul consiliului federal pe 1889:

„Neaplicarea art. 19 a cauzat, dar, fiscului un prejudiciu „de 550.000 franci, cel mult, fără de a mai socoti cheltuelile „destul de însemnate şi scutirile ce ar fi trebuit să se facă..".

„E sigur că neexecutarea art. 19 a înlesnit pe unii comer-„cianţi de a realiza beneficii, dar comercianţii aceştia trebue „să primească de acum înainte, fără nici o despăgubire, sta-„bilirea monopolului. Aceasta este o împrejurare pe care e „drept să o avem în vedere, şi care justifică se pare, în de „ajuns un câştig trecător".

Art. 66

Legea federală acordă, prin art. 19, numai particularilor dreptul de alegere între vinderea proviziunilor lor de alcool regiei, sau păstrarea lor, plătind taxele cuvenite. Măsura aceasta ar fi pus regia federală într'o grea poziţie, în cazul când ar fi voit să aplice art. 19. Şi iată cum apreciază însuşi raportul consiliului federal pe 1889 greutatea în care s'ar fi aflat confederaţia în cazul acesta :

„Este drept că întreaga operaţie ar fi putut fi simplificată „percepându-se un impozit, în loc de a se răscumpăra pro-„viziunile. Din nenorocire, art. 19 nu lasă de cât proprietaru-„lui mărfei, şi nu confederaţiei, alegerea între impozit şi „răscumpărare. Ast-fel că, pentru a scăpa de răscumpărare, „confederaţia ar fi fost silită de a fixa impozitul acesta la o „sumă destul de mică pentru a îndemna pe defentorii pro-„viziunilor de a prefera impozitul, vânzărei. Modicitatea im-„pozitului ar fi contribuit fireşte să reducă şi mai mult încă „rezultatele fiscale deja atât de problematice ale operaţiunei".

Proiectul nostru de lege, prin articolul de faţă, acordă numai Statului dreptul de a renunţa, în totul sau parte, la aplicarea art. 64, percepând o taxă de monopol asupra proviziunilor de alcool ce s'ar lăsa în păstrarea particularilor. Acest articol a fost introdus, însă, numai pentru cazul când aplicarea art. 64, ar prezinta greutăţi prea mari. Interesul monopolului cere, fără îndoială, ca art. 64 să se aplice, cumpărându-se toate alcoolurile ce s'ar găsi în comerţ la intrarea în vigoare a legei prezente. Şi tocmai de aceea am crezut că nu este bine să acordăm particularilor facultatea

de a alege între predarea proviziunilor de alcool, sau păstrarea lor, plătind o taxă de monopol, precum s'a făcut, în mod aşa de greşit, în Elveţia.

Cât pentru alcoolurile întrebuinţate în industrie şi cari ar fi denaturate, era firesc de a se lăsa în păstrarea particularilor fără de a se mai percepe nici un soiu de taxă, de oare-ce regia nu realizează, după cum am văzut, nici un beneficiu din vânzarea lor.

Art. 67

Guvernul federal şi-a procurat cele d'intâi mijloace băneşti trebuitoare pentru introducerea monopolului, emiţând bonuri de tezaur în valoare de 5.200.000 lei. Aceste bonuri, însă, au fost plătite la sfârşitul anului 1888, în urma unui împrumut de lei 5,900.000, cu 3 şi jumătate la sută, contractat pe 102 lei 25 suta, sau cu un profit total asupra emiterei de lei 132.750. Termenul de amortizare al acestui împrumut este de 10 ani.

Din această sumă s'au plătit, ca despăgubiri până la 31 Decembrie 1890, în conformitate cu art. 18 din legea federală, 4.012. 873 lei, 90 bani. Această sumă fiind mai mică de cât aceea ce se prevăzuse la început, s'a putut plăti o primă rată de amortizare de 590.000 lei, chiar din capitalul împrumutat. O a doua rată s'a plătit din produsul net al anului de exploatare 1889—90, iar întreg împrumutul urmează a se amortiza în curs de 8 ani, înscriindu-se pe fie-care an o rată de lei 590.000 în budgetul regiei.

Nu trebue să uităm că cea mai mare parte a împrumutului de 5.900.000 lei, contractat de guvernul federal, a fost absorbit de despăgubirile ce s'au acordat fabricelor, şi cari s'au urcat, după cum am văzut, la suma de 4.012.873 lei, 90 bani. Art. 18, alin. 1, al legei federale zice, în adevăr:

„Proprietarii distileriilor existente vor fi despăgubiţi de „confederaţie pentru scăderea valorei ce ar suferi clădirile „sau uneltele cari se întrebuinţează la distilare, în urma aplicărei art. 1 din legea de faţă“.

Art. 1 despre care se vorbeşte, spune că dreptul de a *fabrica* spirtuoasele aparţine exclusiv confederaţiei, lăsându-se

numai o a patra parte din cantitatea totală de care va avea nevoie regia monopolului, pe seama producătorilor indigeni.

Aplicarea acestui articol a trebuit, fireşte, să aibă ca urmare de a se închide o mulţime de distilerii, mai ales din cele mai mici, cărora nu le mai dădea mâna de a concura pentru obţinerea loturilor ce urmau a se da în licitaţie conform modului de aprovizionare stabilit prin art. 2, a legei federale. Şi guvernul federal, după lungi desbateri, a hotărât să despăgubească pe proprietarii distileriilor cari urmau a suferi daune în urma aplicărei art. 1 a legei din 23 Decembrie 1886.

Art. 1, din proiectul nostru de lege, nu rezervă Statului dreptul de a fabrica spirtuoasele, precum o face legea federală, ci afirmă, din contra, că fabricarea lor rămâne în mânele industriaşilor particulari. Se înţelege dar că noi nu vom avea de plătit despăgubiri producătorilor de alcool din ţară, cari rămân stăpâni pe industria lor ca şi până acum. Aceasta simplifică, mult introducerea monopolului la noi în ţară, şi cheltuelile ce vom fi siliţi să facem se reduc la sumele necesare pentru cumpărarea sticlelor şi a vaselor şi pentru instalarea depozitelor şi a stabilimentelor de rectificare.

Am văzut însă, că cheltuiala ce ar necesita cumpărarea sticlelor nu se urcă nici la un milion, şi, întrucât se atinge de instalarea depozitelor, următoarea tabelă, publicată în raportul consiliului federal pe anul 1892, ni poate servi de orientare, pentru a ni forma o idee despre sumele ce ni-ar trebui pentru introducerea monopolului, astfel precum rezultă din economia prezentului proiect de lege:

„Cumpărarea, construirea şi instalarea interioară a intrepo„zitelor şi a stabilimentelor de rectificare, zice raportul citat, „au costat, după socoteala făcută“: (vezi tab. pag. 183).

Vrea să zică, guvernul federal a cheltuit în aceşti şese ani, de când a introdus monopolul, suma rotundă de un milion şi jumătate lei cu instalarea stabilimentului de rectificare din Delémont, precum şi pentru celelalte întrepozite trebuitoare exploatărei monopolului în Elveţia. Este drept că numai două întrepozite, acele de la Delémont şi de la Berthoud, aparţin regiei şi sunt exploatate de personalul său propriu, pe când întrepozitele din Bâle, Buchs, şi Romanshorn, sunt proprie-

INTREPOZITE, etc.	1887—88		1889		1890		1891		1892		1887—1892	
	Fr.	C.	Fr.	C.	Fr.	C.	Fr.	C.	Fr.	C.	Fr.	C.
Delémont	—	—	343.893	64	141.990	53	20.304	53	1.809	90	507.998	60
Berthoud	63.761	98	683	05	141.493	86	208 685	64	49.313	64	463.938	17
Aarau	—	—	—	—	2·062	36	56.072	70	125	—	58.260	06
Bâle	23.555	02	295	80	—	—	—	—	—	—	23.850	82
Buchs	109	—	40	45	8.801	87	71	95	—	—	9.023	27
Romanshorn (Nord-Est)	429	30	6.243	15	1.978	20	741	10	—	—	9.391	75
Romanshorn (Régie)	—	—	—	—	—	—	—	—	403.768	25	403.768	25
Vagoane-rezervorii	13.965	—	—	—	3.000	—	—	—	5.250	—	22·215	—
Diverse	255	15	—	—	1.152	40	—	—	—	—	1.407	55
Total	102.075	45	351.156	09	300.479	22	285.875	92	460.266	79	1.499.853	47

tatea unor companii a căilor ferate, exploatate de dânsele pe comptul regiei, cari le-a luat numai în chirie, precum şi întrepozitul din Aarau, care aparţine unei societăţi anonime. Nu este mai puţin adevărat că, cu sistemul acesta, monopolul a putut să funcţioneze, dând rezultate bune.

Cât despre cheltuelile de exploatare a acestor întrepozite, iată cifrele ce ni le dă acelaşi raport al consiliului federal, din care rezultă că teama de a se cheltui sume prea mari cu funcţionarea monopolului este lipsită de temeiu, şi se datoreşte mai mult ideei greşite ce ne-o formăm despre complicarea acestui sistem.

„Admiţându-se în mijlocie, zice raportul citat la pagina „19, 12 % pe an ca dobândă şi amortizare a capitalului în„trebuinţat, ajungem la cifrele de mai jos ca cheltueli de ex„ploatare a întrepozitelor, în timpul anului de gestiune“:

INTREPOZITUL		Cheltueli obicinuite de exploatare		Dobândă şi amortizare		Total	
		Fr.	C.	Fr.	C.	Fr.	C.
Ale regiei	Delémont . .	30.259	66	60.959	83	91.219	49
	Berthoud . .	43.544	41	55.672	58	99.216	99
Inchiriate	Aarau . . .	15.534	90	6.991	21	22.526	11
	Bâle . . .	8 735	10	2.862	10	11.597	20
	Buchs . . .	6.068	20	1.082	79	7.150	99
	Romanshorn (Nord-Est) .	15.017	16	1.127	01	16 144	17
	Total . .	119.159	43	128.695	52	247.854	95

Şi iată ce ni spune raportul pentru a explica cheltuelile relativ mai mari ce s'au făcut cu exploatarea întrepozitelor propriu zise ale regiei, Delémont şi Berthoud:

„Cheltuelile de exploatare ale acestui grup sunt astăzi re„lativ mai ridicate, pentru că regia a trebuit să cheltuiască „sume însemnate pentru instalările cari sunt astăzi de rigoare

„în exploatarea raţională a unui întrepozit de alcooluri (re-
„zervorii de fer, pompe cu aburi, lumină electrică, etc)“.

Rezultă de aici că acele două întrepozite principale, proprietăţi ale regiei, sunt instalaţii model, ceea ce explică cheltuiala relativ însemnată ce a necesitat crearea şi întreţinerea lor. In schimb, celelalte depozite, cari au şi costat mai puţin, sunt cu totul primitive, după cum o recunoaşte şi raportul din 1892:

„Instalările din Bâle, Buchs şi Romanshorn (N.-E.) sunt
„cu totul primitive; nici regia, nici companiile, a căror pro-
„prietate sunt, nu au făcut cheltueli mari. Clădirile servise
„mai înainte (şi câte odată vreme îndelungată) la alte tre-
„buinţe“...

Călăuzindu-ne după datele de mai sus, putem spune că introducerea monopolului la noi în ţară ar necesita, de o camdată, crearea a două mari întrepozite, după modelul acelui din Delémont, care am văzut că a costat ceva mai mult de 500.000 lei. Să zicem, însă, că la noi ar costa 750.000 lei, sau pentru amândouă depozitele 1.500.000 lei. Să admitem, apoi, că s'ar cheltui cu instalare celorlalte întrepozite încă 3.000.000 lei, ceea ce este o sumă foarte mare în raport cu aceea ce s'a cheltuit cu asemene depozite în Elveţia, şi încă nu am ajunge de cât la suma de 4.500.000 lei, la care adăugându-se 1.000.000 pentru sticle şi vasele de fer trebuitoare, şi 500.000 pentru cheltueli neprevăzute, s'ar face peste tot 6.000.000 lei, de cari Statul ar avea nevoie pentru introducerea monopolului vânzărei alcoolului.

Aceasta ar fi, dar, suma pe care ministerul de finance ar trebui să şi-o procure pe cale de împrumut, şi a cărei amortizare s'ar face, fără îndoială, cu mult înainte de termenul, fixat prin lege, de zece ani.

Astfel, fără de nici un soiu de greutate, fie chiar trecătoare, pentru finanţele Statului, s'ar realiza una din reformele cele mai însemnate ale epocei noastre, reformă care este chemată să sporească mijloacele noastre budgetare, să vină în ajutorul industriei spirtului şi a agriculturei, şi să apere poporaţia noastră de degenerarea alcoolică, care o ameninţă cu peire.

PROECT DE LEGE

PENTRU

MONOPOLUL VÂNZĂREI ALCOOLULUI

TITLUL I

Despre dreptul Statului asupra vânzărei alcoolului

Art. 1

Fabricarea spirtuoaselor rămâne în mâinile industriaşilor particulari; ea este, însă supusă dispoziţiunilor conţinute în această lege.

Art. 2

Vânzarea spirtului şi a rachiului, de orice natură şi calitate şi pentru oricare întrebuinţare, e un drept excluziv al Statului.

Art. 3

Nimeni nu poate fi în drept să distileze alcoolul, în toată întinderea ţărei, decât pentru regie sau pentru exportaţiune.

TITLUL II

Dispoziţiuni relative la introducerea şi la exploatarea monopolului

Art. 4

Indată după publicarea acestei legi, ministrul de finanţe este autorizat a face să se efectueze în comptul Statului cumpărarea de spirtuoase, distilarea lor, fabricarea de băuturi alcoolice, precum şi vânzarea spirtuoaselor.

Art. 5

Aprovizionarea Statului cu alcoolul brut de care va avea trebuinţă se face dela producătorii din ţară.

O comisiune, compusă de un delegat al camerei de comerţ din Bucureşti, de un delegat al tribunalului de comerţ din Bucureşti, de un agricultor, de un producător de spirt şi de către directorul regiei monopolului, va hotărî, din timp în timp, preţul cu care va avea să se plătească alcoolul de către Stat.

La stabilirea preţurilor, comisiunea va avea în vedere interesele agriculturei şi ale industriei spirtului.

Pentru alcoolul care, din cauza necurăţeniilor în cantitate mare sau din alte cauze, nu se va putea întrebuinţa pentru fabricarea de băuturi spirtuoase, se va fixa preţuri reduse.

Cantitatea alcoolului de aprovizionat şi preţul hotărât de comisiune se vor publica cu şese luni înainte de ziua hotărâtă pentru repărţirea furniturei.

In ziua desemnată prin publicaţiune, aprovizionarea totală se va împărţi de comisiune între toţi producătorii din ţară, în raport cu puterea de producere a fiecăruia.

Art. 6

Alcoolul se va preda Statului chiar în fabricile unde se va face punerea sa în vas sub controlul agenţilor Statului.

Fiecare fabrică va fi datoare de a da localul necesar pentru controlul guvernului.

Art. 7

Fiecare fabricant este dator de a avea vase de fer după forma şi mărimea prescrise de direcţiunea regiei şi a căror conţinut total va fi egal cu capacitatea rezervorului de control.

Administraţiunea regiei va lua singură toate măsurile necesare pentru furnisarea acestor vase; ea le va preda fabricanţilor cu preţul costului lor şi va scădea apoi acest preţ, precum şi cheltuelile de transport la fabrici, din banii ce se vor cuveni fabricanţilor pentru alcoolul cumpărat de dânsa, în cursul celor dintâi trei campanii de distilare.

Art. 8

Un regulament special va hotărî modul de predare şi mijloacele de transport la depozitele regiei a alcoolurilor din struguri, tescovină, vin, drojdii de vin, poame şi fructe de tot soiul.

Art. 9

Direcţiunea regiei face din alcoolul brut ce i se predă, alcool rafinat şi alte băuturi alcoolice trebuincioase consumaţiunei ţărei. Spre acest scop, guvernul are facultatea de a înfiinţa depozite şi stabilimente pentru distilarea alcoolului şi pregătirea băuturilor spirtuoase ori unde va cere trebuinţa.

Art. 10

Vânzarea alcoolului pentru consumaţia ţărei se face de către administraţiunea regiei în sticle sau vase originale de fer şi prin agenţi speciali (debitanţi). Aceştia se numesc pentru localităţi anume şi se pot revoca, şi vor avea în totdeauna felurile spirtului cari corespund trebuinţei locale. Ei se vor supune în totul prescripţiunilor direcţiunei regiei.

Debitantul nu poate vinde de cât pe bani numărătoare şi numai în localul pe care l'a desemnat administraţiunea regiei. Localul va purta o firmă după prescripţiunea respectivă. Actul de concesiune şi un tarif oficial de vânzare trebue să stea la dispoziţia publicului.

Art. 11

Fabricanţii de licoruri fine şi spirturi de calitate vor cumpăra spirtul de care vor avea nevoie dela regie. Ei se vor putea servi, pentru fabricatele lor, de sticle originale, supunându-se măsurilor de control ce le va prescrie direcţiunea regiei.

Art. 12

Preţul cu care direcţiunea monopolului va vinde alcoolul în ţară va fi stabilit printr'un tarif ce se va publica din timp în timp. Un litru de spirt de o calitate mai proastă se va preţui cu cel puţin doi lei, iar un litru de spirt curat cu cel mult trei lei.

Art. 13

Regia monopolului va pune în vânzare alcool mai eftin pentru trebuințele industriei și ale gospodăriei, asupra căruia nu va realiza nici un beneficiu.

Alcoolul acesta nu se va pune în vânzare de cât denaturat și liberarea sa se va efectua în conformitate cu dispozițiunile de control prevăzute de regulamentul de aplicare al legei de față.

TITLUL III

Despre importare și exportare

Art. 14

Nimeni afară de cât regia nu poate importa alcooluri, fie brute, fie fabricate.

Art. 15

Importarea spirturilor de calitate e permisă și particularilor, cu condițiunile ce urmează a se fixa de către administrațiunea regiei și plătindu-se o taxă fixă de . . . pentru chintalul metric, afară de drepturile de intrare.

Art. 16

Călătorii au dreptul de a introduce alcoolul destinat propriei lor trebuințe până la o cantitate de 500 grame greutate împreună cu vasul, fără de a plăti vre-o taxă. Pentru cantități mai mari, până la 5 kilograme greutate cu vasul, se va plăti o taxă vamală de 10 lei pentru fie-care kilogram.

Art. 17

Pentru exportarea alcoolurilor indigene de ori-ce natură urmează a se dobândi o prealabilă autorizațiune din partea direcțiunei regiei, care nu o va putea refuza.

Art 18

Cantitățile de alcool cari nu se vor preda regiei se vor exporta într'un termen anumit, care se va stabili în regula-

mentul de aplicare al legei de faţă. Peste termenul acesta ele nu se vor putea păstra decât în virtutea unei autorizaţiuni speciale.

Art. 19

Se garantează de Stat fabricanţilor de spirt din cereale o indemnizaţie, cu ocaziunea exportului, de doi şi jumătate bani de grad pentru fie-care decalitru. Această indemnizaţie se va calcula asupra cantităţilor de spirt exportate şi se va achita prin ordonanţă de plată, dintr'un fond budgetar special, îndată după efectuarea exportului.

Cu acelaşi titlu se garantează şi fabricanţilor de rachiu din vin (cognac) o indemnizaţie de unu şi jumătate ban de grad pentru fie care decalitru, care se va calcula asemenea asupra cantităţilor exportate.

Art. 20

Indemnizaţiile prevăzute la art. 19, în folosul fabricanţilor şi a producătorilor de alcooluri, nu se vor acorda acestora de cât după ce vor proba că materiile prime, întrebuinţate la fabricarea alcoolurilor, sunt produse chiar în ţară.

Art. 21

La exportarea produselor în cari intră alcool se stabileşte cantitatea de alcool ce a trebuit să fie întrebuinţată, după condiţiunile speciale de fabricare ale acelor produse, după care se va înapoia exportatorului o sumă egală cu beneficiul realizat de regie şi sumele cuvenite se vor plăti la sfârşitul exerciţiului anului curent.

Exportarea unor cantităţi cari nu întrec între două-zeci de litri nu dau dreptul la nici un soiu de despăgubire.

TITLUL IV

Măsuri de igienă, de siguranţă şi de control

Art. 22

Regia monopolului este datoare de a se îngriji ca să nu se pună în consumaţie de cât băuturi alcoolice bine curăţite şi răspunzând tuturor cerinţelor igienei.

Regia are dreptul de a interzice întrebuinţarea productelor cari ar putea fi vătămătoare calităţei spirtului.

Intrebuinţarea sulfului la fermentarea materiilor prime este cu desăvârşire interzisă.

Alcoolul fabricat din producte interzise sau care ar fi de o calitate ast-fel că, chiar purificându'l, nu s'ar putea întrebuinţa, va fi nimicit sub supraveghiarea autorităţilor.

Art. 23

Pentru aplicarea prezentei legi se consideră ca băuturi alcoolice toate lichidele cari conţin cel pulin 12 la sută alcool, ori-care ar fi de altmîntrelea substanţele ce le-ar fi fost adăugat sau numele sub care se prezintă, exceptându-se numai alcoolurile pentru trebuinţele industriei.

Art. 24

Ori-cine voeşte a întreprinde fabricaţiunea de alcool din materii făinoase, precum: cartofi, grâne, sfecle, melasă, porumb, este dator a încunoştiinţa despre aceasta pe direcţia regiei cel puţin cu 20 de zile înainte de începerea fabricaţiunei.

Această încunoştiinţare trebue să arate:

a) Localitatea în care este situată fabrica;

b) Felul băuturilor de fabricat;

c) Felul productelor de întrebuinţat în fabricaţiune;

d) Numărul şi capacitatea cazanelor şi a linurilor;

e) Produsul de mijloc prezumat al fabricaţiunei pe 10 zile.

Art. 25

Indată după primirea încunoştiinţărei prevăzută la articolul precedent, direcţiunea regiei dă fabricantului o dovadă de primire, reproducând toate indicaţiunile încunoştiinţărei şi amintind că purtătorul este supus la îndeplinirea tuturor obligaţiunilor impuse fabricanţilor de băuturi de legea de faţă şi regulamentul ei de aplicaţiune.

Art. 26

Fabricantul care va începe fabricaţiunea fără a îndeplini prescripţiunile art. 24 de mai sus, se va supune unei amende de 400 lei.

Art. 27

Fabricanţii sunt datori a ţine registre în regulă pentru operaţiunile lor zilnice, după modelele stabilite de direcţiunea regiei. Contravenienţii la această dispoziţiune se vor supune unei amende de 400 lei.

Art. 28

Producătorii de alcooluri din struguri, tescovină, vin, drojdie de vin, poame şi fructe de tot soiul, vor putea face declaraţiunea lor de fabricare agenţilor competenţi ai regiei sau biuroului de percepere din localitate.

In comunele unde nu sunt agenţi sau perceptori, această declaraţiune se poate adresa şi primarului, care o va comunica imediat perceptorului fiscal sau agenţilor competenţi ai regiei.

Declaraţiunea de fabricare este obligatorie atât pentru proprietarii de cazane, cât şi pentru acei cari se servesc de cazane străine.

In acest din urmă caz proprietarul cazanului va semna şi el declaraţiurea şl are răspunderea fabricaţiunei făcută fără asemene formalităţi.

Art. 29

Fabricanţii sunt datori a prezinta registrele lor agenţilor de ori-ce grad ai regiei, ori când aceştia vor crede de cuviinţă a le cere.

In caz de refuz, ei vor fi supuşi pentru prima oară unei amende de 200 lei, a doua oară în acelaşi an ei vor plăti 400 lei, iar a treia oară 600 lei.

Art. 30

In tot timpul cât fabricele sunt în lucrare, fabricanţii sunt ţinuţi, sub pedeapsa unei amende de 200 lei pentru fie-care

infracţiune, să remită, la fie-care zece zile, agenţilor din localitate ai regiei, un tablou semnat de dânşii sau de împuterniciţii lor, şi indicând:

a) Tăria în grade şi cantitatea băuturilor fabricate în cursul celor zece zile;

b) Numărul şi capacitatea vaselor în cari se vor fi aşezat băuturile şi locul unde se vor fi depus aceste vase.

Art. 31

Agenţii de ori-ce grad ai regiei, controlorii, casierii şi inspectorii financiari sau delegaţii, lor, sunt în drept a vizita ori când va crede de cuviinţă fabricele şi magaziile în cari se păstrează băuturile fabricate, pentru a se încredinţa de exactitatea indicaţiunilor din tablourile de mai sus, precum şi pentru a verifica întreaga stare a depozitelor.

Ei sunt asemenea în drept de a pune pază la uşile magaziilor în cari se păstrează băuturile fabricate, pentru a împedica eşirea lor.

Autorităţile administrative sunt ţinute a da concursul lor, pentru paza magaziilor, în totdeauna când va fi cerut de agenţi.

Art. 32

Fabricele de alcooluri vor trebui să posede aparatele de control şi de măsurătoare ce se vor stabili de ministerul finanţelor şi cari vor fi în sarcina fabricanţilor.

Art. 33

Ministerul finanţelor are dreptul de a indica fabricantului modificările ce va crede necesare a se aduce instalaţiunei pentru a garanta pe Stat de fraude.

Art. 34

Alcoolul de ori-ce natură nu poate circula înăuntrul ţărei de cât în anume vase sau sticle ale regiei, sau însoţite de un bilet liberat de agenţii competenţi ai guvernului sau ai regiei.

Sunt exceptate micile cantităţi de alcool destinate uzului zilnic şi până la concurenţa de jumătate litru.

In caz de contravenţiune la dispoziţiunile acestui articol, cantitatea ce va trece peste cea încuviinţată prin aliniatul precedent se va confisca şi contravenientul se va supune la o amendă dela 5 până la 20 lei de fie-care litru de alcool.

Art. 35

Tranzitul spirtuoaselor este sub controlul fixat de ministerul de finanţe.

Art. 36

Nimeni nu poate avea în posesiunea sa alcooluri în cantităţi mai mari de jumătate litru dacă nu poate justifica cu acte ale regiei, că este producător, în drept a reţine încă alcoolurile la dânsul, sau că a cumpărat acele alcooluri dela regie, sau dacă nu va dovedi că sunt importate conform art. 15 şi 16 de mai sus.

Art. 37

Se consideră ca fabricanţi frauduloşi particularii la cari s'ar găsi unelte sau maşini din cele ce obicinuit se întrebuinţează la fabricarea alcoolului.

Art. 38

Direcţiunea regiei trebue să fie înştiinţată de ori-ce fabricare, cumpărare sau posesiune de aparate de distilare sau de recitori.

Proprietarii unor asemene aparate n'au dreptul de a le vinde, întregi sau în parte, mai înainte de a înştiinţa direcţiunea regiei de felul aparatului, de numele şi locuinţa cumpărătorului şi înainte de a primi o adeverire asupra acestor declaraţiuni.

Art. 39

Aparatele de fermentare stau sub priveghiarea regiei într'atât în cât trebue arătate în caz de cerere.

Ele se pot întrebuinţa numai în caz când declaraţiunea

întrebuinţărei s'a făcut şi numai sub măsurile de siguranţă prescrise de administraţiunea regiei.

Direcţiunea regiei are dreptul de a pune sub pază aparatele de distilare şi fermentare în timpul când nu se întrebuinţează, sau de a lua alte măsuri pentru a împedica întrebuinţarea lor.

Posesorul aparatelor este obligat a procura materialul necesar pentru construirea unei magazii în care aparatele s'ar putea ţine încuiate şi de a se conforma în totul deciziunilor regiei.

Ori-ce violare a unei asemenea magazii trebue anunţată administraţiei regiei cel mult în 12 ore.

Aparatele cari au fost puse sub paza regiei se vor întrebuinţa numai după ce un agent al acestei autorităţi le va scoate din depozit. Dacă posesorul aparatelor a cerut dela administraţiunea regiei scoaterea lor din depozit şi timpul în care trebuia a fi scoase a trecut, el are dreptul de a le scoate însuşi, în prezenţa unui om cunoscut şi demn de încredere, care va constata mai întâiu neviolarea depozitului.

Art. 40

Revizuirea legală a localurilor destinate fabricaţiunei alcoolului, precum şi a prăvăliilor în cari se debitează, se poate face în orice timp. Orice restricţiune a timpului de revizuire încetează în caz când, prin amânare, se poate naşte vre-o pierdere pentru regie.

Se poate supune percheziţiunei toate clădirile cari stau în legătură cu stabilimentul fabricei sau cu prăvălia în care se debitează sau care le mărgineşte.

Industriaşii şi comercianţii, precum şi debitanţii, sunt îndatoraţi a da funcţionarilor însărcinaţi cu controlul tot sprijinul trebuitor pentru a face revizuirea în limitele prescrise.

Art. 41

Controlul asupra fabricaţiunei spirtuoaselor se va exercita prin agenţii de control şi supraveghiere.

Biuroul acestor agenţi va fi chiar în localul fabricei unde ei îşi vor avea şi locuinţa.

Pentru acest sfârşit, fabricanţii sunt obligaţi a pune la dispoziţia agenţilor cel puţin o cameră încăpătoare.

Art. 42

Afară de impiegaţii monopolului şi ai autorităţilor vamale şi de percepere, mai incumbă şi tuturor organelor poliţieneşti datoria de a contribui la proteguirea monopolului.

Orice alt funcţionar al Statului sau al comunelor, care ar avea ştire de vre-o contravenţiune la această lege, este dator a o împiedica, denunţând faptul fără întârziere pentru a se putea face cercetarea necesară.

TITLUL V

Despre contravenţiuni, fraude şi penalităţi

Art. 43

Acel care calcă dispoziţiunile legei de faţă, fie că ar fabrica alcool fără să fie autorizat, sau că nu ar da regiei întreaga cantitate de alcool ce ar produce cu autorizaţie, sau că ar căuta să dea alcoolurilor denaturate o altă destinaţie decât acea prevăzută, sau că ar căuta prin fraudă să-şi procure, sau că ar vinde fraudulos, în locuinţa sa sau ca colportor, spirt sau rachiu, sau că ar contraface sticlele, vasele sau etichetele regiei, va plăti o amendă care va fi de cinci până la trei-zeci de ori suma cu care va fi păgubit Statul şi alcoolurile, precum şi obiectele ce ar fi servit la săvârşirea fraudei, se vor confisca.

Dacă suma aceasta nu se poate stabili, amenda va fi de 200 până la 10.000 lei.

In caz de recidivă, amenda se poate îndoi şi contravenienţii pot să fie condamnaţi la închisoare până la şese luni.

Orice încercare de contravenţie pedepsită prin articolul de faţă, se consideră ca o contravenţie desăvârşită.

Debitanţii regiei, pe lângă aceasta, vor perde pentru totdeauna dreptul de a ţinea debit.

Art. 44

Se va pedepsi cu amendă dela 1.000 până la 2.000 lei şi cu confiscarea unei cantităţi de băuturi echivalentă cu pro-

ducţiunea medie a unei luni, fabricantul care, prin orice mijloace, va fi făcut ca aparatele de măsurătoare şi de control să nu funcţioneze sau să indice cantităţi mai mici de cât acele fabricate în realitate.

Se vor pedepsi asemenea cu închiderea stabilimentului sau a fabricei pe timp de un an până la cinci ani şi cu amendă dela 1.000 până la 5.000 lei, toţi acei cari se vor dovedi că au întrebuinţat sulf sau alte materii vătămătoare sănătăţei în fermentarea materiilor prime. In acelaşi timp fermentaţiunea astfel preparată se va distruge.

Art. 45

Sunt supuşi unei amende dela 200 până la 500 lei, care, în caz de insolvabilitate, se va transforma în închisoare, conform art. 28 din codul penal, agenţi cari, prin neglijenţă sau rea credinţă, au contribuit a se strecura băuturi în consumaţiune în paguba regiei.

Art. 46

Sunt de drept însărcinaţi cu constatarea contravenţiunilor şi confiscarea băuturilor şi vaselor ce le conţin şi a mijloacelor întrebuinţate la transportul lor, în cazuri de fraudă;

a) Agenţii regiei;

b) In genere toţi agenţii ministerului de finanţe, precum: inspectorii, casierii, agenţii de constatare, control şi urmărire, perceptorii, agenţii de supraveghiare şi agenţii vamali;

c) Primarii comunelor urbane şi rurale sau înlocuitorii lor;

d) Agenţii poliţiei judiciare.

Agenţii de sub litera *d.* precum şi inspectorii financiari sau ai regiei, pot face confiscări şi afară din circumscripţia reşedinţei lor.

Art. 47

Orice confiscare, în materie de băuturi spirtuoase, nu se poate face de cât în urma unui proces-verbal de constatare a contravenţiunei, subscris de agentul constatator, de proprietarul băuturilor sau de reprezentantul său şi de cărăuşi, când

contravenţiunea este dovedită în cursul transportului băuturilor.

Când proprietarul băuturilor sau reprezentantul său, ori cărăuşul, nu voi voi a subscrie sau vor fugi, procesul-verbal se va subscrie de doi martori, făcându-se menţiune despre refuzul sau fugirea celor d'intâi.

In totdeauna o copie depe procesul-verbal, certificată de agent, se va da proprietarului băuturilor sau i se va significa în modul determinat prin art. 53 pentru notificarea deciziunilor administraţiunei centrale a regiei.

Redactarea proceselor-verbale şi tot ce priveşte constatarea infracţiunilor la legea de faţă se poate face la orice oră şi fără excepţiune de sărbători sau Duminică.

Art. 48

Proprietarii băuturilor sunt responsabili de faptele factorilor, agenţilor sau servitorilor lor, în ce priveşte faptele confiscărilor şi amendele la cari sunt supuşi.

Art. 49

Procesele-verbale vor arăta :

a) Numele, pronumele şi domiciliul agentului care a redactat procesul-verbal ;

b) Felul şi cantitatea băuturilor găsite în contravenţiune, şi de ce anume tărie ;

c) Numele, pronumele şi domiciliul proprietarului băuturilor ;

d) Locul unde s'a sechestrat băuturile şi în a cui păstrare sunt date ;

e) Luna şi ziua când s'a încheiat procesul-verbal.

Art. 50

Orice băuturi confiscate trebue constatate de agent şi de proprietar ; iar când acest din urmă ar lipsi sau n'ar voi, primarul sau înlocuitorul său va îndeplini această formalitate.

Art. 51

Procesele-verbale cari n'ar fi făcute în formele prescrise de art. 49, sunt lovite de nulitate, şi agenţii cari le-au făcut rămân responsabili către Stat şi către proprietarii băuturilor.

Art. 52

Toate procesele-verbale de contravenţiune şi confiscare se vor înainta administraţiunei superioare a regiei, îndată după încheierea lor, care, după ce le va examina, va decide dacă le aprobă sau nu.

Prin deciziunea sa, administraţiunea superioară va fixa cifra amendei la care urmează a fi supus contravenientul. La fixaţiune se va avea de normă: cantitatea băuturilor confiscate şi gravitatea contravenţiunei.

Art. 53

Deciziunea administraţiunei superioare se va notifica părţei condamnate, prin îngrijirea administraţiunei, a agenţilor regiei sau a agenţilor fiscului, la domiciliul ei, dacă va avea în comuna unde s'a constatat infracţiunea un domiciliu real sau ales.

Dacă partea condamnată nu va avea domiciliu real sau ales în comuna unde s'a săvârşit infracţiunea, deciziunea se va comunica prin agenţii administraţiunei, conform regulilor dreptului comun.

Art. 54

In termen de 10 zile libere dela notificarea deciziunei administraţiunei superioare, partea condamnată va putea apela această deciziune la tribunalul civil al locului unde s'a constatat contravenţiunea; tribunalul va fixa înfăţişarea peste 10 zile cel mult dela primirea cererei de apel, cu precădere asupra tuturor celorlalte cauze.

Administraţiunea superioară se va cita în persoană directorului regiei, care va putea fi asistat sau înlocuit, pentru susţinerea intereselor zisei administraţiuni, de advocatul Statului, şi, la trebuinţă, de un alt agent financiar.

Art. 55

Tribunalul va judeca apelul conform dreptului comun, şi pârâtul va putea dovedi, prin toate mijloacele, neexactităţile sau erorile cuprinse în procesul-verbal.

Pârâtul poate face opoziţiune în termen de cinci zile, şi recurs în termen de 20 zile libere, dela comunicarea sentinţei tribunalului.

Art. 56

Tribunalele nu vor putea să micşoreze confiscaţiunile şi amenzile de câte ori vor fi întemeiate pe dispoziţiunile legei, nici să scuze pe contravenienţi pentru eroare sau pentru lipsa de intenţiune de fraudă.

Art. 57

Procesul-verbal, întărit prin deciziunea aprobativă a administraţiunei superioare, va forma un titlu suficient pentru execuţiune, şi în virtutea lui se va putea păşi la această execuţiune chiar dacă partea condamnată va urmări în justiţie anularea lui.

Art. 58

Când justiţia va pronunţa anularea procesului-verbal de confiscaţiune, băuturile şi obiectele confiscate, ori preţul lor, constatat prin procesul-verbal de licitaţiune, se vor restitui proprietarului, plus o despăgubire ce nu va trece peste 25 la sută pe an, socotită dela ziua sechestrărei până la ziua înapoierei.

Afară de această despăgubire, proprietarii nu vor putea pretinde, şi tribunalele nu vor putea acorda, nici o altă desdaunare, cu orice titlu ar fi.

Art. 59

Condamnaţiunile de amenzi în contra mai multor persoane pentru acelaşi fapt vor fi solidare.

Art. 60

Implinirea oricăror sume cuvenite administraţiunei regiei cu titlu de taxe, de amenzi şi cheltueli de judecată, şi, în genere, cu orice titlu ar fi, se va face prin aplicaţiunea dispoziţiunilor legei speciale de urmărire în materie de datorii către Stat şi

toate actele de urmărire se vor putea forma şi significa de către agenţii fiscului.

Vânzarea obiectelor confiscate se va face conform aceleeaşi legi.

Art. 61

Doveditorii băuturilor supuse confiscărei au dreptul la o pătrime din valoarea productelor confiscate, constatată prin rezultatul vânzărei la licitaţiune, după ce justiţia va legitima condamnaţiunea prin o sentinţă având autoritatea lucrului definitiv judecat.

Agenţii cari au constatat contravenţiunea au dreptul la o a doua pătrime din valoarea productelor confiscate. Restul se va vărsa în tezaurul public.

Art. 62

Amenda se va înlocui cu închisoare în caz de insolvabilitate, conform art. 28 din codul penal.

Art. 63

Contravenientul care nu va putea justifica posesiunea unui domiciliu stabil, nici va putea da cauţiune solvabilă, va fi înaintat tribunalului, care va ordona arestarea sa preventivă.

TITLUL VI

Dispoziţiuni transitorii şi generale

Art. 64

Statul va cumpăra toate alcoolurile supuse monopolului cari se vor afla în comerciu la promulgarea legei de faţă şi cari nu se vor fi exportat până la un termen hotărât de ministerul de finanţe.

Despăgubirea cuvenită pentru cumpărarea acestor alcooluri se va fixa de o comisiune specială instituită în Capitală. Ea va fi compusă din trei membri, din care unul delegat de tribunalul de comerciu din Capitală, iar al treilea de ministerul finanţelor.

Proprietarul spirtului ce urmează a fi expropriat va fi invitat să asiste la luarea în primire. In caz de a nu se prezenta personal sau prin procurator, comisiunea va desemna pe cineva ca să-l reprezinte.

Bazele preţului de răscumpărare vor fi: *a)* costul de fabrică; *b)* taxele de transport; *c)* un beneficiu de 5 la sută.

Cei nemulţumiţi cu hotărârile acestei comisiuni pot face apel la tribunalul civil local, care va judeca de urgenţă, în ultima instanţă şi fără recurs.

Terminul va fi de o lună, care va curge dela notificarea făcută fiecărui debitant. Notificarea se va face prin administraţiune.

Până la hotărârea tribunalului, proprietarul spirtului estimat este în drept de a-l vinde în străinătate.

Art. 65

Apelul şi toată procedura din capitolul de faţă vor fi gratuite.

Art. 66

Statul are dreptul de a renunţa, în totul sau în parte, la aplicarea art. 64, percepând o taxă asupra proviziunilor de alcool ce s'ar lăsa în păstrarea particularilor.

Spirtul aflător la industriaşi pentru meseria lor şi denaturat sub controlul regiei, rămâne la dispoziţiunea lor fără de a mai plăti vre-o taxă direcţiunei monopolului.

Art. 67

Ministerul de finanţe este autorizat a-şi procura sumele necesare pentru organizarea monopolului pe cale de împrumutare.

Datoria contractată în acest scop se va stinge cu desăvârşire în termen de zece ani. Pentru acest sfârşit, se va prevedea în budgetul ministerului de finanţe anuitatea cuvenită.

Art. 68

Un regulament special va preciza modul de aplicare a legei de faţă.

Art. 69

Dispoziţiunile contrarii asestei legi sunt şi rămân abrogate.

BIBLIOGRAFIE

ALGLAVE. Em.: Le monopole facultatif de l'alcool. (Paris 1886).

BAER A. Dr.: Der Alkoholismus. (Berlin 1878).

„ „ Die Verunreinigungen des Trinkbranntweins (Bonn 1885).

„ „ Die Trunksucht und ihre Abwehr. (Wien und Leipzig 1890).

BERGERET Dr. E.: L'alcoolisme. Paris.

BERICHT des III internationalen Congresses gegen den Missbrauch geistiger Getränke in Christiania. (Christiania 1891).

BLOCHER Herrmann: Die Trinksitten u. die Socialdemokratie. (Bremerhaven 1892).

BODENHEIMER Constant: L'alcoolisme en Suisse. (Berne 1880).

BOEHMERT Victor Dr.: Der Branntwein in Fabriken. (Leipzig 1889).

BRÜNING H.: Die Branntweinsteuer-Gesetzgebung. (Bonn 1887).

BUNGE G. med. Dr.: Die Alkoholfrage. (Zürich 1890).

CLAUDE N. (des Vosges): Rapport fait au nom de la commission d'enquête sur la consommation de l'alcool en France. (Paris, 1887).

DEMME R. Dr. Prof.: Ueber den Einfluss des Alkohols auf den organismus des Kindes. (Stuttgart 1891).

ENTWURF eines Gesetzes: betreffend das Branntweinmonopol nebst Motiven (dem deutschen Reichstage vorgelegt in der zweiten Session der sechsten Legislaturperiode). (Berlin 1886).

ENTWURF eines Gesetzes: betreffend die Bekämpfung des Missbrauchs geistiger Getränke. (Berlin 1891).

ERAS Wolfgang Dr.: Das Branntwein-Monopol. (Berlin 1893).

FINCKELNBURG Dr. Prof.: Ueber die Aufgaben des Staates zur Bekämpfung der Trunksucht. (Magdeburg 1881).

FOREL August Dr.: Gegen die Trinksitten. (Leipzig 1892).

FOURNIER A.: De l'état mental dans l'alcoolisme aigu et chronique et dans l'absinthisme. (Paris 1864).

FOVILLE fils Ach.: Moyens pratiques de combattre l'ivrognerie. (Paris 1872).

GAULE Justus Dr.: Der Lebensgenuss ohne Alcohol. (Bern).

GRASS-KLANIN von: Konsumsteuer oder Brantweinmonopol? (Berlin 1893).

GRENIER L. Dr.: Contributions à l'étude de la descendance des alcooliques. (Paris 1887).

HARTMANN Georges: L'alcool et l'impôt des boissons. (Paris 1886).

HILTY Dr.: Die Aufgaben der akademischen Jugend im Kampfe gegen den Alkoholismus. (Bern).

HORN L. Dr.: Der Branntweinmonopol und die Branntweinsteuer-Erhöhung (Berlin).

HUSS M.: Der chronische Alkoholismus. (Bremen 1852).

KRAL Franz Dr.: Die Alkoholfrage in Oesterreich. (Leipzig 1888).

LAMMERS A.: Die Mässigkeitsgesetzgebung u. ihre Wirksamkeit. (Bonn 1885).

MANN H. Carl: Der Stand der Schweizerischen Alkoholgesetzgebung. (Bonn 1887).

MARTIN Etienne: Le monopole de l'alcool. (Paris 1888).

" " L'alcool en Suisse. (Paris 1891).

MILLIET W.: Orientirendes übar die Alkoholfrage in der Schweiz.

" " Einiges aus den Erfahrungen der Schweizerischen Alkoholvervaltung.

MOREL B. A.: Traité des dégénérescences physiques, intellectuelles et morales de l'espèce humaine. (Paris 1857).

PASCAUD Henri: Etude sur la loi fédérale Suisse du 23 Décembre 1886. (Paris 1888).

RAFFALOVICH Arthur: L'impôt sur les alcools et le monopole en Allemagne. (Paris 1826),

RAPPORT du conseil fédéral à l'assemblée fédérale concernant la gestion et le compte de la Régie des alcools, 1887—88, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893.

ROSENTHAL I. Dr.: Bier u. Branntwein u. ihre Bedeutung für die Volksgesundheit. (Berlin 1893).

SAND H.: Das deutsche Spiritus-Monopol im Lichte der Zahlen. (Berlin 1893).

SESTIER: Rapport de mission sur le monopole de l'alcool en Suisse.

SOMMER Wilhelm Dr. med.: Ueber die Trunksucht u. deren schädlichen Folgen für das Gehirn u. das Nervensystem. (Königsberg 1888).

STOURM René: L'impôt sur l'alcool. (Paris 1886).

VOISIN Aug.: De l'état mental dans l'alcoolisme et l'absinthisme. (Paris 1864).

WAKER Theodor: Zur Geschichte des Branntweinsteuergesetzes (1885—87). (Freiburg in Br. 1893).

WERNER I. med. Dr.: Der Alkohol und der menschliche Organismus. (Berlin 1893).

WIESELGREN Sigfried: Die Entwickelung der Schwedischen Branntweingesetzgebung von 1835 bis 1885. (Bonn 1885).

" Das Gothenburger Ausschanksystem. (Gothenburg 1886).

ŢĂRANII
ŞI
CLASELE DIRIGENTE

ȚARANII ȘI CLASELE DIRIGENTE
(1895)

STUDIU INTRODUCTIV[1])

Birnicii lucrători de pământ, ca unii ce prin a lor muncă și strădanie revarsă îmbelșugare în adunările omenești, să cuvine a fi mai cu seamă privighiați și luați aminte pentru ca starea lor să câștige din zi în zi îmbunătățire.

(*Regulamentul organic al Principatului Moldovei Cap. III. Anexa P. Art. XXXIV*).

Dezvoltarea țărilor române în ultimile cinci sau șese decenii e un fenomen economic și sociologic din cele mai interesante. Cu greu se va găsi vre-o altă țară, în adevăr, care să-și fi prefăcut, în timp așa de scurt, întregul său mod de producere și de schimb ca țara românească.

In mai puțin de jumătate de secol, poporul român a trecut dela starea pastoral-agricolă, în care trăise atâta vreme, către forma pe care am putea-o numi agricolă-industrială de producere, și dela modul de circulare mai mult *în natură* a bogățiilor sale, către forma de circulare în care *banul* e factorul de căpetenie. Mărginind dar studiul nostru în câteva zecimi de ani, noi putem zepsi aice fenomene de prefacere, cari aiurea au avut nevoe de mai multe veacuri pentru a se produce. Astfel, din punctul de vedere curat teoretic, cercetarea împrejurărilor noastre de dezvoltare, ni va permite de a ni da seamă, încă și mai bine, despre temeinicia unor încheeri la cari a ajuns știința modernă.

---

1) A. C. Cuza: Țăranii și clasele dirigente. *Discursuri*, rostite în ședințele Adunărei Deputaților din 23 Noembrie 1894 și 16 Martie 1895 (1 vol. pp. LXIX + 35. Iași 1895).

Fiind însă că structura economică a unei societăţi condiţionează întreaga sa viaţă, şi instituţiile sale politice în primul rând, este evident că numai dacă vom studia cu luare-aminte schimbările săvârşite în economia acestei ţări, ne vom putea lămuri pe deplin asupra prefacerilor, aşa de surprinzătoare ce le-a suferit organizarea sa politică, care a trecut, fără transiţie dela forma despotică-feodală, către regimul constituţional în fiinţă astăzi. Din punctul de vedere practic, cercetarea noastră va avea dar o însemnătate şi mai mare pentru noi, contribuind la înţelegerea deplină a stărei noastre politice actuale, şi prin urmare, la conducerea luminată a intereselor statului.

Şi nici când nu a fost nevoe de o mai deaproape cercetare a lucrurilor ca în aceste timpuri de criză prin cari trec spiritele acelora cărora li sunt încredinţate aceste interese, clasele noastre dirigente, şi în special, conducătorii noştri politici organizaţi în partide.

Prin introducerea formelor constituţionale, cari ne guvernează astăzi, şi prin proclamarea regatului, problema constituirei statului român, propria misiune a generaţiei trecute, fiind rezolvită, se înţelege că vechile partide, cari nu erau, după cum ni-o spune chiar denumirea lor, decât expresiunea celor două curente vrăjmaşe ale luptei pentru crearea unei organizări de stat, îndeplinindu-şi misiunea, şi-au perdut, pentru moment, raţiunea de a fi, în deosebire ca partid liberal şi ca partid conservator. Astăzi nu se poate şti lămurit ce voesc liberalii, ca liberali, şi ce voesc conservatorii ca conservatori. Nemai fiind însă nici o deosebire de principii, bine hotărâtă, între cele două partide, cari cu drept cuvânt se pot numi *istorice*, deoarece, din punctul de vedere ideal, ele aparţin mai mult trecutului decât prezentului, este evident că regimului nostru constituţional îi lipsesc organele esenţiale, fără cari funcţionarea sa e viciată, şi regimul însuşi e ameninţat să devină o adevărată parodie.

Este drept că în ultimul timp, sub presiunea nevoei de a găsi noui principii de organizare, s'a făcut diferite încercări de grupare a spiritelor rămase în nedumerire, din care cauză, să înţelege că erau cu atât mai lesne de condus, fie chiar în direcţii greşite. Dar încercările aceste, nu au dat încă şi nu vor putea să dea nici rezultatul practic pentru viaţa noastră

publică, pentrucă, în loc de a-şi întemeia doctrina pe cunoştinţele nevoilor noastre speciale, în numele cărora s'ar fi prezintat, ele nu ni vin decât în numele unor idei, izvorite în alte împrejurări şi răspunzând unor necesităţi, cari nu sunt încă ale noastre. (Vezi *A. C. Cuza*: *Generaţia dela 48 şi Era nouă.* — Iaşi 1889).

De fapt dar, se poate spune că am rămas astăzi în politică cu totul lipsiţi de direcţiune şi în stare de desăvârşită anarchie, iar luptele noastre politice, lipsite de lumina teoriei, să pierd în întunerecul egoismului celui mai înjositor. Politica nu mai e decât un mijloc de satisfacere a lăcomiei sau a deşărtăciunei câtorva politiciani înaintea cărora oamenii cinstiţi trebue să se retragă din viaţa publică, iar masa generală, lăsată la discreţia elementelor celor mai rele din stat, să demoralizează şi scade pe fiecare zi, sub apăsarea unei organizări costisitoare, dela care nu se foloseşte cu nimic.

In faţa unei stări de lucruri aşa de îngrijitoare, numai o cercetare deaproape a împrejurărilor noastre, ni va permite să ieşim la lumină. Din studiarea desvoltărei noastre economice, vor isvori problemele noui, cari se vor impune îngrijirei tuturor. Faţă cu dânsele, fiecare va trebui să iea poziţie după temperamentul său, şi se vor închega în modul acesta, din haosul actual, noile grupări politice, bazate pe principii şi prin urmare cu totul diferenţiate între dânsele; iar politica, astfel călăuzită de ideia pururea dătătoare de viaţă, va ieşi însfârşit din starea de vulgar empirism, în care e căzută de atâta timp, şi va deveni o ştiinţă.

Şi sunt semne destul de grave cari ni arată că a venit vremea ca în locul frazelor goale să punem ideia şi fapta, şi privind lucrurile cu ochiul rece al cercetătorului conştiincios, să căutăm a ne lămuri odată asupra valoarei civilizaţiei pe care am improvizat-o în ultima jumătate de secol, între Dunăre şi Carpaţi. Căci priveliştea care ni-o înfăţişază starea noastră de cultură, dacă nu ne lăsăm a fi orbiţi de străluciri minciunoase — şi aceasta ni va servi deintrare în materie — e departe de a fi îmbucurătoare.

In capitala ţărei, unde se concentrează întreaga mişcare a naţiunei, se resfaţă în mod zgomotos o mână de oameni, în cea mai mare parte de origine problematică, căutând să mäi-

muţărească, cu multă cheltuială, toate viţiile şi desfrânările, tot luxul şi frivolitatea unor civilizaţiuni în decadenţă.

Prin oraşe o luptă crudă pentru existenţă, împrejurul acelor câteva funcţiuni rău plătite, cari nu pot hrăni pe toată lumea, pe când izvoarele îmbelşugate de putere, comerţul şi industria, lăsate fără nici o apărare, au căzut cu totul în mânele străinilor. Din cauza aceasta, pământenii strâmtoraţi în existenţa lor descresc şi degenerează. Iar străinii, deocamdată numai stăpânii economici ai oraşelor, se înmulţăsc şi merg înainte, ameninţând să devie stăpânii politici ai ţărei.

La sate, ascuns prin bordee sub pământ, trăeşte în cea mai crudă neştiinţă, prada unei exploatări neomenoase, un popor rău îmbrăcat şi rău hrănit, săcătuit de trudă şi de boli, mâncat de viţii, care se stinge.

Insfârşit, în faţa acestui spectacol dureros, stau clasele noastre dirigente cu nepăsarea şi nepriceperea lor extremă, căutând să se ameţească la zile mari, cu frazele de paradă că *Românul nu piere* şi că *România e Belgia Orientului.*

Şi cumcă aceia ce spunem aici despre starea noastră actuală nu-i numai o exagerare de sentiment, avem dovadă statisticele oficiale precum şi mărturisirile tuturor acelora, puţini la număr, cari şi-au dat osteneala să privească lucrurile cu ceva mai multă ingrijire.

I. Starea şi mişcarea poporaţiei

Luând în cercetare ultima lucrare complectă asupra populaţiunei publicată de direcţiunea statisticei generale de pe lângă ministerul domeniilor: *Mişcarea populaţiunei României în 1891.* (Bucureşti 1895), putem să ne lămurim întrucâtva asupra stărei poporaţiei noastre. Nu trebue să uităm însă, că anul 1891 cu un excedent de 65.996 suflete, e unul din anii cei mai buni de la 1859 încoace, după cum se poate vedea din următoarea tabelă: (vezi tab. pag. 215).

In anul 1891, de care ne ocupăm acuma, s'au născut, peste tot, *în comunele rurale* 185.687 ortodoxi, şi au murit 126.014, dând un spor de abia 59.673, pe când evreii se nasc 2.355 şi mor 1.079, lăsând un spor de 1.276 suflete. Dacă ortodoxii s'ar fi înmulţit în aceiaşi proporţie, ei ar fi trebuit

Mişcarea populaţiunei României, 1859—1892

	Anii	Morţi	Născuţi	Mai mulţi născuţi	Mai mulţi morţi
CU BASARABIA	1859	114.361	65.293	49.068	—
	1860	123.997	79.793	44 204	—
	1861	129.470	85.622	43.848	—
	1862	128.590	87.524	41.066	—
	1863	123.106	106 721	16.385	—
	1864	147.278	106.273	41.005	—
	1865	143.090	111.939	31.151	—
	1866	130.857	158.275	—	27.418
	1867	133.711	106.530	27.181	—
	1868	142.510	107.755	34.755	—
	1869	146.639	205.268	41.371	—
	1870	147.532	111.963	35.589	—
	1871	145.010	114.576	30.434	—
	1872	139 084	132.508	6.576	—
	1873	141.755	141.982	—	227
	1874	149.442	152.247	—	2.805
	1875	170.571	140.709	29.862	—
	1876	164.547	125.857	38.690	—
	1877	158.790	133.381	25.409	—
	1878	141.190	141.773	—	583
	1879	167.852	132 219	35.633	—
CU DOBROGEA	1880	171.240	163.226	8.014	—
	1881	192.004	123.390	68.614	—
	1882	189.220	132.411	56.809	—
	1883	204.301	124.069	80.232	—
	1884	201.413	123.808	77,605	—
	1885	213.581	123.814	89.767	—
	1886	212.820	134.739	78.081	—
	1887	209.573	155.768	53.804	—
	1888	219.658	158.674	60.984	—
	1889	213.222	142.869	70.353	—
	1890	204 667	150.786	53.881	—
	1891	228.283	162.287	65.996	—
	1892	211.679	188.977	23.702	—

să se prezinte cu un spor de peste 100,000 suflete, de unde rezultă că chiar la ţară, înmulţirea poporaţiei noastre e cu mult mai înceată decât a evreilor.

— Această scădere relativă a poporaţiei ortodoxe, se vede încă şi mai bine *în comunele urbane*, unde s'au născut, în anul 1891, 24.928 ortodoxi şi au murit 23.187, dând un spor de abia 1.741 suflete, pe când evreii, se nasc 7.424, şi mor 4.667, lăsând un spor de 2.757 suflete. In deosebi, în unele oraşe însă, chiar în anul acesta aşa de favorabil nouă, scăderea poporaţiei ortodoxe nu mai e relativă, ci absolută, după cum se poate vedea din următoarea tabelă:

Comparaţiune între numărul născuţilor şi al morţilor din 1891, la ortodoxi şi evrei, în unele comune urbane

COMUNELE	ORTODOXI				EVREI			
	Născuţi	Morţi	Mai mulţi Născuţi	Mai mulţi Morţi	Mai mulţi Născuţi	Mai mulţi Morţi	Morţi	Născuţi
Bacău . . .	186	216	—	30	54	—	208	262
Botoşani . .	467	514	—	47	188	—	506	694
Hârlău . . .	70	112	—	42	138	—	67	105
Galaţi . . .	1.302	1 301	—	1	233	—	278	511
Craiova . .	1.021	1.067	—	46	36	—	47	83
Iaşi . .	929	1.409	—	480	405	—	1.076	1.481
Neamţ . . .	129	156	—	27	17	—	98	115
Focşani . .	443	466	—	23	134	—	71	205
Roman . .	215	311	—	96	64	—	171	235
Fălticeni .	120	153	—	33	82	—	135	217
Tecuci . . .	350	358	—	8	27	—	24	51
Bârlad . . .	515	564	—	49	78	—	102	180
Vaslui . . .	176	187	—	11	32	—	103	135

Oraşele aceste, în cari scade poporaţia ortodoxă, sunt tocmai oraşele în cari predominează evreii, ceeace explică pentru ce mai toate sunt din Moldova. În atingere cu evreii însă, creştinii au început a scădea şi prin oraşele din Valachia, după cum se poate vedea din următoarele două exemple pe cari ne mărginim a le cita:

COMUNELE	ORTODOXI				EVREI			
	Născuţi	Morţi	Mai mulţi Născuţi	Mai mulţi Morţi	Mai mulţi Născuţi	Mai mulţi Morţi	Morţi	Născuţi
Brăila .	1.517	1.514	3	—	—	201	417	216
Bucureşti .	5.211	4.908	303	—	—	472	1.053	581

Vrea să zică, în capitala României, acele 5211 naşteri ortodoxe nu au dat, în anul acesta, decât abia un spor de 303 suflete, pe când evreii, cu 1.053 naşteri, au lăsat un spor de 472 suflete. Scăderea poporaţiei româneşti, în capitala ţării, e aşa de mare dar, încât nu ne putem îndoi că, peste câţi-va ani, ea se va prezinta cu deficite, întocmai ca şi ora-

şele din Moldova. Şi acelaş lucru se va întâmpla cu toate celelalte oraşe din Valachia.

Tot din statistica poporaţiei pe anul 1891, ne putem lămuri asupra mortalităţei excesive a copiilor, mai ales în comunele rurale, adică a copiilor de român. În anul acesta au murit în România 76.146 copii, sub 5 ani, din cari 13.510, sau 17.74 % în comunele urbane, şi 62.633, sau 82.26% în comunele rurale. Şi iată ce ni spune d-l C. Crupenski, directorul statisticei, asupra acestui punct negru în starea noastră demografică:

„Din tabelele precedente, s'a putut vedea că în România, „din 100 morţi dintr'un an, jumătate aproape sunt copii mai „mici de 5 ani. *Mortalitatea copiilor este dar mare.* Stăruim „asupra acestui punct capital al stărei noastre demografice, „fiind-că ni se pare, că aici mai cu samă, este cu putinţă de „făcut ceva pentru îndreptarea acestei stări rele. *Dacă ora-„şele sunt, cum am văzut, marele mâncătoare de adulţi, sa-„tele pierd copiii în proporţiuni mari,* atât din cauza natalităţii „lor mai mare, cât şi din cauza cunoscutei lipsă de îngrijire „în caz de boală“.

Ar fi numai de adăogit, pentru a da o şi mai mare preciziune acestor păreri, că oraşele noastre sânt mâncătoare numai de adulţi ortodoxi, de-oare-ce evreii se înmulţesc pretutindeni, şi că mortalitatea mare a copiilor de prin sate priveşte, se înţelege, exclusiv pe români.

Anul 1891, fiind însă, după cum se ştie, unul din cei mai favorabili, nu ni poate da o idee precisă despre toată întinderea răului. Pentru a vedea dar încă şi mai bine care este starea poporaţiei noastre, vom lua un an din cei mai răi, anul 1892, atât pentru-că, proporţiile sale fiind mărite, scăderea noastră va fi şi mai văzută în ochii tuturor, cât şi pentru gravitatea faptului că asemene raporturi dintre născuţi şi morţi, precum le putem constata în statistica pe 1892, *se pot prezenta,* în împrejurări de altfel normale.

Excedentul anului 1892, a fost abia de 23.702 suflete pentru ţara întreagă şi pentru toţi locuitorii ei. Ceia-ce este mai grav însă, e să vedem că în şase judeţe din Moldova, *poporaţia ortodoxă rurală se prezintă cu deficite însemnate,* pe când evreii se înmulţesc în aceiaşi proporţie ca la oraşe:

COMUNELE RURALE

Deosebirea între născuţii vii şi morţi, la ortodoxi şi evrei în 1892

JUDEŢELE	ORTODOXI			EVREI		
	Născuţi	Morţi	Excedent	Excedent	Morţi	Născuţi
1. Bacău	4.637	4.724	— 87	+ 157	114	271
2. Iaşi	3.784	4.256	— 472	+ 118	121	239
3. Putna	4.053	4.757	— 704	+ 48	34	82
4. Tecuci	3.641	4.464	— 823	+ 57	55	112
5. Tutova	3.171	3.395	— 224	+ 40	29	69
6. Vaslui	3.554	4.235	— 681	+ 67	57	124
Total	22.840	25.831	— 2.991	+ 487	410	897

— In aceste şese judeţe dar, scăderea poporaţiei rurale ortodoxe e *absolută*, morţii întrecând naşterile. Cât pentru celelalte judeţe din Moldova, în cari poporaţia rurală ortodoxă se înmulţeşte, iată care este proporţia dintre ortodoxi şi evrei, în anul 1892, de unde se poate vedea că in aceste judeţe scăderea este relativă:

COMUNELE RURALE

Deosebirea între născuţii vii şi morţii, la ortodoxi şi evrei, în 1892

JUDEŢELE	ORTODOXI			EVREI		
	Născuţi	Morţi	Excedent	Excedent	Morţi	Născuţi
1. Botoşani	5.105	4.013	+ 1.093	+ 232	187	419
2. Covurlui	3.097	2.690	+ 407	—	16	—
3. Dorohoi	5.481	3.512	+ 1.969	+ 230	150	384
4. Fălciu	2.859	2.797	+ 72	+ 50	54	104
5. Neamţ	4.079	3.726	+ 353	+ 82	86	168
6. Roman	2.672	2.546	+ 126	+ 26	52	78
7. Suceava	4.085	3.106	+ 979	+ 137	104	241
Total	27.389	22.390	+ 4.999	+ 757	649	1.304

In aceste şapte judeţe dar, în cari poporaţia noastră rurală se înmulţeşte, ortodocşii se nasc 27.389 şi mor 23,390, lă-

sând un spor de abia 4.999 suflete, pe când evreii se nasc 1.394 şi mor numai 649, lăsând un spor de 745 naşteri. Dacă poporaţia ortodoxă s'ar fi înmulţit în aceeaşi proporţie, trebuia să avem un excedent de vre-o 14.000 naşteri. Scăzând acum excedentul de 2991 morţi ce-l dau judeţele Bacău, Iaşi, Putna, Tecuci, Tutova, Vaslui, din excedentul de 4999 naşteri al judeţelor Botoşani, Covurlui, Dorohoi, Fălciu, Neamţ, Roman, Suceava, vedem că *în anul 1892, întreaga poporaţie ortodoxă rurală din Moldova, s'a înmulţit numai cu 2008 suflete, pe când evreii în acelaş timp, au sporit cu 1244 suflete pe la satele din Moldova, sau cu 764 mai puţin decât românii.*

— Nu ne putem opri pentru a da amănunte asupra poporaţiei urbane. Fie zis numai că poporaţia urbană ortodoxă a scăzut, în anul acesta, în mod absolut, morţii întrecând naşterile, în două-zeci de judeţe din 32, pe când evreii s'au înmulţit în toate judeţele, afară de judeţul Olt, în care a murit *un evreu*, şi nu s'a născut nici unul. *Excedentul total, pentru toate oraşele din ţară, a fost, în anul 1892, de 1601 morţi ortodoxi şi de 3244 născuţi evrei,* din care 1008 s'au născut mai mulţi în oraşele din Valahia, şi 2246 în oraşele din Moldova.

— Starea aceasta de lucruri e de o gravitate extremă. Şi să nu ni se spue că anul 1892 e cel mai rău în serie, atribuindu-să mortalitatea sa excesivă unor cauze excepţionale. Căci dacă asemene cauze au existat, în adevăr, ele au trebuit să lovească deopotrivă şi în poporaţia ortodoxă şi în acea evreiască. Dar noi vedem că numai creştinii au plătit un tribut aşa de greu morţei, mai mare ce-i drept în anul acesta decât în alţi ani, pe când evreii s'au înmulţit ca de obiceiu. Asemenea, întru cât se atinge în special de poporaţia urbană, ar fi bine ca să nu ni se mai repete adagiul cunoscut, dar ridicul când se aplică târguşoarelor noastre cu câteva mii de locuitori, că oraşele sunt mâncătoare de oameni — *les villes sont les gouffres de l'humanité* — căci în aceleaşi oraşe trăiesc şi evreii şi creştinii, şi unii se înmulţesc, pe când ceilalţi se împuţinează.

— Scăderea poporaţiei noastre, rezultă şi din datele statistice asupra recrutaţiei. In raportul general, pe anul 1893, publicat de direcţiunea generală a serviciului sanitar, găsim o mică

statistică făcută pe patru ani, relativă la recrutare, din care se poate vedea că numărul tinerilor buni de recrutat scade, iar numărul celor cari se scutesc crește necontenit, ceiace este cea mai vie dovadă despre starea de slăbire progresivă a maselor poporului nostru. Iată statistica despre care vorbim:

Recruţi

1891	înscrişi	60.459	scutiţi	ca	improprii	3.496	sau	5.8%
1892	„	59.976	„	„	„	3.478	„	5.8%
1893	„	56.243	„	„	„	3.552	„	6.2%
1894	„	52.079	„	„	„	3.675	„	7%

Vrea să zică, în patru ani, numărul celor înscrişi, a scăzut cu aproape opt mii, şi numărul celor scutiţi ca improprii, a crescut cu doi la sută.

Oricât ar fi de nepăsătoare clasele noastre dirigente, totuşi starea aceasta de lucruri a trebuit să alarmeze, cel puţin pe hârtie, pe toţi aceia cari s'au ocupat mai de aproape cu chestiunea.

Incă de pe la 1841, se observase scăderea poporaţiei creştine de prin oraşele din Moldova, şi un statistician anonim de pe vremile acelea, făcând statistica poporaţiei pe anul 1839, şi văzând cum se înmulţesc evreii şi cum scad creştinii, spune: „Urmând pururea asemenea analogie, *impopora-„rea jidovească a poliţiilor va întrece în viitorime pe acea a „creştinilor*“. (Vezi *Spicuitorul Moldo-Român. — Iaşi 1841).*

Această profeţie s'a îndeplinit astăzi în totul; cât pentru oraşele din Moldova, şi ea îşi aşteaptă acum îndeplinirea, care nu va întârzia, întru cât se atinge de oraşele din Valachia. *D-l P. S. Aurelian*, în scrierea sa *Terra Nostra*, apărută în 1875 şi în a doua ediţie în 1880, ni atrage asemenea atenţia asupra aceluiaş fapt dureros, zicând:

— „Dorinţa de a cunoaşte dacă mortalitatea este aceiaşi între „ortodoxi şi izraeliţi, ne-a îndemnat a compara naşterile şi „morţile în oraşele unde se află mai mulţi izraeliţi; rezulta-„tul a fost că în aceste oraşe pentru populaţiunea română „morţile covârşesc naşterile; iară pentru izraeliţi naşterile „covârşesc morţile; cu alte cuvinte, *pe când populaţiunea ro-„mână descreşte izraeliţii să înmulţesc*“.

Medicul primar al oraşului Iaşi, *Dr. G. Flaişlen,* în raportul său pe anul 1875, publicat sub titlul: *Mişcarea populaţiei oraşului Iaşi,* (Iaşi 1876), vorbind de acelaş fapt, zice:

— „După ceia ce ne spun cifrele, *această scădere a elemen-„tului creştin şi această sporire a elementului izraelit nu sunt „efectul unei întâmplări, dar din contra ele sunt o regulă bine „observată.* Viitorul căutând a-l afla după rezultatul acestor „10 ani, trebue să spunem că exact în 50 ani, în oraşul Iaşi „nu va fi nici un creştin şi toată populaţia va fi alcătuită „numai din izraeliţi".

In teza sa inaugurală: *Cercetări demografice asupra populaţiunei României şi în special asupra districtului şi oraşului Iaşi.* (Bucureşti 1876), *d-l Dr. Agappi* ajunge la următorul rezultat:

„Atât în comunele rurale, cât şi în cele urbane, în toate „anotimpurile, ca şi în toate constituţiunile medicale popula-„ţiunea română descreşte, pe când cea izraelită sporeşte".

La aceleaşi concluzii ajunge d-l *I. Bibicescu* în scrierea sa: *Mişcarea poporaţiunei în România. De la 1870 până la 1878.* (Bucureşti 1880).

Doctorul *Obedenaru,* în dicţionarul enciclopedic de ştiinţi medicale al lui *Dechambre,*vorbind de ţăranii noştri zice:

— „Sunt în mizeria fiziologică cea mai profundă. Intrec „locuitorii din Sologne în toate punctele de vedere. Nu pot „fi comparaţi ţăranii din câmpiile Dunării de jos decât cu „nenorociţii ţărani din mlaştinele pontine".

In scrierea d-lui *Dr. C. I. Istrati: O pagină din istoria contimporană a României.* (Bucureşti 1880), şi care nu-i decât o lungă şi jalnică descriere a stărei de mizerie în care se află ţăranii noştri, cetim :

— „Suntem unici în felul nostru! nu facem nici copii, nu „strângem nici capitaluri, nu avem nici bună stare! Noi ne „ucidem pentru a se dezvolta alţii pe mormântul nostru".

Doctorul I. Felix în discursul său de recepţiune la Academia Română din anul 1880 şi publicat în analele Academiei sub titlul, *Mişcarea populaţiunei României* (Bucureşti 1881) spune:

– *„Populaţiunea României se înmulţeşte în o proporţiune cu „mult mai mică decât aceea a altor ţări; România este ame-„ninţată de o depopulaţiune relativă, care vatămă interesele*

„*ei cele mai vitale.* Acest rău se află deocamdată într'un „stadiu în care se mai poate remedia, luând însă dimensiuni „mai mari şi transformându-se în depopulaţiune absolută, ea „ar putea compromite viitorul statului român".

Acuma în urmă, tot d-l *Dr. I. Felix,* de astă dată ca director general al serviciului sanitar în *Raport general asupra igienei publice şi asupra serviciului sanitar ale Regatului României pe anul 1892.* (Bucureşti 1893), vine să confirme părerea sa din 1880, zicând:

„*Populaţia rurală se înmulţeşte la noi prin naşteri în pro-„porţiuni slabe;* avem comune cu natalitatea destul de mare, „de peste 48 la 1000 locuitori pe an, avem comune cu mor-„talitatea foarte mică, de abia 21 la 1000 locuitori; *sunt însă „comune rurale unde decesele covârşesc naşterile,* unele unde „natalitatea nu întrece cifra de 21 la 1000, altele unde mor-„talitatea întrece cea de 50 la 1000 locuitori pe an".

In sfârşit, după îndelungate studii, în raportul său pe anul 1893, d-l *Dr. I. Felix* ajunge la următoarea concluzie:

„Statistica ne arată că pe alocurea creşterea populaţiunei „nu este normală; că în unele comune natalitatea este prea „mică, mortalitatea prea mare; că *deşi populaţiunea română „a ţărei întregi se înmulţeşte prin naşteri, această înmulţire „este insuficientă în mai multe judeţe şi în cele mai multe „comune urbane*".

Vorbind apoi de studiul comparativ asupra populaţiunei făcut în diferite rânduri şi începând încă de pe la 1860 cu studiile lui Dionisie Marţian, d-l Dr. Felix adaogă:

„Rezultatele acestui studiu sunt triste; le vom dezvolta mai „jos *vom expune în cifre faptul, deja de mult cunoscut, că „în multe comune populaţia autohtonă scade şi că elementele „streine ocupă golul lăsat de români*".

Iată dar starea adevărată a ţărei astfel precum rezultă din studiile făcute de oamenii competenţi asupra statisticelor oficiale, pe o serie de câteva zecimi de ani: Poporaţia noastră scade; această scădere e relativă, pentru ţara intreagă, întrucât priveşte poporaţia ortodoxă, care nu se înmulţeşte decât în proporţiuni cu totul slabe, *în unele comune rurale însă, şi în cele mai multe comune urbane, scăderea poporaţiei ortodoxe e absolută, morţii întrecând naşterile.*

Cunoscute fiind tendinţele fireşti de înmulţire ale poporaţiei, se naşte întrebarea pentru ce tocmai poporaţia noastră, care dispune de locuri aşa de întinse şi de fertile, nu se înmulţeşte în mod normal? Şi aceasta este desigur problema cea mai interesantă din câte ar putea să ne preocupe. Căci dacă poporul român nu va fi vrednic să cuprindă cu munca sa pământurile aşa de mănoase ce-i stau la îndemână, străinii vor veni fără îndoială să umple golurile economice lăsate de dânsul. Chiar astăzi câmpiile noastre au nevoe să facă apel la puterile muncitoare ale popoarelor învecinate, iar oraşele au încăput cu totul pe mâinile străinilor. Poporaţia oraşelor fiind însă compusă pretutindeni din elementele cele mai culte, şi acestea aparţinând la noi în ţară unui alt neam cu alte idealuri şi cu alte aspiraţiuni, este evident că poporul român de pe la sate, lipsit de conducătorii săi fireşti, va deveni robul îngenunchiat al unor stăpâni, cari nu reprezintă tendinţele sale de rasă. Aşa fiind, munca cu totul brută pentru a întreţine o civilizaţie străină, va absorbi toate puterile vii ale acestui popor, care nu-şi va putea nici-odată îndeplini misiunea sa de cultură. Soluţiunea cât mai neîntârziată a problemei poporaţiei, care la noi se prezintă cu un caracter deosebit de gravitate, se impune dar ca o chestiune de viaţă pentru noi românii.

Intr'o scriere anterioară: *Meseriaşul român*, (Iaşi 1890—1893), preocupându-mă mai ales de scăderea poporaţiei noastre urbane, am căutat să dovedesc că această scădere se datoreşte, în cea mai mare parte, predomnirei elementului evreesc în oraşe. Năvălind în ţară pe când poporul român începea a se deprinde abia cu formele unei civilizaţiuni aşa de străină de modul său de a fi, de până atunci, evreii purtători ai formelor acestora de cultură, în legătură cu apusul de unde ele ni veneau, şi neavând nici un fel de scrupul faţă de creştinii, cu cari nu se asimilează, au acaparat în scurtă vreme toate izvoarele mai îndemânatice de vieţuire, comerţul şi industria, lăsând clasei de jos pământene numai ocupaţiunile cele mai obositoare şi mai rău plătite, pe când clasa de sus, mai prevăzătoare pentru sine, îşi rezerva funcţiunile împrejurul cărora se încinge astăzi o luptă din ce în ce mai crâncenă. Astfel strâmtorată în mijloacele sale de vieţuire, poporaţia băştinaşă

de pe la oraşe, lăsată fără nici o apărare în faţa acestui puhoi distrugător, a început să scadă şi să degenereze.

Intr'o altă lucrare a mea: *Monopolul alcoolului.* (Bucureşti 1895), am arătat că una din cauzele cele mai căpetenie a scăderei poporaţiei noastre, atât la sate cât şi la oraşe, este alcoolismul, consumarea în cantităţi mari a rachiurilor celor mai proaste şi falşificate încă cu tot soiul de otrăvuri, care trebuie să aibă consecinţi cu atât mai vătămătoare pentru poporaţia românească, cu cât ia este mai hrănită, trăind aproape numai din legume.

Venind după studiul meu în care mă ocupasem mai ales de poporaţia urbană, şi tratând o cauză generală de scădere, lucrarea aceasta a trebuit fireşte să-mi servească de tranziţie şi de îndemn, pentru a mă îndeletnici mai în special şi cu poporaţia rurală.

In studiul de faţă voiu căuta dar să cercetez cari sunt, după părerea mea, cauzele care au trebuit să producă scăderea relativă, şi prin unele comune chiar absolută, a poporaţiei noastre rurale, în ultimele decenii.

Descreşterea poporaţiei româneşti, în adevăr, nu se observă mai ales decât cam pe la anul 1859, după cum se poate vedea din următoarea tabelă publicată de d-l Dr. Agappi, în lucrarea citată:

Mişcarea poporaţiei între anii 1844 şi 1873

Anul	Numărul locuitorilor	Sporirea
1844	3.578.951	—
1854	4.000.000	421.049
1859	4.424.961	424.961
1873	4.839.929	414.968

In perioada d'intâi, 1844—1859, creşterea noastră a fost de 864.010, pe când în perioada 1859—1873, nu mai avem decât o creştere de 414.968 suflete, de unde rezultă că, în

această din urmă serie de cincispre-zece ani mai apropiată de noi, am pierdut mai mult de jumătate din sporul ce ar fi trebuit să avem, dacă poporaţia noastră s'ar fi înmulţit în aceiaşi proporţie în care se înmulţise în acei cinci-spre-zece ani anteriori.

Cercetând acum statistica născuţilor şi a morţilor pe fiecare an, dela 1859 încoace, de când se pare că a început mai ales să descrească poporaţia noastră, iată rezultatele la cari ajungem:

Mişcarea poporaţiei din România pe anii 1859 - 1873

Anul	NUMĂRUL		MAI MULŢI		Câţi au murit la 100 de născuţi
	Născuţilor	Morţilor	Născuţi	Morţi	
1859	114.361	65.295	49.068	—	57 $^{1}/_{2}$
1860	123.997	79.793	44.204	—	60 $^{1}/_{2}$
1861	129.470	85.622	43.848	—	66 $^{1}/_{2}$
1862	128.590	87.524	41.066	—	68 $^{1}/_{2}$
1863	123.086	106.721	16.365	—	86 $^{1}/_{3}$
1864	147.278	106.273	41.005	—	72 $^{1}/_{2}$
1865	143.090	111.939	31.151	—	77 $^{1}/_{2}$
1866	130.857	158.275		27.418	121
1867	133.711	106.530	27.181	—	79 $^{1}/_{2}$
1868	142.510	107.775	34.735	—	75 $^{4}/_{7}$
1869	146.639	105.268	41.371	—	71 $^{5}/_{7}$
1870	147.552	111.963	35.589	—	75 $^{6}/_{7}$
1871	145.010	114.576	30.434	—	79
1872	139.084	132.508	6.576	—	95 $^{1}/_{4}$
1873	141.755	141.982	—	226	100 $^{1}/_{7}$
1874	149.442	152.246	—	2.804	102
1875	170.571	140.709	28.862	—	82 $^{1}/_{2}$
1876	164.547	125.857	38.690	—	76 $^{1}/_{2}$
1877	158.790	133.381	25.409	—	84
1878	141,239	143.715	—	2.476	101 $^{7}/_{10}$

Din această tabelă, se poate vedea lămurit cum poporaţia noastră a început a scădea mai ales dela 1859 încoace. In anul 1859 au murit 57 jum. la sută, pe când în anul 1878 mor 101 $^{7}/_{10}$ la sută, aşa că mortalitatea e aproape îndoită în curs de două-zeci de ani. Este drept că anul 1878 e un an cu deosebire rău, dar aceasta nu ni poate servi de mângâiere faţă cu faptul că mortalitatea creşte necontenit, după cum se vede urmărind proporţia descreşterei din an în an.

Pentru a ne învedera şi mai bine descreşterea progresivă

a poporaţiei noastre, astfel precum rezultă din această tabelă, d-l Dr. Istrati a condensat-o în serii de câte 5 ani:

Anul	Numărul		Excedentul	Câţi au murit la 100 născuţi	Cu cât creşte la 100 poporaţia	Proporţia simplă a descreşterei
	Născuţilor	Morţilor	Născuţilor			
1859—63	619.504	424.953	194.551	68 4	31.6	6
1864-68	697.446	590.792	106.654	84.7	15.3	3
1869—73	720.040	606.297	113.743	84.2	15.8	3
1874—78	784.589	695.908	88.681	88.6	11.4	2

Se poate vedea dar, că sporirea anuală a poporaţiei scade regulat de la 31 la 15 şi în sfârşit la 11 la sută în timp de două-zeci de ani, urcându-se mortalitatea în acelaş timp, de la 68 la 84 şi până la 88 la sută. Iar excedentul născuţilor care fusese în perioada 1859—63 de 194.551 suflete, la o poporaţie de numai patru milioane şi jumătate locuitori, nu mai e decât de 88.681 suflete la o poporaţie de peste cinci milioane.

Scăderea poporaţiei noastre e cu atât mai simţită, cu cât, în perioada din urmă, numărul străinilor a crescut într-o proporţie foarte mare. Străinii însă ,după cum s'a văzut, se înmulţesc în mod normal, şi scăderea aceasta nu ne priveşte dar de cât pe noi.

Dacă nu ne mulţumim cu explicaţiile ce se dau de obiceiu acestui fenomen dureros, trebue să căutăm a ne lămuri aici, întru cât se atinge în special de poporaţia rurală, care sunt cauzele care au putut să producă scăderea sa de la 1859 încoace.

Căci a spune că mortalitatea unei poporaţiuni e proporţionată cu gradul ei de cultură şi că poporaţia noastră îşi manifestă cultura sa înapoiată prin marea ei mortalitate, după cum o face d-l Dr. Felix în discursul său de recepţiune la Academie, însemnează a nu explica nimic. Starea noastră de cultură nu era de sigur mai înfloritoare în trecut, şi dacă poporaţia se înmulţea atunci, scăderea sa de astăzi nu poate să fie lipsa

de cultură. Asemenea nu locuinţele rele şi posturile prea numeroase pot să fie cauza scăderei actuale a poporaţiei. căci cu câteva zecimi de ani mai în urmă, locuinţele erau tot atât de rele şi posturile, observate cu mai multă rigoare, erau tot aşa de numeroase. Cât despre lipsa de îngrijire medicală, care se zice că ar fi una din cauzele pentru cari românii, neprevăzători, mor cu zile, e mai întâiu naiv de a-şi închipui cineva că o mortalitate aşa de mare şi cu un caracter aşa de general, ar putea să fie oprită cu decocturi de ceaiu de romaniţă şi cu cataplazme aplicate la vreme. Dar se naşte întrebarea: oare în trecut, pecând doctori nu erau decât abia prin oraşe, poporaţia noastră se bucura de o mai bună îngrijire medicală? De ce dar se înmulţea atunci? De ce scade astăzi?

Asemene explicaţiuni cu caracter general, luate cu duiumul de prin cărţi scrise aiurea, nu ni sunt de nici un folos, pentru-că nu ţin seamă de împrejurările noastre deosebite. Ştiinţa făcută în modul acesta e lucru nu tocmai greu şi poate să aducă profituri însemnate unora, dar pentru înaintarea cunoştinţelor folositoare tuturor, ea nu are nici o valoare.

— Recunoscând însă, pentru a ne apropia de deslegarea problemei care ne preocupă, că atât lipsa de cultură cât şi locuinţele rele, şi posturile numeroase şi chiar lipsa de îngrijire medicală, sunt cauze de scădere a unei poporaţiuni, dar ştiind că toate aceste au existat şi în trecut, pecând poporaţia noastră se înmulţea în mod normal, se naşte întrebarea: *care e factorul modern*, care a făcut ca toate aceste cauze generale de descreştere a poporaţiei, să producă efectele lor asupra poporaţiei, cu scăderea sa din zilele noastre?

Discutând deosebirea în creşterea poporaţiei, în acele două perioade 1844—1859 şi 1859—1873 d-l Dr. Agappi, face următoarele observaţiuni:

„In perioada dintâiu 1844—1859 când totul era de creat, „în care timp am fost încercaţi de epidemii şi o sumă de „invaziuni, cari au durat două treimi din această epocă; „când mijloacele de comunicaţiune erau cu totul primitive şi „prin urmare şi mijloacele de existenţă se procurau cu mai

„puţină înlesnire, în această epocă nefastă, din toate punctele, „populaţiunea României a crescut cu 846.010."

„Din contra, de la 1859—1874, dacă ţara a fost bântuită „de oare-cari epidemii, cel puţin s'a bucurat de cea mai per„fectă linişte şi n'a avut a suferi flagelul invaziunilor străine, „putând astfel a-şi dezvolta continuu resursele sale morale şi „materiale. *Adevărat este că ordinul social a primit o modifi„caţiune radicală,* aceasta însă, s-a făcut prin o revoluţiune „pacifică şi fără zguduiri violente pentru masa populaţiunei."

D-l Dr. Agappi pare să conchidă că, de vreme ce schimbarea ordinei sociale s'a făcut fără mişcări violente, ea nu poate să ni explice descreşterea poporaţiei. Noi trebue să cercetăm, cu toate acestea, care au fost schimbările ce s-au săvârşit, pentru a vedea cam în ce mod au putut să înrâurească desvoltarea poporului nostru, şi dacă nu cumva îndeplinirea lor e în stare să ni explice scăderea sa actuală. Pârghia tuturor întreprinderilor omeneşti fiind însă interesul, adică necesitatea în care suntem puşi de a satisface nevoile existenţei noastre, şi cari sunt în primul rând şi pentru totalitatea oamenilor, nevoile îndestulărei materiale, este evident că producerea şi schimbul obiectelor produse va trebui să fie baza ori-cărei societăţi. Şi de astă dată dar, pentru a înţelege pe deplin schimbările săvârşite în ordinea noastră socială, şi pentru a ni da seama despre consecinţele lor, vom trebui să vedem care a fost modul de producere şi de schimb a ţărilor române, în trecut, şi în ce anume s-au modificat, in timpurile din urmă.

II. Starea economică din trecut

După vechile tractate încheiate de Voivozii noştri cu Poarta, comerţul ţărilor era cu totul liber, Turcia rezervându-şi numai un drept de preferinţă pentru cumpărarea producţelor din ţară, după cum se poate vedea din tractatul încheiat de Vasile-Vodă-Lupul cu Sultanul Mahomet la anul 1634:

„*Art. VIII.* — Comerţul Moldovei va fi deschis tuturor „naţiunilor neguţătoare. Cu toate acestea Turcia va avea pre„ferinţă asupra ori şi cărei naţiuni pentru cumpărarea producte„lor din ţară, pentru cari se vor tocmi de bună-voe în porturile

„Galaţi, Ismail şi Chilia; însă ei nu vor putea întra mai departe „în ţară, fără expresa învoire a principelui“.

Acest drept de preferinţă, s-a prefăcut cu timpul, prin abuz, într'un drept exclusiv de a cumpăra productele ţărilor, şi cumpărarea se făcea după preţuri fixe, numite *fiat*, cari veneau de-adreptul de la Constantinopole şi după cari producătorii din ţară erau siliţi să dea productele lor, fără a avea voe să le vândă altor neguţători, aceste ţări fiind privite numai ca nişte grânare ale imperiului otoman. Astfel în *Hatişeriful pentru pronomiile Moldovei,* scris de la Poartă către Domnul Moldovei Grigore Ghica, din 4 Noemvrie 1774, se zice:

„Dar tragerea oilor de la prea păzite ţările mele, fiind că „este de trebuinţă pentru tăinuirile Măriei mele, şi pentru cea „mai cu înlesnire hrană a locuitorilor scaunului împărăţiei mele „*raiaoa Moldovei să nu ascundă oile lor care sunt de vânzare,* „ci să le vândă cu preţul lor la neguţători şi gealepe: şi la „aceasta să fie priveghere şi epimeliea Domnilor ca să trimită „mulţime de oi la Ţarigrad *nevânzându-le la alte părţi, ci „numai acelora neguţători şi gealepe, ce vor să le ducă la „înalta mea Poartă*“.

Aceluiaşi regim erau supuse şi celelalte producte ale ţărei după cum se poate vedea din acelaş Hatişerif.

„Moldova fiind că este cheler a împărăţiei mele.. raelile „care sunt în Moldova şi pogoară la schele mulţime de roduri „şi legume şi cu preţul ce se va timpla, *să le vândă la reizii „corăbielor capanului, nedându-le în alte părţi*“.

Aceleaşi dispoziţiuni se repetă în Hatişeriful Sultanului Abdul-Hamid din 1784, în Firmanul din 1792, precum şi în Firmanul, pentru Moldova şi Valachia, din 1802.

Ceia ce aruncă însă o vie lumină asupra relaţiunilor dintre neguţitorii turci şi producătorii români, este faptul că în toate aceste hatişerifuri şi firmanuri se recunosc pagubele, nedreptatea şi supărarea ce o sufereau locuitorii ţărilor cu ocazia cumpărărei oilor de către casapbaşa. Hatişeriful din 1774 opreşte dar acest mod de cumpărare:

„Ştiuta sumă a oilor care după poruncă se cumpără în „fieşte care an din Moldova prin mijlocirea casabaşilor, şi „cumpărătura lor care să face prin oamenii şi saigii casabaşilor, „*fiind că dă pricină de supărare, nedreptare şi pagubă raelei,*

„pentru aceasta spre uşurarea săracilor, chipul cumpărăturei „acestia s-a ertat".

Consecinţele unor asemene relaţiuni economice se caracterizează în deajuns prin faptul că împărăţia se vede silită, de a da porunci ca să nu se ascundă oile şi productele, şi pentru a nu să lenevi oamenii de a lucra pământul. Şi iată ce ni spune, în această privinţă, hatişeriful din 1774:

„*Raiaoa Moldovei să nu ascundă oile lor care sunt de vân-* „*zare* ci să le vândă cu preţul lor la neguţitori şi gealepe... „Şi cu pricină că s-au ridicat Mucaiasaoa *să nu se lenească a* „*să lucra şi a nu sămăna, nici să ascundă zachereaoa care o* „*au de vânzare,* ca şi ei să câştige, şi locuitorii din noro-„cita cetatea mea, să nu cadă în supărare de hrana lor, *ci* „*necontenit Domnul şi boerii Moldovei, să silească la aceasta*".

Şi aceste porunci se repetă în toate hatişerifurile şi firmanurile următoare, de unde se poate vedea cam ce interes aveau producătorii de a se deda muncei.

Trăind astfel, în afară de mişcarea economică a popoarelor moderne, *şi producând dar nu valori de schimb, ci valori de întrebuinţare, cantitatea de muncă ce se cerea poporului nostru era fireşte mărginită* prin însăşi trebuinţele sale modeste. Clasele stăpânitoare de pe vremile acelea, nu aveau dar nici un interes de a împovăra pe ţărani îndemnându-i la o muncă excesivă, de a cărui rezultat ele nu se puteau folosi. Creşterea vitelor, care în schimbul unei munci uşoare, dă o hrană abundentă şi o îmbrăcăminte sănătoasă, şi care sporeşte fertilitatea câmpiilor, era îndeletnicirea de căpetenie a păturilor noastre muncitoare. In asemene condiţiuni, se înţelege că puterile ţărei noastre, atât puterile pământului său, cât şi puterile sale omeneşti, trebueau să fie cruţate, şi dovadă despre ticna economică în care trăia ţara pe timpul acela, sunt gropile de pâne — obiceiul de a strânge în gropi făcute în pământ, excedentul producţiunei grânelor peste trebuinţele lăuntrice şi ale exportului în Turcia — dar datorite şi ne siguranţei acestui timp.

Pe vremea aceia era dar o potrivire perfectă între modul de traiu, hrana, îmbrăcămintea şi locuinţa poporului nostru şi greutăţile ce trebuesc să le poarte. Hranei şi locuinţei sale primitive, corespundea o muncă uşoară, şi pentru a trăi în împrejurări aşa de simple, el nu avea nevoe de o prea mare

încordare a facultăţilor sale intelectuale. Dar tocmai de aceia, oprite astfel în dezvoltarea lor materială, ţările române nu puteau să păşească pe o treaptă de cultură mai înaintată.

III. Tractatul de Adrianopole

Pentru a ieşi din starea primitivă în care trăia, poporul nostru avea nevoie de un îndemn către încordarea puterilor sale productive, şi acest îndemn nu putea să-i vie decât de la modificarea sistemului pe producere şi de schimb al produselor sale. Din „magazie" şi „bun cheler" al împărăţiei otomane, pământul nostru trebuia să devie instrument de muncă în mâna unor producători neîngrădiţi în relaţiunile lor comerciale cu lumea întreagă, înlocuindu-se astfel poruncile împărăteşti, ce serveau de pârghie producerei în trecut, cu interesul propriu al producătorului de a-şi spori bunul traiu prin muncă productivă.

Libertatea comerţului era dar cea dintâiu condiţiune pentru ca poporul român să treacă de la barbarie la civilizaţie, şi acest însemnat pas către progres se datoreşte tractatului de pace încheiat între Ruşi şi Turci, la Adrianopole, în 2 Septembrie 1829.

Este drept că principiul libertăţei comerţului a fost proclamat încă prin *Convenţiunea dela Akerman*, în actul separat relativ la principatele Moldovei şi Valachiei, din 25 Septemvrie 1826. Actul acesta menţine însă relaţiunile de *grânare* ce le aveau ţările cu Poarta, stipulând libertatea comerţului numai pentru productele ce ar prisosi după îndeplinirea îndatoririlor către împărăţie:

„Sublima Poartă, zice convenţiunea citată, va acorda ase- „menea locuitorilor amânduror principatelor libertatea comer- „ţului pentru toate productele solului şi ale industriei lor, de „care vor putea dispune după cum vor voi, afară de restricţiile „cerute pe deoparte de către furniturile datorite pe fiecare an „Sublimei Porţi — provinciile aceste fiind ca nişte grânare „ale sale — şi pe de altă parte de către aprovizionarea ţărei".

In schimbul unei dări anuale în bani, *tractatul de Adrianopole*, prin actul separat relativ la principatele Moldovei şi Valachiei, din 14 Septemvrie 1829, desfiinţează însfârşit toate aceste furnituri, proclamând libertatea deplină a comerţului în Principate:

„Sublima Poartă, zice actul acesta, însufleţită de dorinţa

„sinceră de a procura acestor două principate îndemănarea de „care pot să se bucure, și informată de abuzurile și vexațiunile „ce să comit cu ocazia diferitelor furnituri ce se cer pentru „îndestularea Constantinopolei, pentru aprovizionarea cetăților „așezate pe malurile Dunărei și pentru trebuințele arsenalului, „renunță cu totul și pentru tot la drepturile sale în această „privință. In consecință Valachia și Moldova vor fi scutite „pentru totdeauna de a procura grânele și celelalte producte, „oile și lemnele de construcție, ce erau obligate de a preda „mai nainte vreme“...

„In virtutea desființărei furniturilor specificate mai sus, „*locuitorii principatelor se vor bucura de libertatea deplină a „comerțului pentru toate produsele solului și ale industriei lor* „(stipulată prin actul separat al convenției de Akerman), fără „nici un soiu de restricțiuni, afară de acele pe care domnii, „în înțelegere cu divanurile respective, vor crede neapărat de „a se stabili pentru a asigura aprovizionarea țărei“.

Acesta a fost actul însemnat — cel mai însemnat poate în istoria acestor țări, dela descălecătoare — prin care poporul nostru, dezrobit de sub influența unei culturi în nepotrivire cu aspirațiile sale de rasă, era chemat la o afirmare deplină a individualităței sale, îndrumându-se către o dezvoltare mai înaltă. Aice dar, în schimbarea modului de producere și de schimb, și nu în niscaiva aspirațiuni, eterice către ideal, zămislite din nimic în mintea oamenilor, trebue să căutăm explicarea adevărată a mișcărei noastre culturale din ultimele decenii. Căci numai acestei modificări a structurei economice se datorește prefacerea întregei noastre organizări politice, și crearea României moderne.

Din șirul consecințelor pe cari le-a produs tractatul de Andrianopo'e pentru țara noastră, nu ne interesează însă, pentru moment, decât acea dintâiu și cea mai importantă: sporirea cererei productelor, și urcarea prețurilor acestor producte în *epoca Regulamentului organic*, și progresiv mai pe urmă.

De unde mai înainte vreme productele agriculturei noastre se vindeau pe prețuri de nimic neguțătorilor turci, concurența liberă între neguțătorii ce ni veneau din apus, a făcut să se plătească prețuri nemai auzite până atunci în țările

acestea. Iar grânele cari odinioară în timpuri îmbelşugate, se îngropau în pământ, astăzi nu mai erau îndestulătoare pentru a acoperi cererile comercianţilor, cari năvăleau de pretutindenea în porturile dela gurile Dunărei.

Din momentul acela, se înţelege că nu mai putea fi vorba de a produce valori de întrebuinţare. *Atrasă în piaţa universală, care e stăpânită de forma de producere capitalistă, ţara noastră trebuia să producă valori de schimb, pentru îndestularea trebuinţelor nemărginite ale acestei pieţe. Şi munca ce să cerea dela poporul nostru era dar nemărginită,* nemai având astăzi ca îngrădire trebuinţele sale modeste, şi îndestularea unor cereri, condiţionate de necesităţi anumite, din partea stăpânilor mijloacelor de producere.

„Pretutindeni unde o parte a societăţei posedă monopolul „mijloacelor de producere, zice Marx, munca liberă sau nu, „e silită de a adăogi, pe lângă timpul ce trebue să lucreze „pentru propria întreţinere, o muncă suplimentară, pentru „întreţinerea posesorului mijloacelor de producere... Când „forma unei societăţi însă, din punctul de vedere economic, „e de aşa fel că nu valoarea de schimb, e aceia care pre„domină, ci valoarea de întrebuinţare, munca suplimentară e „mai mult sau mai puţin mărginită prin cercul unor necesi„tăţi anumite, şi este evident că nu rezultă din chiar carac „terul formei de producere o sete nemărginită de muncă su„plimentară. *(Karl Marx: Das Kapital. vol. I. Cap. VIII. 2).*

Tractatul de Adrianopole proclamând libertatea comerţului în principate, a făcut tocmai să predomine valoarea de schimb în organizarea noastră economică şi cu chipul acesta, munca ce se cerea dela clasele noastre producătoare trebuia să meargă crescând pe fiecare an, pentru a astâmpăra setea nepotolită de câştig, care este în natura însăşi a formei de producere capitalistă.

VI. Transformarea economiei naţionale

Această transformare radicală a întregei noastre economii, se arată nu se poate mai bine în răspunsurile ce le-au dat diferitele comisiuni agricole, cu ocazia anchetei făcută în privinţa trecutului agriculturei noastre, de către ministerul de

interne, în anul 1862. La cele trei întrebări puse de minister, iată de pildă ce răspunde *Comisiunea Agricolă a județului Ilfov*, prin raportorul său Scarlatescu:

„*I. Cestiune. — De când se pomenește că s'a lățit agri-*„*cultura în deosebite părți ale acestui județ ?*

„Până la anul 1832, agricultura atât în acest județ cât și „în celelalte se făcea fără nici un sistem ca in timpii primi-„tivi, când s'a colonizat aceste țări de Români; până la acea-„stă epocă, *până adică la regulamentul organic nu să vedea* „*alt scop decât procurarea nutrimentului necesar la existența* „*agricultorilor,* căci o recoltă mai abundentă peste trebuință „nu servea la nimic, fiind poprită exportațiunea cerealelor, și „chiar trecerea lor dintr'un județ într'altul, se făcea cu o taxă „prea mare în proporțiune cu prețul lor; de aceea pe atunci „prețul productelor era cu totul neînsemnător, s. e.

„Chila de grâu	. .	lei	15—20
„ „ porumb	.	„	5—10
„ „ orz	. .	„	„ „

„De la 1835—36, a început puțin a se căuta productele „noastre în străinătate și a se face oarecum mai multă „agricultură“...

„*II. Cestiune. — Inainte de a se începe agricultura ce era* „*pe suprafața locului, pe unde acum să află țarini sau* „*arături ?*

„Locurile de țărini ce le vedem astăzi ca o imensă câmpie, „mai înainte de a se întinde agricultura, în cea mai mare „parte erau păduri lănțuite una de alta, astfel până la 1832 și „chiar mai târziu să găsea o mulțime de porci mistreți, chiar „în pădurile depărtate numai de-o poștă de București, care „pe la mai multe margini era umbrit de acele păduri; locurile „pe cari nu se afla păduri, ci numai câmpii, erau suhaturi, ce „serveau la îngrășatul vitelor, livezi de fânețe și islazuri. „*Prin suhaturi se pășunea mulțime de vite pământene și* „*austriace, chiar pe atunci comerțul vitelor era cel mai de* „*căpetenie în țară.*„

„Astăzi toate suhaturile s-au desființat din acest județ, ba „încă și mare parte din livezile de fânețe, pădurile s-au tăiat, „s-au defrișat și s-au transformat în locuri de arătură.

„Se poate cita următoarele exemple:
„In proprietatea Budeşti, plasa Negoeşti erau 10 suhaturi, „astăzi nu mai este nici unul; părţile despre Nord până la „1853, erau cu totul acoperite de păduri, până la 1858, s-au „tăiat, s-au defrişat, şi astăzi se află transformate în arături; „tot în această proprietate, întinsa luncă a Argeşului ce „conţinea numai leşi de mărăcini s'a transformat în locuri de „arătură, cari dau totdeauna o recoltă abondentă. In pro-„prietatea Hereşti, tot plasa Negoeşti, s-au defrişat şi s-au „transformat peste 1500 pogoane; în Radovanu, plasa Olteniţa, „peste 1000; în Pantelemon peste 2000; în plasa Znagovului „care şi astăzi are o mare întindere de păduri, proprietatea „Brezoaea Bibescului, până la anul 1852, abia avea locuri de „arătură, ale proprietăţei numai 25 pogoane, astăzi are 900, „proprietatea Bucoveni numai 50 pogoane, astăzi are 700."

„III. Cestiune. — Ce foloase trăgeau pe atunci proprie-„tarii de la acele locuri?"

„Mai înainte de a se întinde agricultura, în starea ce se „vede astăzi, venitul proprietăţilor era foarte mic. *Zilele de „clacă prevăzute de regulament şi de legiuirea din anul 1851, „proprietarii şi arendaşii nu le întrebuinţau în agricultură,* „ci le primeau în bani şi se mulţumeau numai cu dijma ce „luau din productele clăcaşilor cari şi aceştia făceau o arătură „foarte mică, căci *arau numai locurile ce le găseau curate „iar pe cele cu mărăcini şi tufiş le ocoleau cu plugul.* Pe la „anul 1850, proprietarii sau arendaşii au început a întrebuinţa „zilele în arături, curăţind câmpul de mărăcini şi tufiş de la „care nu aveau nici un folos.

„De la un pogon fâneţe folosul era de 20 lei, din care să „scădea cheltuiala; dijma se lua din 5 şi din 7 una; carul de „măsură se vindea pe lei 40 transportat pe la plăşi sau pe la „oraşe; astăzi însă de la un pogon, se ia folos lei 100—130.

„Un pogon de pădure oprită de 15 ani, se vindea pe preţul „de lei 700—800 pecât timp prin arătura de astăzi să prinde „pe un pogon, precum s'a zis lei 100—130, care în 15 ani „face lei 1500—2000, adică un îndoit folos.

„Un suhat de 300 pogoane se vindea pe preţ de galbeni 30-40, „pecât timp astăzi arate acele pogoane dau un venit de gal-„beni 800-1000." (Vezi *Monitorul* No. 126 din 11 Iunie 1862)".

Atât e de ajuns pentru a caracteriza *forma de producere* a ţărilor, în trecut. Cât despre *modul de circulare* a bogăţiilor, iată ce ne spune *Comisiunea Agricolă a judeţului Prahova* prin raportorul său Panait Filitis, de unde se poate vedea ce puţină însemnătate avea *banul* pe vremea aceea:

„Industria, manufactura era cu totul necunoscută şi chiar prin „oraşele principale toată îmbrăcămintea ţăranilor şi a familiilor „lor (afară de bumbac care era adus din Turcia prin punctele „de negoţ de pe linia Dunărei, ocupate prin violenţă şi mo-„nopolizate ca şi tot comerţul ţărei), chiar şi mare parte din „necesariile proprietarilor de moşii erau pe atunci, producţi-„unea ţărei, iar nu străină; puţina monedă ce intra în mâna „cultivatorilor şi a posesorilor moşiilor, prin reciprocitate de „interese şi prin vânzarea productelor şi a vitelor, nu avea „pe ce o schimba. — Cultivatorii ţărani o întrebuinţau în „acoperirea diferitelor dăjdii către stat, întreţinerea trebuinţelor „săteşti, şi încă mai prisosea ceva care economisate serveau „mai apoi pentru cumpărătoare de vite, la trebuinţe de zestre „la fete, şi alte cheltueli de acest fel. Proprietarii iarăşi din „foloasele ce trăgeau din dijma şi claca ce o luau pe atunci „de la locuitorii moşiilor lor ne având pe ce le întrebuinţa „decât numai pentru îmbrăcăminte poate, le conservau pentru „a-şi însuşi cu ele alte proprietăţi, sau a-şi mai agonisi alte „mai mici resurse de câştig.“ (Vezi *Monitorul* No. 131, din 16 Iunie 1862).

V. Statistica agrară

Mai înainte vreme dar, pecând proprietarii nu întrebuinţau nici măcar zilele de clacă datorite după lege, mulţumindu-se numai cu dijmuirea productelor, ţăranii noştri trăiau în ticnă, arând numai locurile curate, îndeletnicindu-se mai ales cu munca, relativ aşa de uşoară, a creşterei vitelor. Incetul cu încetul însă poporul nostru a fost silit să se împovăreze cu o muncă mult mai obositoare, tăind pădurile, curăţind câmpiile de mărăcini şi trudindu-se ca să producă tot mai mult pentru a satisface trebuinţele nemărginite ale formei noui de producere, după cum se poate vedea şi din următoarea tabelă statistică datorită Direcţiunei statisticei generale de pe lângă ministerul Domeniilor:

Statistica agricolă a României, fără Basarabia şi Dobrogea, pe anii 1840—41 — 1862 şi 1892

Superficia ţărei, fără Basarabia şi Dobrogea, 11.542.000 [1]) hectare

PLANTELE	1840—41 [2]) Poporaţia: 3.578.951			1862 [3]) Poporaţia: 4.000.000 până la 4.300.000			1892 [4]) Poporaţia: 4.838.631 Evaluaţiune: 5000000 la 5200000		
	Intinderea culturilor Hectare	Cât din aceste culturi vine de locuitor Ha	Proporţia la % a culturilor în raport cu superficia ţărei	Intinderea culturilor Hectare	Cât din aceste culturi vine de locuitor Ha	Proporţia la % a culturilor în raport cu superficia ţărei	Intinderea culturilor Hectare	Cât din aceste culturi vine de locuitor Ha	Proporţia la % a culturilor în raport cu superficia ţărei
Grâu şi sacară .	395.413			671.999			1.535.056		
Orz	50.534			215.510			424.019		
Ovăs	4.699			55.208			204.309		
Popuşói . . .	598.688			971.101			1.781 263		
Malai . . .	17.029			77.664			81.316		
Diverse . .	88.600			44.746			155.233		
Totalul arăturii.	1.154.963		10.01	2.036.228		17.64	4.181.196	0.86	36.23
Fânețe naturale	596.413			834.828			570.787		
Vii	76.553			88.305			133,162		
Livezi de pruni	16.223			[5]) 20.000			52.743		
Toate culturile	1.844.152		15.98	2.979,361		15.81	4.937.888	1.02	42.78

1) Vezi Buletinul direcţiunei statisticei generale pe Iulie şi August 1892 P. 127.

2) Datele privitoare la agricultura acestui an sunt luate pentru Moldova din Statistica Prinţului Neculai Sutzu (A. Henig, librar, editor. Iaşi 1849; iar pentru Valachia, din Almanahul statului (Bucureşti la Zaharia Karcaleki şi fiul 1842).

3) Annalele Statistice (Bucureşti 1863).

4) Statistica agricolă pentru 1891—1892. (sub Presă). Populaţia este dată după recensimentul din 1890.

5) Aproximativ, lipsind datele in privinţa intinderei livezilor de pruni pentru 1862.

Se vede dar că întinderea tuturor culturelor a sporit dela 1.844.152 hectare, câte erau în 1840—41, la 4.937.888 în 1892, pe când poporaţia s'a ridicat abia dela 3.578.951, la vre-o cinci milioane de suflete, după o jumătate de secol. Cu toate acestea, noua stare de lucruri a trebuit să aibă, pentru moment, o înrâurire binefăcătoare asupra poporaţiei noastre. Deschizându-se noui izvoare de îmbogăţire, munca devenind mai spornică, muncind mai mult decât în trecut şi roadele muncei sale fiindu-i, pe cât cu putinţă, asigurate, poporul nostru trebuea să găsească un nou îndemn către înmulţire. Aceasta explică îndeajuns creşterea îmbucurătoare a poporaţiei noastre, în perioada dela 1844—1859, cu toate epidemiile şi ocupaţiile străine ce au bântuit ţara în timpul acela.

Dezvoltarea României însă mergea crescând din an în, an. Clasele dirigente trezindu-se către o nouă viaţă, şi intrând în atingere cu o civilizaţie aşa de fermecătoare, îşi lărgiră cercul trebuinţelor. Luxul şi desfrâul, produsele costisitoare ale unei industrii rafinate, călătoriile prin ţările străine, cereau sume însemnate de bani, cari nu se puteau dobândi decât prin întinderea culturei, adică prin exploatarea din ce în ce mai mare a claselor noastre muncitoare, dar mai ales a ţăranilor, aproape singura clasă producătoare în ţara noastră agricolă. De unde odinioară clasa dirigentă trăia o viaţă patriarhală, mulţumită în sine, şi neavând nevoe decât de foarte puţin pentru îndestularea trebuinţelor sale, *potrivite cu modul de producere a ţărilor,* astăzi veniturile nu-i mai ajungeau pentru a face faţă tuturor cheltuelelor ce le necesita un traiu costisitor, *deopotrivă cu traiul claselor stăpâne din apus,* care este rezultatul unei dezvoltări economice de secole, şi care se ridică pe temelia producerei industriale, aşa de bogată în profituri. Cu alte cuvinte, pe când ţăranul nostru a rămas în starea sa primitivă, lipsit cu totul de cultură, rău îmbrăcat şi rău hrănit, şi producând cu aceleaşi mijloace ca mai înainte, clasele dirigente au început a trăi viaţa popoarelor celor mai înaintate. Era dar nevoe ca, în asemene condiţiuni, să se atace însuşi capitalurile de puteri cari crescuseră în timpuri seculare, şi astfel se ipotecară moşiile la straini, se tăiară pădurile şi cerându-se o muncă înzecită dela poporul nostru,

la a trebuit să sfârşească prin a-l face să se împuţineze. Aceasta explică pentru-ce în perioada 1859—1874 înmulţirea poporaţiei noastre a fost atât de slabă, cu toate că ţara nu a fost bântuită, în timpul acesta, nici de epidemii şi nici de năvăliri străine, putându-se dezvolta în toată liniştea. Dar dezvoltarea aceasta, după cum se va vedea, nu a profitat, în modul cum s'a făcut, decât mai ales claselor dirigente, apăsând cu toată greutatea, pe umerii claselor muncitoare.

Exportul şi importul ţărilor, în timp de cinci-zeci de ani, s'a înzecit şi merge crescând. Exportul care era de 35 de milioane în 1840, a ajuns la 285 milioane în 1892, şi importul s'a urcat dela vre-o două-zeci de milioane în 1840, la aproape patru-sute milioane in 1892, după cum se poate vedea din următoarea tabelă:

Anii	EXPORT	IMPORT
1840	35.413.299 lei	19.673.176 lei
1850	47.151.889 „	28.262.614 „
1860	116.166.407 „	62.718.263 „
1870	158.264 114 „	71 502.500 „
1880	218.918.878 „	253.336.415 „
1890	275.958.415 „	362.791.054 „
1892	285.384 057 „	380.747.296 „

Şi nu trebuie să se uite că, în deosebire de ce să petrecea în trecut, pe când era un mare excedent a producerei asupra exportului, astăzi, *în cantitatea aceasta de grâne exportate se cuprinde calitatea cea mai bună*, pentru a satisface exigenţele exportului, *rămânând pentru hrana producătorilor noştri calitatea cea mai proastă a cerealelor, pe care exportul le refuză.*

In acelaş timp, trebuinţele statului au crescut într'o proporţie foarte mare. Budgetul Moldovei era, în anul 1832, de 7.425.862, şi al Valahiei de 17.020.259 lei vechi, împreună

dar de 24.476.121 lei vechi. Astăzi, în anul 1894—1895, budgetul ambelor ţări este de peste 200.000.000 lei noi.

Din toate acestea rezultă că munca poporului nostru a trebuit să se înzecească. Este drept că la înmulţirea productelor noastre a contribuit şi sporul poporaţiei precum şi introducerea maşinilor; partea cea mai mare însă, se datoreşte, fără îndoială, exploatărei mai aprige a puterilor noastre muncitoare. Astfel, pentru a nu cita decât un singur exemplu, în judeţul Iaşi, unde ştim că poporaţia descreşte, productivitatea judeţului a crescut în epoca dela 1860—1883 în afară de orice proporţie cu sporirea puterilor întrebuinţate în agricultură, după cum se arată în lucrarea d-lui *N. A. Alesandrini: Studiu statistic asupra agriculturei judeţului Iaşi pe deceniul 1874—1883.* (Iaşi 1884). Din acest studiu se poate vedea că în anul 1883, vin câte 2.12 puteri şi ceva la hectar, iar în anul 1860, veneau câte 2.09 puteri de hectar, ceeace face că în timp de 23 ani numărul puterilor a crescut abia cu 0.03. Aceasta nu e suficient pentru a explica sporirea producţiei după cum o recunoaşte şi d-l Alesandrini:

„Din acestea şi din cele ce am văzut când am vorbit despre „producţiune, zice d-sa, ar rezulta că productivitatea crescută, „în deceniul de care ne ocupăm, s'ar datori acestuî mic spor „de puteri; aceasta nu poate fi pentrucă creşterea produc- „ţiunei nu este în raport cu sporul puterilor ce am constatat“.

In mod greşit însă, credem noi, privind lucrurile numai din punctul de vedere al unui singur judeţ, atribue d-l Alesandrini acest spor al producţiunei, muncitorilor aduşi din alte judeţe, sau din Bucovina. Căci productivitatea a crescut în toată ţara, şi creşterea ei atât de însemnată nu se poate atribui desigur muncitorilor aduşi de aiurea, ci numai exploatărei mai intense a claselor noastre muncitoare, şi aceasta cu atât mai mult, cu cât şi numărul vitelor noastre a scăzut dela 1860 încoace.

„România odinioară vestită pentru frumuseţea vitelor sale „de toate speciile, zice d-l P. S. Aurelian, se află astăzi ală- „turi cu ţările înapoiate. Afară de oi, a căror rasă se men- „ţine cu toate însuşirile sale preţioase, *caii şi vitele cornute* „*au degenerat* potrivit cu ceia ce erau cu vre-o cinci-zeci ani „în urmă. Şi ceeace este mai trist este că, nu numai rasele

„au pierdut din calităţile lor, dar în acelaş timp *numărul vi-*
„telor în loc să sporească a mers descrescând. După cum vom „arăta pentru fiecare specie în parte, de la 1860 până în 1874 „numărul vitelor de toate speciile a scăzut... România poseda „în anul 1860 un număr de 506.105 cai de toate vârstele; „iară în 1873 numai 426.859... La 1860 s'au aflat în toată „România 2.751.168 capete de vite, mari cu mici, în 1873 „recensământul a găsit 1.886.990 capete o diferenţă, în mai „puţin de 864.178 capete... In 1860 se aflau în România „4.814.900 oi, mici cu mari; iară în 1873 numărul lor a scă- „zut la 4.786.317 adică cu 33.538 mai puţin... Era un timp „când caprele ocupau un loc destul de important în economia „noastră rurală. Numărul lor se micşorează pe an ce trece. „De unde în 1860 se aflau 423.077 capete, în 1873 de abia „s'a constatat 305.316 capete, cu alte cuvinte un scăzământ „de 117.761 capete... Pentru a complecta enumeraţiunea „animalelor domestice, vom adăogi la cifrele precedente nu- „mărul de 836.944 porci mari cu mici. Să notăm că în 1860 „s'a constatat 1.088.737 capete; astfel în 1873 se afla un „scăzământ de 251,793 capete". (Vezi *P. S. Aurelian: Terra nostra.* Ed. II Bucureşti 1880).

Dacă urmărim statistica vitelor noastre până în anul 1890, după datele publicate în *Buletin statistic general al României. Anul II. No. 3,* obţinem următoarele rezultate pentru ţara întreagă, adunând pentru 1860 şi 1873 cifrele pentru Basarabia; şi pentru ceilalţi ani, cifrele pentru Dobrogea:

Anii	Cavaline	Asinine	Bovine	Ovine	Caprine	Porcine
1860	506.104	7.635	2.751.132	4.814.900	423.017	1.088.737
1873	426.859	6.656	1.916.990	4.786.294	194.188	836.944
1884	532.881	2.482(?)	2.376.056	4.654.776	244.925	886.441
1888	563.744	6.044	2.406.017	4.973.280	165.205	796.907
1890	594.952	6.460	2.520.380	5.002.380	209.990	926.124

Se vede dar de aici că unele specii au scăzut în aceşti din urmă treizeci ani, ca porcii, caprele şi mai ales boii, pe când

16

celelalte au rămas aproape staționare. Intinderea terenului cultivat însă s'a ridicat dela 2.130.000 hectare, cât era în 1862, la peste 4.600.000, cât a fost în 1892, iar fânețele cari ocupau 600.000 de hectare în 1862, ocupau în 1892 peste 925 000. Prima consecință a acestei scăderi a vitelor noastre ar fi dar că, față cu anul 1860, a trebuit să se întrebuințeze mai puține vite în agricultură în anul 1892, ceeace însemnează o impovărare mai mare a claselor noastre muncitoare, cu toată introducerea mașinilor, cari și ele au contribuit, se înțelege, la sporirea culturei. Dar se va zice poate că o bună parte din vitele constatate în anul 1860 au fost exportate, pe când în 1892, căzând exportul cu totul, cea mai mare parte a vitelor au fost întrebuințate în agricultură. Iată însă care a fost numărul vitelor exportate în anii 1860—1877 și 1877—1890, după datele publicate de Direcțiunea statisticei generale:

Tablou de numărul animalelor vii exportate din Romăeia dela 1860—1868 și 1877—1890

Anii	Cavaline	Asinine	Bovine	Ovine și Caprine	Porcine
1860	1.685	155	15.079	175.484	66.967
1861	1.977	459	19.329	39.812	162.338
1862	5 238	340	34.072	236.106	86.847
1863	2.843	467	32.017	238.005	98.103
1864	842	426	39 080	288.438	88.473
1865	1.419	158	29.487	150.315	92.997
1866	1.516	199	35.598	152.409	69.750
1867	3.521	79	60.346	170.569	75.951
1868	3.814	294	47.630	188.845	55.402
1877	5.282	84	57.941	178.826	195.962
1878	4.246	487	43.767	142.228	142 506
1879	4.016	392	30.654	200.899	153.607
1880	2.248	314	20.503	163.216	111.334
1881	1.700	292	20.792	114.357	178.430
1882	1 816	282	2.260	139.070	136.317
1883	2.126	242	3.176	159 579	143.654
1884	3.339	334	3.209	170.692	73.648
1885	2.497	404	11.821	117.809	36.275
1886	1.278	131	18.069	50.041	45.648
1887	945	104	17.371	75.694	22.276
1888	680	105	6.394	74.187	18.662
1889	775	53	2.009	57.333	14.956
1890	456	67	8.496	51.107	3.887
1891	630	140	3 464	71.253	5.237
1892	283	153	2.928	55.835	10.799

Dacă admitem ca toţi boii, afară de acei exportaţi, au fost întrebuinţaţi în agricultură, obţinem următoarele rezultate pentru anii 1860 şi 1890:

Anii	Numărul boilor	Exportaţi	Intrebuinţaţi in agricultură
1860	2.751.132	15.079	2.736.053
1890	2.520.380	8.496	2.511.884

Rezultă dar că, în anul 1890, cu toate că poporaţia a crescut şi cu toate că întinderea terenului cultivat s-a îndoit, faţă cu ce era în 1860, s-a întrebuinţat cu 224.169 boi mai puţin, în agricultură,decât cu 30 de ani în urmă. Şi lipsa aceasta desigur că nu poate să fie compensată prin micul spor de aproape 80.000 de cai. şi nici măcar prin introducerea maşinelor. Căci maşinile au înlesnit pe marii producători, pentru trierul şi transportul cerealelor mai ales, dar ţăranii nu s-au folosit cu nimic de la introducerea lor. Pecând lipsa vitelor însemnează pentru ţăran împovărarea puterilor sale muncitoare şi strimtorarea traiului său.

VI. Elementele neproducătoare

Dacă vitele însă, cari înlesnesc munca ţăranului, şi-i dau o hrană abondentă şi o îmbrăcăminte sănătoasă, s-au împuţinat, în ultimele decenii, elementele neproducătoare, cari trăesc numai din exploatarea muncei sale, s-au înmulţit într'o proporţie îngrijitoare.

„Cu cât mai mulţi indivizi se sustrag de la producerea „brută, zice Eminescu, sociolog tot atât de profund, pe cât „era de mare poet, cu atât mai mulţi trăesc pe seama aceleiaşi sume de oameni. Ce este consequenţa? Este că acel „om sau nu va mai fi în stare să ne susţie, sau va trebui „ca cu acelaş timp şi cu aceleaşi puteri să producă mai mult. „Va trebui sau să piară, sau să se cultiveze şi să lucreze cu „maşina. Ţăranul nostru e acelaş ca şi înainte de cinci-zeci „de ani, dar sarcina ce o poartă, înzecită. El poartă în „spatele lui câteva mii de proprietari (la începutul secolului

„câteva zeci), mii de amploiaţi (la începutul secolrlui câteva „zeci), sute de mii de evrei (la începutul secolului câteva mii), „zeci de mii de alţi streini (la începutul secolului câteva sute)". — „Pe atunci ţăranul nostru cıeştea mai cu seamă vite, era „păstor. Această muncă uşoară se potrivea cu regimul aspru, „cu posturile sale lungi, cu traiul său simplu. Azi munceşte „toată vara ca să-şi plătească dările, trăieşte mult mai rău „decât atunci şi se stinge. Mor o sută şi să nasc în locul „lor 60. Şi aceasta nu e o veste de senzaţie — ci adevărul." (Vezi *M. Eminescu. Influenţa austriacă asupra Românilor din principate).*

Intrucât se atinge în special de evrei, cari pentru Moldova au o însemnătate capitală şi cari sunt unul din factorii de căpetenie a descreşterei poporaţiei noastre, purtători ai viciilor prin sate, ai corupţiei prin oraşe şi ai sărăciei pretutindeni, numărul lor a crescut în afară de orice proporţie cu poporaţia din a cărei exploatare trăesc, după cum se poate vedea din următoarea tabelă întocmită, pentru anul 1803, după *Condica liuzilor Moldovei pe 1803,* publicată în *Uricarul* vol. VII şi VIII., pentru anul 1849 după *Notions statistiques sur la Moldavie, par le prince Nicolas Soutzo.* — (Iassy, 1849) şi pentru anii 1859—1860, după *Lucrări Statistice făcute în anii 1859—1860 publicate de direcţia centrală de statistică din Ministerul de Interne a Moldovei.* — (Iaşi 1861).

Evreii din Moldova în anii 1803, 1859—1860

JUDEŢELE	1803	1849	1859-1860
1. Dorohoi	150	1.197	11.052
2. Botoşani . .	624	1.935	21.187
3. Suceava	166	670	8.529
4. Neamţu	135	634	9.309
5. Iaşi	606	4.226	36.348
6. Roman	117	562	5.651
7. Vaslui	29	269	3.211
8. Bacău	15	504	7.309
9. Fălciu	56	219	3.879
10. Tutova . . .	30	204	3.229
11. Tecuci	11	110	1.485
12. Putna	5	288	3.428
13. Covurlui	18	238	4.305
	1.962	11.056	124.867

Se vede dar că numărul evreilor a crescut, în aceşti cinci-zeci şi câţi-va de ani, dela aproape două mii, la aproape una sută două zeci şi cinci de mii, şi astăzi, deşi nu avem date pozitive, totuşi credem că numărul lor numai în Moldova trebue să fie cam de vre-o trei sute de mii. Aceştia toţi trăiesc numai din exploatarea muncei altora, prin tot soiul de meşteşuguri şi de meserii, nu în totdeauna cinstite, şi nu contribue întru nimic, în mod pozitiv, la creşterea bogăţiei.

Am văzut, în adevăr, că întinderea terenului cultivat a crescut numai dela 1862 până la 1892, dela 2.130.000 hectare la 4.600.000 hectare. In timpul acesta au sporit şi evreii, dar am întreba: din aceste 4.600.000 de hectare, câte prăjini au fost arate, grapate, prăşite şi secerate de evrei? Cu toate aceste, ei au trăit şi s'au înmulţit. De unde? Din exploatarea muncei pozitive mai ales a ţăranului nostru, evreul nefiind, *în cazul cel mai bun,* decât un agent de circulare a bogăţiilor. Ca atare evreii ar putea să aibă desigur utilitatea lor în economia unei ţări, cu două condiţii însă: mai întâi, ca numărul lor să nu fie prea mare, faţă cu numărul producătorilor, şi în al doilea rând, ca ei să-şi îndeplinească, în mod cinstit, funcţiunea lor de agenţi de circulare ai productelor. Aceste două condiţii, evreii nu le îndeplinesc la noi în ţară. Căci numărul lor e în afară de orice proporţie de mare, şi cât despre cinstea lor în afaceri, falimentele sistematice cu cari se îmbogăţesc şi preferinţa ce o au pentru unele îndeletniciri, precum ar fi de-o pildă comerţul de băuturi spirtuoase, cămătăria, sau întreţinerea de case de prostituţie, îi caracterizează în deajuns. In asemene condiţiuni, se înţelege că creşterea numărului evreilor, *cari nu contribue întru nimic la munca producătoare,* trebue să fie o cauză mai mult de slăbire a poporaţiei noastre, din a cărei osteneală se hrănesc, după cum se învederează şi din faptul că pretutindenea unde evreii trăiesc în număr mare, creştinii să împuţinează.

Luând de-o pildă în cercetare statistica acelor şese judeţe din Moldova, în cari am văzut că în anul 1892 poporaţia a scăzut, numărul morţilor întrecând pe acel al născuţilor, iată care era numărul naşterilor, a morţilor şi excedentele evreilor în 1839 şi 1892:

Numărul născuţilor, a morţilor şi excedentele evreilor în 1839 şi 1892

JUDEŢUL	1839			1892		
	Născuţi	Morţi	Excedent	Excedent	Morţi	Născuţi
Bacău . . .	44	25	+ 19	309	306	615
Iaşi	47	52	— 5	661	1.167	1.828
Putna . . .	28	20	+ 8	187	204	391
Tecuci . . .	4	2	+ 2	78	88	166
Tutova . .	18	12	+ 6	146	124	170
Vaslui . . .	14	9	+ 5	155	149	304
Total . .	155	120	+ 35	1.536	2.038	3.474

In aceste şese judeţe, evreii nu dau, în anul 1839, decât abia un spor de 35 suflete, pe când în 1892 sporul lor e de 1.536. In judeţul Iaşi, în care evreii se prezintă, în 1892, cu un spor de 661 născuţi, ei aveau în 1839, un excedent de 6 morţi. Inmulţindu-se evreii însă, cari încetul cu încetul au acaparat toate izvoarele mai îndemânatice de vieţuire ale pământenilor, poporaţia ortodoxă a început să scadă, şi iată care a fost excedentele de morţi şi născuţi, la ortodoxi şi evrei, în 1839 şi 1892, în acele 6 judeţe din Moldova, în cari am văzut că poporaţia noastră scade. (vezi tab. pag. 247).

Vrea să zică, în 1839, pe când poporaţia Moldovei era aproape în jumătate decât aceea a anului 1892, având peste tot 22,294 naşteri atunci, pe când ea are 55,878 naşteri în 1892, aceste şese judeţe, dădeau un excedent de 4190 născuţi ortodoxi, pe când în 1892 ele dau un excedent de 4050 morţi ortodoxi. Este drept că în aceste şese judeţe, evreii nu au avut în 1839, decât un spor de 35 suflete, pe când ei sporesc, în 1892, cu 1536 suflete.

Pe lângă evrei, cari au sporit într'o proporţie foarte mare elementele neproducătoare, s'au înmulţit în ultima jumătate de secol şi funcţionarii, apăsând cu greutate de plumb asupra claselor noastre muncitoare. Ba mai mult încă, slujbaşii

Excedentul de naşteri şi morţi, la ortodoxi şi evrei, în 1839 şi 1892

JUDEŢUL	ORTODOXI				EVREI			
	Născuţi		Morţi		Născuţi		Morţi	
	1839	1892	1839	1892	1839	1892	1839	1892
Bacău . .	930	—	—	200	19	309	—	—
Iaşi . . .	1.123	—	—	973	—	661	5	—
Putna . .	213	—	—	852	8	187	—	—
Tecuci .	206	—	—	916	2	78	—	—
Tutova	681	—	—	369	6	146	—	—
Vaslui . .	937	—	—	740	5	155	—	—
Total . .	4.190	—	—	4.050	40	1.536	5	—

statului şi aspiranţii la slujbe, sunt clasa cea mai importantă în stat. Pentru dânsa singură se pare că există astăzi întreaga noastră organizare politică.

„Fie-care constituţie ca lege fundamentală a unui stat, zice „Eminescu în scrierea citată, are drept corelat o clasă mai „cu samă pe care să întemeiază. Corelatul constituţiilor sta- „telor apusene, este o clasă de mijloc, bogată, cultă, o clasă „de patriciani, de fabricanţi industriaşi — cari văd în consti- „tuţie mijlocul de a-şi reprezinta interesele în mod adequat „cu însemnătatea lor — la noi legea fundamentală nu însem- „nează decât egalitatea pentru toţi scribii de a ajunge la „funcţiile cele mai înalte ale statului"...

Corelatul constituţiei noastre fiind însă clasa neproducătoare a scribilor, este evident că întreaga noastră activitate politică nu va fi decât o frământare sterilă şi pătimaşă împrejurul budgetului. Şi aceasta explică în mare parte şi lipsa de principii de care ne plângem.

„De-aceia, adaogă Eminescu, partidele noastre nu se nu- „mesc conservatoare sau liberale, ci oameni cu slujbă: *gu- „vernamentali,* oameni fără slujbă: *opoziţie.* De acolo veci- „nica plângere, că partidele la noi nu sunt partide de prin- „cipii, ci de interese personale — şi principiile sunt interese – dar

„interesele unei clase pozitive, clasa pozitivă a proprietăţii „teritoriale *tory* conservativ, clasa negustorilor şi a industriaşilor *whig*, clasa lucrătorilor, *socialiştii*. Unde sunt la noi „aceste clase pozitive? Aristocraţia istorică — şi ea trebue să „fie totdeauna istorica pentru a fi importantă — a dispărut „aproape, clasa de mijloc pozitivă nu există, golurile sunt „împlinite de streini, clasa ţăranilor e prea necultă, şi deşi „singura clasă pozitivă nimeni n'o pricepe, nimeni n'o repre- „zentează, nimănui nu-i pasă de ea".

Din faptul însă că la noi în ţară alţii produc bogăţiile, si alţii, cari trăiesc din munca acestora, vin să hotărască despre modul întrebuinţărei lor, formând clasa dirigentă, trebue să rezulte două mari inconveniente, mai cu samă: mai întâiu, cea mai mare parte a reformelor săvârşite de această clasă, care nu este în atingere directă cu interesele reale ale ţării, va avea un caracter pronunţat de superficialitate, de nechibzuinţă şi de nepotrivire cu nevoile adevărate ale poporului, şi în al doilea rând, întreaga putere politică, precum şi o bună parte a muncei luată dela clasele producătoare, sub formă de impozit, se va întrebuinţa pentru satisfacerea intereselor acestei clase speciale pe sama producătorilor. Şi aceste două mari neajunsuri, se pot observa la fie-care pas în cursul dezvoltărei noastre din ultimele decenii.

VII. Legea rurală din 15 August 1864

Astfel, în ordinea economică, reforma cea mai însemnată a timpului modern este fără îndoială, împroprietărirea sătenilor clăcaşi prin decretul din 15 August 1864. Totuşi, oricât a fost de măreţ principiul care a inspirat această reformă, trebue să recunoaştem astăzi, după trei-zeci de ani dela aplicarea sa, că rezultatele ei nu au corespuns aşteptărilor. Căci preţul răscumpărărei clăcei, a dijmei şi a celorlalte sarcini, ce se desfiinţau, a împovărat pe ţăran peste puterile sale, deşi poate că, *în teorie*, acest preţ era calculat întocmai după valoarea bunurilor din vremea aceea. Dar valoarea de schimb a pământului, după care s'a calculat răscumpărarea, în modul cum ţăranii ştiau şi puteau să-l cultive, nu era aceeaşi pentru proprietarii stăpâni pe capitaluri însemnate, ca şi pentru să-

tenii săraci, cari ieşeau abia de sub tutela seculară în care fusese ţinuţi. Pe lângă aceasta banul, care nu avea nici o însemnătate în economia ţăranului clăcaş, devenea deodată factorul de căpetenie în viaţa economică a ţăranului proprietar. Sarcinele ce era chemat să le poarte, trebuiau să fie dar cu atât mai mari, cu cât îi lipseau mijloacele pentru a valorifica instrumentul de muncă ce i se dădea, şi cu cât el nu avea deprinderea noului mecanism economic, pentru care se cerea o pricepere mai mare şi un spirit de prevedere mai dezvoltat.

„*Greutatea dărilor,* zice Ion Ghica, iată cheia stării de „înapoere în care să află agricultura; iată cauza ruinărei pro- „prietarilor cari s'au ocupat cu exploatarea moşiilor; *iată ce „ni explică mizeria ţăranului, a fostului clăcaş mai cu samă,* „care afară de dările către stat, către judeţ şi către comună, „mai plăteşte, şi are să mai plătească încă şapte ani, anui- „tatea răscumpărărei pământului. Totalul dărilor unui fost „clăcaş, de vom socoti si pe cele judeţene şi comunale, să „sue la 32 franci, sau 86 $^1/_2$ de lei vechi de om, sau 13 gal- „beni de familie, ceva mai mult de 32 $^0/_0$ din venitul anual".

„Starea muncitorului de pământ, a clasei celei mai produ- „cătoare şi cea mai interesantă a ţării, este în adevăr vred- „nică de jale!"...

„Nicăiri nu se plăteşte statului 18 $^0/_0$; noi plătim 18 $^1/_{10}$ $^0/_0$ „din venit; plătim îndoit cât Englezul, de patru ori cât Pru- „sianul şi Austriacul, aproape de două ori cât plăteşte Rusul. (Vezi *Ion Ghica: Convorbiri economice. Bucureşti 1879).*

Rezultatul acestei apăsări nemai pomenite a fost scăderea poporaţiei noastre, după cum se poate vedea mai bine din următoarea tabelă în care dăm mijlocia anuală a naşterilor, a deceselor şi excedentelor în trei perioade diferite: (vezi tab. pag. 250).

Excedentul naşterilor asupra deceselor care fusese, în mijlocie de 30.352 pe fie care an, în perioada 1860—1869, se coboară la 18.993, în perioada 1870—1879, sub apăsarea sarcinelor prea grele ce cădeau asupra claselor noastre muncitoare. Şi dovadă că aceasta era cauza scăderei, este faptul că, stingându-se datoria pentru răscumpărarea clăcei şi a dijmei, în anul 1879, perioada următoare 1880—1892, se pre-

Mijlocia anuală a naşterilor, a deceselor şi excedentelor pe anii 1860—1869, 1870—1879 şi 1880—1892

ANII	Naşteri	Decese	Excedente
1860—1869	134.924	104.572	30.352
1870—1879	152.584	133.591	18.993
1880—1892	205.492	146.860	58.632

zintă cu o mijlocie anuală, de 58,632 mai multe naşteri decât decese, adică cu aproape treizeci de mii mai mult, pe fiecare an.

Pe lângă acest inconvenient că au sporit sarcinele clasei noastre muncitoare, peste puterile sale, împroprietărirea a mai venit să strâmtorească poporaţia noastră rurală în dezvoltarea sa viitoare, prin faptul că pământul ce se dădea fie-cărui sătean, abia îndestulător pentru nevoile sale, avea să se împartă, între urmaşii săi, în puterea dreptului de succesiune a codului civil. Pe când ţăranii, după vechile aşezăminte, aveau dreptul să cuprindă până la două treimi din întregul teritoriu al ţărei, ei se vedeau astăzi mărginiţi la acele câteva fălci pe cari le hotărea legea. odată pentru totdeauna, ca să rămâe în deplina lor proprietate. Generaţiile viitoare venind să-şi împartă aceste pământuri, rezultatul a fost că proprietatea rurală s'a îmbucătăţit în aşa mod, în cât nu se mai alege nimica de dânsa. Urmaşii împroprietăriţilor dela 1864, au trebuit dar să ajungă cu timpul un fel de proletari, legaţi de acele câteva prăjini de pământ, pe cari nu se pot hrăni, dar de cari nu se îndură, fiind-că se chiamă proprietatea lor.

Din toate aceste se poate înţelege că împroprietărirea sătenilor s'ar fi putut face în condiţiuni mai puţin oneroase pentru dânşii, şi mai potrivite cu interesele lor. Dar în lipsa unei clase conştiente de drepturile sale, cine ar fi avut atuncea destulă putere pentru a îngrădi lăcomia proprietarilor, cari năzuiau să alunge pe ţărani din pământurile udate de secole cu sudoarea şi cu sângele lor, făcându-i proletari, sub

cuvânt de a li da „libertatea“, ca mijloc de a se ridica şi de a'şi dezvolta facultăţile.

„Daţi ţăranilor libertatea, zicea Barbu Catargiu în şedinţa „Adunărei generale dela 29 Mai 1862, şi ei vor cumpăra pă„mântul, când vor socoti de trebuinţă, şi când vor şti cum „să agonisească averea, mai bine vor şti şi să o păstreze“.

Iar în şedinţa dela 2 Iunie a aceluiaş an, tot Barbu Catargiu ni spune:

„Noi, domnilor, zicem ţăranilor: sânteţi liberaţi, puteţi cum„păra, prin munca voastră, moşii întregi: puteţi prin silinţă „ajunge la cele mai înalte funcţiuni, ba încă li zicem şi mai „mult: vă creăm o bancă de credit, de unde să puteţi lua „fondurile trebuincioase, ca să cumpăraţi ce veţi voi“.

In toate aceste mărinimoase intenţiuni ale proprietarilor faţă cu sătenii se uita însă un singur lucru, şi cel mai de căpetenie şi anume, că *ţăranii erau de drept proprietari pe două treimi, a întregului teritoriu al ţărei*, şi că nici odată nu s'ar fi lăsat de bună voe, să fie alungaţi din pământurile stăpânite de dânşii, după vechile aşezăminte, având dreptul fiecare ţăran de a ara şi de a cosi cât va voi, *dând numai dijmă*, Şi pentru a caracteriza proprietatea la noi, iată ce zice de-o pildă, pe lângă alte documente, hrisovul din 28 Decembrie 1794 al domnului Mihail Sutzu. (Vezi *M. Kogălniceanu: Inbunătăţirea soartei ţăranilor.* (Bucureşti 1862.):

„Când locuitorilor dela un sat nu le va fi îndestul moşia „aceia unde şed, ca să are îndestul şi să şi facă fânaţă, da„tor să fie vornicelul satului, să meargă să se arate la isprav„nicii ţinutului, şi *ispravnicii făcând cercetare, de să vor în„credinţa cum că cu adevărat nu au loc îndestul pe moşia „unde şed de arat şi de fâneaţă, să caute pe alte moşii, care „se mărginesc, şi prin ştiinţa stăpânului acelei moşii să li „dea o bucată de loc de o parte, cât le va fi îndestul pen„tru trebuinţa lor*, unde să nu facă stricăciune şi pagubă „stăpânului moşiei şi să-i pue să are unul lângă altul, şi *să „le ia stăpânul moşiei numai dijma, iar cu clacă sau cu altele „să nu-i supere* şi pământurile ce le vor ara locuitorii atât „pe moşia unde şed cât şi pe locul ce li să va da pe moşia „megiaşă, luându-şl stăpânul moşiei dijma obicinuită, *să nu*

„*fie volnic* a li lua pământul, până când nu-l vor lăsa ei „singuri de vechi".

Văzând aceste drepturi ce le aveau ţăranii asupra pământului, trebue să recunoaştem că, decretul din 15 August 1864, a fost nu numai un act de dreptate faţă cu dânşii, dar un act de o mare înţelepciune politică şi de un înalt patriotism. Nu este mai puţin adevărat că reforma aceasta, care a împroprietărit pe ţărani, răpindu-le dreptul ce-l aveau de a cuprinde moşiile proprietarilor, până la două treimi din întinderea lor, şi care nu s'a făcut decât în schimbul răscumpărărei bine plătite a unor sarcini, din cari cele mai multe fusese stabilite prin abuz, a fost mai mult în folosul claselor dirigente, — şi a eliberărei naţiei româneşti, în genere — decât a ţăranilor, ca ţărani.

Şi acelaşi lucru se poate spune de mai toate reformele şi îmbunătăţirile ce s'au făcut, de mai toate legile ce s'au votat în ţară, în ultimele decenii.

Astfel, nu rămâne nici o îndoială că drumurile de fer, cari au costat sume enorme de bani, stoarse în cea mai mare parte din munca ţăranilor noştri, au profitat mai ales claselor dirigente, proprietarilor şi arendaşilor pentru transportul pânei, bogătaşilor pentru mai multă îndemânare în lungile călătorii ce întreprind, ţăranilor însă ele li-au adus o îndoită pagubă, şi materială şi morală, luându-li cărăuşia cu care să hrăneau în timpul ernei. Căci înlocuindu se munca ţăranului, într'o bună parte a anului, fără de a i se crea o altă ocupaţiune, el a fost strâmtorat în câştigul său, pe lângă că a învăţat a'şi pierde vremea prin crâşme, demoralizându-se.

Aceeaşi nepăsare pentru interesele ţăranilor, aceeaşi îngrijire pentru interesele proprii, o manifestează clasele noastre dirigente în legile pentru tocmeli agricole din 1866 şi 1872, cari au înlocuit robia de odinioară, întemeiată pe îndatorirea proprietarului de a da pământ îndestulător locuitorilor şi de a îngriji chiar de ei, la vreme de nevoe, cu o robie mult mai aspră sub regimul căreia proprietarul sau arendaşul nu are nici o îndatorire, decât doar aceea de a plăti preţul de nimic cu care a cumpărat munca ţăranilor, pe multă vreme înainte, şi profitând de nevoile lor cele mai crude.

VIII. Cultura ţăranilor

Scoţându-l însă de sub tutela seculară, în care fusese ţinut, şi lăsându-l să-şi îngrijească singur de soarta sa, în luptă cu atâtea elemente lacome de câştig, clasele noastre dirigente nu au înlesnit ţăranului măcar putinţa de a se putea apăra, dându-i o cultură îngrijită care l'ar fi luminat. Dovadă despre aceasta este starea de înapoere a învăţământului nostru rural, şi părăsirea desăvârşită in care au fost lăsaţi preoţii, singurele două mijloace, şcoala şi biserica, prin cari ţăranul ar fi putut învăţa să-şi cunoască mai bine interesele, ridicându-se către o viaţă mai omenească. *Căci întrucâtă vreme ţăranul nostru a fost ţinut în stare de nevârstnicie,* prin însă-şi organizarea noastră economică, neavând a se îngriji de ziua de mâine, care-i era mai mult sau mai puţin asigurată, *neştiinţa de carte putea să nu-i fie de pagubă.* Dar în ziua când i s'a dat libertatea, rămânând ca el să se îngrijească de soarta lui, să aibă mai multă prevedere, să fie mai ager în daraverile sale, să ştie mai bine să-şi apere dreptul său, să fie mai îngrijit pentru sănătatea sa, pentru a purta sarcini înzecite, în ziua aceea lipsa de cultură, lăsându-l fără apărare la discreţia exploatatorilor de tot soiul, şi în ignoranţa absolută a celor mai elementare principii de igienă, a trebuit să aducă desăvârşita sa îngenunchiare.

„In privinţa mâncărei, zice d-l N. V. Leonescu, un profund „cunoscător al stărei ţăranilor noştri, ţăranul ar putea sta „mult mai bine, dacă ar pune cineva interes să-l înveţe. Unii „ar avea de unde face chiar conservele cele mai gustoase „pentru timpul ernei. Am zis că unii se nutresc rău din de„prindere fiindcă vând pentru nimic, laptele, brânza, untul, „găina, ouăle şi tot ce ar putea să-i îndulcească hrana şi să-i „amelioreze existenţa, şi cu banii prinşi se îmbată, pierd şi „ce-au mai avut la sine şi nu se întoarnă acasă cu nimic alta, „decât cu năravul contractat în beţie, de a'şi bate nevasta şi „a'şi speria copiii".

Şi mai departe, vorbind de îmbrăcămintea ţăranului, d-l Leonescu adaogă:

„Imbrăcămintea ţăranului dacă este rea şi nesănătoasă, nu „provine atâta din sărăcie, căci nu este aşa de costisitoare

„cât mai cu samă din neîngrijirea sa de sine, din obiceiul de „a se îmbrăca rău şi de sigur dacă i s'ar arăta pericolul şi „boalele ce le capătă din cauza relei îmbrăcăminte în timp „de iarnă, îndată s'ar îmbrăca mai bine". (Vezi *N. V. Leo-„nescu: Starea ţăranului român. — Iassy 1887).*

— Dar cine să-l înveţe cum să trăiască şi cum să se îmbrace, când ţara noastră e astăzi cea de pe urmă în Europa, ca ştiinţă de carte, după cum se poate vedea mai bine din următoarele tabele statistice, întocmite, pentru periodul 1873—1883, de statisticianul *C. Mischler*, şi publicate în revista germană *Neue Zeit* din 1894:

Analfabeţi printre căsătoriţi

ŢĂRI	Procentul analfabeţilor căsătoriţi	In mijlocie printre femei
Baden	0.02	0.06
Scoţia	7.47	14.80
Anglia . . .	14.47	19.12
Francia . .	16.47	25.23
Irlanda	27.02	32.00
Italia .	48.77	70.40
România .	*89.85*	*91.25*

Peste 80 la 100 de bărbaţi, şi peste 91 la 100 de femei, sunt cu totul lipsiţi de cultură în ţara românească.

Această stare de înapoiare ni se învederează şi mai bine din statistica recrutaţiei în diferitele ţări: (vezi tab. pag. 255).

După statisticele făcute pe anii din urmă (1893—94): Prusia a avut din 156.292 recruţi, 577 analfabeţi, Bavaria din 29.956 recruţi, 6 analfabeţi, şi Würtemberg din 10.579 recruţi, numai unul fără ştiinţă de carte.

— Această stare de lucruri, se datoreşte, în cea mai mare parte, lipsei localurilor de şcoală şi a învăţătorilor.

După statistica şcoalelor primare, publicata de ministerul instrucţiunei în anul 1889, s'a chemat la şcoală 609.472 copii,

Analfabeţi printre recruţi

ŢARI	Procentul celor cu ştiinţă de carte	Anul
Saxa	0.01	1890
Würtemberg . . .	0.02	1885
Baden	0.03	1890
Bavaria . . .	0.04	1890
Suedia	0.03	1885
Danemarca	0.36	1880
Alsacia-Lorena .	0.07	1880
Elveţia	0.08	1890
Prusia	0.08	1890
Germania	1 03	1885
Olanda	7.03	1890
Francia	9.05	1890
Belgia	13.06	1890
Austria . .	30.08	1890
Italia	41.01	1890
Ungaria	45.00	1885
Rusia	78.80	1882
Serbia	79.31	1882
România .	*79.60*	*1882*

în vârstă de a merge la şcoală, şi anume, 100.706 dela oraşe şi 508.756 dela sate.

Dintre acei 100.706 copii dela oraşe, 40.334 adică $40,_{22}\%$ s'au şi înscris la şcoală, şi din 508.756 copii din comunele rurale, s'au înscris 122.863, adică numai 24 la sută.

Rezultă dar că la oraş 60 la sută şi la ţară 75 la sută nici nu văd şcoala.

Dar nici măcar cei înscrişi n'au urmat cu toţii la şcoală. Din acei 122.863 copii dela ţară, s'au prezintat la examen numai 88.036, iar dintre 40.354 dela oraş, numai 14.486. Din 609.472 copii în vârstă de a merge la şcoală, au rămas dar în anul 1888—89 lipsiţi de instrucţiune, la oraş 86.036, la ţară 422.546, peste tot în toată ţara 508.766.

Cercetând statistica localurilor de şcoală, vedem că în anul 1890 erau 508.756 copii în vârstă de a merge la şcoală, din cari scăzându-se 15 la 1.000 ca împiedecaţi din diferite cauze rămân 432.448.

Calculând câte 1.15 m. p. de şcoală, pentru fiecare copil, iată rezultatele la cari ajungem:

— Suprafaţa şcoalei necesară aplicărei obligativităţei învăţământului . . . . 497.327 m. p.
— Suprafaţa şcoalei de care dispune ţara . . 96.360 „ „
— Suprafaţa şcoalei ce rămâne a se clădi . . 400.966 m. p.

Acum în urmă, după *Raport adresat ministrului instrucţiunei publice asupra învăţământului primar urban şi rural* de *Frederic Damé*, şeful biuroului statistic al acestui minister, rezultă că, în anul 1891—92, noi nu am avut decât 0.7 şcoli rurale, şi tot pe atâţia învăţători şi învăţătoare la 1.000 locuitori. Cu alte cuvinte, la 1.000 locuitori, nici măcar un învăţător.

Dar care este măcar activitatea acestui număr restrâns de învăţători? D-l dr. C. I. Istrati, inspector general al învăţământului superior, se însărcinează să ni-o spue în unul din rapoartele sale oficiale: „*Ei n'au nici un interes părintesc,* „zice d-sa, *nici o iubire desinteresată şi nu dau nici un sfat* „*bun şi liniştit. Totul să reduce la forme.* (Bul. minist. cult. 15 Octomvrie 1893).

Şi ceea-ce este cu deosebire caracteristic şi aruncă o vie lumină asupra stărei noastre de cultură şi asupra modului cum clasele noastre dirigente au ştiut să-şi îndeplinească datoria către poporul de jos, e următoarea observaţiune a d-lui *dr. I. Stefănescu,* medic primar al judeţului Ilfov:

— *Murdăria corpului,* zice d-sa, *am observat-o mai ales la copiii cari frequentează scoalele. (Doctorul Ioan Stefănescu: Consideraţiuni asupra Higienii şi Demografiei judeţului Ilfov.* — Bucureşti 1894).

In asemene condiţiuni, de ce ne-am mira să vedem că ţăranii se îndărătnicesc a nu voi să şi trimeată copii la scoală, cari pentru dânşii e o adevărată pacoste.

„Mergeţi pe la sate, zice d-l Leonescu, veţi găsi scoli cari „funcţionează de 15 ani, şi nu veţi găsi în sat 15 absolvenţi „cari să fie în stare a ceti „Monitorul Oficial" consătenilor „săi, nici a arăta în scris suferinţele şi nevoile lor".

— „Cauzele acestor împrejurări sunt varii şi multiple. Ele zac „în personalul ce compune corpul învăţătorilor săteni, în atârnarea acestora de administraţia comunală şi de şicanele zilnice

„ce sufăr din partea acesteia, în piedicele puternice ce pun „exploatatorii moşiilor învăţăturei săteanului, văzând în scoală „pericolul de a li scăpa de sub mână exploatatul, şi în ma- „rea lipsă a unui control serios, capabil şi energic din partea „revizorilor şcolari“.

Şi iată ce ni mai spune d-l Leonescu, într'o notă, asupra evreilor exploatatori de moşie:

— „Evreii exploatatori de moşie, au început pe faţă lupta „contra instrucţiunei ţăranului, compromiţând pe învăţător fie „prin bătae, fie prin calomniere. Vre-o două exemple: In co- „muna Holboca, învăţătorul a fost bătut de evrei. In comuna „Perieni, evreul care exploatează moşia, silind pe ţărani de „a munci peste angajament, ei s'au adresat la învăţător să „li citească contractul. Acesta l'a cetit cum era scris, nu cum „plăcea evreului. De aici calomnii contra învăţătorului, şi „stăruinţe din partea evreilor de a'l permuta din comună“.

Lăsat astfel prada batjocurei evreilor şi a siluirei zilnice din partea unor primari beţivi şi brutali, ce ar putea să facă învăţătorul nostru, pentru ridicarea culturală a ţăranului.

Cât despre preoţi, lipsiţi aproape cu totul de învăţătură, şi trăind în condiţiuni economice tot atât de rele ca şi ale ţăranilor, ei sunt mai mult un element de apăsare şi de scandal, în loc să fie conducătorii fruntaşi ai naţiunei, precum sunt de-o pildă, preoţii români din Transilvania şi din Bucovina.

„Sentimentul religios la ţărani, zice d-l Leonescu, este cu „desăvârşire decăzut... Această ucidere a sentimentului religios „în popor, se datoreşte în primul loc *ignoranţei patentate a „clerului de mir,* cât şi purtărei desfrânate, lăcomiei de bani „şi intrigilor mârşave ale clerului monahal, care cu mult mai „degradat sub raportul moral decât cel de mir, l'a egalat „totdeauna în privinţa ignoranţei, afară de foarte mici ex- „cepţiuni“.

In loc ca să încredinţeze învăţământul nostru primar preoţimei, ridicând-o prin cultură şi punând-o în condiţiunile materiale cele mai bune, fiind singurul element în stat care putea, în adevăr, să aibă o înrâurire binefăcătoare asupra ţăranilor noştri, clasele noastre dirigente, cu nepriceperea care le caracterizează, conduse de ideea învăţământului laic, născută

în alte împrejurări, au lăsat pe preoţi şi pe învăţători în starea cea mai decăzută, pentru-că nu se îndurau să jărtfească o parte din veniturile ce storceau dela clasele muncitoare, ca să întreţie şi pe unii şi pe alţii, în condiţiunile cerute.

Lăsat astfel fără învăţătură şi fără nici o povăţuire, în împrejurările nouă în care era chemat să trăiască, şi pentru care se cerea mai multă agerime, mai multă activitate şi un spirit de prevedere mai dezvoltat, la discreţia arendaşului grec sau jidan, victima samavolniciei unor primari ticăloşi, având ca pildă în rele, în primul rând, pe preoţi şi pe învaţători, prada unei exploatări neomenoase din partea tuturora, de ce ne-am mira că ţăranul nostru a început a se deda beţiei, ca să uite amarul atâtor suferinţi.

„Nu pentru ca să se poată lupta mai uşor cu foamea, zice „*A. L. Erdmann*, sau ca să-şi înlesnească mistuirea, sau pen-„tru a'şi stimula trupul către desfăşurarea unei activităţi mai „mari, să dedă omul beţiei — ci numai trebuinţa în care se „află de a să ameţi şi de a nu se mai gândi la un traiu ne-„demn pentru o fiinţă omenească, îl face să se îmbete. Cauza „cea mai de pe urmă a acestui nărav nenorocit, este ce-i drept, „mizeria situaţiunei sale economice, care nu-i dă acel mini-„mum de hrană şi de repaos de care omul are nevoe pentru „buna sa stare, morală şi fizică. Mâncarea puţină şi munca „excesivă sunt din acest punct de vedere, în adevăr cauzele „materiale ale abuzului băuturilor spirtuoase, şi terenul favo-„rabil pentru lăţirea alcoolismului". *(A. L. Erdmann — Die Alkoholfrage.* — Bamberg 1895).

Sub apăsarea atâtor nevoi şi lipsit de orice sprijin moral, poporul nostru a ajuns astăzi printre popoarele cele mai alcoolizate, ceea-ce este una din cauzele principale ale scăderei sale; după cum am arătat mai pe larg în scrierea mea: *Monopolul alcoolului.* (Bucureşti 1895).

IX. Sistemul social politic cel vechiu şi cel nou

Pe când clasele noastre dirigente lăsau astfel în cea mai neagră părăsire, scoala şi biserica, singurele două mijloace prin cari ar fi putut să ridice pe ţăranii noştri, pregătindu-i pentru împrejurările nouă, şi aşa de complicate pentru dânşii,

în cari erau chemaţi a se desvolta, ele întrebuinţau toată munca luată dela dânşii sub formă de impozite, pentru satisfacerea propriilor trebuinţi, creând cu multă cheltuială o întreagă organizare, cu totul în nepotrivire şi cu starea noastră de cultură, şi cu puterea noastră de producere.

Pe baza unei produceri agricole din cele mai primitive, conducătorii noştri au ridicat un sistem social costisitor, luat întocmai de aiurea ca rezultat al unei dezvoltări de secole, şi unde se razimă pe producerea industrială, care dă muncei omeneşti o valoare nemărginită de mare. Şi unor oameni cu totul primitivi, ei le-au impus de a se mişca înlăuntrul unor forme atât de complicate, în cât nu sunt în stare să le înţeleagă, îngreuindu-li numai existenţa, fără profit.

Odinioară, „*Obşteasca obicinuită adunare*“, compusă în Valahia din 42 membri, şi în Moldova numai din 35, din cari numai acei 16 deputaţi din ţinut primeau câte una mie lei vechi „spre despăgubirea cheltuelii lor pe toată vremea şederei lor „în capitală“, era, dimpreună cu Domnul ţărei, însărcinată cu întocmirea legilor şi cu întreaga administraţie a ţărilor. Din modul cum aceste adunări se alegeau, din numărul restrâns al membrilor, precum şi din felul însărcinărilor ce le aveau, se poate vedea că în sânul lor urmau a se dezbate mai ales chestiuni de gospodărie, şi că spiritul în care fusese concepute, viza realizarea unor scopuri practice anumite.

Oricât ar fi fost de primitivă această organizare, care amesteca atribuţiile legislative cu acele de simplă administraţie, trebue să recunoaştem că se potrivea mai bine cu starea noastră de cultură şi cu împrejurările noastre economice, atât de modeste. Dar ea a fost înlocuită prin cele două Adunări, cu desăvârşire prea numeroase faţă cu lipsa noastră de oameni, şi prea costisitoare, pentru mijloacele noastre restrânse, ridicându-se cheltuiala lor la aproape un milion şi jumătate de lei pe fie-care an.

Astăzi la noi, ca pretutindenea, parlamentul este chemat să facă legile şi să controleze activitatea guvernului. In realitate însă, el nu face decât să zădărnicească aplicarea legilor, şi să fie o piedică pentru o bună administrare a ţărei. Căci regimul parlamentar a avut ca rezultat, mai mult la noi decât aiurea, de a crea o clasă de politiciani, cari nu trăiesc

decât din specularea influenței lor politice. După cum e știut din practica zilnică, mai toate abaterile dela lege și chiar desăvârșita lor zădărnicire, precum între altele a legilor de apărare împotriva evreilor, se datorește mai ales intervenirei deputaților. Și fiind că cea dintâiu condiție pentru a te putea bucura și pe viitor de foloasele puterei, este să reușești în alegeri, se înțelege că îngăduirea cea mai largă față cu toți acei cari dispun de oare-care influență electorală se impune ca singura politică înțeleaptă. Așa se face că slujbele țărei sunt adesea ori încredințate unor oameni cari nu le merită. și că se mențin în serviciile statului pe acei cari nu-și fac datoria, sau cari se abat chiar dela calea cea dreaptă a cinstei. Dar pe sama cui se fac toate aceste concesiuni și se îngădue atâtea abateri dela lege? Fără îndoială, pe sama celor mai mulți, a țăranilor în primul rând, cari se trudesc să întreție întreaga organizație. Și cine profită de dânsele? Clasele noastre dirigente, desigur. In asemene condițiuni, noi nu putem vedea nici aice un progres, față cu trecutul, și suntem convinși că administrația generală a țărei și chiar legislația noastră, ar dobândi mai multă înlesnire, dacă s'ar reduce macar numărul acelor, cari contribue așa de puțin la facerea legilor, și așa de mult la călcarea lor.

Ceea-ce s'a întâmplat cu regimul nostru politic, care a sporit sarcinele țăranilor, fără de a li aduce aproape nici un folos, s'a întâmplat și cu administrarea justiției, care a făcut progrese însemnate și se întreține astăzi cu o cheltuială cu mult mai mare decât în trecut, dar care nu a folosit decât mai cu samă claselor dirigente.

După art. 36 al Regulamentului organic al Moldovei, sătenii își aleg singuri judecătorii pentru pricinele mai neinsemnate:

„*Art. 36.* — Ei au dreptate de a-și alege mădularile sătești, „judecători în sate, după art. 319 al cap. al 8-lea judecă„toresc".

Și iată ce ni spune art 319 despre modul cum se administra justiția la sate, pe vremile acelea:

„*Art. 319.* — Spre a cruța pe săteni de stăruirile pe la „tribunalurile ținuturilor pentru neînsemnătoarele pricini ce se „întâmplă adeseori între dânșii, și spre a fi scutiți de niște

„asemenea cheltueli, se va aşeza în fie-care parochie câte „un judeţ sătesc, alcătuit de preotul şi de trei juraţi, aleşi „pe tot anul de către grămada satului dintre fruntaşi mijlo- „caşi şi codaşi, adică câte un jurat de fiecare treaptă. Aceş- „tia, Duminicile şi în zilele de serbători, se vor aduna după „sfânta leturghie la casa preotului satului, unde vor judeca „toate pricinele urmate între săteni în săptămâna aceia. Cea „întâiu datorie a lor, este să împace pe prigonitori. Sătenii „au voe la împlinirea anului a alege alţi juraţi, sau şi dintre „acei ai anului trecut, dacă s'ar afla mulţumiţi de dânşii".

Odinioară lucrul era dar foarte simplu: preotul dimpreună cu acei trei săteni aleşi de obştea locuitorilor, se adunau, după leturghie, în casa preotului, şi vedeau de pricinele ivite în cursul săptămânei. Bunul simţ al poporului nostru, încrezător în spiritul de dreptate şi de omenie, ascuns în inima fiecărui român, găsise organizaţia cea mai puţin costisitoare, formele cele mai simple, pentru a aplana neînsemnatele conflicte de interese ce se puteau ivi între dânşii.

In locul unei organizări aşa de cuminte, fără nici o cheltuială şi la îndămâna locuitorilor, s'a creat un sistem prea complicat, care a trebuit să dea naştere unei clase numeroase de intermediari între justiţiabili şi justiţie, sporindu-se astfel elementele parazitare, cari trăesc din munca ţăranului, şi zădărnicindu-se orice justiţie, ceea-ce nu puţin a contribuit la înrăutăţirea şi la demoralizarea poporaţiei noastre rurale:

„Ţăranul, zice d-l Leonescu, nu are mai nici odată *drep-* „*tate*, nu atât din punctul de vedere al dreptului în sine, cât „mai cu samă din acel al procedurei."...

„Ţăranul nu judecă după procedură, pe care nu o înţelege, „pe care nu o cunoaşte, ci după bunul simţ, după sentimen- „tul înăscut de dreptate, de aceia el crede că judecătorii sunt „părtinitori şi nu are încredere întrânşii. Pentru că el nu în- „ţelege cum un judecător drept şi cu legea în mână să nu-i „dea dreptate când el este convins în sufletul său că o are, „şi-l face să vină poşti întregi, pentru a-i vedea faţa şi a-i „auzi vorba: „mergi acasă".

„Ţăranul are dreptate în fapt când zice: „Judecata nu este „făcută pentru noi ci pentru duşmanii noştri".

Aceste cuvinte desnădăjduite sunt critica cea mai dureroasă

care s'ar putea face sistemului nostru de a administra justiţia faţă cu ţăranii şi ele aruncă o vie lumină asupra acestei civilizaţii şubrede care, cu cât o priveşti mai de-aproape, cu atât o vezi mai nefolositoare şi mai deşartă.

Ce să mai zicem de administraţie?

Altă-dată, mulţumită sistemului de guvernământ, în virtutea căruia clasele dirigente de pe atunci, boerii, ocârmuiau ţara fără de a avea nevoe de consimţimântul cetăţenilor, presupuşi liberi şi stăpâni politiceşte pe voinţa lor, ca acum, agenţii administrativi se ocupau, pe cât cu putinţă, cu administraţia lăsând pe oameni să-şi caute în pace de interese. Şi pe atunci, nu e vorbă, şi poate chiar pe o scară mai întinsă, administratorii noştri aveau năravul de a specula puterea ce li-o dădea legea îmbogăţindu-se pe sama administraţilor. Dar pe vremea aceea, ţăranul trăia la adăpostul unor asemene vexaţiuni din partea administraţiei, cari nu loveau mai ales decât pe bieţii târgoveţi, de oare-ce stăpânii moşiilor, boerii, ca nişte adevăraţi feodali, erau apărătorii fireşti ai ţăranilor, şi boerii nici nu aveau nevoe de intervenirea ocârmuirei pentru a-şi impune voinţa lor locuitorilor, dar nici n'ar fi îngăduit altora de a veni cu putere asupra acestora. Dacă admitem că şi atunci era apăsare, trebue să recunoaştem că era apăsarea unuia, cu ai săi. Şi astfel, mulţumită împrejurărilor, clasele muncitoare rurale trăiau altă-dată mai în ticnă şi ferite de asuprirea numeroşilor agenţi ai ocârmuirei, la care sunt expuse astăzi. Clasele dirigente însă, neavând nici un interes de-a se amesteca în administraţia satelor, în loc să caute a le guverna, precum sistemul astăzi în vigoare le sileşte să o facă, le lăsau să se guverneze singure. Şi iată ce ni spune, în privinţa aceasta, Regulamentul organic al Moldovei, la Cap. III. Anexa P. Art. 35, vorbind de birnicii lucrători de pământ:

„*Art. 35.* — Ei au dreptate de a-şi alege din sânul lor vor„nici, ce sunt ca o poliţie în sat, prin ştirea şi voia isprav„nicului şi a stăpânului moşiei".

De formă, se cerea ca alegerea să se facă cu ştirea şi cu voia ispravnicului sau a stăpânului moşiei. De fapt, nici unul nici altul nu aveau interes să ştie cine erau vornicii comunelor. Proprietarul nu avea nevoe de sprijinul vornicelului,

fiind mai puternic decât dânsul, şi singurele interese ale ocârmuirei erau păstrarea ordinei prin sate, dar mai ales strângerea birului. Organizarea locală în fiinţă, fără intervenirea autorităţei centrale, coresp'undea pe deplin scopurilor urmărite. căci ţăranii din firea lor blânzi şi cuminţi, lăsaţi să se cârmuiască singuri, trăiau în cea mai desăvârşită linişte; cât despre biruri, ele erau adunate la fie-care sfert, de către vornicelul satului, sub priveghcrea proprietarului sau a vechilului său. Vornicelul însă, fiind ales din sânul sătenilor, după libera lor voinţă, era adevăratul lor reprezentant şi ca atare nu putea nici odată să abuzeze de puterea sa, care nu era decât rezultatul consimţamântului de bună voe a obştiei, şi putea să înceteze, la cea dintâiu nouă alegere. Astfel interesele tuturor trăiau în armonie.

Intreţinerea acestei organizaţiuni, aşa de potrivită cu împrejurările noastre, nu costa nimic pe stat, şi foarte puţin pe locuitori, cari plăteau pentru simbria vornicelului, numai un leu vechiu de fie-care casă, luaţi din cutia satului, a cărei organizare era următoarea după Art. 107. Secţia V a reglementului de finans al Moldovei:

„*Art. 107.* — Pentru a se siguripsi dela o înscriere la alta „întregimea birului a fieşte-căruia sat, şi a se întâmpina grelile împrejurări şi neprevăzutele nevoi, ce să pot întâmpla „în sânul unei obştii, fieşte-care sat, târg şi plasă de oraş, va „avea câte o casă, cărora se orânduesc veniturile următoare:

„A). Fieşte-care dajnic va plăti la această casă o a zecea „parte peste birul său cel pe tot anul".

„B). Cei de curând însuraţi cari după obiceiul pământului „erau scutiţi de bir în anul dintâiu, vor plăti la casă de la „patru până la doispre-zece lei pe an, sumă care după îndemânările lor să va hotărâ de către obştie când vor intra „în al doilea an al căsătoriei lor, şi până la cea din nou „facere a catagrafiei. Banii acestei case vor fi pentru a se „acoperi cheltuelile ordinare şi extra ordinare ale obştei aceia „precum: simbria vornicelului, câte un leu de casă, şi lipsa „birului cfertului pricinuită din moartea vre-unui sătean, „asemenea tot din această casă va da obştia satului cheltuelile trimişilor cari vor merge la scaunele isprăvniciei sau la

„capitală pentru pricinile satului. Ocârmuirea acestei case se „va încredința preotului satului, și judecătoriei sătești și vor- „nicului, carele va strânge această mică dare a zeciuelei „peste bir, întemeindu-se pe tâblița visteriei. Izvoadele datu- „rilor și a luaturilor acestei case, se vor ținea de către preo- „tul satului și se vor adeveri de către sus pomeniții ocâr- „muitori acestei case".

Instituția aceasta, numită a *cutiilor sătești,* și modul cum se administrau, caracterizează nu numai spiritul de înțelepciune și de gospodărie a generațiilor trecute, dar ni arată principiile însăși pe cari se răzima întregul lor sistem de guvernământ. Pe vremea aceea, *persoana* locuitorului în raporturile sale cu statul, dispărea cu totul în dosul *obștei.* Obștea se administra singură, ea împărțea justiția pentru pricinile de puțină însemnătate, ea menținea ordinea în sânul său, ea era răspunzătoare de plata dărilor de către ocârmuire. Iar organele pentru regulata îndeplinire a acestor funcțiuni erau aleșii săi, de bună voe, și reprezentantul său cel mai de cinste și de încredere, preotul satului. O asemene organizare trebuia să sporească moralitatea și să întărească statul, îndemnând la păstrarea ordinei și la respectul legilor, ridicând simțul de încredere în sine și de demnitate personală a sătenilor, pregătindu-i să devie, încetul cu încetul, cetățenii liberi ai unui stat civilizat.

In loc de a înțelege progresul în lărgirea acestor principii de organizare, isvorâte din firea însăși a poporului nostru, în desvoltarea sa prin veacuri, generația următoare le-au părăsit cu totul, introducând un nou sistem de guvernământ, în nepotrivire cu starea noastră de cultură: care a sporit cheltuelile statului peste puterea de producere a țărei, și în acelaș timp a înmulțit numărul elementelor neproducătoare, cari trăesc numai din jaful și din siluirea țărănimei.

In locul obștei, noua organizație a pus persoana locuitorului, în relațiuni directe cu statul, și prin urmare la discreția numeroșilor agenți ai puterei publice. Plata birului, menținerea ordinei, împăcarea micilor conflicte ivite între săteni, cari se faceau odinioară *de bună voie* și prin comună înțelegere între dânșii, astăzi se îndeplinesc *cu sila* de către o armată întreagă de funcționari, prefecți, subprefecți, ajutori de sub-

prefectură, perceptori, primari, notari şi jandarmi. Dar ce sunt aceşti cu toţii? Numai agenţi administrativi şi prin urmare reprezentanţii exclusivi ai intereselor obşteşti? Aşa *se presupune*, şi aşa ar trebui să fie. Dar sistemul actual de guvernare care numai decât ca ei să se ocupe cu totul de alte interese decât de acele de simplă gospodărie, pentru cari sunt plătiţi din banii ţărei.

Fie-care clasă stăpână pe mijloacele de producere, trebue să aibă, în adevăr, şi puterea necesară pentru a menţine autoritatea sa asupra claselor muncitoare. In trecut, clasele noastre stăpâne, boerii proprietari de moşii, alcătuind o adevărată feodalitate, aveau singuri puterea ce le trebuea pentru a-şi impune voinţa lor locuitorilor. Pe vremea aceea, din punctul de vedere economic, ţăranul era rob, clăcaş, şi din punctul de vedere politic, el nu avea fiinţă, autoritatea statului neavând nevoe de consimţământul său pentru a se exercita. Relaţiunile aceste de drept s'au schimbat însă cu totul prin noul aşezământ al ţărei.

Astăzi ţăranul a devenit, economiceşte, agent liber de producere, şi politiceşte, cetăţean stăpân absolut pe voinţa sa. Noul sistem de guvernământ, necesitează dar un întreg aparat administrativ, pentru ca clasele noastre dirigente să-şi impue, şi pe viitor voinţa lor suverană, acestui agent, în teorie, liber de producere, acestui cetăţean, pe hârtie, stăpân pe voinţa sa. Astăzi dar nu mai poate să fie indiferent, nici pentru clasele dirigente, nici pentru stat, ca reprezentant al lor, în ce mod se ocârmuiesc satele şi cine se alege primar într'o comună. Căci dela persoana acestui primar, chemat să interpreteze şi să aplice legile, atârnă interesele politice şi economice ale claselor stăpâne. In deosebire de ce se petrecea în trecut, clasele dirigente sunt dar astăzi *silite* de a se amesteca în administrarea satelor. Este evident prin urmare, *că agenţii administrativi vor fi, în primul rând, reprezentanţii intereselor politice şi economice ale acestor clase stăpâne pe puterea statului, în loc să fie simpli administratori, reprezentând interesele tuturor.* Aşa fiind, se înţelege iarăşi că clasele stăpâne vor căuta să încredinţeze funcţiunile administrative, nu oamenilor celor mai cuminţi şi mai harnici, ci acelora cari

vor şti să reuşească mai bine în alegeri, indiferent de moralitatea lor, indiferent de mijloacele de cari se vor servi. Iar personalul acesta, recrutat în păturile cele mai de jos ale poporului, va da fireşte liber curs tuturor instinctelor rele ale naturei omeneşti, făcând toate abuzurile şi subordonând toate interesele unui singur interes, acela de a scoate candidaţii stăpânirei, pentru a nu-şi pierde slujba.

Până aici nimic anormal fiind dată organizarea actuală, politică. Mulţumită însă nepotrivirei sistemului acestuia cu starea noastră de cultură, el a dat la noi rezultate încă şi mai rele decât aiurea.

Ţăranii noştri, trecuţi deodată dela starea de absolută dependenţă, politică şi economică, în care fusese ţinuţi atâta vreme, către neatârnarea desăvârşită în care-i punea noul aşezământ, nu aveau însuşirile cerute pentru a se mişca cu folos înăuntrul noilor forme de organizare, profitând de libertatea ce li se dădea. Căci ce înseamnează libertatea? Putinţa desigur de a dispune de soarta ta, după cum voeşti, în marginile legilor existente. Prima condiţiune pentru ca libertatea să fi fost folositoare poporului nostru, era dar ca el să fi ştiut ce vrea, să fi înţeles toate schimbările ce se operase mai ales in economia ţărilor, şi să fi cunoscut legile cari puteau să-i fie de sprijin şi de apărare. Dar clasele noastre muncitoare nu erau în deajuns de pregătite pentru a şti să se folosească de noua stare de lucruri. Cât pentru clasele dirigente, ele ar fi trebuit să aibă desigur o cultură cu mult mai aleasă, şi virtuţi cu adevărat neobicinuite, pentru a nu abuza de poziţiunea în care se găseau, servindu-se de noua organizare, curat numai în folosul lor, în lipsa unei clase protivnice, *conştienţă de drepturile sale*, care ar fi ştiut să le îngrădească abuzurile şi să-i *sileascǎ* de a se ocupa de dânsele. De fapt, clasele noastre dirigente nu s-au ocupat decât de propriile interese, cu o inconştienţă aproape fără exemplu şi în paguba mai ales a ţăranilor noştri. Şi aceste abuzuri ale claselor noastre dirigente, precum şi neputinţa în care se află ţărănimea noastră de a se apăra în contra lor, neştiind să se servească de formele unei organizaţii de stat in nepotrivire cu starea sa de cultură, î-şi au amândouă expre-

siunea şi desnodământul lor tragic în răscoalele ţărăneşti, cari se produc la noi din când în când, şi nicăiri aiurea în gradul acesta.

X. Răscoalele sătenilor

Răscoalele aceste sunt fără îndoială de o gravitate foarte mare şi ni arată, în modul cum se produc, că trebue să fie ceva bolnav în organizmul statului nostru. Căci ar fi cu totul copilăresc de a ne mulţumi cu explicaţiunile ce s'a încercat a li se da până acum, atribuindu-se unor cauze externe, uneltirilor criminale a câtorva oameni năimiţi pentru a aţâţa răscoala. Cu superficialitatea de gândire caracteristică claselor noastre dirigente, liberalii acuzau pe conservatori, în anul 1888, că ei sunt autorii răscoalelor ţărăneşti, pe cari le-ar fi pregătit cu ajutorul unor agenţi, *iconari şi jugănari*, ai unei puteri străine cu scopul de a-i răsturna pe dânşii. La rândul lor, în anul 1893, conservatorii au învinuit pe *agenţii colectivişti* că ar fi ridicat satele pentru ca partidul liberal să vină mai degrabă la putere. Aceste explicaţiuni melodramatice, nu au decât o importanţă psihologică: ele aruncă o lumină vie în prăpăstiile întunecoase ale gândurilor de cari sunt absorbite clasele noastre dirigente. Căci este de toată evidenţa, că dacă acestea sunt adevărate, apoi faptul grav şi care tocmai are nevoe de explicaţiuni, este posibilitatea ca intriganţii unui partid, sau a unei puteri străine, să poată într'un moment dat provoca răscoala în ţara noastră. Dar înţelege ori cine că asemene agitaţiuni, pentru a da rezultate, trebue să găsească în totdeauna un teren fertil, o poporaţie hrănită de nemulţumiri, oamenii exasperaţi prin tot soiul de abuzuri, cari sunt gata să se răscoale la cea dintâiu ocazie. Şi tocmai acestei reale stări de nemulţumire, pe care clasele noastre dirigente o ocolesc cu gândirea ca pe un spectru, se datoresc atât răscoalele din 1888, cât şi cele din 1893. Aşa fiind, ele vor putea să se producă şi pe viitor, căci clasele dirigente neîngrădite în puterea lor de către o altă clasă conştientă de drepturile sale, urmează a abuza de poziţiunea lor servindu-se de întregul aparat al statului şi de cea mai mare parte a veniturilor sale în folosul propriu.

Iar clasele muncitoare, ţăranii, loviţi astfel zilnic în interesele lor, dar neavând putinţa de a se servi de formele existente pentru a se apăra în contra acestor abuzuri, le resping cu brutalitatea caracteristică naturilor primitive. *Răscoalele ţărăneşti nu sunt dar, până în sfârşit, decât rezultatul fatal a unei organizaţii în nepotrivire cu starea noastră de cultură*, şi ca fenomen caracteristic, ele au aceiaşi însemnătate pentru înţelegerea civilizaţiei pe care am improvizat-o în ultimele decenii, ca şi descreşterea poporaţiei. In răscoalele ţăranilor, ca partea cea mai vie a naţiunei, obijduirea în care trăesc clasele noastre producătoare, se manifestă în mod pozitiv, prin reacţiune violentă, pecând prin descreşterea sa, poporul nostru arată în mod negativ suferinţele ce le îndură.

In cursul acestei lungi desfăşurări de fapte, acum e dar momentul pentru a răspunde la întrebarea care face obiectul propriu zis al acestui studiu: *Pentru ce nu se înmulţeşte în mod normal, pentru ce descreşte dar poporaţia noastră rurală, şi care este factorul modern, care adăogându-se pe lângă cauzele generale de scădere a ori-cărei poporaţiuni, — dar cari existau la noi şi în trecut, pe când poporaţia noastră se înmulţea, — a produs scăderea sa din zilele noastre?*

Răspunsul pe care îl vom da pentru a fi mulţumitor, va trebui să cuprindă toate faptele expuse, în aceeaşi teorie, care va rezulta cu necesitate din expunerea lor, prezintându-se ca încheerea firească a întregei noastre cercetări.

In trecut, pentru a arăta mai întâiude ce poporaţia noastră a trebuit să progreseze cu câteva zecimi de ani mai în urmă, munca poporului nostru era mărginită prin însuşi sistemul economic în vigoare. Ţările române fiind privite ca grânare ale imperiului otoman şi închise comerţului liber al celorlalte naţiuni, clasele stăpâne pe mijloacele de producere, nu aveau nici un interes de a incorda peste măsură activitatea claselor noastre muncitoare. La adăpostul unei asemene organizări economice, poporul nostru se ocupa mai ales cu creşterea vitelor, îndeletnicire uşoară, care-i dădea o hrană îndestulătoare şi o îmbrăcăminte sănătoasă. Iar schimbul productelor având a se face după norme stabilite, nu necesita intervenirea unei

clase prea numeroase de intermediari, cari trăesc pe sama producătorilor.

In potrivire cu acest sistem primitiv de producere şi de schimb, forma de guvernământ era din cele mai simple. Clasele dirigente nefiind silite prin sistemul de ocârmuire atunci în vigoare, de a se amesteca în administrarea comunelor rurale, le lăsau să se guverneze singure. Funcţiunile cele mai însemnate, ca păstrarea ordinei, strângerea birurilor şi împărţirea justiţiei se îndeplineau atunci, de bună voe, de către obştiile săteşti, prin mijlocirea organelor alese din sânul lor. Indivizii nu aveau relaţiuni directe cu statul, trăind la adăpostul vexaţiunilor de tot soiul la cari poate să fie expuşi din partea reprezintanţilor prea numeroşi ai guvernului. Iar politica, îndeletnicirea cu interesele obşteşti, era sarcina de onoare a claselor stăpâne, cari trăiau pe vremea aceea, în deaproape legătură cu clasele producătoare, în curent cu nevoile lor, şi nu devenise încă o meserie lucrativă în mâna unei clase sterile de politiciani, recrutată în rândurile prea înghesuite ale avocaţilor fără pricini, şi în genere ale tuturor scribilor aspiranţi la funcţiuni.

Intreţinerea acestei organizaţii, la îndemâna locuitorilor şi înţăleasă de toată lumea, fiind izvorâtă din firea însăşi a poporului ca rezultat al unei desvoltări de veacuri, costa foarte puţin. Birurile ce apăsau asupra ţăranilor erau dar din cele mai uşoare. După reglementul de finans al Moldovei Secţia III. Art. 79 sătenii lucrători de pământ plăteau la casa visteriei câte 30 de lei vechi de fie-care gospodar, ca bir propriu zis, pe lângă cari se adăogau câte-va alte sarcini, fără însămnătate. In anul 1832, capitaţia birnicilor lucrători de pământ, câte 30 de lei pe an, era de 3.778.500 lei vechi în Moldova, şi de 7.823.670, în Valachia, peste tot dar de 11.602.170 lei vechi, cât plăteau ţăranii în toată ţara.

– *In trecut era dar o potrivire perfectă între modul de traiu, hrana, îmbrăcămintea şi locuinţa ţăranului nostru, şi munca ce i se cerea; între formele înăuntrul cărora era chemat să se mişte, şi starea sa de cultură; între foloasele ce le avea dela organizaţia puterei statului, şi mijloacele ce se luau dela dânsul pentru întreţinerea sa. Puterile claselor noastre muncitoare fiind astfel cruţate, poporaţia ţărei a putut să pros-*

pereze, după cum se vede din înmulțirea sa îmbucurătoare și din liniștea ce domnea atunci printre locuitori.

Starea aceasta de lucruri a ținut până la anul 1829, când *tractatul de Adrianopole* a proclamat libertatea desăvârșită a comerțului în principate, care *modificând sistemul de schimb al productelor, a trebuit firește să transforme și întregul nostru sistem de producție.* Din *„bun cheler“* al împărăției otomane, Moldova și Valachia deveniră grânarele lumei întregi. De unde odinioară munca țăranilor noștri era mărginită prin însuși sistemul economic în vigoare, atrași în piața universală, ea nu mai putea să aibă astăzi de normă, decât trebuințele acestei piețe, cari sunt nemărginite. De unde altădată stăpânii mijloacelor de producere lăsau neîntrebuințate chiar zilele de clacă hotărâte prin lege, astăzi puterile claselor noastre muncitoare, încordate peste măsură, nu mai erau în stare să astâmpere setea nepotolită de câștig, care este în firea însăși a formei de producerea capitalistă.

Pentru ca noua organizație economică să poată da însă toate rezultatele ce sunt în natura sa, era nevoe de o schimbare radicală în relațiunile economice și politice dintre stăpânii mijloacelor de producere și claselor muncitoare, chemate să le pună în exploatare.

Din rob, clăcaș, țăranul nostru trebuia să devină agent liber de producere, pentru ca sub imboldirea dorinței de câștig, exploatarea puterilor sale de muncă să nu mai aibă margini. Din epitropisit politicește, el trebuia să ajungă cetățean liber, pe hârtie, deopotrivă cu stăpânii mijloacelor de producere, pentru ca apăsarea ce era chemat să îndure, să aibă aparența că e consimțită de dânsul. Robia economică și politică, odinioară mărturisită prin lege, se ascundea acum în dosul stralucirei unor cuvinte cu atât mai minciunoase la noi în țară, cu cât erau neînțălese de masa poporului.

Ori cum fie, țăranul devenea un factor însemnat în noua organizație. Recunoscându-i-se independența economică și politică, și clasele stăpânite ne mai având astăzi deadreptul în mână, ca în trecut, puterea necesară pentru a-și impune voința lor claselor muncitoare, ele aveau nevoe să organizeze această putere, *în teorie,* neatârnată de dânșii, de asupra lor chiar, dar care, *de fapt,* să fie cu totul în stăpânirea lor. Era firesc

dar ca clasele noastre dirigente să înmulţească funcţionarii, peste nevoile reale ale ţărei, şi să întrebuinţeze întreaga putere a statului şi mai toată munca luată de la cei de jos sub formă de impozit, pentru satisfacerea propriilor trebuinţi. Căci de la organizarea acestei puteri atârna stăpânirea lor pe viitor. Astfel se înmulţiră elementele neproducătoare şi se spori apăsarea ţăranilor noştri, pe când toate interesele, de dreptate, de ordine şi de buna gospodărie, ale obştei, se subordonară intereselor, politice şi economice, ale unei singure clase.

Această schimbare a avut ca rezultat fatal sporirea birurilor pentru a acoperi cheltuelile statului, pe fiecare zi mai numeroase. Astăzi, o familie de ţărani, plăteşte aproape 70 de lei ca impozite directe şi indirecte, şi aproape 120 de lei pe fiecare an dacă se mai socotesc zecimele, taxele popăritulni, a le gendarmeriei şi ale maximului. Şi dacă ţinem seamă că venitul unei asemene familii e cam de vre-o 500 lei anual, apoi vedem că ţăranul nostru plăteşte mai mult de a cincea parte din venitul său. Iată acum în ce mod contribuesc ţăranii la budgetul statului:

Impozite directe

1. Fonciera ţăranilor . . .	4.000.000 lei
2. Căi de comunicaţiune 85 %	4.750.000 „
3. Licenţele	4.750.000 „
4. Zecimele	1.500.000 „
Din totalul impozitelor directe, de 30.000.000, partea ţărănimei este de .	15.000.000 lei

Impozite indirecte

1. Pentru sare ţăranii plătesc din 5.600.000	4.750.000 lei
2. Pentru tutun de clasa IV .	8.500.000 „
3. Pentru vamă	14.000.000 „
4. Pentru spirtuoase 80 % .	8.000.000 „
	35.250.000 lei

Cantitatea de muncă ce să iea acuma de la poporul nostru sub formă de impozit, este dar cu mult mai mare decât în trecut.

Pentru a compensa încordarea de puteri ce ea necesitează ar fi trebuit, se înţelege, să se întoarcă producătorilor noştri măcar o parte din această muncă sub formă de servicii şi de foloase reale. Dar noua organizaţie, nu a profitat, în modul cum s'a făcut, decât mai ales claselor dirigente.

Şi mai întâiu, vorbind în mod general, pentru a ni da seamă că schimbarea alcătuirei noastre sociale, nu a putut să profite masei generale a poporului nostru, trebue să avem în vedere că civilizaţia unui popor, cu legile şi reformele sale deosebite, este produsul unei lucrări de secole, în decursul cărora poporul acela, sub presiunea nevoilor de tot soiul prin cari a trecut, a stabilit oarecari forme de organizaţie, cari corespund atât trebuinţelor sale, cât şi mai cu deosebire caracterului şi gradului său de cultură. Aşa fiind, este evident că *ori ce progres temeinic asupra unei stări de lucruri stabilită de mai multă vreme, nu se poate face decât treptat, prin dezvoltarea însuşirilor unui popor şi lărgirea formelor existente, pentru a le potrivi cu nouile trebuinţi.* Se înţelege dar, că introducerea la noi în ţară a unor forme de civilizaţie, născute în alte împrejurări — ca rezultat al unei dezvoltări de veacuri, şi răspunzând unor nevoi speciale — nu a putut decât să turbure liniştita dezvoltare a poporului nostru şi să devie pentru dânsul o cauză de slăbire şi de dezorientare. Căci civilizaţia noastră actuală, nu este rezultatul lucrărei mai îndelungate a geniului poporului român, sub presiunea împrejurărilor în cari el a trăit, ci a fost introdusă, fără tranziţie şi fără de a o supune unei critici serioase, de către clasele dirigente, orbite de măreţia civilizaţiei din apus, cu care intrase deodată în atingere, şi despre a cărei fundamente istorice nu-şi dădeau seamă. *Altele erau nevoile adevărate ale poporului nostru, şi cu totul alta era organizaţia ce i se dădea, de către cei de sus, pentru a răspunde acestor nevoi.*

In al doilea rând, conducătorii noştri, în lucrarea de organizare întreprinsă de dânşii după modelul ce-l aveau înaintea ochilor, *au confundat pururea formele de civilizaţie, cu civilizaţia însăşi, şi au luat rezultatele cele de pe urmă ale culturei, drept cauzele cari le-au produs.* Aceasta a doua eroare fundamentală, a generaţiilor trecute, a avut ca rezultat de a se începe civilizaţia noastră de sus în jos, în loc de a se pur-

cede dela temelie. Se pare în adevăr că întreaga noastră mişcare culturală, n'a avut alt scop decât de a copia întocmai formele cele mai desăvârşite de civilizaţie ale apusului, uitându-se că *starea de cultură a unui popor nu atârnă pe atât de la instituţiile sale, pe cât instituţiile dela starea de cultură.* Astfel masa generală a poporului a fost lăsată în cea mai crudă neştiinţă, pe când cea mai mare parte a muncei ce se lua dela dânsa, sub formă de impozit, era întrebuinţată pentru crearea şi întreţinerea unei organizări cu totul în nepotrivire cu însuşirile sale şi care nu putea să-i fie de nici un folos.

In locul „Obşteştelor obişnuite adunări" a căror intreţinere costa aşa de puţin, s'a introdus *regimul parlamentar*, care se ţine cu cheltuială multă şi a creat o întreagă clasă de politiciani sporind astfel iarăşi elementele neproducătoare, car trăiesc numai din apăsarea producătorilor.

In locul modului cam primitiv, dar potrivit cu împrejurările, de a se împărţi justiţia pe la sate, de odinioară, s'a pus justiţia, în principiu superioară, din zilele noastre, dar care nu e la îndemâna locuitorilor, şi e prea complicată pentru dânşii. Această nouă organizare a dat naştere unei categorii de paraziţi, a mijlocitorilor dintre împricinaţi şi justiţie, cari trăiesc numai din exploatarea naivităţei şi din spiritul de vrajbă ce ştiu să-l aţâţă.

In locul administraţiei ticnite din trecut, aleasă din sânul obştei ca adevărata sa expresiune, şi care tocmea lucrurile după omenie şi în conformitate cu obiceiurile pământului, cunoscute de toţi, s'a năpustit asupra satelor o armată întreagă de funcţionari, numiţi de cei de sus, deadreptul sau prin mijlocul unui simulacru de alegere, iar vechile datini, aşa de cuminţi, au fost înlocuite cu un arsenal întreg de legi, pe cari ţăranul nu le cunoaşte, şi de cari nu ştie să se folosească.

— In principiu, toate aceste forme de civilizaţie, precum şi legile cari ne guvernează, sunt superioare formelor şi legilor ce ne stăpâneau în trecut. De fapt însă, noua întocmire socială e cu totul inferioară acelei trecute, pentru că poporul nostru ştia să se mişte înăuntrul formelor vechi de organizare, pe cari le înţelegea, pe când formele noui el nu le cunoaşte şi nu le pricepe, căzând mereu jertfă a nedestoiniciei sale faţă

de dânsele. Astfel, şi din acest punct de vedere se poate pune, că dezvoltarea noastră din ultimele decenii nu a profitat, sau a profitat foarte puţin ţăranilor, deşi ea s'a făcut, în cea mai mare parte, cu osteneala lor.

Dar dacă toate aceste sunt adevărate. Dacă munca ce se cere dela ţăranii noştri e astăzi cu mult mai mare, dar hrana cu mult mai proastă lipsindu-i fructul şi carnea ce i-o dădea odinioară creşterea vitelor, precum şi buna calitate a grânelor, pe care astăzi le absoarbe exportul. Dacă îmbrăcămintea sa e asemenea inferioară îmbrăcămintei de altă dată, de oarece cojoacele, şi caţaveicile şi pânza cea bună de casă, au fost înlocuite prin fabricate de bumbac de cea mai proastă calitate, şi cari nu sunt potrivite cu clima prea aspră a ţărilor. Dacă o bună parte a câştigului ce-l aveau ţăranii din cărăuşie, s'a pierdut prin introducerea drumului de fier. Dacă traiul lor a fost strâmtorat pe fiecare zi, reducându-se pământul pe care se hrăneau, luându-li-se dreptul ce-l aveau asupra pădurilor, şi făcându-se legi în contra lor, ca *legea poliţiei rurale*, care a dat naştere celei mai crude samavolnicii administrative. Dacă birurile au crescut şi s'au înmulţit numărul elementelor neproducătoare, în directă atingere cu dânşii, crâşmari, proprietari, arendaşi, subprefecţi, ajutori de subprefectură, perceptori, şefi de garnizoană, primari, notari, controlori, jandarmi şi evrei. Dacă organizaţia ce li s'a dat e în nepotrivire cu starea lor de cultură aşa că nu se pot servi de dânsa, fiind pururea victime a nepriceperei lor în luptă cu lăcomia ce-i înconjoară de pretutindeni. Dacă nu au avut nici o îngrijire sufletească şi nici o povăţuire pentru ca să ştie să se mişte înăuntrul unei forme de civilizaţie superioare. Dacă sub apăsarea atâtor greutăţi, însfârşit, ţăranul lăsat de capul său, a început a se deda alcoolismului, care-i secătueşte puterile şi-l demoralizează: uşor se poate înţelege pentru ce poporaţia noastră rurală nu se mai înmulţeşte astăzi ca mai înainte. Căci astăzi cu aceleaşi puteri şi cu aceeaşi intreţinere, ea poartă sarcini înzecite. Cu aceeaşi învăţătură şi cu aceeaş pricepere, ea trebue să se servească de forme cu mult ma complicate, şi să reziste unei exploatări cu mult mai aprige

Astăzi nu mai este nici un soi de potrivire între modul de trai, hrana, îmbrăcămintea, locuinţa ţăranului nostru şi munca

ce trebue să o facă; între formele înăuntrul cărora e chemat să se mişte, şi starea sa de cultură; între foloasele ce le are dela organizarea puterei statului şi mijloacele ce i se cere pentru întreţinerea sa. Puterile claselor noastre muncitoare fiind astfel risipite fără folos pentru dânsele, poporaţia noastră îşi manifestează strâmtorarea în care trăeşte, prin descreşterea sa şi prin răscoalele periodice ale ţăranilor.

Acesta este dar *factorul modern* care adăogându-se pe lângă cauzele generale de scădere a oricărei poporaţiuni — dar cari existau la noi şi în trecut, pe când poporaţia noastră se înmulţea — a produs scăderea sa şi răscoalele sătenilor din zilele noastre.

XI. Restabilirea echilibrului zdruncinat

Cauzele deprimărei poporaţiei noastre rurale fiind astfel stabilite pe baza cunoştinţei amănunţite a împrejurărilor noastre de dezvoltare, mijloacele de îndreptare a unei stări de lucrur atât de primejdioasă, se arată dela sine care trebue să fie Ele nu se pot afla decât *în restabilirea echilibrului zdruncinat, dintre puteri şi sarcini; dintre starea de cultură a poporului nostru, şi formele înăuntrul cărora e chemat să se dezvolte; dintre foloasele ce i le dă organizaţia noastră socială, şi mijloacele ce se cer dela dânsul pentru întreţinerea sa.*

In teorie, pentru a dobândi aceste rezultate dela care atârnă viitorul nostru, sunt două căi cu putinţă: să reducem sarcinele potrivindu-le după puterile sale de producere şi după modul lor de întreţinere; să coborâm formele înăuntrul cărora se mişcă la nivelul stărei sale actuale de cultură; să scădem mijloacele ce luăm dela dânsul, pentru întreţinerea organizaţie sociale, punându-le în raport cu foloasele ce le au astăz dela dânsa. Sau: să căutăm a spori puterile de muncă ale poporului nostru, îmbunătăţind modul lor de întreţinere; să ridicăm starea sa de cultură la înălţimea formelor înăuntrul cărora e chemat a se dezvolta; să facem ca foloasele ce le are dela organizaţia noastră socială, să fie în raport cu sacrificiile ce se cer dela dânsul pentru întreţinerea sa.

In practică însă, uşor se poate înţelege că numai această din urmă cale ni rămâne deschisă.

Căci cantitatea de muncă ce să cere astăzi dela poporul nostru, şi sporirea ei chiar, e absolut necesară pentru a ni păstra locul nostru în sânul civilizaţiei moderne; formele actuale de cultură, pentru introducerea cărora s'au făcut atâtea jertfe, noi nu le putem simplifica, fără de a ne pune în stare de vădită inferioritate, faţă cu alţii şi cu noi înşine; cheltuelele statului noi nu le mai putem reduce în mod simţitor, fără de a ni surpa singuri existenţa. Principiul actual de organizaţie care ne este impus de necesitate, fiind pe lângă aceasta superior din toate punctele de vedere, progresul va consta nu în a coborî principiul către noi, ci a ne ridica noi înşine către dânsul. Problema care rezultă din studiarea dezvoltărei noastre economice şi care se impune astăzi îngrijirei tuturor e astfel pe deplin lămurită şi se poate îmbrăca în următoarea formulă generală:

Mişcarea noastră de cultură, care a profitat până acuma, aproape numai claselor dirigente, noi treduie să o facem să profite pe viitor claselor noastre muncitoare, şi în primul rând ţăranilor noştri.

Faţă cu această problemă aşa de precisă, fiecare va trebui să ia poziţie după tendinţele spiritului său, dar fiecare punct de vedere va trebui să se sprijine pe principii bine lămurite. In modul acesta, dorinţa exprimată de noi la începutul acestui studiu va putea să ajungă la îndeplinire. *Partidele noastre se vor diferenţia între dânsele*, iar politica, astfel călăuzită de ideea pururea dătătoare de viaţă, va ieşi însfârşit din starea de vulgar empirism, în care e căzută de atâta timp, şi va deveni o ştiinţă.

Pentru a ne conforma înşişi teoriei stabilite, întregind cercetarea noastră, nu ni mai rămâne dar decât de a rezuma în puţine cuvinte, care este punctul nostru de vedere şi cum credem noi că vom putea ajunge la dezlegarea unei probleme atât de însemnate. Cât despre principiile pe cari ne sprijinim ele rezultă şi din cele spuse aici şi din scrierile anterioare, cari pot servi de călăuză până la o formulare mai desăvârşită.

* * *

Cercetarea împrejurărilor noastre de dezvoltare, ne-a pus în faţa unei anomalii din cele mai stranii: Bogăţiile acestei

ţări au crescut în proporţiuni uriaşe; formele actuale de civilizaţie sunt cu mult superioare organizaţiei noastre din trecut; aşezămintele şi legile acestei ţări sunt cele mai liberale şi mai egalitare din lume, şi cu toate acestea, massa generală a poporului nostru e mai săracă decum a fost odinioară; înlăuntrul acestor forme mai largi ea se simte mai strâmtorată ca în trecut, şi ori cât i-ar fi de favorabile aşezămintele ţărei, ele nu i-au adus aproape nici un folos. Fiind dar astfel constatat că *principiul* organizaţiei actuale este superior, din toate punctele de vedere, organizaţiei noastre politice şi economice de altădată, nu ni rămâne, ca să ni explicăm pentruce *de fapt* noi ne-am folosit aşa de puţin dela dânsul, decât să recunoaştem că *poporul nostru nu a avut însuşirile cerute pentru a fi la înălţimea principiului.* Cu alte cuvinte *ni-a lipsit cultura corespunzătoare unor forme mai înalte de organizare,* înăuntrul cărora eram chemaţi a ne mişca, fără nici o pregătire.

Greşala fundamentală a claselor noastre dirigente a fost că, odată cu legea care scotea pe ţăranul nostru din robia economică în care fusese ţinut atâta vreme, şi odată cu libertatea politică ce i-o dădeau noile aşezăminte, nu au căutat să-l pue în stare de a se putea servi de aceste bunuri, ridicându-l prin cultură. Căci proprietatea, fără priceperea cuvenită, nu-i decât un instrument de exploatare a muncei, şi libertatea fără lumina învăţăturei, numai un mijlocd e aservire în mânele claselor stăpâne.

Dacă voim dar să ne apropiem de dezlegarea problemei care ne preocupă, făcând ca organizaţia noastră socială să profite masei generale a poporului nostru, *cea dintâi condiţie va fi desigur, să dezvoltăm însuşirile sale prin instrucţie.*

Ştiinţa de carte îi va permite ţăranului nostru să-şi înţeleagă mai bine interesele. El va învăţa să-şi cruţe puterile, hrănindu-se şi îmbrăcându-se mai bine. Spiritul său de prevedere şi de economie se va dezvolta. Munca sa va deveni mai spornică. Va şti cum să trăiască, şi cum să-şi crească copii şi se va deprinde a se feri de abuzul băuturiior spirtuoase, cari îl duc la ruină fizică, morală şi economică.

Luminat prin învăţătură, el va începe să înţeleagă formele

de cultură în cari se mişcă, bâjbâind oarecum prin întunerec, şi căzând pururea victimă a neştiinţei şi a nepriceperei sale.

Insfârşit, şcoala îi va da putinţa să cunoască legile şi să se apere astfel în contra abuzurilor şi a samavolniciei de care sufere astăzi.

Dintr'un punct de vedere mai înalt, prin cultură, orizontul său se va lărgi. Sentimentul de naţionalitate şi de iubire de patrie, care zace în sufletul său, în stare de nebuloasă, se va închega, luminând haosul întunecos al conştiinţei sale. El va şti că e *român*, că are o ţară care e a lui din moşi, strămoşi, şi că trebue să o păstreze, cu munca şi cu vrednicia sa în contra tuturor. Cunoscându-şi duşmanii din năuntru, el va vedea în aceleaşi pământuri cu dânsul, oameni de alt neam, de altă lege, şi cu alte obiceiuri, cari vor să-l robească, şi va şti să se apere în contra lor. Cunoscându-şi duşmanii din afară, el va întinde mâna fraţilor săi în robie, înţelegând că împreună cu dânşii va trebui să piară, sau să alcătuiască un singur popor.

Pentru a dobândi aceste rezultate necesare, ridicând masele poporului nostru din întunecarea oarbă în care trăesc, mai e nevoe însă de înrâurirea unui alt factor de cea mai mare însemnătate. Conducătorul firesc şi luminătorul poporului nostru, aşa de creştin în sufletul său şi aşa de evlavios, nu poate fi decât *preotul*. Numai acesta va avea autoritatea cuvenită asupra sa, când va fi cu adevărat la înăţimea misiunei sale, pentru că-i vorbeşte în numele legei sfinte în care el crede. O altă greşală fundamentală a conducătorilor noştri a fost dar că au nesocotit acest element atât de însemnnt de cultură, lăsând clerul mirean, dar mai ales preoţimea dela sate, în cea mai neagră părăsire.

A doua condiţie, pentru a ne apropia de soluţia problemei care ne preocupă, va fi, prin urmare, să ridicăm clerul nostru mirean, din starea în care se află, printr'o învăţătură din cele mai alese, îmbunătăţind soarta sa materială şi încredinţându-i învăţământul primar.

Intr'o ţară democratică cum e ţara noastră, unde clerul face trup cu naţiunea, şcoala şi biserica, trebue să aibă pecât e cu putinţă aceiaşi direcţie, pentru a-şi da un sprijin reciproc, şi a întări împreună puterea statului. Preoţii noştri de la sate,

doctori şi licenţiaţi în teologie, bine remuneraţi de stat, şi fiind stăpâni pe şcoala primară, vor trebui să devie pe viitor conducătorii poporului nostru, precum sunt preoţii români din Transilvania şi din Bucovina. Imprejurul lor va trebui să se adune obştea. Ei vor fi apărătorii fireşti ai dreptăţei încălcată astăzi de fie-care. Ei vor reprezenta interesele permanente ale neamului nostru în luptă cu atâtea elemente străine, cari îl înăbuşe.

Pentru a restabili însă pe deplin echilibrul, zdruncinat astăzi, între forme şi fond, şi pentru a face ca organizaţia noastră socială să profite într-o măsură pecât se poate mai mare masei generale a poporului nostru, nu e de ajuns de a căuta numai să-l ridicăm prin cultură la înălţimea formelor ce i le-am dat, ci trebue să le punem şi pe acestea în armonie cu fondul etnic deosebit, cu deprinderile şi nevoile noastre speciale, astfel precum le găsim exprimate în obiceiurile pământului.

Clasele noastre dirigente au crezut, în adevăr, că e destul să copiezi, din când în când şi întocmai, o lege franţuzească sau nemţească, pentru ca să împaci toate trebuinţele, fără de a se mai întreba dacă aceste legi se potriveau cu împrejurările de la noi. Rezultatul a fost că legea noastră scrisă, intrând în conflict cu deprinderi seculare şi cu nevoi anumite, de cari legiuitorul nostru nu a ţinut seamă, a ajuns să se nesocotească cu desăvârşire, mai ales la ţară. Ţăranul nostru î-şi regulează şi astăzi cea mai mare parte a intereselor sale după obiceiuri. Legea scrisă însă, prin faptul că există nu e literă moartă pentru dânsul. Ea intervine adeseori cu brutalitate, pentru a-i strica tocmelile, *lovind în sentimentul de dreptate astfel precum îl înţelege el,* şi încurcându-l în procese ruinătoare.

E nevoe dar ca să punem legile noastre în armonie cu obiceiurile pământului, cari nu sunt în contrazicere flagrantă, bine înţeles, cu principiile fundamentale pe cari se razimă civilizaţia modernă.

Cea dintâiu reformă, în această privinţă, va fi *revizuirea codului civil,* şi mai ales a dreptului succesoral. Iar pe viitor, orice operă legislativă va trebui să ţie seamă de caracterul, de obiceiurile şi de nevoile deosebite ale poporului nostru, aşa că legile să fie oglinda lor adevărată, fără nici o legătură

cu trebuinţele noastre. Căci e timpul să devenim şi noi de sine stătători, şi să ne îmbrăcăm în forme croite pe măsura trupului nostru, şi a împrejurărilor în cari trăim.

Văzând apoi, pentru a trece mai departe, că administraţia a cărei întreţinere costă atât de mult, apasă cu toată greutatea nepriceperei, a brutalităţii şi a lăcomiei, pe umerii poporaţiei noastre rurale mai cu deosebire, îndreptarea sa ni se impune, Actuala stare de lucruri datorindu-se însă, după cum am văzut, faptului că funcţionarii administrativi nu sunt decât agenţi electorali ai partidelor, şi că toate interesele de gospodărie se găsesc subordonate intereselor politice ale claselor dirigente, se înţelege că nu vom putea realiza nici un bine în această privinţă până când nu ne vom hotărâ să scoatem administraţia de sub înrâurirea directă a politicianilor. Dacă partidele noastre au nevoe de agenţi electorali, ele n'au decât să şi-i plătească; dar funcţionarii plătiţi de stat nu trebue să servească de unelte în mâna partidului de la putere, pentru a violenta conştiinţa cetăţenilor. *Administraţia care nu-i astăzi decât un canal de scurgere pentru toate necurăţeniile sociale, trebue să devie dar o carieră curată şi sigură pentru tinerii ieşiţi de prin universităţile noastre,* unde s-ar putea da în vederea tocmai a realizărei acestui scop, o îngrijire mai deosebită învăţărei ştiinţelor de stat creându-se în acelaş timp *şcoli speciale de administraţie* pentru funcţionarii subalterni.

Cerându-se astfel condiţiuni serioase de admitere în funcţiunile statului, *inamovibilitatea funcţionarilor administrativi,* va fi o consecinţă firească şi garanţia cea mai serioasă a unei bune administraţiuni. Căci funcţionarii puşi la adăpostul vexaţiunilor de tot soiul la cari sunt expuşi astăzi, vor avea tot interesul să-şi facă datoria, pentru a nu perde o carieră sigură. Şi aceasta li va fi cu atât mai uşor, cu cât intraţi de tineri în serviciu, şi putând să se ridice până la cele mai de sus trepte ale ierarhiei, ei vor dobândi cu timpul experienţa şi priceperea cari li lipseşte astăzi cu desăvârşire. In modul acesta, partidele vor putea să se perindeze la guvern, fără ca ţara să simtă acea nelinişte dăunătoare ce o cuprinde cu prilejul fiecărei schimbări de regim. O sumedenie de activităţi zădărnicite astazi de aşteptarea seacă a evenimentelor politice, se vor îndruma către o muncă productivă. Iar afacerile obşteşti, în-

credinţate unor oameni speciali şi cari vor rămânea statornici la posturile lor, vor lua o direcţie demnă de o ţară civilizată.

E pe deplin cunoscut, pentru a trece acum la o altă reformă din cele mai necesare, că abuzul băuturilor spirtuoase, consumarea mai ales a rachiurilor falşificate sau nu îndeajuns de bine curăţite, e una din cauzele de căpetenie a sărăcirei, a degenerărei fizice şi morale, şi prin urmare a scăderei poporaţiei noastre. La noi în ţară, unde ţăranul se hrăneşte aproape numai cu legume, alcoolismul face stricăciuni cu mult mai mari decât aiurea. El este cauza sterilităţei, a mortalităţei, aşa de mari, a copiilor, a boalelor mintale, cari se înmulţesc pe fie-care zi, şi a multor crime. Lui i se datoreşte însfârşit, cel puţin în mod indirect prin slăbirea organismului, şi chiar în mod direct, din cauza consumărei rachiurilor făcute din grâne stricate, *pelagra,* cea mai grozavă dintre boalele cari seceră poporaţia noastră rurală.

Fiind pe deplin stabilit că în sistemul actual al comerţului liber cu alcool, nici o măsură nu e în stare să deslege problema alcoolismului, reducând consumaţia alcoolului, garantând absoluta sa puritate, şi sporind în acelaş timp veniturile statului, schimbarea sa ni se impune. In mânile comerciantului particular de băuturi spirtuoase, crâşma e astăzi mijlocul cel mai puternic de exploatare, a claselor noastre muncitoare. Prin concurenţa aprigă ce şi-o fac crâşmarii actuali, ei înlesnesc vânzarea pe credit şi în schimbul unor obiecte de prima necesitate, cari servesc mai ales hranei ţăranilor noştri, contribuind astfel la răspândirea viciului beţiei. Şi tot concurenţa îi sileşte de a vinde marfa cea mai proastă, rachiurile cu totul necurate, cărora li se drege gustul de esenţe, cari sunt adevărate otrăvuri. Astfel poporaţia noastră rurală, *cu ştiinţa şi consimţimântul acelor competenţi,* e lăsată la discreţia tuturor crâşmarilor, în cea mai mare parte străini, cari o exploatează cum li-i voea, plătind numai dările cuvenite.

Pentru modul de a proceda al claselor noastre dirjgente faţă cu ţăranii, chestiunea alcoolismului e plină de învăţăminte.

De ani întregi alcoolul este debitat în stare cu totul brută, şi statul nici nu se gândeşte să silească pe proprietarii de

velniţi ca să-şi procure aparate sistematice de distilare. Crâşmarii adaugă băuturilor, astfel fabricate, tot soiul de esenţe otrăvitoare, ca *ether sulfuric* şi altele, şi nimeni nu intervine pentru a pune capăt acestui abuz. Iar în momentul când se dă alarma şi se iau oarecari măsuri de apărare, politicianii noştri intervin în favoarea crâşmarilor şi a fabricanţilor de spirt. Măsurile hotărâte se revoacă, sau se zădărnicesc, şi astfel *clasele noastre dirigente, pentru a nu-şi compromite interesele, încuviinţează de ani întregi otrăvirea sistematică a poporaţiei noastre muncitoare.* Şi e cu totul caracteristic pentru teoria ce susţinem, că actuala organizaţie nu profită mai ales decât claselor dirigente, în paguba ţăranilor, faptul că, în anul 1893—1894 de-o pildă, statul nostru s'a folosit, din taxele comunale de acciz, cari se percep mai ales asupra băuturilor spirtuoase, cu 5.673.773 lei, pe când în acelaş timp, s'a acordat învăţământului rural numai 4 080.798 lei. Iar numărul învăţătorilor rurali, în toată ţara împreună cu Dobrogea, a fost de 3.741, şi numărul crâşmarilor peste tot prin comunele rurale, de 17.520. Cu alte cuvinte, din tâmpirea alcoolică a ţăranului, statul nostru se foloseşte cu cinci milioane de lei, şi pentru luminarea sa, ea nu-i acordă decât patru milioane. Şi pe când trei mii de bieţi învăţători sunt chemaţi să susţie lupta pentru lumină şi moralitate, şeptesprezece mii de crâşmari — presupunând se înţelege cazul cel mai fericit că nu se întâmplă nici o dezertare din partea învăţătorilor în rîndurile armiei duşmane — răspândesc întunerecul şi corupţiunea.

Această stare de lucruri, nu mai poate să dureze.

Monopolul alcoolului, vânzarea băuturilor spirtuoase, în sticle pecetluite, de către agenţii regiei, a căror număr va fi limitat, este singurul mijloc pentru a împăca interesele fiscale ale statului, cu interesele superioare ale sănătăţei şi ale moralităţei publice. Sticla pecetluită va garanta absoluta puritate a alcoolului debitat. Agenţii regiei fiind ca nişte funcţionari retribuiţi, vor fi siliţi să vândă băuturile pe bani numerătoare. Iar statul va compensa reducerea consumaţiei alcoolului, ce va trebui să se producă, prin urcarea preţului şi prin foloasele ce le va avea dela stârpirea contrabandei, aşa că veniturile sale din băuturile spirtuoase, în loc să scadă, se vor spori. E vorba

dar de a impune această reformă politicianilor noştri, cari o înconjoară cu spaimă, pentrucă loveşte în interesele crâşmarilor şi ale ţuicarilor, adică în propriele lor interese politice. Dar e o anomalie prea crudă ca statul să trăiască din exploatarea şi din răspândirea viciului celui mai ucigător al veacului, creându-şi venituri din istovirea puterilor de producere şi din împuţinarea contribuabililor. Acest sistem financiar *prădător* va trebui dar să dispară în scurtă vreme, cu toată opunerea celor interesaţi.

In strânsă legătură cu lupta în contra alcoolismului este aplicarea legei care opreşte pe evrei de a locui pe la sate, precum şi a tuturor legilor de apărare împotriva evreilor.

Inrâurirea vătămătoare a elementului evreesc, mai ales asupra poporaţiei rurale, e astăzi un fapt recunoscut de toată lumea. Şi el rezultă în mod pe cât se poate de clar din datele statistice. *In contact cu evreii poporaţia creştină degenerează şi scade.* Cauzele acestui fenomen asupra căruia nu mai poate fi îndoială, sunt dealtmintrelea uşor de aflat. *Evreul nu contribue întru nimic la producerea directă a bogăţiilor, dar el este un agent de exploatare neîntrecut.* Pe când muncitorul român îşi istoveşte puterile, pentru a produce bunurile, evreul îşi cruţă pe ale sale, aşteptând numai să speculeze munca producătorului.

Dacă e *arendaş*, îi cumpără munca sa pe nimic, îi măsoară strâmb, îl hrăneşte cu porumb stricat, îi plăteşte *cu ţidulă la crâşmă*, supuindu-l astfel unei îndoite exploatări, şi îndrumându-l către patima ucigătoare a beţiei.

Dacă e *crâşmar*, îl aşteaptă în coastele satului, cu două trei gărăfi de rachiu, cu câţiva covrigi colbăiţi, îi pune să-i cânte, îl măguleşte cu vorbe frumoase, şi după ce l-a desbrăcat de tot ce are, îl necinsteşte, scoţându-l în marginea drumului poate chiar cu ajutorul domnului primar, însărcinat cu paza ordinei. Iar în zilele lungi de iarnă, când ţăranul nu are nici o ocupaţie şi nu câştigă nimic, tot porumbul ce i-a mai rămas, tot untul şi brânza, toate păsările şi ouele, tot ce ar putea să-i servească de hrană, cu un cuvânt, trece în crâşma jidanului, în schimbul rachiului otrăvit care-l omoară pe ţăran şi pe copiii săi.

Dacă se zice *negustor* în sfârşit, cu câţiva coţi de pânză proastă

de americă, cu câteva *mintene* de bumbac vătuite cu câlţi sau cu păr de bou, cu încălţăminte rău făcute din pielea cea mai rea, cu tulpane şi cituri putrede, dar bătătoare la ochi, cu toate aceste fabricate, de proastă calitate, şi cari nu costă aproape nimic — dar *despre a căror valoare economică ţăranul nu-şi dă seamă* — el scoate cel de pe urmă ban din punga muncitorului, pe care acesta l'a adunat cu trudă amară.

Cu alte cuvinte, ţăranul îşi istoveşte puterile muncind din greu, dar când e vorba de a se folosi de munca sa, reparând pierderile de puteri ce i-a cauzat producerea bogăţiilor, prin restituirea unei hrane sănătoase şi a unui traiu omenesc, evreul arendaş, crâşmar sau pretins negustor, care nu a muncit nimic, păstrându-şi toată vigoarea, vine singur să se folosească de tot fructul ostenelelor sale. Şi exploatarea evreului, cu atât mai primejdioasă, cu cât se prezintă sub forme mai blânde.

Evreul, la început mai ales, nu brutalizează pe ţăran, de frică şi din spirit de speculă, pentru a-l putea exploata mai cu înlesnire. Mai mult încă, evreul plăteşte, în aparenţă, preţuri mai bune pe muncă. Dar el ştie să-i ia banii ce-i dă, prin alte mijloace, de cari creştinii, afară de rari excepţiuni, nu se pot servi.. Ţăranul însă, care nu-şi dă bine samă de toate aceste meşteşuguri, luat cu blândeţă, nu priveşte pe evreu tocmai cu ochi aşa de răi. Dar exploatarea aceasta îi seacă puterile pe încetul. Sărăcia hâdă se apropie de casa lui. Peste curând, gospodarul voinic şi cuprins de altă-dată, care insufla respect, ajunge proletar, secătuit de vlagă, care nu mai poate trăi decât din mila exploatatorului său. Şi atunci evreul, în care ura de rasă şi fanatizmul religios sunt aşa de puternice, stăpân absolut asupra locuitorilor tâmpiţi de vicii şi de mizerie, devine lacom până la cruzime şi brutal până la crimă. Şi precum e de toţi ştiut că pe unde a trecut arendaşul evreu pământurile au rămas istovite, pădurile şi livezile s'au stârpit şi acareturile au căzut în ruină, asemenea şi poporaţia rămâne pe urma lor săracă, slăbită şi demoralizată.

Aşa fiind *ferirea poporaţiei noastre rurale, de orice contact cu evreii, este una din condiţiunile cele mai de căpitenie pentru îmbunătăţirea soartei sale.*

In vederea realizării acestui scop trebue numai decât să

facem *o lege care să opreassă pe evrei de a mai lua moşii în arendă,* începând cu moşiile statului. La Inceput, o asemene măsură ar putea să producă oare-care scădere a arenzilor. Dar în scurtă vreme, ele se vor urca prin jocul liber al concurenţei între arendaşii *români.*

Pe lângă aceasta, *legile de apărare împotriva evreilor trebue să se aplice cu rigoare.* Până acuma, toate măsurile votate în contra lor, au fost numai pe atâtea izvoare de îmbogăţire pentru clasele dirigente. Senatori, deputaţi, prefecţi, primari, subprefecţi, poliţai, epistaţi şi până la cel de pe urmă gardist, toţi s'au folosit din încunjurarea şi din neaplicarea legilor în contra evreilor. De aice rezultă însă o situaţiune din cele mai primejdioase pentru noi. Căci *în drept,* şi pe hârtie, noi suntem poporul cel mai antisemit de pe lume. Şi *de fapt,* nicăiri evreii nu trăesc mai la îndămână ca în ţara noastră, după cum o dovedeşte atât năvălirea lor în ţară, cât şi înmulţirea lor prin excedentele naşterilor. Cu puţină cheltuială, şi care intră oare-cum în spesele generale ale afacerilor, ei ştiu să cotească toate legile. Dar e timpul ca o asemene ruşinoasă stare de lucruri să înceteze. Şi ea nu va înceta decât atunci când clasele noastre dirigintc se vor pătrunde de primejdia care ne ameninţă, şi vor înceta de a mai precupeţi interesele poporului nostru, cele mai grave.

Pentru aceasta însă — şi aici vom încheea observaţiunile noastre asupra modului cum s'ar putea dezlega problema care ne preocupă de a face ca organizaţia noastră să profite claselor noastre muncitoare — *e de neapărată trebuinţă de a ridica nivelul de cultură al claselor noastre dirigente.*

A ridica nivelul de cultură a unui popor nu însemnează însă, pentru profesor, predarea unor materii în mod cu totul mecanic, fără de altă preocupare decât acea curat formală, şi pentru elev, învăţarea lor pe din afară, în vederea dobândirei unei diplome, care-i va deschide calea budgetului. Cultura, în înţelesul acesta, vrea să zică dezvoltarea tuturor însuşirilor sufletului şi ale minţei, trezirea talentelor şi formarea caracterelor. Iar problema pe care trebue se o dezlege şcoala, este de a scoate, din suma de tineri ce i se pune la dispoziţie, *maximum* de energie şi de inteligenţă, cu putinţă într'o epocă dată.

Lesne se poate înţelege, în adevăr, că numai acele clase dirigente, a căror minte va fi devenit cuprinzătoare şi fertilă, a căror sentiment de datorie va fi neadormit, a căror suflet va arde pururea de focul sfânt al entuziasmului pentru *bine*, pentru *frumos*, şi pentru *adevăr*, numai aceste sunt folositoare claselor de jos, cari le întreţin cu munca lor. Şi tot aşa de sigur e, că aceste rezultate nu se pot dobândi decât dacă vom privi învăţăturile din şcoală, ca *mijloc* nu ca *scop*, precum se face astăzi. Aşa fiind, *nu buchea cărţei va trebui să fie lucrul de căpetenie, ci înţelesul ei, nu forma ci fondul, nu memoria ci judecata.*

Cu programele sale prea încărcate, uitând adagiul — *non multa sed multum* — şi cu obiceiul învăţărei pe din afară, şcoala noastră secundară însă, se ţine mai mult de buche decât de înţeles, se preocupă mai mult de formă decât de fond, şi cultivă mai mult memoria decât judecata. In asemene condiţiuni, fireşte că tinerii cari părăsesc băncile şcoalei nu pot să aibă decât o valoare cu totul relativă, unii fiind mai în curent cu materiile învăţate decât ceilalţi, iar din punctul de vedere a unei adevărate culturi, şi a putinţei oricărei dezvoltări ulterioare, valoarea lor este aproape nulă.

Astfel pregătit, tineretul acesta presumpt *matur*, şi cu pretenţii în consecinţă, ajunge la Universitate. Şi aici însă el cade victimă aceleiaşi metode greşite. Căci modul de recrutare a personalului învăţământului nostru superior, prin mijlocul concursului, care ne sileşte de a cuprinde întregul câmp al unei ştiinţi, în dauna pătrunderei sale şi a oricărei specializări, care singură dă rezultate, a făcut să triumfe, în cele mai multe cazuri, tot memoria sterilă asupra inteligenţei roditoare, iar buchea sfârşind prin a ucide înţelesul, a lăsat forma lipsită de orice fond serios.

Aşa se explică pentru ce, până acuma, noi nu am intrat încă în mişcarea intelectuală a apusului, cu lucrări de valoare şi pentru ce mai ales, din punctul de vedere ştiinţific, ţara noastră ni este aproape necunoscută, cu tot aparatul de cultură pe care-l întreţinem cu multă cheltuială. Şi tot în modul acesta se poate explica, ceea ce este cu mult mai grav, pentru ce în toate manifestaţiunile vieţei sale publice, dela mişcările studenţimei şi până la activitatea partidelor, dela purtă-

rile tânărului şi până la faptele bărbatului, poporul nostru e aşa de puţin statornic.

Tinereţa are un capital de energie şi de puteri care cere să se cheltuiască numai decât. Când şcoala însă nu ştie să stăpânească acest neastâmpăr generos al vârstei, când ea nu ne introduce în lumea nemărginită a ideilor, în care mintea noastră să se acufunde nerăbdătoare, stăruind să afle *adevărul*, când ea nu ne ridică pentru câtva timp, mai presus de egoismul nostru şi deasupra mizeriilor acestei lumi trecătoare, arătându-ni *frumosul*, în strălucirea sa eternă, intrând în lupta crâncenă a vieţei, cum vom putea oare să avem stăruinţa şi dezinteresarea de care e nevoe, pentru a realiza *binele*, prin atâtea greutăţi? Căci studentul de astăzi, e cetăţeanul de mâine, şi când nu se supune, la tinereţe, unei discipline intelectuale serioase, când nu s'a deprins, de timpuriu, să dobândească rezultate prin muncă stăruitoare, pătrunzând în adâncimea lucrurilor, şi când nu a învăţat, în anii cei mai generoşi ai vârstei, să se jertfească unor scopuri ideale, ce valoare mai poate să aibă pentru activitatea practică? Aceeaşi superficialitate şi lipsă de avânt moral îl va urmări fireşte în toate acţiunile vieţei sale de mai târziu, ca om politic, nepregătit şi fără nici un fond serios, ca profesor lipsit de conştiinţa datoriei, ca funcţionar prevaricator şi leneş. Iar clasele muncitoare, massa generală a poporului, care se trudeşte, să întreţie, cu strâmtorarea sa, asemeni conducători, trebue să îngenuncheze dela o vreme sub povara atâtor greutăţi, dela cari nu se foloseşte cu nimic. Căci progresele pe cari le realizează un popor, sunt ca vaporii de apă răspândiţi în atmosferă. Precum e nevoe ca aceştia să se condenseze în păturile de sus ale atmosferei, pentru a cădea mai apoi ca o ploae binefăcătoare asupra pământului, asemenea progresele, răspândite ici şi colea în straturile de sus ale unui popor, trebue să ajungă a avea statornicie şi consistenţă, pentru a se revărsa dela dânsele ca o ploae de binefaceri asupra straturilor de jos. Şi precum ogoarele se usucă de secetă dacă ploaia nu vine să le răcorească, asemenea clasele muncitoare se sting de mizerie, când clasele dirigente nu ştiu să-şi facă datoria.

Din acest punct de vedere reforma radicală a învăţământului nostru secundar şi universitar, simplificarea programelor,

părăsirea sistemului greşit a învăţărei pe din afară, suprimarea concursului sau admiterea la concursurile pentru catedrele universitare numai a acelora din candidaţi, cari vor dovedi, prin lucrări serioase că sunt oameni de ştiinţă, va contribui desigur într'o măsură foarte largă la rezolvirea problemei care ne preocupă, de a face ca organizarea noastră socială să profite şi ţăranilor noştri, cu a căror trudă se întreţine.

XII. O nouă direcţie

Nefiind vorba de a întocmi un program de reforme agrare, atât e de ajuns pentru a caracteriza *direcţia* în care urmează să ne îndrumăm activitatea pe viitor. Şi lucrul de căpetenie va fi întotdeauna expunerea principiilor, formularea doctrinei, indicarea direcţiei, nu desfăşurarea programului.

Programul nu-i, în adevăr, decât semnalarea unor trebuinţi ale naţiei şi arătarea mijloacelor, legislative sau administrative, pentru îndestularea lor. El nu conţine, în sine însuşi, *legitimarea*, nici a trebuinţelor ce se semnalează, nici a măsurilor ce se propun. Trebuinţele unui popor sunt însă multiple, mijloacele pentru a le satisface, diferite, minţile oamenilor, nu toate deopotrivă. Programele ce se prezintă sunt dar, în principiu, nenumărate. E vorba de a se şti, prin urmare, care sunt, într'un moment dat, trebuinţele cele mai urgente, cari sunt măsurile cele mai potrivite pentru îndestularea lor, care e programul, însfârşit, căruia trebue să-i dea aprobarea sa, un popor întreg, sau cel puţin o categorie de oameni.

Pe lângă aceasta, programul prin chiar natura sa e *mărginit*. El nu poate să cuprindă decât un număr de reforme limitat prin cercul unor necesităţi anumite, şi nu are decât o însemnătate trecătoare, momentană. După desfiinţarea sa, adică după îndestularea trebuinţelor în vederea cărora fusese întocmit, va fi nevoe, se înţelege, de alt program, de o nouă orientare a spiritelor.

Este evident dar că, dacă un partid are nevoe de program pentru a şti cari sunt aspiraţiunile sale, un popor, în întregimea sa, nu se poate conduce după programe. El are trebuinţă de *norme statornice de purtare*, de idei cari să-i lumi-

neze calea dezvoltărei dela punctul său de plecare, şi până la ţinta către care se îndreaptă. Numai în modul acesta va fi în stare să se călăuzească în mijlocul atâtor încercări de a i se arăta drumul cel adevărat al fericirei, în direcţiile cele mai opuse.

Aceste norme statornice, nu se pot afla decât în *expunerea lămurită a principiilor*, şi în *formularea precisă a doctrinei* în numele căreia se prezintă acei cari vor să conducă destinele sale. Căci principiile, ca cele dintâi elemente ale gândirei, trăiesc din propria evidenţă, şi ca generalizări, sunt *nemărginite*. Iar doctrina, fiind sistematizarea principiilor după nevoi, poartă în sine însăşi *legitimarea* sa.

Expunîndu-şi fiecare principiile, se va şti ce idealuri urmăreşte şi cari sunt tendinţele spiritului său. Formulându-şi doctrina, se va vedea lămurit întrucât sistematizarea încercată a principiilor, corespunde nevoilor. Şi astfel spiritele se vor putea grupa, după natura lor şi după necesităţile ce vor voi a satisface.

In statele democratice, unde poporul e chemat să se cârmuiască singur şi unde el e stăpân pe destinele sale, nimic nu poate fi mai stricător ca zăpăcirea minţilor. Căci un popor are nevoe ca toate energiile de cari dispune să se cheltuiască în folosul satisfacerei imediate a trebuinţelor sale cele mai urgente, fără de a pierde din vedere idealurile mai îndepărtate. Urmărirea unor scopuri fără legătură cu aceste trebuinţi însă, sau chiar în contrazicere cu dânsele, şi preconizarea unor mijloace în nepotrivire cu împrejurările, poate să-l îndrumeze, câte odată pe căi greşite către peire. In tot cazul: *învrăjmăşirea spiritelor asupra unor chestiuni sterile, zădărniceşte o sumă de puteri, cari ar putea să contribue la deslegarea problemelor folositoare pentru toţi.*

In faţa nedumerirei primejdioase în care se află clasele noastre dirigente asupra adevăratelor interese ale acestui popor şi faţă cu lipsa desăvârşită de direcţie în politică, am zis, la începutul acestui studiu în care ne ocupăm de clasele muncitoare rurale, că numai o cercetare amănunţită a lucrurilor ni va permite să ieşim la lumină. Silinţele noastre de a ne lămuri asupra stărei ţăranilor noştri, în sânul civilizaţiei pe care am improvizat-o în ultimele decenii, fiind astfel pornite din

convingerea că şi interesele acestei clase, cea mai numeroasă şi mai interesantă şi aproape singura clasă pozitivă, în ţara noastră agricolă, au fost pururea nesocotite de către conducătorii noştri organizaţi în partide, era firesc să ajungem a ne diferenţia de dânsele. Şi aceasta era chiar ţinta către care năzuea întreaga noastră cercetare, ca în spre încheerea sa logică. Nu e mirare dar de a vedea că, asupra acestei însemnate chestiuni ne deosebim, cu totul şi ca *metodă* şi ca *doctrină* de partidele în fiinţă.

Ca *metodă*, dezrobindu-ne de sub înrâurirea formelor streine şi a principiilor luate de prin cărţi scrise aiurea, noi căutăm să ne întoarcem privirile către nevoile reale ale acestui popor, scoţând normele noastre de purtare din observarea faptelor din ţară dela noi: în deosebire de partidele existente, cari nu fac decât să *copieze* de ani întregi, fără nici un spirit critic, instituţiile apusului, şi să urmeze tuturor mişcărilor sale, în dauna îndestulărei propriilor noastre trebuinţi.

Aşa s'a făcut că, pe când *liberalii* şi *conservatorii* se sfădeau împrejurul principiilor constituţionale, dându-ni „*Constituţia cea mai liberală din lume*“ — deşi poate tocmai din această cauză cea mai puţin liberală, pentru poporul nostru, care nu ştie să se servească de ea — comerţul şi industria, adevăratele izvoare de tărie ale unei ţări, lăsate fără nici o apărare, au trecut încetul cu încetul în mâinele străinilor, surpându-se astfel temelia însăşi a organizărei de stat ce ni-o dădeam, şi *care nu poate să existe fără o puternică clasă de mijloc naţională.*

Aşa se face astăzi că, pe când *democraţii* noştri se preocupă de *votul universal* şi de *îngrădirea şi restrângerea prerogativelor şi atribuţiilor regelui* — mânându-ne astfel pe de o parte la despo'ia partidelor şi pe de altă parte la anarhie desăvârşită, — oraşele noastre continuă a se desnaţionaliza şi poporaţia rurală se stânge.

Intrucât se atinge mai în special de ţărani, grupul *democrat-radical*, închipuidu-şi, se vede, că un program politic e o înşirare de deziderate platonice, copiate de undeva, şi fără nici o legătură cu nevoile timpului şi cu putinţa sa de a le aduce întru îndeplinire, vine să reclame *împroprietărirea continuă şi perpetuă*, fixarea *maximului* preţurilor arendei, fixarea *maximului* orelor de lucru într'o zi pentru tot felul de muncă la câmp, la

pădure, în sat, *desfiinţarea tuturor impozitelor îndirecte*, precum a impozitului asupra tutunului, a vinului, a *alcoolului*, şi altele de acest soiu, care nu au nici o valoare practică şi multe chiar nici o valoare teoretică, precum ar fi de pildă fixările de maximuri şi de minimuri de cari programul acestui *partid* e atât de bogat. (Vezi *Programul Democrat-Radical* — Bucureşti 1890).

Cât despre *partidul social-democrat al muncitorilor din România*, cu mult mai înaintat chiar decât partidele social-democrate din alte ţări, *cari nicăiri nu au ajuns încă să poată organiza clasele muncitoare rurale*, cu totul refractare până astăzi propagandei socialiste, în lipsa unui proletariat industrial numeros, se încearcă să aplice, *faţă cu ţăranii* noştri, tactica, întrebuinţată de către socialiştii din apus, pentru a trezi muncitorimea dela oraşe, chemată *să răstoarne* starea de lucruri actuală, uitând cu totul mai întâi că *nu la noi în ţară* se va schimba ordinea socială, când va veni vremea să se schimbe; în al doilea rând, că *nu proletariatul agricol* e menit să dea cea dintâi lovitură stăpânirei capitaliste; şi în sfârşit, că *nu propaganda ideilor pregăteşte masele şi le organizează, ci îndeplinirea condiţiunilor economice corespunzătoare*, fără care orice propagandă de acest soiu nu poate să ducă decât cel mult la răzvrătire fără folos, după cum am arătat mai pe larg în scrierea mea: *Generaţia dela 48 şi Era Nouă*. Cap. V. (Iaşi 1889).

Cu ochii aţintiţi asupra mişcărilor democratice din apus, buimăciţi de teorii străine, se înţelege că democraţii noştri trebue să nesocotească cu desăvârşire nevoile adevărate ale poporului nostru. Numai aşa se explică faptul straniu că de ani întregi *alcoolismul*, otrăvirea sistematică a poporaţiei noastre cu rachiuri rău curăţite şi falşificate, face victime numeroase tocmai în rândurile claselor de jos, fără ca aceasta să fi atras îngrijirea democraţilor noştri, cari pretind că li reprezintă interesele. Numai aşa se explică iarăşi, cum s'a putut ca de zecimi de ani poporaţia ortodoxă să se stingă pe la oraşe, ş abia să se înmulţească pe la sate, fără ca *adevăraţii amici a poporului*, cari visează votul universal, opt ore de muncă, parţiciparea la beneficii, minimuri de salarii, maximuri de ore de lucru, despărţirea bisericei de stat, laicizarea tuturor şcoalelor,

electivitatea magistraturei şi a tuturor funcţionarilor, întemeiarea de burse ale muncei, emanciparea femeilor şi altele asemene, să fi căutat a-şi da seamă de cauzele acestei anomalii.

Aceasta dovedeşte că *soluţiunile democratice* din Franţa sau de aiurea, nu sunt în stare să deslege problemele sociale din România, şi că acei cari nu se prezintă de cât cu astfel de *soluţiuni,* copiate de prin cărţile sau de prin gazetele streine, nu au dreptul să se numească *democraţi* în ţara românească.

Din toate aceste se poate vedea însă, că *metoda* de până acum a partidelor noastre, fără deosebire, a fost pururea de a copia, în mod servil, formele de cultură ale apusului, urmând tuturor mişcărilor sale. Aşa s'a întâmplat în trecut, când cele două partide nu au făcut de cât să ne înzestreze cu instituţiile cele mai înaintate ale popoarelor industriale, fără de a ţinea seamă nici de însuşirile poporului nostru, nici de nevoile sale adevărate, nici de tradiţii. Aşa se întâmplă astă-zi, când *pretinşi democraţi* se trudesc să agite *probleme fără nici o legătură cu faze de dezvoltare în care ne aflăm.*

De aici rezultă însă, pentru prezent, că noi nu avem încă un *partid democrat naţional,* ci numai *copii după modelele democratice străine,* fără nici o legătură cu nevoile reale ale ţării.

In contra acestei metode greşite, care stăpâneşte de multă vreme activitatea politicianilor noştri, noi pretindem că a venit vremea să ne ridicăm, lăsând la o parte teoriile abstracte şi căutând a studia cu îngrijire împrejurările în cari trăim, pentru că din cunoaşterea lămurită a trebuinţelor noastre, să scoatem norme de purtare sigure, devenind noi înşine factori de cult ră.

„Această stare de lucruri, scriam cu vre-o şepte ani în „urmă, nu mai poate să dureze. Poporul român voeşte să „trăiască din propria sa viaţă, nu să fie numai un parazit al „unor organizări streine, şi problema care ni se pune în po- „litică, precum şi în literatură, este *de a deveni noi înşine „factori de cultură,* deosebiţi de ceilalţi. Pentru aceasta, vom „trebui, mai întâi de toate, să ne ferim şi pe viitor de a copia „numai formele culturei străine, precum am făcut-o până acum, „fără ca să ne mai întrebăm, dacă aceia ce căutăm a intro- „duce la noi în ţară, este şi potrivit cu nevoile şi împreju-

„rările noastre deosebite". *(Vezi Generația de la 48 și Era nouă.* Cap. VII).

— Deosebindu-ne astfel *ca metodă* de partidele existente, e firesc să ne deosebim de dânsele şi *ca doctrină,* care nu-i, după cum s'a zis, de cât sistematizarea unor principii sociale sau politice, după nevoi. Şi este evident că, întru cât ne priveşte, în sistematizarea aceasta, vom căuta să nu jertfim nevoile noastre principiilor abstracte, precum contrariul se poate afirma, chiar de pe acum, de celelalte partide, pe temeiul faptelor arătate. Aici însă, trebue să facem o distincţie întru cât se atinge de modul cum ne prezintăm faţă cu diferitele partide.

Am văzut în adevăr, că din punctul de vedere ideal, nu mai este absolut nici o deosebire între cele două partide istorice. *Ce vor conservatorii, ca conservatori, și ce vor liberalii, ca liberali, nu se știe.* După isprăvirea luptelor constituţionale prin adoptarea actualei organizări de stat, a cărei baze sunt democratice, *partidul liberal și partidul conservator, nu și-au mai dat osteneală să-și sistematizeze principiile după nevoile actuale ale poporului nostru.* Ele au rămas dar fără doctrine proprii, şi ca partide practice de guvern, se mulţumesc să procedeze, nu după principii, ci în mod cu totul empiric, după necesităţile momentului. Şi această lipsă de preciziune în domeniul ideal, partidele noastre o ispăşesc prin nestabilitatea materială a hotarelor lor.

Când sunt la guvern, budgetul statului nu mai e îndeajuns de încăpător pentru a cuprinde pe toţi partizanii *convinși,* producându-se o îmbulzală, dăunătoare moralităţei publice, împrejurul funcţiunilor. Când sunt în opoziţie, nu li mai rămâne destule elemente pentru a-şi îndeplini cu folos misiunea lor de ponderare a puterei guvernului, în paguba normalei funcţionări a regimului nostru constituţional. In lipsa unor doctrine bine lămurite, cari ar lega pe unii şi ar exclude pe ceilalţi, fiecare poate să intre şi să iasă din partidele actuale, fără a i se putea aduce nici o bănuială. Căci ce principii se calcă astăzi când părăseşti pe liberali pentru conservatori, sau pe aceştia pentru acei dintâiu?

Intre cele două partide istorice nefiind dar de cât mai mult o deosebire *de situație,* de cât *de idei,* este evident că nu faţă

cu *doctrinele* acestor partide, cari nu sunt formulate, vom putea să luăm poziţie, ci confundându-le din acest punct de vedere vom trebui să deducem doctrina lor din modul de a se purta faţă cu deosebitele probleme cari interesează ţara. Aici însă, e nevoie să luăm oare-cum *rezultanta* modului lor diferit de purtare, după cum sunt la guvern sau în opoziţie. Căci lipsindu-li convingerile teoretice, cari înobilează orice activitate practică, partidele vechi au ajuns a nu mai fi de cât cadrele înăuntrul cărora se mişcă interesele personale ale politicianilor. Astăzi *puterea* pentru foloasele ei, este obiectivul tuturor, şi toate sunt subordonate acestui interes suprem al partidelor, de a dobândi puterea, sau de a o păstra.

In *opoziţie*, şi vorbind numai de chestiunea care ne preocupă suferinţele claselor noastre muncitoare rurale, pare că-i interesează peste măsură. Atunci ţăranul e *„talpa casei“*, temelia edificiului nostru naţional, care trebueşte întărită, atunci e vorba cu tot dinadinsul de *„îmbunătăţirea soartei ţăranilor“*.

La *guvern* însă, doctrina se schimbă. Atunci *nici întro ţară din lume nu s'a făcut mai mult pentru ţărani, ca în ţara românească*, iar îmbunătăţirea făgăduită a soartei ţăranilor se mărgineşte la crearea câtor-va spitale rurale mai mult, cu cari se fălesc politicianii noştri, fără să-şi dea seama, în suprema lor inconştienţă, că tocmai acestea sunt dovezile cele mai crude despre inanitatea întregului sistem, şi despre propria lor incapacitate.

Din aceea ce *spun* în opoziţie însă, şi din aceea ce *fac* când sunt la guvern, e uşor să ne lămurim asupra tendinţelor partidului liberal şi ale partidului conservator, între cari nu-i nici o deosebire.

Doctrina acestor partide, în lipsa unor formulări mai precise, vom trebui dar să o scoatem din *faptele* lor, din modul cum ştiu să îndestuleze trebuinţele reale ale acestei ţări. Expunând doctrina noastră, arătând prin urmare cari sunt aceste trebuinţi şi faptele lor fiindu-ni cunoscute, se va vedea întru-cât ne deosebim de dânsele şi în această privinţă. Cât despre cele două partide zise „democratice", ele se prezintă, fiecare cu programul său, şi putem dar la fiecare pas să arătăm care e modul lor de a vedea, in deosebire de al nostru.

Convingerea noastră este că întreaga dezvoltare a ţărilor

române din ultimele cinci sau şese decenii, care s'a făcut în cea mai mare parte cu truda ţăranilor noştri, aproape singura clasă producătoare în ţara noastră agricolă, nu a profitat decât mai cu seamă claselor dirigente. Rezultatul fatal al acestui *sistem prădător*, a trebuit să fie slăbirea claselor noastre muncitoare, slăbire care se manifestează în descreşterea poporaţiei, sau în înmulţirea ei prea înceată. *Problema care ni se impune astăzi cu necesitate, este dar de a întoarce ţăranilor noştri, în formă de servicii reale, o parte din munca ce o luăm dela dânşii în formă de impozite.* Şi uşor se poate înţelege, că dela rezolvirea acestei probleme atârnă viitorul nostru.

Este evident, mai întâiu, că un producător cu mijloace aşa de primitive, ca ţăranul nostru, care nu a învăţat să-şi cruţe puterile şi să se ferească de vicii, care nu-şi cunoaşte interesele şi nu are nici un spirit de prevedere, care nu s'a deprins măcar să se îmbrace şi să se hrănească mai bine, nu va putea să ducă multă vreme sarcinile unei civilizaţiuni atât de costisitoare. Intreaga clădire este ameninţată să se prăbuşească prin surparea temeliei pe care se ridică.

In al doilea rând, comerţul şi industria căzând aproape cu totul în mânele străinilor, oraşele deznaţionalizându-se şi lipsindu-ni astfel o clasă de mijloc naţională, clasele dirigente slăbesc pe fiecare zi, ne mai având de unde-şi înoi puterile. Conducerea statului e astfel ameninţată să treacă în alte mâni, şi poporul român să contribuie numai cu munca sa brută la întreţinerea unei civilizaţii în nepotrivire cu aspiraţiunile sale şi cu caracterul său deosebit. E nevoe dar să facem ca ţăranul să poată lua parte la ocârmuirea destinelor sale, ridicându-l din starea de mizerie în care se află astăzi, pentru a îndeplini, pe cât e cu putinţă, lipsa unei clase de mijloc naţionale. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât el este elementul etnic deosebit, care trebuie să fie purtător de cultură în ţările aceste şi nu clasele dirigente de pe la oraşe, cari sunt înstrăinate prin cultură şi, la unii, de o amestecătură de sânge prea recentă pentru a putea reprezinta, în toată curăţenia lor, tendinţele de rasă ale poporului nostru.

„Rezultă de aici, ziceam în scrierea citată mai sus, că pen-„tru a putea face ultimul pas ce ni mai rămâne de făcut,

„luând loc alăturea cu celelalte popoare civilizate, ca factori „de sine stătători ai lucrărei comune, trebuie mai întâi să ne „ferim de a fi şi pe viitor, aceia ce am fost în trecut, imita- „torii servili ai culturei străine. Şi fiindcă la noi în ţară sin- „gura clasă reală este clasa muncitorilor de pământ, apoi „către dânşii trebue să ne întoarcem privirile şi pe dânşii „trabuie să căutăm a-i dezvolta,căci ei reprezintă elementul „etnic deosebit, care poate să devie un factor de cultură de „sine stătător, atunci când însuşirile sale deosebite vor fi dez- „voltate cu îngrijire“,

„Către popor trebue să ne întoarcem privirile noastre, „pentrucă dela dânsul purced toate. El ni dă mijloacele ma- „teriale pentru dezvoltarea noastră şi din rândurile sale tre- „bue să iasă, prin urmare, şi factorii propăşirei, adică inteli- „genţele cari îl vor conduce. Căci numai acela care face parte „integrantă din popor, care este trup din trupul său şi suflet „din sufletul său, şi la care au lucrat generaţii întregi pentru „a-i forma caracterul, numai acela poate să înţeleagă idealu- „rile sale. Intr'ânsul vibrează şi se rezumă viaţa întregului „organism. Şi numai atunci când clasele superioare vor fi ca „ploaea, care dela cer vine şi la cer se întoarce în eternă „alternare, când ele în adevăr, din popor vor veni şi la po- „por se vor întoarce, numai atunci vom putea spune că am „devenit *un factor de sine stătător în opera de propăşire a „întregului*“. (Vezi *Generaţia dela 48 şi Era nouă.* Cap. VII. Iaşi 1889).

Urmând acestor convingeri, şi pentru a ne apropia cât mai curând de dezlegarea problemei care ne preocupă, noi credem mai întâi, că nu e reformă mai urgentă ca *reforma învăţământului nostru primar rural.* Statul care a dat aşa de puţin pentru ţăranii noştri, trebue să se hotărască a face sacrificiul acelor şese-zeci sau opt-zeci de milioane, ce se cer pentru ca şcoala rurală să nu fie numai o parodie.

In această privinţă putem spune că ne deosebim cu totul de partidele vechi, cari au lăsat pe ţăran în cea mai crudă neştiinţă, închipuindu-şi că necesităţi de asemene natură se pot îndestula cu nimicuri, sporindu-se budgetul învăţământului rural cu câteva sute de mii de lei, şi făcându-se câteva şcoli rurale mai mult pe fiecare an.

Asupra acestui punct ne deosebim asemenea de partidele democratice pentru cari reforma cea mai urgentă e votul obştesc în vederea căruia s'a înfiinţat chiar aşa numita *„liga pentru votul universal“*, pe când părerea noastră este că ori cât de liberale ar fi instituţiile noastre şi ori câte legi am face în favoarea ţăranilor, ele vor rămânea numai *forme fără conţinut,* întru câtă vreme ni va lipsi cultura corespunzătoare.

In al doilea rând, noi credem că e de neapărată trebuinţă *de a ridica nivelul de cultură al clerului* nostru, şi mai ales al preoţilor dela sate, îmbunătăţind soarta lor materială şi pregătindu-i pentru a li încredinţa învăţământul primar, pe cât e cu putinţă. *Preotul-învăţător* ni va permite să realizăm însemnate economii budgetare pe lângă că, şcoala şi biserica având aceeaşi direcţie, ele îşi vor da un sprijin reciproc şi poporaţia noastră se va deprinde să cinstească pe preot în învăţător şi pe învăţător în preot.

In deosebire de partidele noastre de guvernământ, care, în tot decursul dezvoltărei noastre, au lăsat preoţii fără nici o cultură îngrijită şi în cele mai proaste condiţii economice.

În deosebire de partidele democratice, cari nesocotesc cu totul acest factor, pentru noi, atât de însemnat de civilizaţie, şi cari cer laicizarea tuturor şcoalelor.

In al treilea rând, avem credinţă că numai *inamovibilitatea funcţionarilor administrativi,* cu condiţia de a li se cere o pregătire specială, va putea să ocrotească interesele, astăzi aşa de compromise, ale gospodăriei statului, de la care atârnă buna stare mai ales a claselor rurale.

In deosebire de conservatori şi liberali, pentru cari funcţionarii administrativi, sunt numai reprezentanţii intereselor lor politice, numindu-se în funcţie nu după însuşirile lor bune, după cinstea şi priceperea lor în afaceri, ci după vrednicia lor în alegeri.

In deosebire de partidul radical, care nu e în deajuns de lămurit în această privinţă, preocupându-se mai mult de asigurarea poziţiunei funcţionarilor publici în genere, de cât de interesele administrative ale ţării, şi acordând funcţionarilor distituiţi fără motiv dreptul de a apela la justiţie, ceea ce ni arată că nu de inamovibilitate poate fi vorba.

In deosebire de partidul social-democrat, care cere electivitatea funcţionarilor ceea ce ne-ar duce de-a dreptul la dezorganizarea statului şi la tirania unui funcţionarizm recrutat după întâmplăriie unei alegeri, şi căruia nu i se pune nici o condiţiune alta decât de a fi simpatic corpului electoral.

—In al patrulea rând, faţă de stricăciunile ce le face beţia la noi în ţară, mai ales în rândurile claselor rurale, noi cerem *înfiinţarea monopolului alcoolului*, vânzarea băuturilor spirtuoase de către agenţii regiei, în sticle pecetluite, singura măsură ce va garanta absoluta puritate a alcoolului, care va reduce consumaţia şi va şi va spori în acelaşi timp şi mijloacele financiare ale statului, pe lângă că va ocroti comerţul pământenilor în concurenţă cu străinii, întărindu-se astfel clasa de mijloc naţională.

In deosebire de partidele vechi, cari sacrifică de ani întregi atâtea interese, lăsând să se vândă rachiurile cele mai proaste, fabricate numai în velniţi primitive, şi adăogite cu tot soiul de esenţe otrăvitoare, numai pentru a nu se strica cu crâşmarii şi cu producătorii de ţuică, a căror importanţă electorală e cunoscută.

In deosebire de partidele democratice, cari cer desfiinţarea tuturor impoziteior indirecte şi anume a impozitului asupra alcoolului, fără de a se mai preocupa de răspândirea beţiei, care face atâtea victime şi e una din cauzele descreşterei poporaţiei noastre.

— In sfârşit, adânc convinşi că în contact cu evreii, element cu desăvârşire neasimilabil, poporaţia noastră rurală se demoralizează şi se stinge, noi credem că trebue să se *aplice cu rigoare măsurile în contra evreilor*, alungându-se de prin comunele rurale, sub orice pretext ar voi să se oploşască.

In deosebire de partidele vechi, cari nu au avut niciodată o linie de purtare bine hotărâtă şi statornică faţă cu dânşii, aşa că cu toate măsurile ce s'au votat în contra lor, ei au putut să cuprindă aproape întreg comerţul şi industria ţării, trăind la noi mai la îndemână decât ori unde aiurea, după cum o dovedeşte atât năvălirea lor în mare număr, cât şi înmulţirea lor prin excedente de naşteri.

In deosebire de grupul democrat-radical care, departe de a vedea întrânşii un element duşman poporului nostru, îi

primeşte în sânul său pentru a lua parte la conducerea destinelor neamului românesc.

In deosebire de partidul social-democrat, care nu se preocupă decât de lupta de clasă, problemă născută aiurea, a cărei deslegare e îndepărtată, şi căreia îi lipseşte bazele economice la noi în ţară, şi nesocoteşte cu desăvârşire lupta de rasă, dintre evrei şi români, a cărei însemnătate e actuală, şi care se traduce, în partea românilor, prin mii de victime pe fiecare an, învinşi în lupta pentru traiu.

Aceste câteva puncte mai însemnate din program, pe cari ne vom mărgini a le cita, ajung pentru a arăta că noi diferim cu totul, şi *ca doctrină* de partidele existente, diferenţiarea noastră de dânsele fiind astfel complectă.

Cu aceasta însă şi lucrarea de faţă î-şi găseşte încheerea sa firească.

Căci privind starea de nedumerire a claselor noastre dirigente şi lipsa desăvârşită de direcţie în conducerea afacerilor publice, am zis, la începutul acestui studiu, că numai o cercetare de aproape a împrejurărilor ne va scoate la lumină; că din studiarea dezvoltărei noastre economice, vor rezulta problemele noui cari se vor impune tuturor, şi că, faţă cu aceste probleme, fiecare va trebui să ia poziţie, închegându-se în modul acesta nouile grupări politice, bazate pe principii, şi prin urmare cu totul diferenţiate între dânsele.

Din studiarea amănunţită a dezvoltărei noastre economice, am văzut problemele cari trebue să se impună îngrijirei tuturor, şi pe baza acestor probleme ne-am diferenţiat cu totul de partidele existente.

Lucrarea de faţă se prezintă dar cu pretenţia de a stabili *o nouă direcţie* în politică, a cărei tendinţi sunt *naţionale şi democratice*.

— *Naţionale*, pentru că afirmăm cu tărie dreptul de a ne dezvolta după caracterul nostru etnic deosebit, şi nu recunoaştem alte interese, în marginile acestei ţări, de cât interese curat româneşti, adică ale rasei noastre proprii.

— *Democratice*, pentru că voim să ridicăm adevăratul element democratic al ţărei din starea de mizerie în care e lăsat de toţi, pregătind pe ţăranul nostru, prin cultură, şi prin îmbu-

nătăţirea stărei sale materiale, ca să poată lua parte la conducerea destinelor sale.

Urmând acestor tendinţi, noi avem încrederea că *noua direcţie* se va impune cât de curând, oricât ar fi de numeroşi protivnicii săi *de principii*.

Cât despre adversarii *interesaţi*, mulţimea lor nu ne spăimântă, căci interesele personale, prin însăşi natura lor, sunt chemate să se nimicească între dânsele: voind fiecare să se satisfacă pe sine şi pregătind astfel de-apururi izbânda *ideei*.

Iaşi, în ziua Cuvioasei Paraschiva 1895.

DATE COMPLEMENTARE[1])

I.

Extrase din discursul asupra proiectului de răspuns la Mesagiul Tronului, rostit în şedinţa adunării deputaţilor dela 28 Noembrie 1894

Acum voiu aborda paragraful al 3-lea, din proiectul de răspuns al d-lui raportor, care ni vorbeşte de starea internă, în următorul mod:

— „In politica internă, ne vom îndeplini cu sfinţenie mandatul „ce ni l-a încredinţat ţara. Criza agricolă, prin care trecem, „ne impune o îndoită luare aminte. Vom cerceta în chipul „cel mai conştiincios, însemnatele proiecte de legi, ce ni le „arată Mesagiul.

„In mijlocul momentanelor greutăţi economice ne este cu „atât mai bine venită înştiinţarea că budgetul Statului, pe „anul financiar expirat, s'a încheiat cu un excedent de peste „20 milioane şi să budgetul anului curent se va solda fără „deficit“.

Proiectul de răspuns al d-lui raportor constată dar criza de care suferim cu toţii şi găseşte mângâiere, în faptul unui excedent de peste 20 milioane.

Se naşte însă şi aci întrebarea dacă starea financiară a unei ţări poate să fie un semn după care trebue să ne călăuzim când voim să ne facem o idee despre starea adevărată de progres, în care se află o naţie? Starea de înflorire a finanţelor, adică plata regulată a impozitelor şi acope-

1) Vezi „Studiu Introductiv“, pag. 211.

rirea cheltuelilor de venituri, dovedeşte în tot cazul numai o bună administraţiune financiară, dar nu prosperitatea populaţiunei, care plăteşte impozitul. Căci, dacă neplata impozitului este un semn învederat de extremă mizerie, plata regulată a impozitelor nu este o dovadă de prosperitate, căci fie-cine se grăbeşte să-şi plătească dările, pentru a scăpa de execuţiunea silită a perceptorului.

Intrucât se atinge de acoperirea cheltuelilor de către venituri, iarăşi trebue să recunoaştem că ea este un semn de bună administraţie financiară, iar nu un semn de bună stare a naţiei.

Şi din acest punct de vedere, cât priveşte administraţiunea noastră financiară, se înţelege că prezintându-se şi de astădată budgetul cu un excedent de 20 milioane, trebue să ne felicităm că avem în fruntea ministerului de finanţe un administrator şi un financiar atât de iscusit ca ministrul actual.

Dar cestiunea de a se şti care este semnul după care vom putea judeca prosperitatea unei ţări, rămâne nedeslegată, şi atunci, afirm încă odată că nu există de cât un singur semn, după care se poate şti în mod neîndoelnic, când o ţară este în prosperitate şi când dă îndărăt, şi aceasta este statistica populaţiunei, demografia.

Cu ocaziunea discuţiunei asupra monopolului alcoolului am avut onoare să aduc această cestiune inaintea d-voastre. Atunci însă am fost silit să o studiez numai dintr'un singur punct de vedere, având mai ales ca ţintă de a introduce reforma legei asupra băuturilor spirtuoase.

Comparând dar populaţiunea românească cu populaţiunea israelită, comparând judeţele din Moldova, unde alcoolismul este mai răspândit, cu judeţele din Valahia, am făcut un studiu fireşte mărginit al populaţiunei, de unde am văzut însă în mod destul de clar, că populaţiunea românească dă înapoi. Cu toate aceste, ar putea să fie încă dubiu, asupra cestiunei de a se şti, dacă în genere vorbind, populaţiunea scade sau creşte. Şi s'au făcut chiar obiecţiuni, s'a zis şi s'a crezut de unii, că nu stăm aşa de rău, după cum se părea din cele arătate de mine. Chiar D. ministru al cultelor, în răspunsul pe care mi-l făcea, a început a ni zice:

„Inainte de toate, însă, nu e tocmai exact că populaţiunea „la noi în ţară descreşte sau că măcar creşte încet"...

Vrea să zică, pentru d-l ministru al cultelor nu era exact că populaţiunea descreşte sau că, chiar creşte încet; şi dacă d-l ministru al cultelor, cu talentul oratoric care îl caracterizează, ar fi urmat să susţină această teză, de sigur că ar fi sfârşit prin a mă convinge şi pe mine, că nu stăm tocmai aşa de rău în privinţa populaţiunei. Nenorocirea numai este că d-l ministru al cultelor, imediat, abia după câteva momente, a făcut afirmarea exact contrarie. In adevăr, iată ce ni spune d-sa în aceiaşi cuvântare:

„Este dar exact ceeace spune d-l Cuza, că populaţiunea „noastră nu creşte destul de repede...“

Vrea să zică, d-l ministru al cultelor recunoaşte singur că afirmarea d-sale dintâiu nu fusese tocmai potrivită cu adevărul. Faptul acesta însă a contrazicerei d-sale a aruncat dubiu şi în spiritul meu, şi a trebuit să mă îndemn să studiez cestiunea mai pe larg, spre a'mi forma convingerea definitivă dacă populaţiunea românească şi populaţiunea ţărei în genere, merge înainte sau dă îndărăt.

Am să am onoarea să vă expun, rezultatul la care am ajuns. Căci eu cred că am găsit soluţiunea, formula definitivă, a cestiunei populaţiunei în ţară la noi, pe care am să o supun astăzi aprecierei D-voastre, arătând în acelaşi timp consecinţele sale precum şi mijloacele de îndreptare, cari cred că trebuesc luate, pentru a pune capăt odată acestei stări de lucruri nesuferite. Intorcând privirile către trecut, după studiul făcut de D. *Dr. Agappi: Cercetări demografice asupra populaţiunei României, şi în special asupra districtului şi oraşului Iaşi* (Bucureşti, 1876), constatăm următoarele, întru cât se atinge de mişcarea poporaţiei între anii 1844 şi 1873:

Anul	Numărul locuitorilor	Sporirea
1844	3.578.951	=
1854	4.000.000	421.049
1859	4 424.961	424.961
1873	4.839.929	414.968

Se poate, dar, vedea că în prima perioadă 1844—1859, creşterea a fost de *864.010*, pe când în a doua perioadă noi nu am mai avut decât o creştere de *414.968*.

Vrea să zică, în curs de 15 ani, începând cu anul 1859, — şi această dată este foarte importantă, — şi până la 1873, populaţiunea ţărei nu a mai crescut, cum crescuse în perioada dela 1844 până la 1859. Această scădere merge chiar până la o jumătate din plusul câştigat în cei 15 ani anteriori.

Pentru a ni face însă o idee şi mai clară despre starea de decădere a poporaţiei noastre, vom cita următoarea statistică din lucrarea importantă a d-lui *Dr. C. I. Istrati: O pagină din Istoria contimporană a României:*

ANII	Numărul		Excedentul născuţilor asupra morţilor	Câţi au murit la 100 de născuţi	Cu cât creşte la 100 poporaţia	Proporţia simplă a descreşterei
	Născuţilor	Morţilor				
1859—63	619.504	424.953	194.551	68.4	31.6	6
1864—68	697.446	590.792	106.654	84.7	15.3	3
1869—73	720.040	606.297	113.743	84.2	15.8	3
1874—78	784.589	695.908	88.681	88.6	11.4	2

Vrea să zică, în curs de două-zeci ani creşterea anuală a scăzut dela 6 la 3, şi în sfârşit la 2.

Dar, pentru a ne forma o idee încă şi mai precisă despre decăderea poporaţiunei noastre, trebue să mergem mai departe şi să vedem care este statistica recrutaţiei. In această privinţă e nevoe, mai întâi, să observăm talia care se cere pentru recruţi în diferite ţări.

Iată după *G. Morache: Traité d'hygiène militaire* (Paris 1874), talia minimum în principalele armate:

Rase germane	Prusia	1 m. 621
	sau excepţional . .	1 „ 569
	America de Nord . .	1 „ 600
	Anglia	1 „ 600
	Suedia	1 „ 608
	Baden	1 „ 570

Rase celtice amestecate.	Franța (idem România).	1 m.	540
	Italia	1 „	560
	Belgia	1 „	570
	Spania	1 „	560

Talia minimum, la noi în țară, e aceiași, dar ca în Franța; dar noi, din punctul de vedere al recrutației, stăm cu mult mai rău ca dânsa, după cum o dovedește următoarea tabelă a scutiților din Franța și România, la recrutația făcută în anul 1879:

Câți la 1000 de recruți:

	Franța	România
Scutiți de lege	169.6	367.6
„ pentru infirmități	102.3	148.7
Slabi de constituție	10.9	32.1
Nedesvoltați	—	40.6

Aceste cifre sunt destul de elocvente. Este de observat numai că în tabelele noastre statistice avem o rubrică — *nedezvoltați* — care nici nu există în tablourile de recrutare franceze.

Dar să luăm un județ, Râmnicul-Vâlcea, care trece de unul din cele mai bogate județe din țară, și să vedem care e starea poporației sale după statistica recrutației:

Râmnicu-Vâlcea

Rezultatul recensămintelor din anii 1869, 1874, 1879:

	Anii 1869	1874	1879
Talia cerută	1.57	1.57	1.54
1 Inscriși	1517	1890	1683
2 Examinați	1155	1890	1458
3 Primiți	359	349	810
4 Scutiți de lege	382	745	225
5 „ pentru talie	108	160	45
6 „ „ infirmitate	122	327	245
7 „ „ debilitate, nedezvolt.	205	109	358
8 Totalul 4º 6 și 7	327	436	603

Câţi la $^0/_{00}$ din examinaţi sunt:

	Anii 1869	1874	1879
1 Primiţi	310.8	290.4	555.5
2 Scutiţi de lege	330.7	394.1	154.2
3 „ pentru talie . . .	93.5	84.6	30.8
4 „ pentru infirmităţi .	105.6	173.0	168.0
5 „ „ debilitate, nedesvoltare	177.4	58.7	245.5
6 Totalul No. 4 şi 5 . .	283.0	231.2	413.5

„Vedem, dar, în mod palpabil, zice d-l Dr. Istrati, că nu-„mărul primiţilor creşte şi al scutiţilor de lege scade, ceeace „probează o mai mare sinceritate în facerea recrutaţiei“.

„Cu toate acestea, scutirile pentru infirmităţi au crescut „necontenit; căci, la 1869 erau 105.6 $^0/_{00}$, iar la 1864, 1730 $^0/_{00}$ „şi peste 11 ani, dela 1869, erau deja de 168.0 $^0/_{00}$.

„Deci această tristă stare nu face decât a creşte necontenit“.

Cât despre totalul scutirilor pentru infirmităţi, din tabela de mai sus, vedem că a crescut în mod constant, începând cu 283 pentru ca să ajungă la 443$_5$ adică la dublu peste abia 11 ani. Şi cu toate acestea, ceeace e mai trist, iată ce ni spune d. Dr. Z. Petrescu, în raportul său dela 1869:

„Populaţia acestui district se bucură de o bună stare, căci „acest judeţ este unul din cele mai avute prin prezenţa sali-„nelor, şi cu transportarea sărei locuitorii câştigă foarte mult.

„Nu am observat manifestaţiuni diatesei, tuberculoase, „scrofuloase, rachitoase sau palustre“.

Vrea să zică, aceasta este starea unuia din judeţele noastre cele mai bogate. Inchipuiţi-vă care poate fi starea populaţiunei din judeţele mai sărace.

D. Dr. Istrati, făcând şi D-sa statistica recrutărei şi constatând cum debilitatea s'a înmulţit în rândul recruţilor, zice:

„Amânaţii ca nefiind desvoltaţi, adică acei cari *nu întrunesc* „*condiţiunile normale, fisiologice ale vârstei lor*, ceeace pro-„bează, *pipernicirea, degenerarea rasei*, au crescut numai în „6 ani dela 11.5$^0/_0$ la 40.6 $^0/_0$, adică de trei ori mai mult.

„Aceasta e ceva spăimântător şi se presintă numai la noi, „căci celelalte naţiuni nu presintă această tristă particularitate“.

Aceasta este starea adevărată a țărei, după datele statistice.

Dacă întrebăm acum cari sunt părerile învățaților cari s'au ocupat de această cestiune, vedem că toți conchid că suntem amenințați de o adevărată degenerare a rasei noastre.

D. dr. Felix, în studiul ce l'a făcut în 1880, ca discurs de recepțiune la Academia Română, ni spune:

„Populațiunea României se înmulțește în o proporțiune cu „mult mai mică decât aceea a altor țări. România este, dar „amenințată de o depopulațiune relativă, care vatămă interesele ei cele mai vitale. Acest rău se află, deocamdată, într'un „stadiu în care se mai poate remedia; luând însă dimen-„siuni mai mari, transformându-se în depopulațiune absolută, „ea ar putea compromite viitorul Statului Român".

Aceasta este părerea șefului serviciului sanitar de astăzi.

D. Dr. Obedenaru, în dicționarul enciclopedic de științele medicale a lui Dechambre, vorbind despre țăranii noștri, zice:

„Sunt în mizeria fisiologică cea mai profundă. Intrec lo-„cuitorii din Sologne în toate punctele de vedere. Nu pot fi „comparați țăranii din câmpiile Dunărei-de-jos decât cu ne-„norociții țărani din mlaștinele pontine".

Iată în sfârșit, și părerea d-lui dr. Agappi, în scrierea citată:

„Atât în comunele rurale, cât și în cele urbane, în toate „anotimpurile, ca și în toate constituțiunile medicale, popu-„lațiunea română descrește, pe când cea israelită sporește".

Și acest spor al populațiunei evreești și al străinilor în genere, poate să explice, întru cât-va, creșterea mai mare a populațiunei noastre în ultimul timp.

Se pare, în adevăr, că starea populațiunei noastre s'a îmbunătățit în epoca dela 1880—1892. Excedentul, în epoca dela 1860—1869, a fost de 30.352; acest excedent, în anii 1870—1879 a scăzut la 18.993; s'a ridicat, însă, în perioada 1880—1892 la 58.632, adică s'a îndoit aproape în ultimii zece ani față de cei zece ani anteriori.

Acest spor al populațiunei nu trebue să ne bucure prea mult, însă, căci în acest timp a crescut și invaziunea străinilor în țară.

In anii dela 1861 până la 1865, au intrat, în total, 81.227 străini; media anuală a imigrărei fiind de 16.243.4. Păstrând

această medie şi pentru anii viitori, d. dr. Istrati ajunge la următorul rezultat pentru perioada 1861—1878:

	1861—1865 —	81.227
	1866—1878 —	259.926
Total . . .	1861—1878 —	341.153

Dacă admitem că la unire erau încă 300.000 străini în toată ţara, avem în total 641.153, şi ast-fel, dacă ţinem seamă de excedentul naşterilor, ar trebui să credem că astăzi avem o populaţiune străină, în ţară, de aproape un milion, la 5 milioane de locuitori.

Aceşti străini contribue, de sigur, şi ei la sporirea poporaţiei.

Inmulţirea străinilor însă, nu poate să fie privită ca un motiv de întărire al elementului românesc, care, mai ales, ne interesează.

Pentru a ni face, însă, o idee şi mai precisă despre starea de decădere a poporaţiei noastre, trebue să vedem ce loc ocupă ţara noastră în comparaţie cu alte ţări.

Iată trei tablouri în cari statele Europei sunt grupate după însemnătatea natalităţei, a mortalităţei şi a excedentelor de naşteri a morţilor în perioda 1865—1883:

S'au născut la 1.000 locuitori

1. Rusia	49.5
2. Croaţia şi Slavonia	45.3
3. Serbia	43.6
4. Ungaria	42.6
5. Wurtemberg	42.6
6. Saxonia	42.4
7. Polonia rusească	41.9
8. Bavaria	39.5
9. Imperiul german	39.-
10. Prusia	38.8
11. Austria	38.8
12. Baden	37.8
13. Italia	36.9
14. Turingia	36 8

15.	Olanda	35.9
16.	Finlanda	35.5
17.	Anglia	35.1
18.	Scoţia	34.7
19.	Alsacia-Lotaringia	34.-
20.	Spania	34.-
21.	Belgia	31.5
22.	Danemarca	31.5
23.	Norvegia	30.8
24.	Suedia	30.2
25.	Elveţia	30.2
26.	*România*	*29.7*
27.	Grecia	28.4
28.	Irlanda	26.4
29.	Franţa	25.2

Au murit la 1.000 locuitori

1.	Croaţia şi Slavonia	38.7
2.	Ungaria	38.2
3.	Rusia	35.7
4.	Wurtemberg	31.5
5.	Bavaria	30.6
6.	Spania	29.1
7.	Italia	29.1
8.	Saxonia	29.-
9.	Baden	27.3
10.	Finlanda	27.-
11.	Polonia rusească	26.8
12.	Serbia	26.7
13.	Germania	26.6
14.	*România*	*26.5*
15.	Turcia	26.5
16.	Alsacia	26.-
17.	Turingia	24.9
18.	Olanda	24.6
19.	Franţa	23.8
20.	Elveţia	23.2
21.	Belgia	22.4

22.	Scoţia	21.4
23.	Anglia	21.4
24.	Grecia	20.8
25.	Danemarca	19.7
26.	Suedia	18.9
27.	Irlanda	17.8
28.	Norvegia	17.2

Excedente

S'au născut mai mulţi de cât au murit la 1.000 locuitori

1.	Serbia	16.9
2.	Polonia mare	15.1
3.	Rusia	13.8
4.	Anglia	13.7
5.	Norvegia	13.6
6.	Saxonia	13.4
7.	Scoţia	13.3
8.	Germania	12.4
9.	Prusia	12.3
10.	Turingia	11.9
11.	Danemerca	11.8
12.	Suedia	11.3
13.	Olanda	11.3
14.	Wurtemberg	11.1
15.	Baden	10.5
16.	Belgia	9.1
17.	Bavaria	8.9
18.	Irlanda	8.6
19.	Finlanda	8.5
20.	Alsacia	8.-
21.	Italia	7.8
22.	Grecia	7.6
23.	Elveţia	7.-
24.	Croaţia	6.6
25.	Spania	4.9
26.	Ungaria	4.7
27.	*România*	*3.2*
28.	Franţa	1.4

Vrea să zică, trebue să zicem că printre statele Europei ocupăm locul cel de pe urmă, dacă ţinem seamă de numărul mare de străini din ţară de la noi.

Iată acum părerea lui *Toussaint Loua*, citat de D. Dr. Felix, după care poporaţia se va îndoi probabil:

In Anglia	în	72	ani
„ Finlanda	„	73	„
„ Rusia	„	76	„
„ Scoţia	„	81	„
„ Norvegia	„	81	„
„ Suedia	„	83	„
„ Germania	„	83	„
„ Olanda	„	86	„
„ Danemarca	„	93	„
„ Belgia	„	95	„
„ Grecia	„	112	„
„ Irlanda	„	113	„
„ Elveţia	„	148	„
„ Austria	„	155	„
„ Italia	„	160	„
„ Franţa	„	263	„
„ *România*	„	288	„

Aceasta ar fi, dar, starea poporaţiei din ţara noastră în comparaţie cu celelalte ţări ale Europei.

Un alt semn după care putem judeca starea de înflorire sau de regres a poporaţiei, e *viaţa medie.* Când mijlocia vârstei e mare, se înţelege că aceasta e un semn de bună stare a poporaţiei şi, când mijlocia e mică, ea dovedeşte că poporaţia trăeşte în condiţiuni rele de existenţă.

Din acest punct de privire, iată ce ni spune medicul primar al judeţului Ilfov, D. *Dr. Ioan Ştefănescu,* în scrierea sa care a apărut acum de curând: *Consideraţiuni asupra igienei şi demografiei judeţului Ilfov,* (Bucureşti 1894):

„Nu cunosc, zice D-sa, care e viaţa medie în ţara întreagă. „In acest judeţ, însă, atât în comunele rurale cât şi în urbea „Olteniţa, ea nu trece peste 22 ani, adică mai mică de cât „aceea unde este ea cunoscută; aşa cea mai mică ar fi de „28.16 în Prusia şi 37.60 în Danemarca“.

Şi D. Dr. Ştefănescu conchide:

„Din acelea arătate aci, rezultă că noi nu putem zice ca „poetul, că să nu avem teamă, căci:

„Românul are şeapte vieţi“
„In peptu-i de aramă.“

„Din contra, el are numai una şi aceea... scurtă de tot“.

Dar întru cât se atinge de statistica poporaţiei, nu este indiferent, desigur, dacă o populaţiune se înmulţeşte sau dacă ea scade. Numărul locuitorilor este condiţiunea cea mai de căpetenie pentru apărarea Statelor; numărul este asemenea o condiţiune neapărată pentru înflorirea industriei. Şi când veniţi să faceţi legi pentru a da o mai mare prosperitate industriei noastre, D-voastră nesocotiţi un singur factor de cea mai mare însemnătate, nesocotiţi lipsa de care suferim, a populaţiunei, ştiut fiindcă industria nici când nu va putea prinde rădăcini în ţară dacă nu va fi prisos de braţe.

Aşa fiind, este o necesitate absolută de a spori populaţiunea acestei ţări. Și atunci se naşte întrebarea: cari sunt mijloacele prin cari putem să ajungem la sporirea populaţiunei noastre.

* * *

Inmulţirea poporaţiei nu se poate dobândi de cât sau prin colonizare sau prin excedentul naşterilor asupra morţilor. Pentru colonizare, ca să dea rezultate, însă, într'o ţară ca a noastră, ar trebui să se introducă un număr de oameni de cel puţin 5—600.000. Introducerea a unui element străin, în aşa număr, ar putea să fie o mare primejdie pentru existenţa neamului românesc.

Pe lângă aceasta, colonizarea mai întâmpină şi o altă greutate. Colonizarea e ştiut, în adevăr, că nu poate să dea rezultate de cât într'un timp oarecare. Pentru ca Statul să tragă folos din colonizare, ar trebui să treacă 40 ori 50 ani.

Cu o bună politică economică, însă, populaţiunea unei ţări trebue să se îndoiască în acest timp. Prin urmare, şi din acest punct de vedere ideea colonizărei nu e practică, şi ca atare, trebue să fie respinsă.

Nu rămâne, dar, decât înmulţirea populaţiunei prin excedentul naşterilor asupra morţilor, şi atunci e firesc să ni

punem întrebarea: pentru ce nu ne înmulţim, şi care e cauza descreşterei continue a populaţiunei noastre?

Pentru a putea răspunde la această întrebare, trebue să rezumăm rezultatul cercetărilor noastre de până acum:

Mai întâiu, am văzut că populaţiunea română în genere se înmulţeşte într'o proporţie foarte slabă; în al doilea rând, această înmulţire înceată, descreşterea relativă a populaţiunei se observă mai ales în Moldova; în al treilea rând, descreşterea elementului românesc din oraşele noastre, nu mai e relativă ci absolută; în al patrulea rând, străinii, şi mai ales jidanii, se înmulţesc pretutindeni, şi la sate şi la oraşe, şi în Valachia şi în Moldova; şi, în fine, descreşterea populaţiunei e un fenomen relativ modern, începând cam dela anul 1859.

Mai înainte de a răspunde la întrebarea ce ni am pus, pentru ce descreşte poporaţia noastră, trebue asemenea să recunoaştem că această chestiune a preocupat şi pe oamenii de ştiinţă din ţară. Explicaţiunile, însă, pe cari le-au dat, fiindcă au procedat fără sistem şi nu din punctul de vedere al unei teorii care să caute să se aplice la faptele observate, au fost incomplete. Astfel de pildă, D. doctor Felix, în studiul citat, ni spune:

„Mortalitatea unei populaţiuni e proporţionată cu gradul ei „de cultură".

„Populaţiunea noastră manifestă cultura ei înapoiată prin „marea ei mortalitate într'o proporţiune care găseşte în Occi„dentul Europei un analog numai în secolul trecut".

Dar, se naşte întrebarea: dacă descreşterea populaţiunei se datoreşte lipsei de cultură, cum oare această descreştere nu s'a observat şi în trecut, când cultura noastră era cu mult mai înapoiată?

S'a atribuit asemenea descreşterea populaţiunei noastre lipsei de hrană, locuinţei rele, îmbrăcămintei proaste, posturilor pe cari le observă populaţiunea creştină.

Dar iarăşi o să întreb: pentru ce locuinţele cari erau tot aşa de proaste, îmbrăcămintea care era tot aşa de rea, şi zilele de post, cari au fost în trecut tot aşa de numeroase, şi cari se observau încă cu mai multă rigoare, nu au adus descreşterea populaţiei, care se observă în timpurile noastre?

Nu ne vom opri, desigur, la explicaţiuni cu totul particulare,

precum ar fi, de pildă, părerea D-lui Dr. Felix, care zice că poate una din cauzele descreşterei e şi lipsa de exerciţiu gimnastic în şcoalele noastre de fete.

„Dacă voim să dăm Statului cetăţeni sănătoşi, cată să în-„grijim, înainte de toate, de mume sănătoase. In şcoalele şi „internatele de educaţiune de fete din oraşele noastre exer-„ciţiului corporal este cu totul neglijat".

Apoi noi credem că în trecut nu s'au făcut mai multe exerciţii gimnastice în şcoalele noastre de fete, şi nici evreicile nu urmează în această privinţă un alt sistem de educaţie de cât fetele de români.

Asemene explicaţiuni, cari sunt aruncate aşa fără nici un sistem, nu explică nimic, pentru că nu ţin socoteală de faptele observate. Şi cu toate acestea nu rămâne nici o îndoială că toate cauzele enumărate până acum, sunt motive puternice de scădere a poporaţiei.

Constatând însă, că atât îmbrăcămintea, cât şi hrana rea, cât şi posturile prea numeroase pe cari le observă poporul român, pot să fie o cauză a descreşterei populaţiunei; dar că aceste cauze au existat şi în trecut, când poporaţia noastră nu descreştea, se naşte întrebarea: care e factorul modern care s'a adăogit pe lângă aceşte cauze generale de descreştere, pentru a produce descreşterea populaţiunei observată în timpurile noastre?

Pentru a putea răspunde la această întrebare, cea mai importantă din câte ar putea să ne preocupe, mă întorc la lucrarea citată a D-lui doctor Agappi.

Discutând deosebirea în creşterea poporaţiei, în cele două perioade 1844—1859 şi 1859—1873, D. Dr. *Agappi*, zice:

„In perioada d'intâiu 1844—1859, când totul era de creat, „în care timp am fost încercaţi de epidemii şi o sumă de „invasiuni, cari au durat două treimi din acea epocă; când „mijloacele de comunicaţiune erau cu totul primitive şi prin „urmare şi mijloacele de existenţă se procurau cu mai puţină „înlesnire, în această epocă nefastă, din toate punctele de „vedere, populaţiunea României a crescut cu 846.010.

„Din contra, dela 1859—1874, dacă ţara a fost bântuită „de oare-cari epidemii, cel puţin s'a bucurat de cea mai „perfectă linişte, şi n'a avut a suferi flagelul invasiunilor

„străine, putând ast-fel a şi desvolta continuu resursele sale „morale şi materiale. *Adevărat este că ordinul social a pri- „mit o modificaţiune radicală*, aceasta, însă, s'a făcut prin o „revoluţiune pacifică şi fără sguduiri violente pentru massa „populaţiunei".

D. Dr. Agappi pare să conchidă că de vreme ce schimbarea ordinei sociale s'a făcut fără mişcări violente, ea nu ar fi putut să aducă o descreştere a populaţiunei noastre. Noi trebue însă să observăm, cu toate acestea, dacă nu cum-va acest factor însemnat în existenţa poporului român, schimbarea mijlocului social în care era chemat a se desvolta, a putut să'l înrâurească până la aşa grad, încât să'l facă să descrească, după cum se observă în zilele noastre.

Greutatea e însă următoarea: Cum s'ar putea ca o civilizaţiune în forma ei aşa de superioară, comparată cu civilizaţiunea anterioară. ca o alcătuire socială înzestrată cu atâtea aşezăminte de cultură: cu Cameră, Senat, Curte de casaţie, Universităţi, să dea acest rezultat şi să producă descreşterea populaţiunei.

Pentru a putea răspunde la această întrebare aşa de interesantă, îmi voiu întoarce un moment privirile mele către trecut, schiţând, în câteva cuvinte, desvoltarea economică a ţărilor noastre.

Aceasta cred că va interesa şi pe d-l ministru de externe, fiindcă am să vorbesc de un tratat, care s'a încheiat de Vasile-Vodă Lupul, domnul Moldovei, cu Sultanul Mahomet la 1634. In acest tratat, se zice la art. 8:

„Comerţul Moldovei va fi deschis tuturor naţiunilor neguţătoare. Cu toate aceste, Turcia va avea preferinţă, asupra „ori şi cărei naţiuni, pentru cumpărarea produselor din ţară, „pentru cari se vor tocmi de bună voe în porturile Galaţi, „Ismail şi Chilia; însă ei nu vor putea intra mai departe în „ţară, fără expresa învoire a principelui".

Acest *drept de preferinţă* pe care şi l-a rezervat Turcia, s'a prefăcut cu timpul, prin abus într'un *drept exclusiv* de a cumpăra productele ţărilor acestora, şi cumpărarea se făcea după preţuri fixe cari veneau de-a-dreptul dela Constantinopol, şi după cari producătorii din ţară erau siliţi să dea productele lor, fară a avea dreptul să le vândă altor neguţători. Aceste

țări erau privite numai ca grânare ale imperiului otoman sau *cheler* cum le ziceau Turcii.

Astfel, în *Hatișeriful pentru pronomiile Moldovei*, scris dela Poartă către domnul Moldovei, Grigore Ghica, din 4 Noembrie 1774, se zice, de o pildă, următoarele:

„Moldova fiindcă este cheler a Impărăției mele... raelile „cari sunt în Moldova și pogoară la schele mulțime de ro„duri și legume și cu prețul ce se va întâmpla, să le vândă „la reizii corăbiilor capanului, nedându-le la alte părți".

De aci rezultă că, în timpul acela, producătorii noștri nu aveau interes de a produce de cât numai pentru trebuințele din năuntru, mărginite, și pentru trebuințele Constantinopolului. In asemene condițiuni, se înțelege că puterile țărei noastre, atât puterile pământului său, cât și puterile sale omenești, trebuiau să fie cruțate, și dovadă despre tihna economică în care trăia populațiunea acestei țări, pe timpul acela, sunt gropile de pâine, obiceiul de a se închide în gropi făcute în pământ, excedentul de producțiune ce se întâmpla pe acele timpuri.

Această stare de lucruri, a durat până la anul 1829, când prin tractatul dela Adrianopol s'a stabilit libertatea de comerț în țările acestea.

Consecința acestui tractat a fost că noi ne-am văzut atrași pe piața universală cu produsele noastre, și de unde odinioară nu era, în chiar natura sistemului nostru de a produce, o sete nemărginită de producte și prin urmare, o cerință nemărginită de muncă, de atunci încolo, atrași în piața universală, a trebuit să producem și pentru trebuințele pieței universale.

Rezultatul a fost că producțiunea țărei a sporit într'o proporțiune foarte mare, după cum se poate vedea din următoarele cifre: (vezi tab. pag. 317).

In acelaș timp, trebuințele Statului au crescut asemenea într'o măsură foarte mare. De unde în anul 1832, budgetul Valahiei și al Moldovei era de 24.000.000 lei vechi, astăzi în anul 1894—1895, budgetul ambelor țări este de 200 milioane lei noui.

Dacă ni dăm seama de sporirea producțiunei, dacă ni dăm seama de sporirea trebuințelor Statului, cată să ne în-

ANII	Export	Import
	Lei	Lei
1840	35.413.299	19.673.176
1850	47.151.889	28.262.614
1860	116.166.407	62.718.263
1870	158.264.114	71.502.506
1880	218.918.878	253336.415
1890	275.958.415	362.791.054
1892	285.384.057	380.747.296

trebăm de unde a eşit acea creştere? Cine a contribuit la înmulţirea acestor bogăţii? Cine a purtat toate sarcinele Statului, cari au crescut pe fiecare an? De sigur că muncitorii noştri, şi mai ales pătura noastră muncitoare dela câmp.

Aşa fiind, sporindu-se cererea ce se face către pătura noastră muncitoare, cerându-se dela dânsa o muncă cu mult mai mare, trebuia, de sigur, să i se întoarcă, sub o formă oarecare, o parte a muncei sale. Şi care era mijlocul pentru a aduce o îmbunătăţire a puterilor sale producătoare? Nu erau de cât două căi cu putinţă. Poporul trebuia cultivat prin şcoală şi prin biserică. Constat însă, că din acest punct de vedere, păturile conducătoare, nu şi-au îndeplinit datoria către clasele muncitoare, şi aceasta este cauza pentru care descreşte populaţiunea noastră.

Intru cât se atinge de şcoalele primare, adică de unul din mijloacele prin cari se poate întoarce sub formă de servicii o parte din munca ce ni-o dă poporul român, iată statistica şcoalelor primare, publicată de ministerul inctrucţiunii în anul 1889:

S'a chemat la şcoală 609.472 copii, băeţi şi fete, cari se aflau atunci în vârstă dela 6 până la 12 ani.

Dintre aceştia 100.706, se aflau prin cele 71 comune urbane, iar 508.756 prin cele 2.943 comune rurale, cu 8.665 cătune ale lor.

Dintre cei 100.706 copii dela oraş 40.334, adică 40,22 la sută s'au şi înscris la şcoală.

In ţară însă, din 508.766 copii, s'au înscris 122.863, adică numai 24 la sută.

La oraşe dar, 60 la sută, la ţară 75 la sută, nici nu văd şcoala.

Dar nici măcar cei înscrişi n'au urmat cu toţii la şcoală. Din acei 122.863 copii dela ţară, s'au prezintat la examen numai 88.036, iar dintre 40,354 dela oraş, numai 14.486.

Din 609.472 copii au rămas dar în anul 1889–1890 lipsiţi de instrucţiune, la oraş 86.036, la ţară 422.546; peste tot în toată ţara 508.766.

Dacă trecem acum la statistica localurilor de şcoală, vedem că în anul 1890, erau copii în vârstă de a merge la şcoală 508.756, din cari scăzându-se 15 la mie, ca impedicaţi din diferite cauze, rămân 432.448.

Pentru aceştia, calculând de fiecare copil, câte 1.15 m. p., ar fi trebuit:

Suprafaţa şcoalei necesară aplicărei obligativităţei învăţământului . . , . . .	497.326 m. p.:
Suprafaţa şcoalei de care dispune ţara . .	96.360 „
Suprafaţa şcoalei ce rămâne a se clădi . .	400.966 m. p.

In asemene condiţiuni, nu trebue să ne mirăm că populaţiunea noastră dă înapoi.

Dar, pentru a ni face o idee şi mai plastică despre starea învăţământului nostru la ţară, să-mi permiteţi a face câteva citaţiuni din cartea d-lui Dr. Ştefănescu, medicul-primar al judeţului Ilfov, asupra stărei instrucţiunei din cel mai bogat judeţ din toată ţara, judeţul Ilfov.

„Actualmente, zice d. Ştefănescu în opera citată, instrucţia „nu e răspândită în judeţ decât în slabă proporţie de maxi„mum 3 la sută prin diferite comune rurale. . . .

„ Chiar în comuna Chirnogi, care este cunoscută ca cea „mai bine sub toate raporturile, nu ştiu carte decât trei locui„tori din o sută.

Şi iată ce ni spune despre localurile de şcoală:

„Actualmente nu dispunem decât aproximativ de un local „de şcoală pentru o mie de copii de ambe sexe în vârstă

„obligatorie pentru instrucţie, şi anul trecut n'au urmat la „şcoală decât aproximativ 40 elevi de fiecare şcoală“.

Cât despre învăţători, părerea d-sale este următoarea:

„Din nenorocire despre altă parte trebue să zic, cu d. ins- „pector al învăţământului, Dr. C. Istrati, că: *ei n'au nici un „interes părintesc, nici o iubire dezinteresată* şi *nu dau nici „un sfat bun si liniştit. Totul se reduce la forme*“. (Bul. minist. cult., 15 Octombrie 1893).

„Am ştiinţă că mulţi neglijează higiena copiilor, nu se „ocupă şi de educaţia lor, caută pretexte sanitare pentru a li „se închide şcoala, sau îşi iau, ca cele 6 învăţătoare din plasa „Obileşti, câte un *concediu anual*, lăsând în locul lor câte o „persoană care nu este deloc pregătită pentru sarcina de bun „învăţător“.

Rezultatul, unei asemenea stări de lucruri, îl putem vedea din următoarea observaţiune a d-lui Dr. Ştefănescu, care aruncă o lumină vie asupra stărei noastre de cultură, şi asupra modului cum clasele conducătoare au ştiut să-şi îndeplinească datoria către poporul de jos:

„Murdăria corpului am observat-o mai ales la copii cari „frecuentează şcoalele“.

Astfel încât tocmai acei copii, cari ar trebui să profite de mersul regulat la şcoală, tocmai aceia sunt neîngrijiţi, pentru că învăţătorii nu ştiu, sau nu vreau să-şi îndeplinească datoria, după cum ar trebui.

Acum, putem răspunde la întrebarea pentru ce, în genere vorbind, populaţiunea în ţară descreşte, şi răspunsul este foarte simplu.

In trecutul nostru era o stare de echilibru, între mijloacele primitive de producere ale păturei noastre muncitoare şi sarcinile uşoare ce trebuia să le ducă. Astăzi sarcinile înmulţindu-se şi nedându-se nici o îngrijire claselor muncitoare, acest echilibru a fost sdruncinat, şi poporaţia descreşte din cauza mizeriei şi a greutăţilor ce apasă asupra ei.

De altmintrelea, aceasta este şi părerea d-lui Dr. Istrati, care zice: „Boalele de care suferă populaţiunea română din „ţara noastră sunt multiple. Una din ele, *mizeria*, joacă rolul „de cauză predisposantă; toate celelalte, locuinţele defectuoase, „alimentaţia insuficientă, chiar postul, sifilisul, alcoolismul,

„malaria, etc., joacă rolul de cauze ocazionale, sau sunt cu „totul dependinte de cauza primă: mizeria".

Şi acum, după ce am arătat cari sunt adevăratele cauze ale descreşterei generale a populaţiunei noastre, trebue să răspund pe scurt la întrebarea: pentru ce populaţiunea descreşte mai ales la oraşe, şi pentru ce populaţiunea descreşte mai ales în Moldova?

In oraşe, populaţiunea descreşte din cauza luptei economice nedrepte, pe care trebue să o susţină cu străinii, cari au acaparat mijloacele cele mai lesnicioase de traiu, după cum am avut onoarea să o dovedesc cu altă ocazie, aşa că nu mai e nevoie astăzi ca să dau noi dovezi.

Intrucât se atinge de descreşterea populaţiunei din Moldova, însă, alcoolismul este încă o cauză principală, din cauza consumărei băuturilor falşificate aci mai mult decât aiurea.

Constatând dar, cari sunt cauzele descreşterei generale a poporaţiei noastre şi cari sunt în special, cauzele descreşterei elementului românesc de prin oraşe, şi din Moldova, se cade să ne întoarcem şi la mijloacele de îndreptare pe cari ar trebui să le întrebuinţăm pentru a pune capăt acestei stări de lucruri primejdioase.

Mai întâi, în teză generală, eu sunt de părere că trebue să răsturnăm modul de procedare de până acum.

Până acum clasa noastră conducătoare a acaparat toată munca poporului şi a întrebuinţat-o mai ales în satisfacerea nevoilor sale proprii. Statistica şcolară ni arată că pătura de jos a fost cu desăvârşire lăsată în părăsire, iar clasele conducătoare şi-au creat, în afară de ori şi ce trebuinţe reale, şi nu în proporţie cu gradul nostru de dezvoltare, o întreagă organizaţie cu Camere prea numeroase, cu Senat prea numeros, cu funcţionari prea numeroşi. Cu modul acesta, clasa de sus şi-a împărţit munca poporului român, iar poporul român, obosit de nevoile unei civilizaţiuni superficiale — şi care nu-i dădea nimic în schimb — a început să descrească. Cu alte cuvinte, în organismul nostru social s'a stabilit ceeace se numeşte în sociologie şi în biologie o stare de *parazitism*, în loc de o stare de *symbioză*, adică de impreună vieţuire, bazată pe reciprocitatea serviciilor. Eu susţin, în adevăr, că clasa conducătoare în ţara românească, trăeşte pentru sine

şi din acest traiu nu rezultă decât prea puţin folos pentru nevoile adevărate ale poporului român.

Căci nu se poate contesta, desigur că până acum, că clasa conducătoare şi-a făcut instituţiuni mai ales pentru dânsa. Că şi-a făcut Cameră şi Senat cu desăvâşire prea numeroase, pentru a satisface pe cât se poate mai multe elemente, dar, nu cu scopul de a da satisfacţiune cât mai multor trebuinţe reale ale poporului nostru. Că şi-a creat funcţiuni numerosae, din cale afară numeroase, cari nu dau în schimb aproape nici un folos, astfel că o hârtie dela un minister costă pe poporul român sute de lei, şi nu face decât să încurce existenţa sa liniştită, precum era în trecut.

Aşa fiind, se poate spune că s'a stabilit o stare de parazitism unde paraziţii sunt pătura conducătoare şi poporul suferă, fără ca măcar să aibă putinţa de a se răzvrăti în contra acestei stări de lucruri asupritoare.

Pentru a aduce o îndreptare aci, credinţa mea este dar că trebue să răsturnăm modul de procedare de până acum, şi precum am făcut instituţiuni pentru a satisface trebuinţele adeseori nelegitime şi ambiţiunile câte o dată copilăreşti ale clasei de sus trebue să căutăm prin instituţiii chibzuite să răspundem la interesele reale ale claselor de jos.

Reducerea lefilor cari sunt prea mari; a diurnelor, şi a foloaselor indirecte ce se dau unora, din banii Statului, se impune dar cu necesitate.

Asemenea poate că s'ar cădea să ne gândim la reducerea numărului deputaţilor şi al senatorilor, care nu corespunde unei necesităţi reale şi nu e în raport cu mijloacele noastre restrânse.

Văzând un număr aşa de mare de reprezentanţi pentru o ţară relativ săracă precum e ţara noastră, se pare, în adevăr, că clasa conducătoare nu s'a gândit decât mai ales la interesele sale proprii.

Suntem o ţară agricolă. Toată vara muncim. Iarna voim să ne repauzăm şi să petrecem câteva luni într'un oraş mai mare.

Instituţiunea Camerei şi a Senatului, aşezată în Capitala ţărei, şi pentru şedinţele cărora se plătesc diurne, răspunde pe deplin acestei trebuinţe, de altmintrelea legitime, a clasei conducătoare.

Un alt mijloc de îmbogăţire al clasei de sus, sunt întreprinderile de clădiri.

Dacă clădirile s'ar face în conformitate cu trebuinţele şi cu interesele Statului, ar fi natural ca ele să se facă. Dar în cele mai multe cazuri clădirile sunt numai pretext pentru îmbogăţirea antreprenorilor. Căci ele se fac adeseori mai înainte de o necesitate simţită în mod imperios şi pe lângă aceasta, lucrările cari se execută se prezintă în condiţiuni aşa de rele, în cât după trei patru ani, nu mai pot servi destinaţiunei pentru care au fost clădite.

Vrea să zică, reducerea cheltuelilor inutile ar fi cea d'ântâi reformă care ar trebui să o facem.

A doua reformă neapărat trebuincioasă, ar fi ca de vreme ce se zice că nu putem reduce funcţionarii; de vreme ce, oricât ar fi de bine să reducem numărul senatorilor şi al deputaţilor, dar aceasta e desigur o reformă mai îndepărtată, pe care nu o putem realiza acum, trebue să căutăm ca cel puţin acei cari ocupă funcţiunile Statului să-şi facă datoria într'un mod conştiincios.

In această privinţă, nu mă voi întinde nici asupra administraţiunei, nici asupra serviciului medical din ţară.

Cunoaşteţi în ce stare se află; şi dovada cea mai bună despre puţina utilitate a serviciului nostru medical, de pildă, este chiar faptul acesta că de ani întregi populaţiunea noastră descreşte, fără ca aceasta să fi supărat pe medicii noştri.

D. Dr. Catulescu: Nu e adevărat că populaţia descreşte.

D. A. C. Cuza: Dar eu am dovedit cu statistici. Afirmaţiunea D-voastră nu poate să fie temeinică.

D. Dr. Catulescu: Populaţiunea descreşte numai în oraşe, iar nu în toată ţara, şi acest fapt se petrece în toată lumea.

D. A. C. Cuza: Am să răspund pe scurt la întâmpinarea D-lui doctor.

Mai întâi, chiar dacă populaţiunea n'ar descreşte decât în oraşe, D-voastră care aveţi răspunderea intereselor sănătăţei publice, ar fi trebuit să cercetaţi cauzele descreşterei şi să căutaţi în acelaşi timp şi mijloacele de îndreptare. Căci noi, ca oameni politici nu suntem ţinuţi să studiem chestiunile D-voastre. D-voastră luaţi bani dela Stat ca să vă îndepliniţi datoria şi întru cât nu aţi făcut nimic ca să împedicaţi des-

creşterea populaţiei şi nu aţi studiat măcar chestiunea, am dreptul să vă spun că nu a-ţi fost utili.

Când ziceţi însă că prin oraşe populaţia descreşte pretutindeni, să-mi daţi voe să vă spun că în străinătate descreşterea populaţiunei se observă în oraşele mari, unde condiţiunile de traiu sunt grele, dar nu în oraşele mici, precum se prezintă oraşele noastre, cari sunt adevărate sate. Şi când îmi veţi dovedi că în oraşele mici de pe aiurea, populaţia descreşte ca şi în târgurile noastre, am să cred şi eu că aveţi dreptate, dar întru cât nu faceţi aceasta daţi-mi voe să cred că eu am dreptate.

Vrea să zică, trebue să căutăm ca fiecare în această ţară să-şi îndeplinească datoriile.

Şi aci ar fi bine ca D-nii deputaţi să înceapă prin a da exemplul cel bun.

Trebuind însă ca, în mod pozitiv, să căutăm a întoarce sub formă de servicii, o parte din munca ce ni-o dă poporul, sub formă de impozite, e nevoe să ne gândim la cultivarea însuşirilor sale, şi în această privinţă reforma care se impune astăzi este clădirea localurilor de şcoală, care permiţându-i să-şi dobândească cultura, va răspunde la cea mai urgentă trebuinţă a acestui popor.

S'a calculat în statistica publicată de ministerul instrucţiunei publice în anul 1890, că pentru a îndeplini această reformă, ar trebui 30.072.550 lei, cu o anuitate de 970.882 lei.

Să admitem însă că nu 30 milioane ar trebui, ci 60 sau mai mult. In cazul acesta D-voastră trebue să vă impuneţi acest sacrificiu, fiindcă aceasta ar fi cea dântâiu jertfă pe care pătura conducătoare ar face-o pentru pătura de jos.

Până acum cheltuelile cari le-aţi făcut, au fost mai ales în interesul D-voastre ca clasă.

Dând însă şcoale poporului românesc, veţi fi făcut cea d'ântâiu şi mai însemnată cheltueală pentru el.

Pe lângă aceasta, trebue să căutăm a apăra elementul românesc de prin târguri, în contra concurenţei ce i o fac elementele străine, mai bine înzestrate în lupta pentru existenţă. Să punem odată capăt exploatărei poporului nostru, de către toţi veneticii, cari nu au drepturi istorice în această ţară. Odată

cu aceasta însă, să îndrumăm poporul nostru către o muncă mai productivă, şi să-l abatem dela funcţionarism.

In sfârşit, fiindcă alcoolul are o înrâurire din cele mai nenorocite asupra populaţiunei ţărei noastre, şi că Statul perde însemnate sume din cauza slăbirei puterilor de muncă ale poporului, reforma legei băuturilor spituoase, introducerea monopolului alcoolului, se impune.

Eu cred, aşa dar, că răsturnarea modului de a proceda de până acum, îngrijirea intereselor claselor de jos, e o cestiune de viaţă pentru existenţa politică a poporului nostru. Căci nu trebue să uităm că poporul român cel adevărat nu e pătura superpusă dela oraşe, ci e poporul român dela sate, care a ţinut această ţară prin toate greutăţile, cu toată vrednicia, cu toată vitejia. Astăzi însă există un abis, din cauza lipsei de cultură a clasei de jos, între clasa de sus şi clasa de jos. Clasa de sus, nu poate să aibă nici o înrâurire asupra clasei de jos, din cauză că nu'i înţelege nici limba, nu'i cunoaşte nici obiceiurile, nici trebuinţele, nici nevoile. Iar clasa de sus nu se poate reînoi, fiind-că între dânsa şi între poporul de jos există un strat izolator de străini, aşa că poporul român adevărat, este ameninţat să nu poată lua parte la conducerea destinelor sale.

Şi această stare de lucruri tinde a se generaliza dln zi în zi, fiind o adevărată primejdie pentru însăşi existenţa noastră naţională.

Eu am convingerea, însă, că in ziua când clasa dirigentă va lua hotărârea ca să dea lumină ţăranilor, din rândurile acestui popor, atât de brav, atât de mărinimos, după cum a dovedit'o în toate împrejurările, au să se ridice talente şi caractere, cari vor reprezinta aspiraţiunile sale adevărate, în forma potrivită cu geniul său, şi cari vor da o nouă înflorire culturei ţărilor acestora.

II.

Extrase din discursul la discuţiunea generală asupra budgetului ministerului cultelor şi instrucţiunei publice, rostit în şedinţa Adunărei deputaţilor dela 16 Martie 1895.

Nu aşi fi luat cuvântul la discuţiunea generală asupra budgetului ministerului cultelor şi instrucţiunei publice, dacă cu

prilejul desbaterilor urmate asupra celorlalte budgete nu s'ar fi făcut oarecari afirmări aci în Cameră, pe cari cred de datoria mea, a nu le lăsa să treacă fără de a le face oarecari obiecţiuni.

Intr'o şedinţă anterioară, un coleg al nostru [1]) a expus starea de mizerie în care se află populaţiunile dela ţară, întemeiat pe date concludente, şi d-l ministru al cultelor [2]) a căutat să pună discuţiunea pe un teren mai lesne de susţinut, înlăturând cercetarea acestei serioase cestiuni, prin vorbe de spirit şi prin fraze frumoase. Pe de altă parte, în şedinţa de eri sau alaltăeri, îmi pare d-l ministru al domeniilor [3]) a venit să susţină înaintea d-voastre, cum că, *„nici într'o ţară din lume nu s'a făcut mai mult pentru populaţiunea dela ţară, ca în ţara românească, în ultimii trei-zeci de ani“*.

Aceste afirmări sunt de o gravitate extraordinară, fiindcă dela hotărîrea lor într'un sens sau în altul, atârnă de sigur atitudinea noastră şi direcţiunea în care urmează să ne desfăşurăm activitatea, ca oameni politici.

Căci dacă este adevărat că s'a făcut atâta pentru populaţia noastră rurală, consecinţa ar fi ca pe viitor să se facă mai puţin. Iar dacă s'ar recunoaşte cumva, că nu s'a făcut în deajuns, este evident că va fi nevoe de a ne ocupa de acum înainte, cu mai multă îngrijire, de soarta acelor pe cari se razimă întreaga clădire a Statului român.

Prin urmare, cestiunea aceasta de a se şti dacă ţara românească este într'o stare de înflorire sau într'o stare de decădere, în ceeace priveşte populaţiunea dela ţară, şi dacă clasele conducătoare, de 30 de ani încoace, şi-au îndeplinit pe deplin datoria şi s'a făcut în ţara românească pentru populaţiunile rurale, mai mult de cât nu s'a făcut în alte ţări, fiind o cestiune de direcţie, vedeţi cât de importantă este discuţiunea ei, tocmai cu ocaziunea budgetului ministerului cultelor.

Este oare adevărat că ţara noastră se află într'o stare de înflorire, sau din contra într'o stare de decădere? Este oare adevărat că păturile noastre conducătoare au făcut ceeace trebuiau să facă, şi că în ţara românească s'a făcut mai mult pentru populaţiunea rurală decât în alte ţări, în ultimii treizeci de ani?

1) C. Dobrescu (Argeş).
2) Take Ionescu.
3) P. P. Carp.

Pentru a răspunde la aceste întrebări, vom trebui să vedem, mai întâiu, după datele oficiale, starea în care se află populaţiunea rurală, şi făcând aceasta cred că va fi legitim de a cere să mi se răspundă în acelaşi mod, şi să fiu desminţit, tot cu date pozitive, nu însă cu fraze de spirit, după cum se obicinueşte, cari nu pot avea nici un temei.

Şi în al doilea rând, vom trebui să vedem care a fost atitudinea clasei conducătoare, de 30 de ani încoace, faţă cu nevoile acestei ţări, şi dacă în adevăr şi-a îndeplinit datoria către clasa muncitoare.

D-voastră, d-le ministru al cultelor, aveaţi aerul să vă îndoiţi de starea de mizerie a populaţiunei noastre rurale; dar această stare este cunoscută de toţi oamenii oficiali, cari s'au ocupat de cestiune, şi pe ale căror date ne vom întemeia ca să vă dovedim că d-voastră sunteţi în eroare şi singur de părerea d-voastră în această privinţă.

Mai întâi să'mi permiteţi să vă citesc o parte din raportul pe anul 1893, a d-lui dr. Felix, şeful serviciului sanitar. Iată dar ce spune, în acest raport, şeful serviciului sanitar, autoritatea sanitară cea mai superioară din România, căci alta nu cunoaştem:

„Statistica ni arată că pe alocurea creşterea populaţiunei „române nu este normală; că în multe comune natalitatea „este prea mică, mortalitatea prea mare; că deşi populaţiunea „română a ţărei întregi se înmulţeşte prin naşteri, această „înmulţire este insuficientă în mai multe judeţe şi în cele mai „multe comune urbane“.

Vorbind apoi de studiul statistic asupra populaţiei cum s'a făcut de mai mulţi autori, încă dela 1860 încoace, d-l dr. Felix zice:

„Rezultatele acestui studiu sunt triste; le vom desvolta mai „jos, vom expune în cifre faptul, deja de mult cunoscut că „în multe comune populaţia autochtonă scade şi că elementele străine ocupă golul lăsat de români“.

Vrea să zică, la noi în ţară, natalitatea e prea mică, mortalitatea prea mare, şi e un fapt *de mult cunoscut* că populaţia autochtonă scade, şi că numai străinii se înmulţesc.

Acestea sunt fapte pozitive, pe cari le afirmă şeful serviciului sanitar al României. Pe de altă parte, tot în raportul

oficial pe anul 1893, găsim o mică statistică făcută pe şese ani, relativă la recrutare, şi din care rezultă că numărul tinerilor buni de recrutat scade, iar numărul celor cari se scutesc creşte necontenit, ceeace este cea mai viue dovadă despre starea de slăbire progresivă a maselor poporului nostru. Iată statistica despre care vorbim:

Recruţi

1891	inscrişi	60.459	scutiţi	ca	improprii	3.496	sau	5.8 %
1892	„	59.976	„	„	„	3.478	„	5.8 %
1893	„	56.243	„	„	„	3.552	„	6.2 %
1894	„	52.079	„	„	„	3.675	„	7 %

Vrea să zică, în patru ani, numărul celor înscrişi a scăzut cu aproape opt mii, şi numărul celor scutiţi ca improprii, a crescut cu doi la sută.

Aceste fapte dovedesc în mod general, că starea populaţiunei noastre nu poate fi aşa de bună după cum se pretinde, şi eu cred că nici un om care e înzestrat cu spirit ştiinţific nu poate să înlăture aceste date statistice, şi să spună că slăbirea şi degenerarea ţăranului român nu este un trist adevăr.

Pentru a învedera însă şi mai bine starea de neagră mizerie a populaţiei noastre rurale, mai citez încă două lucrări oficiale: una a d-lui dr. Ştefănescu, medicul primar al judeţului Ilfov, şi cealaltă a d-lui dr. Drăgescu, medicul primar al judeţului Olt:

Din lucrarea D-lui Dr. *Ioan Ştefănescu*, medic primar al judeţului Ilfov: *Consideraţiuni asupra higienei şi demografiei judeţului Ilfov.* (Bucureşti, 1894), rezultă că numărul morţilor la mia de locuitori, coeficientul mortalităţei din acest judeţ a mers crescând dela 1888 încoace:

In	1888	au	murit	30.4	la	mie
„	1889	„	„	30.5	„	„
„	1890	„	„	29.8	„	„
„	1891	„	„	36.9	„	„
„	1892	„	„	40.4	„	„
„	1893	„	„	33.4	„	„

mijlocia mortalităţei pe aceşti şese ani ar fi dar, în judeţul Ilfov, de 33,5 la mie, şi e cu mult mai mare decât în ori care altă ţară din Europa, după cum se poate vedea din

următoarea tabelă statistică, întocmită de statisticianul Bodio, pentru anii 1865—1883:

Coeficientul mortalităței

Franța	28.8	morți	la	1.000	locuitori
Spania	29.1	„	„	„	„
Italia	29.1	„	„	„	„
Elveția	23.2	„	„	„	„
Belgia	22.4	„	„	„	„
Anglia	21.4	„	„	„	„
Danemarca	19.7	„	„	„	„
Suedia	18.9	„	„	„	„
Norvegia	17.2	„	„	„	„

Pe lângă aceasta, trebue să mai avem în vedere că pretutindeni populația dela țară are o mortalitate mai mică de cât populația dela orașe.

Populația județului Ilfov, cu 33,5 morți la mie, nu numai că e mai prejos decât populația tuturor țărilor citate în tabela de mai sus, dar se apropie, ca coeficient al mortalităței, de orașele cele mai insalubre din Europa. Astfel, după o statistică publicată de D. Dr. Felix în anul 1881, Odesa ar avea 43.1 morți la mie, și acesta este orașul cel mai insalubru din câte le citează D-sa, pe când Londra de o pildă nu are decât 24,6 morți la mie, Paris 21.4 și Frankfort-pe-Main numai 20.2 la mie.

Cât despre viața medie în acest județ iată ce ni spune D. Dr. Ioan Ștefănescu:

„Nu cunosc care este viața medie în țara întreagă; în acest „județ însă, atât în comunele rurale, cât și în urbea Oltenița, „ea nu trece peste 22 ani, adică mai mică decât acea din „țările unde este ea cunoscută; așa cea mai mică ar fi de „28.16 ani în Prusia, și 37.60 în Danemarca".

Ei bine, aceasta fiind starea celui mai bogat județ din țară, vă întreb care poate fi starea celorlalte județe, și mai ales a județelor din Moldova?

Vin acum la raportul publicat în *Monitorul oficial* de la 8 Martie, de către D. Dr. Drăgescu, medicul primar al județului Olt. Iată ce ni spune D-sa despre starea acestui județ:

„Cauzele principale cari concură la slăbirea şi degenerarea „populaţiunei rurale din acest judeţ, sunt clima palustră, să- „răcia, alcoolismul şi ignoranţa".

„Ţăranul din Olt plăteşte un greu tribut *malariei* şi *alco- „olismului.*

„Populaţiunea judeţului este de 123.214, dintre cari 62.751 „bărbaţi, 60.463 femei. Ştiu carte *numai 5.908,* dintre cari „5.464 bărbaţi, 445 femei".

„In cursul anului se născură 4.978 copii, adică 40.3 la mie, „dintre cari 2.544 băieţi, 2.426 fete. Legitimi 2.359 băieţi, „2.267 fete; *nelegitimi 188 băieţi, 156 fete*".

Numărul morţilor este de 4.639, adică 37.6 la mie, dintre cari 2.351 bărbaţi, 2.281 femei.

„Comparând numărul naşterilor cu al morţilor, *avem neîn- „semnatul excedent în plus de 331.* Excedentul anual al naş- „terilor, dupe scăderea deceselor, este de abia 2.7 la mie".

„In comune, mortalitatea a fost superioară naşterilor".

Vrea să zică, şi în acest judeţ, ca şi în judeţul Ilfov, mortalitatea este mai mare de cât în oraşele mai principale din Europa, iar în comunele urbane numărul morţilor întrece pe acel al născuţilor.

Iată acum ce ni spune D. Dr. Drăgescu, pentru a explica numărul însemnat de copii nelegitimi ce se găsesc în judeţ:

„Numărul căsătoriilor ar fi mai mare dacă s'ar simplifica „formalităţile, şi în acelaş timp dacă s'ar combate concubi- „nagiul, care ia proporţii îngrijitoare. Numărul copiilor nele- „gitimi este de 344".

Aceasta este dar starea materială şi morală a judeţului Olt.

Vorbind apoi despre epidemii, D. Dr. Drăgescu ni spune următoarele:

„Din cauza murdăriei şi defectuozităţei multor case ţărăneşti, *„din cauza ignoranţei populaţiunei şi adeseori îndărătniciei „autorităţei comunale, nu se pot combate cu eficacitate epi- „demiile,* cari adese ori bântue satele. Izolarea bolnavilor este „anevoioasă, uneori imposibilă. Etuve judeţul nu posedă".

Iată acum ce se spune despre *paludism:*

„Judeţul Olt plăteşte un însemnat tribut paludismului. Ade- „sea-ori am eşit mâhnit dintr'o şcoală rurală, în care vizitând „pe elevi, i-am găsit aproape pe toţi anemici, cu splina mare,

„apatici, leneşi. Acelaşi lucru se constată la mare parte din „ţăranii adulţi. Focarele maladiei în judeţ sunt numeroase. „Numărul bălţilor şi al eleştaelor este de 1.818".

„Cu toate stăruinţele ce am pus pe lângă cei în drept, afară „de un crâmpeiu de canalizare a Jiului, şi secarea bălţei din „cătunul Zorleasca, nimic nu s'a făcut pentru secarea bălţilor".

„Din cauza sărăciei mai ales în comunele, din partea Nord- „Vestică a judeţului, ţăranul se nutreşte rău... *Am fost silit „să dau în judecată pe un domn proprietar din Sineşti, pentru „că a distribuit ţăranilor cantităţi însemnate de porumb alterat*".

„Am constatat cu mâhnire că sunt proprietari cari nu vor să „dijmuiască porumbul ţăranilor decât în luna Ianuarie. *Din „Septembrie până în Ianuarie porumbul stă în grămezi pe „câmp*".

Se aruncă toată vina în spetele ţăranilor, cari se revoltă în contra stărei de lucruri de astăzi. Dar iată, D-le ministru, ce purtare au unii proprietari faţă de ţărani de pe moşiile lor. Aceasta explică în deajuns pentru ce ţăranii, când nu mai pot suferi asupririle nedreptăţile de tot felul, ies la drumul mare şi 'şi fac ei singuri dreptate. (Aplauze). Autoritatea, pentru a fi ascultată, este nevoită să recurgă la forţă; dar aceasta nu d dreptate, ci brutalitate. (Aplauze).

Dar este un fapt şi mai caracteristic pe care să-mi daţi voe a vi'l pune în vedere:

„Intr'un mare număr de comune, zice D. Dr. Drăgescu, „boalele sunt dese şi mortalitatea mare, din cauză că sunt „lipsite de o bună apă de băut. Acolo unde sunt puţuri, „acestea au o adâncime mică, sunt rău ghizduite, rău îngri- „jite, bălţi şi mocirle infecte în jurul lor, astfel că apele în- „cărcate cu materii organice din terenurile superficiale se „scurg în puţuri şi le contaminează".

„In cele mai multe comune din plăşile Vedea-de-Sus şi de „Jos, Mijlocul şi Oltul de sus, unde nu există puţuri, ţăranii „beau apă stătută din bălţi. Toate aceste comune dau un „mare tribut boalelor palustre, epidemiilor şi morţei".

„Am constatat cu indignare că sunt proprietari cari, având „puţuri cu apă bună şi în abundenţă, refuză a o da gratis „ţăranilor".

„Chestiunea apei potabile m'a preocupat pururea. Am cerut

„înfiinţarea a 80 puţuri, dar, până azi, nu s'a putut înfiinţa „nici un puţ, pe când noui bălţi şi eleştee se înfiinţează“.

Vrea să zică, un fapt curios ni se prezintă: în ţara românească porumb nu este; cel care se procură ţăranilor este stricat; vin ţăranul nu bea, că nu are parale, dar nici apă nu poate să bea, că nu are de unde, proprietarii cari au puţuri cu apă abundentă refuzând să o dea *gratis* ţăranilor.

Astfel dar, proprietarii noştri, după ce dau porumb stricat la ţărani, le refuză şi apa.

O voce: Din ce localitate este această monstră de proprietar?

D. A. C. Cuza: Lucrurile acestea se petrec, D-lor, în judeţul Olt, şi eu nu fac de cât să citesc raportul oficial al medicului primar din acel judeţ.

Cât despre locuinţele ţăranilor, D. Dr. Drăgescu ni face următoarea descriere şi care se potriveşte pentru întreaga ţară:

„Casele ţărăneşti, în marea lor majoritate, se găsesc în cele „mai deplorabile condiţiuni igienice: întunecoase, joase, mici, „unele umede şi murdare“.

Vorbind apoi de curăţenia caselor ţărăneşti — aşi ruga şi pe D. ministru al domeniilor să binevoiască a mă asculta — îl rog să nu facă glume. Pe mine în particular ar putea să nu mă asculte; dar aci dau citire unui raport oficial şi trebue, este dator, să-l asculte.

Vorbind, zic, de curăţenia caselor ţărăneşti, medicul primar al judeţului Olt, urmează:

„Curăţenia este luxul săracului, şi cel mai sărac ţăran este „în stare a-şi vărui casa, a o ţine curată, a avea un lighian „pentru spălat, ferestre mari cu ciurciuvele mobile. Aci acţiunea medicului este limitată, şi numai grija şi stăruinţa „administraţiunei va putea cu încetul îndrepta neajunsurile „igienice ale caselor ţărăneşti“.

Doctorul Drăgescu crede că numai administraţiunea ar putea să îndrepteze cu timpul, aceste neajunsuri. Eu nu o cred. Părerea mea este că aceste rele nu se vor îndrepta de cât prin cultură, şi leacul se află dar în mânele D-lui ministru al cultelor.

Aşa fiind, D-le ministru, D-ta ca ministru al şcoalelor, neapărat că ai să te interesezi cum sunt şcoalele în judeţul Olt.

„Cele mai multe clădiri de şcoală, zice medicul primar al

„acestui judeţ, nu corespund cerinţelor sciinţei. Sobele sunt „de fer, ferestrele mici, mobilierul mizerabil. Localurile sunt „rău întreţinute, adeseori nevăruite, multe nemăturate zilnic; „numai la câteva sunt latrine. *Unele localuri de şcoală sunt „adevărate camere de tortură pentru bieţii şcolari*".

„Am intervenit de repeţite ori la prefectură pentru ca să „se ia serioase măsuri a se remedia aceste neajunsuri".

„Dacă administraţiunea s'ar interesa mai mult de şcoală, „dacă învăţătorii, în general ar da mai multă atenţiune igienei, „dacă ar lucra cu toţii de acord cu medicii, sănătatea şi vi„goarea şcolarilor ar câştiga".

Aceasta este starea adevărată a ţăranului din judeţul Olt şi Ilfov, astfel după cum rezultă din datele oficiale şi temeinice, şi nu din frazele noastre frumoase. Şi aceasta putem spune că este starea, aproape generală, a ţăranilor din România. Căci dacă sunt părţi unde ţăranul stă mai bine, sunt regiuni întregi, în cari el este încă şi mai nenorocit.

Noi nu am luat în adevăr, de cât două judeţe de dincoace de Milcov.

Dar vă este cunoscut că judeţele din Moldova sunt mult mai nenorocite, mult mai sărace.

Sunt vre-o şese judeţe peste Milcov în cari populaţia descreşte pe fiecare an, şi se poate convinge de aceasta ori-cine care ar voi să cerceteze faptele. Dar D-voastră aveţi un sistem — şi nu zic ca persoane ci în calitate de conducători ai acestui popor. Căci de 25 ani se succed partidele şi nu s'au gândit mai ales, de cât la interesele lor de partid, iar la interesele adevărate ale poporului nu s'au gândit. Sistemul D-voastră este acel cunoscut de a înlătura asemene cestiuni, fie cu glume, fie cu frazele obicinuite, că, „*Românul nu piere*", sau, că, „*România e Belgia Orientului*". Inţelegeţi bine cât trebue să ne atingă de dureros o asemene procedare pe noi, cari vedem lucrurile în realitatea lor.

Luând însă în serios atâtea acte oficiale pe cari ne-am întemeiat pentru a vă arăta care este starea adevărată a populaţiei noastre rurale — în folosul căreia se pretinde că s'a făcut atât de mult, în ultimii treizeci de ani — este evident că numai două ipoteze sunt cu putinţă.

Sau faptele aceste, pe cari le constată agenţii D-voastră

oficiali, sunt crezii, şi atunci aveţi dreptate, când susţineţi că: starea populaţiei noastre rurale e bună. Dar în cazul acesta sunteţi datori să luaţi măsuri în contra acelora cari alarmează opinia publică, să daţi în judecată pe D-rul Felix, care ni spune că populaţia descreşte; să urmăriţi pe medicii primari de la Olt şi de la Ilfov, cari ne pun în vedere atâtea lucruri de o gravitate aşa de extraordinară, în cât suntem în drept de a ne speria.

Dar dacă faptele pe cari ni le arată autorităţile D-voastră sunt adevărate, precum o cred eu, nu aveţi cuvânt, şi nu sunteţi în drept să înlăturaţi asemene grave chestiuni din discuţiunea Parlamentului, numai cu glume şi cu obiecţiuni de fraze. Aceasta mi se pare cà rezultă din însăşi logica lucrurilor.

Rămâne dar, pentru noi, pe deplin stabilit, că aceasta e adevărata stare a populaţiunei rurale. Şi nici că poate să fie altfel, căci înţelegeţi că între frazele D-voastră, ori cât de frumoase ar fi, şi raporturile oficiale ale medicilor, trebue să ne pronunţăm pentru rapoartele medicilor, căci D-voastră nu sunteţi competinţi în materie, cum sunt D-lor.

Dacă aceasta însă e starea adevărată a populaţiunei noastre rurale, atunci vă întreb: cum se potriveşte această tristă stare de lucruri cu ceeace spune D. ministru al domeniilor când afirma că nu e ţară în lume în care să se fi făcut mai mult pentru populaţiunea rurală de cât s'a făcut la noi în cei de pe urmă treizeci de ani?

Inţelegeţi că eu nu pot să las această afirmare, fără să o supun unei critici severe şi amănunţite, căci dacă admitem că clasele conducătoare şi-au făcut pe deplin datoria, şi dacă constatăm după acte oficiale că cu toate acestea populaţiunea rurală descreşte şi degenerează, consecinţa ar fi următoarea:

Poporul român e un neam ticălos de oameni, care nu a ştiut să se folosească de toate sacrificiile ce s'au făcut pentru dânsul.

Convingerea mea însă este că dacă în ţara aceasta e o pătură sănătoasă şi vie, singura positivă care ne-a mai rămas, aceasta e muncitorimea dela sate, şi că de acolo o să vină vre-o dată mântuirea neamului nostru, şi că din rândurile

poporului dela ţară, o să iasă odată adevăraţii conducători ai acestui neam românesc. (Aplause).

De aceea, eu nu pot lasa să treacă fraza D-lui ministru de domenii, fără a o supune unei de aproape critici, frază prin care d-sa afirmă că nu este ţară în lume, în care să se fi făcut mai mult pentru pătura de jos, ca în ţara românească. Eu am să răstorn propoziţiunea d-sale, şi am să zic: nu este ţară în lume, în care pătura muncitoare, în timp de 30 de ani, să fi făcut mai mult pentru pătura de sus, ca în ţara românească. (Aplause).

Afirmaţiunei D-voastră, care nu se întemeiază pe nimic, voiu opune afirmaţiunea mea, căutând să o întemeiez pe dovezi şi fapte.

Am zis, D-lor, că nu este ţară în lume, în care pătura muncitoare să fi făcut mai mult pentru pătura conducătoare, ca în ţara românească. Iată dovada: budgetul ambelor ţări era în 1832 de 24.000.000 lei vechi. Budgetul nostru dela 1895 – 96, este de 209.437.049 lei noui. Vrea să zică, poporul muncitor, şi în cea mai mare parte ţăranii, au ridicat budgetul dela 24.000.000 lei vechi la 209.000.000 lei noui.

O voce: Nu este exactă concluzia.

D. A. C. Cuza: Vă rog să-mi lăsaţi mie sarcina de a face concluzia, şi să vă pronunţaţi în urmă.

Importul ţărei, care era în anul 1840 de 19.673.176 lei, s'a ridicat în 1892 la 380.747.296, şi exportul a ajuns dela 35.413.299 lei, cât era în 1840, la 285.384.057 lei, în anul 1892.

Dacă ne-am putea închipui că aceste bogăţii pe cari le-a exportat ţara, şi mijloacele băneşti pentru a importa asemene bogăţii, au fost create de cuconaşii cari se plimbă pe stradele Bucureştilor, (aplause), atunci am putea zice că poporul român dela ţara nu a sporit bogăţia acestei ţări. Dar de vreme ce din asfalt şi din macadam n'a eşit bogăţia, şi a trebuit ca ţăranul să'şi istovească puterile muncind, pentru a o produce, se poate spune, cred, că sporul acesta de bunuri se datoreşte trudei, şi numai încordatei trude a poporului român muncitor. (Aplause).

Iată acum sacrificiile pe cari poporul de jos le-a făcut pentru apărarea ţărei; armata Munteniei în anul 1835 era

de 3.900 soldaţi de rând. In 1895, după budgetul nostru, avem peste 110.000 sergenţi, caporali şi soldaţi, în toată ţara.

Vrea să zică, poporul românesc, — şi aci este vorba numai de pătura muncitoare de jos, — a sporit contingentul armatei, în timp de jumătate de veac, dela câte-va mii, la peste o sută de mii, purtând astă-zi, şi în această privinţă, sarcini de zece ori mai mari ca în trecut.

Acestea, D-lor, nu sunt fraze, sunt fapte; şi nu uitaţi, D-le ministru, că poporul acesta, care a făcut atâtea sacrificii în timp de pace, a mai îndurat un războiu crunt, şi că în cea mai mare parte lui se datoreşte gloria şi mărirea acestei ţări, Independenţa şi Regatul. (Aplause).

Acum, D-lor, după ce v'am arătat care este starea adevărată a ţărei, şi cari sunt sacrificiile pe cari le-au făcut ţăranii pentru pătura conducătoare, să cercetăm cari sunt sacrificiile pe cari le-a făcut clasa conducătoare pentru ţărani, ca să vedem dacă D. Carp are dreptate, sau dacă avem dreptate noi.

Intru cât mă priveşte, părerea mea este, D-lor deputaţi, că dacă s'a făcut ceva, sau s'a avut intenţiunea să se facă ceva, procedura a fost aşa de nepricepută şi de fără rost, în cât tot ce s'a făcut n'a adus aproape nici un folos real muncitorilor dela ţară. Dar în cea mai mare parte nu s'a făcut chiar nimica. (Intreruperi, conversaţiuni).

D. preşedinte: Vă rog, d-le Cuza, să aveţi în vedere că D-voastră aţi luat cuvântul asupra budgetului instrucţiunei publice, dar văd că aţi eşit din cestiune, şi poate că aceasta v'a turburat.

D. A. C. Cuza: D-le preşedinte, întâiu că nu sunt turburat, şi al doilea pretind că n'am eşit din cestiune.

D. preşedinte: D-voastră îmi daţi două desminţiri pe cari, înţelegeţi foarte bine, că nu le pot primi. Vă rog, nu daţi desminţiri aşa de categorice; aprecia ea este a mea asupra cuvintelor D-voastră, iar nu a D-voastre asupra mea. D-voastră puteţi să'mi daţi un vot de blam, dar nu să răsturnaţi aprecia rea pe care o fac eu. (Aplause).

Bine-voiţi a veni la cestiune.

D. A. C. Cuza: D-le preşedinte, nu am nici o apreciare

asupra D-voastră, dar am apreciare asupra aprecierilor D-voastră asupra mea.

D-lor, legea din 15 August 1864, care s'a enumerat printre binefacerile cele mai mari cari s'au adus populaţiunilor muncitoare româneşti — şi de sigur că este o mare idee care a inspirat alcătuirea acestei legi — trebue să recunoaştem că n'a dat rezultatele pe cari trebuia să le dea, şi aceasta pentru că a fost ştirbită din motive politice.

D-voastră ştiţi cu câtă trudă au parvenit guvernanţii de atunci să voteze această lege în contra voinţei proprietarilor din timpurile acelea.

D. N. Filipescu: Nu s'a votat nici o lege.

D. A. C. Cuza: Nu s'a votat, s'a decretat, şi acesta este unul din meritele oamenilor de Stat din vremea aceea, că au isbutit să decreteze legea, neputând să o facă să fie votată.

D-lor, în art. 22 al decretului din 1864, August 15, se zice:

„*Art. 22.* — Sătenii, pentru răscumpărarea clăcei, a dijmei „şi a celor-alte sarcine, cari s'au desfiinţat prin presentul „decret vor plăti pentru dobânzi şi amortisment pe fie-care „an, într'un termen de 15 ani, cel mult şi în monedă dupe „cursul visteriei, conform alăturatei tabeli, însă:

„Cel cu 4 boi şi o vacă lei 133;

„Cel cu 2 boi şi o vacă lei 100, par. 24;

„Cel cu mânele şi o vacă lei 71, par. 20.

„Săteanul din satele de munte de peste Milcov, va plăti „pe fie-care an:

„Cel cu 4 boi şi o vacă lei 94; par. 10:

„Cel cu 2 boi şi o vacă lei 73, par. 2;

„Cel cu mânile şi o vacă lei 51 par. 16.

„Această plată se va răspunde odată şi în aceleaşi termene „cu dările fiscale".

Dacă facem calculul, după valoarea bunurilor de atunci şi după ceeace a trebuit ţăranii să dea pentru pământul primit, constatăm mai întâiu, că pământul a fost impus pentru o valoare îndoită decât o avea, şi în al doilea rând, că procentele banilor în cari s'a transformat dijma şi celelalte sarcini desfiinţate, a fost de 10 % în loc de 5 %.

Vrea să zică, pe când ţăranul plătea 20 %, el în realitate nu

beneficia din pământ decât 5 %, ştiut fiind că pentru dânsul, pământul nu putea să producă mai mult, în modul cum putea şi cum ştia să-l cultive.

Şi aş mai fi înţeles, d-lor deputaţi, să se fi răscumpărat pământul dela proprietari, căci din momentul ce proprietatea individuală este un principiu al societăţilor moderne, este evident că trebuia să se răscumpere dela proprietari pământurile trebuitoare pentru împroprietărirea sătenilor.

Dar ceeace nu putem admite astăzi este răscumpărarea dijmei, a clăcei şi a celorlalte sarcini, cari se stabilise prin abuz de putere şi încălcare din partea proprietarilor asupra drepturilor clasei muncitoare, încălcare şi abuz, care durase de prea mult timp şi care trebuia să se desfiinţeze, iar nu să se răscumpere.

Şi dacă d-voastră consideraţi legea dela 1864 ca un sacrificiu din partea proprietarilor, eu vă răspund că acest sacrificiu a fost plătit de patru ori, şi că nu e sacrificiu, căci nu înţeleg sacrificiu decât când se dă un lucru cu un preţ mai jos, iar nu cu un preţ împătrit decât valoarea lui.

D-voastră ziceţi că a-ţi fost contra.

D. N. Filipescu: Şi partidul liberal a fost contra.

D. A. C. Cuza: De altminteri, dacă guvernanţii dela 1864 au fost siliţi să se abată dela adevăratele principii conducătoare în întocmirea reformei agrare, aceasta a fost din cauza presiunei celor cari se opuneau din toate puterile la realizarea sa.

Guvernanţii dela 1864 au făcut ceeace le-a stat omeneşte în putinţă, şi dacă n'au făcut mai bine, este că n'au putut.

Acum să vedem care a fost rezultatul acelei legi?

Pe când în timpul dela 1860—1869, mijlocia anuală a excedentului naşterilor era de 30.352, după legea aceasta, în periodul 1870—1879, mijlocia excedentului naşterilor a scăzut la 18.993, şi aceasta se explică foarte uşor prin faptul că populaţiunea rurală, apăsată de toate nevoile şi purtând sarcini peste puterile sale, nu a mai găsit mijloacele suficiente pentru a se putea înmulţi în mod normal. Aceasta este dar rezultatul uneea din binefacerile cele mai mari pe cari clasa conducătoare le-a făcut pentru pătura muncitoare din ţara Românească.

Să mergem însă mai departe.

A venit foametea dela 1865, când, sub presiunea crudă a nevoiei, țăranil, rămânând fără mijloace de hrană, a trebuit să se facă o lege pentru a îndemna pe proprietari ca să dea țăranilor porumb. Pentru aceasta a fost de trebuință să li se asigure plata porumbului prin singura avere de care mai dispuneau țăranii, prin munca lor. Atunci s'a făcut legea crudă dela 1866, care a istovit pe țăran, punându-l cu desăvârșire la discrețiunea proprietarilor lacomi, sau a arendașilor greci și jidani. Legea aceasta dela 1866, s'a înrăutățit prin legea dela 1872, care dă primarului puterea discreționară asupra țăranului, și-i pune la dispozițiune execuțiunea cu călărași.

— *D. vice-președinte, C. C. Arion,* ocupă fotoliul președenției.

D. A. C. Cuza: Această stare de lucruri s'a îmbunătățit întrucâtva prin legea din 1882, reducându-se timpul pe care țăranii se puteau alcătui dela cinci ani la un an, și mai în urmă prin legea dela 1893, făcută de partidul care ne guvernează astăzi.

Vedeți, dar, că și din acest punct de vedere, păturile conducătoare n'au făcut nimic pentru pătura muncitoare. Ele s'au preocupat numai de a găsi o normă pentru învoelile dintre țărani și proprietari, și au stabilit-o în așa mod, încât țăranii erau cu totul gâtuiți și trebuiau, vrând nevrând, să se supună la bunul plac al proprietarilor.

Trecem mai departe.

Poate o să vă lăudați cu administrațiunea, zicând că ea s'a îmbunătățit?

Pentru a cunoaște adevărul, n'avem decât să ne întoarcem privirile către ceeace se petrecea cu 50 ani în urmă, și vom vedea că ceeace se petrece astăzi cu administrația, departe de a fi o îmbunătățire, față cu trecutul, e în mare parte un regres.

Altă dată țăranul nostru, din cauza lipsei mijloacelor de comunicațiune și a numărului mic de slujbași, trăia mai tihnit la adăpostul vexațiunilor de tot soiul, la cari este supus astăzi. Chiar legile și modul de ocârmuire din vremile acelea era mai cuminte, pentru că era mai potrivit cu împrejurările noastre, cu datinele acestui popor, și cu modul său de pro-

ducere. Astfel, de o pildă, art. 35 al Regulamentului Organic al Moldovei recunoaşte oarecari drepturi de autonomie locală sătenilor, după vechiul obicei al ţărei. Iar articolul 34, ale cărui frumoase cuvinte ar trebui să fie gravate în inimile noastre, când vorbim de ţărani, ni dă şi motivele pentru cari se cade ca sătenii să se bucure de aceste drepturi şi privilegii:

„Art. 34. Birnicii lucrători de pământ, ca unii ce prin a lor „muncă şi strădanie revarsă îmbelşugare în adunările ome-„neşti, se cuvine a fi mai cu seamă priveghiaţi şi luaţi aminte „pentru ca starea lor să câştige din zi în zi îmbunătăţire".

Vrea să zică, prin art. 34 se recunoaşte că ţăranii revarsă belşug în adunările omeneşti, că ei sunt prin urmare, mai ales în ţările agricole ca ţara noastră, adevăraţii producători ai bogăţiilor.

Iată acum ce zice şi art 35 al Regulamentului:

„Art. 35. Ei au dreptate de a-şi alege din sânul lor vornici, „ce sunt ca o poliţie în sat, prin ştirea şi voea ispravnicului „şi a stăpânului moşiei".

Se vede dar că modul de administraţiune în sânul comunelor era foarte simplu pe vremea aceea:

Ţăranii îşi alegeau vornici din mijlocul lor, cu voea proprietarului, care trăia pe atunci în legături mai strânse cu locuitorii, şi cu ştirea ispravnicului, care şedea prea departe şi nu avea nici un interes a se amesteca în trebile comunelor, nefiind silit, ca astăzi, de sistemul politic în vigoare.

Această organizaţie cu totul patriarhală, având consimţământul locuitorilor şi sancţiunea alegerei, şi care nu costa aproape nimic, corespundea şi cu împrejurările, şi cu deprinderile, şi cu inteligenţa, şi cu puterea de producere a poporului nostru.

Modul acesta cuminte şi simplu de a administra comunele rurale, a fost înlocuit printr'un sistem împrumutat din alte ţări, care nu se potriveşte cu starea de lucruri, din ţară, de la noi, şi pe care nu o înţeleg ţăranii, şi mai puţin încă administratorii.

In locul vechei organizaţiuni, aţi pus luptele politice cari au pătruns până şi în comunele cele mai mici, unde se produc zilnic încăerări sângeroase şi câte o dată chiar omucideri pentru a căpăta primăria, după cum puteţi constata în toate

comunele rurale, sau în cea mai mare parte. Cu modul acesta aţi zăpăcit cu desăvârşire clasa muncitorilor de pământ, cărora le luaţi banii pentru a întreţine o organizaţiune care nu li este de nici un folos. (Aplause).

Aceasta, D-lor, întru cât priveşte administraţiunea. Şi fiind că noi cunoaştem administraţiunea din trecut, permiteţi-mi a vă spune că prin noua organizaţiune nu s'a făcut, din acest punct de vedere, nici un progres in ţara românească, şi că nu s'a adus nici o înlesnire şi nici un folos adevărat, de către clasa dirigentă păturilor de jos, în ultimii trei-zeci de ani.

Să vedem acum ce s'a petrecut cu justiţia. După art. 36...

D. vice-preşedinte: Suntem la instrucţiunea publică.

D. A. C. Cuza: Imi pare bine să văd că D. preşedinte ştie că suntem la instrucţiunea publică, pentru că D-sa se vede că a uitat, dar eu nu.

D. vice-preşedinte: Văd că aţi uitat cu totul.

D. A. C. Cuza: Cred, D-le preşedinte, că trebue să procedăm ceva mai serios în discuţiunile noastre.

D. vice-preşedinte: E foarte puţin serios de a vorbi de toate alea, când e vorba de instrucţiunea publică.

D. A. C. Cuza: Fie-care pune chestiunea cum înţelege şi cum poate să o pună.

D. vice-preşedinte: E de datoria mea ca să vă chem la chestiune.

D. A. C. Cuza: Chemaţi-mă la ordine.

După art. 36 al Regulamentului, sătenii îşi aleg singuri judecătorii pentru pricinile mai neînsemnate:

Art. 36. „Ei au dreptate de aşi alege mădulariile săteşti, „judecători în sate, după art. 319 al cap. al 8-lea judecă-„toresc."

Şi iată ce ideie ni dă art. 319 despre modul cum se administra justiţia la sate, pe vremile acelea:

Art. 319. „Spre a cruţa pe săteni de stăruirile pe la tri-„bunalurile ţinuturilor pentru neînsemnătoarele pricini ce se „întâmplă adesea ori între dânşii, şi spre a fi scutiţi de nişte „asemenea cheltueli, se va aşeza în fiecare parochie câte un „judeţ sătesc, alcătuit de preotul şi de trei jurati, aleşi pe tot „anul de către grămada satului dintre fruntaşi, mijlocaşi şi

„codaşi, adică câte un jurat de fiecare treaptă. Aceştia Du-„minicile şi în zilele de sărbători se vor aduna după sfânta „leturghie la casa preotului satului, unde vor judeca toate „pricinile urmate între săteni în săptămâna aceea. Cea întâiu „datorie a lor este de a căuta să împace pe prigonitori. Să-„tenii au voe la împlinirea anului a alege alţi juraţi, sau şi „dintre acei al anului trecut, dacă s'ar afla mulţumiţi de „dânşii".

Vedeţi d-voastre, ce organizaţie cu minte, fără nici o cheltuială şi la îndemâna locuitorilor, cari se judecau între dânşii, fără de a mai alerga pe la oraşe după dreptate.

De aceea, înţeleg pentru ce d-l preşedinte a bine-voit să mă întrerupă, pentru că aci e vorba de alegerea judecătorilor, şi citez un caz care e cu totul în contrazicere cu starea actuală de lucruri, pe care d-sa o recunoaşte de sigur ca mai bună. Odinioară lucrul era foarte simplu; preotul cu 3 săteni, aleşi din mijlocul sătenilor, se adunau după leturghie în casa preotului şi vedeau cari erau procesele pentru a le întocmi după cum li ajuta mintea. Astfel nu mai era vorba de a colinda pe la oraşe, şi ceva mai mult, nu mai aveau nevoe de advocaţi. Iar la sfârşitul fiecărui an, sătenii îşi alegeau alţi judecători, sau tot pe aceia, dacă se găseau mulţumiţi de dânşii.

D-voastre ce aţi făcut? Aţi luat un sistem costisitor care nu se potriveşte cu obiceiurile şi împrejurările poporului nostru, l-aţi introdus în ţară, aţi creat o legislaţie cu mult prea complicată, şi astfel aţi dat naştere chiar prin comunele rurale, la intermediari între justiţie şi justiţiabili, cari sunt adevăraţi jupuitori ai sătenilor.

Astfel nu aţi făcut decât să sporiţi sarcinele ce apasă asupra poporului şi aţi zădărnicit în acelaş timp orice fel de justiţie. Vrea să zică, nici cu organizarea justiţiei nu aţi adus o îmbunătăţire, ci din contra o înrăutăţire a stărei de lucruri existente,

Aţi mai făcut o îmbunătăţire: căile de comunicaţie.

D-voastre când voiajaţi pe liniile principale în vagons-lits, trebue să credeţi că e o mare îmbunătăţire prin faptul că s'au făcut căi ferate la noi în ţară. Şi eu recunosc că s'a făcut o mare îmbunătăţire cu drumurile de fer, dar nu e mai

puţin adevărat că ea nu a profitat atât ţăranilor, cât a profitat proprietarilor, deşi s'a făcut în cea mai mare parte cu munca ţăranilor. Ceea ce profită mai cu seamă locuitorilor dela ţară sunt şoselele, dar acestea cred că nu o să ziceţi că e o îmbunătăţire făcută de d-voastre, căci ţăranii şi le-au făcut singuri şi au fost destul de constrânşi ca să facă asemene lucrări (aplause), pentru a avea dreptul să zică astăzi că ei le-au făcut, şi nu d-voastre.

Ajung acum la culte.

D-lor, în privinţa aceasta, convingerea mea este că ar fi trebuit să se dea preoţilor o cultură îngrijită, încredinţându-li-se învăţământul primar, astfel precum e necesar la sate, fiindcă numai cu modul acesta preoţii ar fi avut mai multă autoritate faţă cu sătenii: numai aşa ar fi putut fi ocupaţi cu lucruri vrednice de misiunea lor în stat, şi i-am fi văzut ridicându-se şi la noi aşa precum este ridicată clasa preoţilor din Transilvania, cari îşi dau seama de toate cestiunile mai însemnate ale neamului nostru, şi cari sunt conducătorii naţionalităţei române de peste munţi.

In loc să căutaţi a-i da cultura necesară care să-l ridice şi să-i dea o influenţă mai mare asupra sătenilor, d-voastre aţi lăsat preotul în cea mai neagră părăsire şi dovadă este că abia în anul trecut aţi venit cu o lege prin care încercaţi să faceţi o îmbunătăţire soartei clerului, dar în realitate a recunoscut toată lumea că această lege numai ca o îmbunătăţire nu poate fi privită. (Aplause).

In privinţa şcoalei rurale, d-le ministru, numărul învăţătorilor din toată ţara şi din Dobrogea e de 3.741.

Acest număr mic şi restrâns corespunde în acelaş timp cu un număr de 17.520 de cârciumari. Inţelegeţi d-voastre, bine, că între 3,000 de învăţători şi 17.000 de cârciumari, lupta este inegală şi că învăţătorul trebue să rămână învins. (Aplause).

Pe de altă parte, taxele comunale de accis au fost in 1893—94 de 5.653,773 lei, — şi este ştiut că aceste taxe se percep mai mult asupra băuturilor spirtuoase, — iar sumele acordate pentru învăţământul rural, au fost de 4.080.798 lei.

Vrea să zică, prin tâmpirea alcoolică a ţărei, vă creaţi venituri de 5.000.000 lei, numai dela comunele rurale, şi pen-

tru învăţătura ţăranului, care vă dă cu sacrificiul sănătăţei sale, suma de 5.000.000 lei, D-voastre daţi numai 4.000.000 lei. (Aplause).

Cât despre calitatea şcoalelor D-voastre, nu am să vorbesc de învăţători şi de modul cum sunt predate lecţiunile. Rezultatul e însă următorul: ţăranul fuge de şcoală fiind-că nu i se dă nici o cunoştinţă practică de care el să se poată folosi mai târziu. Aşa fiind se înţelege că şcoala trebue să fie pentru dânsul o adevărată pacoste, iar când ese din şcoalele ţărăneşti vre unul cu puţină ştiinţă de carte, neavând nici o cunoştinţă folositoare şi nici o aptitudine pentru lucrările de câmp, se face funcţionar şi atunci vin unii să zică: iată cum şcoala creează funcţionari.

Apoi bine, D-le ministru, dacă acestea sunt fapte stabilite şi temeinice dovezi, vă întreb: ce s'a făcut pentru învăţământ şi pentru cler de către clasele dirigente în folosul păturei muncitoare din ţara românească?

Dar mai este o îmbunătăţire cu care vă făleaţi, răspunzând d-lui Dobrescu, aceea că în scurt timp spitalele rurale au crescut în mod extraordinar.

Ceeace după D-voastră este o îmbunătăţire, după mine este o dovadă de absolută decădere şi de degenerare a rasei noastre.

Arătaţi-mi vă rog, D-le ministru, o altă ţară în care s'au înmulţit, sau a fost nevoe să se îmulţească spitalele rurale, ca la noi.

Şi dacă D-voastră aţi făcut spitale rurale, v'aţi făcut datoria, dar eu cred că ar fi fost o datorie şi mai mare pentru D-voastră, ca conducători ai acestui popor, să întocmiţi astfel interesele ţărei în cât să nu aveţi nevoe de spitale rurale, precum şi în alte ţări nu se prezintă această anomalie, ca pe suprafaţa câmpurilor să se întreţină spitale pentru sănătatea populaţiunei rurale, care este cunoscută pretutindeni ca cea mai sănătoasă.

D-le ministru, vedeţi că eu nu fac aceste obiecţiuni din punctul de vedere al unui partid de opoziţie, pentru a vă combate pe D-voastră, ca partid la guvern. Ci îmi dau osteneală să studiez cestiunile în mod rece şi limpede, ast-fel cum se prezintă minţei mele obiective şi conştiinţei mele

oneste şi sincere. Şi cu aceeaşi deplină obiectivitate vom căuta să ne dăm seamă despre împrejurările cari au putut să îndrumeze cultura noastră pe o cale aşa de greşită, şi care a dus la rezultate atât de triste.

Cauza acestei stări de lucruri provine, după părerea mea, dela faptul că păturile conducătoare au confundat formele civilizaţiunei cu civilizaţiunea însăşi, şi până azi încă, noi urmăm a confunda formele civilizaţiunei cu civilizaţiunea însăşi.

Ne-am închipuit că dacă vom avea universităţi colosale, clădiri frumoase, teatre splendide, oraşe cari maimuţăresc oraşele europene, precum sunt Bucureştii, de o pildă, cu gări centrale, cu fântâni luminoase şi cu electricitate, cu bulevarde, cu academii şi instituţiuni culturale numeroase, precum şi oameni cu titluri de profesori de universitate şi de directori de laboratoriu, că prin faptul însuşi că am introdus toate aceste forme de civilizaţiune, am introdus şi fondul însuşi al civilziaţiunei.

Ast-fel a urmat că, pe când ar fi trebuit să începem civilizaţiunea dela temelie, noi am început-o de sus în jos. In loc să ne facem şcoalele săteşti, şi să dăm îngrijire mai ales învăţământului rural, am început cu universităţile în cari nu puteau să trăiască decât oameni pe jumătate învăţaţi, cari au produs învăţaţi pe trei sferturi, şi cari nici azi nu corespund diferitelor nevoi ale ţărei.

Greşeala fundamentală a fost că odată cu legea dela 1864, care scotea pe ţăran de sub tutela seculară în care fusese ţinut, nu i s'a dat, pe lângă pământ şi libertate, în acelaşi timp şi putinţa de a se servi şi de pământ şi de libertate, adică cultură. Trebuia să vină o lege ca să se răspândească cultura în păturile muncitoare.

Cu modul acesta, ţăranul nostru ar fi fost în stare să se folosească de libertatea ce i se dădea şi să cultive pământul mai bine, şi muncitorimea dela sate, întărită prin cultură, devenea o pătură sănătoasă şi trainică, pe care Statul s'ar fi putut întemeia.

Azi ce lipseşte ţăranului? Pământul? Nu. Ce'l face dar să zacă în cea mai neagră mizerie? Ii lipseşte cultura, îi lipseşte ştiinţa de a se folosi de câmpiile întinse ce'i stau la

îndemână, şi aici a fost greşeala fundamentală a claselor dirigente şi asupra căreia voiam chiar dela început să vă atrag atenţiunea.

Vedeţi dar că eram cu totul în chestiune, căci numai arătându-vă cum au mers lucrurile, am putut să ajung la concluziunea că reforma cea mai însemnată astăzi este crearea de şcoli pentru învăţământul rural, şi această cestiune, D-le ministru, este foarte importantă din două puncte de privire mai cu seamă.

Oraşele, după cum ştiţi D-voastre, au încăput pe mânele străinilor. Neavând o clasă mijlocie, din care clasele conducătoare să se poată reînoi, este evident că într'un moment dat, conducerea acestei ţări este ameninţată să treacă în mânele străinilor. Eu cred că din acest punct de vedere ridicarea ţăranilor noştri prin cultură e o cestiune de existenţă naţională. E vremea dar de a ne gândi să ridicăm populaţiunea rurală din rândurile căreea să se poată primeni clasele conducătoare, dacă nu voim ca destinele noastre şi conducerea acestui popor să încapă pe mânele altora. Şi dovadă despre efectele binefăcătoare ale culturei asupra neamului nostru, sunt Românii de dincolo de munţi.

In Transilvania, prin cultura dobândită, oameni din straturile de jos, acei eşiţi din rândurile ţărănimei, au astăzi conducerea neamului românesc de dincolo. (Aplause).

Dar mai este încă un interes de cea mai mare gravitate, şi de care asemenea este legată existenţa Statului nostru, care trebue să ne îndemne de a ridica pe ţărani prin cultură.

Credeţi D-voastre că un producător cu mijloace aşa de simple, precum e ţăranul nostru, un om care nu ştie să se hrănească, şi să se îmbrace, trăind în bordee murdare, şi care este pururea victima celui dintâi şarlatan venit; credeţi D-voastre că un om în starea aceasta de cultură, are să poată purta multă vreme sarcinele unor forme de civilizaţiune aşa de costisitoare? Credeţi că Românul, care este pe aceeaşi treaptă, pe care se afla acum 40 de ani, are să fie în stare să poarte sarcini înzecit de grele?

Eu am convingerea că nu. Şi această convingere m'a făcut să vin înaintea D-voastre să vă atrag atenţiunea asupra acestui fapt ca să vă spun că reforma cea mai însemnată

care trebue să se săvârşească astăzi este reforma învăţământului rural.

După o statistică făcută la ministerul D-voastre, în anul 1890, ţara ar avea nevoe, D-le ministru, de 497.327 metri pătraţi suprafaţă de şcoală pentru aplicarea obligativităţei învăţământului. Noi nu dispuneam atunci însă de cât de 96.360 metri pătraţi, lipsindu-ni 400.966 m. p. de suprafaţă de şcoală.

Ce ar putea să coste asemenea reformă? In statistica citată s'a zis că ar fi nevoe de un împrumut numai de 30 milioane, dar eu cred că abia dacă 60 de milioane ar putea să ni ajungă pentru a realiza această însemnată reformă.

D. Take Ionescu, *ministru al cultelor şi instrucţiunei publice:* Peste 80 de milioane.

D. A. C. Cuza: Ei bine, D-le ministru, după ce v'am arătat cu fapte care este starea populaţiunei rurale, şi după ce v'am dovedit că pătura conducătoare, — dacă nu ne lăsăm a fi ameţiţi de fraze, — n'a făcut nimic până acuma, pentru pătura de jos, eu cred că Statul român, dacă nu vrea să peară, şi dacă voeşte ca clasele muncitoare să poată duce sarcinile civilizaţiunei mai departe, trebue să facă sacrificiul celor 80 milioane.

Guvernul nostru ar putea, să vină, treptat, în câţi-va ani, să clădească şcoalele necesare pentru ca populaţiunea românească să se ridice odată din mizeria în care zace de atâta vreme.

Dar aţi putea să mă intrebaţi: de unde să luăm mijloace budgetare?

Eu vă mărturisesc, că în starea actuală de lucruri, faţă cu scăderea preţurilor de care este lovită agricultura noastră, şi faţă cu sărăcia păturilor muncitoare, ar fi o greşală de a veni cu noui impozite.

Dar avem o reformă însemnată, care poate să ni dea şi rezultate băneşti şi rezultate morale. Şi în vederea tocmai a dobândirei acestor rezultate, am avut onoarea să depun pe biuroul Camerei un proiect de lege relativ la monopolul alcoolului. Recunosc că nu este timpul acum de a ne ocupa de acest proiect, însă fiind odată stabilit cum, că prin aplicarea acestei măsuri, au să rezulte două foloase însemnate,

adică sporirea mijloacelor budgetare pentru crearea de şcoli, şi pe de altă parte, cruţarea sănătăţei şi moralizarea populaţiunei rurale, ameninţată astăzi de o desăvârşită degenerare alcoolică, eu cred că trebue să vă faceţi datoria gândindu-vă cu tot dinadinsul la realizarea unei opere atât de salutare. Şi fac apel şi la toţi D-nii deputaţi, cari vor avea onoarea să se prezinte înaintea alegătorilor, să caute a se pătrunde de necesitatea şi urgenţa acestei reforme.

Aşa dar, D-le ministru, la afirmarea D-voastra că ţara românească înoată în plină fericire, sprijinit pe date oficiale, v'am arătat că populaţia noastră rurală trăeşte în cea mai neagră mizerie, şi că din această cauză ea scade şi degenerează.

La afirmarea D-voastre că nu este ţară în lume care să fi făcut atât de mult pentru populaţiunea de jos, ca ţara românească, v'am arătat asemenea că nu este ţară în lume unde clasele dirigente să fi făcut mai puţin pentru pătura muncitoare, ca în ţara românească, şi v'am arătat iarăşi, că nu este pe lume altă ţară în care pătura muncitoare să fi făcut mai mult, pentru clasa conducătoare în aceşti din urmă 30 de ani, ca la noi. Aceste sunt fapte pe cari vi le am dovedit.

LUPTA
IN
CONTRA ALCOOLISMULUI
IN
ROMÂNIA

LUPTA IN CONTRA ALCOOLISMULUI IN ROMANIA[1]

(1897)

I. Istoricul chestiunei

Pustiirile pe cari le face abuzul cu băuturi spirtuoase în ţara noastră, au atras privirile oamenilor de ştiinţă, de mai bine de două decenii. Medicul primar al oraşului Iaşi, *Dr. G. Flaişlen*, în raportul său pe anul 1875; *Dr. Agappi*, în teza sa inaugurală: *Cercetări demografice asupra populaţiunei României şi în special asupra districtului şi oraşului Iaşi* (Bucureşti 1876); *Dr. C. I. Istrati*, în opera sa cunoscută: *O pagină din istoria contimporană a României* (Bucureşti 1886). Domnii *Ioan Ghica* şi *Dr. Obedenaru* în scrierile lor, au îndreptat obşteasca luare aminte asupra urmărilor alcoolismului la noi în ţară.

Această primă fază a luptei în contra abuzului cu băuturi spirtuoase, se poate considera ca încheiată la sfârşitul anului 1893, odată cu publicarea raportului direcţiunei generale a serviciului sanitar pe anul 1892, caracteristic pentru întreaga perioadă, care se deosebeşte printr'o desăvârşită nepăsare, atât din partea opiniei publice cât şi a guvernului. Raportul citat, după ce constată toată întinderea răului: răspândirea îngrijitoare a alcoolismului, sporirea boalelor mintale datorite beţiei, numărul mare de velniţi primitive cari produc numai

1) Acest studiu a fost publicat, mai intâiu, in revista „Arhiva“, din Iaşi, şi apoi in broşură „Biblioteca Ligei Române contra Alcoolismului“ No. 1 (Iassy 1897).

spirt brut, nerafinat, extrem de vătămător sănătății, se mărgineşte a ne anunța că ministerul de interne este ocupat cu pregătirea construcțiunei a două mari ospicii nouă pentru alienați, că pentru înlăturarea rachiurilor necurate, se va regulamenta art. 157 din legea sanitară şi că almintrelea, alcoolismul va deveni mai rar când țăranul se va hrăni mai bine şi va locui într'o casă mai sănătoasă. De sigur, răspundem noi, dar el nu se va hrăni mai bine, şi nu va locui într'o casă sănătoasă, decât după ce alcoolismul va fi devenit mai rar. Dar cum am zis, obşteasca indiferență este caracterul principal al acestei prime faze de luptă în contra alcoolismului, care se discută mai mult în mod academic şi fără ca să influențeze practica.

Este drept că în anul 1876, domnul Lascăr Catargiu fiind ministru de interne, s'a publicat o serie de *Regule privitoare la stabilimentele publice*, cuprinzând 19 articole, în cari se spune, între altele, că crâşmarii sunt datori a vinde băuturile cu măsuri drepte (art. 5); că să nu cuteze nimeni a vinde băuturi stricate sau băuturi de spirt cu vopsele veninoase şi oprite de comisiunea doctoricească (art. 6); şi că cârciumarii sunt opriți de a vinde băuturi pe amanete şi pe obiecte aduse spre vânzare (art. 12). Acest regulament însă nu s'a aplicat nici odată şi nici nu s'a pomenit de dânsul până în anul 1894, când a fost iarăşi distribuit de către ministerul de interne tuturor prefecților, cu nou ordin de a-l aplica în comunele județelor respective.

Cu anul acesta, chestiunea alcoolismului întră într'o nouă fază. De unde până atunci ea nu deşteptase decât puțin interes, vedem deodată că, aproape în acelaş timp, ea este adusă în Parlament, viu discutată în presă, cercetată cu de-amănuntul prin diferite scrieri şi că până şi guvernul, dimpreună cu serviciul sanitar, îşi dau toată silința pentru a-i găsi o soluțiune.

In şedința adunărei deputaților din 7 Martie 1894, ea este dezvoltată, de către scriitorul acestor rânduri, în legătură cu descreşterea poporației, cerându-se înființarea *monopolului vânzărei băuturilor spirtuoase*, iar ca măsuri provizorii, până la realizarea acestei reforme, supravegherea de aproape a băuturilor spirtuoase ce se pun în consumație, închiderea vel-

niţelor cari nu sunt înzestrate cu instalaţiuni sistematice, reducerea numărului cârciumelor, închiderea acelora cari nu s'ar găsi în bună stare precum şi regulamentarea orelor de vânzare, a stabilimentelor respective.

Prin circulara sa din 14 Aprilie următor, adresată prefecţilor, ministrul de interne atrage atenţia agenţilor administrativi asupra pericolului alcoolismului; prin o altă adresă din 26 Aprilie el invită pe medicii de judeţe şi oraşe să ceară concursul administraţiei pentru excluderea din comerciu a băuturilor preparate din spirt brut, nerafinat; prin adresa sa din 14 Iunie, tot ministrul de interne intervine pe lângă ministerul cultelor cerând să execute o dispoziţiune din legea sanitară relativă la farmacişti, pentru ca aceştia să poată servi ca experţi în materie de falşificaţiune a alimentelor şi băuturilor; printr'o altă adresă din 23 Iunie către prefecţii de judeţe şi primarii celor opt oraşe mari, ministrul de interne li pune în vedere jurnalul consiliului de miniştri dela 14 Iunie prin care se interzice în mod absolut intrarea în ţară a culorilor cu destinaţiune specială pentru coloratul vinului, a esenţelor pentru facerea de ţuică, de rachiu de tescovină, de rachiu de drojdii, cognac, de vin roşu şi de Drăgăşani, invitându-i să ia măsuri ca să nu se mai vândă preparatele de mai sus; în sfârşit, printr'o ultimă circulară, din 7 Iulie, ministrul de interne atrage atenţiunea primarilor, a prefecţilor şi a medicilor primari asupra obiceiului unor cârciumari de a adăoga eter la rachiul ce-l pun în consumaţie, invitându-i să ia energice măsuri, confiscând eterul ce s'ar găsi şi dând în judecată atât pe cârciumari, cât şi pe droghiştii sau farmaciştii abuzivi.

In acelaş timp, direcţiunea generală a serviciului sanitar se ocupă în mod serios de controlarea calităţii alcoolului din comerţ, căutând să regulamenteze art. 186 din legea sanitară.

In Aprilie 1894, consiliul profesoral al Universităţei din Bucureşti propune ca temă pentru lucrarea ştiinţifică-medicală ce urma să fie premiată în anul următor, *Alcoolismul în România.*

La deschiderea anului judecătoresc 1894—95, Procurorul general din Galaţi d-l *Ion T. Bastache,* vorbeşte despre *Alcoolism şi criminalitate,* zugrăvind în culori vii starea neno-

rocită a poporației noastre muncitoare și arătând că alcoolismul joacă un rol important în determinarea criminalității în România.

Tot în cursul acestui an apare lucrarea d-lui *Petru Zăhărescu: Pericolele băuturilor spirtuoase* (Buzău 1894) broșură recunoscută utilă de consiliul sanitar superior.

In ședința adunărei deputaților din 22 Noembrie 1894 se depune un *proiect de lege pentru monopolul vânzărei alcoolului*, însoțit de o amănunțită expunere de motive și semnat de următorii deputați: *A. C. Cuza, D. Orbescu, C. Popovici, Ioan C. Grădișteanu, G. C. Burcă, A. Delimarcu, Dr. Șabner-Tuduri.*

Insfârșit, tot în cursul acestui an, apare *Raport general asupra igienei publice și asupra serviciului sanitar pe anul 1893*, care conține un capitol special, *Alcoolismul*, în care se dă o deosebită atențiune acestei însemnate chestiuni.

In cursul anului următor 1895, apar diferite lucrări importante în fruntea cărora se cade să citám lucrarea premiată de Universitatea din București, a doctorului *D. D. Niculescu: Alcoolismul în România* (București 1895). In această lucrare de merit se cuprinde și proectul de lege pentru monopolul vânzărei alcoolului întocmit de subsemnatul, care se publică în întregimea sa, însoțindu-se cu criticile ce i s'au făcut.

Lucrarea d-lui *M. C. Haretu: Impozitul și băuturile alcoolice în România* (București 1895), care face o aspră critică sistemului actual de percepere a impozitului pe băuturile spirtuoase, ocupându-se din punctul de vedere strict financiar cu chestiunea, și care e chemat să aducă cele mai mari servicii cauzei ce apărăm, deși din principiu autorul ei crede că impozitul nu poate și nu trebue să servească igienei, ceeace ni se pare o erezie economică.

După mai mulți ani de îndepărtare dela cercetările economice, d-l *A. D. Xenopol*, în unire cu d-l *V. C. Buțureanu*, bine cunoscuți cetitorilor acestei reviste, prezintă un studiu în care tocmai combate cu succes teoria de mai sus a d-lui Haretu. Lucrarea aceasta *Industria Berei și Impozitul* (București 1895), după ce arată toate urmările alcoolismului la noi în țară, își propune să dovedească că impozitul asupra berei este nerațional nejust și dăunător statului și comunelor. Au-

torii iau, cu drept cuvânt, apărarea acestei băuturi atât de obişnuite astăzi în ţară la noi, deşi ea este mai puţin dăunătoare sănătăţii. Acest studiu însă are o importanţă cu mult mai mare, dacă-l privim din punctul de vedere a rezolvirei chestiunei alcoolismului. Cu multă convingere şi cu autoritatea pe care nimeni nu i-o poate tăgădui, d-l A. D. Xenopol apără monopolul vânzărei alcoolului, singura reformă care împacă toate interesele, după cum vom vedea, şi astfel d-sa se pune în fruntea mişcărei celei mai utile şi mai îndreptăţite de împrejurări.

In numărul său din 15 Septembrie 1895, *Buletinul direcţiunei generale a serviciului sanitar* publică un *Regulament asupra priveghierei sanitare a fabricaţiunei alimentelor şi băuturilor şi a comerţului cu alimente şi băuturi*, cuprinzând 160 de articole, din cari 49 privesc băuturile alcoolice

Tot în anul acesta, în *Raport general despre igiena publică şi despre serviciul sanitar pe anul 1894*, direcţiunea sanitară se ocupă pe larg de alcoolism, zicând că el distruge familia, provoacă divorţuri, produce sărăcia, boale, mizeria, scurtează viaţa, cauzează direct moartea. Recunoaşte că ţăranul s'a deprins cu cantităţi mari de băuturi, şi adaugă:

„*Este dificil a face o comparaţiune exactă a consumaţiunei de alcool din diferite state*, din cauză că în statisticele publicate nu se arată tăria tuturor băuturilor consumate; „*este însă cert că România întrece în această privinţă multe alte ţări din Europa*; se pare că la noi se bea tot atât de „mult ca în Franţa, în Elveţia, în Danemarca şi în Olanda, „că *numai în Belgia şi în Anglia se bea mai mult alcool „decât în România*".

Insfârşit, în cursul acestui an, au apărut două lucrări ale subsemnatului: *Monopolul alcoolului* (Bucureşti 1895), în care s'a publicat discursurile ţinute în şedinţele adunărei deputaţilor din 7 Martie şi 22 Noembrie 1894, proectul de lege pentru monopolul vânzărei alcoolului, cu un studiu introductiv, şi altă lucrare, *Ţăranii şi clasele dirigente* (Iaşi 1895) publicate mai întâiu în această revistă şi cunoscută cetitorilor ei, care se ocupă asemenea de chestiunea alcoolismului.

In anul următor 1896, apar diferite scrieri relative la această chestiune printre cari putem cita lucrarea d-lui *M. C.*

Haretu: *Degrevarea berei și monopolul alcoolului* (București 1896), asupra căruia vom reveni, și ultimul *Raport General asupra igienei publice și asupra serviciului sanitar pe anul 1895*, publicat de direcțiunea sanitară, care nu se mulțumește numai să constate întinderea alcoolismului la noi în țară, ci discută mai pe larg și măsurile necesare pentru prevenirea sa, măsuri de cari vom avea să ne ocupăm mai târziu, cercetându-le valoarea.

Insfârșit, pentru a încheia cu lucrările din această a doua fază a luptei în contra alcoolismului, vom cita conferința ținută la Ateneul din București de *Doctorul A. Obregia*, Profesor la Universitate și medic primar al ospiciului de la Mărcuța.

Doctorul Obregia, vorbind despre *Alcoolism și degenerescență*, a arătat că de la 1850 de când a început a se fabrica alcoolurile industriale, s'au înmulțit considerabil indivizii atinși de afecțiunile nervoase. Din cauza alcoolului, a zis conferențiarul, mortalitatea la noi e foarte mare. Israeliții fiind că nu beau se înmulțesc, iar noi scădem din zi în zi. La sfârșit, d-sa face apel la studențimea universitară ca să intervină și în chestiunea aceasta, chestiune de vitalitate și care singură va putea ridica puterea de rezistență a neamului românesc.

Cu această conferință, ținută în ziua de 30 Ianuarie 1897, înaintea unui public numeros și distins, se poate considera ca încheiată faza de a doua a luptei în contra alcoolismului la noi în țară. Și nu în mod arbitrar punem aice tocmai încheerea ei.

Era firesc, în adevăr, ca faza aceasta, care începe cu discutarea chestiunei în parlament, fiind o fază de cercetare, de discuțiune, de propagandă, să se închee prin conferința primită cu entuziasm de public, a unui distins specialist. Scopul întregei mișcări din perioada aceasta fusese de a se face lumină și de a se atrage privirea tuturor asupra unor împrejurări atât de grave. Astăzi opinia publică este pe deplin luminată, iar guvernul dă o deosebită atențiune acestei însemnate chestiuni. Scopul este dar atins și cu aceasta perioada însăși își găsește încheerea sa firească.

Ce mai rămâne dar de făcut, după ce cu toții suntem luminați asupra primejdiei de care suntem amenințați prin răs-

pândirea alcoolismului? Să căutăm, de sigur, *mijloacele* pentru a o înlătura. E vorba dar de a cerceta, mai întâiu, cari sunt *măsurile* cele mai potrivite pentru a combate alcoolismul, *în ţară la noi*, şi în al doilea rând, de a ne pune toate silinţele pentru realizarea acestor măsuri.

Intrucât se atinge de acest din urmă desiderat, *Societatea ştiinţifică şi literară din Iaşi*, luând încă odată chestiunea alcoolismului în dezbatere, a făcut un fericit început, în vederea realizării măsurilor ce s'ar crede necesare pentru combaterea alcoolismului. In şedinţa sa din 14 Martie a. c. s'a pus bazele înfiinţărei unei *Ligi în contra abuzului cu băuturi spirtuoase*, proclamându-se d-l *A. D. Xenopol*, ca preşedintele ei, şi subsemnatul ca secretar. Liga aceasta, care urmează să fie organizată cât de curând şi la care au aderat mai multe persoane de distincţie, are menirea să stărue întru rezolvirea definitivă a chestiunei care ne preocupă. Ea inaugurează dar faza din urmă a luptei contra alcoolismului, în care va juca de sigur rolul hotărâtor.

Rămâne numai să căutăm a ne lămuri asupra mijloacelor prin cari vom ajunge, mai repede şi mai sigur, la scopul dorit. Pentru aceasta e nevoe să vedem mai întâiu, cari sunt problemele de deslegat şi cari sunt soluţiunile ce s'au propus. Numai în modul acesta se va putea judeca despre temeinicia măsurilor pe cari noi le propunem.

II. Problema

Problema alcoolismului, este o problemă a ultimilor trei sau patru decenii. Şi nu doară că năravul de a se ameţi cu băuturi alcoolice nu ar fi existat în toate timpurile şi la toate popoarele de pe pământ. Dar odinioară beţia avea un caracter oarecum mai vesel şi mai nevinovat. Beţia sumbră, primejdioasă, tâmpitoare cu urmări atât de grave pentru stat şi societate, este un product specific al civilizaţiei dela sfârşitul secolului al nouăsprezecelea. Şi cu toţii ne întoarcem privirile, cu durere şi regret, către acele timpuri legendare, în cari alcoolul juca un rol am putea zice, binefăcător, în societate. Cu toţii, adecă producătorii şi cârciumarii, cari-şi umpleau pungile neîngrădiţi de nimeni în industria şi comerţul lor; statul, care vedea

pe fiecare zi sporindu-i-se veniturile din vânzarea băuturilor spirtoase; şi consumatorul acestor băuturi, care putea să se îmbete în toată voea, de câteva ori pe an, la zile mari, şi chiar şi la cele mai mici, fără ca să-şi ruineze sănătatea şi să-şi piarză minţile, ca în zilele noastre. Armonia desăvârşită a intereselor economice, visată de Bastiat, şi care nu existase decât în capul său de economist al clasei capitaliste, părea că să coborâse din lumea visurilor burgheze, şi devenea o realitate pentru toată lumea.

Intru câtă vreme alcoolul a fost considerat numai ca o materie impozabilă, lucrurile mergeau, în adevăr de minune. Fabricanţii şi cârciumarii se îmbogăţeau, statul îşi sporea veniturile, contribuabilii aveau deplină libertate de a se înveseli, ba mai mult încă, acel care se înveselea mai des, şi care cu toate acestea suferea mai multă băutură, era din acest punct de vedere cetăţeanul cel mai util în stat, ca unul ce contribuia mai mult la aporirea câştigurilor realizate de fabricanţi, de cârciumari şi de fisc. Este drept că un observator neinteresat în cauză ar fi putut înţelege că această armonie a intereselor tuturor era mai mult aparentă şi că în realitate numai cârciumarii şi fabricanţii se îmbogăţeau, pe când contribuabilii se ruinau şi fiziceşte şi economiceşte fiind ameninţaţi să li se istovească însăşi izvoarele din care-şi trăgeau veniturile lor: sănătatea şi prin urmare puterea economică a contribuabililor. Dar cine să fi observat aceste anomalii pe vremea aceea? Cârciumarii şi fabricanţii erau tocmai acei interesaţi pentru ca lucrurile să urmeze ca mai înainte; statul nu era în mare parte decât tot organul fabricanţilor şi a cârciumarilor, ale căror interese trebuiau să le apere, întrucât alte interese protivnice nu se manifestau cu destulă energie pentru a se impune, şi bietul contribuabil, care putea să cunoască mai bine această chestiune, adecă acel care consuma mai multe alcooluri, *cu cât o cunoştea mai bine*, cu atât era mai puţin *în stare* să-şi apere adevăratele sale interese.

Dar fiindcă, pe acest pământ nimic nu-i statornic, se întâmplă ca din senin, ca prin anii 1850 să se îmbolnăvească viţele de *oïdium*, care distruge viile şi grăbeşte introducerea fabricărei alcoplurilor industriale. De unde în Franţa între anii 1840 şi 1850 mijlocia anuală a producerei de alcool din sub-

stanţe făinoase, melasă etc. fusese numai de 76,000 hectolitri asupra unei produceri totale de numai 891,500 hectolitri alcool; în anii dela 1853 până la 1857, mijlocia anuală a producerei alcoolului din substanţe făinoase, melasă, etc. a fost de 506.000 hectolitri asupra unei produceri totale de 1,864,514 hectolitri. O creştere de aproape un milion de hectolitri în trei sau patru ani.

„Această schimbare radicală în producerea alcoolului, ziceam în studiul introductiv la scrierea mea *Monopolul alcoolului* (Bucureşti 1895), se datoreşte pe deoparte scumpirei vinurilor din cauza îmbolnăvirei viţelor, şi pe de altă parte, progreselor realizate în fabricaţiunea alcoolurilor. In mai puţin de douăzeci de ani preţul alcoolurilor de vin s'a îndoit, pe când alcoolurile industriale au scăzut dela 150 şi 160 lei hectolitrul, cât se plăteau în 1854, la 44 şi 47 lei hectolitrul în 1884".

„Consecinţa acestor prefaceri a fost îndoită. Mai întâiu, s'au înlocuit alcoolurile mai uşoare, din vin şi fructe, cu alcoolurile grele din bucate, şi, în al doilea rând, scăderea preţului a sporit consumaţia într'o proporţie nemai cunoscută până atunci. Astfel alcoolul din zilele noastre atacă organismul şi prin calitatea sa mai proastă şi prin cantitatea mai mare în care se consumă, dând beţiei din timpurile moderne un caracter special, de o gravitate excepţională, care nu s'a observat mai înainte vreme".

Sub înrâurirea acestor împrejurări, visul frumos al armoniei tuturor intereselor s'a împrăştiat, dându-ne pradă celei mai crude realităţi. Cu cât fabricanţii şi cârciumarii realizau mai multe beneficii din băuturile spirtuoase, cu cât veniturile statului creşteau, cu atât se învederau mai lămurit conflictele de interese, ce se născuse. Alcoolul nu mai putea fi privit numai ca o materie impozabilă nevinovată din debitarea căreia se scoteau numai foloase. El apărea deodată ca un adevărat flagel, mai ucigător decât ciuma şi decât holera, mai crud decât războaele cele mai sângeroase, pentru că nu ucide numai, ci săcătueşte puterile de viaţă ale popoarelor moderne. Ce boală se poate compara cu alcoolul, se intreabă una din victimele sale, genialul american Edgar Poë? Şi pe urma acestei epidemii grozave dispăreau popoare întregi de pe faţa pământului, precum au dispărut Indienii din America de Nord,

odinioară aşa de mândri. Şi pretutindeni pe unde se lăţea alcoolismul creştea mizeria, se înmulţeau delictele şi crimele, sporea numărul smintiţilor. Bolniţile de nebuni, temniţele şi cimitirile sunt astăzi prea neîncăpatoare pentru a cuprinde mulţimea victimelor sale.

In faţa unei asemenea stări de lucruri, era firesc ca opinia publică să se alarmeze. De pretutindeni s'a pornit o uriaşă mişcare în contra acestui duşman primejdios. In ţările mai civilizate se organizează adevărate cruciate în contra alcoolului şi sub presiunea acestei puternice mişcări, statul care până atunci nu fusese decât organul fabricanţilor de spirt şi al cârciumarilor, începe să ia măsuri de apărare, înţelegând deşi cam târziu, care este menirea sa.

Ca prin farmec, armonia de mai înainte a intereselor se prefăcu într'o serie de antagonisme anevoe de împăcat. De unde statul nu urmărea odinioară decât creşterea veniturilor sale din vânzarea băuturilor spirtuoase, venituri cari erau cu atât mai mari, cu cât şi vânzarea era mai îmbelşugată, de astă dată, el avea misiunea de a se lupta în contra alcoolismului, căutând să restrângă pe cât se putea consumarea unei materii recunoscute toxice.

Faţă cu fabricanţii şi cu cârciumarii, statul se înfăţoşa dar acum în două ipostase. Ca fisc, el le cerea impozite cât de mari, plătite la vreme, ceea ce nu se putea face decât prin sporirea vânzărei băuturilor spirtuoase, adecă prin răspândirea viciului beţiei. Ca apărator al sănătăţei publice, aşa de grav compromisă prin abuzul alcoolului, el lua în contra lor o mulţime de măsuri vexatorii, cari tindeau la restrângerea consumaţiei spirtuoase, adecă la împuţinarea proprielor sale venituri.

Sistemul urmat până atunci fusese cel puţin logic. Fără de a se preocupa de alte interese, statul se prezenta *ca fisc*, privind alcoolul numai ca materie impozabilă şi urmărind *un singur scop:* sporirea veniturilor sale. In deplin acord cu scopul urmărit, fabricanţii şi cârciumarii se bucurau de toată protecţia legilor şi la drept vorbind, numai in modul acesta li se putea cere ca să-şi plătească impozitele regulat.

Dar iată că lucrurile s'au schimbat cu desăvârşire. Statul se prezintă astăzi *şi ca fisc şi ca apărător al sănătăţei* publice

urmărind *două scopuri* cu totul deosebite: sporirea veniturilor sale din vânzarea băuturilor spirtuoase şi apărarea intereselor igienei, compromise prin abuzul cu aceste băuturi. *Faţă cu sistemul actual, al libertăţei comerţului cu alcool* însă, a-şi spori veniturile din vânzarea alcoolului, nu însemnează alta decât a răspândi beţia, adecă a compromite sănătatea publică. In starea actuală de lucruri, statul se găseşte dar în următoarea dilemă, din care nu poate eşi: Sau îşi apără interesele sale fiscale, şi atunci trebue să sacrifice interesele igienei şi ale moralităţii; sau voeşte serios să ia apărarea acestora, şi atunci trebue numai decât să sacrifice pe acele dintâiu.

Aceasta este încheerea firească la care trebue să ajungă orice om în curent cu chestiunea, şi căruia nu-i lipseşte bunul simţ elementar. Cu toate aceste, se găsesc pe fie-care zi minţi „geniale“, din familia acelora cari se trudesc de veacuri cu descoperirea mişcărei perpetue sau cu aflarea quadraturei cercului, cari cred că vor eşi din această dilemă, fără ca să jignească sistemul actual. Sunt atâtea interese în joc şi atât de însemnate, încât de sigur că ar fi un mare merit ca să le poţi împăca pe toate. Şi iată cum se face că o mulţime de oameni, lipsiţi de binefacerile unei discipline intelectuale mai severe, îşi dau toată silinţa să găsească diferite mijloace pentru a împăca interesele sănătăţii publice, cari reclamă restrângerea consumaţiei alcoolului şi garantarea absolutei sale purităţi, cu interesele fabricanţilor, ale cârciumarilor şi ale fiscului, cari cer neapărat sporirea vânzărei băuturilor spirtuoase şi răspândirea beţiel.

De fapt, măsurile propuse, voind să împace toate interesele' ajung a nu satisface nici pe unul. Nu trebue să se uite, în adevăr, ca pentru a se rezolvi problema alcoolismului, e nevoe ca să se îndeplinească următoarele trei desiderate principale:

1). *Să se restrângă consumaţia alcoolului* recunoscut ca materie toxică extrem de vătămătoare sănătăţii.

2). *Să se garanteze absoluta puritate a alcoolului consumat*, ştiut fiind că el este cu atât mai primejdios cu cât este mai puţin curat, fie că necurăţenia sa s'ar datori fabricărei vicioase, fie că ar proveni din dregerea sa ulterioară, poate chiar în momentul de a se consuma, cu diferite esenţe şi materii colorante, foarte otrăvitoare.

3). *Să nu se jignească interesele financiare ale statului*, care nu poate să renunţe la veniturile sale din vânzarea băuturilor spirtuoase.

Nici unul din aceste trei interese, dar mai ales acele două dintâi, nu se poate nesocoti, şi nimeni nu are dreptul să pretindă că a rezolvit problema alcoolismului, dacă nu l-ea dat satisfacţie deopotrivă.

Părerea noastră este că, *păstrând sistemul actual al libertăţei comerţului cu alcool, această chestiune nu se poate rezolvi*. Mai înainte de a intra în expunerea sistemului nostru însă, trebue să vedem care sunt măsurile pe cari le propun acei, cari visează o stare idilică, în care fabricanţii vor trăi în deplină armonie cu agenţii fiscali, cârciumarii nu vor mai intra în conflict cu serviciile sanitare, consumarea băuturilor spirtuoase se va reduce, dar în acelaş timp veniturile statului vor creşte, şi negustorii de alcool se vor îmbogăţi, fără ca masele poporului să sărăcească, să se tâmpească şi să degenereze, ca până acum.

III. Regimul libertăţei comerţului cu alcool

Doi specialişti, un financiar şi un igienist, s'au găsit şi în ţară la noi, ca să voiască a deslega problema alcoolismului, păstrând sistemul actual al libertăţei comerţului cu alcool. In scrierile lor, găsim aproape tot ce se poate închipui pentru atingerea scopului propus, din acest punct de vedere. Va fi de ajuns dar ca să le luăm în cercetare, pentru a vedea încă şi mai bine, dacă e cu putinţă de a găsi deslegarea problemei pe calea aceasta.

După cum e lesne de ghicit, chiar de la început, fiecare a avut iluzia că va înlătura toate greutăţile prin aplicarea unor simpli măsuri proprii specialităţei sale: financiarul, crezând in virtutea unui regim fiscal imaginat de dânsul, igienistul, atribuind o importanţă exagerată regulamentelor şi măsurilor de poliţie sanitară.

Un fost casier general, actualul sub-şef al creditului agricol d-l *M. C. Haretu*, în scrierea sa: *Impozitul şi băuturile alcoolice în România* (Bucureşti 1895), precum şi in altă lucrare mai mult de polemică, *Degrevarea Berei şi Monopolul alcoo-*

lului (Bucureşti 1896), luând în cercetare modul actual de percepere a impozitului asupra băuturilor spirtuoase, îl supune unei aspre critici, cu care suntem şi noi de acord.

Intrucât se atinge de vin, legile din 1882 şi 1889, zice d-sa nu-l supun unei taxe decât atunci când servă la fabricarea de rachiu.

Situaţiunea excepţională ce se creiază vinului prin aceste legi, nu se justifică prin nimic, afară poate de împrejurarea că viile mai plătesc şi impozitul fonciar. Acest motiv nu ar fi suficient, pentru că se ştie că producţia viilor nu se mărgineşte numai la vin... De fapt azi, în România, toate vinurile sunt scutite de impozit, pentru că impozitul pe hectar se plăteşte pentru rachiul ce se fabrică din vin, nu pentru însuşi vinul, şi cu toate acestea nu se vede ce a câştigat, atât fiscul şi igiena, cât şi bogăţia ţării din această scutire".

Cu privire la celelalte băuturi alcoolice, legile diu 1882 şi 1889, stabilise două moduri de impunere:

„Pentru alcoolurile din băuturile destilate simple, materia impozabilă este însuşi alcoolul, care se măsoară cu gradul centesimal".

„Pentru alcoolurile din băuturile destilate compuse, cunoscute sub numele de licoruri, şi pentru alcoolul din bere, materia impozabilă nu mai este alcoolul, ci apa care servă de vehicul acoolului. Taxarea acestora se face pe volum, adică conţinutul lor în alcool, ori în ce proporţie ar fi, nu să ia în seamă".

„Aceste două măsuri aplicate aceleaşi materii impozabile, nu au nici o raţiune de a fi".

Acest mod de impunere prezintă, în adevăr, o sumedenie de neajunsuri.

Din punctul de vedere al igienei, taxarea pe volum de lichid, face să se nesocotească o însemnată cantitate de alcool, în cea mai mare parte foarte toxic, din cauza esenţelor şi a materiilor colorante cu cari este adăogit. Nu este dar logic, de sigur, de a invoca prezenţa în băuturi a acestor ingrediente pentru a se scuti alcoolul din ele.

„Ceia ce este mai curios, zice d-l Haretu, este că aromele şi esenţele în majoritatea cazurilor ascund alcoolurile infecte;

de proastă calitate, și tocmai pe acestea fiscul le scutește de plată mulțumindu-se a impune apa".

Taxarea pe volum de lichid mai prezintă încă inconvenientul de a se substitui unele băuturi în locul altora. Aiurea, pentru a împiedeca înlocuirea băuturilor fermentate, prin băuturi distilate, legile de impozit fixează pentru vinuri o limită de tărie în alcool, peste care ele să taxează ca alcool distilat. La noi nu s'a fixat nici o limită așa că sub nume de vin, să vând băuturi cari au aceiași tărie în alcool ca și rachiurile obișnuite.

Cât pentru bere, fiind dat că băuturile alcoolice sunt căutate de consumatori nu atât pentru lichidul lor, cât pentru alcoolul ce conțin, ar fi fost firesc ca legiuitorul să-l impună pe acesta. Nu lichidul, după cum s'a făcut. Rezultatul este că fabricanții produc o bere pe cât se poate de alcoolică, adăogându-i apă după ce au plătit impozitul. Astfel în România, berea se produce cam de 10° alcool, dar se pune în consumație numai de 3°, diferență de 7° alcool rămânând neimpusă.

Intrucât se atinge de bere, se poate dar spune că legea o asuprește, deoarece ea nu ține seamă de materia impozabilă, de alcool, și aceasta în dauna igienei, care ar reclama răspândirea acestei băuturi, mai puțin vătămătoare. După calculele făcute de d-l Haretu, impunerea berei prin raport la alcoolul ce conține, este cu 90 % mai grea decât pentru alcoolul din spirt și rachiuri, ceeace este o neconsecință, după cum o recunoaște singur, dând astfel deplină dreptate d-lui Xenopol, care ni-a dovedit pe larg că impozitul actual asupra berei, este nerațional, nejust, dăunător statului și comunelor.

Pentru a pune capăt acestor multiple neajunsuri ale sistemului actual, d-l Haretu cere *impunerea uniformă pe grad de alcool*, pentru toate băuturile spirtuoase. Meritul de căpetenie al acestui mod de impunere ar fi că impozitul se gradează nu numai după cantitatea de materie impozabilă, ci și după valoarea ei, știut fiind că valoarea băuturilor alcoolice este totdeauna în raport cu alcoolul ce conțin, fie sub formă fermentată, fie distilată. Pe lângă aceasta perceperea acestui impozit, nu ar prezinta nici o greutate. Băuturile alcolice, sub orice formă, având toate două origine, sau puncte de plecare: *vasele de fermentat* și *aparatele de distilat*, fiscul trebue să

se adreseze la fiecare din aceste două origini pentru a constata şi taxa băuturile în raport cu alcoolul conţinut în fiecare. Şi iată cum se poate realiza această condiţiune esenţială a existenţei impozitului.

In ce priveşte vinul, constatarea şi taxarea lui să aibă loc la producător, la zăcătoarea unde se face fermentarea. Acest sistem cunoscut în Franţa, mai înainte de revoluţiune, a funcţionat şi sub primul imperiu, cu nume de *regim al inventarului*, şi a dat rezultate bune.

Intrucât se atinge de bere, măsurarea volumului său se va face printr'un aparat automat care se va instala sau la eşirea berei din căldare, sau la eşirea din vasul refrigerent, care amândouă vor trebui să fie închise de fisc şi construite astfel încât să se facă imposibilă sustragerea băuturilor. Cantităţile costatate se vor taxa ţinându-se socoteală de densitatea mustului sau de conţinutul în alcool al berei, după locul unde va fi aşezat aparatul.

După cum pentru vin şi bere atenţiunea fiscului trebue îndreptată asupra vaselor de fermentare, pentru băuturile alcoolice distilate, ea trebue să se îndrepteze asupra aparatelor de producţiune. Ori unde fiscul a luat aparatul de producţiune ca moment de constatare şi taxare, rezultatele au fost bune. Şi când s'au introdus măsurători automatice, dându-se aparatelor mijlocul de a declara ele înşile cantităţile produse, impozitul a dat tot ce a putut da, pentru că declaraţiunile erau totdeauna sincere şi juste.

Aceasta se referă, bine înţeles, la instalaţiunile fixe, la distileriile permanente. D-l Haretu crede însă că *dispoziţiunea se poate întinde şi la aparatele ambulante, cum sunt aparatele de distilat ţuica, drojdia, tescovina, fructele*, etc.

„Lucrul s'a practicat şi se practică în unele ţări, zice „d-l Haretu, cu succes deplin, şi fără dificultăţi, nici din par-„tea fiscului, nici a distilatorilor".

In locul impunerei actuale pe hectare de vii şi pruni, care este cu totul vicioasă şi din punctul de vedere fiscal şi din punctul de vedere igienic, s'ar taxa dar însăşi producţiunea în raport cu alcoolul, prin mijlocul unor aparate automate ca şi pentru distileriile fixe.

„Astfel, zice d-l Haretu, s'ar interzice funcţionarea altor

aparate de distilaţiune decât a acelora care, întocmite după anume condiţiuni fixate de administraţiune, vor permite adaptarea aparatului automat, şi vor garanta un produs de o puritate minimă fixată de lege. Până acum aparatele ambulante de distilaţiune dau un produs aşa de rău distilat, încât abia să poate compara cu flegmele dela distileriile permanente".

„Şi fiscul şi igiena vor fi satisfăcute prin acest sistem".

Acesta ar fi, în puţine cuvinte, regimul propus de d-l Haretu. Rămâne să vedem întrucât el va putea să dea satisfacţie acelor trei mari interese, cari alcătuesc problema alcoolismului: să se restrângă cantitatea alcoolului consumat, să se garanteze absoluta sa puritate şi să nu se jignească interesele financiare ale statului.

Intrucât să atinge de aceste din urmă, după calculele făcute de d-l Haretu, comparând încasările anului 1893—94, cu cele ce vor produce măsurile propuse de d-sa, se pare că statul ar fi chemat să câştige o diferenţă de 18,271,683 lei din vânzarea totală a băuturilor spirtuoase. „Acest rezultat închee d-l Haretu, se va realiza sigur şi fără alte măsuri excepţionale, ci numai prin suprimarea fraudelor şi a privilegiilor".

Fără a voi să intrăm în amănuntele calculelor făcute de d-sa, admitem şi noi că, *consumaţiunea alcoolului fiind aceiaşi*, statul va încasa mai multe venituri, numai prin suprimarea fraudelor şi a privilegiilor. Interesele sale fiscale ar fi dar satisfăcute. Dar cum rămân interesele igienei?

Mulţumită sistemului propus de d-l Haretu, statul având în mâna sa întreaga producţiune de alcool, admitem şi noi că el va şti să garanteze puritatea alcoolului *fabricat*, căutând să excludă alcoolurile cari nu ar fi îndeajuns de curate. Dar când se exercitează acest control al statului?

Domnul Haretu ne-o spune:

„Pentru fisc, acţiunea lui începe şi să termină toată la punctul de origină: acolo constată şi cantitatea produsă şi taxele cuvenite. Odată taxele plătite, alcoolul poate circula fără altă formalitate".

Şi tocmai aice este inconvenientul de care ne plângem astăzi şi pe care d-l Haretu nu-l înlătură, nu poate să-l înlăture. Rezultă dar că şi după reforma d-sale, alcoolul circu-

lând liber, fără altă formalitate, va fi ca şi până acum obiectul tuturor falşificărilor, care-l fac atât de vătămător sănătăţii, şi cu atât mai mult, cu cât va fi mai scump. Sistemul d-lui Haretu lăsând, în această privinţă, lucrurile tot în starea de astăzi, nu se poate zice că dă satisfacţie celui de al doilea interes capital al problemei: garantarea calităţei alcoolului *pus în consumaţie.*

Acelaş lucru se poate spune despre celalalt interes al igienei: *reducerea cantităţei alcoolului consumat.* D-sa vede bine că fiscul şi igiena au *astăzi,* interese protivnice, în privinţa aceasta, şi care nu se pot împăca:

„Igiena va pretinde restrângerea cât mai mult a consumaţiunei, zice foarte bine d-l Haretu, pe când fiscul va cere tocmai contrariul".

Evident. Aceasta-i şi părerea noastră. Dar ce-i de făcut? Aice deosebirea între noi şi d-l Haretu este fundamentală. D-sa văzând că nu poate să împace interesul fiscului, care cere sporirea consumaţiei băuturilor spirtuoase, cu interesele igienei, care reclamă restrângerea sa, în loc să meargă până la originea acestui antagonism, cercetându-i cauza, stă pe loc şi nu numai că sacrifică fiscului, interesele igienei, dar susţine *în teorie,* că ele *trebue* să fie sacrificate. Propria neputinţă, d-l Haretu o consideră ca o neputinţă generală şi o îmbracă apoi în formă apodictică dându-i valoarea unui adevăr universal.

„Impozitul, zice d-sa va trebui dar să părăsească pretenţiunea de a servi cauza igienei şi să se hotărască, odată pentru totdeauna, să urmeze regulele ce-i prescrie ştiinţa pentru a ajunge ceia ce trebue să fie, o resursă pentru fisc".

Dar ce sunt impozitele? Şi ce zice ştiinţa?

Impozitul nu-i alta de sigur de cât contribuţia pe care o plăteşte fiecare locuitor a unui stat, pentru acoperirea cheltuelelor ce se fac în interesul tuturor. Cu acest prilej, ştiinţa ne învaţă că cu cât aceşti locuitori sunt mai voinici, mai ageri, mai bogaţi şi mai numeroşi, cu atât şi veniturile statului pot fi mai îmbelşugate. Chiar interesele fiscului cer dar neapărat ca impozitele să nu fie aşezate în aşa mod, încât să ajungă a vătăma sănătatea, să sleească puterea de muncă, să ruineze avutul, să împuţineze numărul contribuabililor. Când e vorba, prin urmare, de stabilirea unui impozit pe o materie aşa de

primejdioasă, precum e în specie alcoolul, care *vatămă sănănătatea, sleeşte puterile, ruinează averea şi împuţinează numărul contribuabililor*, se poate dar spune că impozitul nu trebue să fie de cât o resursă pentru fisc şi nimic mai mult? Sau i se poate cere, trebue să i se ceară, ca să nu sconteze viitorul întregului popor, pentru foloasele neînsemnate ale momentului?

Nu este dar adevărat, că impozitul trebue să părăsească pretenţia de a servi cauza igienei. El *trebue* să o servească, pentru ca îmbelşugarea sa prezentă, şi existenţa sa viitoare stau în strânsă legătură cu interesele igienei.

Şi oare numai cu prilejul acesta impozitul e chemat să urmărească şi alte scopuri lăturalnice, în afară de scopurile sale curat fiscale? Dar se ştie bunăoară, cum a observat foarte bine d-l A. D. Xenopol, că vămile urcate se impun nu atât în interesul fiscului, pe cât în interesul protecţiunei industriei şi a agriculturei. Şi cu acest prilej, statul nu are în vedere foloasele sale actuale, sporirea veniturilor momentane, ci foloasele sale viitoare, cari vor urma cu belşug, din întărirea puterilor de producere ale ţării.

După susţinerea unei asemenea stranii teorii economice, nefiind în stare să împace antagonismul de interese ce există astăzi, pentru că nu merge până la obârşia sa cauzală, e firesc ca d-l Haretu să ajungă la următoarea concluzie, în care-şi scrie singur condamnarea precum şi osânda întregului sistem:

„Negreşit zice d-sa, că va fi atât mai bine, dacă servindu-se fiscul se va putea servi în acelaşi timp şi igiena. *In starea actuală pare a fi mai urgent să se sacrifice igiena decât fiscul,* cu atât mai mult, că igiena nu prea are mare lucru de aşteptat de la impozit“.

Credem şi noi că nu: *în starea actuală de lucruri.* Pentru că cu cât se urcă impozitul, cu atât sporesc şi fraudele, cari zădărnicesc efectele sale. Dar de unde necesitatea de a păstra sistemul actual, care cere sacrificarea intereselor igienei, şi după cum am văzut, sacrificarea chiar a intereselor viitoare ale fiscului?

Ce se poate dar spune despre această stranie teorie a d-lui Haretu, decât doar că ea este numai mărturisirea neconştientă

a imposibilității de a se rezolvi chestiunea alcoolismului, păstrând regimul libertății comerțului cu alcool.

In rezumat, se poate dar zice, că dacă d-l Haretu, satisface întrucâtva pe unul din interesele cari alcătuesc problema — și anume sporirea veniturilor statului, din vânzarea băuturilor spirtuoase, — el nesocotește cu desăvârșire pe celelalte două, cu mult mai importante: reducerea cantității alcoolului consumat și garantarea purității sale. Regimul fiscal, propus de d-l Haretu, nu rezolvă dar chestiunea alcoolismului, astfel precum am văzut că se prezintă.

Spre mângâerea d-lui Haretu, trebue să spunem însă, că dacă regimul propus de d-sa satisface măcar pe unul din acele interese, cari alcatuesc problema, și anume interesele fiscului, măsurile propuse de celălalt specialist, cu care ne vom ocupa, le nesocotește pe toate trei.

Directorul general al serviciului sanitar, *Doctorul I. Felix*, în *Raport general asupra igienei publice și asupra serviciului sanitar, pe anul 1895*, se ocupă pe larg de chestiunea alcoolismului. După ce ni spune că și la noi alcoolismul reclamă intervențiunea energică și inteligentă a cercurilor competente, d-sa se întreabă care sunt măsurile necesare pentru prevenirea sa, măsuri cari au scopul, după cum singur o recunoaște, de *a garanta puritatea băuturilor alcoolice* și de *a restrânge cantitatea alcoolului consumat*

„Din prima serie de măsuri preventive, zice Raportul citat, fac parte prescripțiunile legilor, regulamentelor și ordonanțelor cari înlătură din consumație băuturile de rea calitate“.

Este drept că regulamentele *ar putea* să aducă o îmbunătățire, dar numai întrucât privește garantarea purității băuturilor alcoolice. Chiar aici însă, ele nu fac nici un bine, din cauză că, în starea actuală de lucruri, ele *nu se aplică*, pentru următoarele trei motive.

1. *Nu dispunem de un personal îndeajuns de numeros, de capabil și de cinstit* pentru a urmări fraudele în toate unghiurile și sub toate formele sub cari se pot prezinta.

Avem în țară, răspândite pretutindeni, un mare număr de cazane, în cea mai mare parte foarte primitive, în cari se produce țuică, rachiu, cognac, aproape a treia parte din alcoolul distilat ce se consumă în România; 50 de fabrici mari

de alcool și aproape 28.000 de debite de băuturi spirtuoase. Ce personal ar trebui să avem pentru ca regulamentele să se aplice cu folos, față cu armata aceasta de interesați, pentru cari neaplicarea lor este o chestiune de existență?

2. *Personalul de care dispunem: doctori, primari, subprefecți, agenți sanitari nu-și fac datoria,*

In orașul Iași, pentru a nu cita decât un singur exemplu chiar din raportul Doctorului Felix, au fost căutați, ca bolnavi ambulanți de alcoolism, în anul 1895, 1,304 indivizi, în spitalele Sf. Spiridon, sau 36 % din numărul total de bolnavi, în toată țara. In tot județul existau, în anul 1893, 991 de debite de băuturi spirtuoase, la o proporție de 175,379 locuitori, în mare parte evrei, care aproape nu consumă alcool. Vrea să zică, în județul nostru, alcoolismul este foarte răspândit și ar trebui să fi provocat cu deosebire îngrijirea celor în drept. Cu toate aceste, din *Raport științific și statistic despre lucrările efectuate în laboratorul de chimie al Comunei Iași, pe anul 1895,* se poate vedea că, în anul acesta administrația comunală nu a trimes *nici o probă,* de băuturi spirtuoase distilate, și medicul șef abia vre-o treizeci, cu vin și bere împreună [1]).

Cât despre felul cum își fac datoria ceilalți agenți sanitari prefecți, subprefecți și primari și despre modul cum știu să aplice regulamentele, ne vom mărgini să citám cuvintele d-lui Doctor Felix, de la Pagina 120, al raportului:

„Poliția cârciumelor, zice d-sa, este o măsura preventivă veche, care la noi n-a adus mare folos. Poliția cârciumelor se regulează prin ordonanțe și regulamente votate de consiliile comunale.... Aceste regulamente nu se păzesc; unii cârciumari fiind și primari, nu-i controlează nimeni; alți primari fiind impuși comunei de marii proprietari, sau de arendași, au un interes ca să ocrotească pe cârciumari; prefecții și subprefecții nu dau aceste măsuri atențiunea ce i se cuvine. Pe alocurea cârciumarul dă sătenilor rachiu, in lipsă de bani, pe grâne, oua, găini și cumpără chiar munca lor cu antici-

1 Ca o nouă confirmare a părerei noastre, primim in ultimul moment *Raport științific și statistic despre lucrările efectuate in laboratorul de chimie al comunei Iași, pe anul 1896,* din care rezultă că, in anul 1896, s'a analizat peste tot *6 probe de spirturi, și 1 probă de cognac.*

pație, plătind-o cu rachiu. Sunt cârciumari din orașe, cari plătesc cu băuturi spirtuoase, în loc de bani, pe sacagiul care le aduce apă, pe muncitorul care le lucrează ogorul. In cârciumă se închee angajamentele agricole cu sătenii, cari mai înainte au fost îmbătați; în cârciumă se recrutează lucrătorul agricol cu concursul rachiului".

Nu vom adăugi nici un cuvânt pe lângă această descriere înfiorătoare ce o face omul cel mai competent pentru a cunoaște actuala stare de lucruri, și vom trece la examinarea celui de al treilea motiv, pentru care nu se aplică regulamentele.

3. *Statul, din cauza intereselor sale bănești, zădărnicește singur aplicarea măsurilor pe care le prescrie tot el, ca apărător al sănătății publice.* Exemplele sunt nenumărate, dar ne vom mărgini a cita numai două.

In anul 1894, fabricanții de spirt din județul Neamț, în urma dispozițiilor luate de ministerul de interne, fiind opriți de a pune în consumație spirtul brut, nerafinat, ce-l aveau în depozite, intervin pe lânga ministerul de finanțe, care se crede obligat a li lua apărarea, prin următoarea adresă din 22 Iulie, trimisă ministerului de interne:

„Domnule Ministru,

„Primind reclamațiuni din partea fabricanților de spirt din județul Neamțu, cum că li s'a interzis vânzarea de spirt nerafinat și luând în considerațiune, că aproape mai toți fabricanții de spirt din Moldova nu au, pentru moment, în fabricele lor, o instalațiune de aparate pentru rafinat spirtul și depozitele lor fiind aglomerate cu cantități mari de spirt, ce nu pot fi desfăcute decât într'un interval mai mult sau mai puțin îndelungat; *cu onoare,* Vă rugăm, Domnule ministru, să binevoiți a aprecia cazul și a decide dacă nu li s'ar putea acorda un termen pentru desfacerea spirtului ce au în depozite, până la introducerea unui sistem de aparate pentru rafinare, spre a nu fi expuși la prejudiții".

Cu alte cuvinte, statul, ca ministru de finanțe, reclama pentru fabricanți privilegiul de a pune în consumație produsele lor de proastă calitate, adecă libertatea de a compromite să-

nătatea publică, pentru a nu li se aduce prejudiţii. Şi statul ca ministru de interne, prin adresa din 26 Septemvrie, e silit să cedeze stăruinţelor, zădărnicind astfel singur măsurile cele luase în interesul igienei.

Nimic de mirat, fiind dat sistemul, decât doar cuvintele *„cu onoare“* prin care ministrul de finanţe, intervine pe lângă ministerul de interne. *Cu ruşine,* ar fi fost mai nimerit, dar nici aceasta nu poate să existe sub regimul actual, al comerţului liber cu băuturi spirtuoase.

Al doilea exemplu, pe care l vom cita, este tot aşa de caracteristic.

Până la 26 Aprilie 1895, limitele de impurităţi, menţinute ca *maximum,* tolerabile în băuturile artificiale fusese: pentru alcooluri superioare 0.160, pentru aldehyd acetal 0.029, şi pentru furfurol 0.010 la litru. Iată acum ce ni spune raportul laboratorului de chimie al comunei Iaşi că s'a întâmplat cu spirturile importate în comună, faţă cu aceste limite maximale:

„In consecinţă, din cele 78 spirturi importate în comună şi supuse analizei, în intervalul dela 19 Iulie până la suscitata dată (26 August), abia 18 au avut impurităţi în cantităţi inferioare limitelor... Celelalte spirturi, în număr de 60, au fost respinse din cauză că conţineau impurităţi în proporţiuni mai mult sau mai puţin superioare limitelor“.

Ce se întâmplă atunci? Fabricanţii şi cârciumarii văzându-se loviţi în interesele lor, deoarece comuna le respinsese productele ca fiind vătămătoare sănătăţei, intervin pe lângă ministerul de interne, şi acesta. zădărnicind încă odată aplicarea măsurilor luate în interesul igienei, *măreşte limitele maximale tolerabile,* şi permite punerea în vânzare a unor băuturi, pe cari singur le declară ca primejdioase consumatorilor.

„La 26 August, zice acelaş raport la pag. 6, prin adresa d-lui Ministru de interne No. 18.110, limitele maximale tolerabile s*ă* măresc la 2 gr. ‰ pentru alcooluri superioare, 0.2 ‰ pentru aldehyde şi 0.1 ‰ pentru furfurol. Dela suscitata dată şi până la 31 Decembre, din cele 60 spirturi analizate, nici unul n'a avut impurităţi în proporţiuni superioare nuoilor limite“.

Atât e de ajuns, credem, pentru a ne convinge, că în starea actuală de lucruri nu trebue să aşteptăm nici o îmbu-

nătăţire dela regulamentele sanitare, cari nu se aplică, şi nu se pot aplica. De altmintrelea, întrucât se ating de ţuică şi rachiu, Doctorul Felix recunoaşte singur, că cu sistemul de astăzi nu-i nimic de făcut:

„Deocamdată, zice d-sa, nu putem opri consumaţiunea de ţuică naturală fabricată într'un mod primitiv de industria casnică, în cazane rău construite, de oameni ignoranţi; nu putem opri asemenea vânzarea de rachiu de drojdii şi de tescovina, care conţine cantităţi abnorme de alcool superior şi de alte impurităţi"...

Nu trebue să se uite însă, că aproape *a treia parte* din alcoolul distilat ce se consumă în România, este productul acestei mici industrii casnice, product fabricat în cazane rău construite şi care este foarte vătămător sănătăţei.

După ce-şi mărturiseşte ast-fel, cel puţin pentru o a treia parte, neputinţa de a aduce vre-o îmbunătăţire faţă cu sistemul actual, Doctorul Felix, examinează alte măsuri prin cari s'ar putea combate alcoolismul:

„Alcoolismul, zice d-sa, se poate combate prin măsuri fiscale, cari au scopul de a împuţina numărul cârciumelor şi a scumpi băuturile alcoolice".

De sigur, şi aceasta-i şi părerea noastră. Noi credem însă că, *întru câtă vreme vom păstra sistemul actual* al libertăţei comerţului cu alcool, va fi peste putinţă de a se dobândi rezultatele satisfăcătoare pe calea aceasta, pentru două motive:

1. *In starea actuală de lucruri orice măsură fiscală care scumpeşte alcoolul, sporeşte frauda* şi prin urmare păgubeşte statul, fără ca să servească igiena. Şi ca dovadă, dăm aici următoarea tabelă asupra consumului pe 11 ani, pe care o împrumutăm tot dela d-l D-r. Felix:

1884—85	taxa finid	2 1/2	la grad, s'au consumat	230.000	hl.	spirt
1885—86	„	4		158.000	„	„
1886-87	„	8		97.000	„	„
1887—88	„	8		88.000	„	„
1888—89	„	8		87.000	„	„
1889—90	„	5		136.000	„	„
1890—91	„	5		178.000	„	„
1891—92	„	5		210.000	„	„
1892—93	„	5		208.000	„	„
1893—94	„	5		294.000	„	„
1894—95	„	5		268.000	„	„

Experienţa acestor unsprezece ani a confirmat dar pe deplin principiul de mai sus. Căci nu se poate admite, în adevăr, că consumaţia care fusese de 230.000 hectolitri cu taxa de 2 1/2 la grad, să scadă deodată la 158.000 în anul următor, cu taxa de 8 bani, scăzând mereu cât a ţinut această taxă. Cifrele de mai sus ni arată dar numai cantităţile de alcool asupra cărora s'a perceput impozitul, nu cantităţile cari au fost *consumate*. Şi dovadă că cifrele aceste nu oglindesc starea adevărată a consumaţiei ni-o dă iarăşi tabela de mai sus, care ni arată că, de îndată ce taxa a fost scăzută la 5 bani, consumaţia s'a urcat la 136.000 şi a crescut mereu până la 260.000 hectolitri spirt în ultimul an. Evident că consumaţia a rămas aceeaşi şi că ea a scăzut numai pentru stat, în profitul comerţului clandestin, pe câtă vreme taxele erau aşa de urcate încât funcţionau ca un fel de prime indirecte, acordate contrabandei.

2. *In starea actuală de lucruri statul nu se poate preocupa de interesele igienei, care reclamă restrângerea cantităţei alcoolului consumat*, pentru că interesele sale fiscale cer neapărat sporirea consumaţiei băuturilor spirtuoase.

Aceasta s'a dovedit în deajuns, în cursul acestui studiu, şi de aceeia ne vom mărgini numai să arătăm că şi doctorul Felix e de părerea noastră:

„Este natural, zice d-sa la pag. 121 a Raportului, că, în materie de impozite, igiena singură nu este consultată; în ministerul de finanţe a domnit până daunăzi tradiţia, că singura misiune a acelui minister este mărirea imediată a veniturilor ţărei, că consumul băuturilor nu trebue să se reguleze prin măsuri fiscale“.

Evident! Şi trebue să ne mirăm numai că, într'un raport în care să recunosc aceste tendinţi ale pseudo-financiarilor noştri, s'a mai putut strecura iluzia că măsurile fiscale vor putea servi la combaterea alcoolismului, întru câtă vreme nu se va părăsi sistemul însuşi, căruia-i datorim această anomalie, ca statul să fie silit a-şi crea venituri din ruinarea fizică, morală şi economică a contribuabililor.

Insfârşit, ca ultimă măsură *sanitară şi fiscală*, pentru combaterea alcoolismului, Doctorul Felix propune *monopolul cârciumelor*.

Din punctul de vedere teoretic, şi ca o izbândă a ideilor susţinute de noi, nu putem decât să ne bucurăm văzând că cel puţin *noţiunea* dacă nu *principiul* monopolului, începe a se impune chiar şi duşmanilor săi. Ca valoare practică, trebue să spunem însă chiar dela început, că înfiinţarea acestui monopol ar fi o adevărată nenorocire, după cum ne vom încerca să arătăm.

„Ca măsură sanitară şi fiscală, zice doctorul Felix, recomandăm însă monopolul cârciumelor, pe de o parte pentru ca să se poată restrânge numărul lor, pe de alta pentru ca administraţia publică să fie pe deplin stăpână pe cârciumar şi să poată alege cârcumari intre persoanele care-i prezintă garanţii de moralitate .. Comunele rurale sunt sărace ..... trebue ca să se găsască mijloace pentru mărirea veniturilor comunelor şi monopolul cârciumilor ar putea servi acestui scop, fără ca contribuabilii să simtă greutatea acestui impozit".

Mai întâi, întrucât se atinge de monopolul cârciumelor ca măsură fiscală, nu vedem prea bine cum ar putea să satisfacă interesele fiscului. Căci admiţând chiar că comunele s'ar folosi, încă nu se ştie ce ar face statul, care nu vrea sau nu poate renunţa la veniturile sale din vânzarea băuturilor spirtuoase. Vrea să zică, unul din acele trei interese, cari alcătuesc problema alcoolismului, e sacrificat chiar dela început, foloaselor problematice pe cari le-ar trage comunele.

Dar să vedem cum rămân celelalte două interese, mai importante: reducerea cantităţei alcoolului consumat, şi garantarea purităţei sale.

Este evident că sub regimul monopolului propus de doctorul Felix, comunele nu ar avea altă normă pentru a determina veniturile lor din vânzarea alcoolului decât *darea în întreprindere a cârciumelor prin licitaţie.* Aici se prezintă două ipoteze :

Se poate ca cârciumile unui întreg judeţ, sau şi a mai multor judeţe, să fie luate în arendă de acelaşi individ, sau de o asociaţie de indivizi, precum ar fi de pildă un cartel de fabricanţi, sau de capitalişti. In cazul acesta, interesele băneşti ale comunelor ar putea să fie zădărnicite prin înţelegerea dintre aceşti capitalişti, cari s'ar asocia îndată, înlăturând concurenţa dintre dânşii, şi făcând singuri preţurile, ce ar voi

să plătească comunelor, pentru dreptul de a debita băuturile spirtuoase. Cât despre interesele igienei, cine ar mai fi în stare să le apere în contra asociaţiunei care ar dispune de tot soiul de mijloace, de un personal numeros, de bani, de influenţă politică şi care ar constitui un adevărat stat în stat, precum s'a întâmplat în Rusia, înainte de anul 1863, unde arendaşii aveau o putere nemărginită, de care abuzau in mod odios.

S'ar putea asemenea ca cârciumele din fie-care comună să se dea în deosebi, şi atunci se poate uşor înţalege că arendaşul firesc al cârciumei din comuna sa ar fi primarul, sau omul primarului. Aşa fiind, este evident că nici interesele băneşti ale comunelor, nici interesele igienei, nu ar fi satisfăcute. Căci cine ar putea îndrăzni să concureze pe d-l primar pentru a ridica preţul arendei? De fapt dar nu ar exista decât un simulacru de concurenţă, primarul cu oamenii săi, fiind stăpân să facă preţul după cum ar pofti. Cât despre aplicarea regulamentelor sanitare, ar fi greu să-i cerem primarului agent sanitar, ca să controleze şi să ia măsuri în contra primarului cârciumar. Vra să zică, cu sistemul aceata, nu s'ar satisface interesele financiare, nici nu s'ar garanta puritatea alcoolului pus în consumaţie.

Cât despre celalalt interes al igienei, reducerea cantitaţei alcoolului consumat, este evident că monopolul cârciumelor îi stă prin natura sa, dimpotrivă, fiind *monopol numai cu numele*, şi trăind din acelaş principiu al libertaţei comerţului cu alcool ca şi regimul de astăzi. Statul care scoate la licitaţie dreptul de a vinde băuturi spirtuoase, este obligat să lese pe cei cari ar fi cumpărat acest drept, neîngăduiţi în comerţul lor, cel puţin întru cât se atinge de *cantitatea* debitului. Şi ar fi straniu, în adevăr, să vezi că statul, sau comuna, caută prin concurenţă să-şi ridice veniturile, şi imediat după aceia, vine să ia măsuri pentru ca cârciumarii să vândă pe cât se poate mai puţin. Ar fi încă şi mai absurd ca astăzi, pentru că prin publicarea dărei în arendă a acestui drept, se înţalege darea în arendă a folosinţei sale depline, care singură se poate determina.

Rezultă dar că şi măsurile propuse de doctorul Felix, nu

sunt în stare să dea satisfacţie intereselor cari alcătuesc problema alcoolismului.

Concluziunea însă, care ni se impune după atâtea încercări zadarnice, nu poate fi alta decât că ea nici nu se va putea rezolvi, întru câtă vreme vom păstra regimul actual al libertăţei comerţului cu alcool.

IV. Monopolul vânzărei alcoolului

Faţă cu constatarea făcută, şi pentru lămurirea căreea s'a adus destule dovezi, cum că sub regimul actual, întemeiat pe principul libertăţei comerţului cu alcool, problema alcoolismului nu se poate dezlega, n'ar mai rămânea, în teorie, decât două căi cu putinţă: Să urmăm a păstra, principiul, renunţând la deslegarea problemei, sau să căutăm a deslega problema, sacrificându-i principiul.

Dovedindu-se însă că de la rezolvirea problemei acesteia atârnă şi interesele financiare ale statului precum şi interesele sănătăţei publice, şi că nu s'ar putea sacrifica aceste, fără de a se compromite şi pe acele dintâi, în practică, încheerea la care trebue să ajungem este că *înlăturarea unui regim în care aceste interese nu se pot împăca*, se impune.

Alcoolul fiind o materie toxică extrem de vătămătoare sănătăţei, vânzarea sa nu poate să rămâie liberă în mâna comercianţilor particulari. Statul singur, care este reprezentantul intereselor obşteşti, a cărui prosperitate depinde şi se confundă cu prosperitatea, bogăţia şi vigoarea indivizilor, care-l alcătuesc, el singur poa'e să-şi ia răspunderea de a pune în consumaţie alcoolul, pentru că numai el va putea să-i restrângă consumaţia şi să-i garanteze absoluta sa puritate, fără de a-şi compromite interesele, dacă nu voeşte mai bine să renunţe cu desăvârşire la veniturile sale din vânzarea băuturilor spirtuoase, ceea ce ar fi mai logic.

Aceasta fiind odată stabilit şi nemai îngăduind, mi se pare, nici un fel de îndoială, iată cum am crezut noi că s'ar putea regulamenta vânzarea alcoolului de către fisc, prin *proectul de lege pentru monopolul vânzărei alcoolului,* depus pe biuroul adunărei deputaţilor, în şedinţa din 22 Noemvrie 1894:

„*Art. 1. — Fabricarea* spirtuoaselor rămâne în mânile in-

dustriaşilor particulari; ea este însă supusă dispoziţiunilor conţinute în această lege.

„*Art. 2.* — *Vânzarea* spirtului şi a rachiului, de orice natură şi calitate şi pentru oricare întrebuinţare, e un drept exclusiv al statului.

„*Art. 3.* — Nimeni nu poate fi în drept să distileze alcoolul, în toată întinderea ţărei, decât pentru regie sau pentru exportaţiune".

După aceste trei articole fundamentale, cari cuprind economia întregului proect, celelalte fiind numai dezvoltarea acestora, fabricanţii de spirt şi chiar proprietarii de cazane, rămân ca şi până acum stăpâni pe industria lor, cu deosebire că după ce fiscul îşi va îndestúla trebuinţele ei sunt siliţi să exporteze prisosul producţiunei, vânzarea spirtului şi a rachiului fiind un drept exclusiv al statului.

Aplicarea acestei reforme, care nu ar compromite interesele chiar nici ale fabricanţilor, după cum am arătat în scrierea mea *Monopolul alcoolului* (Bucureşti 1895) şi la care mă refer, nu ar întâmpina nici o greutate, şi ea s'a realizat, cu deplin succes, aiurea. La noi, s'ar putea obiecta că există o împiedecare mai mult a reuşitei sale, în existenţa unui mare număr de cazane, în cari se fabrică ţuică şi rachiu. Dar pretutindeni există un control al producţiunei aplicat aparatelor de distilaţiune ambulante, şi nu vedem pentru ce nu s'ar putea aplica şi la noi. In Germania, în Prusia, în Franţa, în Italia şi în Austria, toate aparatele aceste sunt declarate administraţiunei. Când lucrează, ele rămân sub supravegherea agenţilor fiscului, iar în timp de nelucrare, se sigilează de fisc, până la o nouă campanie de lucru. Ar fi numai ca în locul aparatelor primitive, cari există astăzi să se introducă aparate automatice de înregistrare, ca pentru distileriile fixe, expropriindu-se aparatele vechi de către stat, după cum s'a făcut în Danemarca.

„Lucrul este mai uşor de realizat, zice d-l Haretu la pagina 275 a lucrărei citate, de cum s'ar părea la prima vedere.

„Ceeace a fost posibil în Danemarca pentru un număr aşa de mare de aparate, de ce nu ar fi posibil în România, unde numărul aparatelor este cu mult mai mic."

Astfel înlăturându-se una din obiecţiunile de căpetenie ce se fac realizărei monopolului la noi în ţară şi anume, con-

trolarea fabricațiunei rachiurilor, reforma s'ar putea introduce și la noi, fără greutate, după cum s'a arătat mai pe larg în scrierea noastră citată mai sus.

Ar rămânea dar numai să vedem, în ce mod ea ar satisface acele trei mari interese cari alcătuesc problema alcoolismului: reducerea cantității alcoolului consumat — garantarea purității sale și asigurarea intereselor financiare ale statului.

Intrucât se atinge de reducerea consumației, monopolul vânzărei dispune de mai multe mijloace: împuținarea debitelor, oprirea vânzărei cu paharul, suprimarea speculei, care se face dându-se băuturile pe datorie, sau în schimbul unor obiecte de prima necesitate şi chiar pe muncă, și însfârşit, scumpirea efectivă a alcoolului.

De unde astăzi oricine e liber să deschidă cârciumă, rezultând prin concurența dintre debitanți, o sporire oarecum artificială a viciului beției, în reforma propusă de noi, numărul cârciumelor se va fixa după numărul locuitorilor, reducându-se la strictul necesar.

Băuturile debitându-se numai în sticle pecetluite, vânzarea cu paharul fiind oprită, și consumarea neputându-se face în localul de debit, una din cauzele lățirei alcoolismului, îndemnul dintre consumatori, dispare.

Vânzarea băuturilor făcându-se numai pe bani numărătoare, se înlătură inconvenientul de astăzi unde cârciuma este un loc de dezbracare a locuitorilor, în care ei își vând tot ce au, și brațele lor, în schimbul câtorva palice de rachiu otrăvit.

Insfârșit, monopolul vânzărei scumpind alcoolul în mod efectiv, el va contribui desigur la restrângerea consumației, de oarece scumpirea aceasta va lovi de adreptul pe consumator, pe când astăzi orice sporire a taxelor pe băuturile spirtuoase nu-i decât o primă indirectă acordată fraudei, care singură se folosește în dauna intereselor fiscului și ale sănătăței publice.

Monopolul, în adevăr, face orice fraudă imposibilă. Alcoolul vânzându-se numai în sticle originale, pecetluite și banderolate, ale regiei, în anume localuri, a căror număr va fi restrâns, de către agenții fiscului, și neputând circula liber în țară, ar trebui concursul prea multor elemente și prea multă cheltuială, pentru ca frauda să poată reuși. Pentru aceasta ar fi nevoe

să se procure, mai întâiu, spirtul însuşi, apoi sticlele originale, hârtia banderolelor, ceara, plumbul şi peceţile regiei, şi după toate aceste, să se găsească şi un debitant, funcţionar al regiei, care să voească a servi contrabanda, ceeace i-ar fi aproape cu neputinţă, fiind pururea controlat prin însuşi contabilitatea debitului său, faţă cu regia. Aşa fiind, scumpirea alcoolului, putând a fi efectivă, sub regimul monopolului, va contribui şi ea, desigur, la reducerea consumaţiei.

Dispunând de toate aceste mijloace se poate spune credem că monopolul alcoolului, satisface pe cât e cu putinţa, pe unul din interesele de căpetenie cari alcătuesc problema: reducerea *cantităţei* alcoolului consumat.

In acelaş mod, monopolul e în stare să rezolve şi pe cea de a doua parte a problemei: garantarea *calităţei* alcoolului pus în consumaţie.

„Regia monopolului, zice art. 22 al proectului nostru, este datoare de a se îngriji ca sa nu se pună în consumaţie decât băuturi alcoolice bine curăţite şi răspunzând tuturor cerinţelor higienei".

Având tot alcoolul în mână, statul controleaza şi poate garanta absoluta puritate a alcoolului *fabricat*, şi păstrându-l în mâna sa, în sticle pecetluite, până în momentul când se cumpără de consumatori, se poate zice că el garantează puritatea sa efectivă, puritatea alcoolului *consumat*. Frauda fiind aproape imposibila, pedepsele severe, descoperirea aproape sigură, e greu să admitem că pentru un câştig minim, ar voi cineva să se expue rigorilor articolului 43 al proectului:

„*Art. 43.* — Acel care calcă dispoziţiunile legei de faţa, fie că ar fabrica alcool fără să fie autorizat, sau că nu ar da regiei intreaga cantitate de alcool ce ar produce cu autorizaţie, sau că ar căuta să dea alcoolurilor denaturate o altă destinaţie decât acea prevăzută, sau ca ar căuta prin fraudă sa-şi procure, sau că ar vinde fraudulos în locuinţa sa, sau ca colportor, spirt sau rachiu, sau că ar contraface, vasele sau etichetele regiei, va plati o amenda care va fi de cinci până la treizeci de ori suma cu care va fi păgubit statul, şi alcoolurile, precum şi obiectele ce ar fi servit la săvârşirea fraudei, se vor confisca.

„Dacă suma aceasta nu se poate stabili, amenda va fi de 200 până la 10.000 lei.

„In caz de recidivă, amenda se poate îndoi şi contravenienţii pot să fie condamnaţi la închisoare până la şese luni.

„Ori ce încercare de contravenţie, pedepsită prin articolul de faţă se consideră ca o contravenţie desăvârşită".

„Debitanţii regiei, pe lângă aceasta, vor pierde pentru totdeauna dreptul de a ţinea debit".

Cu aceste măsuri, se poate dar spune, că monopolul alcoolului satisface pe deplin, şi pe cel de al doilea interes al problemei: garantarea *calităţei* alcoolului consumat.

Intrucât priveşte desideratul din urmă, de a se satisface şi interesele fiscului, fără de a intra în amănunte de calcul, să poate uşor înţelege că, dacă d-l Haretu se măguleşte că va spori veniturile statului cu 18,271,683 lei, numai prin suprimarea fraudelor şi a privilegiilor, monopolul care nu numai că face orice soiu de fraudă cu adevărat imposibilă, dar care va lua în mâna sa aproape toate veniturile celor 28,000 de cârciumari, cu toate cheltuelile ce le-ar avea şi cu toată lupta ce o va întreprinde pentru reducerea consumaţiei alcoolului, va trebui să realizeze beneficii cu mult mai mari. Cunoscutul financiar, profesor la facultatea de drept din Paris, d-l *Em. Alglave,* a calculat că monopolul alcoolului ar trebui să aducă în Franţa un venit net de *un miliard 50 de milioane,* de patru ori mai mult ca venitul de astăzi. Luând această proporţie şi pentru ţara noastră, am trebui să zicem că veniturile noastre din vânzarea băuturilor spirtuoase, ar trebui să întreacă suma de *şesezeci de milioane de lei,* faţă cu încasările de astăzi cari sunt numai de 15,310,674 lei. Dar să admitem, ceea ce nu-i cu putinţă, că statul nici nu ar perde nici nu ar câştiga, introducând monopolul, profitul enorm pe care l-am dobândi ar fi economisirea averei şi a sănătăţei poporaţiei, şi creşterea numărului locuitorilor, adică sporirea avuţiei şi a puterei generale a ţărei.

Dar noi avem convingerea că monopolul alcoolului, întrecând toate aşteptările în această privinţă, va da o deplină satisfacţie şi celui din urmă interes care alcătueşte problema alcoolismului, sporind veniturile statului din vânzarea băuturilor spirtuoase, şi cu aceasta va rezolvi întreaga problemă.

S-ar putea crede, cu toate aceste, că reforma propusă de noi, nu-i de cât o frumoasă iluzie, un vis utopic, fără putință de a se realiza. Dar ea *a fost realizată*, cu deplin succes, într'o țară vecină cu noi, în Rusia, aplicându-se, mai întâiu, ca încercare, în anul 1895, în patru gubernii, Perm, Ufa, Orenburg și Samara, și întinzându-se treptat și la celelalte provincii ale imperiului, *chiar în forma în care cerem noi să se aplice*. Și iată cari sunt cuvintele ministrului de finanțe al imperiului vecin, rostite în consiliul de stat, cu privire la monopolul alcoolului:

„*Numai pe calea monopolului statul va putea să ajungă la realizarea deplină și chiar la sporirea veniturilor sale din impozitul asupra spirtului*, și aceasta cu cât se poate mai puține greutăți și inconveniente; *pe lângă aceasta, monopolul este singurul mijloc, pentru a stavili, în interesul moralității și a sănătății publice, abuzurile ce se fac cu băuturile spirtuoase*, și pentru a scoate mai cu înlesnire din consumație pe acele băuturi cari sunt de-a dreptul vătămătoare sănătăței". (Vezi *Michael v. Groedinger: Die Principien des Getränkemonopols in Russland.* — Pernau 1896).

Aceasta este și părerea noastra.

Ar fi dar de prisos sa mai adăogim ceva pe lângă aceste cuvinte ale ministrului de finanțe, al unui mare imperiu, în care monopolul s'a realizat cu deplin succes.

Fie zis numai, că realizarea acestei reforme și în țara la noi, și care singură poate să rezolve problema alcoolismului, e o datorie de onoare, a claselor de sus, către clasele muncitoare, pe care se razimă clădirea statului.

COMERŢ LIBER

SAU

MONOPOL?

COMERȚ LIBER, SAU MONOPOL ?
(1897)

INTRODUCERE

Intr'o serie de articole publicate sub titlul: *Alcool și alcoolism,* în numerile dela 27, 28, 29, 31 August, 2 și 5 Septemvrie a. c. ale ziarului „Voința Națională“, și mai apoi în broșură, sub titlul: *Impositul și alcoolismul,* d-l *M. C. Haretu,* fost casier general, se încearcă a combate *monopolul vânzărei alcoolului,* care formează unul din punctele programului ligei române în contra alcoolismului. Această măsură fiind cheea de boltă a sistemului de reforme propus de noi pentru combaterea alcoolismului, suntem siliți să răspundem la unele întâmpinări, pe cari, de altmintrelea, după natura lor, eram în drept a le nesocoti. Căci misiunea noastră nu poate fi de a rectifica greșelile cu totul elementare ale fiecăruia, datorite *ignorărei faptelor,* sau *lipsei de înțelegere* a problemei, a cărei soluțiune se cere.

Erorile d-lui Haretu au însă o importanță mai mare decât numai subiectivă. Ca vechiu funcționar al ministerului de finanțe și ca autor care și-a expus vederile în două broșuri voluminoase, D-sa merită o deosebită atențiune. Căci, se presupune că un asemene om e în curent cu lucrurile despre cari vorbește și afirmările d-sale, în afară de temeinicia lor, pe care nu toți o pot aprecia la prima vedere, trebue să cadă cu oarecare greutate in cumpăna judecăței obștești. Părerile d-lui Haretu, ori cât de greșite, nu pot dar să fie indiferente pentru noi. Ele contribue la dezorientarea spiritelor și la în-

greuiarea unei probleme în deajuns de complicată prin ea însăşi.

Când e vorba de a pune capăt stării de lucruri actuale, care compromite interesele statului şi ale societăţei întregi, greutăţile de invins sunt, în adevăr, din cele mai serioase. Impotriva oricărei tendinţi de reformă se ridică, ameninţătoare, o armată întreagă de interesaţi, compusă din 50 de fabricanţi de spirt, 24.000 de ţuicari şi 28.000 de cârciumari, partizani hotărâţi ai comerţului liber cu băuturi spirtuoase. Problema alcoolismului însă nu se poate deslega de cât mărgenind această libertate, care foloseşte unora şi vatămă pe cei mai mulţi. Fie cu monopol, fie fără dânsul, orice măsura serioasă pentru combaterea abuzului cu băuturi spirtoase, trebue să jignească interesele fabricanţilor şi ale negustorilor de alcool, direct interesaţi la sporirea nemărginită a consumărei sale. De aici opunere din partea lor. Şi cu cât măsurile propuse sunt mai energice, cu atât, se înţelege, că trebue să întâmpine o mai mare rezistenţă.

In asemene condiţiuni, prea puţini îndrăznesc să întreprindă o luptă, folositoare binelui obştesc, dar plină de primejdii. Şi mai puţini încă au curajul să mărturisească motivele adevărate ale nepăsărei lor culpabile.

Speculaţiunile înguste ale politicianismului vulgar, conştiente de propria lor nemernicie, caută a se ascunde în dosul unor consideraţiuni de ordine mai înaltă. Măsurile propuse pentru mărginirea abuzului cu alcool, sunt combătute în numele unor misterioase raţiuni de echilibru financiar, întemeiate pe cele mai de pe urmă încheeri ale *„ştiinţei"*.

Aşa fiind, este evident că, în faza actuală a luptei în contra alcoolismului, lucrul de căpetenie va fi de a înlătura, din calea reformelor ce se propun, cel puţin *împiedicările teoretice*, cari pot să întârzie realizarea lor. Şi numai atât e în putinţa noastră.

Căci nu ne facem iluzii. Şi după lămurirea deplină a chestiunei, ca şi mai înainte, greutăţile *practice* vor fi aceleaşi. Acei interesaţi în cauză vor urma a se opune cu toată energia lor la orice schimbare a unei stări de lucruri, care li aduce atâtea foloase. Şi prea puţini vor avea curajul să li se împotrivească. Dar deosebirea va fi fundamentală.

Chestiunea fiind pe deplin lămurită, din punctul de vedere

teoretic, motivele acţiunilor fiecăruia se vor cunoaşte şi *lupta se va da pe faţă*, ştiindu-se din care parte stau prietenii şi unde sunt duşmanii binelui obştesc.

Şi atât va fi destul pentru a-i asigura triumful.

Acesta fiind scopul pe care-l urmărim, metoda de discuţie, în cazul de faţă, urmează dela sine care trebue să fie. Obiecţiunile d-lui Haretu, trec cu totul pe al doilea plan, în ordinea preocupaţiunilor noastre. Lucrul de căpetenie rămâne de a lumina opinia publică, expunând încă odată chestiunea în întregimea ei. Vom arăta dar pe scurt, cari sunt însuşirile alcoolului, cum se prezintă problema alcoolismului şi cum s'ar putea contribui la deslegarea ei prin monopolul vânzărei alcoolului. In cursul acestei cercetări se va vedea oarecum dela sine întrucât D. Haretu îşi dă sama despre rolul adevărat al alcoolului, dacă a înţeles problema alcoolismului şi dacă argumentele d-sale în contra monopolului ating întru ceva această reformă. Numai în modul acesta discuţiunea se va face cu folos şi problema, care ne preocupă, va putea să înainteze pe drumul atât de anevoios, care duce către deslegarea ei.

I. Insuşirile alcoolului

Părerile învăţaţilor cu privire la însuşirile alcoolului au trecut prin diferite faze, până când au ajuns a se stabili în mod definitiv. Aceleaşi credinţi, datorite *iluziilor* pe cari le produce alcoolul, cari astăzi se pot considera ca efecte ale *ignoranţei*, stăpâneau altă dată *ştiinţa*. Alcoolul era privit ca o adevărată apă dătătoare de viaţă, de unde i-a venit şi numele său de *aqua vitae, eau-de-vie*, apa vieţei. Ca panacee universală, el se întrebuinţa în contra tuturor boalelor atribuindu-i-se virtuţile miraculoase de a împrăştia melancolia şi de a deschide mintea, întărind pe cei tineri şi întinerind pe cei bătrâni.

Prea curând experienţa a arătat toată inanitatea acestor păreri. Odată cu răspândirea consumărei alcoolului s'a văzut că, departe de a avea aceste însuşiri binefăcătoare, el era, din contră, un factor puternic de slăbire a organismului, ajungându-se printr'o serie de experienţe, datorite celor mai iluştri învăţaţi la stabilirea următoarelor adevăruri, asupra cărora astăzi nu mai poate fi discuţie:

Alcoolul nu este un aliment. El nu se mistue şi nu se identifică cu organismul nostru, ale cărui puteri nu le sporeşte.

Alcoolul nu încălzeşte trupul, ci din contra provoacă scăderea temperaturei sale.

Alcoolul nu stimulează puterile omului, ci le paralizează.

Alcoolul nu trezeşte inteligenţa, ci o tâmpeşte.

Numeroase cercetări făcute din diferite puncte de vedere, au venit să întărească aceste încheeri, până când s'a ajuns la teoria, admisă astăzi în ştiinţă:

Alcoolul este o otravă narcotică şi toate efectele sale, cari se atribuiau odinioară virtuţii de a stimula organismul, nu sunt decât simptome de paralizare a creerului. (Vezi *Schmiedeberg: Gundriss der Arzneimittellehre.* Leipzig 1888. Pag. 35—48).

Printre susţinătorii mai cunoscuţi ai acestei teorii, conformă cu adevărul faptelor, putem cita pe *Benjamin Ward Richardson*, vestit fiziolog englez; pe *Profesorul Dr. E. Kraepelin*, celebrul psichiatru din Heidelberg; pe *Dr. med. G. von Bunge*, profesor de chimie fiziologică la Universitatea din Basel; pe *Doctorul A. Forel*, Profesor de psichiatrie la Universitatea din Zürich, a căror autoritate nu se poate contesta.

Dar ştiinţa a căutat să meargă mai departe. După ce a constatat că alcoolul este o otravă narcotică, înrudită de aproape cu eterul, cloroformul şi mai departe cu morfina şi bazele opiului, ea şi-a pus întrebarea: în ce mod otrăveşte organismul şi cum se explică fenomenele de paralizare, pe cari le produce în sistemul nervos?

Pentru a raspunde la aceste interesante întrebări, s'a experimentat cu vietăţile cele mai simple, cari au fost expuse înrâurirei alcoolului fie prin mijlocul aburilor alcoolici, fie deadreptul într'o soluţiune mai mult sau mai puţin concentrată de alcool. Şi rezultatele dobândite au fost cu adevărat uimitoare.

S'a văzut, cu mirare, că alcoolul avea ca efect de a suspenda funcţiunile caracteristice în fie-care din aceste organisme. Astfel, la fiinţele a căror funcţiune constă mai ales în a executa mişcari, precum sunt amibele şi celulele cu cili vibratili, mişcarea se opreşte; la acele cari îndeplinesc transformări chimice, precum sunt d. e. ciupercile, aceste transfor-

mări încetează; la acele cari se ocupă cu reproducerea, se nasc monstruozităţi; acele cari strălucesc, precum sunt unele insecte şi animale marine, îşi stâng lampa lor.

Efectele vătămătoare asupra tuturor acestor vietăţi precum şi asupra plantelor, se explică prin faptul că toate aceste organisme au ca factor comun *protoplasma*. Se pare însă că corpurile cari alcătuesc această substanţă, nu se pot dezvolta decât în condiţiuni anumite de umiditate, dela cari depinde chiar acţiunea lor vitală.

Alcoolul având o afinitate deosebită pentru apă, aceste corpuri, de indată ce intră în contact cu dânsul, se chircesc şi degenerează, fiind împiedecate dela îndeplinirea funcţiunei vitale, prin viciarea mijlocului în care sunt chemate a se dezvolta.

Organismul omenesc însă nu-i şi el decât un conglomerat al unor asemene organisme elementare, grupate în diferitele organe şi îndeplinind, în unele funcţiunile de mişcare, în altele pe acele ale transformărilor chimice ale mijloacelor de hrană, în altele, în sfârşit, pe acele ale procreărei şi ale reproducerei, şi aşa mai departe.

„Miliarde, sau mai bine zis bilioane de asemene proto-„plasme, zice Profesorul *Iustus Gaule*, sunt ocupate necon-„tenit în organismul nostru cu îndeplinirea acestor funcţiuni, „dela cari atârnă conservarea vieţei noastre. Să presupunem „acum că în lăuntrul delicatei şi gingaşei lor activităţi s'a „introdus alcoolul, a cărui însuşire este de a produce chir-„cirea ori-cărei mase protoplasmice, cu care intră în contact, „putem oare să ne mai mirăm de a vedea că funcţiunile or-„ganismului ajung să nu mai fie decât foarte rău îndeplinite, „oprindu-se aice mistuirea, stricându-se aiurea eliminarea „urinei, împedecându-se în altă parte mişcarea regulată a „inimei şi că mai ales crierul e în totdeauna otrăvit“?

După stabilirea modului în care alcoolul îşi exercitează înrâurirea sa asupra organismului, mai rămâneau încă două întrebări, la cari se cerea răspuns.

Mai întâiu, cum se face că alcoolul, introdus în corp, poate să pătrundă până în lăuntrul acestor mase protoplasmice şi să le distrugă, pe când e ştiut că ele rezistă cu uşurinţă înrâurirei vătămătoare din partea altor substanţe, cum sunt de

o pildă sărurile și acidele, precum și unele producte chimice, cari pot cel mult să provoace lesiuni locale?

Doctorul *Overton*, un tânăr botanist din Zürich, a răspuns cu succes la această întrebare arătând că, pe când celulele au putința de a împiedeca aceste substanțe ca să intre în lăuntrul lor, față cu alcoolul, eterul, cloroformul și celelalte narcotice din aceeași clasă, ele sunt fără nici o putere.

A doua întrebare, tot atât de importantă, la care a răspuns acelaș învățat, era de a se ști pentru ce alcoolul otrăvește celulele într'o ordine anumită, pentru ce, de pildă, ele paralizează mai întâiu judecata, mai pe urmă centrele de coordinare, reflexele și așa mai departe?

Doctorul *Overton* a arătat că dacă expunem diferitele celule înrâuririi aceluiaș curent de alcool, așa ca să le poată pătrunde cu o egală repeziciune, ele întrerup mai întâiu funcțiunile lor cele mai complicate și pe urmă, treptat, pe toate celelalte, până la cele mai simple.

„Rolul alcoolului, zice Profesorul *Iustus Gaule*, a devenit „astfel cu totul lămurit. De îndată ce este introdus în corp, „el intră prin difuzie în curentul general al circulațiunei, care-l „poartă pretutindeni în organism. Pe unde ajunge, alcoolul „pătrunde prin păreții celulelor, în lăuntrul lor, zădărnicind „activitatea protoplasmei. Dacă se introduc cantități mici numai „funcțiunile cele mai gingașe și cele mai în apropiere de cu„rent, sunt intrerupte. Dacă se introduc cantități mai mari, „acțiunea sa se întinde tot mai departe.

„Inchipuiți-vă organismul ca o fabrică mare, în care lucrează, „prin nenumăratele-i camere o mulțime de lucrători harnici „ocupați cu fabricarea unei țesături din cele mai fine. Alcoolul „se poate asemăna cu un individ brutal care, după ce a in„trat în fabrică, aleargă de la o cameră la alta, având cheile „de la toate ușile, stingând aice o lampă, aiurea stricând „uneltele de lucru, dar mai ales, zădărnicind lucrarea pretu„tindeni. Este drept că mai la urmă omul acesta fără ispravă „sfârșește prin a fi răpus și dat afară, dar el pleacă făgă„duind că pe la o mâne are să vie iarăși, și s'o înceapă din „capăt. S'ar putea crede oare că țesătura lucrată în fabrica „aceasta are să fie de calitate bună? Țesătura care se lu-

„crează în această fabrică însă, e trupul nostru și acel al „copiilor noştri".

„Iată ce ni spune fiziologia despre consumarea alcoolului".

Aceste sunt cuvintele prin cari Doctorul *Iustus Gaule*, Profesor de Fiziologie la Universitatea din Zürich, și-a încheeat conferința sa *„Despre consumarea alcoolului din punctul de vedere al Fiziologiei"*, pe care a ținut-o la al cincilea congres internațional în contra abuzului cu băuturi spirtuoase, din Basel, în anul 1895.

Știința ne învață dar că sub orice formă, în orice cantitate, fie cât de mică alcoolul este vătămător protoplasmei, în care produce o profundă perturbare.

Aceasta fiind odată stabilit, în mod așa de clar și de precis, acțiunea *patologică* a alcoolului asupra organismului, se înțelege dela sine. Căci degenerând celulele, este evident că și corpul trebue să degenereze.

De fapt alcoolul atacă toate organele, inima, arterele, stomacul, ficatul, rinichii, plămânii, crierul, sistemul nervos și-l duce pe om cu pași repezi către o moarte prematură și mizerabilă. Degenerarea grăsoasă a inimei, stricarea arterelor, în cari se formează anevrisme, boalele grave de stomac, cirrhoza ficatului, îmbolnăvirea rinichilor, oftiga, paralizia, gatismul și greutatea de vorbă, datorite muiarei crierului, epilepsia, nebunia furioasă, sau *delirium tremens*, nebunia paralitică, provocată de zdruncinarea sistemului nervos, sunt boalele obicinuite ale alcoolicilor.

Alcoolul scurtează zilele omului și-l îmbătrânește fără vreme. Organismul alcoolizat nu mai are nici o putere de rezistență. In caz de boală bețivii se vindecă foarte cu greu și sunt cele d'intâi victime ale epidemiilor.

Aceste sunt încheerile la cari a ajuns știința modernă cu privire la acțiunea patologică a alcoolului, după o serie lungă de cercetări făcute, nu cu scopul de a căuta argumente în favoarea unei păreri preconcepute, ci pentru a afla adevărul. (Vezi *Roesch: Der Missbrauch geistiger Getränke* (Tübingen 1839); *Magnus Huss: Der Chronische Alcoholismus* (Bremen 1852); *B. A. Morel: Traité des Dégénérescences physiques, intellectuelles et morales de l'espèce humaine* (Paris 1857); *A. Voisin: De l'état mental dans l'alcoolisme* (Paris 1864),

precum şi lucrările mai recente ale Doctorilor: *A. Forel, E. Kraepelin, E. Lancereaux, Legrain, L. Grenier, von Bunge, Bouchardat, Morselli, Wilhelm Sommer, Paul Galle, C. Führer, A. Smith* etc.)

Atacând toarte organele omului şi mai ales pe acele mai gingaşe, fireşte că abuzul cu băuturile alcoolice are şi *consecinţi sociale* foarte grave.

Popoarele, ca şi indivizii între dânşii au de susţinut o luptă crâncenă pentru vieaţă, din care nu iese biruitoare decât acele mai agere, mai harnice, mai voinice şi cari se înmulţesc mai degrabă. Din acest punct de vedere, inferioritatea popoarelor alcoolizate este manifestă.

Alcoolismul slăbeşte puterea de muncă a naţiunilor. Ca agenţi de producere, alcoolicii sunt de foarte puţin folos. Munca ce o fac e de proastă calitate şi cantitativ inferioară muncei omului sănătos. Degenerarea fizică şi morală a organismului se manifestează în domeniul industrial ca lene şi incapacitate. Puterea de muncă fiind însă adevărata bogăţie a indivizilor ca şi a noroadelor, popoarele alcoolizate trăiesc în sărăcie şi nu sunt în stare nici să contribue la opere de civilizaţie a societăţei umane, nici să se folosească de dânsa.

Alcoolismul ruinează finanţele statului. In schimbul acelor câteva milioane pe cari le produce impozitul pe băuturi spirtuoase, statul pierde sume necalculate din cauza secătuirei izvoarelor sale adevărate de îmbogaţire, cari sunt sănătatea, hărnicia, bogăţia şi numărul contribuabililor.

Cu cât locuitorii unei ţări sunt mai sănătoşi, mai harnici, mai bogaţi şi mai numeroşi, cu atât şi veniturile statului sunt fireşte mai înbelşugate. Ruinând sănătatea fizică şi morală a contribuabililor şi făcând să scadă bogăţia generală, alcoolismul aduce următoarele pagube fiscului:

1⁰. *Sporirea cheltuelilor* făcute cu intreţinerea şi urmărirea criminalilor, a nebunilor şi a copiilor lor.

2⁰. *Scăderea dărilor directe*, şi îngreuiarea perceperei lor, datorită degenerărei şi împuţinărei contribuabililor.

3⁰. *Scăderea dărilor indirecte*, valoarea alcoolicilor din punctul de vedere al consumărei, fiind aproape nulă, dacă se exceptează consumarea băuturilor spirtuoase, singurul impozit indirect la care contribue în adevăr.

Scăderea generală a veniturilor statului, însă, însemnează sărăcie, lincezeală, şi oprirea ori cárei propăşiri, în lăuntru, slăbiciune şi inferioritate, în afară.

Alcoolismul produce scăderea poporației, nimicind facultățile sexuale ale indivizilor, atăcând toate organele fără deosebire, scurtând zilele omului, producând degenerarea copiilor săi, şi împiedecând desvoltarea normală a vieței de familie.

Din punct de vedere al sexualității, inferioritatea alcoolicilor este cunoscută. Din vârstă tânără încă ei nu pot servi reproducerei şi împiedecă astfel de-a dreptul creşterea firească a poporației. Pe de altă parte, mortalitatea este foarte mare la oamenii dedați abuzului cu băuturi spirtuoase. Alcoolicii mor de timpuriu. In caz de boală ei nu rezistă şi copii ce se nasc dintrânşii sunt secerați în primii ani ai vieței. Insfârşit, incapabil de a se îngriji pe sine, alcoolicul e şi mai puțin în stare să îngrijască de familia sa. Alcoolismul este una din cauzele însemnate a desfacerei căsătoriilor şi a distrugerei familiei.

Pentru toate aceste motive, popoarele alcoolizate nu se înmulțesc de cât foarte cu greu, sau descresc chiar, precum se întâmplă în unele regiuni la noi în țară şi în Franța. Din această cauză ele ajung a fi copleşite de alte neamuri mai agere, mai temperate, cari se înmulțesc mai repede, după cum o dovedeşte năvălirea în mare număr a străinilor în Franța şi mai ales, invazia jidanilor în România.

Sub influența alcoolului, organismul social se descompune dar, prin degenerarea celulelor din cari se alcătueşte, întocmai ca şi organismul individual, şi alcoolismul mână aproape cu paşi repezi națiunile cătră ruina lor fizică, intelectuală, morală şi economică, şi cătră peirea lor sigură, ca şi pe indivizi.

Aceste sunt consecințele adevărate ale consumărei obicinuite a alcoolului, — *a ori cărui alcool,* — pentru vieața indivizilor şi a societăței.

Se constată însă că între alcoolul *etilic,* care se găseşte mai ales în alcoolurile distilate în vin şi fructe, şi alcoolul *amilic,* distilat din grâne, sfecle şi mai ales din cartofi, este o diferență foarte mare, din cauza deosebirei de volatilitate şi a greutăței lor specifice. Alcoolul amilic introdus în corp nu se evaporează de cât foarte cu greu, producând acea beție sum-

bră şi tâmpitoare, pe care *Rabuteau* propusese a se numi *amilism*, în deosebire de alcoolismul propriu zis. Pe lângă aceste însuşiri fireşti mai vătămătoare ale unor alcooluri, cari sunt şi cele mai răspândite din cauza eftinătăţei lor, se mai adaogă *falşificările* sale numeroase, cu tot soiul de otrăvuri, ce le adaogă comercianţii, precum şi aşa numitele *impurităţi*, aldehidele, furfurolul etc., foarte otrăvitoare, şi cari nu se pot elimina de cât prin distilări succesive costisitoare. Aceste distilări multiple, cari scumpesc alcoolul, nu adaogă însă nici o calitate *văzută* alcoolului. Un alcool perfect curat, şi mai scump prin urmare, nu se poate deosebi, în diferitele băuturi alcoolice, ce se prepară cu dânsul, de alcoolul încărcat cu impurităţi, cu mult mai eftin. In asemene condiţiuni, se înţelege că comercianţii particulari nu au absolut nici un interes de a rectifica alcoolul, şi cu atât mai puţin cu cât chiar clientela lor reclamă, nu alcoolul curat, care-şi perde întrucâtva gustul său specific, ci alcoolul având o cantitate oare care de impurităţi, care-i dau aroma sa deosebită. (Vezi *Dr. Cros: Action de l'alcool amylique sur l'organisme.* (Strassbourg 1863): *Benj. Ward Richardson: Physiological researches on alcools.* (1869): *Rabuteau: Effets taxiques des alcools butyliquest et amyliques.* (Paris 1870); *Dujardin — Beaumetz et Auaigé: Recherches expérimentales sur la puissance toxique des alcools.* (Paris 1879), precum şi lucrările, dela 1880 încoace ale Doctorilor: *Magnan* şi *Laborde, Brouardel şi Pouchut, Sternberg Strassmann, Hamberg, Eugen Sell, Féré* etc.).

In rezumat, şi după atâtea cercetări făcute din diferite puncte de vedere, părerile actuale ale ştiinţei cu privire la însuşirile alcoolului, sunt următoarele:

1°. *Alcoolul sub orice formă, vin, bere sau rachiu, nu are absolut nici o utilitate,* ca obiect de consumaţie obicinuită. El nu este un aliment, nu se mistue, nu încălzeşte trupul; nu sporeşte şi nu aţâţă puterile noastre.

2°. *Alcoolul, este o otravă narcotică,* şi ca orice otravă el este cu atât mai vătămător cu cât se bea mai concentrat. De aceea *băuturile distilate,* ca rachiul, coniacul, romul, cari conţin dela 30—60 la sută alcool, sunt mai vătămătoare decât

băuturile fermentate, vinul berea cidrul, cari nu conţin, în starea lor naturală, decât 3 până la 15 la sută alcool.

3°. *Alcoolurile cele mai vătămătoare sunt alcoolurile superioare*, din cari cel mai răspândit este alcoolul *amilic*. Aceste alcooluri se găsesc în mari cantităţi în alcoolurile de industrie, fabricate din cereale, sfecle, cartofi etc. Toate alcoolurile conţin, pe lângă aceasta, cantităţi mai mult sau mai puţin mari de aşa numite *impurităţi*, ca furfurolul şi aldehidele, foarte vătămătoare sănătăţei. Aceste alcooluri fiind însă *cele mai eftine* şi rclamate chiar de gustul corupt àl consumatorilor, ele se întrebuinţează pentru fabricarea obicinuită a băuturilor spirtuoase.

4°. In sfârşit, *toate băuturile alcoolice ce se pun în consumaţie, chiar vinul şi berea sunt prefăcute şi falşificate* cu tot soiul de otrăvuri, printre cari putem cita *stricnina, acidul nitric, acidul sulfuric* sau *vitriolul, acidul chlorhydric, acidul prusic, amoniacul, piatra acră* etc.

Mai in scurt, *alcoolul este vătămător şi prin cantitatea şi prin calitatea în care se consumă*, cauzând prin degenerarea indivizilor şi a familiei, ruinarea fizică, morală şi economică a naţiunilor şi peirea lor sigură.

Aceste sunt încheerile la cari au ajuns igieniştii, fiziologii şi economişti, cu privire la acţiunea alcoolului asupra individului şi a societăţei. Aceasta este *teoria ştiinţifică*, în deobşte admisă astăzi, şi care nu se poate răsturna în mod logic, decât zdruncinând temelia de fapte şi de experienţi, pe cari se ridică.

Să vedem acum întrucât ideile d-lui *M. C. Haretu*, sunt conforme cu această teorie şi pe ce anume se întemeează.

Profitând de părerile greşite ale unui *Doctor I. König* (Ce König?), şi de consideraţiile prin cari *Binz* caută să explice utilitatea alcoolului consumat *în cantitate mică*, Domnul Haretu ajunge la următoarele minunate concluzii:

„*Ştiinţa nu a hotărât*, zice d-sa, *dacă alcoolul este sau nu „util* şi în ce măsură este sau nu vătămător .. Din câte se „ştie până acum, rezultă numai atât că după cum abuzul de „orice duce la rău, tot astfel şi abuzul de alcool“.

Pentru d-l Haretu, ori vei bea prea multă limonadă, ori vei bea prea mult rachiu, tot una este. Şi într'un caz şi în

altul consecinţele vor fi aceleaşi atât pentru sănătatea individului, cât şi a copiilor săi.

„Nu este în adevăr grotesc, urmează d-l Haretu, a cere „suprimarea alcoolului pentru a împiedeca pe oameni de a „abuza de el? Pentru ce, după acelaşi raţionament nu s'ar „cere suprimarea bogăţiilor pentru a stârpi pe hoţi, sau su- „primarea armelor pentru a pune capăt calamităţilor ce pro- „duc?... Adversarii alcoolului clădesc aşa dar tot sistemul „lor pe două raţionamente greşite.

„Mai întâiu, *nu se dovedeşte cu nimic că alcoolul este mai „vătămător decât oricare alt articol de consumaţiune* de care „nu se abuzează."

Am citat aceste cuvinte ale savantului financiar pentru frumuseţa exemplelor, şi vom observa numai că pilda ce ni-o dă cu armele, vine tocmai în favoarea teoriei susţinută de noi, ştiut fiindcă în toate ţările civilizate portul armelor este oprit, tocmai pentru a se împiedeca *abuzurile* ce se pot comite cu dânsele.

Dar d-l Haretu îşi susţine şi într'alt loc teoria ce-i aparţine, că nu se ştie nimic încă despre însuşirile alcoolului.

„Motivul principal, zice d-sa, sau mai bine zis motivul mărturisit al întregei campanii duse cu atâta înverşunare contra „alcoolului, este interesul sănătăţei publice, *ca şi cum ar fi „deja stabilit care fel de alcool este vătămător şi în ce condiţiuni trebue să se facă consumaţiunea lui pentru a fi „vătămător sau nu*".

Vrea să zică, după savantul autor, *nu se ştie încă nimic* în chestiunea aceasta. Toate cercetările, toate experienţele atâtor învăţaţi, părerile somităţilor ştiinţifice, ale medicilor, fiziologilor, economiştilor, alarmarea opiniei publice din ţările civilizate, măsurile ce le-au luat guvernele pretutindeni în contra alcoolului, nenorocirile pe cari fiecare le poate pipăi, toate aceste nu există şi nu e stabilit care fel de alcool este vătămător şi în ce condiţiuni trebue să se facă consumaţiunea lui pentru a fi vătămător, sau nu, vieţei individului şi a societăţei.

Atât este de-ajuns pentru a caracteriza punctul de vedere din care se pune d-l M. C. Haretu în scrierile d-sale şi pentru a arăta cari sunt cunoştinţele ce le posedă în materie.

Că după toate aceste, problema alcoolismului trebue să se prezinte în alte condițiuni pentru d-sa decum se prezintă pentru toată lumea, nu ne va prinde mirarea.

II. Problema Alcoolismului

Dacă s'a dovedit că alcoolul este o otravă puternică a cărei consumare obicinuită produce urmările cele mai grave pentru sănătatea fizică și morală a individului și a societăței, *abstențiunea totală* dela orice fel de băutură alcoolică și, ca consecință, *prohibițiunea* de către stat a oricărui alcool, ca obiect de consumație, este încheerea logică la care trebue să ajungem.

Problema alcoolismului, pusă în mod riguros științific, constă deci, atât pentru individ cât și pentru societate nu în consumarea moderată, ci în excluderea din consumație, a alcoolului.

Oricât de exagerată ar părea unora principiile abstențiunei și a prohibițiunei, ele au astăzi aprobarea imensei majorități a acelora, cari s'au ocupat mai deaproape cu chestiunea alcoolismului, după cum s'a arătat și acum în urmă, la al șeselea congres internațional în contra abuzului cu băuturi sprirtuoase, ce s'a ținut la Bruxelles. Principiul consumărei moderate a fost părăsit, ca nelogic și steril. Nelogic, pentru că alcoolul fiind o otravă, consumarea lui nu se poate teoreticește îngădui. Steril, pentru că bețivii au început prin a fi consumatori moderați, și pentru că, mai la urmă, nici nu se poate ști ce-i moderațiunea.

De fapt, imensa majoritate a oamenilor, aproape nouăzecimi a poporației globului, nu bea decât apă. Chiar societățile de abstinență riguroasă, numără astăzi mai bine de 15 milioane membri în Anglia, Elveția, țările Scandinave și Statele Unite ale Americei de Nord. Vrea să zică, abstinența totală, se practică și se poate practica.

Cât despre principiul prohibițiunei, ori cât de extraordinar ar părea, el se aplică, cu succes, în unele State ale marei republici americane.

Fabricarea și vinderea ori cărei băuturi alcoolice a fost cu desăvârșire oprită, în virtutea unui text al constituției, sau a unor legi speciale, mai întâiu în statul *Maine*, în anul 1851,

şi succesiv în *Minnesota, Indiana, New-Iersey, Michigan, Ohio, Dacota, Iowa,* unde alcoolul nu se vinde decât prin farmacii, după ordonanţa medicului, sau pentru scopuri industriale.

Se vede dar că abţinerea desăvârşită de la orice băutură alcoolică, nu este o chimeră; ea *se practică* de bună voe şi *se impune* prin legi, dând pretutindeni rezultatele cele mai bune. Sute de mii de muncitori, din toate ramurele activităţei omeneşti, lucrători cu braţele şi oameni de ştiinţă, nu beau nici o picătură de alcool, fără nici un inconvenient pentru puterea lor de muncă, şi cu mult folos pentru sănătatea lor fizică şi morală.

„Lucrătorii englezi abstinenţi, zice Foville, se pot uşor re-„cunoaşte după starea de înflorire a sănătăţei lor, după cu-„viinţa purtărilor, curăţenia îmbrăcămintei, bogăţia lor relativă „şi favoarea de care se bucură pe lângă toţi patronii care-i „întrebuinţează."

Şi întrucât se atinge de folosul regimului abstinenţei, pentru întreţinerea puterei de muncă cerebrală, iată ce ni spune un om desigur competent în materie, învăţatul psichiatru *A. Forel*, Profesor la Universitatea din Zürich:

„Afirm, după o experienţă de şepte ani: abstinentul câş-„tigă cà putere de muncă cerebrală, ca fineţe şi rapiditate a „concepţiei, ca seninătate şi echilibru al sentimentelor, ca mul-„ţumire şi ca dragoste pentru vieaţă; chiar atunci când mai „înainte vreme fusese un consumator moderat de băuturi „spirtuoase.

Nu moderaţiunea, ci *abstinenţa* este dar principiul după care trebue să ne călăuzim şi problema alcoolismului, pusă în mod riguros ştiinţific, constă, prin urmare, nu în combaterea numai *a abuzului*, ci chiar *a întrebuinţărei*, fie cât de moderate, a *oricărui* alcool ca obiect de consumaţie. Aceasta este *teoria ştiinţific adevărată*, pe care nu trebue să o pierdem din vedere, când ne ocupăm de chestiunea alcoolismului.

Se naşte acum întrebarea: *în practică*, faţa cu starea actuală a spiritelor, la noi în ţară, *ni este îngăduit nouă de a pune problema în mod tot aşa de riguros?* Putem noi să începem cu rezultatele cele mai de pe urmă ale unei lungi dezvoltări istorice, sau, în mod fatal, vom trebui să trecem prin diferitele faze, pe cari le-a parcurs lupta în contra alcoolismului aiurea,

începând cu propovăduirea principiului *moderațiunei*, mai aproape de inteligența fiecăruia, pentru a ajunge, mai târziu, la principiul, singur logic și roditor, dar mai îndepărtat, al *abstinenței totale*.

După părerea noastră, și oricât ar fi de regretat din punctul de vedere și al teoriei riguroase și al practicei, neputând a deslega problema *în întregimea* ei, într'o țară unde până acum, nu s'a făcut nimic pentru a-i înlesni înțelegerea, trebue să căutăm a o rezolvi cel puțin *in parte*. Și numai în modul acesta ni este dat nouă de a contribui chiar la dezlegarea ei definitivă. Căci orice idee are un stadiu mai mult sau mai puțin îndelungat de incubație, în care trebue să rămâie și peste care nu va putea sări nici ideea pe care o susținem. Și tot ce putem face acum este de a scurta această perioadă fatală de întârziere, prin stăruința și energia noastră, din tot momentul.

Aceste fiind odată stabilițe, pentru a se caracteriza punctul de vedere din care ne punem, problema alcoolismului se prezintă pentru noi, în următorul mod:

Pornind dela convingerea, științific intemeeată, că alcoolul este o otravă, trebue să nu pregetăm a combate consumarea sa, sub orice formă și în orice cantitate, călăuzindu-ne pururea de principiul, singur logic și util, al abstinenței totale. Față cu împrejurările actuale din țară dela noi însă, activitatea noastră în această privință, trebue să se mărginească la răspândirea unor cunoștinți exacte cu privire la rolul alcoolului în organism, rămânând ca toți acei care-și dau seamă de valoarea sa adevărată, să practice regimul abstinenței, pe care-l lăsăm la aprecierea fiecăruia.

Atât se poate face astăzi, la noi în țară, pentru a satisface cerințele riguroase ale teoriei. In practică, problema alcoolismului deschide un câmp mai întins activității noastre.

Știind că otrava alcoolică este cu atât mai vătămătoare cu cât se consumă în cantități mai mari și cu cât este de o calitate mai rea, rămâne să căutăm a reduce, pe cât cu putință, *cantitatea* alcoolului consumat și să garantăm *calitatea* sa, prin toate mijloacele de cari dispunem — și fără ca să pierdem din vedere *oprirea desăvârșită a consumărei oricărui*

alcool, problema de astăzi a popoarelor mai înaintate în cultură, problema noastră de mâine.

Aceasta este încheerea logică la care trebue să ajungem, ţinând seamă şi de învăţăturile teoriei şi de necesităţile practice momentane. Să vedem acum în ce mod se prezintă problema pentru D. M. C. Haretu, şi întrucât vederile d-sale sunt conforme cu încheerile ştiinţei.

„Nici fiscul nici igiena, zice D. Haretu, nu au vreun in-„teres a face să se suprime cu totul consumaţiunea de bău-„turi alcoolice, dar nici să se lase absolut libere. Şi fiscul şi „igiena câştigă dintr'o consumaţiune cumpătată de alcool şi „amândouă pierd dintr'o consumaţiune exagerată".

„Această stare de transacţiune, între fisc şi igienă, este „*recunoscută de unanimitatea celor ce s'au ocupat de chesti-„unea alcoolului şi alcoolismului*, dacă se exceptează socie-„tăţile de temperanţă, a căror păreri trebuesc considerate mai „mult ca o extravaganţă a timpului, decât ca o soluţiune a „chestiunei".

Pe câte cuvinte, am putea zice, pe atâtea erori.

Mai intâiu, nu este adevărat că şi fiscul şi igiena câştigă dintr'o consumaţiune cumpătată de alcool. Din punctul de vedere strimt *fiscal*, din care se pune D. Haretu, şi *în starea actuală de lucruri* fiscul nu poate să câştige decât numai dintr'o consumaţiune *ne-moderată* de alcool. Iar din punctul de vedere al *igienei*, din care ne punem noi, sănătatea fizică şi morală a poporaţiei, nu are absolut nimic de câştigat din consumarea, fie cât de moderată, a unei materii aşa de otrăvitoare, precum este alcoolul, lipsit de orice utilitate şi a cărui consumare cumpătată, duce în majoritatea cazurilor şi în mod fatal, la consumarea sa exagerată, care atacă toate organele omului şi-l mână, prin glodul mizeriei fiziologice şi economice către crime, sinucidere şi nebunie. Vrea să zică, tocmai contrariul celor susţinute de D. Haretu, este adevărat: Nici fiscul, nici igiena nu câştigă nimic dintr'o consumaţiune moderată de alcool.

Dar aceste sunt desigur părerile societăţilor de temperanţă, cari trebuesc considerate mai mult „ca o extravaganţă a timpului", zice D-nul Haretu. In mintea d-sale, nu tocmai bine înzestrată cu cunoştinţi asupra subiectului, se vede că aceste

societăţi apar ca nişte adunări de oameni extravaganţi pe cari-i poate nesocoti categoria bărbaţilor serioşi şi învăţaţi, din cari face parte, se înţelege, şi d-sa. Rămâne să vedem din cine se compun asemene societăţi şi în care parte poate fi extravaganţa, dacă despre dânsa e vorba. Şi vom cita numai câteva exemple.

In *Germania*, apelul pentru constituirea societăţei germane în contra abuzului cu băuturi spirtuoase *(Deutscher Verein gegen Missbrauch geistiger Getränke)*, a fost iscălit de un mare număr de primari, medici, membri ai clerului, jurişti şi economişti, printre cari putem cita:

Ca primari, pe *Miquel* (Francfurt), *Brüning*, (Osnabrück), *Adickes* (Altona), *Struckmann* (Hildesheim); ca medici pe Doctorii *A. Baer, Esmarch, Finckelnburg, Ludwig, Varrentrapp, Voit, Zinn*; ca preoţi pe *Baur, v. Bodelschvingh, Funcke, Lisko, Rogge, Stursbery, Zittel*; ca jurişti şi economişti pe *Gneist, v. Holtzendorf, Heinze, Böhmert, Lammers, Nasse, Schmoller.*

In *Franța*, după nenorocirile din 1871, atribuite în mare parte alcoolismului, societatea franceză în contra abuzului cu băuturi spirtuoase *(Association française contre l'abus des boissons alcooliques)*, a fost constituită de cei mai iluştri învăţaţi şi oameni politici, printre cari ne mărginim a cita pe *Dufaure, Duruy, Barth, Dechambre, Claude Bernard, Pasteur, Littré, Broca, Gosselin* şi *Trélat.*

Şi pentru ca să se vadă, că această societate, care se numeşte astăzi *Société française de Tempérance*, urmează a fi condusă de elită intelectuală a Franţei, să ni fie permis a arăta modul constituirei biuroului şi a consiliului său pe anul 1897, citând numai câteva nume, după organul acestei asociaţiuni *Ligue nationale contre l'Alcoolisme :*

Membri ai biuroului, Preşedinte: *Dr. A. Motet*, membru al Academiei de medicină; secretari: *Dr. E. Philbert, Dr. Audigé, Dr. Moreau (de Tours)*, medic al casei de sănătate „Esquirol“ din Ivry-sur-Seine.

Membri ai consiliului: *Bérenger*, vice-preşedinte al Senatului; *Bertrand*, procuror general; *Blache*, membru al Academiei de medicină; Profesorul *Bouchard*, membru al institutului; *Coste*, vechiu preşedinte al societăţei de statistică;

Dubost, judecător la tribunalul Seinei; *Dr. Dufay*, senator; *Dr. Falret*, director al casei de sănătate din Vanves; Profesorul *Guyon*, membru al institutului; *Dr. Hérard*, vechiu președinte al Academiei de medicină; *Levasseur*, membru al institutului; *Dr. Magnan*, medic al azilului Sainte-Anne; *Dr. Meuriot*, director al casei de sănătate de la Passy; Profesorul *Potain*, membru al institutului; *Siegfried*. deputat, fost ministru; *Yves Guyot*, fost ministru.

In *Elveţia*, găsim în fruntea mişcărei pentru temperanţă pe următorii Profesori Universitari: *Dr. Gustav von Bunge*, Profesor de Fiziologie la Basel; *Dr. Albert Burckhardt*, Profesor de igienă, *Dr. C. Chr. Burckhardt*, Profesor de drept roman la aceeaşi Universitate; *Dr. A. Forel*, Profesor de Psychiatrie, la Zürich; *Dr. Iustus Gaule*, Profesor de Fiziologie la aceeaşi Universitate; *Dr. O. Kirn*, Profesor de Teologie, la Basel; *Dr. N. Reichesberg*, Profesor de economie politica la Universitatea din Berna; *Dr. F. Siebenmann*, Profesor la Universitatea din Basel; *Dr. von Speyr*, Profesor la Universitatea din Bern, şi director al azilului de alienaţi, din Waldau; *Dr. Ernst von Sury-Bientz*, Profesor de medicină legală la Universitatea din Basel.

Am vorbit numai de Germania, de Franţa şi de Elveţia. Pretutindeni însă, în Anglia, Belgia, Rusia, ţările Scandinave, Statele-Unite ale Americei de Nord, fruntaşii acestor ţări alcătuesc societăţile de temperanţă, având ca legatură comuna *Congresele internaţionale în contra abuzului de băuturi spirtupase*, la cari iau parte şi guvernele ţărilor civilizate. Imensa majoritate a acestor societăţi de temperanţă, după cum s'a dovedit şi acum în urmă la congresul din Bruxelles, s'a pronunţat de mult pentru abstinenţa totala şi pentru excluderea din consumaţie a oricărui alcool. Acesta este *idealul* pe care-l urmăresc şi care deocamdată li serveşte de far luminător şi de călăuză.

A taxa dar de *„extravaganţă a timpului"* parerile atâtor invăţaţi, cu renume universal, ca Claude Bernard, Pasteur, Potain, Bouchard, Forel, Finckelnburg, Esmarch, Gneist, v. Holtzendorf, Schmoller, precum o face D. M. C. Haret, fost casier general şi subdirector al creditului agricol din Bucureşti,

este fără îndoială o extravaganţă, căreia nu-i lipseşte nota veselă.

Problema alcoolismului însă, aşa precum o prezintă D. Haretu, ca *transacţiune* dintre fisc şi igienă, pe baza consumărei moderate a alcoolului, nu este problema ştiinţei, care reclamă *subordonarea* intereselor fiscului, intereselor superioare ale igienei, pe baza reducerei pe cât cu putinţă a cantităţei alcoolului consumat, până la excluderea sa desăvârşită din consumaţie.

Şi era firesc ca D. Haretu, care nu-şi dă seamă de însuşirile alcoolului, să nu ştie cum se prezintă problema alcoolismului, precum e fatal ca soluţiunea d-sale să nu aibă nici o valoare pentru deslegarea acestei probleme, pe care nu o cunoaşte.

III. Soluţiunea Domnului M. C. Haretu

In teorie, s'a vazut că problema alcoolismului comportă *o singură soluţiune* logică şi anume: oprirea desăvârşită a consumărei oricărui alcool.

In practică, din moment ce această soluţiune nu se poate impune, este evident că numai rămân decât *mai multe soluţiuni*, menite să contribue fiecare la rezolvirea problemei, din puncte de vedere deosebite.

Toţi acei cari afirmă dar că au găsit o soluţiune, *singura* în afară de acea specificată mai sus, nu sunt în cazul cel mai bun, decât nişte naivi.

„Fără falsă modestie, zice D. Haretu în prefaţa operei citate, „mărturisim că suntem perfect convinşi că soluţiunea ce o „propunem este *singura* care va satisface atât pe fisc cât şi „igiena".

Soluţiunea propusă de d-sa, care va satisface *şi* pe fisc, *şi* igiena, neputând a fi singura soluţiune despre care am vorbit, şi care nu pretinde să satisfacă *decât* igiena, naivitatea în materie, a d-lui Haret e dovedită chiar dela început.

Rămâne să vedem care este soluţiunea d-sale şi întrucât ea ar putea contribui, cel puţin în mod parţial, la deslegarea problemei şi la îmbunătăţirea sistemului actual de percepere

a impozitului pe băuturile spirtuoase, a cărui insuficienţă o recunoaştem cu toţii.

In virtutea legilor din 1882 şi 1889, astăzi în vigoare, *alcoolul conţinut în vin* nu este supus unei taxe decât atunci când servă la fabricarea de rachiu.

Pentru *băuturile distilate simple*, materia impozabilă este însuşi alcoolul, măsurat cu gradul centesimal.

Pentru *băuturile distilate compuse*, numite licoruri, şi pentru *bere*, materia impozabilă nu mai este alcoolul, ciapa caer serveşte de vehicul alcoolului, aceste băuturi taxându-se după volumul lor de lichid.

Cât pentru *băuturile distilate din fructe*, prune şi poame, de tot soiul, taxarea lor nu se face nici după cantitatea de alcool, ca pentru băuturile distilate simple, nici după volumul de lichid, ca licorurile şi berea, ci după terenurile producătoare prealabil constatate.

Vrea să zică, *trei moduri diferite de percepere a impozitului pentru aceeaşi materie impozabilă*, ceeace este cu desăvârşire lipsit de logică, şi în multe feluri păgubitor statului.

Văzând că sistemul acesta, care nu se preocupă de interesele igienei, nu satisface nici interesele fiscului, d-l Haretu, cere *impunerea uniformă pe grad de alcool*, pentru toate băuturile spirtuoase. Tot alcoolul, sub ori-ce formă se produce având două origine sau puncte de plecare: *vasele de fermentat şi aparatele de distilat*, fiscul n'are decât să se adreseze la fie-care din aceste două origini pentru a taxa băuturile alcoolice după tăria şi după valoarea lor, satisfăcându-se astfel cu aceeaşi măsură, zice d-sa, şi interesele fiscului şi ale igienei.

Faţă cu sistemul actual, atât de nelogic şi păgubitor fiscului şi igienei, regimul acesta a cărui *principiu* a fost înscris şi în programul ligei române în contra alcoolismului, ar fi un progres. Şi suntem convinşi că taxându-se toate băuturile spirtuoase, în mod uniform, după tăria lor în alcool, care este şi valoarea lor adevărată, veniturile statului ar creşte, numai prin faptul unui mod mai raţional de percepere. Dar se naşte întrebarea: Intru cât sistemul acesta, ca sistem, va contribui şi la deslegarea problemei alcoolismului care constă, după cum am văzut, în a reduce *cantitatea* alcoolului consumat şi a garanta *calitatea* sa?

Mulţumită regimului propus de d. Haretu, statul având în mâna sa întreaga producţiune de băuturi distilate, admitem că el va şti să garanteze, calitatea alcoolului *fabricat.* In momentul taxărei, să zicem dar, că tot alcoolul va fi de o calitate anumită, fixată de lege. Dar ce se va întâmpla mai târziu ?

„Pentru fisc, zice d. Haret, acţiunea lui începe şi se termină toată la punctul de origină: acolo constată şi cantitatea produsă şi taxele cuvenite. Odată taxele plătite, alcoolul „poate circula fără altă formalitate".

Alcoolul circulând însă *liber*, este sigur că el va fi, ca şi până acum, obiectul tuturor falşificărilor, cari-l fac atât de vătămător sănătăţei, şi cu atât mai mult, cu cât va fi mai scump. Sistemul acesta nu garantează dar *calitatea* alcoolului *consumat*, calitatea sa efectivă, şi nu aduce nici o îmbunătăţire, în această privinţă, regimului de astăzi, lăsând una din părţile însemnate ale problemei alcoolismului, fără soluţiune.

Acelaş lucru, se poate spune şi despre cea de a doua parte a problemei, care constă în a reduce *cantitatea* alcoolului ce se consumă. Aici însă situaţiunea d-lui Haretu devine cu adevărat critică. Văzând antagonismul ce există astăzi între fisc şi igienă, d-sa crede că e chemat să-l aplaneze, ca om cu pricepere în ale economiei, şi neputând reuşi, pentru că *nu l înţelege*, se încurcă în declaraţii aventuroase de principii, cari-l duc la absurd.

„Igiena va pretinde restrângerea cât mai mult a consumaţiunei, zice d-sa, pe când fiscul va cere tocmai contrariul".

Aceasta este şi părerea noastră. Dar pe când noi căutăm să mergem până la obârşia acestui conflict, cercetându-i cauza pentru a vedea în ce mod s'ar putea aplana d-l Haretu, privind starea actuală de lucruri ca o ordine prestabilită de puterea divină, — nu ca opera oamenilor, pe care oamenii o pot desface, — se pleacă înaintea unei fatalităţi închipuite şi nu numai că sacrifică fiscului, interesele igienei, dar susţine, *în teorie*. că ele *trebue* să fie sacrificate. După cum am zis, propria neputinţă d-sa o consideră, ca o neputinţă generală, şi o îmbracă apoi în formă apodictică, dându-i valoarea unui adevăr universal.

„Impozitul, zice d-sa, va trebui dar să părăsească preten-

„ţiunea de a servi cauza igienei şi să se hotărască, odată „pentru totdeauna, să urmeze regulele ce-i prescrie ştiinţa, „pentru a ajunge ceeace trebue să fie, o resursă pentru fisc".

„Negreşit că va fi atât mai bine, dacă servindu-se fiscul „se va putea servi în acelaş timp şi igiena. *In starea actuală „pare a fi mai urgent să se sacrifice igiena decât fiscul*, „cu atât mai mult că igiena nu prea are mare lucru de aşteptat dela impozit".

D-l Haretu începe prin a declara *fără falsă modestie*, că soluţiunea propusă de d-sa este *singura*, care va satisface *atât* pe fisc *cât* şi igiena, şi ajunge la concluzia că, în starea actuală, pare a fi mai urgent *să se sacrifice igiena*, pentru a salva interesele fiscului

Nu ne vom opri un moment măcar asupra acestei poticneli de argumentaţie, nici asupra mărturisirei ce implică, de a nu se putea rezolvi problema cu sistemul propus de d-sa, dar vom întreba încă odată: Ce este fiscul, şi ce este igiena?

Statul fiind totalitatea organizată a instituţiilor unui popor, şi având menirea de a îndestula trebuinţele de interes comun, pe cari indivizii nu şi le pot satisface cu propriile lor puteri, cuprinde, după cum mi se pare, şi interesele fiscului şi pe ale igienei. Nu exista, în adevăr, două organe cu totul deosebite, fiscul şi igiena, putând fiecare să nu ţie samă de cerinţele celuilalt. Igiena nu-i decât statul considerat în una din funcţiunile sale cele mai importante, ca apărător al sănătăţei publice; şi fiscul, iarăşi statul întru cât se îndeletniceşte cu adunarea şi administrarea mijloacelor băneşti trebuitoare pentru îndeplinirea funcţiunilor sale, în cari intră, în primul rând, apărarea intereselor igienei.

Dacă este aşa, întrebăm: Ce înseamnă teoria genială că, *„In starea actuală pare a fi mai urgent să se sacrifice igiena, de cât fiscul?"*

Dacă cuvintele aceste au vre-un înţeles, ele nu se pot tălmăci altfel decât că în starea actuală de lucruri, trebue să sacrificăm interesele *statului*, ca apărător al sănătăţei publice, intereselor *statului*, ca administrator al averei publice. Vrea să zică, de dragostea stărei actuale de lucruri, să sacrificăm în tot cazul *o parte* a intereselor statului. Se naşte numai întrebarea, dacă aceasta este cu putinţă fără de a se jertfi

interesele statului *în intregimea* lor, dacă putem, prin urmare, să sacrificăm igiena, după cum o cere d-l Haretul fără de a sacrifica în acelaşi timp *şi fiscul?*

Ştiinţa însă şi bunul simţ, ni spun deopotrivă că, cu cât contribuabilii unei ţări sunt mai voinici, mai ageri, mai bogaţi şi mai numeroşi, cu atât şi încasările fiscului pot fi mai îmbelşugate şi se fac mai cu multă înlesnire. Aşa fiind, nu rămâne îndoială că *interesele igienei sunt şi interesele fiscului* şi că statul, privit chiar numai în funcţiunea sa de fisc, este direct interesat ca impozitele să nu fie aşezate în aşa mod incât să vatăme sănătatea, să sleească puterea de muncă, să ruineze avutul, să împuţineze numărul contribuabililor. A declara dar, cum o face d-l Haretu, cu prilejul aşezărei impozitului pe consumaţiunea unei materii atât de primejdioase, precum este alcoolul, că trebue să sacrificăm mai de grabă igiena de cât fiscul, nu însemnează alta decât a susţine că trebue să jertfim *toate* interesele statului, chiar şi pe acele fiscale, pentru foloasele băneşti momentane, şi cu compromiterea întregului viitor. Teoria d-sale tinde la aplicarea, în materie de impozit, a sistemului de exploatare cunoscut în ştiinţă sub numele de *cultură prădătoare*, sistem practicat de toţi risipitorii în genere şi, pe o scară mai întinsă, de popoarele sălbatice, dar care nu a fost susţinut încă, teoreticeşte, de nimeni şi nicăiri.

Inţelepciunea d-lui M. C. Haretu, în materie economică, stă exact pe aceeaşi treaptă cu procedeurile întrebuinţate de negrii din lăuntrul Africei, cari tae pomul din rădăcină pentru a-şi apropria, cu mai multă înlesnire, poamele sale. Căci şi d-sa jertfeşte rodnicia viitoare a pomului fiscal, pentru fructele sale momentane.

La ce se reduce dar această „singură“ măsură care, după părerea financiarului nostru va satisface şi pe fisc şi igiena?

In practică, la imposibilitatea evidentă de a se satisface interesele igienei şi prin urmare şi interesele fiscului, garantându-se calitatea şi reducându-se cantitatea alcoolului consumat.

In teorie, la declaraţiunea, unică în felul ei, că trebue să sacrificăm mai degrabă igiena decât fiscul, expresiune teoretică a unor procedeuri africane, care nu-i decât mărturisirea

propriei neputinţi de a se deslega problema şi falimentul logic al întregului sistem.

Vrea să zică: *nici* fiscul, *nici* igiena.

Incapacitatea cu totul specială în materie a d-lui Haretu, trebue să rezulte însă din dovedirea pozitivă a faptului că problema alcoolismului *se poate deslega*. Pentru aceasta e nevoe să mergem până la originea ei, ca să o zepsim în prima sa manifestare şi să vedem *cum* şi *când* s'a produs antagonismul dintre fisc şi igienă, pe care d-l Haretu nu-l poate împăca, pentru că *nu-l înţelege*, — tocmai din cauză că nu-l studiază în desvoltarea sa istorică.

IV. Antagonismul dintre fisc şi igienă

Năravul de a se ameţi cu băuturi spirtuoase a existat în toate timpurile. *Alcoolismul* însă, intoxicaţia generală cu alcool, având urmări aşa de grave pentru vieaţa individului şi a societăţii, este o boală a veacului nostru.

Odinioară beţia avea un caracter mai vesel şi oare cum mai nevinovat. Ea nu producea acea degradare fizică şi morală a omului şi a rasei, care se observă astăzi. Ereditatea alcoolică mai ales, moştenirea de către copii a unor boale şi vicii cari sunt consecinţa abuzului cu băuturi spirtuoase a părinţilor, este o manifestaţie, am putea zice, excluziv modernă.

Care este cauza acestei schimbări, cari sunt *factorii* cari au putut să producă această prefacere de mare însemnătate pentru civilizaţie, iată întrebarea la care trebue să răspundem, dacă voim să înţelegem importanţa problemei alcoolismului şi să aflăm, şi deslegarea ei? Căci, dacă beţia de altă dată nu avea consecinţele pe cari le are beţia din zilele noastre, este evident că deslegarea problemei, cel puţin în parte, va consta în *revenirea noastră*, dacă va fi cu putinţă, la starea din trecut, şi în combaterea factorilor, cari dau beţiei timpurilor actuale caracterul său cu deosebire pernicios.

Cunoscute fiindune-ni însuşirile alcoolului ca otravă narcotică, vătămătoare sănătăţei şi prin *cantitatea* şi prin *calitatea* în care se consumă, nu rămâne îndoială că deosebirea dintre efectele beţiei de astăzi, şi efectele beţiei de altă dată,

trebue să se poată explica printr-o variaţiune a cauzei lor. Cu alte cuvinte, dacă beţia din timpurile noastre are urmări cu mult mai grave, de cât beţia din trecut, aceasta nu poate proveni decât dela faptul că astăzi se consumă o *cantitate* mai mare, şi o *calitate* mai rea de alcool. Şi dacă experienţa va veni cumva să adeverească încheerile noastre aprioristice, în cazul acesta, e sigur că problema alcoolismului ar consta în garantarea calităţei şi în reducerea cantităţei alcoolului consumat: *cel puţin până la limitele sale de odinioară.* Să vedem dar, întru cât, şi dacă a variat consumaţia alcoolului din punct de vedere al cantităţei şi al calităţei sale.

* * *

Este obşteşte cunoscut că, mai înainte vreme, băuturile alcoolice cele mai răspândite erau vinul şi berea. Aceste băuturi conţin abia 3 până la 15 la sută alcool, necesitând dar o consumare relativ destul de mare de lichid pentru a produce *intoxicaţia acută* cu alcool, adică beţia.

Pe lângă aceasta, alcoolul din vin şi bere, în cea mai mare parte, este alcoolul *etilic*, cel mai puţin vătămător dintre toate alcoolurile, dar şi cel mai scump.

Aceste două împrejurări, necesitatea de a bea alcoolul *diluat*, în băuturile fermentate, relativ mai scumpe şi în cantităţi mari de lichid, şi calitatea sa mai bună, făceau altă dată ca efectele vătămătoare ale abuzului cu alcool, *intoxicaţia chronică* cu această otravă, să nu se producă de cât foarte târziu.

Capacitatea fizică şi economică fireşte mărgenită a individului se opune dela sine abuzului cu alcool, căruia nu te puteai deda atunci decât absorbind cantităţi foarte mari de băutură şi plătindu-le destul de scump. Şi pe vremea aceea erau indivizi alcoolizaţi, dar degenerarea lor alcoolică nu se producea decât cu încetul, şi nu-i ajungea de cât *la bătrâneţă*, când nu mai erau în stare să procreeze. Ei nu transmiteau dar generaţiilor următoare viciile de organizare datorite propriilor abuzuri, şi nu contribuiau astfel şi pe calea aceasta, la degenerarea rasei. Beţia de pe vremile acelea prezentându-se mai mult ca un *viciu* al câtor-va indivizi, decât ca o boală socială, cu caracter general, organele sta-

tului erau întru câtva îndreptăţite să nesocotească urmările sale, şi să considere alcoolul ca o materie impozabilă oare care.

Pe vremea aceea, domnea pacea pe pamânt şi între oameni bună voire.

Producătorii de alcool şi cârciumarii căutau să-şi sporească veniturile din vânzarea băuturilor spirtuoase, prin tot soiul de mijloace, neîngrădiţi de nimeni în comerţul lor.

Statul se bucura de creşterea consumaţiei, care însemna pentru dânsul creşterea veniturilor.

Contribuabilul plătea cu cea mai mare uşurinţă aceste impozite, singurele pe cari nu le găsea prea grele, deşi ele apăsau adeseori cu atâta greutate pe spetele lui, încât abia se mai ţinea pe picioare.

Erau vremile de aur ale cârciumarilor, ale financiarilor şi ale beţivilor. Şi precum se zice că altă dată, în împărăţia dobitoacelor, lupul ripareţ şi vulpea lacomă de pradă trăiau în bună prietenie cu oile blajine şi cu epuraşii nevinovaţi, sub ochii părinteşti ai împăratului leu, asemenea, cu câteva decenii mai în urmă, producătorii şi negustorii de alcool, păreau că trăiesc în cea mai deplină armonie cu consumatorii *veseli*, de pe vremea aceea, sub ocrotirea binevoitoare a statului-fisc. Dar visul acesta s'a risipit prea curând, din nenorocire.

Se întâmplă, în adevăr, ca prin anii 1850 să se îmbolnăvească viţele de *oïdium*, care distruge viile şi grăbeşte *introducerea alcoolurilor industriale*. In mai puţin de douăzeci de ani, preţul alcoolurilor din vin se îndoieşte, pe când alcoolurile industriale scad dela 150 şi 160 lei hectolitrul, cât se plăteau încă în anul 1854, la 44 şi 47 lei hectolitrul, în 1884.

Consecinţa acestei prefaceri a fost îndoită. Mai întâiu, *scăderea preţului a sporit consumaţia într'o proporţie nemai cunoscută până atunci*. In al doilea rând, *alcoolurile mai uşoare din vin şi fructe, au fost înlocuite cu alcoolurile grele din bucate*.

De unde în Franţa, de pildă, între anii 1840 şi 1850, mijlocia anuală a producerei de alcool din substanţe făinoase, melasă etc. fusese numai de 76.000 hectolitri, la o producere totală de numai 891.500 hectolitri alcool, în anii dela

1853 până la 1857, mijlocia anuală a producerei alcoolului din substanţe făinoase, melasă etc. a fost de 506.000 hectolitri, la o producere totală de 1.864.514 hectolitri, alcool. O creştere de aproape un milion de hectolitri, în trei sau patru ani.

Şi pentru a se învedera încă şi mai bine această schimbare în consumaţia alcoolului, care a provocat, în mare parte, alcoolismul din zilele noastre, iată o tabelă care ni arată cantităţile şi felurile de alcool fabricate în Franţa, ca mijlocie în anii 1840—1850, în comparaţie cu producţia anului 1886:

ALCOOL	1840—50	1886
	HECTOL.	HECTOL.
Din vin şi drojdii	900.000	68.824
„ Sfecle	500	683.985
„ Melasă	40.000	471.781
„ Substanţe făinoase	36.000	789.963
Diverse	—	37.697
Total	976.500	2.052.250

Din combinaţia acestor cifre se poate vedea că pe când în anii 1840 – 50, se producea, în mijlocie, 900.000 hectolitri alcool, din vin şi drojdii, şi numai 76.500 hectolitri alcool din sfecle, melasă etc. în total 976.000 hectolitri, în anul 1886, se produce 1.983.426 hectolitri de alcool din sfecle, melasă etc., şi numai 68.824 hectolitri alcool din vin şi drojdii, iar în total 2.052.250 hectolitri. Cantitatea alcoolului produs s'a îndoit şi calitatea sa a devenit mai rea, înlocuindu-se aproape cu desăvârşire alcoolurile mai uşoare din vin, cu alcoolurile grele şi încărcate cu impurităţi, ale industriei.

Creşterea consumaţiei alcoolurilor de proastă calitate mulţămită preţului lor mai scăzut şi înlocuirea băuturilor *fermentate*, cu băuturile *distilate*, a produs în scurtă vreme consecinţele cele mai triste. Privirile igieniştilor, ale economiştilor

şi ale oamenilor de stat, se îndreptează cu îngrijire asupra unor fenomene sociale, cari nu se observaseră până atunci.

Cazurile de nebunie, accidentele şi sinuciderile se înmulţesc. Vagabondagiul şi criminalitatea sporesc pe fie-care zi. Sărăcia se lăţeşte ca o adevărată picingene, tocmai în regiunile unde se bea mai mult alcool. Poporaţia începe a nu se mai înmulţi în mod normal. In sfârşit, sub înrâurirea otravei alcoolice, individul şi urmaşii săi degenerează, familia se descompune, rasa e ameninţată cu peire şi civilizaţia modernă pare că se îndrumează către un nou gen de decadenţă: *Barbaria alcoolică.*

In faţa acestor efecte păgubitoare ale consumărei alcoolului, asupra vieţei indivizilor şi a societăţei, opinia publică se alarmează şi statul e silit să'şi îndeplinească funcţiunea sa de apărător al sănătăţei publice.

Din acel moment, echilibrul năzuinţelor sale a fost zdruncinat şi liniştea sa sufletească a făcut loc unei profunde turburări morale.

De unde mai înainte vreme statul nu urmărea decât creşterea veniturilor din vânzarea alcoolului, considerat ca un obiect de consumaţie, deopotrivă cu ori-care altul, iată-l obligat să ia măsuri în contra aceluiaş alcool, privit acum ca o materie extrem de vătămătoare sănătăţei. *In faţa aceluiaş obiect, statul se prezintă dar astăzi în două ipostase, urmărind două scopuri cu totul deosebite*; şi cari se exclud:

Ca fisc, el înlesneşte prin toate mijloacele creşterea consumaţiei alcoolului, având în vedere numai sporirea veniturilor sale din vânzarea băuturilor spirtuoase.

Ca igienă, el caută să restrângă cantitatea alcoolului consumat şi să garanteze calitatea sa, preocupându-se numai de interesele sănătăţei, şi ale moralităţei publice.

Şi de câte ori *statul-igienă,* ia măsuri pentru a'şi para interesele sale, căutând să restrângă consumaţia băuturilor alcoolice şi să garanteze calitatea lor, de atâtea ori *statul-fisc* e silit să intervie pentru a zădărnici aceste măsuri, cari compromit interesele sale.

Antagonismul modern dintre fisc şi igienă, provocat de introducerea în consumaţie a alcoolurilor industriale, cu deosebire otrăvitoare, cari au înlocuit, din cauza preţului lor scă-

zut, alcoolurile de vin şi fructe, precum şi băuturile fermentate, mai puţin vătămătoare sănătăţei, *se datoreşte dar faptului că statul se vede silit să reprezinte astăzi, faţă cu aceeaşi materie impozabilă, două interese cu totul contrare*: Interesele fiscului şi interesele igienei.

In teorie, pentru a se împăca acest antagonism firesc şi extrem de păgubitor statului, nu sunt decât două soluţiuni cu putinţă: Să subordonăm interesele igienei, intereselor fiscului. Sau: Să jertfim pe aceste din urmă, acelor d'intâiu.

In practică, dovedindu-se că interesele igienei sunt chiar interesele fiscului şi că nu s'ar putea sacrifica pe unele, fără de a se compromite şi pe celelalte, singura deslegare care mai rămâne este *să subordonăm interesele fiscului intereselor igienei*, reducând pe cât cu putinţă cantitatea alcoolului consumat şi garantând calitatea sa, *cel puţin până la limitele sale de altă-dată*, pe când alcoolismul, propriu zis, nu era cunoscut. Aceasta implică însă, în primul rând, datoria de a combate *factorii moderni*, cari au produs starea de lucruri actuală, adică *băuturile distilate*, şi mai ales *alcoolurile industriale*, atât de vătămătoare sănătăţei.

Se naşte acum întrebarea, *în starea actuală de lucruri, sub regimul comerţului liber cu alcool: putem noi oare să avem vre o înrâurire efectivă în sensul acesta, asupra consumaţiei băuturilor alcoolice?* Putem noi adică, cu mijloacele de cari dispunem astăzi, să excludem cel puţin în parte, băuturile distilate şi mai ales alcoolurile industriale, să reducem cantitatea şi să garantăm calitatea alcoolului consumat? După convingerea noastră, *libertatea comerţului cu alcool se opune ori-cărei îmbunătăţiri* în această privinţă, pentru următoarele motive:

Mai întâi, setea de câştig îndeamnă pe comercianţii particulari de a spori *cantitatea* alcoolului debitat prin toate mijloacele, chiar şi cele mai puţin oneste. Şi statul, ale cărui venituri atârnă astăzi de cantitatea debitului băuturilor spirtuoase şi care le percepe prin aceşti comercianţi particulari, de cari se serveşte ca de nişte adevăraţi agenţi de percepere, nu are nici interesul, nici putinţa de a-l restrânge, sau de a-l controla.

In al doilea rând, comercianţii particulari pentru a realiza

şi mai mari beneficii, prevenind şi gustul corupt al consumatorilor, debitează astăzi alcoolurile cele mai rele, pentru că sunt mai eftine, amestecându-le încă cu tot soiul de materii otrăvitoare. Şi întrucâta vreme alcoolul e lăsat *liber*, statul nu are absolut nici o putere de a urmări frauda, în toate unghërele şi sub toate formele sub cari se poate prezinta. El nu poate dar să garanteze nici *calitatea* alcoolului consumat.

Insfârşit, vânzarea liberă a băuturilor *distilate*, se opune înlocuirei lor cu băuturile *fermentate*, a căror manipulare e mai supărăcioasă. Vinul şi berea, pentru a se conserva, necesitează o îngrijire de tot momentul şi pivniţi sistematice, cari cer cheltuiala şi nu se găsesc în toate locurile. Rachiul nu are nici unul din aceste inconveniente. El nu cere aproape nici o îngrijire, şi se poate păstra ori unde, fără de a se strica. Pe lângă aceasta, volumul mai mic sub care se găseşte alcoolul în băuturile distilate, prezintă avantagii foarte mari comerţului. Cu o balercă de spirt de cartofe şi cu câteva şipurele de vitriol, te poţi aşeza ori unde, realizând beneficii însemnate, fără nici un risc şi fără nici un fel de trudă.

Şi de fapt, aceste sunt adevăratele cauze pentru cari s'a părăsit consumarea vinurilor în ţara noastră, unde se găsesc cele mai bune specii, în abundenţa şi pe un preţ relativ foarte mic. Gustul consumatorilor nu a avut decât o importanţa secundară, la început, şi a fost format în mod artificial de către cârciumari, cari aveau interes să debiteze mai degrabă rachiul lesne de manipulat, decât vinurile cari cer instalaţiuni speciale, îngrijire de tot momentul, osteneală mai multă, dând şi beneficii cu mult mai mici, în schimbul unor riscuri cu mult mai mari. Şi dacă vânzarea băuturilor *distilate* va rămâne şi pe viitor *liberă*, în minele comercianţilor particulari, ele vor urma să înlocuiască vinurile noastre şi se împiedice răspândirea berei ca obiect de consumaţie, în dauna sănătăţei publice şi a industriilor respective.

Sub regimul, astăzi în fiinţă, al libertăţei comerţului cu alcool, este dar evident că nu se poate garanta calitatea, nici reduce cantitatea alcoolului consumat, *cel puţin până la limitele sale de odinioară*, înlocuindu-se băuturile distilate, cu băuturile fermentate, mai puţin vătămătoare sănătăţei. Sub acest

regim, problema alcoolismului nu se poate deslega, nici macar în parte, crescând pe fie care zi, în proporţii uriaşe, şi ameninţând existenţa statului modern. Şi nu-i rămâne statului, astfel periclitat, de cât două căi cu putinţă:

Să moară de dragostea unui principiu, care nu profită de cât câtorva, sau: Să calce principiul pentru a trăi, salvând interesele tuturor.

In faţa acestei dileme, Domnul Haretu sfătueşte pe stat să se sinucidă, zicând că e mai urgent astăzi de a se sacrifica igiena de cât fiscul. Noi, după ce dovedim absurditatea unei asemene întreprinderi, îl îndemnăm, din contra, să subordoneze interesele sale ca *fisc* intereselor sale ca *igienă*, călcând principiul libertăţei, pentru a-şi apăra existenţa.

Alcoolul fiind o materie toxică extrem de vătămătoare sănătăţei, zicem noi, dacă nu-i cu putinţă, pentru moment, să-l scoatem cu totul din consumaţie, şi sub ori ce formă s'ar prezinta, cel puţin trebue să admitem, că, în forma sa cea mai pernicioasă, *în băuturile distilate, vânzarea sa nu poate să rămâe liberă în mâinele comercianţilor particulari.*

Statul singur, care este reprezentantul intereselor obşteşti, a cărui prosperitate depinde şi se confundă cu prosperitatea, bogăţia şi vigoarea indivizilor care-l alcătuesc, el singur poate să-şi ia răspunderea de a pune în consumaţie o materie atât de primejdioasă, pentru că numai el va putea să micşoreze inconvenientele consumărei sale împuţinînd cantitatea şi garantând calitatea consumată.

Vânzarea băuturilor distilate de către stat, *Monopolul* vânzărei alcoolului, este dar încheerea logică la care trebue să ajungem, faţă cu imposibilitatea dovedită de a se contribui la deslegarea problemei alcoolismului, sub regimul *libertăţei* comerţului cu alcool.

V. Monopolul vânzărei alcoolului.

Având pretenţia de a deslega problema alcoolismului, pecât e astăzi cu putinţă, monopolul are îndatorirea de a reduce *cantitatea* alcoolului consumat, de a garanta *calitatea* sa, şi de a contribui la *înlocuirea băuturilor distilate prin băuturile fermentate.* Rămâne să vedem, întrucât monopolul vânzărei al-

coolului, aşa precum se prezintă în proiectul de lege, depus pe biuroul adunărei deputaţilor, în şedinţa din 22 Noembrie 1894, îndeplineşte aceste condiţii.

După dispoziţiunile proiectului nostru de lege, *vânzarea* băuturilor distilate, fie din cereale, din sfecle sau din cartofe, fie din vin şi din fructe, este un drept exclusiv al statului, *fabricarea* lor rămânând liberă, în mâna industriei private. Statul după ce a rectificat cu îngrijire tot alcoolul ce i se predă, pregăteşte băuturile spirtuoase obicinuite, cari vor fi de o tărie anumită, le închide în sticlele sau vasele sale originale, pecetluite, banderolate, şi etichetate, şi le debitează prin agenţii săi speciali, cu salar fix, oprind consumarea acelor băuturi în localul debitului, şi interzicând vânzarea lor, pe datorie, sau în schimbul unor obiecte în natură. In acelaş timp, pentru a-şi spori veniturile şi a lovi în consumaţie, statul scumpeşte băuturile spirtuoase, compensând pierderile ce ar rezulta din împuţinarea debitului, cu foloasele ce le va realiza din vânzarea cu amănuntul, pe preţuri ridicate şi din zădărnicirea fraudei, care devine aproape imposibilă.

Din economia acestui proiect de lege, se vede dar că pentru a reduce *cantitatea* alcoolului consumat, monopolul dispune de următoarele mijloace:

1°. *Inlocuirea cârciumarilor cu debitanţii salariaţi ai regiei.* — Pe când astăzi cârciumarul este direct interesat la sporirea consumaţiei alcoolului, dela care atârnă câştigul său, sub regimul monopolului, băuturile distilate vânzându-se de către agenţii, *cu salar fix*, ai guvernului, lăcomia debitantului nu va mai fi un element care să contribue la creşterea consumaţiei, după cum se întâmplă astăzi.

2°. *Oprirea vânzărei pe datorie şi în schimbul unor obiecte în natură.* — Pe când astăzi cârciumarii vând băuturile nu numai pe bani numărătoare, ci şi pe datorie, pe obiecte în natură şi chiar pe muncă, înlesnind astfel răspândirea viciului beţiei şi cauzând ruinarea economică a poporaţiei, sub regimul monopolului, băuturile distilate nu se vor vinde decât pe bani, prin faptul că ele se vor debita de către funcţionari anumiţi, cari prezintă mai multă garanţie de moralitate, stând pururea sub controlul statului şi realizând prea puţine beneficii, pentru a putea să înfrunte riscul vânzărei pe credit.

3°. *Impuținarea debitelor.* — De unde astăzi băuturile distilate, asa de vătămătoare sănătăței, se vând la fiecare pas, pentru că numai în modul acesta impozitul statului poate să dea tot ce se cere dela dânsul, sub regimul monopolului, aceste băuturi nu se vor vinde decât într'un număr restrâns de debite, statul nefiind direct interesat la sporirea consumației lor, de oarece va avea, ca compensație, profiturile ce le va realiza din vânzarea cu amănuntul, care astăzi îmbogăţeşte comerţul particular.

4°. *Oprirea consumărei în localurile de debit.* — Pe când astăzi debitele de rachiu sunt localurile de predilecție, în cari se adună poporul de jos, îndemnându-se consumatorii unii pe alții, după obiceiul și cuviința de a face *cinste*, sub regimul monopolului, vânzarea cu paharul a băuturilor distilate fiind oprită, acest motiv puternic de răspândire a alcoolismului dispare.

5°. *Scumpirea efectivă a alcoolului.* — Pe când astăzi este cu neputință de a se lovi în consumația băuturilor distilate, pentru că orice urcare de impozit asupra alcoolului nu-i decât o primă acordată fraudei, sub regimul monopolului, frauda devenind aproape imposibilă, scumpirea alcoolului va fi *efectivă*, lovind de-a dreptul în consumatori.

6°. *Fixarea unei limite de tărie pentru băuturile distilate.*— Pe când astăzi băuturile alcoolice cari se pun în consumație sub numele de rachiu, rom, picături, coniac, conțin adeseori până la 60 la sută alcool, consumându-se astfel o mare cantitate de otravă, într'un volum mic de lichid, sub regimul monopolului, băuturile distilate se vor vinde de o tărie anumită, fixată de lege, tărie care nu va putea trece peste 40 la sută alcool.

Aceste sunt mijloacele de cari dispune monopolul pentru a reduce *cantitatea* alcoolului consumat. Şi trebue să admitem ca ele vor fi în deajuns de puternice pentru a restrânge consumația alcoolului, de vreme ce vor înlătura cauzele cari provoacă astăzi creşterea sa. Rămâne să vedem în ce mod monopolul va garanta şi *calitatea* alcoolului pus în consumație.

După articolul 9 al proiectului nostru de lege, statul este obligat să rectifice cu îngrijire tot alcoolul pe care voește să-l pună în consumație.

„*Art. 9.* Direcţiunea regiei face din alcoolul brut ce i se „predă, alcool rafinat şi alte băuturi alcoolice trebuincioase „consumaţiunei ţărei. Spre acest scop, guvernul are facultatea „de a înfiinţa depozite şi stabilimente pentru distilarea alcoo- „lului şi pregătirea băuturilor spirtuoase, ori unde va cere „trebuinţa".

Dupa ce a rectificat astfel până la o limita, ştiinţific hotărâta, de impuritaţi, tot alcoolul ce voeşte să debiteze, regia îl reduce la o tărie anumită, îl închide în sticle sau vase de fier originale, încredinţându-l agenţilor săi spre vânzare:

„*Art. 10.* Vânzarea alcoolului pentru consumaţia ţărei se „face de către administraţiunea regiei în sticle sau vase ori- „ginale de fier şi prin agenţi speciali (debitanţi)".

Pe când astăzi, se pun în consumaţie de către cârciumarii lacomi de câştig, alcoolurile cele mai rele, încărcate cu impurităţi, pentru că sunt mai eftine, şi pe cari le amestecă încă cu tot soiul de otrăvuri, precum este vitriolul, atât de obicinuit la noi în ţară, sub regimul monopolului, statul având în mâna sa tot alcoolul din băuturile distilate, rectificându-l cu îngrijire şi păstrându-l în sticle închise, până în momentul de a-l preda consumatorilor, se poate zice că şi *calitatea* alcoolului consumat va fi pe deplin asigurată.

Cât despre cea de a treia condiţie, pe care trebue să o îndeplinească monopolul, şi care este de a contribui la *înlocuirea băuturilor alcoolice distilate prin băuturile fermentate*, realizarea ei va fi o consecinţă firească a aplicarei întregului sistem, fără ca să mai fie nevoe de dispoziţii speciale.

Luându-se băuturile distilate din mânele comercianţilor particulari, şi aruncându-se dar în afară de sfera de acţiune a egoismului individual, este evident că consumarea lor va trebui să scadă, dela sine. Am văzut, în adevăr, că având la dispoziţie şi băuturile distilate şi pe acele fermentate, cârciumarii preferă pe acele dintâiu, pentru că manipularea lor este mai uşoară sub regimul monopolului; această preferinţă nemai putând să aibă loc, ei vor fi siliţi să se îndeletnicească cu vânzarea băuturilor fermentate — astăzi părăsite — spre marele folos al sănătăţei publice şi al industriilor vinului şi a berei, aşa de căzute în ţara noastră. In acelaşi timp, pe când băuturile fermentate se vor vinde într'un număr

mai mare de debite, şi se vor putea consuma chiar în localul debitului, băuturile distilate nu se vor debita decât într'un număr foarte restrâns de localuri, în cari consumarea lor va fi oprită. Insfârşit, pe când băuturile fermentate sunt astăzi cu mult mai scumpe decât băuturile distilate, sub regimul monopolului, *toate băuturile taxându-se după conţinutul lor în alcool,* băuturile fermentate se vor iefteni şi băuturile distilate se vor scumpi, şi în acelaş timp scumpirea lor va fi *efectivă*, frauda devenind aproape cu neputinţă.

Monopolul vânzărei alcoolului îndeplineşte dar *toate* condiţiile de la cari atârnă deslegarea probleme, alcoolismului, care constă, după cum am văzut, în subordonarea intereselor fiscului, intereselor superioare ale igienei. Mai rămâne să vedem întrucât monopolul vânzărei alcoolului va satisface, sau va compromite, şi interesele fiscale *momentane* ale statului, pentru a vedea cari sunt sacrificiile, sau foloasele băneşti ale introducerei acestei reforme.

Am văzut că sub regimul, astăzi în vigoare, al libertaţei comerţului cu alcool, beneficiile cele mai mari din vânzarea băuturilor spirtuoase distilate, le realizează cârciumarii, statul încasând venituri cu totul în disproporţie cu cantitatea debitului şi mai ales cu inconvenientele sale. Pentru ca statul să profite câteva sute de mii de lei, fabricanţii şi cârciumarii trebue să câştige câte-va milioane, ruinându-se sănătatea şi avutul câtor-va zecimi de mii de oameni. Şi când statul voeşte să-şi sporească veniturile sale, sau să lovească în consumaţie, scumpind alcoolul, de îndată vânzarea clandestină se organizează si falşificările băuturilor se înmulţesc, absorbind o bună parte a beneficiilor pe cari voeşte să le realizeze fiscul şi compromiţând sănătatea publică. Pe lângă aceasta, se ştie în ce măsură contrabanda cu băuturile alcoolice păgubeşte astăzi comunele.

Sub regimul monopolului, aceste inconveniente dispar. Statul având singur dreptul de a vinde băuturile distilate. toate foloasele desigur însemnate, cari intră astăzi în buzunarele cârciumarilor, cu compromiterea desăvârşită a intereselor igienei, vor intra în casele statului, apărându-se aceste interese.

Dar statul nu se mulţumeşte numai cu atât. Voind să reducă consumaţia, el scumpeşte alcoolul, sporind veniturile sale şi ajunge astfel, pe calea aceasta, la împăcarea conflic-

tului tragic de care este sfâşiat: Interesele sale momentane *ca fisc*, şi interesele sale permanente *ca igienă*, se găsesc satisfăcute prin una şi aceeaşi măsură, şi problema alcoolismului este deslegată, în întregimea ei.

Mai rămâne încă o obiecţiune fundamentală de înlaturat.

Toate rezultatele binefăcătoare, cari se atribue monopolului, atârnă desigur de *împiedecarea fraudei.* Aceasta însă nu-i, pentru moment, decât *o presupunere.*

Scumpirea alcoolului nu va fi oare un îndemn puternic pentru fabricarea şi vânzarea clandestină a băuturilor distilate? Oare nu se vor stabili distilerii şi localuri de debit tăinuite, dată fiind uşurinţa de a se fabrica alcoolul? Şi oare contrabanda aceasta nu va zădărnici cu desăvârşire efectele monopolului cu privire la reducerea cantităţei şi la garantarea calităţei alcoolului consumat, împiedecând astfel deslegarea problemei alcoolismului?

Aceasta este obiecţiunea, *în aparenţă* serioasă, care s'a făcut şi la care trebue să răspundem.

Este evident, mai întâi, că lucrurile absolute nu sunt din lumea aceasta. Ori ce întreprindere sau instituţie omenească, nu poate avea decât o valoare relativă. Aşa fiind, nici măsura propusă de noi, nu poate avea pretenţii absolute, cu privire la înlăturarea oricărei fraude, care ar putea să zădărnicească, în parte, efectele sale. E vorba numai de valoarea sa faţă cu regimul astăzi în vigoare.

Din acest punct de vedere, superioritatea monopolului, asupra regimului libertăţei comerţului cu alcool, este necontestată.

Faţă cu alcoolul, statul se găseşte astăzi în poziţia caraghioasă şi nedemnă, a jandarmului tovarăş cu tâlharii. După ce a pus mâna pe un făcător de rele, *a cărui isprăvi le cunoaşte bine*, şi după ce a împărţit cu dânsul beneficiile stricăciunilor sale viitoare, el aleargă în urma sa ca să-l prindă, strigând în calea oamenilor: *săriţi, tâlharii!*

Statul, în adevăr, cel puţin întrucât se atinge de spirt, are şi astăzi în mâna sa tot alcoolul ce se produce. Şi care-i purtarea sa faţă cu dânsul? De la acest primejdios criminal, el se mulţumeşte să-şi perceapă impozitele şi pe urmă *îl lasă*

liber, căutând mai apoi prin diferite legi, şi regulamente, să-l împiedece de a-şi urma instinctele firei sale răufăcătoare.

Aceste legi şi regulamente însă nu se aplică şi nu se pot aplica, pentru următoarele motive:

1). Statul nu dispune de un personal în deajuns de numeros, de cinstit şi de capabil, pentru a urmări pe acest duşman al societăţei în toate ascunzăturile sale şi sub nenumăratele forme sub cari se prezintă.

2). *Personalul de care dispune, doctori, primari, prefecţi, agenţi sanitari, nu-şi face datoria*, sau nu poate să şi-o facă, mai având şi alte însărcinări, în afară de controlarea băuturilor spirtuoase.

Sub regimul monopolului aceste cauze de zădărnicire a măsurilor de apărare în contra alcoolului, nu există. Căci după ce a pus mâna pe acest înfricoşat criminal, statul *nu i mai dă drumul*. In tot decursul carierei sale, până în momentul când vine în contact cu publicul, el este pus sub supravegherea directă a autorităţei. Aceasta, după ce l'a curăţit de însuşirile sale cu deosebire perverse, îl împiedică de a se uni cu ceilalţi asasini ca vitriolul, acidul nitric, acidul prusic, stricnina, în tovărăşia cărora compromite astăzi sănătatea publică, şi împiedică astfel, pe cât e cu putinţă, efectele vătămătoare ale consumărei sale.

Sub regimul astăzi în vigoare, contrabanda poate să dea foloase însemnate pe lângă că riscurile de a fi descoperit sunt relativ foarte mici.

Ca fabricant, e destul să găseşti un mijloc de a frauda aparatul de control, pentru a te îmbogăţi, în scurtă vreme.

Şi descoperirea fraudei nu se poate face decât tot numai la origine, la aparatul de control, şi nu aiurea. Căci între un spirt care a plătit taxele către stat şi unul care nu le-a plătit, nu-i absolut nici o deosebire.

Asemene, fiind comerciant, dacă ai parvenit să adormi supravegherea agenţilor de la accize, e posibil să realizezi beneficii destul de mari, în dauna comunelor, având aici aceeaşi siguranţă ulterioară de a nu mai fi prins, de oare-ce un spirt care a plătit taxele comunale, nu se poate distinge de unul care încă nu le-a plătit. Pentru aceste motive, contrabanda realizează beneficii foarte mari, *dispunând astăzi de acelaş*

număr de consumatori ca și comerțul cinstit, care-și plătește taxele către stat și către comună, de oare ce consumatorii nu pot fi trași la răspundere de a fi consumat alcool în fraudă, pe care nu-l pot deosebi de oricare alt alcool, ce se debitează.

Sub regimul vânzărei alcoolului de către stat, aceste neajunsuri nu mai există. Contrabanda nu poate să dea de cât foloase neînsemnate și cu totul în disproporție cu riscurile de a fi descoperită, cari sunt foarte mari,

Ca fabricant, trebue să știi a-ți procura, în fraudă, mai întâi aparatele de distilat, cari vor sta pururea sub supravegherea autorităței și a căror vânzare nu va fi permisă decât în anume condițiuni, la producătorii, cari vor avea învoirea statului, cu îndatorirea de a-i preda întreaga producțiune. După ce-și va procura aparatul, fabricantul va trebui să-și procure, tot în fraudă, materialul trebuitor fabricațiunei, întâmpinând greutăți încă și mai mari.

Ca *comerciant*, pozițiunea devine încă și mai critică. Pentru a vinde alcool în fraudă, sub regimul monopolului, nu sunt, în adevăr, decât două căi cu putință, deopotrivă de primejdioase: Sau trebue să te hotărești a vinde alcoolul liber; sau trebue să cauți a imita vasele originale, ceara, stampilele, banderolele regiei. In cazul din urmă, nu vedem prea bine de unde și-ar procura cineva toate aceste obiecte și mai întâiu sticlele și vasele originale, fabricarea lor în țară și introducerea lor din afară fiind oprită. In cazul d'intâiu, alcoolul circulând liber, descoperirea fraudei va fi cu atât mai ușoară, și ne temem că nici nu ar prea avea cine să-l cumpere. Căci *între alcoolul regiei și alcoolul de contrabandă fiind, în cazul acesta, o deosebire foarte mare, legea trage la răspundere și pe consumatorii, cari caută să-și procure alcoolul in fraudă*, ca și pe acei cari-l fabrică, sau îl vând. Pentru a câștiga abia câțiva lei, și poate și mai puțin, consumatorul riscă dar de a plăti amende foarte mari și de a sta și la închisoare. In asemene condiții însă este evident că *comerțul clandestin nu va dispune de acelaș număr de consumatori*, de care va dispune statul, ca vânzător de alcool, și că prin urmare nici nu va putea să existe, zădărnicind aplicarea monopolului.

Se poate ca și atunci câțiva bețivi nărăviți, vor ști să-și procure prin cine știe ce mijloace, și de cine știe unde, alcool

de contrabandă. Dar *massa generală a poporului*, şi numai de dânsa ne putem ocupa, va rămânea neatinsă de flagelul alcoolismului, şi cu timpul beţia cu spirt, combătută pe toate căile, se va împuţina.

Nu este dar exagerat de a spune că monopolul face frauda aproape imposibilă şi că el are putinţa de a deslega problema alcoolismului: reducând cantitatea alcoolului consumat, garantând calitatea sa şi contribuind la înlocuirea băuturilor distilate, cu băuturile fermentate, mai puţin vătămătoare sănătăţei.

Aceasta este încheerea la care trebue să ajungem, după o amănunţită cercetare critică a economiei sistemului, precum şi a obiecţiunilor ce i s-ar putea aduce. In favoarea reformei susţinută de noi avem însă mai mult decât numai încheerile teoriei.

Monopolul vânzărei alcoolului, *chiar în forma in care-l prezintăm noi*, a fost aplicat cu deplin succes în Rusia, mai întâiu în anul 1895, ca încercare, în patru Gubernii: *Perm, Ufa, Orenburg şi Samara.* Dând rezultate bune aice, el a fost introdus, în anul 1896, în alte nouă provincii, şi anume: *Basarabia, Volhynia, Iekaterinoslaw, Kiew, Poltava, Taurida, Kherson* şi *Cernigov*, un teritoriu de o întindere egală cu a Franţei, a Germaniei şi a Italiei împreună.

Insfârşit, cu începerea anului 1901, monopolul va funcţiona în toată Rusia şi Siberia, ceea ce nu s'ar fi întâmplat, fără îndoială, dacă dădea rezultate rele.

Practica a confirmat dar, în mod, strălucit, într'un vast imperiu, cu împrejurări atât de felurite, încheerile teoriei cu privire la superioritatea monopolului asupra regimului libertăţei comerţului cu alcool.

Rămâne acum să vedem ce zice D-l M. C. Haretu.

VI. Obiecţiunile D-lui M. C. Haretu.

Monopolul vânzărei alcoolului *aplicându-se* în Rusia, chiar în forma în care cerem noi să se aplice, încă de la începutul anului 1895, ar fi fost firesc ca domnul Haretu, care polemizează cu noi, pe la sfârşitul anului 1897, să fi cercetat rezultatele dobândite acolo, pentru a scoate argumente hotărâtoare, *din practică*, în contra *teoriilor* noastre, şi în favoarea siste-

mului propus de D-sa. In calitatea sa de financiar, era chiar obligat să fie în curent cu una dintre cele mai însemnate reforme fiscale ale timpurilor moderne, şi ca autor nu-i era permis de sigur să ignoreze efectele aplicărei unei măsuri, pe care o discută, şi o combate în următoarele scrieri:

M. C. Haretu: Impositul şi băuturile alcoolice în România. Bucureşti 1895, (1 vol. in 8°/₀ de 297 pag.).

M. C Haretu: Degrevarea berei şi alcoolismul. Bucureşti 1896, (1 vol. in 8°/₀ de pag.).

M. C. Haretu: Impositul şi alcoolismul. Bucureşti 1897, (1 broşură de 42 pag.).

In total, 478 de pagini, din cari 436 in-octavo!

Şi dacă s'ar dovedi cum-va că acest prolitic autor *nu cunoaşte* nici economia reformei ce s'a aplicat în Rusia, despre care vorbeşte, nici rezultatele dobândite, şi că *afirmă lucruri cari contrazic adevărul faptelor, pe cari le ignorează*: ce idee vom putea noi oare să ne facem despre competenţa şi mai ales despre seriositatea unui asemene bărbat? Şi ce valoare mai au întâmpinările sale?

De fapt, d-l Haretu *nu ştie* în ce mod s'a aplicat monopolul vânzărei alcoolului în Rusia, cari au fost motivele introducerei sale, şi ce efecte a avut de când s'a introdus.

Aşa fiind, este evident că argumentele d-sale în contra monopolului, nu pot avea de cât o valoare cu totul *teoretică* — presupunând că ar fi serioase. Şi în cazul acesta. ele ar putea să fie combătute cu succes prin învederarea *faptelor* contrare constatate aiurea. Dar nici această mângâiere nu-i rămâne autorului nostru, de a cădea ca un erou, biruit *numai* de evidenţa faptelor. D-l Haretu cade *victima propriei neputinţi de-a înţelege lucrurile.* Obiecţiunile d-sale, nici nu ating măcar reforma în tendinţele sale, pe cari nu le pricepe:

D-l Haretu crede, în adevăr, că monopolul vânzărei alcoolului, are menirea *să vindece beţia,* pe când el nu se prezintă decât ca cea mai eficace măsură pentru *combaterea alcoolismului.* Şi este o mare deosebire între a vindeca beţia şi a combate alcoolismul. Aceeaşi deosebire care există între a tămădui pe cineva de o boală, şi a feri pe ceilalţi să nu se îmbolnăvească. Şi tocmai aceste lucruri, cu totul deosebite, d-l Haretu le confundă.

Beţia se poate vindeca internându-se, de pildă, pe indivizii vicioşi în anume aziluri, pe timp mai îndelungat, pentru a-i împiedeca de a se intoxica cu alcool. Iată singura cale sigură pe care se poate tămădui această grozavă boală, Dar măsura aceasta nu are aproape nici o importanţă pentru combaterea alcoolismului.

Din contra, alcoolismul se poate combate prin diferite măsuri, precum ar fi, în specie, mijloacele de cari dispune monopolul, dar cele mai multe din acele mijloace nu au absolut nici o importanţă pentru vindecarea beţiei. Căci alta-i să împedici pe cutare individ nărăvit să nu se îmbete, şi cu totul altceva este să faci ca marele număr al celorlalţi consumatori să nu cadă prada lăcomiei cârciumarilor, să nu fie ispitiţi la fiecare pas de a intra în vreo cârciumă unde se vinde rachiu, să nu se îndemne unii pe alţii la băutură, să nu găsească înlesnirea de a-şi procura alcool, speculându-se în mod infam, patima lor nenorocită. Toate aceste inconveniente ale regimului de astăzi, le înlătură monopolul prin vânzarea băuturilor distilate de către debitanţi cu salar fix, prin împuţinarea cârciumilor, prin oprirea consumărei în localurile de debit, prin interzicerea vânzărei pe credit şi în schimbul unor obiecte în natură. Dar aceste măsuri, cari împiedecă întinderea viciului beţiei, şi contribue dar la combaterea alcoolismului ca boală socială, nu vor avea de sigur nici o întrâurire asupra indivizilor alcoolizaţi, vindecându-i de patima lor. Aceştia vor şti să-şi satisfacă gusturile bolnăvicioase ori câti măsuri cu caracter general am lua, şi nu se vor putea îndrepta, după cum am spus, decât numai închizându-se în anume aziluri, dacă se vor îndrepta. Dar mai la urmă, nu de dânşii e vorba, ci de massa generală a poporului care trebueşte scăpată din ghiarele unei exploatări neruşinate, la care contribue astăzi şi statul.

Iată deosebirile cu totul elementare, pe cari autorul nostru cu cele 478 de pagini, din cari 436 in-octavo, asupra alcoolismului, nu ştie să le facă.

„Vânzarea de către stat a spirtului şi a rachiului, zice d-l „Haretu, în ultima sa lucrare, nu va satisface igiena de cât „atunci când statul va putea face ca măsura vândută de el „la fiecare consumator, să nu treacă peste o anume cantitate

„capabilă de a produce vre-un rău (cantitate care nu se poate „hotărî)...“

Ar fi de sigur foarte folositor dacă s'ar putea găsi un mijloc pentru a regulamenta consumația fiecăruia. Dar dacă aceasta nu e cu putință, rezultă oare că igiena nu mai are nimic de făcut, pentru a împiedeca lățirea alcoolismului ?

Scopul util și *realizabil* pe care îl urmărește *igiena ca instituție de stat*, este tocmai de a împiedeca lățirea viciului beției, de a reduce prin urmare cantitatea *generală* de alcool ce se consumă, garantând calitatea sa. Pentru a regulamenta consumația *individuală*, sunt alte mijloace: conferințele, scrierile, învățământul antialcoolic, societățile de temperanță. Și din acest punct de vedere, monopolul nu are altă utilitate decât doar că știe să garanteze puritatea efectivă a băuturilor distilate și că scumpește alcoolul Cât pentru *combaterea alcoolismului*, eficacitatea mijloacelor de cari dispune este evidentă.

Să vedem acum cari sunt obiecțiunile ce le face d. Haretu, fiecărui din aceste mijloace în parte. D-sa zice:

„Șicana de a obliga pe cineva să facă 100 de pași mai „mult pentru a-și procura un obiect de consumațiune *poate „fi o piedică pentru un consumator nepasionat*, dar pentru un „bețiv sau un om stricat, nici 500 de pași nu-l vor opri de „a-și satisface gustul“.

Scopul nostru fiind, după cum am văzut, nu de a vindeca pe bețivi și pe oamenii stricați, ci *de a feri de viciul beției* tocmai pe consumatorii nepasionați, cari sunt majoritatea și pentru cari se admite că 100, sau câteva sute de pași mai mult, poate să fie o împiedecare, utilitatea măsurei propuse de noi o recunoaște dar și d. Haretu, și D-sa *își închipue* numai că e de o părere contrară, pentru că *nu înțelege*. Și pentru ca nepriceperea D-sale în materie să fie și mai evidentă, ni vorbește încă de Elveția, Anglia, Olanda, unde împuținarea debitelor, nu ar fi făcut să scadă consumația.

Noi însă nici nu am pretins vreodată că *numai* împuținarea debitelor va avea acest efect, și de aceea am zis în totdeauna că alcoolismul nu se poate combate decât printr'un *sistem de măsuri*, urmărind fiecare, pe căi deosebite, același scop, pe care nu-l pot ajunge decât lucrând împreună. Exemplul Elveției, citat de d. Haretu, dupa mesagiul consiliului federal

din 1884, ca argument *în contra* noastră, vine şi aice tocmai *în sprijinul* acestei păreri. Căci dacă s'au împuţinat *cârciumele* în Elveţia, şi s'a lăsat libertate deplină *ţuicarilor*, este evident că consumaţiunea nu a putut să scadă, pentru că rachiul a urmat a se vinde la fiecare pas. Nu e vorba dar de a face războiu *cuvântului cârciumă*, ci de a împuţina *focarele alcoolismului*, fie că s'ar numi cârciume, fie fabrici, fie industrie casnică. Şi tocmai în această privinţă, a păcătuit şi păcătueşte încă Elveţia, care a monopolizat spirtul şi a lăsat ţuica liberă. De aceea nici exemplele cu Anglia şi Olanda nu sunt concludente, pentru că am trebui să cercetăm situaţiunea deosebită a acestor ţări şi să vedem în ce mod se prezintă acolo chestiunea alcoolismului, în întregimea ei.

Eficacitatea impuţinărei debitelor pentru combaterea alcoolismului a fost recunoscută de altmintrelea pretutindeni, şi are în favoarea sa autoritatea, necontestată în materie, a cunoscutului igienist *Doctorul A. Baer*, consilier sanitar şi medic primar al închisoarei de la Plötzen-See:

„Cu cât statul î-şi dă mai multă osteneală, zice acest emi-„nent învăţat, pentru a înlătura şi a preveni stricăciunile „datorite alcoolismului, cu atât trebue să aibă o mai mare „grijă de-a reduce numărul debitelor...“

„*Impuţinarea debitelor de rachiu, unită cu taxarea ridicată „a rachiului este măsura cea mai eficace pe care o poate „lua statul pentru a înfrâna şi a stârpi beţia şi* merită o „deosebită menţiune faptul că tocmai în ţările în cari neîn-„grădirea economică şi chiar politică e mai apreciată, tocmai „acolo s'au luat măsurile cele mai severe în contra comerţului „cu rachiu.“ (Vezi *Dr. A. Baer*: *Die Trunksucht u. ihre „Abwehr*. Leipzig 1890).

O altă măsură a cărei importanţă nu o apreciază d Haretu pentru că iarăşi nu-şi dă seama de scopurile ce le urmăreşte, este *oprirea vânzărei cu paharul* :

„Vânzarea cu paharul, zice D-sa va avea de efect tocmai „de a provoca alcoolismul, fiindcă obligă pe consumator să „cumpere o sticlă atunci când el s'ar fi mulţumit cu un pahar „sau două.„

Acest *„un pahar sau două“* este admirabil. Căci despre care consumator se vorbeşte? Despre beţivul pătimas? D-apoi

acesta nu se oprește nici odată la un pahar sau două. Consumația sa atârnă în tot-deauna de banii pe cari are momentan în buzunar, sau de creditul de care dispune. Aşa fiind, când rachiul se va vinde în sticle *de diferite mărimi*, acest consumator va cumpăra sticla *cea mai mare*, pe care va fi în stare să o plătească, cu banii pe şin, căci datorii nu va mai putea face. Iar celalalt, consumatorul ne-pasionat, se va mulțumi cu o sticlă mai mică. Atâta tot și nimic mai mult.

Oprirea vânzărei cu paharul, care rezultă din *oprirea consumărei în localul de debit*, are ca scop de a înlătura unul din factorii puternici ai abuzului cu băuturi și anume: *indemnul dintre consumatori*. Căci să fie zis, încă odată, noi nu ne ocupăm aice de vindecarea bețivilor, ci de combaterea alcoolismului. Pe omul nărăvit, întrucât e lăsat liber, nimic nu-l poate impiedeca de a-și face obiceiul. Pentru dânsul, vânzarea cu paharul, sau cu sticla este indiferentă.

Dar pentru *toți ceilalți*, faptul că nu vor mai putea să se adune în anume localuri, pentru a consuma rachiu, indemnându-se unii pe alții și făcând chef împreună, va fi desigur hotărâtor.

Aceeași greșală o comite domnul Haretu și când e vorba de *scumpirea băuturilor spirtuoase*, crezând că combate eficacitatea acestei măsuri, pe când nu face decât să aducă argumente în favoarea ei, din lipsă de pricepere a tendințelor sale:

„In fine, în ce privește scumpirea băuturilor, zice autorul, „ea nu va face decât să reducă, cel mult, *consumația generală, adică numărul oamenilor cari beau fără vițiu*, iar nu „a bețivilor, a vagabonzilor și a celor stricați."

Dar tocmai aice este interesul, de a *reduce consumația generală*. Aceasta e problema de care se preocupă, în primul rând, monopolul vânzărei alcoolului, și pe care o dezleagă, cel puțin în parte. Cât despre bețivi, despre vagabonzi și despre stricați, pentru aceştia există un alt mijloc mai eficace: în virtutea unei legi speciale, noi cerem ca să fie internați, pe timp determinat, în anume aziluri, sau colonii agricole, obligându-i să muncească.

Oprirea vânzărei cu paharul și în schimbul unor obiecte, are încă și mai puțin aprobarea d-lui Haretu, pentru următoarele motive, a căror valoare o lăsăm la aprecierea cetitorilor:

„Ca băuturile să nu se mai dea pe credit, zice D-sa, sau „în schimbul unor obiecte de prima necesitate, sau chiar pe „muncă, va satisface şi mai puţin igena şi morala: oricine se „va pricepe ca, alăturea de cârciume să aşeze un cămătar, „care să cumpere pe nimic lucrurile consumaţorului chiar şi „munca lui, pentru ca acesta să poată satisface legea care-l „obligă să plătească cu bani gata."

„Cu alte cuvinte, în loc de un cămătar ca până acum, vor „fi doi, fără ca băutura să fie jignită prin ceva."

Admirabilă logică, minunată putere de intuiţie, neîntrecută claritate de stil!

D-apoi nu pricepe domnul Haretu că asemene obiecţiuni se pot face *oricării* legi şi oricărei încercări de îmbunătăţire? După logica D-sale, am trebui să nu mai întreprindem nimic pentru a combate abuzurile şi pentru a înfrâna viciile, de teamă că ele vor găsi mijloace noi de manifestare şi că vor apărea sub altă formă. Sau voeşte d-sa ca reforma ce o propunem să răspundă nu numai la necesităţile actuale văzute şi pipăite de toată lumea, ci şi la necesităţile închipuirei oricărui financiar de talia D-sale?

Şi, practic vorbind, *cine* ar putea oare să fie acel *oricine*, care se va pricepe că alături de cârciumă *să aşeze* un cămătar, ca să cumpere lucrurile consumatorului pe nimic? Debitantu funcţionar al regiei? Şi de unde va lua cămătarii, pentru ca să-i *aşeze?* Sau se vor aşeza ei singuri? Dar sub ce formă? Şi oare statul nu va şti să înfrâneze abuzurile lor?

Aceasta ar fi, în puţine cuvinte, obiecţiunile pe cari le face d. Haretu cu privire la mijloacele de cari dispune monopolul pentru a rezolva una din părţile problemei alcoolismului: reducerea cantităţei alcoolului consumat.

Iată acum intimpinările D-sale cu privire la modul cum monopolul garantează *calitatea* alcoolului pus în consumaţie:

„Proiectuj D-lui Cuza, zice d. Haretu, nu prevede nimic „în ce priveşte puritatea băuturilor distilate. Nu este în adevăr „suficient să se spue că băuturile vor fi pure ci anume ce „se înţelege prin puritate şi cum se va garanta ea, nu numai „la producţie dar şi la consumaţiune."

Dar proiectul nostru nici nu se mărgineşte de a impune ca băuturile *să fie pure*, ci arată în mod precis cum va trebui

să proceadă statul pentru *a garanta* puritatea lor, după cum se poate vedea din următoarele dispoziţii :

„*Art, 9.* — Direcţiunea regiei face din alcoolul brut ce i se „predă *alcool rafinat* şi alte băuturi alcoolice trebuincioase „consumaţiunei ţărei“...

Prin alcool *rafinat*,se înţelege însă curăţirea sa până la limitele de impurităţi *hotărâtă de ştiinţă*, limite introduse şi în *regulamentul sanitar* al ţărei din 1895, care spune anume ce se înţelege prin alcool rafinat:

„*Art. 16.* — Alcoolul se consideră ca perfect rafinat.. etc“.

„*Art. 17.* — Cantitatea de impurităţi ce poate conţine alcoo-„lul destinat pentru prepararea băuturilor (rachiului şi altor „băuturi alcoolice), nu poate trece peste urmatoarele limite, socotite pe alcool pur de 100:

„Alcooli superiori (fermentoleuri amilidrite)	0.200 %	sau	2.000 ‰
„Aldehid acetal	0.020 %	sau	0.20 ‰
„Furfurol	0.010 %	sau	0.10 ‰

etc

La aceste limite, admise de ştiinţă, şi *cunoscute* de toţi acei cari s'au ocupat cât de puţin cu chestiunea alcoolismului, se raportează Art. 9, al proiectului nostru, când vorbeşte de alcool *rafinat*. Şi nu ni se putea cere ca să introducem în legea pentru monopolul vânzărei alcoolului, dispoziţiunile cari fac obiectul unei legi speciale, precum este legea sanitară.

Dar, se întreabă d. Haretu îngrijit: Cum se va garanta puritatea alcoolului *la consumaţiune*? Cum? D'apoi se vede ca d-sa nu şi-a dat osteneala să citească proiectul nostru de lege, sau nu-l înţelege?

Puritatea băuturilor distilate ce se consumă, monopolul o garantează, după cum am văzut, păstrând aceste băuturi in vasele şi sticlele originale, pecetluite şi banderolate, ale regiei, până in momentul când intră în mânele consumatorului, care singur are dreptul să le deschidă. Mai mare garanţie credem că nici nu se poate. Şi tocmai aice este superioritatea monopolului asupra regimului libertăţei comerţului cu alcool, sub care nici o măsură nu poate garanta puritatea *efectivă* a alcoolului, lăsat liber. Dar ce argumente aduce d. Haretu în

contra acestei măsuri, de o importanță capitală, fără de care monopolul numai are nici o rațiune de a fi? Iata:

„In ce priveşte sticluţile, zice d-sa; susţinute cu atâta căl-„dură, ele sunt *pur şi simplu ridicole*, ca invenţiune, iar ca „măsură care să realizeze speranţele ce se pun pe ele, o ade-„vărată păcăleală. Asupra lor nu insist, fiind-că nu merită „nici măcar cerneala ce s'a cheltuit cu ele. Exemplul Rusiei „dovedeşte aceasta cu prisosinţa".

Dar, întrebăm: din ce punct de vedere ar fi sticluţele „pur şi simplu ridicole": Ca măsură de igienă, sau ca măsură fiscală? Şi oare exemplul Rusiei să fie în favoarea părerilor d-lui Haretu?

Ca măsură de igienă, având ca scop de a garanta calitatea băuturilor spirtuoase distilate însă, eficacitatea sticluţilor sau a vaselor închise şi banderolate, ale regiei, în cari alcoolul se păstrează până în momentul când intră în mâna consumatorilor, nu se discută. Ea este *singura* măsură care satisface, pe cât e cu putinţă, interesele igienei. Rămâne să vedem dacă aplicarea acestui sistem e posibilă şi cari sunt foloasele sale şi *ca măsură fiscală*. Intru cât ele asigură, prin urmare, perceperea deplină a impozitelor pe băuturile spirtuoase, sporind veniturile statului. Şi pentru aceasta, ne vom sprijini tocmai pe exemplul Rusiei, de care d. Haretu voeşte să se servească în contra noastră.

Monopolul vânzărei alcoolului s'a aplicat, după cum am văzut, cu începerea anului 1895, mai întâiu în patru provincii, *Perm, Ufa, Orenburg* şi *Samara*. Şi iată, în rezumat, rezultatele financiare dobândite în cursul acestui an, în aceste provincii:

Venituri	23.262.470	Ruble
Cheltueli	6.523.389	„
Beneficii	16.739.081	„
Produsul vechilor accise	11.800.965	„
Beneficii suplemt. ale monopol. . .	4.938.116	„

Vrea să zică, în aceste patru provincii, monopolul a dat cu aproape cinci milioane *ruble* mai mult decât dăduse accizele în anul anterior, ceeace reprezintă o sporire a veniturilor cu 43 %, chiar din primul an de exerciţiu. Aceste rezultate s'au

dobândit, cu toate greutățile oricărui început, fără de a se scumpi alcoolul, sau de a se spori cantitatea alcoolului consumat, și asigurând calitatea perfectă a băuturilor spirtuoase distilate, puse în consumație,

Exemplul Rusiei, prin urmare, dovedește contrarul celor afirmate de d. Haretu și sticluțile nu sunt tocmai așa de pur și simplu ridicole, pe cât încep a ni părea pretențiunile d-sale de financiar desăvârșit. Dar să vedem ce ni mai spune d-sa despre Rusia și întru cât e în curent cu ce se petrece acolo, pentru a avea dreptul să vorbească:

„Monopolul rusesc, zice d. Haretu, este un monopol fiscal...
„**Monopolul rusesc a urmărit chiar cu măsuri dău-„nătoare igienei, nu numai menținerea consumațiu-„nei de spirt și rachiu, dar încă pe cât posibil spo-„rirea ei**".

După autorul nostru, monopolul în Rusia, ar urmări dar scopuri curat *fiscale*, chiar *cu măsuri dăunătoare igienei*. Dar oare acesta să fie adevărul și să se fi găsit tocmai în Rusia un ministru de finanțe destul de temerar, care să pue în practică principiile economice ale d-lui Haretu? Să vedem:

Cunoscutul profesor de științi financiare din Paris, *D. Em. Aglave*, care a întreprins o călătorie în Rusia, anume pentru a studia, la fața locului, aplicarea monopolului, a expus rezultatele studiilor sale într'o dare de samă amănunțită, în ziarul „*Le Temps*", din 24 și 30 Septembrie 1896, din care extragem următoarele:

„Stabilindu-se monopolul alcoolului în Rusia, *scopul urmă-„rit fusese de a se ocroti interesele sănătăței publice* ame-„nințată din ce în ce mai mult prin alcoolurile nerectificate „și de a se apăra pe nenorociții țărani, dați prada exploa-„tărei comercianților de rachiu. *Scopul financiar venea pe al „doilea plan,* căci accisul pe alcool dădea deja un venit foarte „mare și cu care fiscul putea să fie mulțumit".

Și aice dar tocmai contrarul celor spuse de d. Haretu este adevărat. Monopolul rusesc, după părerea d-lui Alglave, nu este un monopol fiscal și scopul introducerei sale nu a fost de a se mări veniturile statului, ci de a apăra sănătatea publică. Dar d. Alglave, se poate zice că este un partizan a

reformei şi ca atare bănuit de parţialitate. Să vedem ce mai spun şi alţii:

„Sistemul vânzărei rachiului de către coroană, zice *von Groe-„dinger*, privit atât în tendinţele generale cât şi amănuntele „sale, este *îndreptat în contra întinderei beţiei*".

Şi mai departe:

„Insfârşit, mai este încă o problemă importantă a cărei „deslegare şi-o propune sistemul vânzărei rachiului de către „coroană, şi anume, de *a procura poporaţiei numai rachiu „bine rectificat....*"

„Indestularea poporaţiei cu rachiu rectificat de bună cali-„tate şi care să nu fie amestecat cu impurităţi şi uleuri „eterice vătămătoare sănătăţei, este unul din scopurile princi-„pale ale monopolului." (*Vezi Michael von Groedinger: Die Principien des Getränkemonopols in Russland.* — Pernau 1896).

Nu scopuri fiscale urmăreşte dar monopolul rusesc, cu măsuri dăunătoare igienei, după cum pretinde d. Haretu, ci tocmai din contra, scopuri de igienă, cu lăsarea scopurilor fiscale pe al doilea plan. Şi în sprijinul acestei păreri, avem toate declaraţiile ministrului de finanţe *S. I. Witte*, care a realizat reforma, după cum o dovedeşte şi următoarea circulară, din 24 Decembrie 1894, dată cu opt zile înainte de introducerea monopolului:

„Chiar dacă am presupune, zice D. Witte, că instituţia „monopolului ar avea ca rezultat de a se reduce veniturile „din băuturile spirtoase (ceea ce nu va fi cu putinţă decât „dacă consumarea alcoolului se va micşura), încă acest „rezultat financiar al reformei n-ar trebui să inspire îngrijiri, „că veniturile statului, privite în întregimea lor, se vor îm-„puţina. *Scăderea consumaţiei spirtuoaselor*, când nu e provo-„cată nici de scumpirea sa, nici de sărăcirea maselor, *cores-„punde numai decât unei pierderi mai puţin însemnate pre-„cum şi întrebuinţărei mai utile a puterilor productive ale „ţărei.* Fiind mai economi şi câştigând mai mult, muncitorii „sunt în stare a satisface pe o scară mai întinsă, celelalte „trebuinţi ce le pot avea şi de a plăti cu mai multă exacti-„tate impozitele directe ce apasă asupra lor. *Aceea ce în-„casează în mai puţin din vânzarea băuturilor, fiscul înca-„sează în mai mult din alte contribuţii indirecte*; în acelaşi

„timp, buna stare şi moralitatea poporaţiei sporeşte văzând „cu ochii.“

Vrea să zică, cruţarea şi întrebuinţarea mai multă a puterilor productive ale ţărei, moralitatea şi buna stare a poporaţiei, chiar dacă ar scădea veniturile din vânzarea băuturilor spirtuoase, iată de ce se preocupă ministrul de finanţe al Rusiei, în momentul de a introduce reforma. Domnului Haretu, se găseşte dar în contrazicere chiar cu autorul monopolului rusesc, desigur competent pentru a şti scopurile ce le urmăreşte. — Dar să mai aducem încă o dovadă pentru a arăta cari au fost intenţiunile guvernului imperial, când s-a gândit la monopolizarea băuturilor alcoolice distilate.

După aplicarea monopolului, ministrul de finanţe voind să-şi dea samă de rezultatele obţinute, s'a adresat guvernatorilor, episcopilor şi preşedinţilor consiliilor judeţiane *(zemstwo)*, cu rugămintea să-i comunice întrucât reforma corespunde scopului ce-şi propusese guvernul. Răspunsurile acestor autorităţi au fost publicate, însoţindu-se cu următoarea introducere, care ne lămureşte pe deplin asupra scopurilor urmărite:

„Guvernul, *în solicitudinea sa pentru buna stare publică* „*şi în vederea proteguirei sănătăţei fizice şi morale a popo-* „*raţiei*, cu prilejul consumărei băuturilor spirtuoase, a ajuns „la concluziunea că este necesar a se regula comerciul cu „aceste băuturi, în cuprinsul imperiului, scoţându-se pe cât e „posibil din sfera influenţei intereselor private. *In vederea* „*dobândirei a acestor rezultate, s-a întreprins înfiinţarea* „*monopolului statului pe baza principiului fundamental al* „*proteguirei moralităţei şi a sănătăţei publice:* 1) prin în„lăturarea urmărilor vătămătoare ce rezultă din consumarea „băuturilor de proastă calitate; 2) prin conbaterea abuzului „cu alcool în genere; 3) prin împiedecarea exploatărei popo„raţiei de către debitanţii de băuturi.“

Aşa dar, monopolul statului a fost introdus, în Rusia, în vederea proteguirei intereselor sănătăţei fizice şi morale a poporaţiei, pe cari le apără, căutând să restrângă cantitatea şi să garanteze calitatea alcoolului consumat, *cu nesocotirea intereselor fiscale*. Afirmarea D-lui Haretu că monopolul

rusesc este *„un monopol fiscal, care a urmărit, chiar cu „măsuri dăunătoare igienei nu numai menţinerea consumaţi- „unei de spirt şi rachiu, dar încă, pe cât posibil, sporirea ei“*, este dar o enormitate datorită de astă dată nu *lipsei de înţelegere*, cu care ne obicinuisem din partea D-sale, ci *ignoranţei* faptelor.

Şi ignoranţa d-lui Haretu cu privire la starea reformei în Rusia, este aşa de complectă, încât î-şi închipue că monopolul a fost deja aplicat în *întreg imperiul*, făcând chiar calcule asupra rezultatelor financiare ce le-ar fi dat acolo, şi căutând, pe baza acestor calcule, să combată introducerea reformei în ţară la noi.

„Această măsură, unită cu altele, zice D-sa, *a produs* este „adevărat, un spor de încasări de 80 centime de cap de „locuitor, la 120 de milioane locuitori, adecă *aproape 100 „milioane*. Pentru România acest sistem *va produce*, aşa dar, „ceva mai puţin de 5 milioane.“

Dar de unde a luat d. Haretu, că monopolul alcoolului *a produs* în Rusia, aproape 100 milioane, când această reformă nu a fost aplicată decât numai în câteva provincii? Şi dacă e vorba de a ne întemeea pe rezultatele financiare, pe cari le-a dat monopolul, cel puţin în unele din aceste provincii, precum este Perm, Ufa, Orenburg şi Samara, suntem în drept să zicem că introducerea acestei reforme, la noi în ţară, va îndoi aproape veniturile statului din vânzarea băuturilor spirtuoase distilate, chiar din primul an al introducerei sale. In loc de 15.070.253 lei, cât s'a încasat în anul 1893—94, vom încasa dar peste 22.000.000 lei, fără de a scumpi alcoolul, sau de a se spori cantitatea consumată, şi asigurând buna sa calitate în mod efectiv. Scumpindu-se alcoolul însă, ceea ce va trebui să se facă, veniturile vor fi se înţelege, cu mult mai mari.

După toate aceste, suntem însă în drept să isprăvim cu domnul Haretu. Căci după cum s'a zis la început, misiunea noastră nu poate fi de a rectifica greşelile cu totul elementare ale fiecăruia, datorite *ignorărei faptelor*, sau *lipsei de înţelegere* a problemei.

Şi s'a dovedit, credem, în de ajuns, că domnul Haretu

comite greşeli cu totul elementare, ignorând faptele şi lipsindu-i înţelegerea problemei pe care o discută.

Nu ni mai ramâne dar decât să rezumăm pe scurt, rezultatele întregei noastre cercetări, şi să concludem.

REZUMAT SI INCHEERE

Stabilindu-se, în *introducere*, că în faza actuală a luptei in contra alcoolismului, lucrul de căpetenie este de a se inlătura împiedecările teoretice din calea reformelor ce se propun, pentru deslegarea problemei, ne-am văzut siliţi de a discuta încă odată chestiunea în intregimea ei, cu prilejul răspunsului ce-l datoream d-lui M. C. Haretu, care se prezintă cu pretenţii de specialist în materie, în calitatea sa de vechiu funcţionar al ministerului de finanţe şi ca autor al mai multor scrieri.

In partea întâia, a lucrărei de faţă, cercetând *însuşirile alcoolului,* am arătat că el este o otravă narcotică, deopotrivă cu eterul, chloroformul şi opiul, fără nici o utilitate ca obiect de consumaţie, şi deadreptul vătămător sănătăţei, atât prin cantitatea cât şi prin calitatea în care se consumă. Şi am vazut că *d-nul Haretu se pune în contrazicere cu încheerile ştiinţei în această privinţă,* afirmând că alcoolul este un obiect de consumaţie ca oricare altul şi că nu s'a stabilit care fel de alcool este vătămător şi în ce condiţiuni trebue să se facă consumaţiunea lui, pentru a fi vătămător sau nu sănătăţei.

Intemeindu-ne pe cunoştinţele dobândite cu privire la însuşirile alcoolului, am văzut, în capitolul al doilea, că *problema alcoolismului,* din punctul de vedere al deslegărei practice imediate, constă în a reduce cantitatea alcoolului consumat şi a garanta calitatea sa, fără de a pierde din vedere excluderea desăvârşită a oricărui alcool din consumaţie. Şi am văzut că *d. Haretu nu a înţeles problema,* afirmând că şi fiscul şi igiena câştigă dintr'o consumaţiune cumpătată de alcool, ceea ce nu este adevărat nici pentru fisc, nici pentru igienă, şi că

problema nu constă într'o stare de transacțiune dintre fisc și igienă, după cum pretinde D-sa, ci în subordonarea intereselor fiscului intereselor superioare ale igienei.

Luând apoi în cercetare *soluțiunea d-lui M. C. Haretu*, am arătat că măsura ce o propune nu reduce cantitatea și nu garantează calitatea alcoolului consumat și că, prin urmare, nu deslegă problema alcoolismului. Şi am avut prilejul să vedem că d. Haretu, care începe prin a declara că a găsit mijlocul de a satisface atât pe fisc cât și igiena, ajunge la concluzia extravagantă că în starea actuală pare mai urgent de a se sacrifica igiena decât fiscul, ceea ce s'a dovedit că, în practică, este o imposibilitate, și că, în teorie, echivalează cu mărturisirea propriei neputinți de a deslega problema și cu falimentul logic al întregului sistem.

Incumbându-ni sarcina de a dovedi că problema alcoolismului se poate deslega, am fost siliți să o cercetăm din punctul de vedere al dezvoltării istorice, urcându-ne până la originea ei. Şi am arătat că ea s'a născut odată cu introducerea alcoolurilor industriale, de proastă calitate, care fiind mai eftine, au făcut să sporească și cantitatea alcoolului consumat, provocând *antagonismul dintre fisc și igienă*, prin faptul că statul urmărește astăzi față cu alcoolul, două scopuri cu totul contrare: *ca fisc*, creșterea veniturilor sale din vânzarea băuturilor spirtuoase, care implică sporirea cantității și sacrificarea calității alcoolului consumat; *ca igienă*, apărarea sănătății și a moralității publice, care reclamă, reducerea cantității și garantarea calității alcoolului ce se consumă. In practică, s'a arătat că acest antagonism nu se poate împaca decât subordonându-se interesele fiscului intereselor igienei, reducându-se dar cantitatea și garantându-se calitatea alcoolului consumat, cel puțin până la limitele sale de odinioară, pe când alcoolismul propriu zis, nu exista. S'a văzut însă că aceasta nu e cu putință, sub regimul astăzi în vigoare, al libertății comerțului cu alcool. Incheerea logică la care am trebuit să ajungem a fost că e nevoe de a se desființa acea libertate, care nu profită decât câtorva, cu sacrificarea intereselor tuturor, luând vânzarea băuturilor spirtuoase din mâinele comerțului particular, care abuzează de dânsele și încredințând-o statului. Monopolul vânzării alcoolului, am zis, este

singura măsură care poate să deslege problema alcoolismului în starea actuală de lucruri.

Luând în cercetare mijloacele de cari dispune *monopolul vânzărei alcoolului* pentru a deslega această problemă, s'a văzut că el reduce cantitatea şi garantează calitatea alcoolului consumat, contribuind şi la înlocuirea băuturilor distilate, cari au dat naştere problemei alcoolismului, cu băuturile fermentate, şi satisfăcând dar, pe cât e astăzi cu putinţă, interesele statului ca apărător al sănătăţei publice, şi prin urmare şi interesele sale ca fisc. In acelaş timp, monopolul alcoolului, atribuind statului toate foloasele din vânzarea cu amănuntul a băuturilor alcoolice distilate, pe cari încă le scumpeşte, pentru a-şi mări veniturile şi a lovi în consumaţie, şi făcând orice fraudă aproape cu neputinţă, satisface şi interesele băneşti momentane ale statului, şi împacă astfel prin una şi aceeaşi măsură antagonismul dintre fisc şi igienă, deslegând, problema în întregimea ei. Şi am arătat că această însemnată reformă, chiar în modul cum cerem noi să se aplice, funcţionează, cu deplin succes, în unele provincii ale Rusiei, încă din anul 1895.

Discutând în sfârşit *obiecţiunile d-lui M. C. Haretu*, am văzut că ele nu ating întru nimic reforma propusă de noi, ca cea mai nimerită măsură pentru combaterea alcoolismului. Şi s'a dovedit, cu acest prilej, că domnul Haretu *nu înţelege* scopurile ce se urmăresc prin monopolul vânzărei alcoolului şi că *nu cunoaşte* lucrurile despre care vorbeşte, punându-se în flagrantă contrazicere cu adevărul faptelor.

O parte din faptele aceste însă, rezultatele dobândite în Rusia, cu aplicarea reformei susţinută de noi, confirmă pe deplin încheerile teoriei cu privire la putinţa de a se deslega problema alcoolismului, părăsind principiul, atât de vatămător statului şi societăţei, al libertăţei comerţului cu alcool.

La întrebarea, pusă în fruntea acestei lucrări:

Comerţ liber, sau Monopol?

Suntem dar în drept să răspundem, cu convingerea întemeeată că am găsit, în adevăr, singura măsură care satisface *atât* pe fisc *cât* şi igiena:

MONOPOL!

NEVOEA UNEI DIRECŢIUNI

NEVOEA UNEI DIRECŢIUNI

(1899)

CONFERINŢA INTRODUCTIVĂ [1]

Din nevoile poporului român: acesta este titlul general al ciclului nostru de conferinţi şi acest titlu este atât de întins, pentru a nu zice nehotărât, încât se cere a fi ţărmurit şi explicat. Acesta este tocmai scopul conferinţei mele introductive. Mi s'a făcut, în adevăr, distinsa onoare de către colegii mei conferenţiari, de a fi însărcinat să vă aduc la cunoştinţă, care a fost ideea generală ce ne-a călăuzit, şi punctul de vedere din care ne punem.

Şi nu cred că aşi putea mai bine să îndeplinesc misiunea ce am primit, decât expunându-vă, în puţine cuvinte, care a fost natura discuţiunilor dintre noi, cari au fost preocupările noastre, până când am stabilit cadrul general al acestor conferinţe, în forma lui definitivă.

Am crezut că nu vom putea să ne ajungem la scop, decât atunci când conferinţele noastre se vor mişca în acelaş *cadru general.* Tratând acelaş subiect din diferite puncte de vedere, era firesc ca publicul să se intereseze a-l cunoaşte în întregimea lui. Dar atât încă nu era de ajuns. Se cerea ca su-

---

1) La „prelegerile poporane", ţinute de „Societatea Universitară română din Iaşi", la Universitate, şi cari au fost publicate sub titlul „Din nevoile poporului Român", Anul I 1899—1900 (1 vol. pp. II 170. Iaşi 1900).

biectul acela să prezinte un *interes superior* și să aibă un *caracter urgent*. Un interes superior, pentru ca să fie vrednic de atențiunea d-voastră încordată; un caracter urgent, pentru ca să fiți convinși că discuțiunea lui se impune atențiunei noastre și nu îngădue amânare.

A pune problema în modul acesta, era a indica dela început calea sigură pe care se putea deslega mai ușor. Subiectul general, de un interes cu adevărat superior și cu caracter urgent, nu putea fi altul mai nimerit decât starea actuală a poporului român. Și fiindcă această stare, după părerea noastră, nu e lipsită de strâmtorare, eram în drept să luăm ca subiect al cercetărilor noastre *nevoile*, și ca titlu mai restrâns: *Din nevoile poporului român.*

Acesta era desigur un cadru obștesc minunat, în care toți conferențiarii se puteau mișca liberi, fiecare după specialitatea lui. Și asemenea era evident, că nu se putea găsi un subiect care să prezinte un interes mai superior, decât nevoile acestui popor, adică nevoile noastre. Se năștea numai întrebarea: oare subiectul acesta avea el un caracter de urgență bine definit, pentru ca să ne silească să-i dăm toată atențiunea, fără a mai putea amâna discuțiunea lui?

Aici se putea naște oarecare îndoială.

* * *

Dacă privim civilizațiunea noastră, după *formele* ei, așa precum se arată în unele centre mari și mai cu seamă în capitala regatului, putem să avem iluzia că poporul nostru e în plină prosperitate. Cine trece prin București, de pildă, rămâne uimit de mișcarea și de luxul ce se desfășoară în capitala României, de bogăția acestui oraș, de splendidele lui edificii. Institutele noastre de cultură, așezămintele noastre, atrag admirațiunea străinilor cari vin pe la noi, din țări cu civilizațiune mai veche și cari nu sunt obicinuiți a vedea nici chiar pe la dânșii, decât numai în centrele mari, aceea ce pot vedea la noi, popor mic și a cărui cultură datează abia de cât-va timp.

Dar să fi progresat noi oare numai *în forme?* Ar fi cu totul greșit, și o mare nedreptate față cu noi înșine, de a o afirma. Poporul român nu a progresat numai în forme, ci și în *fond.*

In locul acelor două țări vasale, ale căror existență era pu-

rurea amenințată și nesigură, am pus cu virtutea noastră, cu stăruința noastră prin veacuri, cu vitejia noastră în războiu, un Regat puternic a cărui ființă depinde numai de voința lui Dumnezeu și de spada, împodobită cu lauri de biruință, a Regelui nostru.

In locul unor domnii efemere, expuse la toate intrigile și frământările din lăuntru și din afară, avem astăzi o dinastie din una din cele mai strălucite case domnitoare din Europa, așezată pe temeliile neclintite ale credinței noastre, ale iubirei întregului neam românesc.

In locul arnăuților și a lefegiilor de altă dată, avem o armată națională, la care putem să privim cu mândrie și cu încredere.

In locul unei justiții șovăelnice, ne putem fali cu instituții juridice vrednice de ori-ce popor civilizat.

In locul unui învățământ rudimentar, ne bucurăm de binefacerile unor așăzăminte de cultură națională, stabilite pe baze solide și cari vor da roade înbelșugate în viitor.

Aceste sunt progresele reale, progresele în *fond*, nu numai în *formă*, cari au transformat ființa întreagă a statului român. Și poate că sunt popoare cari au realizat progrese mai temeinice; dar desigur că nu pot fi cari să fi realizat progrese mai repezi. Putem dar să fim mândri și mulțumiți cu drumul pe care l'am parcurs. Trebue să fim recunoscători generațiilor trecute, pentru jertfele făcute de dânsele, și fără de cari noi nu am trăi astăzi într'o țară liberă, sub un rege glorios. Și toate aceste fapte mari, pentru îndeplinirea cărora s'a cerut atâta stăruință, atâtea virtuți, ne îndrituesc să fim încrezători în viitorul neamului nostru, și să nu desnădăjduim de ziua de mâine.

Dar atunci se va zice poate: să lăsăm ca lucrurile să-și urmeze cursul lor, ca timpul să-și îndeplinească opera lui. *Laissez faire, laissez passer*. Țara a înaintat mereu și ea va urma să înainteze oarecum de la sine. Neajunsurile civilizațiunei noastre sunt urmările fatale ale progreselor realizate, ale progreselor ce se realizează.

Aceasta este, în adevăr, părerea multora, și ea cadrează minunat de bine cu natura, prin tradițiune fatalistă, a poporului nostru. Dar tocmai de aceea, noi considerăm această stare sufletească ca o adevărată primejdie, în împrejurările cu

deosebire grave în cari ne găsim. Ea trebue combătută cu energie, pentru că a sosit momentul ca să ne încordăm toate puterile, să trezim toată agerimea noastră, dacă voim să existăm.

Sunt probleme de cea mai mare importanţă cari'şi aşteaptă deslegarea lor de la noi, sunt anomalii primejdioase cari ameninţă existenţa însă-şi a poporului român. Da, o repetăm, dându-ni samă de toată gravitatea cuvintelor: *cari ameninţă existenţa însăşi a poporului român.*

Dacă ne întoarcem privirile de la civilizaţia oraşelor şi mai ales a capitalei noastre, către acei cari întreţin această civilizaţie, către massa generală a poporului român, un contrast dureros ne izbeşte. Intre clasele de sus şi clasele de jos există un adevărat abis. Sunt două civilizaţiuni cari se desfăşoară alături pe acelaş pământ, două stări de cultură diferite, cari nu se înţeleg, de şi se condiţionează. Palaturile noastre măreţe, luxul şi bogăţia ce se răsfaţă pe stradele noastre, truda noastră de a imita *formele* unor civilizaţii străine, contrastează în mod dureros cu sărăcia şi întunericul de la sate, cu bordeele mizerabile de sub pământ, cu nevoile grele ale poporului nostru. E ceva ce nu se poate descrie şi ce nu poate fi înţeles decât cu inima.

Dar netemeinicia civilizaţiunei noastre, care se poate vedea oarecum cu ochiul liber, fără nici o scrutare mai amănunţită, se manifestează în unele *anomalii* de o gravitate excepţională, de îndată ce ni dăm osteneala de a cerceda mai de aproape împrejurările în cari trăim.

In răstimpuri regulate statul e silit să vină în ajutorul „sătenilor lipsiţi de hrană“, după termenii consacraţi în expunerile de motive şi în proiectele de lege ce se prezintă parlamentului. Şi care e deputatul care nu a avut prilejul ca să-şi dea votul său pentru a preîntâmpina mizeria în unul sau mai multe judeţe.

Este acesta un adevăr, un fapt sigur, trista realitate în care trăim? Cine ar putea-o tăgădui? Se mai petrec asemene fapte în ţările civilizate: în Franţa, în Germania, în Anglia, în Belgia, afară de Rusia, cu cari ne potrivim în această privinţă? Nu vedem să se mai petreacă cu aceiaşi regularitate.

Este aceasta o crudă anomalie? Desigur, căci implică o

contradicţiune de natură a face cu neputinţă existenţa însăşi a statului. După natura lucrurilor, cetăţenii trebue să întreţină statul, nu statul pe cetăţeni; şi când statul e pus în trista poziţiune de a întreţine pe acei de cari el trebue să fie întreţinut, putem să zicem că existenţa lui e ameninţată, sau cel puţin că e aşezată pe temelii nesigure.

O altă anomalie tot atât de primejdioasă, în legătură netăgăduită cu cea dintâiu, este *răscularea satelor,* revoltele periodice ale claselor muncitoare rurale. De ani de zile, sub toate guvernele, se întâmplă turburări sângeroase la sate, pe cari guvernul e silit să le reprime cu forţa.

Este acesta un fapt real, pozitiv, ce nu se poate tăgădui? Fără îndoială.

Se mai petrec asemene fapte în ţările civilizate: în Germania, în Franţa, la care ni place să ne uităm, în Belgia a cărei constituţiune am copiat-o; sunt silite oare şi guvernele acestor ţări să trimeată din când în când armata, făcută să apere statul în contra duşmanilor din afară, pentru a restabili liniştea, apărându-l în contra duşmanilor din lăuntru? Nu vedem că se întâmplă.

Este aceasta o anomalie primejdioasă? De sigur, pentru că statele nu se pot întemeia decât pe conlucrarea pacinică a tuturor claselor şi pe bună orânduială.

Şi mai grave încă sunt însă următoarele două anomalii, şi anume: *Creşterea morbidităţii generale* şi *descreşterea poporaţiei.*

Morbiditatea a crescut într'un mod înspăimântător prin satele noastre, bântuite de tot felul de molime şi de boale cari săcătuesc puterea de viaţă a poporului nostru, odinioară atât de zdravăn. Epidemiile se înmulţesc, generaţiile cari se ridică sunt din ce în ce mai slabe, şi la recrutaţie ni se întâmplă să refuzăm mai bine de 50 la sută, din tinerii cari se prezintă.

In asemene condiţiuni, se înţelege că poporaţia noastră nu poate creşte în mod normal. *In unele comune rurale* decesele întrec naşterile; *în cele mai multe comune urbane* poporaţia băştinaşă se stânge şi e înlocuită de străini. Satele stau pe loc şi au început a da îndărăt; oraşele noastre se desnaţionalizează.

Este acesta un fapt dureros, de care nu ne putem îndoi?

Oricât s'ar părea de straniu, şi deşi stagnaţiunea satelor şi desnaţionalizarea oraşelor e un fenomen, pe care ori-cine îl are înaintea ochilor, totuşi aceste fenomene sunt aproape necunoscute de majoritatea oamenilor noştri culţi. Aţi putea dar să vă îndoiţi de acele spuse de mine, şi să-mi tăgăduiţi oarecum competenţa într'o materie de asemene natură. De aceea, să'mi daţi voe să mă sprijin pe spusele unei autorităţi pe care desigur nu o veţi putea contesta şi să vedem ce crede, relativ la acest subiect, *Directorul I. Ştefănescu,* fostul medic primar al judeţului Ilfov, actualul sub-director al serviciului sanitar al regatului. Iată ce spune acest eminent igienist, în numărul de la *15 Noembrie* din anul acesta, al organului său, *Călăuza sanitară şi igienică:*

„Starea noastră sanitară, zice Doctorul Ştefănescu, nu este „de loc prosperă. Dar oare să fie aceasta o simplă afirmaţi- „une neîntemeiată? vre una din acele multe iscodiri de sen- „zaţie care umplu zilnic coloane întregi ale presei noastre, „iar la citirea cărora publicul, obicinuit deja, nu se mai im- „prezionează ci ridica indiferent din umeri?

„Nu, de sigur că nu.

„Care sunt dar dovezile ce ne fac să credem că starea „noastră sanitară este rea?

„Ele sunt deja aduse la cunoştinţa generala acele dovezi, „şi noi nu facem de cât să le înşirăm în puţine cuvinte:

„1⁰) Atât la oraşe cât şi la sate, datele noastre statistice „ni arată o *morbiditate excesivă,* care din an în an nu se „împuţinează, ci chiar sporeşte.

„2⁰) *Mortalitatea* noastră in general, în comparaţie cu aceea „a altor popoare este prea mare; sporul populaţiunei noastre „este foarte mic.

„3⁰) Viaţa noastră mijlocie este scurtă, iar bătrâneţea la noi „soseşte cam prea înainte de vreme.

„4⁰) *Căsătoriile* se împuţinează mereu, atât la oraşe cât şi „la sate.

„5⁰) In unele localităţi mai ales, *elementul autocton româ- „nesc* al populaţiunei noastre *dispare* (Iaşi, Craiova, Târgu-Jiu, „Fălticeni, Bacău, Vaslui, Botoşani, Roman, şi alte oraşe şi „sate) şi este înlocuit sau copleşit de elemente streine (mosaice).

„6⁰) In genere *nu excelăm prin o sănătate robustă,* nici

„prin rezistență în contra boalelor, nici prin vigoare, nici „prin forță.

„7°) Din contra, în loc de copii voinici, rezistenți, sănătoși, „se constată că se naşte actualmente o numeroasă genera- „țiune de copii slabi, bolnăvicioşı, şi piperniciți. Une-ori numai „50 % din tinerii înscrişi sunt buni de recrutat.

„8°) Suntem minați necontenit de boale endemice cari merg „crescând, ca: *Pelagra* (22.000 pelagroşi recunoscuți oficial „pentru anul 1898, ceea ce poate reprezintă numai o treime „din cifra reală); *Tuberculoza,* care s'a întins şi la sate şi „dă o mortalitate anuală de aproximativ 12.000; *Sifilis,* aproxi- „mativ 40.000 bolnavi înregistrați; *Alcoolism şi Paludism,* a „căror victime le întâlnim la fiecare pas, deci numărul lor „este indefinit"...

Aceasta este consultațiunea precisă pe care ni-o dă subdi- directorul serviciului sanitar al regatului, fostul medic primar al județului Ilfov timp de mai mulți ani, cu privire la starea de sănătate a poporului nostru.

Mai este vre-o țară care să se poată compara cu noi în această privință? Nici una din țările civilizate. Căci în Franța poporația a început a nu se mai înmulți în mod normal, din cauze ce nu le putem discuta aci; dar ea nu ni prezintă fe- nomenul unic care se poate observa numai la noi, a *înlocuirei* elementelor de la oraşe cu elemente srăine, cari tind să de- vină clasa stăpânitoare asupra unui popor de iloți. Noi nu ne putem compara în această privință decât cu sălbaticii din America de Nord şi din Australia, cari au dispărut în fața Albilor năvălitori.

Şi nu e nevoe, credem de a mai întreba dacă aceasta este o anomalie crudă, o anomalie primejdioasă.

In sfârşit, un alt neajuns al existenței noastre despre care se cade să spunem câte-va cuvinte, este *criza.* Prin criză nu înțelegem însă numai *efectul* ei, deprimarea momentană a afa- cerilor, *lipsa de bani,* cum se zice în limba vulgară, ci *cauza* ei mai adâncă, *criza chronică* de care suferim, şi care e re- zultatul insuficienței puterilor noastre față cu sarcinele ce trebue să le purtăm, în faza nouă de cultură în care am intrat. Aceste două feluri de crize nu trebue să se confunde. O criză de bani poate să fie un accident trecător, datorit unei recolte

rele de pildă, şi care se poate remedia printr'un împrumut. Dar când criza e rezultatul nepotrivirei dintre puteri şi sarcini, ea trebue să ducă în mod fatal la ruină, dacă nu se restabileşte echilibrul amânduror, sporindu-se puterile productive sau reducându-se sarcinele. La noi sporirea constantă a datoriei publice, şi strâmtorarea poporaţiei noastre muncitoare rurale, ni dovedeşte cá avem de a face cu o criză organică, permanentă, nu cu o criză trecătoare.

Este acesta un fapt sigur ce nu se poate tăgădui? Criza cu deosebire gravă din anul acesta, pare că o dovedeşte în deajuns.

Se mai găsesc oare şi alte ţări în situaţiuni analoage? De sigur, că se găsesc unele ţări cari ni pot servi drept pildă de cum am putea ajunge şi noi, dacă nu vom lua măsuri. Căci Grecia, a fost pusă sub epitropia străinilor, şi vom sfârşi prin a fi puşi şi noi, dacă nu ne vom îndrepta. Este aceasta o anomalie primejdioasă? fără îndoială; pentru că ameninţă să ştirbească libertatea noastră de acţiune de care orice popor are nevoe, pentru a-şi întocmi interesele lui.

Aceste anomalii de cari am vorbit, cari ameninţă existenţa noastră, trebue să fie studiate şi discutate cu îngrijire; ele cer explicaţiuni ştiinţif.ce sigure, mijloace energice şi cumpanite de îndreptare.

Se naşte întrebarea: aceste anomalii dureroase sunt ele studiate şi desbătute după cum ar trebui? Explicaţiunile noastre sunt ele suficiente? Mijloacele noastre de îndreptare au ele vre-o valoare?

Dovadă că nici explicaţiunile, nici mijloacele noastre de îndreptare nu sunt suficiente, este însăşi existenţa acestor anomalii. Căci lipsa de hrană, de care suferă ţăranii, revoltele lor, morbiditatea care ni săcătueşte vlaga, descreşterea poporaţiei, criza economica, sunt fenomene cari se produc de ani întregi, în permanenţă, sau în răstimpuri regulate. Dacă explicaţiunile noastre şi mijloacele întrebuinţate pentru îndreptarea lor ar fi fost suficiente, ele trebuiau să dispară de mult.

Dar este un fapt din cele mai stranii, de a vedea cum noi ocolim problemele cele mai însemnate ale existenţei noastre.

Pare că ne temem de a le discuta; pare că fugim de

dânsele ca de nişte spectre, cari ni-ar turbura conştiinţa noastră vinovată. Şi când ne silesc împrejurările de a ne ocupa de dânsele şi de a găsi mijloace de îndreptare, în graba cu care procedăm, explicaţiunile noastre sunt numai nişte subterfugii, mijloacele noastre de îndreptare simple expediente, sau măsuri empirice fără valoare.

Lipsa de hrană, de care sufăr satele noastre, noi o atribuim numai accidentelor recoltei şi ne silim a o înlătura, votând mijloace din budgetul statului.

Explicaţiune superficială; mijloace de îndreptare conrupătoare, şi primejdioase.

Explicaţiune superficială; pentru că noi vedem numai pe una din cauzele lipsei, accidentele recoltei, şi nu şi pe cealaltă, permanentă, şi care stă în putinţa noastră de a o înlătura: ignoranţa şi apaţia poporaţiei noastre rurale şi lipsa ei totală de prevedere. Mijloace conrupătoare şi primejdioase: pentru că săteanul se obicinueşte cu pomana ce i-o face statul, ceea ce contribue la sporirea indolenţei şi a neprevederei sale, şi il duce la iluzia, perzătoare pentru viaţa lui şi pentru existenţa statului, că guvernul e ţinut să-i vină în ajutor, că are datoria să-l hrănească.

Revoltele ţărăneşti, noi le punem pe seama instigatorilor şi le reprimăm cu forţa baionetelor.

Explicaţiune superficială; mijloace de indreptare primejdioase.

Explicaţiune superficială; pentru că dacă este adevărat că revoltele sunt provocate la noi în ţară de unii oameni nechibzuiţi sau criminali — şi departe de mine ideea de a nesocoti influenţa nenorocită ce o pot avea agitatorii asupra spiritului naiv al mulţimei — faptul grav care cere explicaţiune şi îndreptare este tocmai acesta: că cine-va poate cu vorbe meşteşugite să provoace revolta în ţară la noi, şi sa primejduiască existenţa statului.

Mijloace de indreptare nesigure: pentru că cu forţa se *înăduşă* revoltele, dar *nu se înlătură cauza lor*, şi ele pot să izbucnească iarăşi la cea d'intâi ocazie, ceea ce se şi întâmplă, de ani de zile.

Morbiditatea extraordinară a *poporaţiei*, noi o tratăm precum am trata boala unui *individ* oarecare, şi căutăm să o vinde-

căm cu mijloacele medicale obicinuite: înmulțind medicii, spitalele rurale şi rețetele gratuite.

Explicaţiune nesuficientă; mijloace de îndreptare ridicule. Căci problema pe care trebue să o deslegăm şi de care nu ne dăm samă, e de a afla cauzele acestei morbidităţi extraordinare, şi de a le înlătura, pentru a feri oamenii de boli, dar nu de a-i lăsa să se îmbolnăvească şi de a ne încerca apoi să-i vindecăm cu hapuri gratuite.

Descreşterea poporaţiei — să zicem descreşterea *parţială* a poporaţiei, mortalitatea extraordinară din unele comune rurale, stângerea poporaţiei româneşti de prin târguri, desnaţionalizarea oraşelor si ca consecinţă peirea clasei noastre de mijloc, faptul cel mai grav din existenţa poporului român — noi o trecem cu vederea, nu o discutăm, nu ne preocupăm de dânsa, nu ştim care e cauza ei adevărată, ca şi cum ar fi vorba de peirea vre-unui trib sălbatic din fundul Oceaniei, şi nu de noi înşine.

Insfârşit, *criza economică,* criza permanentă, organică, de care suferim de ani de zile, noi am considerat-o în totdeauna ca o criză financiară trecătoare. Şi nu ni-am dat samă de gravitatea caracterului ei decât în ultimul moment, când străinătatea ni-a adus-o la cunoştinţă, în mod nu tocmai plăcut, îngreunându-ni, de astă dată realizarea mijloacelor obicinuite prin cari scapăm vremelnic de dânsa de atâţia ani: împrumuturile.

Vom zice şi aice: explicaţiune nesuficentă; mijloace de îndreptare primejdioase.

Explicaţiune nesuficientă; pentru că consideră numai efectul răului, şi nu cauza care-l produce. Mijloace de îndreptare primejdioase: pentru că măreşte răul pe care voeşte a-l înlătura, şi amânând mereu soluţiunea crizei, o sileşte să izbucnească tocmai în momentele când ea se poate mai puţin indrepta: atunci când o înăspreşte o lipsă momentană în lăuntru, sau o criză financiară externă, dupa cum s'a întâmplat anul acesta.

Explicaţiunile aceste superficiale, de ocazie, mijloacele aceste de îndreptare nepotrivite şi câte odată deadreptul primejdioase, sunt dovada cea mai bună că noi nu studiem nevoile noastre, şi că nu ne preocupăm de dânsele după cum ar trebui. Şi

de aici rezultă un rău cu mult mai mare încă decât lipsa unor explicaţiuni suficiente şi a unor mijloace de îndreptare potrivite cu împrejurările, acesta este: *dezbinarea extremă a spiritelor,* anarhia de gândire care stăpâneşte clasele noastre dirigente.

In lipsa unei discuţiuni serioase, a unor soluţii pozitive, întemeiate pe date ştiinţifice şi cari s'ar impune judecăţei tuturor cu toată autoritatea adevărului, e firesc ca fiecare să se creadă în drept să aibă *părerea* lui şi să o susţină cu toată înverşunarea, având iluzia că părerea *lui* e cea mai bună.

— Un popor este însă o *societate* de indivizi, trăind în anumite împrejurări naturale şi sociale, şi având de susţinut o luptă crâncenă pentru viaţă, cu mijlocul în care trăeşte şi cu celelalte popoare cu cari vine în atingere. Mijlocul în care trăeşte un popor, împrejurările naturale şi sociale ale existenţei lui, se modifică necontenit prin acţiunea individului. Dar sunt şi probleme pe cari acţiunea individuală nu le poate rezolvi. Pentru rezolvirea acestor probleme de mare însemnătate, se cere numai decât intervenirea puterei colective unirea tuturor forţelor vii ale unui popor în acelaş gând, îndreptarea lor în aceeaşi direcţie. *Coheziunea* dintre diferitele elemente ale unui popor, este dar una din condiţiunile de căpetenie ale izbândirei lui, în lupta pentru existenţă.

Priviţi la faptele mari săvârşite în istoria lumei; ele sunt rezultatul aspiraţiunilor colective ale acţiunei maselor, trezite, închegate, încălzite de individualităţi geniale.

Priviţi la epoca noastră de renaştere, la faptele măreţe ale părinţilor noştri cari au creat România modernă, şi au izbutit să pună coroana de oţel pe fruntea celui întâi rege al României libere.... ce unire în aspiraţiuni, ce admirabilă claritate de vederi asupra scopurilor comune ce trebuiau urmărite! *Unirea ţărilor. Prinţ străin dintr'o dinastie domnitoare. Puterea legiuitoare încredinţată unei obşteşti adunări. Desfiinţarea privilegiilor. Inviolabilitatea domiciliului şi a persoanei. Separaţiunea puterilor publice.* Iată punctele principale, lineamentele generale ale constituirei ordinei nouă de lucruri, asupra cărora părinţii noştri erau înţeleşi.

Toate aceste chestiuni vitale au fost discutate fără îndoială cu aprindere, cu însufleţire şi fiecare a avut dreptul să-şi

spună părerea. Dar rezultatul discuţiunilor a fost unirea spiritelor nu dezbinarea lor, avântul comun, nu anarchia. Şi numai aşa s'a putut ca programul partidului naţional să devină realitatea în care trăim, ca visurile acelor „sfinte firi vizionare“ să fie viaţa noastră de astăzi.

Priviţi acum prezentul şi întrebaţi-vă: oare ştim noi ce vrem? oare suntem noi înţeleşi între noi? *oare avem noi o direcţie?*

Satele zac în cea mai crudă mizerie; ţăranii se revoltă; poporaţia noastră se stinge; oraşele se desnaţionalizează; în sfârşit, „*falimentul*, hidosul faliment“ bate la uşa noastră, şi noi nici nu deliberăm, sau în cazul cel mai bun ne sfădim. *Intelectualii noştri* se pasionează de câte sunt în lună şi în stele şi se ţin în curent cu cele mai neînsemnate nimicuri ce se petrec pe bulevardele Parisului, şi numai de nevoile reale ale acestui popor nu se preocupă. Iar când e vorba de discuţie, fiecare voeşte să-şi aibă părerea lui. Se consideră aceasta chiar ca un drept sacru, ca una din cuceririle Democraţiei, ca făcând parte oarecum din inviolabilitatea persoanei garantată de Constituţie.

Trebue să protestăm cu toată hotărârea contra acestei *anarchii de gândire*, care ne stăpâneşte şi care tinde să facă, din lipsa de cugetare, un sistem de a cugeta. Cum? S'ar putea oare ca oricine să aibă „părerea lui“? Dar atunci încotro să mergem şi care va fi *soluţiunea* pe care o vom pune în practică?

De sigur, ori cine poate *să spună* părerea lui, cu riscul de a i se arăta că e greşit. Dar asupra chestiunilor de interes comun, cari cer soluţiuni practice pozitive, şi cari nu se pot deslega decât prin sforţarea tuturor, nu fiecare poate *să aibă* parerea lui. Sunt *păreri comune*, cari trebue să se impună tuturor. Voim să zicem, că în discuţiune fiecare are dreptul să-şi aducă părerea proprie ca pe un material preţios, întrucât e temeinica şi serioasă; dar toate părerile trebue să se topească în focul ce s'aprinde din întreciocnirea lor, răcindu-se apoi în cristalul strălucitor al *adevărului*, valabil pentru toţi.

Dar se va zice poate că nu există unire între noi, pentru ca noi nu ne găsim astăzi în împrejurări excepţionale, precum erau acele în cari trăiau părinţii noştri. Aceasta ar fi

numai o iluziune optică, o întâmpinare vrednică de epoca în care trăim. Căci fiecare epocă îşi croeşte ea singură soarta ei, şi vede problemele ale căror deslegare îi incumbă, în mare sau în mic, după propria-i măsură.

Şi întrebăm, întru cât ne priveşte: Oare desrobirea de fapt, prin cultură, a clasei ţărăneşti, ridicarea ei la înălţimea formelor în cari se mişcă cu stângăcie astăzi, pentru că nu le înţelege, să fie o problemă mai puţin însemnată, decât desrobirea ei numai pe hârtie, prin desfiinţarea privilegiilor?

Oare întărirea *clasei noastre de mijloc* naţionale, putem să zicem crearea ei în Moldova, clasă de mijloc fără de care nici un popor nu poate să trăiască astăzi, să fie o problemă mai puţin importantă decât copiarea Constituţiei belgiene?

Dar oare *păstrarea însăşi a neamului românesc* în ţările aceste, să fie o problemă mai neînsămnată decât unirea acestor ţări?

Noi credem că aceste probleme. ale căror deslegări ni incumbă nouă, sunt cel puţin tot atât de mari ca şi problemele pe cari le-a avut de deslegat generaţia trecută. Dar ele sunt mai grele. Pentru că soluţiunea lor nu se poate introduce de-a gata din ţările străine, precum s'a introdus Constituţiunea belgiană, ci trebue să le rezolvim noi singuri. Mai grele; pentru că ele nu se pot decreta în şedinţa vre-unei adunări, ci reclamă munca stăruitoare, încordată, de ani de zile, a întregului popor român.

Iar desbinarea şi neînţelegerea dintre noi, lipsa unei direcţiuni sănătoase, zădărniceşte putinţa încercărei însăşi a oricărei îndrumări spre bine, pentru că ne lasă în nedumerire asupra soluţiunilor pe cari trebue să le adoptăm, şi pentru că răzlăţeşte puterile noastre şi împiedecă astfel închegarea puterei colective, fără de care aceste probleme nu se pot deslega.

Şi lipsa unei direcţiuni sănătoase e cu mult mai primejdioasă la noi decât aiurea, din cauza nepotrivirei dintre regimul nostru politic, introdus din alte ţări, şi starea noastră de cultură.

In ţările cu regim constituţional *monarhic*, în adevăratul înţeles al cuvântului, direcţiunea purcede de sus. Monarhul, încunjurat de bărbaţii cei mai vrednici şi mai luminaţi ai ţă-

rei, de acei cari se impun atenţiunii obşteşti, nu prin agitaţiuni sterile şi prin vorbe umflate, ci prin lucrările lor serioase, prin aptitudinele lor politice, economice, administrative, şi având şi sprijinul unui parlament, în care sunt reprezentate interesele diferitelor clase, din cari se alcătueşte naţiunea, nu domneşte numai, ci *guvernează*. El întrupează în voinţa sa luminată, voinţa întregului popor; el reprezintă aspiraţiunile şi idealurile întregei naţiuni; el uneşte puterile ei şi le conduce la realizarea scopurilor comune, răspunzător faţă cu Dumnezeu, faţă cu conştiinţa sa, şi faţă cu posteritatea.

Că o fi bună şi înţăleaptă o asemene organizare nu numai în mod relativ, în anumite împrejurări şi pentru anumite popoare, ci în mod absolut, după cum o cred eu; sau că o fi nepotrivită, după cum o cred poate unii din d-voastră, nu se poate discuta aice. Sigur e că în ţările cari se bucură de un asemene regim, direcţiunea purcede *de sus în jos*, ceeace nu exclude, ba chiar implică conlucrarea efectivă a întregei naţiuni. Dar poporul însuşi care aduce sprijinul puterilor lui, şi fără de conlucrarea căruia nimic nu se realizează nicăiri, nu e ţinut să-şi dea el singur direcţiunea, ci urmează calea ce i se arată, de acei în drept să-l lumineze şi să-l conducă.

In ţările cu regim constituţional *democratic*, după înţelesul lui, indiferent de faptul că şeful statului s'ar numi rege sau preşedinte de republică, direcţiunea purcede, sau e presupusă că purcede, *de jos în sus*. Diferitele clase ale societăţei, cetăţenii înşăşi se guvernează ei singuri prin reprezentanţi aleşi din sânul lor, din libera lor voinţă.

Şi la noi în ţară, care am adoptat constituţiunea unor state mai înaintate decât noi, fără de a ţinea samă de starea noastră reală de cultură, domneşte regimul constituţional democratic, quasi republican.

Trebue să ne guvernam dar noi singuri. Direcţiunea care la noi în ţară nu poate pleca cu toată energia de sus în jos, ca în ţările cu regim monarhic, e presupusă că porneşte de jos în sus. Realizarea acestei *presupuneri* este tocmai condiţiunea primă a funcţionărei regimului nostru constituţional. Dar să vedem oare această presupunere *se realizează?* Realitatea

noastră corespunde ea cu *ipoteza*, pe care se întemeează constituţiunea noastră?

Pentru a răspunde la această întrebare: să vedem cari sunt *clasele pozitive* în ţară la noi, ale căror interese s'ar putea mişca libere, în cadrul acestei constituţiuni.

Clasa muncitoare rurală — clasa cea mai numeroasă şi am putea zice, aproape singura clasă pozitivă, pentru că e singura clasă producătoare în ţara noastră agricolă — se găseşte în cea mai desăvârşită neştiinţă. Ea sufere în tăcere, sau se revoltă din când în când, dar nu ştie să voească, ce să voească, şi cum să voească.

Clasa de mijloc orăşănească naţională, care abia începuse a se forma, e azi în plină descompunere. Ea a pierit aproape cu totul în Moldova, şi cât a mai rămas, e atât de apăsată de nevoile crude ale luptei pentru traiu, încât nu are nici o putere de rezistenţă. Şi ce direcţiune naţională sănătoasă voiţi să imprime politicei noastre, oraşe ticsite cu jidani . . . ticsite cu *israeliţi*, ca Dorohoiul, Fălticenii, Herţa, Buhuşi, Iaşi? Iar în Valahia, sunt semne cari ni arată că clasa de mijloc naţională se luptă cu moartea. In oraşele de dincolo de Milcov, elementul românesc a început să dispară şi să fie înlocuit de jidanii năvălitori, ca şi la noi. Şi nu va trece mult până când aceste oraşe vor oferi acelaş spectacol dureros, ca şi oraşele de dincoace de Milcov.

In asemene condiţiuni, având o clasă rurală inconştientă şi o clasă de mijloc lipsită de putere de rezistenţă, constituţiunea noastră rămâne fără elementele esenţiale din cari e presupusă că trăeşte. Şi e firesc ca întreaga noastră politică să rămână fără orientare. In lipsa presiunei de jos, a unei clase rurale conştiente şi a unei clase de mijloc naţionale puternice, — cari şi-ar alege reprezentanţii lor în diferitele corpuri deliberative ale statului, în consiliile comunale şi judeţene, şi în parlament şi cari ar agita interesele pozitive ale alegătorilor lor, precum se şi întâmplă în ţările cari ni-au servit de model — *politica* noastră e condamnată să devină *arena de luptă a intereselor personale*, arena de sfâşiere a *partidelor* noastre, cari le reprezintă.

Această *„politică“ a partidelor*, al căror obiectiv este *puterea* şi de care nu ne vom ocupa aice, are însă mai ales

două urmări cu deosebire stricătoare stabilirei unei direcţiuni sănătoase la noi în ţară.

Mai întâi, ea împarte şi desbină puterile vii ale poporului nostru în diferite grupuri, zădărnicind activitatea lor binefăcătoare, ceea ce e desigur o mare pagubă într'o ţară săracă de oameni ca a noastră.

In al doilea rând, politica noastră de partid mai are încă o consecinţă tristă, şi cea mai nenorocită din câte ar putea să le aibă: ea pângăreşte idealurile sfinte ale naţiunei, şi discreditează pe toţi oamenii ei de valoare.

Priviţi în jurul D-voastră şi întrebaţi-vă: care este credinţa care ne uneşte? Care este idealul de care să nu ne fi atins? Care este omul vrednic de stima noastră, de iubirea noastră, de încrederea noastră a tuturor?

Nimic şi nimeni. Toate sunt înjosite; toţi sunt batjocoriţi!

In faţa unei situaţiuni atât de triste, şi care merită desigur toată atenţiunea noastră, se naşte întrebarea: *ce-i de făcut?*

Dacă analiza stărei în care ne găsim corespunde cu realitatea lucrurilor, atunci din şirul cugetărilor noastre, în care se oglindeşte, vom trebui să scoatem în mod logic şi răspunsul la întrebarea de mai sus.

* * *

Am zis, în adevăr, la începutul acestei conferinţi, că noi nu ne dăm samă de nevoile noastre, că noi nu le studiem după cum ar trebui şi că în lipsa unor încheeri ştiinţifice sigure, cari s'ar impune tuturor, noi nu ştim ce vrem şi nu avem o *direcţiune* sănătoasă. Ceea ce s'a dovedit că e cu deosebire primejdios, din cauza regimului nostru constituţional, în nepotrivire cu starea noastră de cultură. Vindecarea relelor de cari suferim, trebue să înceapă cu înlăturarea cauzei prime care le face să existe. *Orice încercare temeinică de îndreptare, trebue să plece dar dela cercetarea, dela studiarea amănunţită şi serioasă a nevoilor noastre.*

Dar dacă e vorba de studiarea temeinică a nevoilor noastre, de procurarea unui material bogat de fapte şi de teorii, după cari să ne putem orienta: cine oare poate fi mai în măsură de a ni le procura, decât *Universităţile.* Ele singure au destulă autoritate pentru a o face, pentru că ele vorbesc în numele

ştiinţei, pe care o reprezintă. Ştiinţa însă are o menire practică. Ea este întruparea raţiunei, adică a organului superior care-i permite omului să-şi conserve fiinţa, reflectând asupra trebuinţelor lui, şi căutând mijloacele cele mai potrivite pentru a le satisface, după împrejurări. Şi fiindcă împrejurările, în cari trăesc societăţile omeneşti, sunt diferite, de aceea, pe lângă adevărurile generale de cari urmează să se ocupe omul de ştiinţă, pe cari trebue să le stăpânească pe deplin, se cuvine să aibă în vedere pururea împrejurările speciale în care trăeşte poporul din care *el* face parte. Şi nu e om de ştiinţă acela care, de dragostea abstracţiunilor sterile, pierde simţul realităţei în mijlocul căreia trăeşte, şi care nu se preocupă de problemele practice de existenţă ale poporului său.

Plecând dela acest principiu, singurul adevărat, singurul roditor, noi zicem *juriştilor* noştri, că nu e de ajuns de a studia legile popoarelor din lumea toată, şi legislatorilor noştri, că nu fac operă folositoare de legislatori, întru cât se mărginesc să copieze legile străine, fie chiar cele mai perfecte. Pentru noi, dreptul şi legislaţiunea unei ţări trebue să se desvolte în mod organic din tradiţiile, după caracterul şi din nevoile proprii ale poporului ei, nevoi, tradiţii şi caracter, cari se cer a fi studiate cu îngrijire.

Noi zicem *naturaliştilor* noştri, că oricât de învăţaţi ar fi, învăţătura lor e stearpă dacă nu o aplică la cunoaşterea mijlocului în care trăim. Acest mijloc trebue studiat cu îngrijire.

Noi zicem *medicilor* noştri, că toată ştiinţa lor medicală, are puţină valoare, dacă nu contribue la luminarea problemelor de igienă, cari ameninţă existenţa noastră ca popor.

Noi zicem *economiştilor* noştri, că oricât ar fi de iniţiaţi în misterele ştiinţei lui Adam Smith, dacă cunoştinţele lor nu ni servesc pentru a ne orienta asupra stărei noastre economice, pe care nimeni altul nu o poate studia decât noi înşine, întreaga lor erudiţiune economică e nefolositoare, ba de-adreptul stricătoare, pentru că zăpăceşte minţile şi distrage în tot cazul atenţiunea noastră dela observarea împrejurărilor reale din ţară dela noi.

Insfârşit, noi zicem *filosofilor şi sociologilor* noştri, cari privesc lumea aceasta „sub raza gândului etern," că oricât

de mărețe ar fi idealurile de armonie universală, de înfrățire a tuturor popoarelor, de fericire a omenirei întregi — ale căror zări îndepărtată noi nu trebue să le perdem din vedere — idealul fericirei actuale a poporului român, a înălțărei lui, este un ideal încă și mai măreț și mai sublim: pentru că le condiționează pe toate celelalte. Căci și noi facem parte din omenire. Dar poporul nostru e *omenirea reală*, așa precum există astăzi, nu *omenirea ideală*, acea visată de noi, care nu s'a desfătut încă din haosul întunecos al luptelor sângeroase dintre popoare. A ne ferici pe noi, este dar a contribui de-a dreptul, și în modul cel mai practic, la fericirea actuală și viitoare a omenirei: la fericirea ei *actuală*, pentru că această fericire nu se poate realiza acum decât numai dacă fiecare popor va căuta să realizeze propria lui fericire; la fericirea ei *viitoare*, pentru că tocmai de-aceea, această fericire, prin chiar natura ei, nu poate fi decât rezultatul competițiunei, a *luptei* tuturor popoarelor, pentru a o realiza.

Să aplicăm dar știința noastră, cunoștințile noastre agonisite cu trudă stăruitoare și încordată, pentru a ne ferici pe noi, pentru a înălța neamul din care facem parte, pentru a face ca *poporul român* să iasă biruitor în lupta pentru existență: iată scopul pe care trebue să-l urmărim, iată înțelesul acestor conferințe. Și să fim siguri că numai după ce vom fi studiat cu luare-aminte nevoile noastre, starea reală din țară dela noi, numai atunci explicațiunile noastre, și mijloacele noastre de îndreptare, vor fi potrivite cu împrejurările, și numai atunci puterile noastre vor fi la înălțimea problemelor grele ale căror deslegare ni încumbă, în faza de cultură în care am intrat.

Din cercetarea nevoilor noastre, vor ieși soluțiunile practice pozitive. Din discutarea acestor soluțiuni, va rezulta înțelegerea dintre noi. Din unirea noastră, puterea necesară pentru a le realiza. Din realizarea lor: *binele comun*.

Aceste conferinți, în cari ni propunem să studiem nevoile poporului român au dar o însemnătate practică deosebită. Ele pot să fie, — dacă ne vom arăta vrednici de gândul care ne inspiră astăzi, — aurora prevestitoare a unor *fapte* mari.

CEI DOI SPENCERI

ȘI

ALTE DESCOPERIRI

CEI DOI SPENCERI

ȘI

ALTE DESCOPERIRI

(1900)

INTRODUCERE

Insărcinat de Senatul Universităței din București ca să prezinte un raport asupra lucrărilor propuse pentru obținerea catedrei de economie politică dela Universitatea din Iași, D-l *N. Basilescu* profesor de economia politică dela Universitatea din București, a crezut se vede că e momentul ca să facă și D-sa o lucrare mai importantă, după cum rezultă chiar din faptul că se grăbește a o publica în *„Revista de Drept și sociologie“*, și apoi în broșură [1]), pe care a împărțit-o nu fără oarecare satisfacțiune.

In acest Raport, în care a dat măsura cunoștinților și a priceperei sale în materie, autorul voește să dovedească că scrierea mea *Despre Poporație* [2]), e o lucrare inutilă și lipsită de valoare; că ea nu se întemeiază pe cele mai de pe urmă cercetări și metode ale științei, cu cari nu a-și fi în curent. Ba mai mult încă, D-l N. Basilescu, caută să insinueze, cu meșteșug, că eu ași fi *plagiat* lucrarea mea, știind bine că

---

1) *N. Basilescu*: Raport prezentat Universităței din București asupra lucrărilor propuse pentru obținerea catedrei de economie politică și finanțe a facultăței de Drept dela Universitatea din Iași. (Extras din *„Revista de Drept și Sociologie“* anul II. No. 8.) București 1900.

2) *A. C. Cuza*: Despre Poporație. Statistica, Teoria și Politica ei. (Iași 1899).

ori cum s-ar întoarce lucrurile, tot rămâne ceva pe urma calomniei.

Obicinuit cum sunt de a privi frământările pătimaşe ale lumei acesteia cu nepăsare şi cu despreţ, dacă ar fi fost vorba numai de mine, şi în alte împrejurări, l-aş fi trecut desigur cu vederea şi pe D-l N. Basilescu. Aş fi lăsat ca marele justiţiar *timpul* să pună pe fie care la locul cuvenit, ştiind mai din nainte cam la ce loc era menit să stea învăţatul profesor de economie politică din Bucureşti. Dar privind cazul meu ceva mai de aproape, am văzut că de astă dată î-mi era peste putinţă ca să urmez aplecările firei mele liniştite, fără de a lipsi dela multiple şi importante îndatoriri. Astfel mă văd silit ca să preîntâmpin opera vremei şi să-l aşez eu pe D-l N. Basilescu la locul ce i se cuvine.

Lucrarea mea, pe care o critică cu atâta asprime D-l N. Basilescu, a avut, în adevăr, distinsa onoare ca să fie premiată de *Academia Română*. Când vine cineva să afirme că ea este *o* scriere lipsită de valoare, inutilă, întocmită după metode condamnate de ştiinţă şi când insinuează că ea este chiar un *plagiat*, el nu loveşte numai în persoana autorului, ci şi în votul *Academiei*. Aşa fiind, e o *datorie de onoare* pentru mine de a'mi apăra scrierea în contra atacurilor ce i se aduc, pentru a nu lăsa să se strecoare măcar un singur moment vre-o bănuială faţă cu cea mai înaltă instituţiune culturală a ţărei, căreea îi datoresc atâta recunoştinţă.

De aceea voiu căuta să fiu cât se poate de lămurit în acest răspuns ce-l voiu da d-lui N. Basilescu, analizând una câte una, toate învinuirile ce-mi aduce şi cari se pot rezuma în următoarele capete de acuzare:

1°) Că am confundat pe A. *Spencer* cu **Herbert** *Spencer*, atribuind scrierile unuia celuilalt.

2°) Că lucrarea mea nu e făcută după izvoare originale şi că m'am servit de scrierile lui *Robert von Mohl*, fără a indica sorgintea.

3°) Că *datele statistice* de cari m'am servit, nu curg din sorginte originală şi că mai toate sunt învechite.

4°) Ca persist a mă cristaliza într'o *metodă de cercetare*

condamnată astăzi de toate spiritele culte şi iubitoare de adevăr şi de progres în ştiinţa economică.

5⁰) Că am făcut o *lucrare lipsită de interes* pentru ştiinţă şi că problemele importante şi de interes practic, actual, nu fac obiectul cercetărei mele.

6⁰) Că *celelalte lucrări* prezintate de mine nu merită să mai fie discutate pentru că se întorc împrejurul uneia şi a aceleeaşi chestiuni: deperirea populaţiunei creştine din Moldova şi creşterea populaţiunei izraelite.

Aceste sunt argumentele pe cari se bazează d-l N. Basilescu pentru a-şi susţine părerea că nu merit să ocup, la facultatea de Drept din Iaşi, catedra similară aceleia pe care o împodobeşte d-sa de atâta timp la facultatea de Drept a Universităţei din Bucureşti. In aceste şase puncte principale se închee întreaga critică ce o face activităţei mele ştiinţifice. Analizându-le dar cu îngrijire, oricine va putea să judece între valoarea lucrărilor mele şi temeinicia criticei, şi să vadă întrucât majoritatea Consiliului universitar din Bucureşti era ştiinţificeşte îndrituită să se unească cu concluziunile d-lui N. Basilescu [1]), întemeeate pe o *asemene* critică. Zicem: *ştiinţificeşte* îndrituită, pentru că despre dreptul suveran de apreciere al majorităţilor nu se îndoeşte nimeni.

In cursul cercetărei obiecţiunilor ce ni s'au făcut, am profitat însă de ocaziunea ce mi se dădea pentru a lămuri una din cele mai însemnate dar şi mai obscure chestiuni a ştiinţei noastre, şi anume: chestiunea de a se şti *cari sunt legile cu cari are a se îndeletnici economia politică.* Incerc aici o *clasificare a legilor economice*, cari cred că aruncă o lumină nouă asupra subiectului, dându-i astfel un îndoit prilej de revanşă d-lui N. Basilescu: să arate că şi această parte întrucâtva *originală* a studiului de faţă, noi am luat-o din *Robert von Mohl*, sau de aiurea, fără a indica sorgintea, şi să dovedească, cu argumente cugetate, că încheerile mele sunt greşite. Il aştept dar să-l văd la lucru. Deocamdată, amănunţimele teoretice în cari am fost silit să intru, şi în faţa cărora mă

---

1) „Am prezentat acest raport Universităţei din Bucureşti, zice D-N. *Basilescu*, in *nota* de la pagina intàia al raportului său; in numele D-lui Prof. *Valerian Ursianu*, şi al meu şi Consiliul Universitar a aprobat concluziunile noastre".

aştept să-l văd iarăşi *ameţind* şi declarându-se în neputinţă de a le înţelege [1]), îi vor dovedi, cred, că economia politică este o *ştiinţă* şi încă o ştiinţă foarte grea, pentru că e abia în formaţiune, cu care nu se poate ocupa cineva numai aşa, între două procese şi o excursiune cu panerul la *Bucureştii Noui*. Cine voeşte să pătrundă tainele ei trebue să-i jertfească întreaga sa viaţă. Şi încă: să fie *om*, ca să aibă ce-i jertfi.

Această constatare, pe care o va face acum pentru prima oară, îl va pune poate înaintea unei dileme din care nu va ieşi decât; sau îndeletnicindu-se mai deaproape cu ştiinţa, sau lăsându-se de dânsa.

Incheerea firească a studiului de faţă va fi însă: că ar face mai bine, de s'ar lăsa.

I.

Că am confundat pe A. Spencer **cu Herbert** Spencer, **atribuind scrierile unuia celuilalt.**

Savantul profesor mă acuză pe mine de o crimă ne mai pomenită şi anume, că în graba cu care m'am servit de scrierile lui *Robert von Mohl*, fără de a indica sorgintea, bine înţeles, aşi fi confundat pe **A.** *Spencer* — un *economist* de mare valoare, fără îndoială — cu **Herbert** *Spencer*, *filosoful* bine cunoscut.

Şi iată însăşi cuvintele — *ipsissima verba* — d-lui N. Basilescu, în cari îşi formulează acuzarea sa:

„La pag. 203, vorbind de Herbert Spencer, d-l A. C. Cuza, „reproduce literal tot după *Robert von Mohl* (pag. 497) „observaţiunea făcută de acesta asupra lui **A. Spencer,** cu „privire la un articol al acestuia, publicat în *Westminster*

---

1) Iată, în adevăr, preţioasa mărturisire de a nu fi înţeles nimic pe care D-l N. Basilescu o face în raportul său, cu privire la lucrarea mea *Despre Poporăţie*:

„Iată dece opera D-lui A. C. Cuza, zice D-l N. Basilescu, este, după „noi, o operă de fantazie, o înşirare, am putea zice o grămădire de „citaţiuni şi de opiniuni, adesea divergente, din care autorul — *şi mai puţin încă cetitorul său* — cu greu se poate descurca". (Vezi *Raport* etc. Pag. 20).

Eu cred că *cetitorul* Basilescu nu s'a *descurcat* de loc.

„*Revue* (sic); mai mult încă, d-l A. C. Cuza, dând articolul „lui A. *Spencer* ca fiind a lui *Herbert Spencer*, citează în notă „titlul articolului unuia drept al celuil'alt, negreşit *tot fără să* „*indice sorginta*".

Vrea să zică, după părerea savantului Profesor, nu numai că m'am servit de *Robert von Mohl* fără a-l cita, dar am reprodus în mod neexact spusele lui, căzând în eroarea neertată de a confunda pe A. *Spencer* — un *economist* de mare valoare de sigur, pe care-l cunoaşte d-l Basilescu, fără îndoială, de oare ce vorbeşte de dânsul — cu *filosoful* **Herbert** *Spencer*.

Şi nici nu s'ar putea în adevăr o eroare mai mare, decât doar numai dacă aşi fi atribuit scrierile vre-unui autor bine cunoscut, ùnui alt autor, *care nici nu ar exista*.

Faţă de aceste descoperiri ale unui *profesor universitar*, este evident că toţi acei cari nu sunt în cunoştinţa lucrurilor, trebue să se închine înaintea concluziunilor lui. Astfel d. N. Basilescu are aerul că e în curent cu toţi Spencerii pe cari i-a produs marea Britanie şi Irlanda, pe când eu rămân cu ruşinea că nu cunosc *nici pe unul*, nici chiar pe acel A. *Spencer* — care trebue să fie de sigur un mare *economist*, bine cunoscut d-lui N. Basilescu.

Şi aici însă altele sunt aparenţele şi altul este adevărul. Şi pentru ca să nu-mi mai fie un singur moment nici aparenţele protivnice, precum nu-mi este adevărul, voiu răspunde acuzărei ce-mi aduce d. N. Basilescu, prin următoarele două afirmări categorice, pe cari le voiu dovedi:

1. Că un A. *Spencer*, şi mai puţin încă un *economist* A. *Spencer, nici nu există*.

2. Că scrierea apărută în *Westminster Review*, in numărul de Aprilie 1852, sub titlul: **A. Theory of Population deduced from the General Law of Animal Fertility** — scriere atribuită de d. N. Basilescu, fără nici un control, lui A. *Spencer*, — este a filosofului **Herbert** *Spencer*.

Cum că un A. *Spencer* nici nu există, uşor se poate convinge ori-cine deschizând un dicţionar enciclopedic, pe *Larousse* sau *Meyer's Konversations Lexikon*, de unde va putea să vadă, că un asemene Spencer şi mai puţin încă un *economist* cu numele A. *Spencer*, nu a existat nici odată.

Dar se va zice poate că aceasta nu însemnează nimic; căci s'ar putea foarte bine ca d. N. Basilescu să fie mai tare în biografia economiştilor iluştri chiar decât *Larousse* sau decât dicţionarul lui *Meyer*, şi să cunoască în adevăr pe acel **A.** *Spencer*, de care vorbeşte cu atâta siguranţă.

Şi aceasta s'ar putea fără îndoială; rămâind, se înţelege, ca d. Basilescu să-şi scoată Spencerul la iveală, pentru a ne convinge de existenţa lui.

Din nenorocire nici aceasta nu i-ar servi la nimic în chestiunea paternităţei scrierei apărută în *Westminster Review*, din Aprilie 1852, faţă cu *dovada positivă* ce voiu face, că scrierea aceasta este a lui **Herbert** *Spencer*, după cum am afirmat în lucrarea mea „Despre Poporaţie", la pag. 203 şi anume:

„Aceeaşi teorie a fost desvoltată pe larg şi de **Herbert** „*Spencer*, mai întâiu într'o scriere specială *(Theory of Population deduced from the general law of animal fertility.* „London 1852) şi apoi în principiile sale de biologie".

Menţin în totul această afirmaţiune, care este ştiinţificeşte *absolut exactă*, după cum o dovedesc citaţiunile ce urmează, cu prisosinţă.

Dacă d. N. Basilescu, profesor de economie politică, ar fi nu zic un om cunoscător al materiei pe care o tratează, ci numai înzestrat cu puţină pricepere şi mai cu multă atenţiune, ar fi putut uşor să nu cadă în greşeala neiertată de a vorbi de autori *cari nu există* şi de a atribui unor autori imaginari, scrierile cunoscute ale acelor cari există în adevăr, şi cari le revendică, la fie-care pas, ca ale lor. Şi ne vom mulţumi să cităm numai câteva cărţi pe cari ar fi putut să le consulte d. N. Basilescu, pentru a ne convinge că lucrarea atribuită de mine lui **Herbert** *Spencer*, e a acestuia, şi nu a unui închipuit **A.** *Spencer*, de care ni vorbeşte.

Astfel în mult răspânditul *Dictionnaire de l'Economie politique* de *Ch. Coquelin* şi *Guillaumin*. Paris, 1854. vol. II. Pag. 420, sub articolul *Population*, cetim următoarea informaţiune preţioasă:

„*A theory of population deduced from the general law of* „*animal fertility.* — (Théorie de population déduite de la loi „générale de fécondité animale), par **Herbert** *Spencer*. Londres 1852, in-8. „Extrait de la *Westminster Review*".

Asemenea şi cunoscutul profesor de la Berlin, *Adolph Wagner*, citează lucrarea despre care vorbim ca fiind a lui **Herbert** *Spencer*, în scrierea sa: *Lehr-und Handbuch der Politischen Oekonomie*. Leipzig 1893. Erste Hauptabtheilung. Pag. 459.

Tot lui **H.** *Spencer*, i se atribue scrierea: *Theory of population etc. London 1852*, de către bibliotecarul biuroului statistic din Berlin, *Dr. P. Lippert* (vezi *Arthur Freiherr von Fircks: Bevölkerungslehre und Bevölkerungspolitik.* Leipzig 1898. Pag. 488).

Aceeaşi constatare o găsim şi în cartea lui *Fr. S. Nitti: La population et le système social.* Paris 1897. Pag. 77, unde putem citi, în notă, cu privire la ideile lui **Herbert** *Spencer*, următoarele:

„A se vedea pentru ideile lui Spencer relative la acest su-
„biect: *Theory of population deduced from the general law*
„*of animal fertility*, în Westminster Review din Aprilie 1852;
„*First Principles* 82—88,170,176; *Principles of biology*
„315—377, etc“.

Dacă d. N. Basilescu ar fi mers cu cercetările sale ceva mai departe, ar fi putut vedea că chiar traducătorul în limba franceză a lui **Herbert** *Spencer* atribue scrierea în chestiune acestui filosof (Vezi: *Les Premiers Principes.* Trad. E. Cazelles. Ed. IV Paris 1885. Pag. XXX), dând şi titlul ei în traducere franceză:

Théorie de la population, dérivée de la loi générale de la fécondité animale (Westminster Review Avril 1852).

Am citat toate aceste scrieri, nu pentru a dovedi că lucrarea în chestiune e a lui **Herbert** *Spencer*, ci pentru a arăta câte mijloace îi stăteau la îndemână d-lui Basilescu, pentru a se convinge de adevăr. Cât pentru dovada afirmaţiunei noastre, ea rezultă din declaraţiunile însăşi ale lui **Herbert** *Spencer*, care citează scrierea despre care e vorba în mai multe rânduri, ca a sa proprie.

In lucrarea sa *Introduction à la science sociale.* Ed. VIII. Paris 1886. Pag. 371, **Herbert** *Spencer*, ni spune în notă că ideile ce le expune acolo fusese expuse încă şi cu mai multă precisiune în numărul de Aprilie 1852 a *Revistei de Westminster* P. 498—500.

O citaţiune identică găsim în prefaţa lui la *Primele Principii* (loc. cit. Paris 1885. Pag. LXXXIII), în notă unde putem citi următoarele:

„In sfârşit partea a şeasa (a principiilor de biologie) des-„voltă idei expuse în mod sumar în *Teoria Poporaţiei (West-„minster Review,* Aprilie 1852)".

Cu mult mai precise sunt următoarele declaraţiuni pe cari le face **Herbert** *Spencer în Principiile de Biologie* (vezi: Principes de Biologie par *Herbert Spencer.* Trad. E. Cazelles. Paris 1878).

La pagina 459 vol. II a ediţiei franceze citate, § 315, în notă, cetim:

„Am mai publicat o schiţare *(aperçu)* a ideilor exprimate „în capitolele următoare, în numărul de Aprilie a *Westminster „Review,* 1852, sub titlul: *A Theory of Population deduced „from the General Law of animal fertility.* Puţin timp după „aceea am făcut o a doua publicaţie cu o prefaţă, prezen-„tând-o ca o schiţă pe care îmi propuneam să o des-volt „mai târziu. Astăzi când o reiau pentru a o complecta", etc...

La pagina 519 al volumului II, § 342, **Herbert** *Spencer* revine asupra lucrărei *sale* din 1852, în următorii termeni:

„Adoptasem de câţi-va ani ideile exprimate în ultimele capi-„tole, când m'am decis, în 1852, ca să prepar o expunere a „lor în *Westminster Review*".

In sfârşit, în acelaşi volum la pag. 594, § 373, **Herbert** *Spencer* citează încă odată lucrarea în chestiune, zicând:

„O mare parte a acestui capitol conservă forma sa originală „şi paragraful care s'a cetit acum e o reproducţie exactă după „*Westminster Review,* din Aprilie 1852, unde erau schiţate „ideile desvoltate în ultimele o sută de pagini".

Faţă cu aceste dovezi, cari rezultă din însăşi declaraţiunile autorului, nu mai poate rămânea nici umbră de indoială. Scrierea pe care savantul profesor de economie politică N. Basilescu, o atribue unui pretins **A.** *Spencer,* care nici *nu există,* este a lui **Herbert** *Spencer,* după cum uşor s'ar fi putut convinge: dacă ar fi cetit scrierile citate, sau dacă şi-ar fi dat măcar osteneala să deschidă numai capitolul din *Principiile de Bio-*

logie, în care **Herbert** *Spencer* îşi expune pe larg părerile sale cu privire la poporaţie.

Dar atunci, se va întreba nedumerit savantul N. Basilescu, care pe baza descoperirei lui **A.** *Spencer*, m'a învinuit pe mine că sunt „lipsit de probitate şi de seriositate", — cum rămâne cu **A.** *Spencer*, din cartea lui Robert von Mohl?

Răspunsul la această întrebare îl poate da ori-cine: **E o simplă eroare de tipar.** În loc de **H.** *Spencer*, zeţarul a pus **A.** *Spencer*. Şi eroarea aceasta era atât de evidentă şi de neînsemnată, încât după ce am controlat spusele autorului, am crezut că nici nu trebue să o relevez.

Nu eu sunt dar acela care mă servesc de izvoare de a doua mână fără de a le controla, ci d. N. Basilescu, profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti. Nu eu sunt lipsit de probitate şi de seriositate, ci d. N. Basilescu, profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti. Nu eu sunt acela care induc în eroare pe cetitor, atribuind scrierile unor autori altora, ci d. N. Basilescu profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti.

La sfârşit însă nu mă pot opri de a constata că cu toată păţania d-sale, şi de astă dată tot a tras un profit. Căci de unde până acuma, cu „modestia" care-l caracterizează, se pierdea nezărit în rândurile celorlalţi Basileşti din ţară, [1]) de acum rămâne la adăpostul confusiunei faţă cu întrebarea ce-şi va putea pune oricine, în cazuri de nedumerire:

Care Basilescu? Cel cu doi Spenceri?

---

1) Cetim in *L'Indépendance Roumaine* din 5 Decembrie 1899:

„Nous sommes informés que Mr. Nicolas I. Basilescu, qui figure „parmi les collaborateurs du nouveau journal *România Jună*, n'est pas „M. Nicolas Basilescu avocat et professeur d'économie politique à l'Uni- „versite de Bucarest".

Şi in numărul din 13 Februarie 1900 al aceluiaşi ziar:

„On nous prie de rappeler que M. Nicolas Basilescu, professeur „d'économie politique à la faculté de droit de Bucarest et avocat, n'a „aucune attache avec le nouveau journal la *România Jună* et que les „articles signés dans celui-ci *N. I. Basilescu* ne sont pas de lui".

Se vede de aici cât necaz avea D-l N. Basilescu ca să nu se confunde cu omonimii săi. Şi se va vedea, din studiul de faţă, ce interes au omonimii D-sale ca să nu se confunde cu D-sa.

II.

Că lucrarea mea nu e făcută după izvoare originale şi că m'am servit de scrierile lui Robert von Mohl fără a indica sorginta.

Aceasta este forma blajină în care D-l N. Basilescu spune lucrurile în raportul său, pentru că *scripta manent*. Dar de viu graiu, ştiind că *verba volant* şi că rămâne în tot-deauna ceva pe urma calomniei, d-sa şopotea prin toate ungherile că aşi fi „plagiat" lucrarea mea, având aerul că e convins că m'a zdrobit sub greutatea unei culpe grave. Se ştie chiar că în graba nerăbdătoare de a mă compromite, savantul Profesor de economie politică a „telefonat" rezultatul descoperirilor sale senzaţionale ministerului cultelor şi Academiei române. Şi nici nota dramatică nu lipsea acestei povestiri, afirmând că eu însu-mi *m'aşi fi îngălbenit* înaintea d-sale, aprigul judecător de instrucţie, în momentul când mi-a dovedit, în faţa victimei mele jefuite, că am comis crima fioroasă de hoţie la drumul mare al ştiinţei.

Toată această naraţiune dramatică, datorită unei imaginaţiuni desordonate şi unui suflet întunecat, se va vedea că nu rezistă celei mai elementare cercetări a lucrurilor. Iar la baza tuturor învinuirilor, se va găsi numai reaua credinţă, ignoranţa sau uşurinţa — după împrejurări — ale d-lui N. Basilescu. profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti.

Căci dacă d-sa ar fi avut convingerea că eu am plagiat lucrarea mea, de un an de zile de când apăruse şi o avea în mână, atât d-sa cât şi toţi acei cari aveau interes să o inlăture, trebuea să se grăbească de a da plagiatul meu la iveală, dar nu să aştepte ultimul moment, când Academia Română era să o judece şi când Senatul Universităţei din Bucureşti era chemat a se rosti asupra cererei mele de a fi numit profesor, pentru a răspândi ştirea de senzaţie că lucrarea mea e *plagiată*.

Dar întreaga această manoperă a fost bine calculată pentru a surprinde spiritele tocmai în momentul critic, aruncând bănuiala plagiatului asupra lucrărei mele şi rămânând ca mai târziu — dar prea târziu pentru mine — să se arate că nu a

fost vorba de un plagiat, ci numai de întrebuinţarea legitimă a unor izvoare, cari s'ar fi dovedit asemenea că fusese citate de mine.

Aşa fiind, cuvântul de „rea credinţă", este de sigur cel mai moderat pe care îl poate cineva întrebuinţa pentru a caracteriza asemene manopere.

Dar luând lucrurile ceva mai de aproape, deşi acuzaţiunea de plagiat nu s'a scris, ci s'a „insinuat", să vedem ce a-şi fi putut eu plagia şi unde trebuia să se facă dovada plagiatului.

Este evident, mai întâiu, că dacă am plagiat ceva, aceasta nu putea să fie decât tocmai partea aceea în care eu afirm că am încercat să spun ceva dela mine.

Şi punctele acestea sunt arătate cu preciziune atât în prefaţa volumului cât şi în text, aşa că de aici trebue să înceapă critica pentru a dovedi lipsa de originalitate a lucrărei mele.

Aceste puncte ar fi, în rezumat, următoarele:

Pe când până acum toţi autorii cari s'au îndeletnicit cu problema poporaţiei, s'au mulţumit a se pronunţa *pentru* sau *contra* teoriei lui Malthus, noi găsim în aceste contraziceri *o problemă ştiinţifică*.

Pentru a o rezolvi, noi nu ne ascundem în dosul unor aprecieri nehotărâte, ci căutăm să analizăm cu deamănuntul mecanismul intim al gândirei lui Malthus.

Din această analiză critică, noi scoatem încheerea că adevărata cauză a confuziunei care domneşte în ştiinţă cu privire la teoria lui Malthus, se datoreşte antagonismului dintre *fondul de idei adevărat*, al acestei teorii, şi *forma greşită*, în care a fost exprimat.

După aceasta, eliminând *forma* greşită şi reţinând *fondul* cel adevărat, noi căutăm să stabilim *formula definitivă a legei poporaţiei*, ca expresiune a puterei sau a cauzei naturale căreea putem atribui înmulţirea fiinţelor umane, în raport cu mijloacele de existenţă.

Cauza aceasta, noi arătăm că nu este alta decât însuşi *principiul vieţei, puterea de viaţă*, cu care sunt înzestrate toate organismele.

Dovedind astfel că *principiul poporaţiei* nu-i alta decât una din formele sub cari se prezintă *principiul vieţei*, noi am re-

cunoscut că el este cauza adevărată a propăşirei speciei umane sau *principiul civilizaţiunei*[1]).

Am verificat apoi temeinicia teoriei noastre arătând cum, în lumina ei, se explică mai bine fenomenul interesant al *mărirei şi decăderei naţiunilor*[2]).

In sfârşit, procedând la formularea *încheerilor practice*, noi le-am scos din cele patru propoziţii principale în cari am desfăcut legea poporaţiei, dându-li astfel evidenţa şi siguranţa unor adevărate axiome.

Aceasta este, în rezumat, conţinutul părţei esenţiale a scrierei mele, care-mi dădea dreptul să afirm — *şi persist a afirma* — că ea se prezinţă ca *un tot organic*, şi ca o lucrare originală nu numai în *forma*, ci şi în *fondul* ei.

Cine voeşte să dovedească, nu că lucrarea mea ar fi un plagiat, ci chiar numai că e lipsită de originalitate, are datoria să arate, în mod precis, cu citaţiunea izvoarelor:

1. Că s'a găsit cineva mai înainte de mine care să considere ca o *problemă ştiinţifică* contrazicerile dovedite asupra teoriei lui Malthus, şi de care eu m'aşi fi servit, sau inspirat.

2. Că altul, căutând să-şi dea seamă despre cauza acestor contraziceri, a aflat-o în *antagonismul dintre fondul de idei adevărat şi forma greşită.*

3. Că *legea poporaţiei*, aşa precum a fost formulată de mine, fusese formulată de alţii mai înainte.

4. Că sistematizarea *încheerilor practice*, scoţându-le din diferitele propoziţii în cari am desfăcut legea poporaţiei, a fost făcută, sau chiar numai indicată de alt-cineva, în loc să fie încheerea logică şi încoronarea întregei noastre concepţiuni teoretice.

Aceste dar sunt punctele precise împrejurul cărora s'ar fi putut naşte discuţiunea asupra *originalităţei* lucrărei mele. Şi ea se poate naşte încă, şi în orice moment; căci în asemene materie nu există prescripţiune.

Dar d-l N. Basilescu, profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti, habar n'are de toate aceste, şi nici nu-şi dă seama că întrucât nu a dovedit ceva în contra acestei

---

1) Despre Poporaţie. Iaşi 1899. Pag. 374.

2) Loc. cit. Pag. 375—426.

părţi a scrierei mele, *originalitatea* ei rămâne neatinsă. Căci aice se găseşte lucrarea mea proprie, partea mea de muncă, şi de sigur cea mai anevoioasă a întregei lucrări şi cea mai interesantă.

Dacă e un plagiat, apoi atunci aici trebue să fie plagiatul meu, căci nu se poate admite că a-şi fi fost în stare să produc eu însu-mi partea cea mai scumpă a lucrării şi să mă fi înjosit ca partea cea mai fără valoare să o fi luat într'ascuns dela alţii; precum nu e firesc ca un casier, care mânueşte zilnic grămezi de aur, să fure cinci bani de pe tejgheaua unei prăvălii.

Partea în care d-l N. Basilescu îşi dă osteneala să insinueze că am plagiat, e partea curat materială, am putea zice *mecanică* a lucrărei, pe care a-şi fi putut-o elimina, fără ca să fi micşorat însemnătatea operei. Am crezut însă că trebue să dau o desvoltare mai mare tocmai acestei părţi a scrierei mele, pentru motivele arătate în *Introducere* 1). Dar e bine înţeles de orice om cu bun simţ că în această *expunere a teoriilor anterioare*, nici nu putea fi vorbă de *originalitatea mea*, ci numai de o reproducere exactă a conţinutului lor, pe cât se putea, după *scrierile originale*. Cât despre *munca* cristalizată în lucrarea mea, mă voiu mărgini să citez numele următorilor *85 de autori* mai principali, de cari m'am servit *în original*, citând paginele, capitolele sau paragrafele lucrărilor lor: *Ad. Smith, Ricardo, J. B. Say, List, Rossi, A. Blanqui, J. Droz, Louis Reybaud, Scialoja, H. C. Carey, J. St. Mill, R. von Mohl, Darwin, Herbert Spencer, Haeckel, Quételet, Guillard, Roscher, H. von Mangoldt, Rümelin, Schäffle. H. Eisenhart, Karl Walcker, E. Dühring, Ad. Wagner, G. Schönberg, Karl Bücher, J. Lehr, J. Conrad, H. Dietzel, Otto Effertz, Karl Theodor Rheinhold, Wilhelm Neurath, Charles S. Devas, Alfred Nossig, Tchernychewsky, Karl Marx, Friedrich Engels, Rodbertus, Kautsky, Georg Adler, Plechanow, B. Malon, Kovalewsky, Baudrillart, Villey, Joseph Garnier, Jourdan, Paul Leroy-Beaulien, Yves Guyot, Paul Beauregard, Charles Gide, Charles Bertheau, Arsène Dumont, G. de Molinari, A. Bordier, Henry George, J. K. Ingram, Cibrario, Luigi Cassa,*

1) Loc. cit. pag. XI.

A. Loria, Fr. S. Nitti, E. de Laveleye, Moreau de Jonnès, Jacques Bertillon, G. von Mayr, Herder, W. Drumann, Buckle, Draper, Gobineau, Schopenhauer, E. von Hartmann, Hellwald, August Böck, Mommsen, Duruy, Július Lippert, Pöhlmann, Konrad Haebler, Georg Hansen, Otto Seeck, Otto Ammon şi alţii, pe cari îi trec cu vederea. Acest bogat material ştiinţific, pe care ori-cine poate să-l controleze şi căruia nu-i lipseşte poate de cât Spencerul d-lui N. Basilescu, îmi dă dreptul să susţin părerea emisă de d-l profesor *I. Bogdan*,— şi pe care o contestă d-l N. Basilescu, — că m'am servit de *scrieri originale.*

Cât pentru ceilalţi câţiva autori, cari nu au de cât o importanţă secundară, ale căror scrieri nu se mai găsesc astăzi, sau nu-mi stăteau mie la dispoziţie, era natural să mă servesc de isvoare, *controlate*, de a doua mână.

Dar cum rămâne cu învinuirea că m'am servit de scrietile lui *Robert von Mohl,* fără a indica sorginta ?

„Nici un cuvânt nu prevesteşte pe cititor, zice „veridicul" „profesor *N. Basilescu,* că d. A. C. Cuza şi-a luat şi d-sa „vre-o călăuză *sigură* care să-l conducă în lucrarea sa... „Astfel la pag. 29, vorbind despre *ştiinţa populaţiei* sau *de-„mografia,* d-sa, voind să definească obiectul acestei ştiinţe „reproduce *liber* după *„Encyclopädie der Statswissenschaften"* „de *Robert von Mohl,* aproape opt pagine, însemnând din „timp în timp între semne citaţiunile *literale,* lăsând însă „libere pe celelalte, de şi ele nu sunt decât tot reproducţiuni „aproape literale".

Dar la pagina 29, rândul 14, zic anume, citând lucrarea lui *Robert von Mohl,* în notă:

„Şi iată care ar fi, după *Robert von Mohl,* faptele cele mai „cunoscute a căror cunoaştere formează obiectul acestei ştiinţii".

Aceeaşi precedare o urmez ori de câte ori reproduc *textual* părerea lui von Mohl; aşa, de pildă, la pagina 34, unde numele lui e citat *de trei ori.* Iar când e vorba de *rezumarea* ideilor lui, *numerele* puse la începutul paragrafelor dela 1 şi până la 6, indică îndeajuns că avem de a face cu vederile aceluiaşi autor, *citat* la începutul acestei părţi. Nici nu poate fi vorba dar de eroare, şi mai puţin încă de intenţiunea mea ca să induc în eroare pe cineva.

Dar d. N. Basilescu, nu se mulţumeşte să insinueze cu perfidie că a-şi fi plagiat lucrarea lui Mohl: *Encyclopädie der Staatswissenchaften.* Cu aceeaşi bună credinţă d sa mă învinueşte că am pus „la o mare contribuţiune" partea din *Geschichte' und Literatur der Staatswissenschaften,* de acelaşi autor.

„De ex., zice d. N. Basilescu, vorbind despre teoria lui „Malthus, d. A. C. Cuza, *ca şi Robert von Mohl,* împarte pe „acei cari s'au ocupat cu teoria acestuia în predecesorii, par„tizani ai lui Malthus, adversari ai teoriei lui Malthus etc. şi „se serveşte, în mare parte, de datele şi apreciaţiunile acestuia, *„fără însă a indica sorginta"*.

De aici ar putea să crează cineva, care ar fi cetit numai raportul d-lui N. Basilescu, că eu mi aşi fi apropriat împărţirea materiei pe care 'o dă Robert von Mohl, fără a indica sorgintea. Dar la *pagina 102,* a cărţei mele, zic anume:

„Şi fiindcă Malthus, dacă nu a fost acel dintâiu care s'a „îndeletnicit mai de aproape cu această problemă, a fost acel „care a discutat-o mai pe larg... de aceea, *urmând exemplul „lui Robert von Mohl,* vom lua teoria lui Malthus ca punctul „central al întregei discuţiuni, împărţind scriitorii cari s'au „ocupat de politica poporaţiei în trei grupe mari: Predecesorii „lui Malthus, Părtinitorii lui Malthus şi Protivnicii lui Malthus".

Vrea să zică, nici aici nu este adevărat că m-aşi fi servit de Mohl, fără a indica sorgintea, după cum pretinde d. N. Basilescu,

Dar d-sa care nu a scris în totul decât două sărăcăcioase broşuri, după notele incoherente luate la cursul profesorului său şi după manualul lui *Schönberg,* şi care nici nu ştie *cum* se lucrează, şi cum *poate* cineva să lucreze, îmi face o adevărată crimă din faptul că nu am citat *în text* scrierile unor autori, cari nu au altă valoare decât că au atins în treacăt teoriile desvoltate de alţii mai târziu, dar pe cari eşti silit să-i aminteşti, cu titlul scrierei lor, pentru a complecta *bibliografia* subiectului. De acest fel ar fi spaniolul *Saavedra Faxardo* (1640), englezul *Sir W. Temple* (1672), germanul *Heinrich Luden* (1811) şi alţi doi trei încă şi mai puţin însemnaţi pentru subiectul nostru. Pe aceştia am putut să-i citez după *Robert von Mohl,* sau după vreun dicţionar de economie politică,

precum e dicţionarul lui *H. Rentsch: Handwörterbuch der Volkswirthschaftslehre* (Leipzig 1870), sau chiar după *Larousse* sau *Meyer*, în lipsa scrierilor lor originale, pe cari nimeni nu le mai are, fără ca să comit o crimă atât de gravă încât să fie în drept cineva să afirme înaintea unui senat universitar şi să *telefoneze* pe la Academii şi Ministere, că lucrarea mea este un *plagiat*, după cum a făcut-o, cu rea credinţă, d. N. Basilescu, profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti.

Naivitatea ştiinţifică a ilustrului profesor — căci îl voiu urmări pas cu pas — apare însă în toată strălucirea ei, în următoarea acuzare ce-mi aduce:

„Tot astfel vorbind de Mirabeau tatăl (pag. 106) d. A. C. „Cuza pretinde că acesta a susţinut că *numărul populaţiei* „*atârnă de cantitatea mijloacelor de existenţă*, idee pe care „a luat-o tot din Robert von Mohl"...

Dar aceasta nu este o *idee* a lui Mohl, ci un *fapt* pe care-l constată acest autor, precum îl poate constata oricine şi pe care eşti chiar *silit* să-l constaţi, vorbind de părerile lui.

„Mirabeau, tatăl zice *Joseph Garnier*[1]), de pildă, în celebrul „şi puţin inteligibilul său *Ami des hommes* ou *Traité de la* „*population* (1755), scrisese mai întâiu că poporaţia era un „izvor de venit. Mai târziu el îşi mărturiseşte eroarea sa şi „recunoaşte că venitul este izvorul poporaţiei zicând: Măsura „mijloacelor de existenţă este măsura poporaţiei. *(La mesure* „*de la subsisance est la mesure de la population)*".

Iată dar că şi Garnier reproduce acelaş *fapt*, pe care şi eu l-am reprodus dealtmintrelea în mod cu totul liber şi pentru care a fi fost culmea pedanteriei ca să citez pe toţi acei cari-l constată şi pe cari-i aveam la îndămână. Observ în acelaş timp că lucrarea lui *Garnier*, fiind publicată în 1857, e anterioară publicărei volumului al treilea a cărţei lui Mohl, în care acesta vorbeşte de Mirabeau, şi care n'a apărut decât în anul 1858. Aşa fiind, după logica filosofului Basilescu, suntem în drept să zicem că *Robert von Mohl* şi-a luat *idea* lui cu privire la Mirabeau dela Joseph Garnier, *fără a indica sorgintea bine înţeles*, căci nu-l citează cu prilejul acesta.

---

1) Du Principe de Population. Ed. II. Paris 1885. Pag. 242. Ed. I. Paris 1857. Pag. 240.

Acelaş răspuns îl voi da criticului meu cu privire la constatarea că *von Justi* numeşte înmulţirea locuitorilor „cultura internă“ *(innere Cultur)*.

Această expresiune este *a lui von Justi*. Ea nu este o *idee* a lui Mohl, ci iarăşi un *fapt*, pe care-l poate constata oricine.

Dar dovada cea mai bună că nu am reprodus pe Robert von Mohl, rezultă din controlarea citaţiunilor mele, cari nu se potrivesc cu citaţiunile lui. Aşa de pildă, iată cum citează Mohl la Pagina 469, lucrarea lui *Faxardo*:

„Idea de un principe hristiano, symb. 66“.

Şi iată cum o citez eu la pag. 106, a volumului meu:

„Empresas politicas, o Idea de un principe politico christiano Monaco 1640“.

Iată cum citează Mohl lucrarea lui *Sir W. Temple*, din *operile* lui:

„Works, Bd. I. S. 162 fg., Bd. II, 2 fg“.

Şi iată cum o citez eu, după *titlul* ei:

„Observations upon the United Provinces of the Netherlands, 1672“.

Aceasta dovedeşte că nu am *copiat* pe Robert von Mohl, după cum insinuează, fără să o spună, d-l N. Basilescu: ci că mi-am adunat materialul de unde am putut, preocupându-mă în primul rând de *exactitatea* informaţiunilor, pe cari nu le-a infirmat încă nimeni până acum.

Dar printre ceilalţi autor pe cari mă învinueşte ilustrul profesor de economie politică că i-aşi fi citat „tot după Robert von Mohl, fără însă a indica sorgintea acestor citaţiuni“, mai este *Pellegrino Rossi* şi *Scialoja*.

Şi aice avem de a face cu o neglijenţă neiertată unui profesor universitar, şi cu o rea credinţă nepermisă unui critic serios. Căci oricine poate să vadă la *Pagina 128* a volumului meu, că aceşti autori sunt citaţi cu arătarea precisă a ediţiunei şi a paginei scrierilor lor. Şi anume:

Intrucât se atinge de *Pellegrino Rossi*, citez: *Cours d'économie politique. Bruxelles 1852. Vol. I. Pag 193;* întru cât priveşte pe economistul italian *Scialoja*, citez: *Les Principes de l'économie sociale. Trad. H. Devillers. Paris 1844. Pag. 186.*

Dar aici situaţiunea savantului Profesor de economie politică N. Basilescu devine încă şi mai critică, faţă cu dovada

ce voi face iarăşi că *este peste putinţă* ca să fi făcut aceste citaţiuni după *Robert von Mohl;*

Şi iată dovada:

1°) Intru cât se atinge de **Scialoja, Robert von Mohl nu-l citează de loc** şi nici nu-i trece măcar numele în voluminosul *„Literatur-Register* şi *Sach-Register* de la sfârşitul cărţei lui (Vol. III. Pag. 733—851).

2°) Intrucât priveşte pe *Rossi, Robert von Mohl* se referă, nu la ediţiunea de care m'am servit eu în tot cursul lucrărei: *Bruxelles 1852 vol. I.*, ci la ediţiunea din *Paris 1840 vol. II.* Iată şi citaţiunea complectă aşa precum se găseşte în scrierea lui Mohl Pag. 487 în notă:

Rossi, P. „Cours d'économie politique I—IV. Par., 1840. „Bd. S. 328—419".

Intreb pe d. N. Basilescu, profesor de economie politică de la Universitatea din Bucureşti, să-mi răspundă:

Cum am putut cita, după *Robert von Mohl*, pe un autor pe care acesta *nu-l citează de loc*, şi pe altul pe care Mohl îl citează *după o altă ediţie?*

După aceste toate, cred că am răspuns în de-ajuns şi la învinuirea ce mi s'a adus că m'aşi fi servit de scrierile lui Robert von Mohl, fără de a indica sorgintea.

Şi pentru moralitatea lucrului, fiind-că d. N. Basilescu se arată că e foarte tare în Robert von Mohl, il rog să ni spună, *la care pagină* a lucrărei: *Die Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften*. Vol. III. Erlangen 1858, în partea privitoare la poporaţie *(Geschichte und Literatur der Bovölkerungslehre*. Pag. 411—517) Robert von Mohl *îl citează pe Scialoja?*

Eu cred că d. N. Basilescu, profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti, ni va răspunde la această întrebare şi va arăta pagina cu *Scialoja*, tot în ziua în care se va hotărî să-şi scoată *A. Spencerul* la iveală.

III.

Că datele statistice de cari m'am servit nu curg din sorginte originală şi că mai toate sunt învechite.

Din toate învinuirile ce-mi aduce d-l N. Basilescu rezultă aceeaşi tendinţă răutăcioasă de a voi cu ori-ce preţ să com-

promită lucrarea mea în faţa Senatului universitar, şi aceeaşi neputinţă copilărească când e vorba de alegerea mijloacelor cu cari se trudeşte să lovească în mine.

Mă acuză învăţatul profesor de economie politică, că datele statistice de cari m'am servit nu curg din sorginte originală?

Dacă e vorba de date statistice luate din lucrările acelora cari le-au adunat, atunci sunt în drept să zic că lucrarea mea se sprijină în cea mai mare parte pe date statistice provenind din sorginte originală. De acest fel sunt datele împrumutate dela cunoscutul statistician *G. von. Mayr*, şi dela nu mai puţin cunoscuţii *A. von Fircks*, membru distins al biuroului statistic din Berlin, dela *Moreau de Jonnès, G. Rūmelin, Jacques Bertillon*, şi, întrucât se atinge de ţara noastră, din *Rapoartele* oficiale precum şi din lucrări ca scrierile d-lui *N. A. Alesandrini*, lucrate de-a dreptul după datele oficiale.

Dacă ilustrul profesor inţelege însă prin date statistice din sorginte originală numai acele date pe cari le-aşi fi adunat cumva eu însumi, cercetând de o pildă registrele de morţi şi de născuţi, atunci să-mi dea voe să-i spun că nu-şi dă sama de modul cum se poate lucra şi că nesocoteşte şi de astă-dată unul din principiile cele mai importante ale ştiinţei pe care o predă, şi anume: *principiul diviziunei muncei.* Am zis: *şi de astă-dată*, pentru că d-sa l'a nesocotit şi atunci când dela înălţimea catedrei, în lecţiunea de deschidere a cursului său de economie politică de la Universitatea din Iaşi, a servit următoarea mostră de erudiţiune elevilor săi:

„Ast-fel, zicea cu emfază d-l Nicolae Basilescu[1]), pentru „a nu vorbi decât de principiul *Diviziunei muncei:* a trebuit „omenirei secole pentru a observa un fenomen atât de evi„dent: că în societăţile ceva mai înaintate in cultură, oamenii „îşi împart ocupaţiunile".

„Şi cu toate acestea, *abia la finele secolului trecut, Adam* „*Smith*, **cel d'întâiu** *relevează acest fenomen social*, atât de „străvechiu şi atât de general".

Dar e cunoscut de toţi acei cari s'au îndeletnicit câtuşi de

---

1) Introducţiune la Economia politică. Lecţiune de deschidere a cursului de economie politică dela facultatea de Drept din Iaşi. (28 şi 29 Octombrie 1893). Bucureşti 1893. Pag. 16.

puţin cu subiectul că, cu mult înainte de adam Smith [1]), legea diviziunei muncei a fost formulată cu cea mai mare precisiune [2]), de *Platon*, în dialogul său asupra *Republicei*, de *Xenophon* şi de *Aristoteles;* şi printre cei moderni, de sfântul *Toma de Aquino*, de *Luther*, de *William Petty* în anul 1686, şi încă „în proporţii cu mult mai mărețe decât Adam Smith“, după cum afirmă Karl Marx) [3]), de *Mandeville* în cunoscuta lui fabulă a albinelor (1723), de *Berkeley*, *Harris*, *J. J. Rousseau*, *Turgot*, *Diderot*, de *Beccaria* (1771) [4]) şi de *J. Tucker* (1774), predecesorii imediaţi ai lui Adam Smith.

Când vine să spună elevilor săi că *„abia la finele secolului trecut, Adam Smith, cel d'intâiu, relevează acest fenomen social“*, ilustrul profesor de economie politică ni dă o dovadă mai mult despre cunoştinţele ce posedă şi despre seriositatea afirmaţiunilor sale.

Dar după cum am zis, d-l N. Basilescu nu se mulţumeşte să ignoreze dezvoltarea istorică a principiului *diviziunei muncei* — şi atât ar fi fost de ajuns pentru un profesor de economie politică la universitate — d-sa nesocoteşte şi *aplicarea* lui în ştiinţă şi ni dă încă odată dovada că nu cunoaşte condiţiile însăşi ale ori-cărei lucrări ştiinţifice. Căci ori-cine este obicinuit cu asemene lucrări, va înţelege că, pentru a sprijini teoriile mele — „pretinsele“ mele teorii, după cum se exprimă graţiosul Basilescu — eu nu numai că aveam *dreptul* de a mă întemeea pe datele statistice publicate de alţii, dar că eram chiar *obligat* de a o face, servindu-mă de lucrările *specialiştilor* în materie, ale statisticianilor de meserie, singurii autorizaţi, mai la urmă, de a culege datele statistice şi de a le clasa. Căci şi statistica este o disciplină de sine stătătoare, pentru care se cer însuşiri speciale şi o îndeletnicire exclusivă cu cercetările ei. Şi ar fi ca să nu ţinem samă de

1) *Wilhelm Roscher:* Grundlagen der Nationalökonomie. Ed. XIX. Stuttgart 1888. Pag. 130.

2) *A. Espinas:* Histoire des Doctrines économiques. Paris. Pag. 28.

3) Zur Kritik der politischen Oekonomie. Stuttgart 1897. Pag. 33.

4) *A. Espinas:* Loc. cit. Pag. 243.

„ *Louis Cibrario:* Économie politique du Moyen Age Trad. Barneaud. Paris 1859. Vol. I. Pag. XXXI.

4) *Karl Marx:* Das Kapital. Ed. IV. Hamburg 1890. Vol. I. Pag. 330. *Nota.*

acel principiu atât de fertil al *împărţirei muncei*, pe care-l ignorează d-l N Basilescu, dacă ne am îndeletnici fiecare cu toate ramurile de cunoştinţi, cari trebue să contribue la dobând'rea unor rezultate ştiinţifice.

Despre *originalitatea* astfel înţeleasă a datelor mele statistice, nici nu putea fi dar vorba măcar, din momentul ce nu era în intenţiunea mea de a face o lucrare de statistică, ci o lucrare de pură *teorie economică*.

Dar d-l N. Basilescu mai pretinde că datele mele statistice sunt şi *învechite*.

Mai întâiu, s'ar putea naşte iarăşi întrebarea: ce înţelege d-sa prin date statistice *învechite?* Căci se poate ca asupra unor fenomene sociale oare-cari să existe date statistice *mai nouă*, cari să constate fapte recente, dar ca acele cari constată fapte mai de demult, să se învechească, *dacă sunt exacte*, aceasta e desigur vre-o nouă descoperire a ingeniosului Basilescu. Şi vom lua un singur exemplu pentru a-l clarifica în treacăt.

Pentru a dovedi că fecunditatea căsătoriilor nu variează în mod simţitor în cursul unui secol, în aceeaşi ţară, dacă cuprindem periode de timp destul de mari pentru a elimina cauzele accidentale datorite unor ani mai mult sau mai puţin fericiţi, *A. Quételet* [1]) se serveşte de datele statistice relative la Prusia, pe cari le găseşte în cartea lui Süssmilch, începând cu anul 1693. După d-l N. Basilescu, probabil că şi Quételet, care scria în anul 1835, s'a servit de date *învechite*, pentru singurul motiv că se raportează la fapte petrecute în anul 1693.

Dar admiţând că *datele* statistice se pot *învechi*, eu susţin că datele de cari eu m'am servit în lucrarea mea nu numai că nu sunt învechite, ci că sunt din contra *cele mai nouă*, pe cari mi le puteam procura.

Cea mai mare parte a materialului statistic de care eu m'am servit, îi datoresc, în adevăr, lucrărei cunoscutului statistician *Dr. Georg von Mayr* [2]) apărută în anii 1895 şi 1897, precum şi scrierei mai nouă a lui *von Fircks* [3]), pentru motivele pe cari le arăt în lucrarea mea:

---

1) Essai de physique sociale. Paris 1835. Vol. I. Pag. 92.
2) Statistik und Gesellschaftslehre. Freiburg. B. 1895 şi 1897.
3) Bevölkerungslehre und Bevölkerungspolitik. Leipzig 1898.

„Cele mai multe date statistice din lucrarea de față, sunt „luate din scrierea mai sus citată a lui *Arthur Freiherr von* „*Fircks*, care e mai bine informat în această privință, fiind „unul din membrii cei mai eminenți ai biuroului statistic din „Berlin“ [1]).

Cât pentru datele statistice privitoare la țara noastră, ele sunt luate din lucrările cunoscute ale d-lui *A. N. Alesandrini* și mai cu samă din ultima sa scriere în două volume [2]), din cari cel de pe urmă apărut în anul 1898; din alte câteva scrieri mai recente și mai ales din publicațiunile oficiale ale serviciului sanitar al Regatului pe anii 1892, 1893, 1894, 1895, 1896 și 1897, adică *acele de pe urmă* pe cari mi le puteam procura, căci *Raportul* serviciului sanitar pe anii 1896 și 1897, a apărut în anul 1899, odată cu volumul meu.

Și această învinuire ce-mi aduce d-l N. Basilescu, că datele mele statistice sunt învechite și că nu curg din sorginte originală, își are dar aceeași sorginte impură: pe de o parte *reutatea*, care-l face să voiască a mă compromite cu orice preț, și pe de altă parte, *ignoranța* desăvârșită a celor mai elementare principii în materie. Voește omul să mă nimicească și în necunoștința absolută a lucrurilor, se nimicește pe sine.

Și, fiindcă în graba cea mare de a nu mă lăsa să traiesc, D-sa s'a amestecat într'o daraveră cam grea, mai înainte de a socoti urmările ei, să mediteze acum asupra textului înțeleptelor cuvinte ale lui *Ioan Teodorovici*, „românescul paroh „în Peșta și a preacinstitului eparhialnic Konsistorium din Buda, „Assessor“, care zice:

„Precum se întâmplă celui ce prin iute fugire preste gard „sare, și în cea lui mai înainte necunoscută groapă cade: așa „se întâmplă și omului, carele îndata în vre un lucru se „meastecă, mai înainte până ce nu au socotit urmările aceluia [3])“.

Dacă neastâmpăratul Basilescu nu s'ar fi încumetat să sară peste gardul, prea înalt pentru D-sa, al scrierei mele

1) Despre Poporație. Iași 1899. Pag. 51. *Nota.*

2) Statistica Românici dela Unirea Principatelor până in prezent. Lucrată după date oficiale. Iași 1895—1898.

3) Moralnice Sentinții sau folositoare Pilde. Traduse. Buda 1813. Pag. 11.

Despre Poporaţie, nu ar fi căzut în cea lui mai înainte necunoscută groapă a studiului de faţă, însângerându-şi reputaţia sa ştiinţifică, tocmai la partea ei cea mai delicată.

IV.

Că persist a mă cristaliza într'o metodă de cercetare condamnată astăzi de toate spiritele culte şi iubitoare de adevăr şi de progres în ştiinţa economică.

Cu o vădita pretenţie de om savant şi cu o solemnitate de limbagiu la înălţimea acestei pretenţii, D-l N. Basilescu reproduce, în felul sau, se înţelege, explicaţiunea cunoscuta că în faţa politicei absolutiste a secolului al XVII şi XVIII, pentru a emancipa pe individ, filosofii *au imaginat* (sic) teoria unui drept natural.

Că Phisiocraţii au afirmat existenţa unei *ordine economice naturale*, guvernată de *legi naturale.*

Că scoala economică clasică a continuat în această privinţa aceeaşi direcţiune greşită, afirmând că lumea este guvernată de *legi naturale, eterne şi imutabile.*

Că sub infiuenta acestor idei economia politică a devenit un fel de *cabalistică* şi economiştii un fel de *alchimişti.*

Că din fericire *economiştii germani* s'au coborât în lumea reală, au cercetat faptele, au scrutat instituţiunile civile şi politice, şi *din fapte pozitive* au căutat să deducă nu nişte legi eterne şi imutabile, ci pur şi simplu principiile cari guvernă *azi* raporturile economice şi sociale între oameni, *principii şi raporturi etern schimbătoare.*

Concluzia întregului acestui aparat de eruditiune, este că eu *ignorez* progresele realizate de ştiinţa modernă; că din această cauză eu nu sunt decât un *cabalist-alchimist,* care caut să explic fenomenele economice cu formule aprioristice; însfârşit, că cercetarea teoriei lui Malthus, e o problema oţioasă pentru economia politică *de azi.*

E sub-înţeles fireşte că singurul economist *modern* din ţară, care e în curent cu progresele cele mai de pe urmă ale ştiinţei şi ale cărui scrieri nu sunt *oţioase*, e Nicolae Basilescu, profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti.

Din câte ni le înşiră însă ilustrul profesor pentru a-şi clădi un postament dela inălţimea căruia să se arate lumei în toată splendoarea lui de om al ştiinţei, pare că se pot alege următoarele dou afirmaţiuni categorice:

1) Că în economia politică nu există *legi naturale*, cari stăpânesc relaţiunile dintre oameni şi a oamenilor, faţă cu lucrurile.

2) Că singura metodă de cercetare admisibilă este aşa numita *metodă istorică*, iar economistul *modern*, adică *adevăratul* economist, după concepţiunea basilesciană, este numai acel care aparţine *şcoalei istorice* şi a cărui unică misiune ar fi, cum zice Roscher, pur şi simplu să descrie:

„Mai întâiu: *natura economică şi trebuinţele poporului.*

„In al doilea rând: *legile şi instituţiunile destinate să sa-„tisfacă aceste trebuinţi.*

„Insfârşit: *succesul mai mare sau mai mic pe care ele „i'au avut*".

Aceste sunt cele trei puncte principale ale criticei ce-mi adresează d-l N. Basilescu şi putem zice chiar că în ele se rezumă *întreaga înţelepciune economică* a ilustrului savant. De când există, în adevăr, d-sa nu a fost în stare să iasă din cercul mărgenit al controversei relative la *legile naturale* şi al ereziilor înguste cu privire la menirea economiei politice, pe care o confundă cu concepţiunea aşa numitei *şcoale istorice*, a istorismului vulgar [1]). Atât în lecţiunea de deschidere a cursului său. cât şi într'o broşurică publicată mai târziu [2]), aceasta este tema favorită a variaţiunilor sale economice: *legile naturale*, în contra cărora se răsboeşte cu argumente de împrumut şi *noua şcoală germană*, cum o numeşte, a carei reprezentant, se crede, în România.

Ba mai mult de cât atât. pentru ca să se adeverească încă odată adagiul cunoscut: *Wie die Alten sungen, so zwitschern die Jungen* — acum în urmă, unul din elevii săi — căci are şi elevi, din nenorocire — a luat ca temă pentru teza de licenţă [3]), acelaşi subiect, cu care se îndeletniceşte dela ince-

---

1) Introducţiune la Economia politică. Lecţiune de deschidere a Cursului de Economie politică la facultatea de drept din Iaşi. Bucureşti 1893.

2) Economia politică clasică şi noua şcoală germană. Bucureşti 1895.

3) *G. C. Ioan:* Şcoala istorică in Economia politică. Teză pentru Licenţă imprimată cu spesele Fundaţiunei Carol I. Bucureşti 1900.

putul carierei sale eminentul profesor. Aşa că ne găsim în faţa unui morb înveterat şi molipsitor, pe care i-am putea numi în onoarea pacientului, — *historismus vulgaris Basilesci,* — şi de care vom căuta să-l lecuim pentru totdeauna, ca să nu se mai contamineze şi alţii dela dânsul.

Şi încep chiar acum îndată tratamentul cuvenit unui asemene pacient de distincţiune.

Intrucât se atinge, mai întâiu de învinuirea ce-mi face ca aşi persista a crede în existenţa unor *legi naturale* în economia politică, cristalizându-mă într'o concepţiune condamnată astăzi de *toate spiritele culte şi iubitoare de adevăr,* îi voiu răspunde că lucrurile nu sunt tocmai atât de simple, precum i se par d-sale, în lipsa unor cunoştinţi mai precise. Şi dacă sunt greşit, se va vedea că pot să mă mângâiu că eroarea mea eu o împărtăşesc cu o mulţime de spirite cel puţin tot atât de culte şi tot atât de iubitoare de adevăr, ca şi d-l N. Basilescu profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti.

„Economia politică, zice *Paul Beauregard* [1]), profesor de „economie politică la facultatea de drept din Paris, este în „acelaşi timp o ştiinţă şi artă: o ştiinţă pentru că obser„vaţiunea permite de a descoperi şi de a formula *legile na„turale,* cari stăpânesc fenomenele economice, o artă, pentru „că din cunoştinţa acestor legi, rezultă pentru oameni învă„ţăminte preţioase".

Iată dar, că colegul d-lui N. Basilescu, dela facultatea de drept din Paris, crede ca şi noi în existenţa unor *legi naturale,* aşa că nu poate fi clasat cu nici un chip printre spiritele culte şi iubitoare de adevăr alături de d-sa.

„*Economia politică* sau *economica* zice *Joseph Garnier* [2]), membru al institutului, se poate defini astfel:

„Ştiinţa *legilor naturale* şi generale ale muncei sau ale „industriei umane".

Şi acesta se cristalizează în concepţiuni greşite, fără îndoială, şi nu ţine seamă de progresele ştiinţei.

„Există legi economice, se întreabă *Joseph Rambaud* [3]),

---

1) Éléments d'Économie politique. Paris. Pag. 336.
2) Traité d'Économie politique. Ed IX. Paris, 1889 Pag. 3.
3) Éléments d'Économie politique. Ed. II. Paris 1896. Pag. 4.

„profesor de economie politică la facultatea catolică de drept „din Lyon? Dacă da, poate să existe o ştiinţă a acestor „legi; dacă nu, economia politică nu poate să fie o ştiinţă. „Afirmaţiunea noastră că ea este o ştiinţă, este dar identică „cu afirmaţiunea astă-laltă: „Există legi economice“.

Pentru a-şi satisface trebuinţele, zice *Rambaud*[1]), omul utilizează: 1) puterile fizice pe cari le găseşte în sine însuşi şi în lumea exterioară; 2) puterile intelectuale şi morale ce le posedă. Legile economice nu sunt alta decât ordinea şi regulele după cari aceste puteri lucrează împreună la satisfacerea trebuinţelor vieţei umane.

Iată dar încă un autor, incult desigur, care persistă a crede în existenţa unor *legi naturale*, permanente, după cum zice el, pentru că atât legile naturei fizice, externe, cât şi legile naturei interne a omului sunt permanente.

De aceeaşi părere este şi *Paul Leroy-Beaulieu*, cunoscutul profesor de economie politică dela *Collège de France*, care crede în existenţa legilor naturale, fără de cari ştiinţa nici nu ar fi cu putinţă:

„Dacă există, în adevăr, *legi naturale* în economia politică „precum întreaga experienţă, întreaga istorie o dovedesc, re„zultă că această ştiinţă trebue să comporte într'o oare„care măsură darul previziunei“ [2]).

Şi aiurea, acelaş autor voind să arate deosebirea dintre legile pe cari le edictează legiuitorul şi legile economice propriu zise, se exprimă astfel;

„Economia nu-i de loc o teorie a actelor legiuitorului, nici „o rutină administrativă, zice *Paul Leroy-Beaulieu* [3]); ea a „fost multă vreme, ea este încă adeseori o protestare în „contra abaterilor şi a erorilor legislatorului.

„Să luăm câteva exemple pentru a dovedi într'un mod „irefutabil existenţa *legilor naturale* în economia politică.“

Şi ilustrul membru al Institutului Franţei, citează câteva exemple pare că făcute anume pentru a dovedi cu prisosinţă

1) Loc. cit. Pag. 5.

2) Traité théorique et pratique d'économie politique. Ed. II. Paris 1895. Vol. I. Pag. 23.

3) Loc. cit. Vol. I. Pag. 20

cât de indărăt a rămas *el* cu progresele ştiinţei, de care se ţine grapă D-l N. Basilescu, cunoscutul savant din Bucureşti.

„Economia politică, zice *E. Levasseur* [1]), profesor la „*Collège de France* şi la Conservatorul de arte şi meserii, „este ştiinţa morală care are ca obiect studiul *legilor naturale* „după cari, în starea socială, omul produce, împarte, pres-„chimbă şi consumă avuţia“...

„Omul cunoscând *legile naturale* cari stăpânesc faptele „şi raporturile economice, înţelege mai bine mecanismul vie-„ţei sociale, etc.“

Şi acesta e dar un spirit pierdut pentru ştiinţa a cărei minunată podoabă este economistul nostru N. Basilescu.

„Economia politică, zice *Edmond Villey* [2]), profesor de „economie politică la facultatea de drept din Caen, este „studiul *legilor naturale*, cari stăpânesc toate fenomenele „relativ la avuţie.....

„Dacă există *legi naturale*, cari stăpânesc această categorie „de fenomene, e loc pentru o ştiinţă; dacă nu există legi „naturale, ea nu-i de cât o artă.“

Şi acest coleg al D-lui N. Basilescu, a căzut dar în pacatul de care mă învinueşte pe mine cu atâta severitate că a-şi admite existenţa legilor maturale.

„Dacă am fi siliţi să renunţăm, zice *Charles Gide* [3]), pro-„fesor de economie politică la facultatea de drept din Mont-„pellier, de a descoperi, sub manifestaţiunile schimbătoare „ale fenomenelor, raporturiie permanente şi *legile generale*, „ar trebui să renunţăm în mod definitiv la constituirea eco-„nomiei politice ca ştiinţă.“

Vrea să zică, după părerea cunoscutului profesor de la Montpellier, nu numai că în economia politică există *legi naturale*, generale, dar fără dânsele nici nu ar putea să existe o *ştiinţă* a economiei politice, după cum am văzut că o sus-ţine *Edmond Villey*, alături cu *Joseph Rambaud*.

In acelaş sens se pronunţă un alt autor cunoscut, care tratează chestiunea aceasta mai pe larg:

---

1) Précis d'économie politique. Ediţia nouă. Paris 1898. Pag. 2 şi 3.
2) Traité élémentaire d'économie politique. Paris 1885. Pag. 1.
3) Principes d'Économie politique. Ed. VI. Paris. 1898. Pag. 19.

„Legile economice, zice *Maurice Block* [1]), membru al „Institutului, ni arată modul de acţiune al acestor puteri „(puterile fizice şi morale cari înrâuresc actele economice ale „oamenilor) şi limitele lor....

„Fără aceste legi, nu mai există ştiinţă economică; nu „mai rămân decât regule luate din apreciaţiunile individuale, „pe cari fiecari le formulează după părerea lui, cari sunt „lipsite de orice caracter ştiinţific şi nu sunt de nici o sigu-„ranţă în practică......

„Legile economice sunt *naturale*, pentru că ele sunt rezul-„tatul naturei umane. Acest motiv este de ordine fizica (me-„canică); dar iată unul de ordine morală: oare cari legi „economice par întemeiate, sau adevărate, pentru că ar fi „peste putinţă ca să concepem contrarul lor."

Dar să nu se creadă că numai autorii moderni din Franţa aparţinând poate unei anumite şcoale, se întemeează pe existenţa *legilor naturale*, pentru a clădi o ştiinţă a economiei politice. Aceeaş convingere e împărtăşită de cei mai eminenţi autori de pretutindeni.

In Anglia, *J. E. Cairnes* [2]), „nu se îndoeşte un singur „moment de existenţa legilor economice; şi el nu se măr-„gineşte a le afirma, ci studiază natura şi importanţa lor „(portée.)" [3]).

Un alt autor cunoscut pe care-l citează Maurice Block [4]), e încă şi mai explicit în această privinţă:

„Pe baza analizei concepţiunilor sale fundamentale şi spri-„jinindu-se pe principiile pe cari le-am expus, zice *J. N.* „*Keynes* [5]), economica abstractă e în stare de a deduce con-„secinţi negative sau formale cari au caracterul universalităţei „*(a legilor generale).* Aşa ar fi de pildă următoarele: Urcarea „generală a valorilor este imposibilă (din cauza relativităţei „lor); dacă două feluri de bunuri (economice) au acelaş grad

---

1) Les progrès dela Science économique depuis Adam Smith. Ed. II Paris 1897 Vol. I. Pag. 278.

2) The character and logical method of political Economy. Ed. London 1875.

3) *Maurice Block:* Loc. cit. Vol. I. Pag. 302.

4) Loc. cit. Vol. I. Pag. 305.

5) The scope and method of Political Economy. London 1891.

„de utilitate, acel care e mai rar va fi cel mai scump; din „diferitele moduri de producere susceptibile de a obţine un „oare care rezultat, acel care-l va dobândi cu mai puţină „cheltuială va întrece pe celelalte. Inlesnirile transportului tind „a nivela preţurile din diferitele localităţi, pe când uşurinţa „conservărei tinde a le egaliza la epoci diferite“...

Iată dar că un distins economist modern nu se mulţumeşte să admită existenţa legilor economice, *naturale*, ci formulează chiar unele dintrîns-le.

„Economia politică, zice economistul American *Amasa Wal-„ker* [1]), este ştiinţa avuţiilor; ea se însărcinează ca să expună „*legile* cari stăpânesc producţiunea şi consumaţiunea avu-„ţiilor“ [2]).

Incă unul care sporeşte numărul acelor cari nu aparţin spiritelor culte şi iubitoare de adevăr, după formula profesorului Basilescu.

In Germania, dacă lăsăm la o parte pe părtinitorii *şcoalei istorice* extreme, a *istorismului exagerat*, vedem că autorii cei mai însemnaţi recunosc existenţa *legilor naturale* în economia politică.

„Grupa ştiinţelor sociale, zice *G. Rümelin* [3]), cunoscutul „Profesor din Tübingen, este, după cum se ştie, încă cu „totul tânără şi neisprăvită... Una din trânsele cu toate aceste „a întrecut surorile ei; ea este recunoscută de toţi ca legi-„timă. Ea posedă un fond de principii sigure, cari nu pot să „fie puse la îndoială de cel d'intâiu venit. Ea nu se mulţu-„meşte numai cu teorii, ci afirmă *legi* şi poate chiar de pe „acum să se servească într'un mod larg de deducţie.

„Da, economia politică îmi pare că e cu totul în dreptul „ei când dă numele de *legi* teoremelor sale asupra raportului „dintre preţuri şi salarii, asupra concurenţei, asupra circula-„ţiunei monetare; căci ele răspund în totul cerinţei noastre; „ele ni arată formele constante ale efectului colectiv al unor „*puteri psihice;* ele decurg însfârşit, printr'o deducţie sigură, „dintr'un număr foarte restrâns de premise“.

---

1) The science of wealth. Boston 1869.

2) *Maurice Block:* Loc. cit. Vol. I. Pag. 306.

3) Problémes d'Économie politique et de Statistique. (La notion d'une loi sociale) Trad. *Ar. de Riedmatten.* Paris 1896. Pag. 11.

După aceste afirmări atât de categorice ale unui ilustru economist, afirmări cari desigur că nu pot să fie puse la îndoială „de cel d'intâiu venit“, iată în ce mod se exprimă un alt om de ştiinţă cunoscut, cu privire la acei cari cred că menirea economiei politice ar fi numai să înşire şi să *descrie* faptele, după cum şi-o închipue şi ilustrul Basilescu:

„O ştiinţă vie (eine lebendige Wissenschaft), zice *E. Dühring* [1]), nu are numai să grupeze şi să explice faptele pre„zentului şi ale trecutului, ci să pătrundă în aşa mod în me„canismul *legilor* cari stăpânesc legătura cauzală a fenome„nelor *(ursächlich gesetzmässigen Zusammenhang)*, în cât să „poată stabili ceva din necesităţile viitorului, şi să-şi dea pă„rerea asupra posibilităţilor (Möglichkeiten) interesante... „Simpla descriere aparţine, chiar atunci când e bine făcută, „unei trepte preliminare (Vorstufe) mai de jos a ştiinţei. *Ca„ricaturile istorismului,* fiind contrare ori cărei ştiinţi adevă„rate, fireşte că nu e vorba de dânsele. Istorismul adevărat „(die echte Geschichtlichkeit) însă, care se osteneşte să în„ţeleagă legătura raţională dintre fapte, asemene nu se poate „mulţumi cu simpla înşirare a unor forme ca robia, iobagia „şi salariatul. Ea reclamă cercetarea *legilor* lăuntrice ale dez„voltărei...

„Aplicarea *legilor naturale* ale economiei naţionale (volks„wirthschaftlichen *Naturgesetze)*, în cadrul trecutelor şi pre„zentelor forme de organizare (Grundeinrichtungen) politice „sociale, este o problemă specială, pe lângă care deducerea „printr'o analiză raţională precisă a consecinţelor din acele „legi în condiţiuni cu totul diferite, nu numai că îşi are locul „ei, dar contribue în mod hotărâtor la emanciparea cugetarei „libere asupra trecutului şi a prezentului... In modul acesta, „se formează o politică evoluţionistă, a cărei ramură economică „nu numai că se împacă cu recunoaşterea *legilor naturale* „ale economiei politice, dar care fără dânsele chiar nici nu „e cu putinţă în formă raţională“.

Şi acest cugetător dar, nu fără oarecari merite, nu numai că recunoaşte existenţa legilor naturale, dar afirmă chiar că o

1) Cursus der Nationalzund Socialökonomie. Ed. III. Leipzig 1892. Pag. 6.

politică economică în formă raţională nici nu e cu putinţă fără dânsele. Şi noi ştim ce importanţă are această afirmare pentru *Dühring*, care susţine că ştiinţa nu trebue să se mărginească numai la *cunoaşterea pasivă* a trecutului, prezentului, sau a viitorului [1]).

Mai curios i se va părea desigur d-lui N. Basilescu, învăţatului campion al şcoalei istorice pe pământul României, că chiar fondatorii *şcoalei istorice germane*, recunosc existenţa unor legi naturale în economia politică. Şi ne vom mărgini să cităm numai pe *Wilhelm Roscher* şi pe *Karl Knies*, cu cari îi place din când în când să facă paradă de erudiţie, cu toate că *nu i-a cetit*, după cum vom dovedi mai departe.

„Cine consideră economia politică ca o ştiinţă, zice *Karl* „*Knies* [2]), nu se va îndoi nici un moment, că într'însa e „vorba de *legi* ale fenomenelor. Ştiinţa se deosebeşte prin „aceea de simpla cunoştinţă, că aceasta constă în cunoaşterea „unor fapte şi fenomene, pe când ştiinţa mijloceşte recu„noaşterea legăturei cauzale dintre aceste fenomene şi cauzele „cari le-au produs, urmărind stabilirea *legilor* cari stăpânesc „fenomenele în domeniul cercetărilor ei“.

După ce analizează cu deamănuntul noţiunea *legei naturale* şi după o serie de evoluţiuni subtile, fatale punctului de vedere din care consideră subiectul, cugetarea lui *Karl Knies* ajunge a se opri asupra concluziei [3]) că deşi fenomenele economice nu se prezintă cu aceeaşi constanţă, pe care o întâlnim la fenomenele reale, materiale, din cauza elementului personal, care contribue la determinarea lor, totuşi nu trebue să trecem cu vederea că în toată viaţa şi activitatea umană e ceva etern şi deopotrivă (*etwas Ewiges und Gleiches*), pentru că nici un om nu ar putea să aparţină speciei, dacă nu ar fi legat, tocmai prin această parte comună, cu totalitatea celorlalţi oameni şi că acest ceva etern şi deopotrivă trebue să se poată cunoaşte şi în activitatea lui economică.

Atât ar fi de ajuns, credem noi, pentru formularea unor

---

1) Loc. cit. Pag. 7.

2) Die Politische Oekonomie vom Geschichtlicheu Standpuncte. Neue Auflage. Brauschweig 1883. Pag. 349.

3) Loc. cit. Pag. 478.

legi economice naturale, ca expresiune a acțiunei aceloraşi, *puteri,* producând, în împrejurări deopotrivă, aceleaşi efecte.

Dar nici *Roscher* nu se poate opri de a recunoaşte existența *legilor naturale* în economia politică, după cum rezultă din următoarele aprecieri:

„Instituțiuni cari sunt în vigoare timp de veacuri şi la po-„poare diferite, prezintă întotdeauna în favoarea lor presum-„țiunea puternică că nu sunt contrare *legilor naturale,* sau „cu alte cuvinte adevăratelor trebuinți [1]).

Acum mai în urmă, chiar în *Sistemul* său de economie politică, acelaşi autor admite existența *legilor naturale,* ale economiei politice, insistând chiar asupra expresiunei *lege naturală:*

„Când B. Hildebrand, zice *Roscher* [2]), nu admite expresi-„unea *lege naturală,* pentru acțiunile economice ale omului, „pentru că ar contrazice libertatea umană şi însuşirea de a „progresa a omenirei, eu nu pot să consimt la aceasta. Eu „vorbesc pretutindeni de *legi naturale,* unde găsesc o regu-„laritate, ce se poate explica din legătura generală a lucru-„rilor, şi care nu se datoreşte unei intențiuni a omului. Cum „că asemene regularități există, e mai presus de orice îndoială".

In alt loc, tratând despre politica economică, tocmai în partea relativă la metoda istorică, el vorbeşte iarăşi de legile naturale:

„Când *legile naturale* ale economiei politicei *(die Naturge-„setze der Volkswirthschaft)* vor fi îndeajuns de bine cunos-„cute şi recunoscute, zice *Roscher* [3]), nu va mai fi nevoe în „fiecare caz particular decât de o statistică exactă şi conştiin-„cioasă a faptelor respective, pentru a împăca toate conflic-„tele dintre partide relative la politica economică, cel puțin „pe acele cari se bazează pe păreri contrare".

Legile naturale sunt însă atât de nedăspărțite de *cugetarea ştiințifică* în economia politică, încât ele se impun chiar acelor cari, în teorie, neagă existența lor.

Reproducând părerile unui critic rus cu privire la propria metodă şi cu privire la afirmațiunea că nu există *legi econo-*

---

1) Ideen zur Politik und Statistik der Ackerbausysteme, in Rau's. „Archiv" 1845 Pag. 289 (Vezi *Karl Knies:* Loc. cit. Pag. 357).

2) Grundlagen der Nationalökonomie. Ed. XIX. Stuttgart 1888. Pag. 30 § 13.

3) Loc. cit. § 27. Pag. 58.

mice abstracte, ci numai *legi istorice*, speciale fiecărei periode şi cari trec cu dânsa, *Karl Marx* [1]) dă aprobarea lui deplină acestori aprecieri. El tăgădueşte asemene, întru cât priveşte *legea poporației* de pildă, existența unei legi valabile pentru toate timpurile [2]).

„Fie care din modurile istorice ale producțiunei sociale, zice „Marx [3]), are şi legea lui proprie a poporației, lege care nu „i se aplică decît lui, care trece cu dînsul şi care nu are prin „urmare de cît o valoare istorică. O lege a poporației abstractă „şi imuabilă, nu există decât pentru plantă şi animal şi încă „numai întrucît nu stau sub influența omului".

Cu toate aceste, Marx însuşi ni vorbeşte de *legile naturale* ale producțiunei capitaliste, recunoscându-li o putere absolută şi generală asupra dezvoltărei economiei popoarelor:

„In fond, zice Marx [4]), nu e vorbă de gradul mai înaintat „sau mai înapoiat de dezvoltare al antagonismelor sociale, cari „rezultă din *legile naturale* ale producțiunei capitaliste. E vorba „de aceste legi ele însăşi, de aceste tendinți cari lucrează şi se „impun cu o necesitate de fier *(mit eherner Nothwendigkeit)*. „Țara industrial mai dezvoltată arată acelei mai puțin dezvol- „tate icoana propriului ei viitor."

Tot în această prefață [5]), Karl Marx consideră dezvoltarea formei sociale economice ca un proces istoric natural *(als einen naturgeschichtlichen Process)*, zicând că nu poate să arunce răspunderea împrejurărilor asupra indivizilor cari nu sunt decât creaturile acestor împrejurări.

In alt loc, vorbind de străvechile comunități indiene, intemeiate pe stăpânirea în devălmăşie a pământului şi pe o împărțire fixă a muncei, care serveşte de plan la întocmirea unor noi comunități, Marx ni spune asemenea că legea care împarte munca comună lucrează cu autoritatea neştirbită a unei *legi naturale* [6]).

---

1) Das Kapital. Ed. IV. Hamburg 1890. Vol. I. Pag. XVI.

2) *A. C. Cuza*: Despre Poporație. Iaşi 1899. Pag. 255 şi 340.

3) Le Capital. Ed. Lachatre. Pag. 278. Das Kapital. Ed IV. Vol. I. Pag. 596.

4) Das Kapital. Ed. IV. Vol. I. Pag. VI.

5) Pag. VIII.

6) Das Kapital. Vol. I. Pag. 323.

In altă parte, vorbind de formațiunea castelor și a breslelor, Marx ni spune că ele ar rezulta din aceeași *lege naturală* care reguleaza distribuțiunea plantelor și a animalelor în genuri și specii, cu deosebirea că pe o treaptă anumită a dezvoltărei, ereditatea castelor și excluzivitatea breslelor e decretată ca lege socială [1]).

In sfârșit aiurea, Marx [2]) zice că „în raporturile de schimb „accidentale și în totdeauna variabile a productelor, timpul „de muncă social trebuitor pentru producerea lor se impune „cu sila, ca o *lege naturală* regulativă, întocmai precum „*legea gravitațiunei* se face a fi simțită de oricine când casa „i se risipește pe cap“.

Se vede din toate aceste că și Marx admite noțiunea științifică a legei economice, pe care o și numește *lege naturală*, deși nu își dă bine samă despre sfera de întindere a unor asemene legi, cari, după părerea lui, nu au valoare decât pentru anumite perioade, încetând odată cu dânsele [3])

Suntem în drept să ne întrebăm însă: Ce garantează aplicarea cu necesitate de fier a acestor legi și ce ne îndrituește să prevedem cu siguranță acțiunea lor asupra dezvoltărei viitoare, într'o direcțiune anumită, a economiei popoarelor, dacă nu credința implicită în acțiunea constantă a acelorasi *puteri naturale*, despre cari suntem siguri că vor produce aceleași efecte. Admiterea unor *legi naturale*, speciale, *istorice*, cum le numește Marx, cari se aplică cu necesitate de fier, dar nu numai în cursul unor anumite periode, implică dar în mod logic admiterea unor *legi economice naturale*, generale, valabile pentru toate timpurile, fără de cari o explicațiune științifică a fenomenelor economice nici nu ar fi cu putință. Afirmarea lui Marx că el nu admite asemene legi, nu-i după cum observă Masaryk [4]), decât una din acele numeroase improvizațiuni cari caracterizează bazele lui filosofice.

Din toate aceste se vede cât de departe suntem de păre-

---

1) *Ludwig Woltmann:* Der historische Materialismus. Düsseldorf 1900. Pag. 329.

2) Das Kapital. Vol. I. Pag. 41. (Le Capital. Ed. Lachatre Pag. 30).

3) *Th. G. Masaryk:* Die philosophischen und sociologischen Grundlagen des Marxismus. Wien 1899. Pag. 205.

4) Loc. cit. Pag. 207.

rea emisă cu atâta presumţiune de ilustrul profesor N. Basilescu, cu privire la legile naturale în economia politică.

Dar se va zice poate că sunt şi alţi autori cari tăgăduesc existenţa acestor legi naturale. Aceasta nu trebue să ne mire: *tot capita, tot sensus,* mai ales într'o ştiinţă în formaţiune, precum este economia politică. Se poate uşor ca punctul de vedere greşit din care am privi lucrurile, să ne ducă la încheeri greşite şi spiritul de sistem nu ar fi turburat numai de astă dată judecata ştiinţifică.

Ştim, de pildă, că unii din reprezentanţii extremi ai *şcoalei istorice* nu admit că s'ar putea vorbi măcar de *legi* în economia politică [1]), ci numai de *regule,* confundând astfel *ştiinţa economică,* care cercetează *legile* fenomenelor, cu arta sau *politica economică,* care, după adevărurile descoperite de ştiinţă, formulează *regulele,* prin cari aceste fenomene se pot modifica [2]).

Ştim asemenea că unul din argumentele cari s'a crezut mai puternic în contra admiterei unor legi naturale, a fost de a spune că faptele economice sunt rezultatul conlucrărei a doi factori, factorul *real,* aparţinând domeniului fenomenal al lumei externe materiale, şi factorul *personal* care-şi are obârşia în lumea sufletească internă a omului [3]). Ca şi cum fiinţa omenească nu ar fi şi ea supusă unor legi nestrămutate, cari rezultă din natura ei; şi ca şi cum economia politică ar avea menirea de a se îndeletnici cu actele cutărui *individ,* şi nu cu legile cari stăpânesc *activitatea umană,* în care deosebirele individuale se neutralizează.

Suntem în curent, în sfârşit, şi cu faimoasa teorie a lui *E. de Laveleye,* care afirmă că nu cunoaşte decât o singură *lege naturală* în economia politică, şi anume pe aceea că pentru a-şi întreţine viaţa omul trebue să se hrănească [4]).

---

1) *Gustav Schönberg:* Handbuch der politischen Oekonomie. Ed. III. Tübingen 1890. Pag. 23.

2) *Luigi Cossa*: Histoire des Doctrines économiques Paris 1899. Pag. 52 *Dr. Carl Menger:* Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der politischen Oekonomie insbesondere. Leipzig 1883 Pag. 9 şi 245.

3) *Karl Knies*: Loc. cit. Pag. 856.

4) Revue des Deux Mondes. 1874—75 (Vezi: *Ludwig Elster*: Worterbuch der Volkswirthschaft. Jena 1898. Vol. II. Pag. 168).

Ştim asemenea părerea lui că „legile de cari se ocupă eco-
„nomia politică nu sunt legi ale naturei; ele sunt acele pe „cari le edictează legiuitorul [1])". Şi vedem bine că acesta este *modelul* care a servit ilustrului profesor Basilescu, când zice că „organisaţiunea socială şi economică a unui popor e de-„terminată de legile lui pozitive".

Dar pretindem că nu e călăuză mai puţin sigură după care s'ar putea conduce cineva în chestiuni de asemene natură decât tocmai *E. de Laveleye*, asupra cărui *Luigi Cossa* [2]) a fost în drept să rostească următoarea judecată:

„Insfârşit „Elementele lui de economie politică". *(Eléments „d'economie politique)* ni arată puţina lui aptitudine pentru „a vorbi de principiile ştiinţei pure, ale cărei obiect, scop şi „metodă nu le cunoaşte în mod exact".

Aceeaşi opinie o are şi *J. K. Ingram* despre valoarea teoretică a încheerilor lui Laveleye, cu privire la legile naturale:

„D-l de Laveleye, zice *Ingram* [3]), a făcut mult pentru a „atrage atenţiunea asupra principiilor generale ale şcoalei „istorice... Dar se pare că, in manifestul său cel mai recent *„(Les lois naturelles et objet de l'économie politique.* 1883), „el s'a despărţit de membrii cei mai de valoare ai acestei „şcoale şi că a căzut pozitiv în eroare, când refuză economiei „politice caracterul unei adevărate ştiinţi (sau despărţiri a şti-„inţei) şi nu al unei arte, şi când neagă existenţa unor legi „economice, sau a unor tendinţi economice independente de „voinţele individuale. O astfel de desminţire pare că implică „pe aceea a legilor sociale în genere, ceea ce arată a fi o „curioasă atitudine retrogradă pentru un cugetător al timpu-„rilor noastre şi nu se prea poate susţine după publicaţiunea *„Filosofiei Positive"*.

Şi când ni se spune că organizaţiunea socială şi economică a unui popor e determinată numai de legile lui pozitive, suntem în drept să întrebăm: dar legile lui pozitive de ce sunt determinate? Şi când se afirmă „că legile cu cari se ocupă „economia politică sunt legile pe cari le edictează legiuitorul",

---

1) Éléments d'Économie politique. Paris 1882. Pag. 17 şi *Journal des Economistes*. Avril. 1883.

2) Histoire des Doctrines économiques. Paris 1899. Pag. 399.

3) Histoire de l'écoromie politique. Paris 1893. Pag. 314.

e firesc să cerem ca să ni se spună: care este *criteriul* după care economia politică va judeca aceste legi, şi cari sunt *principiile*, după cari se va călăuzi legiuitorul, pentru a nu greşi în întocmirea lor?

De aice se vede că chestiunea e ceva mai complicată, de cât i se pare judecăţei din cale afară simpliste a profesorului Basilescu. Ea se prezintă ca o *problemă ştiinţifică* interesantă pe care vom căuta să o rezolvim cu acest prilej. Şi ne grăbim a lua răspunderea *originalităţei* acestei încercări de a clarifica subiectul, pentru ca eruditul Basilescu să cerceteze dacă nu cumva şi acest capitol noi l-am luat din *Robert von Mohl*, sau de aiurea, fără de a indica sorgintea. Poate chiar că, cu ocazia acestor cercetări ale D-sale, ştiinţa se va mai îmbogăţi cu numele vre unui nou savant, tot atât de necunoscut până astăzi, precum era şi economistul A. *Spencer*, mai înainte să-l fi descoperit D-sa.

Abordăm dar nu fără oarecare sfiială subiectul nostru, începând prin a ne întreba ce este o *lege*, în înţeles ştiinţific.

„După ce am cercetat puterile cari determină dezvoltarea, „zice D. *A. D. Xenopol* [1]), trebue să trecem la studiul modului „lor de a se manifesta“.

In aceste puţine cuvinte de introducere în materie, eminentul nostru istoric a determinat noţiunea *legei ştiinţifice*, asupra căreea trebue mai întâi să fim lămuriţi, dacă voim să ne dăm seama de natura legilor economice politice.

Cuvântul de *lege*, care a fost împrumutat cum zice Bain [2]), prin metaforă de la organizatia societăţei pentru a reprezinta orânduiala aflătoare în univers, nu-i în adevăr, de cât expresiunea modului constant de manifestare a *puterilor*.

„Dacă o astfel de orânduială există, zice D. *A. D. Xenopol* [3]), „dacă o regularitate poate fi constatată în manifestarea feno- „menelor, această regularitate este datorită împrejurărei că „aceste din urmă sunt productul *puterilor naturei*, a căror „acţiune uniformă nu poate avea drept rezultat decât o repro- „ducere şi ea uniformă a fenomenelor“.

1) Principiile fundamentale ale Istoriei. Iaşi 1900. Pag. 224. Ed. franceză Paris 1899. Pag. 174.

2) Logique. Trad. *Compayré*. Ed. II. Paris 1881. Vol. II. Pag.

3) Loc. cit. Pag. 224.

După *Spencer* [1]), este „orânduiala regulată căreea se conformează manifestările unei *puteri*“ [2]). In acelaş mod se exprimă *Schopenhauer* [3]). care zice că constanţa nestrămutată cu care se produce manifestaţiunea unei *puteri a naturei*, se numeşte în etiologie, *lege*. De aceeaş părere este economistul *Paul Leroy-Beaulieu* [4]), după care legile sunt *puteri*, cari lucrează în totdeauna în mod egal şi uniform.

După *Schäffle* [5]) legile reprezintă numai *modul (Art)* în care se manifestează legătura lăuntrică, neacesibilă nouă, dintre fenomene. Această legătură necunoscută, noi o numim *putere*.

Mai lămurit se rosteşte *Rümelin* [6]):

„Obiectul legilor, sunt efectele constante ale puterilor... Legea „devine astfel expresiunea eficacităţei elementare, constante, „ce se poate cunoaşte în totdeauna ca fundamentală, a „*puterilor*... Puterea apare în lege ca limitată, legată de un „oarecare efect constant şi determinat. *Legea este definiţi-„unea puterilor*“.

De aceeaşi părere este *Luigi Cossa* [7]), când zice că în înţeles strict ştiinţific cuvântul lege indica modul de acţiune a unor *puteri* oarecari, cari tind a produce în mod constant aceleaşi efecte, şi *Maurice Block* [8]), după care: „pentru ca un „fapt să poată fi calificat de lege, trebue să ne gândim la „puterile cari sunt în joc: o lege exprimă efectul natural al „unei *puteri*, puterea cauzează, produce un rezultat“.

Dacă noţiunea de *lege*, în înţeles ştiinţific, este legată de noţiunea de *putere*, atunci, pentru ca să poată fi vorba de *legi economice*, trebue să vedem cari sunt *puterile* cari se manifestează în domeniul economic, adica a activităţei umane.

---

1) Introduction à la Science sociale. Ed. VIII. Paris 1886. Pag 44.

2) *A. D. Xenopol:* Loc. cit. Pag. 225.

3) Die Welt als Wille und Vorstellung. Cartea II § 17. Ed. III. Leipzig Vol. I. Pag. 116.

4) Traité théorique et pratique d'économie politique. Ed. II. Paris 1896. Vol. I. Pag. 37.

5) Bau und Leben des socialen Körpers. Tübingen 1881. Vol. I. Pag. 162.

6) Problèmes d'économie politique et de statistique. (La notion d'une loi sociale). Paris 1896 Pag. 5.

7) Histoire des Doctrines économiques. Paris 1899. Pag. 63.

8) Loc. cit. Vol. I. Pag. 276.

având de scop îndestularea trebuințelor. Și aice se cere să facem chiar de la început o importantă deosebire.

Faptele *economice*, nu sunt rezultatul numai a manifestărei puterilor naturei, ci și a activităței umane [1]). Ele nu sunt dar decât expresiunea combinațiunei a doi factori deosebiți: factorul *real*, aparținând domeniului fenomenal al lumei materiale externe — *supusă unor legi nestrămutate* — și factorul *personal*, care pare că e cu totul de domeniul *liberei voinți* a omului. Lăsând la o parte *legile naturale propriu zise* [2]), cari sunt expresiunea modului constant de manifestare a unor puteri ale naturei, precum este clima, fertilitatea solului, cursul apelor, expansiunea vaporilor etc., legi cari joacă un rol foarte însemnat în economia umană, dar cari nu sunt legi economice propriu zise, se naște întrebarea: Există *legi naturale economice*, propriu zise?

După cele spuse mai sus, această întrebare echivalează cu chestiunea de a se ști dacă *factorul personal* în domeniul economic se prezinta ca o *putere a naturei*, ale cărei manifestări să se poată formula în legi, și care este acea putere?

După părerea noastră, nu rămâne îndoială că acel factor personal nu-i de cât una din nenumăratele forme — *forma umană* — sub care se prezintă *puterea vitală*. Am zis că *viața este un proces de integrare și dezintegrare a materiei a cărui funcțiune esențială este păstrarea de sine* [3]). In orice ființă, aceeași cauză se arată ca principiu al existenței sale, ca o stăruință neînfrânată de a se păstra. Se înțelege că manifestațiunile acestei *puteri ale naturei* sunt constante, aceleași pretutindeni și pururea. Așa fiind, putința de a se formula *legi generale*, cari stăpânesc acțiunile oamenilor față cu lucrurile și între dânșii, cu prilejul îndestulărei trebuințelor lor — *legi economice naturale*, prin urmare — este în afară de orice îndoială.

„Legile economice, zice *Maurice Block* [4]), sunt întemeeate

---

1) *Karl Knies*: Loc. cit. Pag. 356.

2) *Karl Knies*: Loc. cit. Pag. 351.

3) *A. C. Cuza*: Despre Poporație Iași 1899. Pag. 354.

4) Loc. cit. Vol. I. Pag. 30. — Observ că Maurice Block, ca în genere mai toți autorii cari vorbesc de *legile economice*, nu face deosebirea între legile *naturale* și legile *sociale* economice, ceeace este ade-

„pe natura umană (psichologie) în raporturile ei cu legile na-
„turale (fizica, fiziologia), pe cari omul le pune în acţiune cu
„prilejul producerei materiilor necesare satisfacerei trebuinţelor
„sale.

„Intru cât omul şi natura vor rămânea aceiaşi, legile eco-
„nomice nu se vor schimba“.

S'a tăgăduit, cu toate aceste, existenţa acestor legi pe motivul că legile naturale propriu zise sunt expresiunea unor puteri cari lucrează în mod mecanic, pe când acţiunile omeneşti î-şi au obârşia lor în puterile numite psichologice [1]). Dar nu trebue să uităm că omul este un tot organizat, care e silit sa asculte de legile generale ale vieţei. Raţiunea lui liberă, care nu-i şi ea decât un mijloc pentru întreţinerea individului şi a speciei, ca ori care alt organ al corpului [2]), nu-l poate scoate de sub stăpânirea asestor legi comune tuturor organismelor [3]).

Ca proces de integrare şi dezintegrare a materiei, a cărui funcţiune este păstrarea de sine, omul va căuta în primul rând să-şi satisfacă trebuinţele dobândind materiile de cari depinde întreţinerea vieţei sale şi cari, pentru acest motiv, se numesc *mijloace de existenţă* [4]). Aceste materii el nu le gaseşte de-a gata, ci trebue să şi le procure prin osteneala sau *munca* sa. Ori ce muncă este însă o *cheltuială de putere*, o jertfire a vieţei (*Lebensaufopferung)* [5]), iar *puterea vitală*, puterea de muncă a omului este *mărgenită*. Intreţinerea şi dezvoltarea vieţei implică dar cu necesitate *economisirea* puterilor. *Fiecare caută să-şi îndestuleze trebuinţele cu cea mai mică cheltuială de puteri posibilă* — iată legea fundamementală a ori cărei activităţi a omului având de scop îndestularea trebuinţelor sale, a ori carei *activităţi economice*. Acest principiu, *principiul eco-*

---

vărata cauză a confuziunei, pe care ne incercăm să o inlăturăm aice. (A se vedea şi *Maurice Block*: Loc. cit Vol. I. Pag. 331, unde acest autor zice că *legile economice*, sunt influenţate de organizaţiunea socială, ceeace nu-i adevărat decât cu privire la *legile sociale* economice).

1) *Maurice Block*: Loc. cit Pag. 276.

2) *Arthur Schopenhauer*: Die Welt als Wille und Vorstellung. Ed. III. 1859. Vol. I Pag. 181.

3) *A. C. Cuza*: Loc. cit. Pag. 373.

4) *A. C. Cuza*: Loc. cit. Pag. 356.

5) *Friedrich Bened. Wilh. v. Hermann*: Staatswirthschaftliche Untersuchungen. Ed. II. München 1870. Pag. 9

nomic (das *ökonomische* oder das *Princip der Wirthschaftlichkeit)* [1]), sau cum s'ar putea altfel numi: *legea economiei puterilor,* de şi nu *motivată* precum e aice, este punctul de plecare în de obştie recunoscut [2]), al ştiinţei economice. Această lege are pentru economia politică aceeaşi însemnătate ca legea gravitaţiunei pentru natură [3]).

Factorii cei mai primitivi ai activităţei economice a omului, şi anume: *trebuinţele* [4]) lui şi necesitatea de a şi le îndestula cu cea mai mică cheltuială de puteri posibilă, nu atârnă dar de *capriciul* lui [5]). Faptul că acţiunile omeneşti îşi au obârşia lor în puterile psichologice, nu poate infirma *legile însăşi ale existenţei* organismului care le produce. Omul înzestrat cu voinţă „liberă", are putinţa ce-i dreptul să calce legile naturei, şi pe acele ale fiinţei sale prin urmare, cu riscul de a nu mai exista. Intrucât există, el trebue să asculte de dânsele.

Rămâne dar dovedit, că şi *factorul personal* al faptelor economice, prezentându-se ca o putere a naturei, manifestaţiunele ei se pot formula în *legi.* Asemene legi nu numai că sunt posibile în economia politică, dar domeniul ei este poate

---

1) *Adolph Wagner*: Grundlegung der politischen Oekonomie Ed. III. Leipzig. 1892. Vol. I. Pag. 80.

2) *Wilhelm Roscher*: Grundlagen § 11. Ed. XIX 1888. Pag. 22.

Eugen von Philippovich: Grundriss der politischen Oekonomie. Ed. III. Freiburg i. B. 1899. Vol. I. Pag. 2.

H. Dietzel: Theoretische Socialökonomik. Leipzig 1895. Vol. I. Pag. 191.

Julius Lehr: Politische Oekonomie in gedrängter Fassung. München 1892. Pag. 3.

A. E. F. Schäffle: Das gesellschaftliche System der menschlichen Wirthschaft. Ed. III. Tübingen 1873. Vol. I. Pag. 16.

Joseph Rambaud: Éléments d'Économie politique. Ed. II. Paris 1896 Pag. 5.

Luigi Cossa: Histoire des Doctrines économiques. Paris 1899. Pag. 85.

Maurice Block: Les Progrès de la science économique depuis Adam Smith Ed. II. Paris 1897. Vol. I. Pag. 280.

3) *Henry George*: Fortschritt und Armuth. Trad. *Gütschow*. Berlin 1881 Pag. 9 şi 150.

4) „Trebuinţele sunt *puteri* de natură *psichică*" — zice *H. Dietzel*: Loc. cit. Pag. 19.

5) *Carl Menger*: Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften. Leipzig 1883. Pag. 45.

chiar „singurul câmp în care sociologia poate formula legi „și prezice evenimentele [1])“. Aceste legi, noi le vom numi *legi economice naturale,* în înțelesul definițiunei date de *Montesquieu* [2]), după care legile sunt „raporturile necesare cari rezultă din natura omului“ [3]).

Nu ne putem dar uni cu părerea lui *Carl Menger* [4]), care propune ca aceste legi ale economiei să se numească *legi exácte,* pentru motivul că *legile naturale* nu s'ar raporta decât la fenomenele naturei. Căci pretindem că și manifestările *puterei vitale* în domeniul economic, sunt *fenomene naturale.*

Credința noastră în existența *legilor naturale* economice, se întemeează astfel nu numai pe autoritatea necontestată a celor mai eminenți cugetători moderni, ci și pe analiza fenomenelor cu cari se îndeletnicește economia politică.

Dar am văzut că s'a susținut, între alții și de Karl Marx, că fiecare periodă își are legile ei, că nu există dar decât *legi istorice* economice. Ne-am oprit asemene și la erezia cunoscută a lui *E. de Laveleye,* care pretinde că economia politică nu se îndeletnicește decât cu *legile pe cari le edictează legiuitorul* [5]), erezie pe care se înțelege că o reproduce fără nici o critică ilustrul Nicolae Basilescu și alți „economiști“ celebri din România. Pentru a clarifica dar pe deplin subiectul, se cere să vedem ce sunt aceste *legi istorice* pe cari le vom numi *legi sociale* economice, ce sunt *legile pozitive* economice, acele pe cari le edictează legiuitorul, și în ce raport stau ele cu *legile naturale* și cu *legile sociale* ale economiei politice?

1) *A. D. Xenopol*: Loc. cit. 282.

2) Esprit des lois. Cartea I. Cap. I.

3) *Maurice Block*: Loc. cit. Vol. I. Pag. 278.

4) Loc. cit. Pag. 38 și 244.

5) Mă întreb dacă această eroare a lui Laveleye nu se datorește numai unei generalizări greșite a punctului de vedere special din care *Bentham* privește economia politică:

„Bentham, zice editorul operilor lui. *Et. Dumont,* nu a considerat „subiectul său de cât sub raportul legislațiunei și preocupându-se numai „de partea practică. Ceeace trebue să fie legea asupra cutărui punct, „ceeace trebue să facem și mai ales ceeace *nu trebue să facem* pentru „ca prosperitatea națională să ajungă la cel mai inalt grad posibil: — „iată obiectul său“. (Vezi: *Oeuvres de J. Bentham. Théorie des récompenses.* Livre V. Introduction. Bruxelles 1829. Vol. II. Pag. 197).

Dacă *legile naturale* economice sunt expresiunea raporturilor necesare cari rezultă din natura omului, urmărind îndestularea trebuinţelor lui, *legile sociale* economice se poate zice că sunt expresiunea raporturilor necesare cari rezultă din *natura unei organizaţiuni economice* anumite. Fiecare formă economică e ca un *organism* [1]). Ea trăeşte şi se dezvoltă în virtutea unor legi nestrămutate, cari rezultă *din natura ei*. Pe aceste legi le are în vedere *Karl Marx* când ni vorbeşte de *legile naturale* ale organizaţiunei capitaliste, pe cari îşi propune să le studieze în opera sa *Das Kapital* [2]). Dar aceste legi noi credem că ar fi greşit, şi am spori numai confuzia, dacă le-am numi *legi naturale*. Ele sunt *legi sociale*, în adevăratul înţeles al cuvântului, trecătoare cu forma socială în cari se produc şi, în acest sens, *istorice*. Şi aici tocmai se vede mai bine eroarea lui Marx. Căci el e silit să ajungă la constatarea unor *legi naturale*, dar crede că aceste legi sunt *legile sociale* sau *istorice*, cum le numeşte el, ale economiei. pentru că nu se mai întreabă care este *cauza naturală* a modului lor constant de manifestare, într'o formă socială anumită. E o simplă omitere, care se datoreşte faptului că nu-şi propusese să facă un studiu general asupra legilor economice, ci numai să studieze legile speciale ale organizaţiunei capitaliste.

Legi sociale economice ar fi de pildă, *legea rentei, legea salarului, legea profitului*, cari nu sunt decât formularea condiţiunilor cari determină cu necesitate partea celor trei aşa numiţi factori ai producerei — *pământul, munca şi capitalul* — în productul total al unei ţări capitaliste. Ele sunt *legi sociale*, pentru că aparţin unei forme sociale şi anume: formei sociale întemeiată pe stăpânirea individuală a pământului şi a mijloacelor de producere; ele s-ar putea numi *istorice*, după cum o face Marx, pentru că sunt şi au fost organizaţiuni economice, în cari aceste legi nu au existat şi pentru că se poate şi e chiar în natura lucrurilor ca în

1) *A. E. F. Schäffle*: Das gesellschaftliche System der menschlichen Wirthschaft. Ed. III. Tübingen 1873. § 9 şi 186.

Wilhelm Roscher: Grundlagen § 13 - 15. Ed. XIX. 1888. Pag. 29.

Carl Menger: Loc. cit. Pag. 139.

2) *Ludwig Woltmann*: Der historische Materialismus. Düsseldorf 1900. Pag. 200.

viitor să nu mai existe, în virtutea principiului fatal al transformărei şi al evoluţiunei.

Dar ce sunt *legile pozitive economice?* Aceste sunt măsurile cu caracter economic, pe cari le *edictează* legiuitorul. Asemene legi sunt toate legile cari au ca scop de a înrâur organizarea economică; de a modifica relaţiunile dintre diferiţii ei factori; de a crea şi a înbunătăţi unele instituţiuni folositoare; de a deschide noi izvoare de bogăţie; de a proteguì munca; de a favoriza diferitele ramuri de producere.

Din şirul nenumăratelor măsuri legislative având acest caracter, ne vom mărgeni să cităm numai câteva exemple mai cunoscute în istorie. Astfel ar fi *legile agrare* la Romani (ale lui Spurius Casius 468, Licinius Stolon şi Licinius Sextius 366, Tiberius Gracchus 133, şi Caius Gracchus 121 (în. de Chr.), menite să reguleze proprietatea funciară. *Legile somptuare*, îndreptate în contra luxului particularilor. *Legile asupra poporaţiei* având de scop de a favoriza, în mod direct, înmulţirea oamenilor ca *lex Julia et Papia Poppaea*, prin care împăratul August voea să silească văduvele de a se căsători; ca edictul din 1666 al lui Ludovic XIV, prin care se scuteau de impozite acei cari se căsătorea mai înainte de 20 de ani şi acei cari aveau mai mult de 10 copii; sau ca bilul propus de Pitt în anul 1797, pentru a recompensa pe acei cu familie numeroasă [1]). *Legi pozitive* economice ar mai fi sporirea taxei *Alkabala* de către Filip II al Spaniei, în anul 157, prin care s'a dat o lovitură aşa de puternică economiei acelei ţări[2]). *Actele de navigaţiune* ale lui Cromwell, din 1651, cari au creat puterea maritimă a Angliei. Măsurile prin cari marele *Colbert* a ridicat întreaga economie a Franţei. Reformele regelui *Friedrich Wilhelm* al Prusiei (*Stein şi Hardenberg)* între anii 1797 şi 1811. *Legile de împroprietărire* şi de *tocmeli agricole* în ţara noastră. Legile pentru *asigurarea şi proteguirea lucrătorilor,* în ţările industriale. Legile organice ale *Băncilor* şi *Creditelor*. Legea *Monopolului vânzărei alcoolului*, sau cum se numeşte în mod oficial: *Legea asupra vânzărei băuturilor spirtuoase de către fisc*, întărită de îm-

---

1) *A. C. Cuza*: Despre poporaţie. Iaşi 1899. Pag 429.
2) *A. C. Cuza*: Loc. cit. Pag. 419.

păratul Rusiei în 6 Iunie 1894. *Legea minelor*, menită să formeze exploatarea avuției minelor la noi în țară, etc.

Influența *legilor pozitive economice*, este atât de mare, în cât de la o singură măsură, greșită sau nimerită, poate să depindă căderea sau prosperitatea unei țări. Cu drept cuvânt ni spune dar *Genovesi* [1]), că mărirea națiunilor nu atârnă nici de întâmplare, nici de destinul lor, ci se datorește științei și artei.

Simpla enumerare de mai sus, a câtorva măsuri legislative mai importante, cu caracter economic, e suficientă pentru a ne convinge despre acest adevăr.

In rezumat, *legile economice* propriu zise, s-ar putea dar împărți, în următoarele trei categorii principale:

1°) *Legile naturale economice*, ca expresiune a raporturilor necesare cari rezultă din natura omului.

2°) *Legile sociale economice*, ca expresiune a raporturilor necesare cari rezultă din natura diferitelor forme de producere și de schimb, a diferitelor organizațiuni economice.

3°) *Legile pozitive economice*, ca expresiune a voinței legislatorului care le edictează.

Numai din enunțarea acestor legi însă, și la prima vedere, ni se impune o deosebire teoretică de mare importanță întemeiată pe natura însăși a *științei*, care nu trebue să se confunde cu *arta*, și pe care la rândul ei trebue să o deosebim de *practică* [2]).

Știința este disciplina care explică relațiunile dintre oarecari fenomene omogene, cu scopul curat speculativ ca să înlesnească cunoștința lor: *arta* cercetează *regulele* pentru ajungerea unor scopuri anumite; *practica*, este acțiunea care tinde la realizarea lor.

„*Știința*, zice Cossa, cercetează acea ce este; ea interpre-„tează fenomenele, ea explică esența lor, ea descrie carac-„terele lor, ea le clasează; ea cercetează regularitățile empi-„rice, cauzele, și, determinând acțiunea lor, ea ajunge la cu-„noștința legilor, absolute sau relative, de coexistență și de „succesiune a fenomenelor, pe cari le studiază.

---

1) Leçons de Commerce. Cap. VIII.

2) *Luigi Cossa*: Histoire des Doctrines économiques. Paris 1899 Pag. 50.

„*Arta*, din contra, nu descopere adevàrul, ci îl presupune; „ea nu explică teoreme, ci rezolvă probleme generale; ea are „o menire practică şi nu speculativă; ea nu descopere legi, „ci indică regulele cari dau putinţa de a lumina practica".
Dar nu trebue să uităm că *ştiinţa* şi *arta* împreună constitue *teoria*, care *ne învaţă* să facem ceva, în deosebire de *practică*, sau acţiune, care tinde la realizarea unori scopuri anumite.

„In rezumat, zice Cossa [1]), se poate spune că ştiinţa ex„plică şi expune; arta dirigueşte (ea impune precepte sau dă „sfaturi); practica execută şi dispune".

Această deosebire între teorie, artă şi practică, se aplică şi în ştiinţa economică. *Economia politică teoretică*, se îndeletniceşte cu cercetarea legilor cari stăpânesc fenomenele; *arta* sau *politica economică*, expune regulele prin cari după natura împrejurărilor, o stare economică se poate influenţa în bine; *practica economică*, se manifestează în actele concrete legislative şi în măsurile administrative, prin cari autorităţile publice caută sa realizeze unele scopuri determinate, după împrejurările deosebite ale ţărilor pe cari le guvernează [2]).

Dealtmintrelea, faptul că *măsurile guvernamentale* cu caracter economic, nu sunt tot una cu *legile* cari stăpânesc fenomenele economice, era un adevăr de mult cunoscut la noi în ţară, aşa că nici cu un chip nu putem să zicem că e un *progres* al învăţăturilor, când după 42 de ani de stăruinţă în calea civilizaţiei, vedem pe un *profesor de Universitate* că le confundă:

„Adevărata ştiinţă a economiei sociale, zice *D. P. Mar„ţianu* [3]), se datează dela timpul în care representanţii ştiinţei „au conceput ideea: că metamorfosele averei sociale au *cau„zele* şi *legile* lor proprii *nedependente de măsurile guverna„mentale*, şi că prin urmare trebue să se consolideze *o ştiinţă* „*a acestor cauze şi legi*, cărora au de a se conforma măsu„rile administrative a guvernelor".

De aice rezultă însă în mod evident, că *legile pe cari le*

1) Loc. cit. Pag. 51.
2) *Carl Menger*: Untersuchungen etc. Pag. 9. 245. 249.
3) Economia socială. Sarcina I. Bucureşti 1858. Pag. 28.

edictează legiuitorul, şi cu cari se pretinde că ar avea a se ocupa în mod exclusiv economia politică, nici nu sunt de domeniul *ştiinţei* economice. Ele sunt de domeniul *practicei* economice şi cel mult al *artei,* sau al *economiei politice practice,* întru cât această disciplină le cercetează pentru a clarifica şi a ilustra regulele ei.

Ştiinţa economică sau *economia politică teoretică,* se îndeletniceşte din contra numai cu *legile naturale* şi cu *legile sociale* economice, pe cari caută a le formula.

De altmintrelea, dacă ştiinţa ar avea menirea de a se îndeletnici cu legile pozitive economice, datoria ei ar fi de a le *codifica.* Dar un cod distinct de *legi pozitive economice,* cu care ar avea a se ocupa în mod exclusiv economia politică, nici nu poate sa existe:

„Se poate spune, zice *Bentham* [1]), că există o ştiinţă deosebită de oricare alta care se numeşte *economia politică;* „căci mintea poate să considere în mod abstract tot ce se „atinge de avuţia naţiunilor şi să alcătuiască o teorie gene„rală. Dar nu văd că ar putea să existe un cod de legi ale „economiei politice distinct şi despărţit de toate celelalte co„duri. Colecţiunea de legi asupra acestei materii nu ar fi de „cât o adunătură de fragmente defectuoase, scoase fără nici „o deosebire din întregul corp al legislaţiunei“.

Pentru a clarifica dar mai bine subiectul, arătând deosebirea dintre cele trei categorii de legi economice, vom lua câteva exemple, cari ni vor învedera în acelaş timp şi relaţiunile cari există între dânsele.

Am văzut că omul caută să-şi îndestuleze trebuinţele *cu cea mai mică cheltuială de puteri posibilă,* şi am arătat că această lege e întemeiată pe faptul că e silit să-şi agonisească mijloacele de existenţă cu *munca* sa, şi că *puterea sa de muncă* e mărgenită. *Economisirea* puterilor, e dar o lege a existenţei sale, de care omul trebue să asculte în virtutea principiului *conservărei* de sine de care e stăpânit, ca întrupare a *vieţei* [2]) *Legea economiei puterilor* e dar o *lege naturală,* primitivă, generală şi vecinică.

---

1) De l'influence des temps et des lieux en matière de législation. Cap. XXVIII. *Oeuvres.* Bruxelles 1829. Vol. I. Pag. 363.

2) *A. C. Cuza*: Despre Poporaţie. Pag. 351.

Presupunând *un om izolat*[1]), silit ca să-şi procure singur toate mijloacele de existenţă, nu rămâne îndoială că acele obiecte vor fi mai *scumpe* pentru dânsul, în afară de utilitatea lor mai mare sau mai mică, pentru dobândirea cărora va fi cheltuit mai multă muncă. S'ar putea zice despre aceste obiecte că ele vor avea mai multă *valoare* întrebuinţând acest cuvânt pentru a exprima cantitatea de puteri cheltuită pentru dobândirea lor.

In societate — şi pe cât putem pătrunde în istoria speciei umane aşa au trăit oamenii întotdeauna[2]) — omul nu-şi îndestulează el singur, *ad-a dreptul*, toate trebuinţele sale. Producţiunea bunurilor are întotdeauna un caracter social.

„In producţiune, zice Marx[3]), oamenii nu-şi exercitează „acţiunea lor (*wirken)* numai asupra naturei, ci şi unii asupra „altora. Ei nu produc decât prin aceea că lucrează într'un chip „anumit, împreună preschimbând activităţile lor. Pentru a „produce, ei intră în oarecari relaţiuni şi raporturi şi numai „în lăuntrul acestor relaţiuni şi raporturi sociale, are loc ac„ţiunea lor asupra naturei, are loc producţiunea".

Relaţiunile producătorilor între dânşii se schimbă după *caracterul mijloacelor de producere*, întocmai precum descoperirea unei arme noi, a puştei de pildă, determină schimbarea întregei organizaţiuni a armatelor, relaţiunile indivizilor cari alcătuesc armata între dânşii, precum şi raporturile dintre diferitele armate.

Dar oricât ar varia relaţiunile producătorilor între dânşii, un lucru e sigur: că *relaţiunile omului faţă cu puterile lui proprii* rămân în esenţa lor, aceleaşi, rezultând din însăşi natura omului, care nu se schimbă. In toate timpurile şi în orice relaţiuni s'ar găsi faţă cu semenii săi, omul va căuta să-şi îndestuleze trebuinţele *cu cea mai mică cheltuială de puteri posibilă*. El va fi silit să ţină o adevărată contabilitate de *cheltueli şi venituri*, măsurând *valoarea* lucrurilor după

1) *Karl Marx*: Das Kapital. Ed. IV. Hamburg 1890. Vol. I. Pag. 43. (Le Capital E. Lachatre Paris. Pag. 39).

2) *Karl Kautsky*: Karl Marx Oekonomische Lehren. Ed. IV. Stuttgart 1893. Pag. 5.

3) Lohnarbeit und Kapital. Separat-Abdruck aus der „Neuen Rheinischen Zeitung", vom Jahre 1849. Berlin 1891. Pag. 21.

cantitatea de puteri cheltuită pentru a le duce [1]). Munca fiind astfel *substanța* valoarei, ea este și *măsura* valoarei, și se poate stabili următoarea *lege generală*, care determină în orice timp valoarea productelor muncei omului, în afară de *raritatea* lor [2]):

— *Valoarea lucrurilor stă în raport direct cu munca întrebuințată pentru a le produce.*

Dacă ne aducem aminte de explicațiunile anterioare, vedem că și *legea valoarei* este o *lege naturală*. Ea nu-i însă o lege naturală primitivă, ci numai un *caz* [3]), sub care se prezintă legea generală a *economiei puterilor*; o *lege derivată*, prin urmare, in înțelesul dat de *J. St. Mill:*

„Legile derivate sunt acele cari pot să fie deduse din alte „legi mai generale și readuse în toate modurile lor la legi mai „generale. Legile primitive sau superioare sunt acele pentru „cari aceasta nu e cu putință [4]).

Dar aici se naște întrebarea, care ni va servi de tranziție din domeniul *legilor naturale*, în domeniul *legilor sociale* economice: Munca fiind măsura valoarei, *care este măsura muncei ?*

Munca își are măsura ei in *timpul* duratei sale, care se măsoară cu ceasul, cu ziua, cu săptămâna, etc. [5]).

In toate împrejurările omul este interesat să cunoască timpul trebuitor pentru producerea mijloacelor de existență, deși în mod inegal, după diferitele stări de civilizație [6]).

In ipoteza *omului izolat*, acesta producând el singur toate obiectele de cari are trebuință, el știe câtă muncă a costat

---

1) *Adam Smith*: Recherches sur la Nature et les causes de la Richesse des Nations. Cartea I. Cap. V. Trad. *Germain Garnier.* Paris 1843. Vol. I. Pag. 37.

2) *David Ricardo*: Oeuvres Complètes. (Des Principes de l'économie politique et de l'impôt). Trad. *Constancio* și *Fonteyraud.* Paris 1847. Pag. 5.

3) *John Stuart Mill*: Système de Logique. Cartea III. Cap. IV. Trad. *Louis Peisse.* Paris 1866. Vol. I. Pag. 357.

4) *John Stuart Mill*: Loc. cit. Cartea III. Cap. XIV. Vol. II. Pag. 1.

5) *Karl Marx*: Salaires, Prix, Profits. Trad. *Charles Longuet.* Paris. 1899. Pag 47.

6) *Karl Marx*: Le Capital: Ed. Lachatre. Pag. 28.

producerea fiecăruia. Aici, cum zice Marx [1]), raporturile lui Robinson cu lucrurile cari alcătuesc avuţia ce şi-a creat-o el însuşi, sunt aşa de simple şi de transparente, încât le-ar înţelege şi d-l Baudrillart, fără o prea mare încordare de spirit, şi poate că le-ar pătrunde mai la urmă şi d-l N. Basilescu, cu oarecare osteneală.

In societatea *închipuită* a unor producători liberi, lucrând *în devălmăşie*, după un plan hotarât, la satisfacerea de o potrivă a propriilor trebuinţi [2]), determinarea valoarei obiectelor destinate consumaţiei, ar rezulta asemene deadreptul din socotirea timpului necesar pentru a le produce.

Dar în societatea întemeiată pe o împărţire specială a muncei sociale, între *producători izolaţi*, în care fiecare e silit să-şi îndestuleze trebuinţele pe calea de încunjur a *schimbului*, precum e societatea în care trăim [3]), se naşte întrebarea: în ce mod se poate stabili valoarea nenumăratelor obiecte, cari mai inainte de a intra în consumaţiune se prezintă ca *mărfuri?* Cum vom şti care este timpul trebuitor pentru a le găti: care este munca cristalizata in fiecare din multiplele obiecte de trebuinţă, pe cari le produc nenumăraţii producători, lucrând izolaţi unii de alţii?

E firesc, mai întâiu, ca fiecare să dorească a-şi satisface trebuinţele *cu cea mai mică cheltuială de puteri posibilă*. Dar într'o asemene organizaţiune, îndestularea trebuinţelor depinde de *desfacerea propriilor producte* şi aceasta nu se poate realiza decât *în concurenţă* cu toţi ceilalţi producători de obiecte similare. Toţi producătorii sunt siliţi să *ofere* productele lor, pentru a putea *cere* productele altora. Ei cauta dar a *desface* mărfurile lor luptându-se cu toţi ceilalţi pentru a nu rămânea cu dânsele nedesfăcute, ceeace ar echivala cu neputinţa de a-şi îndestula trebuinţele. Şi fiind că pe o treaptă anumită a dezvoltărei economice, una din mărfuri — *aurul*, metalurile preţioase [4]) — prin însuşirile ce le posedă, ajunge

1) Le Capital. Pag 30.

2) *Karl Marx*: Loc. cit. Pag. 31.

3) *A. C. Cuza*: Despre Poporaţie. Pag. 409.

4) „Metalele preţioase, zice *Galiani*, sunt in mod natural monedă". „Banii sunt marfa universală", zice *Verri*. (Vezi *Karl Marx*: Le Capital. Pag. 36. Nota)

a servi de formă de echivalență generală pentru toate celelalte mărfuri [1]), apoi toți producătorii, vor văuta firește să dobândească în schimbul productelor lor speciale acest echivalent general și să prefacă mărfurile lor în *bani*, cari li vor permite să-și procure cu înlesnire toate obiectele de cari vor avea nevoe. Acest *echivalent în bani* al mărfurilor, se numește Preț. „Prețul, zice *D. P. Marțianu* [2]), este măsurarea bunului cu bani".

Astfel în piață, și prin piață înțelegem punctul ideal de contact al vânzătorilor și cumpărătorilor, se naște o *întreită luptă* [3]): luptă între toți *vânzătorii* unui soi de marfă, între dânșii, căutând fiecare să atragă clientela; luptă între toți *cumpărătorii* aceleeași marfe, căutând fiecare să se aprovizioneze; luptă între *vânzători și cumpărători* însfârșit, unii căutând să vândă pe cât mai scump, ceilalți să cumpere pe cât mai eftin. E dar o continuă *ofertă și cerere* al cărei rezultat este scăderea și urcarea prețului, după cum oferta e mai mare decât cererea sau viceversa.

— Două *legi naturale* stăpânesc însă acțiunele în aparență arbitrare ale vânzătorilor și cumpărătorilor: una este *legea păstrărei vieței* [4]), care-i silește de a înlocui necontenit materiile dezintegrate în procesul vieței, procurându-și noi mijloace de existență [5]); și cealaltă este *legea economiei puterilor* care-i silește a și le dobândi cu cea mai mică cheltuială de puteri posibilă. Prețurile sunt numai fenomene accidentale, simptome ale egalizărei bunurilor dintre diferiții lor proprietari:

„Puterea însă care le face să iasă la sprafața lucrurilor „*(an die Oberfäche der Erscheinung)*, zice *Carl Menger* [6]), „este cauza ultimă și generală a oricărei mișcări economice „în genere, năzuința oamenilor de a-și îndestula trebuințele „în mod pe cât se poate mai complect, de a-și îmbunătăți „starea lor economică".

1) *Karl Marx*: Das Kapital. Vol. I. Pag. 34 și 55. (Le Capital Pag 27 și 35).
2) Economia Socială. Sarcina I. București 1858. Pag. 90.
3) *Karl Marx*: Lohnarbeit un Kapital Pag. 16.
4) *A. C. Cuza*: Despre Poporație. Pag. 354.
5) *F. B. W. v. Hermann*: Staatswirthschaftliche Untersuhungen. Ed. II. 1870. Pag. 390.
6) Grundsätze der Volkswirthschaftslehre. Wien 1871. Pag. 172.

In virtutea *legilor naturale*, mai sus pomenite, cari stăpânesc cu necesitate de fer activitatea economică a omului, e firesc ca preţurile *mărfurilor*, în cari se cristalizează munca lui având de scop îndestularea trebuinţelor, să şi varieze dar să aibă şi o *limită fixă*. Această limită nu poate fi alta decât *valoarea* acestor mărfuri, sau cantitatea de *muncă socială* trebuitoare pentru a le produce.

Preţul mărfurilor *variează* dar, coborându-se când *oferta* întrece cererea şi urcându-se din contra când *cererea* întrece oferta. Dar dacă e vorba ca *producerea*, care are de scop îndestularea trebuinţelor producătorilor, *să nu înceteze*, *preţu curent* al mărfurilor nu poate rămâne multă vreme mai prejos de preţul lor real, adică de *valoarea* lor sau de *munca* trebuitoare pentru a le produce.

„Munca, zice *Adam Smith* [1]), ne variind nici o dată, valoa-„rea ei proprie este singura măsură reală şi definitivă, care „poate să servească, în toate timpurile şi pretutindeni, la „apreciarea şi comparaţiunea valoarei tuturor mărfurilor. Ea „este preţul lor *real*, banii nu sunt decât preţul lor *nominal*".

Ar fi dar greşit să ne închipuim că valoarea mărfurilor depinde de *cerere şi ofertă*. Aceasta nu face de cât să producă *fluctuaţiunele temporare* ale preţurilor curente în piaţă [2]), *împrejurul valoarei*. Dar valoarea însăşi a mărfurilor atârnă, în ultimă analiză, de munca trebuitoare pentru a le produce. Şi fiindcă, în societatea întemeiată pe *asociaţia liberă* dintre producătorii *izolaţi*, munca trebuitoare pentru a produce o marfă nu se poate cunoaşte, la prima vedere, *cererea şi oferta*, concurenţa dintre diferiţii producători şi consumatori, readucând pururea *preţurile curente* la *preţul real* al lucrurilor, serveşte la determinarea, sau la *exprimarea*, mai bine zis, a valoarei. In înţelesul acesta, s'a putut zice că *preţul* nu i de cât *expresiunea monetară a valoarei* [3]) Şi trebue să adăugim îndată că *cererea şi oferta* e un mecanism foarte defectuos de determinare a valoarei lucrurilor, pe urma căruia consumatorii şi producătorii mai ales au de suferit necontenite şi

1) Richesse des Nations. Cartea I. Cap. V. Vol. I Pag. 42.
2) *Karl Marx*: Salaires, Prix, Profits. Pag. 37.
3) *Karl Marx*: Loc. cit. Pag. 54.

dureroase neajunsuri, pentru că *prețul* lucrurilor adeseori nu exprimă, în mod exact, *valoarea* lor.

După toate aceste, se vede dar că *legea cererei și ofertei* este o *lege socială*, specială unei stări sociale economice anumite și trecătoare odată cu dânsa. Căci ne putem închipui o formă de organizare în care ea nu va avea ființă și știm că în unele stări economice anterioare, ea nu a existat. Nu trebue să uităm însă — și cu aceasta vom trece dela *legile sociale*, la *legile pozitive*[1]) economice — că legea socială a *ofertei și cererei*, prin care se exprimă valoarea lucrurilor, în *prețul* lor, se întemeiază și ea pe unele *legi naturale*, cari stăpânesc activitatea omului în raport cu mijloacele de existență. Și am văzut că numai așa se explică faptul că *legile sociale* economice se aplică și ele cu *necesitate de fer*, ca însăși legile naturei, dar numai în marginele unei forme sociale anumite.

De aici rezultă următoare e încheeri de cea mai mare importanță, mai ales pentru *practica economică :*

Prețul mărfurilor nu e ceva *arbitrar*, care ar atârna de voința oamenilor, sau care s'ar putea determina după voința lor; el e un fenomen social *necesar*, pentru că nu-i în definitiv, de cât expresiunea unei *legi naturale*, care stăpânește activitatea omului, în mod absolut. Așa fiind, într'o formă de organizare economică anumită, în afară de unele cazuri excepționale, precum este *monopolul*, prețul mărfurilor nu se poate *fixa* prin dispozițiunile nici unei autorități omenești; el trebue *să rezulte* în mod firesc din *concurența liberă* dintre producători și consumatori. Legea socială a *ofertei și cererei*, este dar o lege *necesară*, pe care nu o putem călca fără de a suferi urmările grave ale călcărei, în mod indirect, a unei *legi a naturei*.

In contra acestor încheeri nestrămutate ale *teoriei*, precum se întâmplă, *practica* economică a păcătuit uneori. Dar rezultatul a fost în totdeauna acelaș, dovedind că mai presus de voința oamenilor stau *legi naturale și sociale* pe cari ei

---

1) „Les lois positives sont des *règles autenthiques, établies par une „autorité souveraine"* — zice *Francois Quesnay*: Le droit naturel. Cap. 5. Ed. *Daire* Paris 1846. Vol. I. Pag. 53.

le pot nesocoti, fiind *liberi*, dar de cari trebue sa asculte, dacă voesc să existe. Şi nu vom cita decât un singur exemplu mai plastic, din care se va vedea ce sunt *legile pozitive* economice, şi care este relaţiunea lor cu *legile sociale* şi cu *legile naturale* ale economiei, pe cari unii le confunda, sau cărora li tăgăduesc existenţa.

* * *

In timpul guvernământului revoluţionar al *Convenţiunei naţionale* franceze, nesiguranţa lucrurilor pe de o parte şi pe de altă parte înmulţirea banilor de hârtie *(assignats)*, determinase o urcare extraordinară a preţurilor tuturor obiectelor de prima necesitate. In faţa acestui fenomen economic, care nu-şi putea găsi vindecarea de cât în înlăturarea *cauzelor* ce-l produceau, *poporul*, naiv ca în totdeauna, oprindu-se la suprafaţa lucrurilor, atribuea scumpetea generală *tiraniei* negustorilor, şi reclama cu insistenţă *reglementarea* preţurilor. „O ligă de sceleraţi, strigă *Phélippeaux* în şedinţa *Con-* „*venţiunei naţionale* de la 28 Aprilie 1793, cu atât mai pri- „mejdioasă cu cât lucrează în întuneric, voeşte să încătuşeze „din nou poporul prin foame şi războiu civil“ — şi ca încheere, el propune stabilirea unui preţ *maximum*, care să silească pe comercianţi şi agricultori sa vândă productele mai eftin [1].

S'a încercat, ce-i dreptul, din altă parte a se atrage atenţiunea asupra greutăţei de a se *aplica* o asemene măsură, arătându-se toate consecinţele nenorocite ce trebuea sa le producă. Dar poporul, care suferea lipsa, nu putea să se gândească la toate urmările pornirilor sale pătimaşe, iar majoritatea Convenţiunei, ca toate majorităţile, avea mania reglementarismului [2], şi poate că nici nu era în stare sa reziste presiunei de jos, a mulţimei, pe care o aţâţau oratori *populari* ca *Chaumette*, *Hébert* şi mai cu samă *Robespierre*. Rezultatul a fost că prin diferite dispoziţiuni şi regulamente progresive, Convenţiunea naţională s'a văzut silită sa ajungă la decretul din 29 Septembre 1793, prin care se fixa un

---

1) *Léon Say et Joseph Chailley*: Nouveau Dictionnaire d'économie politique. Paris 1892. Vol. II. Pag 231.

2) *Gh. Coquelin et Guillaumin*: Dictionnaire de l'économie politique. Paris 1854. Vol. II. Pag. 147.

maximum pentru preţurile obiectelor socotite de prima necesitate precum e carnea, untul, peştele, vinul, berea, lemnele de foc, cărbunii, sarea, ferul, zaharul, stofele, pânza, etc. precum şi serviciile, salariile şi zilele de muncă.

In scurtă vreme, această lege nenorocită, pe cât nu a fost călcată, a început a-şi produce efectele sale cu totul protivnice scopurilor urmărite. Comercianţii surprinşi cu mărfuri pe cari le plătise mai scump decât maximul hotărât, se văzură ruinaţi. Obiectele de prima necesitate începură a se ascunde, sau a se vinde pe sub mână, cu preţuri întreite, la bogătaşi. Intreaga economie a ţărei a căzut în scurtă vreme, într'o stare de stagnaţiune desăvârşită.

„După proclamarea maximului, zice *Taine*[1]), ţăranul refuză de a-şi duce productele în piaţă şi armata revoluţionară nu se află pretutindeni pentru a i le lua cu de-a sila. „Noaptea el porneşte cale de şase poşte cu grânele sale, în „districtul vecin, unde maximul local e mai ridicat. In apropierea sa, cunoscând proprietarii cari mai au încă bani sunători, el îi aprovizionează pe sub mână. Iată pentru ce, din „săptămână în săptămână vine mai puţină făină, mai puţine „grâne şi vite în piaţă şi carnea e mai rară pe la casapi, ca „şi pânea la brutărie. Micii comercianţi s'au ruinat, căci atraşi „de preţurile scăzute impuse de lege, clienţii au luat tot ce „au putut găsi la dânşii: ei nu au vândut marfa lor decât „cu mult mai jos de preţul ce îi costase şi în curând s'au „văzut siliţi să înceteze comerţul".

In faţa acestei nesuferite situaţiuni economice, pe care o crease prin *legi pozitive*, iscusiţii *legiuitori* ai Convenţiunei sunt constrânşi să înveţe puţină *economie politică* şi să se plece înaintea legilor ei *naturale şi sociale*, despre ale căror existenţă nu se mai puteau îndoi. Prinşi în mecanismul propriei lor nechibzuinţi, *patrioţii* cari *decretase* maximum al preţurilor, încep să ţipe ca în gura şarpelui:

Acelaş *Barrère*, care se pronunţase în şedinţa dela 29, Septemvrie 1793 pentru extinderea legei maximului la toate transacţiunile comerciale, nu numai la acele cu amănuntul, vine

1) Les Origines de la France contemporaine. Vol. III. Pag. 488. (*Say şi Chailley* Loc. cit. Vol. II. Pag. 234).

abia *după patru luni*, să facă următoarea declarațiune ridiculă, într'un raport ce-l adresează Convențiunei:

„Cetățeni, legea maximului a fost o cursă întinsă Con-„vențiunei de către inamicii republicei". Uitând se înțelege, în patriotica lui indignare, că și el fusese un „dușman" al republicei.

Legendre, văzând că nu se mai găsește carne în piață, propune să se decreteze *postul civic (carême civique)*, pentru a preîntâmpina lipsa desăvârșită a acestui obiect de hrană. Ceea ce era desigur legitim, dacă ar fi fost să postească numai „legiuitorii".

Thibaudeau declară, în aplausele vii ale Adunării, că legea maximului este izvorul tuturor nenorocirilor. *Eschassériaux* propune să se restabilească „bazele economiei politice", recunoscând, de și cam târziu, că societatea ca și natura „nu „se mișcă decât după legi constante". *Bourdon* vine să afirme că cultivatorii nu mai sunt în stare să-și facă sămănăturile. *Beffroy* califică legea de tot atât de imorală, ca și de absurdă și zice că ea a sfărâmat toate legăturile soçiale, ruinând agrigultura, comerțul, industria și artele.

Insfârșit, după *zece luni* de suferință, *legiuitorii* Convențiunei vin să *„edicteze"*, cum s'ar exprima E. de Laveleye, o nouă *lege pozitivă*, pentru a îndrepta stricăciunile celei vechi. Decretul Convențiunei din *24 Decembrie 1794*, revoacă, în adevăr, toate legile anterioare cu privire la fixarea prețurilor, și aceiași oameni, cari decretaseră, cu câteva luni mai înainte, legea maximului, nu se sfiesc acuma să publice o *Proclamație* explicativă, cu următoarele măgulitoare aprecieri la adresa operei lor de altă dată.

„Francezi: rațiunea, egalitatea, interesul republicei desa-„probau de multă vreme legea maximului. Convențiunea na-„țională a revocat-o.... Spiritele cele mai puțin luminate știu „astăzi că legea maximului nimicea din zi în zi comerțul „și agricultura: cu cât această lege era mai severă, cu atât „era mai nepracticabilă.... Această lege dar, atât de dezas-„troasă, ne-a condus la istovire".

Și *legiuitorii* își închee condamnarea proprie cu următorul omagiu, inconștient desigur, la adresa unei *legi sociale*, pe

care o nesocotise în mod atât de flagrant, printr'o *lege pozitivă, edictată* numai cu câteva luni mai înainte:

„Aprovizionările republicei, zice *Proclamația* cu emfază, sunt „încredințate *concurenței* și libertăței pe bazele comerțului și „agriculturei"....

S'ar fi putut zice, poate mai logic, că „aprovizionările re„publicei sunt încredințate agriculturei și comerțului, pe bazele „concurenței", dar în sfârșit, să nu cerem prea multă logică în expresiuni, de la niște bieți legiuitori, cari primise o lecțiune atât de strașnică dela logica faptelor sociale.

Fără de a-și da sama că *prețul* nu-i decât expresiunea monetară a *valoarei;* că esența valoarei este *munca;* că prețul mărfurilor depinde, în ultimă analiză, de cantitatea de muncă necesară pentru a le produce; că el are dar o *bază naturală* pe care nimene nu o poate schimbă, în mod arbitrar; că în societatea actuală, în care producătorii lucrează răslețiți, cantitatea de muncă trebuitoare pentru producerea unui obiect, nu se cunoaște la prima vedere; că cel mai bun mijloc pentru ca valoarea lucrurilor să se poată exprima, este *concurența* dintre producători și consumatori, stăpâniți deopotrivă de aceleași *legi naturale* ale existenței lor, într'un cuvânt, fără a-și da sama că *legea cererei și ofertei,* care determină prețul mărfurilor în societatea actuală, este o *lege socială,* care se aplică cu necesitate de fer, întemeindu-se pe o *lege naturală,* legiuitorii Convențiunei au crezut că vor putea să *fixeze* ei prețurile, edictând o *lege pozitivă.* Și tocmai pentru că nu și-au dat samă de toate aceste, am văzut că, abia după zece luni de experimentare nenorocită, au fost siliți să *edicteze* o altă *lege pozitivă*, pentru a pune capăt calamităței publice datorită acelei d'intâiu.

Cu aceasta am terminat și cu exemplele alese pentru a arunca mai multă lumină asupra expunerei noastre teoretice, în care ne-am încercat, și credem că am și *reușit* să clarificăm această chestiune cu deosebire obscură și contraversată a științei noastre.

Rezultă însă din toate aceste că între legile pe cari le edictează legiuitorul, pe cari noi le-am numit *legile pozitive* economice, și *legile sociale* economice, există o deosebire fundamentală. Unele sunt expresiunea voinței legiuitorului și rezultă

din *natura împrejurărilor* în cari el se găseşte, celelalte rezultă *din natura unei forme sociale anumite* şi se aplică cu necesitate de fer, pentru că se bazează în ultima analiză pe *legile naturale* economice, cari rezultă din *natura omului*, ca expresiune a *puterei vitale*, în totdeauna şi pretutindeni aceeaşi.

Normele după cari trebue să se călăuzească legiuitorul în edictarea *legilor pozitive*, cu caracter economic, sunt dar tocmai, aceste *legi naturale* şi *sociale* ale economiei, pe cari unii le confundă şi a căror existenţă am văzut chiar că se tăgădueşte. Ca concluziune generală putem zice, prin urmare, că *ştiinţa* economică are menirea de a cerceta cari sânt *legile naturale şi sociale* ale economiei, pentru ca *arta* corespunzătoare, sau *politica economică*, întemeindu-se pe aceste legi, să poată formula *regule generale* de purtare, în vederea unor scopuri anumite, şi pentru ca împreună, *ca teorie*, să lumineze *practica* economică şi mai cu deosebire, să servească de călăuză sigură legiuitorului în edictarea *legilor pozitive*.

Se vede dar, observăm în treacăt, cât e de greşit şi aicea D-l N. Basilescu, când crede [1]) că existenţa unor *legi naturale*, în economia politică, implică numai decât politica *neintervenţiunei*, a quietismului lui *laissez faire laissez passer*. Din contra, tocmai existenţa acestor legi dă o bază sigură politicei economice, pentru care am văzut că aprofundarea lor, este condiţia esenţială de succes.

De aceeaşi părere este unul din cei mai distinşi membri ai *şcoalei istorice*:

„Ar fi o gravă eroare de a presupune, zice *J. K. Ingram* [2]), „că stăpânirea fenomenelor sociale de *legi naturale* ar încu„raja câtuşi de puţin un spirit de quietism fatalist. Din contra, „tocmai existenţa unor asemene legi formează baza necesară „a ori cărei acţiuni sistematice în vederea îmbunătăţirei fie a „stărei, fie a naturei noastre"

Şi am arătat că aceeaşi părere o are şi *E. Dühring* [3]).

Aceasta fiind însă menirea economiei politice, *metoda* ei,

1) Raport etc. Pag. 17
2) Histoire. Pag. 281. Nota.
3) Vezi mai sus Pag. 32.

adică procedeul logic pentru aflarea adevărului [1]), trebue să se potrivească scopurilor urmărite [2]). Fără de a intra în amănunţimi, cari ne-ar duce prea departe, putem spune că e cu totul greşit să credem că economia politică se serveşte de o *singură metodă*. Ea întrebuinţează *toate mijloacele* pentru a descoperi *legile* ei şi a recunoaşte legătura dintre fenomene. Şi e îndeobşte recunoscut astăzi că metoda *inductivă* şi metoda *deductivă*, trebue să-şi dea un sprijin reciproc [3]), fără de care stăpânirea deplină a fenomenelor economice, nu e cu putinţă. Făptul că unii din representanţii *istorismului extrem* cred că *singura* metodă a economiei politice este *metoda inductivă*, nu poate fi privit decât ca o exagerare, datorită spiritului de sistem şi ignorărei problemelor ştiinţei [4]).

„E o eroare de a crede, zice *Adolph Wagner* [5]), că s'ar „putea ridica numai cu una sau cu ceealaltă procedare *singure*, „o asemene clădire (potrivită cu ştiinţa). Mare a fost dar „greşala teoriei „abstracte“ mai vechi, care se servea, numai „de procedeul deductiv singur. Dar cel puţin tot atât de „mare este eroarea contrară a Istorismului care vede în „procedeul inductiv singurul mijloc pentru a întemeia ştiinţa. „Ba, se poate zice chiar că „această greşală e încă şi mai „mai mare, pentru că se bazează pe ignorarea fundamentului „*psichologic* al ştiinţei economiei „politice“.

Insuşi *Schmoller*, şeful şcoalei istorice moderne, recunoaşte că inducţiunea şi deducţiunea sunt deopotrivă de necesare cugetărei ştiinţifice, întomai precum piciorul drept şi cel stâng împreună sunt necesare mersului [6]).

„O singură metodă de observaţiune, zice *Schmoller* [7]),

---

1) *Luigi Cossa*: Histoire des Doctrines économiques. Paris 1899. Pag. 80.

2) *Adolph Wagner*: Grundlagen der Volkswirthschaft. Leipzig. 1892. Vol. I. Pag. 142.

3) *H Dietzel*: Theoretische Socialökonomik. Lepzig 1895. Vol. I. Pag. 100.

4) *Gustav Schönberg*: Handbuch der politischen Oekonomie. Ed. III. Tübingen 1890. Vol. I. Pag. 75.

5) Loc. cit. Vol. I, pag. 243.

6) *H. Dietzel*: Loc. cit. Vol. I. Pag. 100. Nota.

7) Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre. Leipzig. 1900. Pag. 103 şi 109.

„fireşte că nu poate să existe în economia politică faţă cu „complicaţiunea materiei... Aceea ce am dobândit este tot „atât rezultatul unor încheeri deductive pe cât şi a unor în- „cheeri inductive".

Iar *Charles Gide* spune asemenea că nu putem renunţa la întrebuinţarea metodei abstracte, pentru că labirintul faptelor economice e prea încurcat ca să fim în stare vreo-da ă să ne călăuzim numai cu ajutorul observaţiunei [1]).

Nu cu o singură metodă avem dar de a face in economia politică, ci cu *două metode* [2]), pe cari le vom numi, cu numele lor technice vechi: *metoda deductivă* speculativă (abstractă), şi *metoda inductivă* sau de observaţiune, sub toate formele ei [3]): ca metodă de *observaţiune vulgară*; ca metodă de observaţiune ştiinţifică *directă (Le Play)* [4]); ca metodă *statistică* şi ca metodă *istorică*.

Dar trebue să observăm aice în contra unor tendinţi greşite, că în special *metoda inductivă*, singură, e un procedeu prea simplu pentru analizarea fenomenelor sociale. Ea este cu totul incapabilă de a rezolvi problemele economice [5]), cari sunt de o complicaţiune extraordinară. Dacă am voi să ne servim numai de acest mijloc de cercetare, am putea să mergem cu observaţiunile noastre până la sfârşitul lumei, — *till the crack of doom*, cum zice *Kairnes* — [6]) fără de a ajunge vre-odată la limanul adevărului. Din observarea strict *realistă* a fenomenelor, nu putem scoate altă încheere logică decât că pe urma fenomenelor A şi B, de pildă, a urmat în mod regulat, sau fără excepţiune fenomenul C. Dar conclusiunea că pe urma fenomenelor A şi B, urmează *în genere* (aşa dar în toate cazurile şi în acele neobservate) fenomenul C, nu mai este o încheere care rezultă în mod direct din expe-

1) Principes d'economie politique. Ed. VI. Paris 1898, pag. 19.

2) *Adolph Wagner*: Loc. cit. Vol. I. Pag. 166).
Luigi Cossa: Loc. cit., pag. 93.

3) *Adolph Wagner*: Loc. cit., vol. I, pag. 96.

4) *Paul Leroy-Beaulieu*: Traité théorique et pratique d'économie politique. Ed. II Paris 1896. Vol. I. Pag. 44.

5) *Maurice Block*: Les Progrès de la science économique. Ed. II. Pars. 1897. Vol. I. Pag. 34.

6) The character and logical method of political economy. Ed. II. London 1875. (*Block*: Loc. cit. Pag. 35)

rienţă. Ea întrece competenţa strictului empirism[1]. „Aristo-
„teles, zice *Menger*, a recunoscut aceasta foarte bine, tăgă-
„duind caracterul strict ştiinţific al inducţiunei".

Urmarea e, că pe cale curat *inductivă* nu putem să ajungem nici odată la formularea unor *legi exacte* a fenomenelor. Pe calea aceasta, o *ştiinţă* economică e dar cu nepuţinţă. Inducţiunea serveşte mai mult pentru determinarea cauzelor turburătoare aplicărei legilor economice[2]. De aceea ea este cu deosebire metoda *politicei economice*, a *artei*, care se serveşte de inducţiunea statistică şi istorică mai ales pentru a procura legislatorului şi administratorului norme sigure de purtare[3].

In deosebi, *inducţiunea istorică*, nu poate fi metoda excluzivă a economiei politice, după cum s'a crezut altă-dată în mod greşit, confundându-se *economia politică* cu *istoria economică (Wirthschaftsgeschichte)*.

Nu rămâne îndoială, în adevăr, că *istoria şi statistica* au menirea de a cerceta şi de a descrie faptele, împrejurările, instituţiunile unor state şi popoare anumite; pe când *teoria* economică cercetează formele şi *legile* fenomenelor economice[4]. Istoria are o importanţă deosebită pentru economia politică, dar ea *nu se confundă* cu dânsa. Istoria ca şi statistica sunt numai ştiinţele ei *auxiliare*[5], sau *metodele* ei de cercetare[6]. S'ar putea zice cel mult, după cum pretinde *H. von Scheel*[7], că istoria, împreună cu teoria şi arta *(Kunstlehre)* economiei politice alcătuesc un tot nedespărţit. Dar nici într'un caz nu se poate susţinea, că istoria singură

---

1) *Carl Menger*: Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der Politischen Oekonomie insbesondere. Leipzig 1883. Pag. 35.

2) *Luigi Cossa*: Loc. cit. Pag. 90.

3) *Luigi Cossa*: Loc. cit. Pag. 94. (*Cossa* fiind unul din discipolii lui *Stein* şi *Roscher*, nu poate fi bănuit de părtenire pentru „şcoala clasică". (Vezi: *Schonberg*: Handbuch. Vol I. Pag. 106).

4) *Carl Menger*: Die Irrthümer des Historismus in der deutschen Nationalökonomie. Wien 1884. Pag. 17.

Adolph Wogner; Loc. cit. Vol. I. Pag. 218.

5) *Carl Menger*: Loc. cit. Pag. 31.

6) *Adolph Wagner*: Loc. cit. Vol. I. Pag. 197.

7) *Schonberg*: Handbuch Vol. I. Pag. 74.

ar putea să absoarbă ştiinţa economică, sau să constitue singura ei metodă. Iar acei cari îşi închipue că istoria economică este baza empirică excluzivă a economiei politice, se pot asemena, zice *Carl Menger*, [1]), cu acei fizicieni sau chimişti, cari ar voi să formuleze legile Fizicei sau ale Chimiei pe baza descripţiunilor generale ale naturei, fie ele chiar aşa de perfecte ca descripţiunile lui A. v. Humboldt; sau cu fiziologii, cari ar voi să constituiască o fiziologie a corpului omenesc numai după descripţiuni etnografice.

Pe lângă aceasta, nu trebue să uităm că istoria nu-i decât o expunere a unor fapte cari cer să fie interpretate [2]), ţinând samă de toate împrejurările cari au putut să le determine. Prin urmare, mai degrabă am putea zice că pentru înţelegerea fenomenelor istorice avem nevoe de *teoria economică*, decât că aceasta ar avea nevoe de istorie pentru aflarea legilor sale. Căci *istoria* ni arată că unele fapte *s'au produs* [3]), dar ea nu ni spune *de ce* s'au produs; pe când *teoria*, care stabileşte *legile şi formele generale* ale fenomenelor, e singură în stare să ni explice pentru ce anumite fapte *au trebuit* să se producă, şi să ni dea astfel învăţăminte pentru viitor.

Departe de a fi dar metoda excluzivă de care ar avea a se servi economia politică, *metoda inductivă* singură, este cu totul incapabilă de a susţine această ştiinţă în scopurile pe cari le urmăreşte. Menirea ei ar fi poate numai, în economia politică, de a *verifica* premisele deducţiunei sau de a cerceta chiar aceste premise, în lumea reala, din cari apoi să se poată deduce fenomenele economice; şi apoi, de a *controla* de a confirma, sau de a rectifica *concluziunile* dobândite pe cale deductivă [4]). Ea nu-i dar nici măcar metoda principală, ci din contra, o procedare foarte utilă, dar de importanţă mai mult secundară. Şi dacă, după atâtea dovezi ce s'au adus întru clarificarea acestei chestiuni importante, mai e cineva

1) Untersuchungen etc. Pag. 123.

2) *J. B. Crozier*: Civilisation and Progress 1892. (*Block*: Loc. cit. Vol. I. Pag. 40).

3) *Eugen von Philippovich*: Über Aufgabe und Methode der politischen Oekonomie. Freiburg i. Br. 1886. Pag. 8.

4) *Adolph Wagner*: Loc cit. Vol. I. Pag. 193 şi 247.

să stărue încă în credința greșită că *metoda inductivă* este metoda excluzivă a economiei politice, îi recomandăm să mediteze asupra următoarelor aprecieri ale unui cugetător desigur competent în materie de metodă:

„Opiniunea vulgară, zice *J. St. Mill* [1]), că metodele de in-„vestigațiune în materiile politice sunt metodele inducțiunei „Baconiane, că adevărata călăuză în aceste chestiuni nu este „raționamentul, ci experiența specială, va fi citat într'o zi ca „unul din semnele cele mai puțin echivoce ale scăderei facul-„tăților speculative ale epocei în care a fost acreditată".

Metoda *deductivă* este dar, dacă nu singura, desigur *metoda principală*, de care au a se servi științele cari se îndeletnicesc cu fenomenele cele mai complexe, precum sunt și fenomenele economice [2]). Și aceasta nu exclude, după cum am văzut, ci *presupune* întrebuințarea și a metodei *inductive*. Și fiindcă fenomenele economice mai mult încă decât fenomenele naturei, se prezintă pururea ca o împleticire complicată de diferite cauze și nenumărate efecte, de aceea, pentru a descoperi *adevărul*, se cere, mai întâiu, să despărțim fenomenele și să le *izolăm* unele de altele: și in al doilea rând, sa *deosebim* cauzele cari le-au produs, pe acele principale de cele de importanță secundară; pe acele cari intervin în mod regulat, de acele întâmplătoare. Ambele aceste procedări, nu sunt cu putință decât prin *abstracțiune* [3]).

Legile economice nu se pot stabili, și prin urmare *știința* economică nu e cu putință, decât prin mijlocul *abstracțiunei*. Ea singură, desfăcând realitatea în elementele cele mai simple din cari se compune, e în stare să ni descopere *formele* generale *tipice*, în cari se prezintă fenomenele și *legile exacte* cari le stăpânesc. Și nici nu-i menirea ei măcar, a *teoriei*, de a se preocupa dacă asemene tipuri există în realitate, sau de a cerceta regularitățile succesiunei fenomenelor *reale* [4]). Eroarea în care a căzut școala clasică, a fost nu de a fi abuzat

1) Système de Logique. Cartea III. Cap. X. § 8. Trad. *Louis Peisse*. Paris 1856. Vol. I. Pag. 508.

2) *J. St. Mill*: Loc. cit. Cartea III. Cap. XI. § 1. Vol. I. Pag. 509.

3) *Karl Kautsky*: Karl Marx' Oekonomische Lehren. Ed. IV. Stuttgart 1893. Pag. 24.

4) *Carl Menger*: Untersuchungen. Pag. 41.

de abstracţiune, ci de a fi confundat prea adeseori rezultatele ei cu realitatea [1]). Metoda ei nu a fost dar greşită, ci e tocmai aceea care trebue să joace rolul principal în ştiinţele sociale [2]).

Aceasta este *concepţiunea mea*, despre caracterul şi menirea economiei politice, despre *legile* cu cari se îndeletniceşte şi despre *metodele* prin cari poate ajunge a le găsi şi a le formula. Această concepţiune pe care *eu* o cred adevărată, căreea i s'ar putea aduce poate unele obiecţiuni, se înfăţişează în tot cazul ca un *sistem*, adică, ca „un „întreg de adevăruri legate între dânsele şi cari-şi dau un „sprijin reciproc" — după definiţiunea lui *J. B. Say* [3]). Şi acest sistem de adevăruri nu-i numai o construcţiune arbitrară, nişte stafii ale fantaziei, ci cugetări metodologice de mare importanţă practică, pe cari eu am cercat să le şi realizez în scrierea mea *Despre Poporaţie*. Aici am *aplicat* aceste concepţiuni teoretice: căutând să stabilesc formula uneia din cele mai importante *legi naturale* ale economiei, şi anume *legea poporaţiei;* verificând temeinicia ei din studiul *istoriei* şi căutând apoi, în *încheerile practice*, să stabilesc, prin *regule generale* şi mijloacele prin cari se poate înriuri dezvoltarea poporaţiei. Şi-mi pare bine că astăzi mi s'a dat prilejul să mă explic şi asupra *metodei* de care mă servesc şi să tratez una din cele mai obscure materii ale economiei politice, dând o *clasificare a legilor economice*, care cred că se impune cugetărei prin lumina vie ce o aruncă asupra subiectului. Aşa precum se prezintă însă, îndrăznesc a spune că şi această lucrare este *originală*, ca formă şi ca fond. Zic aceasta nu pentru a mă lăuda, ci pentru a *afirma* un *fapt*, pe care îl pun iarăşi sub controlul oricui ar voi să alăture acele zise de mine aici, cu acele ce se spun de obiceiu în tractatele de economie politică asupra *legilor economice*. E dar un prilej mai mult, pe care-l ofer în mod generos, tuturor acelor cari ar voi să infirmeze spusele mele.

* * *

1) *Charles Gide:* Principes d'économie politique. Ed. VI. Paris 1898 Pag. 19.

2) *Wilhelm Neurath:* Elemente der Volkswirtschaftslehre. Ed. III. Wien 1896. Pag. 61.

3) Cours complet d'économie politique Ed. VII. Bruxelles 1844. Pag. 7.

Şi cu aceasta, după o lungă excursie în domeniul teoriei, ne întoarcem iarăşi la d-l N. Basilescu, învăţatul Profesor de economie politică din Bucureşti, pe care-l lăsasem la marginea drumului, nefiind în stare să ne urmeze, din cauza prea greului său bagaj de învăţătură istorică. Asemene boeri mari ai ştiinţei, călătorind în totdeauna cu mult calabalâc, nu pot să se aventureze pe potecile cam înguste ale abstracţiunei şi să se ridice pe înălţimi încunjurate de prăpăstii ameţitoare, de unde i-ar apuca toate slăbiciunile. Să ne coborâm dar de pe piscurile înalte ale teoriei, la nobilul călător Basilescu pentru a vedea cam ce-i conţin bagajele ştiinţifice, cele cu aparenţe atât de impunătoare.

Deşi suntem convinşi că adevărul e *unul*, şi că asupra aceleeaşi probleme ştiinţifice nu pot să fie mai multe soluţiuni deopotrivă de adevărate, totuşi e cu putinţă ca, într'un stadiu anumit al ştiinţei, *părerile* să fie împărţite. S'ar putea dar ca şi învăţatul Basilescu să aibă o părere oare care asupra chestiunilor tratate în acest capitol. Dar aceasta, din însăşi natura lucrului, nu-i cu putinţă decât îndeplinind următoarele două condiţiuni: 1⁰) Să arate *motivele ştiinţifice* pe cari se întemeiază şi 2⁰) să stăpânească *întregul câmp al controversei*, fiind în curent cu literatura subiectului. Indeplinirea acestor două condiţiuni e chiar *o datorie de profesie* pentru toţi acei cari au însărcinarea *oficială* de a se îndeletnici cu ştiinţa, precum sunt profesorii universitari.

Se naşte întrebarea: în materia care ne preocupă, şi care e *baza însăşi a economiei politice*, profesorul de Universitate N. Basilescu şi-a îndeplinit datoria?

In loc de a arăta argumentele ştiinţifice cari ar fi împotriva metodei de cercetare de care m'am servit, d-l N. Basilescu se mulţumeşte să scoată câteva platitudini curente dintr'un manual de şcoală, asupra fiziocraţilor, să-şi dea aerul că-l cunoaşte pe Kant, care zice că societatea trăeşte sub legi de drept *(Rechtsgesetzen)*, şi să nimicească întreaga şcoală clasică şi metoda ei tratând-o de *cabalistică*, iar pe economiştii cari s'au servit de această metodă, pe Adam Smith, Malthus, Ricardo, Thünen, Hermann, Marx, Carl Menger şi încă vre-o câţiva, de *alchimişti*, zicând apoi că metoda de care eu m'am

servit e condamnată astăzi de toate spiritele culte şi iubitoare de adevăr în ştiinţă.

Dar vede oricine că aceasta nu-i decât o afirmare fantezistă întrucât nu se razimă pe *analizarea metodei* acesteia, pe care nu eu am inventat-o. Ar fi trebuit dar ca mai întâi să-şi clarifice punctul său de vedere; să răstoarne încheerile metodologice ale atâtor cugetători mai competenţi decât d-sa şi decât mine; să nimicească unele opere clasice, cari au fost făcute *după această metodă,* şi apoi tocmai în urmă, să se ocupe şi de scrierea mea, şi *s'o analizeze,* dovedind erorile ei. Dar d-l N. Basilescu se mântue de toate aceste cu o singură frază. Şi cred că am arătat în deajuns că faimoasa afirmare cu „toate spiritele culte şi iubitoare de adevăr“, cari nu ar admite că există *legi naturale* în economia politică, este numai o frază datorită *ignoranţei* desărvârşite a lucrurilor. Din contra, s'a văzut că aproape toţi economiştii, chiar şi acei cari *în teorie* ajung la încheeri contrare, precum e *Karl Marx,* chiar şi întemeetorii *şcoalei istorice,* precum e *Roscher* şi *Knies,* afară de unii *epigoni* ai istorismului, precum este *E. de Laveleye* — şi nu vorbesc de *caricaturile istorismului* din România şi aiurea — *toţi economiştii* dar recunosc existenţa legilor naturale, fără de cari ei afirmă, că o *ştiinţă* a economiei politice nici nu e cu putinţă. Şi am dovedit ca *ei* au dreptate.

Domnul profesor N. Basilescu nu îndeplineşte dar cea dintâi condiţie pentru ca *să poată* avea o părere deosebita in materie; el nu arata *motivele ştiinţifice* pe cari se întemeează, ci caută să mă combată cu afirmări lipsite de temei, şi cu *exclamări* de senzaţie, în dosul cărora nu am găsit decât o lipsă totală de cunoştinţi cu privire la lucrurile despre cari se încumetează a vorbi.

Dar incompetenţa desăvârşită a D-lui N. Basilescu se poate aprecia încă şi mai bine când e vorba de îndeplinirea celei de *a doua condiţiuni* cerute în ştiinţă pentru ca cineva să poată pretinde de a avea o *părere:* D-sa nu stăpâneşte întregul câmp al controversei şi ignorează, în mod absolut, literatura subiectului, după cum se învedereaza din urmatoarele dovezi:

1°) Lipsa totală de cunoştinţi în ale literaturei economiei

politice, rezultă mai întâi din *citațiunile* pe cari le face. Și ne vom mărgeni să luăm numai câteva exemple din o scriere [1]) în care D-sa tratează în mod special chestiunea care ne preocupă aice, a *legilor economice*, și în deosebi a *școalei istorice*. In numita scriere, putem zice că nici o citațiune nu e făcută cum trebue, așa ca să poată servi spre orientarea cetitorului. Totul e numai o înșirare, fără nici un sistem și fără nici o utilitate, de nume de autori în mare parte greșite și de opere fără dată și fără indicarea volumului și a paginei, făcută anume pentru a arunca praf în ochii oamenilor.

Iată, de pildă, cum citează eruditul profesor, cunoscuta scriere a lui *Karl Knies*, care este una din lucrările fundamentale ale *scoalei istorice* germane [2]), și la care are aerul că se raportează și D-sa, la fiecare pas:

„*K. Kniess:* Die politische Oekonomie, p. 294“ [3]).

In această, în aparență, așa de nevinovată citațiune nu sunt mai puțin de *trei greșeli*, din cari una singură e suficientă pentru a caracteriza știința D-lui N. Basilescu.

Mai întâiu, autorul citat nu se numește *Kniess* — cu doi ss — cum scrie D-sa, ci *Knies*. Și această greșeală nu se poate atribui unei simple erori de tipar, pentru că în tot cuprinsul lucrărei, se scrie *Kniess* — cu doi *ss* — după cum se poate vedea la paginele 6. 12. 14. 15. 20, și niciodată *Knies*, macar din întâmplare. Și întreb: oare ce-ar zice ilustrul profesor dacă i-aşi scri numele: *Baasilescu* sau *Bassilescu*, decât doar că nu am citit niciodată importantele sale scrieri. Și să se noteze: că între *Karl Knies* și *Nicolae Basilescu*, mai este încă o mică deosebire.

Dar în afară de numele autorului, titlul însuși a lucrărei e greșit. Scrierea citată a apărut mai întâiu sub titlul: *Die Politische Oekonbmie vom Standpuncte der geschichtlichen Methode.* (Braunschweig 1853) și treizeci de ani mai târziu, cu adăogiri importante, sub titlul: *Die Politische Oekonomie vom*

1) Economia politică clasică și noua școală germană. București 1895.

2) „E o expunere completă și o apărare a metodei istorice aplicată „la știința economică; e manifestul cel mai sistematic și cel mai com- „plect al școalei nouă, cel puțin din punctul de vedere logic“ — zice *J. C, Ingram:* Histoire. Pag. 290. *Joseph Rambaud*: Histoire Pag. 334.

3) Loc. cit. Pag. 6.

geschichtlichen Standpuncte. (Braunschweig 1883). Când vine D-l N. Basilescu şi citează această lucrare sub titlul trunchiat, şi care nu ni spune nimic: *Die politische Oekonomie*, D-sa lasă tocmai acea parte a titlului, care caracterizează tendinţele autorului, şi ne arată încă odată ce puţin e în curent cu literatura subiectului şi cu însemnătatea scrierilor de cari vorbeşte.

Insfârşit, cartea lui Knies având două *ediţii*, întreb: la ce ediţie ne trimete D-l N. Basilescu când scrie: *Die Politische Oekonomie*, p. 294, şi când apoi referindu-se la această citaţiune trunchiată şi fără dată, indică pasagiile următoare prin: *Loc. cit* sau *op. cit. p.?* E vorba de ediţia din 1853, sau de acea din 1883? Aceasta este *a treia* greşeală pe care o comite, într'un singur rând, şi care ni arată ce cunoştinţi posedă şi cât e de familiarizat cu autorii cei mai însemnaţi şi cu scrierile lor.

Şi D-l N. Basilescu nu se mărgineşte numai cu maltratarea lui Knies. Din toate citaţiile nu e una care ni-ar dovedi că D-sa a avut în mână lucrările despre cari vorbeşte. Astfel, pentru a mai cita un ultim exemplu, cunoscutul economist şi sociolog *Schäffle* iesă de sub pana D-sale când ca *A. C. Schaeffle* [1]), când ca *Albert* **Fr.** E. *Schaeffle* [2]), când ca *A.* **G.** F. *Schaeffle* [3]), dar niciodată cu numele adevărat *A. E. F. (Albert Eberhard Friedrich) Schäffle*, aşa precum il găsim iscălit pe scrierile lui.

Dar ne oprim aice ca să putem vorbi de un fapt încă şi mai grav pentru un profesor universitar, care de multă vreme îşi tot dă aerul că e reprezentantul *scoalei istorice*, a *nouei scoale germane*, cum o numeşte, în România.

2º) Oricât s'ar părea de straniu, totuşi e un *fapt* ce nu se poate tăgădui că învăţatul campion al *scoalei istorice*, la noi în ţară, nici *nu ştie* măcar cari sunt reprezentanţii acestei scoale în Germania, confundând *scoala germană* în genere, cu *scoala istorică germană*. Şi în adevăr, când D-l N. Basilescu vorbeşte de *„economiştii germani“*, de *noua scoală germană“*, D-sa înţelege prin aceste denumiri numai pe reprezentanţii *şcoalei istorice*, cari aplică *metoda inductivă*, istorica, la cer-

1) Loc. cit. Pag. 6.
2) Pag. 34.
3) Pag. 41.

cetarea fenomenelor economice, în deosebire de acei cari se servesc de *metoda deductivă*, abstractă.

„In loc să caute, în o lume inexistentă, zice D-l N. Ba-„silescu [1]), nişte formule cabalistice, chemate a turmenta şi „învălmăşi spiritele, *economiştii germani* s'au coborât în lu-„mea reală, au cercetat faptele, *au scrutat instituţiunile ci-„vile şi politice*, ce au guvernat şi guvernă popoarele, au „examinat influenţa acestora asupra vieţei lor economice şi „sociale şi din *fapte pozitive*, au căutat să deducă — *nu nişte „legi eterne şi imutabile*, — ci pur şi simplu principiile cari „guvernează *azi* raporturile economice şi sociale între oameni, „*principii şi raporturi etern schimbătoare*".

Se vede dar că D-l N. Basilescu, când vorbeşte de *economiştii germani*, înţelege numai pe economiştii din *şcoala istorică*. Aceasta rezultă şi din următoarea citaţiune conformă [2]):

„Cu chipul acesta, economia politică, *din ideală şi abstractă*, „a devenit o ştiinţă *realistă* şi *exactă*.

„Intinzând încă aceleaşi cercetări în timp şi în spaţiu, ea „a devenit tot odată şi o ştiinţă *istorică* şi *socială*.

„Meritul acestei transformaţiuni revine întreg ilustrei pleiade „de *economişti germani*, cari, mai ales în cele din urmă de-„cenii, au clădit, ca să zic astfel, *un edificiu cu totul nou* „pentru ştiinţa noastră".

Insfârşit, în altă parte, D-l N. Basilescu, ni spune încă odată ce înţelege prin noua *şcoală germană*, ale cărei principii le crede mai cu deosebire adevărate:

„Şi în această privinţă, zice D-sa [3]), vorbind de legea sa-„larului, îmi place a recunoaşte că *noua şcoală germană* a „readus ştiinţa pe adevăratul său teren, — pe terenul faptelor „şi al realităţei".

Nu mai încape dar nici o îndoială: când D-l N. Basilescu vorbeşte de economiştii *germani*, de *noua şcoală germană*, D-sa înţelege în totdeauna pe economiştii din *şcoala istorică*, pe acei tocmai cari s'au aplicat la studiarea instituţiilor civile şi politice, la cercetarea faptelor pozitive, servindu-se de *metoda inductivă*.

1) Raport prezentat Universităţei din Bucureşti. Pag. 18.
2) Economia politică classică şi noua şcoală germană. Pag. 6.
3) Loc. cit. Pag. 41.

Până aice să zicem că nu ar fi nimic de zis. Dar aceea ce este cu deosebire grav e de a vedea că în rândul acestor economişti, D-l N. Basilescu citează unele nume cari fac să tresară pe orice om cât de puţin în curent cu literatura economiei politice, văzându-le în asemene tovărăşie. E vorba de *F. B. W. v. Hermann* [1]), de *J. H. von Thünen* [2]), şi de *H. von Mangoldt,* pe cari D-l N. Basilescu îi pune fără nici o deosebire alături cu *W. Roscher,* cu *Bruno Hildebrand,* cu *Karl Knies,* ca făcând parte din aceeaşi nouă şcoală germană, *istorică* bine înţeles, care a scrutat instituţiunile civile şi politice, şi a readus ştiinţa pe terenul faptelor şi al realităţei.

Dar dacă e vorba de o *nouă şcoală germană,* în acest înţeles, apoi nici într'un caz nu se poate cita mai sus pomeniţii trei economişti alături cu acei pe cari-i înşiră D-l N. Basilescu, şi cari aparţin în adevăr, mai mult sau mai puţin, *şcoalei istorice,* aşa precum o descrie D-sa. Din contra, aceşti autori au rămas în totul credincioşi *şcoalei clasice,* de a cărei *metodă deductivă* s'au servit aproape excluziv, după cum se poate convinge oricine citind măcar o pagină din scrierile lor [3]), sau văzând cel puţin ce au spus alţii despre dânşii.

„*Thünen, Hermann, şi Mangoldt,* s'au consacrat din contra, „zice *Luigi Cossa* [4]), aproape excluziv chestiunilor de eco- „nomie socială; aceşti trei scriitori, *cari au rămas credincioşi* „*spiritului şcoalei clasice,* au adus contribuţiuni utile şi ori- „ginale la progresele *ştiinţei pure*"...

Intrucât se atinge de *Hans von Mangoldt* (1824—1868) fost profesor la Göttingen şi la Freiburg i. Br., de şi e un spirit ceva mai eclectic, nu rămâne îndoială că el aparţine

1) Loc. cit. Pag. 6.

2) Loc. cit. Pag. 41.

3) *J. H. v. Thünen:* Der isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie oder Untersuchungen über den Einfluss, den die Getreidepreise, der Reichthum des Bodens und die Abgaben auf den Ackerbau ausüben. Rostock 1826.

Friedrich Bened. Wilh. v. Hermann: Staatswirthschaftliche Untersuchungen. München 1832. Ed. II. 1870.

H. v. Mangoldt: Die Lehre vom Unternehmergewinn. Leipzig 1855.

" " Volkswirthschaftslehre. Stuttgart. (Ed. sporită de *F. Kleinwächter.* 1871).

4) Histoire. Pag. 409.

şcoalei clasice [1]) germane, fiind unul din reprezentanţii ei cei mai stimaţi [2]). El a susţinut chiar cel d'intâiu că *metoda inductivă* nu poate servi la determinarea premiselor deducţiunei şi la verificarea rezultatelor dobândite decât într'un număr restrâns de cazuri [3]). Mangoldt este autorul mai multor definiţiuni a câtorva noţiuni fundamentale şi legi economice [4]), precum este şi următoarea definiţiune a economiei politice care ne învederează îndată cărei şcoale aparţine:

„Economia politică este expunerea ştiinţifică a *puterilor* „economiei (*der Wirtschaft zu Grunde liegenden Kräfle),* a „direcţiunilor în cari ele se manifestează, a *legilor* acţiunilor „şi a condiţiunilor succesului lor" [5]).

Dar şi mai puţin încă decât pe Mangoldt, s'ar putea ca să-l trecem pe *Hermann* printre reprezentanţii *şcoalei istorice,* cari ar fi contribuit la transformarea economiei politice dintr'o ştiinţă *ideală şi abstractă* într'o ştiinţă *realistă* şi *istorică,* cum se exprimă d-l N. Basilescu în lucrarea citată, la pagina 6, amestecându-l pe *Hermann* cu *Bruno Hildebrand, Karl Knies, Wilhelm Roscher* etc.

Friedrich Bened Wilh. v. Hermann (1795—1868), fost profesor în München, este reprezentantul recunoscut al *metodei deductive* [6]). El a căutat să precizeze teoriile abstracte ale producţiunei, ale preţului, salarului, profitului etc. [7]), aşa că cu drept cuvânt toţi autorii îl consideră ca pe unul din cei mai eminenţi urmaşi ai *şcoalei clasice* [8]), comparându-l chiar cu Ricardo, ca putere de analiză [9]). Pe acesta dar şi mai puţin încă îl putem cita printre reprezentanţii *şcoalei istorice,* pre-

---

1) *Joseph Rambaud:* Histoire des Doctrines économiques. Paris 1899. Pag. 203.

2) *Luigi Cossa:* Histoire. Pag. 100.

3) *Luigi Cossa:* Loc. cit. Pag. 90

4) *Maurice Block:* Les Progrès de la Science économique depuis Adam Smith. Ed. II. 1897. Vol. I, Pag. 377.

5) *Ludwig Elster:* Wörterbuch. Vol. I. Pag. 225.

6) *Karl Walcker:* Geschichte der Nationalökonomie und des Sozialismus. Ed. IV. Leipzig 1899. Pag. 50.

7) *Luigi Cossa:* Loc. cit. Pag 411.

8) *Joseph Rambaud:* Loc. cit. Pag. 202.

9) *J. K. Ingram:* Histoire, Pag. 267.

cum o face d-l N. Basilescu. Cât despre *Thünen*, iată care este aprecierea lui Cossa [1]):

„Contele *Johann Heinrich von Thünen* (1783—1850) .. „servindu-se de calcul, a aprofundat prin *metoda deductivă* „și independent de Ricardo, teoria rentei".

Intre teoria lui Thünen asupra rentei, și teoria lui Ricardo, este o legătură atât de strânsă, încât cu drept s'a putut vorbi de o teorie a lui *Ricardo-Thünen*. Iar *Karl Walcker* [2]) care-l consideră pe Thünen ca cel mai mare economist care ar fi apărut dela Ricardo încoace, afirmă despre dânsul că el este „un *cugetător*, care în multe puncte e deopotrivă cu *Smith*, „*Malthus și Ricardo* și în altele chiar cu mult superior acestora".

Asemene și *Joseph Rambaud* [3]) susține că Thünen are afinități cu *școala matematică*, cel puțin întrucât privește modul său de a trata chestunea salariului, iar *Ingram* [4]), vorbind de *metoda* lui Thünen, zice că obiecțiunea ce s'ar putea face acestei metode ar fi *„dificultatea de a reveni dela studiul abstract la faptele reale"*.

In asemene condițiuni, se pare numai o ironie de a-l cita pe *J. H. v. Thünen*, printre autorii făcând parte din *noua școală germana* „care a readus știința pe adevăratul său teren, *pe terenul faptelor și al realității*", după cum o face d-l N. Basilescu la pagina 41, a scrierei citate.

Cu aceasta încheem a doua serie de dovezi cari sunt îndeajuns de puternice pentru a ne convinge că eminentul profesor „vorbeaște în vânt", cum ar zice cinstitul paroch *Ioan Teodorovici*, în necunoștință totală a literaturei subiectului. Dar dacă învățatul profesor confundă *școala germană*, în genere, cu *școala istorică*, amestecând pe *Thünen, Roscher, Hermann, Knies, Mangoldt, Hildebrand*, pentru că nu cunoaște cele mai însemnate scrieri, *mai vechi*, ale economiei politice, d-sa nu se oprește în calea neștiinței, ci comite o eroare încă și mai gravă:

3°) Domnul N. Basilescu, profesor de economie politică la

1) Loc. cit. Pag. 409.
2) Loc. cit. Pag. 50.
3) Loc. cit. Pag. 205.
4) Loc. cit. Pag. 268.

Universitatea din Bucureşti, *confundă concepţiunea şcoalei istorice,* sau mai bine zis, concepţiunea luì *Roscher,* despre ştiinţa economică, *cu ştiinţa economică* în genere, aşa precum se prezintă în timpurile *moderne,* pentru că nu cunoaşte cele mai însemnate scrieri, *mai nouă,* ale economiei politice.

Sunt precis în *acuzări,* precum voiu fi tot atât de precis în *dovezi.*

„In loc să invidieze, ca un oarecare economist englez, la- „boratorul unui chimist, zice D-l N. Basilescu [1]), *economistul „modern* descinde în mijlocul societăţei, — în incinta marelui „laboratoriu — unde pe fie ce zi, infinite experienţe se înde- „plinesc şi caută *acolo — în chiar viaţa reală* — adevăratele „principii ale ştiinţei noastre“.

Şi iată cum îşi complectează acum mai în urmă noţiunea ce şi-a format-o despre economia politică *modernă şi* despre menirea ei, într'un pasagiu pe care-l reproducem încă odată pentru că ni arată punctul de vedere al profesorului nostru:

„In loc să-şi piarză timpul în discuţiunea zădarnică a opi- „niunilor emise şi în căutarea unor formule lipsite de sens „şi de efect (sic), zice D-l N. Basilescu [2]), *economistul mo- „dern* îşi propune, cu drept cuvânt cum zice *Roscher,* pur şi simplu *să descrie*:

„Mai întâiu: *natura economică şi trebuinţele poporului.*

„Al doilea: *legile şi instituţiunile destinate să satisfacă „aceste trebuinţi*“.

„Şi în fine: *succesul mai mare sau mai mic pe care ele „l'au avut*“.

Vrea să zică, după părerea D-lui N. Basilescu, *economistul modern* este acela care descinde în marele laboratoriu, *în chiar viaţa reală,* de unde caută adevăratele principii ale ştiinţei economice, pe cale *inductivă,* se înţelege. Şi apoi, economistul modern trebue să se mărgenească pur şi simplu *să descrie* natura economică, trebuinţele, legile *(pozitive,* bine înţeles) şi instituţiunile destinate să satisfacă trebuinţele poporului şi succesul ce l'au avut. In modul acesta se determină şi *natura* şi *metoda* ştiinţei: economia politică trebue să fie

1) Economia politică classică şi noua şcoală germană. Pag. 6.
2) Raport prezentat Universităţei din Bucureşti. Pag. 18.

o *știință curat descriptivă istorică (eine beschreibende Wissenschaft)*, servindu-se de *metoda inductivă*. Și aceasta ar fi, nu concepțiunea unei *școale* anumite, sau chiar a unui *autor*, ci concepțiunea însăși a *științei moderne* în genere.

Să vedem acum ce zice știința *modernă* despre aceste pretenții de a i se mărgeni câmpul său de cercetare, de a i se închide calea oricărei alte aspirațiuni decât *pur și simplu descrierea* și de a i se tăgădui dreptul de a se servi de altă metodă decât de *metoda inductivă*, istorică.

In contra acestei concepțiuni cu totul greșite, de care, *în practică*, însuși *Roscher* nu s'a ținut [1]), și pe care nu o mai apără nimeni astăzi, nici chiar *Gustav Schmoller*, reprezentantul cel mai autorizat al *școalei istorice tinere*, s'a observat încă demult [2]):

1°) Că dacă e vorba de *descriere* a condițiunilor de existență a popoarelor, apoi nu trebue să ne mărgenim la descrierea numai a *legilor și a instituțiunilor*, ci trebue să ținem samă și de celelalte împrejurări geografice, etnografice, de relațiunile popoarelor între dânsele etc., așa precum s'a făcut în unele privinți, de acei cari s'au îndeletnicit cu relativitatea legilor, de Aristoteles, Bodin, Montesquieu și alții.

2°) „Că dacă condițiunile de civilizație sunt variabile prin „natura lor, nu trebue să uităm cu toate aceste că legile lu„mei fizice, calitățile psichice ale indivizilor și oare cari ten„dinți ale corpurilor sociale au fost, sunt și vor fi în tot„deauna aceleași și că prin urmare faptele economice, cari „rezultă din ele, nu vor putea să se schimbe nici odată în „esența lor".

3°) „Că a reduce economia politică la un scop curat practic „și descriptiv, echivalează cu nimicirea științei și sterilizarea „artei, declarându-le incapabile de a procura criterii generale „pentru a judeca și dirigui progresul".

4°) Că în special întrucât se atinge de *metodă*, substituirea metodei istorice, metodei inductive în genere, ar fi un regres,

---

1) „W. Roscher, care este cel mai moderat din șefii școalei istorice „nu a prezentat cu toate aceste o *descripțiune*, ci un *tractat*" — zice *Maurice Block*: Loc. cit. Vol. I. Pag. 22 *Nota*.

2) *Luigi Cossa*: Loc. cit. Pag. 97.

pentru că ar nesocoti importanța observațiunei individuale și cantitative și că ar implica o contrazicere curioasă cu principiul însuși al relativităței instituțiunilor economice, de oare ce propune ca să scoatem, din faptele cunoscute în mod inexact ale trecutului, criterii pentru a reforma legislațiunea economică a prezentului [1]).

S'a zis apoi chiar că altul este punctul de vedere din care se pune *istoricul* în cercetările împrejurărilor economice, și cu totul altul e punctul de vedere din care le privește *economistul*, adunând material pentru clădirea *teoriei* despre natura generală *(generellen Wesen)* și legăturile generale (*generellen Zusammenhängen)* a fenomenelor economice politice. In cazul acesta, el nu trebue să reproducă o secțiune a realităței empirice, ci să caute a ni da o descriere a unei părți, *izolate pe calea abstracțiunei*, din dezvoltarea culturală a speciei umane [2]).

S'a afirmat însfârșit, nu fără oare care dreptate, că aplicarea strictă a principiilor școalei istorice ar face cu neputință chiar însăși înțelegerea economică a istoriei, pentru că dacă totul e relativ și nimic statornic, nu se vede prea bine cum s'ar putea afirma de pildă, inferioritatea muncei servile, sau cum s'ar putea explica propășirea sau decăderea popoarelor prin superioritatea sau inferioritatea instituțiilor lor economice și sociale, în raport cu instituțiile celorlalte popoare.

„Astfel școala istorică, zice *Joseph Rambaua* [3]), ar ajunge „să ni întunece înțelegerea istoriei."

Dar părerile metodologice greșite ale scoalei istorice, care ajunsese a confunda *economia politică* cu *istoria*, petrecându-și timpul cu cercetări *micrografice*, de domeniul istoriei, în credința că se ocupa cu economia politică, și afirmând că economistul trebue mai întâiu să se mărginească a aduna material, mai înainte ca să ajungă a conclude, au fost reduse în mod definit, la adevărata lor valoare prin lucrările cunoscute ale lui *Carl Menger*.

---

1) *Luigi Cossa*: Loc. cit. Pag. 98.

2) *Dr. Stanislaus Grabski*: Zur Erkenntnisslehre der volkswirtschaftlichen Erscheinungen. Leipzig 1900. Pag. 13.

3) Histoire Pag. 346.

Intr'o primă scriere [1]), în contra curentului dominant, acest cugetător eminent revine la metoda deductivă, abstractă, a școalei clasice. El se aplică să studieze „fenomenele com-„plicate ale economiei umane, reducându-le la cele mai sim-„ple elemente ce pot fi accesibile observărei“, pentru a putea „apoi să cerceteze cum se dezvoltă, fenomenele economice „mai complicate, în conformitate cu legile de cari sunt stă-„pânite (*gesetzmässig*) din elementele lor [2])“. Și Menger afirmă chiar dela început că fenomenele vieței economice sunt stăpânite în mod riguros, de *legi*, ca și fenomenele naturei [3]).

Dar lucrarea fundamentală care ne interesează, este scrierea aceluiași autor asupra *metodei* științelor sociale și în special a metodei economiei politice [4]) Cu o agerime și cu o pătrundere rară, Carl Menger se îndeletnicește aice cu cele mai grele probleme ale economiei politice, arătând care este menirea ei și a părților din cari se compune, și care este natura adevărurilor pe cari le descopere.

Sub înrâurirea acestor lucrări fundamentale ale lui Menger și ale altor economiști, economia politică și-a lărgit sfera ei de cercetare. Ea s'a folosit de învățămintele lui Ad. Müller, List, Hildebrand, Knies, de tendințele metodologice, ale școalei istorice și chiar de *monografiile* ei, dar ea știe astăzi că istoria nu e în stare să alcătuiască baza ei empirică excluzivă, că ea nu-i o *știință istorică* și că nu se poate mărgeni la *simpla descriere* a legilor și instituțiunilor destinate să satisfacă trebuințele poporului, așa după cum o susținea Roscher, în *teorie*, fără să o pună el însuși *în practică*.

Am văzut ce spune *E. Dühring* [5]) despre *simpla descriere*, pe care o consideră, chiar atunci când e bine făcută, ca pe o treaptă preliminară mai de jos a științei. Și aceasta este părerea îndeobște admisă astăzi, în contra pretențiilor de alta-

---

1) Grundsätze der Volkswirthschaftslehre. Erster, Allgemeiner Theil. Wien 1871.

2) Loc. cit. *Vorrede*. Pag. VII.

3) „ „ „ „ VIII.

4) *Dr. Carl Menger:* Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der politischen Oekonomie insbesondere. (Leipzig 1883.)

5) Vezi mai sus Pag. 32.

dată ale şcoalei istorice, care voia să aşeze economia politică pe asemene baze.

„*Scire est per causas scire* — zice *H. Dietzel*[1]). Descrierea „fenomenelor în coexistenţa sau succesiunea lor, nu satisface „cu nici un chip dorinţa noastră de a cunoaşte".

Cât despre cercetarea şi *descrierea istorică*, ea nu ni procură decât un material de fapte, iar în momentul când ne încercăm să scoatem din observarea relaţiunilor lor concluziuni cu privire la legătura lor lăuntrică, noi avem recurs la o explicaţiune *teoretică*, în afară de competenţa cercetărei curat istorice.

„Cum că numai culegerea şi gruparea unui material de fapte „ori cât de bine revăzut nu poate să fie singura ţintă a ştiin- „ţei economice, zice *E. von Philippovich* [2]), acest lucru nu-l „mai tăgădueşte nimeni, deşi nu au lipsit încercări, cari atri- „buiau tocmai în ştiinţa noastră cercetărei istorice o aşa im- „portanţă, încât orice alt fel de cercetare era ameninţată să „fie strivită".

Pe calea pe care ne îndreaptă Roscher, fără să o fi urmat el însuşi [3]), după cum am zis, putem să ajungem poate la îndreptarea unor erori parţiale ale ştiinţei, îmbogăţind cercetările ei cu unele interesante monografii, dar niciodată nu vom putea dobândi o privire generală asupra fazelor economice de dezvoltare şi nici asupra sfârşitului către care tind. Şi poate că la acest rezultat, zice *H. Eisenhart* [4]), nu se va putea ajunge nici odată numai pe calea inductivă a observaţiunei comparative *„a celor ce sunt şi a modului cum au devenit"*, după expresiunea lui Roscher. Concluziunea e că „economia politică „se deosebeşte de disciplinele economice istorice descriptive, „cari studiază fenomenele avuţiei în relaţiunile lor concrete şi „variabile, în timp şi în spaţiu, prin aceea că ea studiază din

---

1) Theoretische Socialökonomik. 1895. Pag. 12.

2) Über Aufgabe und Methode der politischen Oekonomie. Freiburg i. B. 1886. Pag. 8.

3) „Sistemul" lui Roscher nu-i o simplă *descripţiune*, ci un *tractat* în care autorul vorbeşte de *legile naturale* ale economiei politice, ca de ceva ce nu se poate contesta. *(Block:* Loc. cit. Vol. I. Pag. 22. *Nota)*

4) Geschichte der Nationalökonomik. Jena 1881. Pag. 173.

„contra relaţiunile abstracte şi caracterele tipice şi esenţiale „ale acestor fenomene [1])".

Ea nu poate dar să se mărgenească la *pur şi simplu descriere*, cum doreşte W. Roscher, dela care se inspiră, în anul 1900, D-l N. Basilescu, profesor de economie politică la Universitatea din Bucureşti.

„Din punctul de vedere formal, adică, cu privire la rolul „ei, zice *Cossa* [2]), economia socială *nu-i nici o ştiinţă curat „descriptivă* sau sistematică, nici o ştiinţă care caută numai „regularităţi empirice. Ea este *o ştiinţă morfolocigă şi etio„logică* în acelaşi timp; morfologică pentru că determină „esenţa faptelor economice, considerate în caracterele lor tipice; „etiologică, pentru că ea cercetează cauzele prime, cari con„stau în oarecari *puteri constante* şi *ireductibile* de ordine fizică „sau psichică, şi pentru că cercetează, în sfârşit modul lor de „acţiune, adică determină *legile ştiinţifice*".

Vrea să zică, nu o ştiinţă *curat descriptivă* este economia politică, ci o ştiinţă *morfologică şi etiologică*, nu *pur şi simpla descriere* este menirea ei, ci determinarea *esenţei* faptelor economice şi *legilor ştiinţelor*, cari nu sunt decât modul de acţiune al unor *puteri*, fizice sau psihice, constante şi ireductibile. Aceasta este concepţiunea *modernă* a ştiinţei despre natura şi menirea economiei politice. Aceasta este şi concepţiunea *mea*, care se oglindeşte din scrierea de faţă şi după care am întocmit şi studiul meu *Despre Poporaţie*.

Cât despre aceea ce crede D-l N. Basilescu că ar fi menirea economistului *modern*, *concepţiunea bătrânului Roscher*, ea este un punct de vedere prea mărgenit, de care *ştiinţa modernă* a trecut de mult.

„Nu numai concepţiunea economiei politice ca simplă istorie „economică *(Wirthschaftsgeschichte)*, zice *Carl Menger* [3]), ci „chiar şi aceea care consideră această ştiinţă ca o filosofie „a istoriei economice",... se poate considera ca o concepţiune „de care ştiinţa germană a trecut de mult (*Kann als eine in „der deutschen Nationalökonomie überwundene bezeichnet „werden*)".

1) *Luigi Cossa*: Histoire. Pag. 13.
2) Loc. cit. Pag. 52.
3) Zur Kritik der politischen Oekonomie. Wien 1887. Pag. 24.

Concepţiunea *şcoalei istorice*, se ştie astăzi că nu are decât o însemnătate *istorică*, nu o valoare statornică dar şi mai puţin că ea singură ar fi *ştiinţa economică*, sau concepţiunea ştiinţei *moderne* despre natura şi menirea economiei politice. Şcoala istorică s'a născut din *reacţiunea* în special în contra şcoalei *politice economice* [1]), a *raţionalismului* abstract, a pragmatismului unilateral.

„Era vorba în cazul acesta, zice *Lexis* [2]), de înlăturarea „(*Ueberwindung*) raţionalismului abstract cu formulele lui ab„solute şi cu nesocotirea dezvoltărei istorice: de înţelegerea „instituţiunilor şl stărilor economice în legătură cu totalitatea „împrejurărilor timpului: de recunoaşterea îndreptăţirei lor „relative în împrejurările istorice date".

In această *reaţiune* în contra exagerărilor *(Einseitigkeiten)* economiei politice britanice, insulare şi continentale, zice *Adolph Wagner* [3]) : în contra întrebuinţărei excluzive a metodei deductive, aşa precum se vede la Ricardo; în contra izolărei fenomenelor economice de celelalte fenomene de cari sunt legate; în contra soluţiunilor absolute în chestiuni de politică economică; în contra considerărei în mod prea optimist a sistemului concurenţei libere şi a urmărilor lui; în contra înlăturărei oricărui amestec din partea statului în relaţiunile economice, în sfârşit — în această *reacţiune* legitimă constă însemnătatea *istorică* a şcoalei istorice germane *mai vechi*. (Friedrich List 1841, W. Roscher. 1843, Bruno Hildebrand 1848, Karl Knies 1853).

Cât despre şcoala istorică germană *mai nouă (Gustav Schmoller*, *L. Brentano* etc.), care în unele privinţi confundă economia politică cu istoria, după cum i se impută [4]), şi care ea singură î-şi mărgineşte câmpul ei de cercetare la *monografii* istorice economice, temându-se ca nu cumva să generalizeze prea curând [5]), dacă îndreptăm unele erori în cari au căzut teoria şi dogmatica şcoalei clasice engleze, ea

1) *Eugen von Philippovich*: Grundriss der politischen Oekonomie. Ed. III. Freiburg i. B. 1899. Vol. I. Pag. 37.
2) *Ludwig Elster*: Wörterbuch. 1898. Vol. II. Pag. 828.
3) Grundlegung. 1892. Vol. I. Pag. 47.
4) *Stanislaus Grabski*: Loc. cit. Pag. 4.
5) *Gustav Schmoller*: Grundriss 1900. Pag. 118.

nici nu mai are raţiune de a fi, ca *şcoală* economică deosebită. Punctul ei de vedere se rezolvă dar, ca şi toate celelalte doctrine unilaterale, în sistemul *ştiinţei*.

„Dacă îndreptăm aceste lacune, zice Adolph Wagner [1]), „ceea ce se poate face nu numai după punctele de vedere „ale economiei politice istorice, dar foarte bine chiar din „spiritul economiei politice britanice, noi lipsim critica isto-„rismului mai tânăr de orice bază şi partea esenţială a rezul-„tatelor teoriei şi dogmatice britanice, î-şi păstrează valoarea „ei statornică."

Aşa vorbeşte *Adolph Wagner*, eminentul profesor dela Berlin, pe care D-l N. Basilescu îl citează pretutindeni printre autorii din *noua şcoală germană* „care a readus ştiinţa pe „adevăratul său teren, — pe terenul faptelor şi al realităţei" [2]). Dar pentru ca să nu-i rămână inima stricată, să-mi dea voe D-l N. Basilescu să i arăt ce zice despre cercetarea istorică şi despre misiunea ştiinţei germane *moderne*, un alt economist, unul din colaboratorii manualului lui Schönberg, din care D-sa se inspiră câte odată, şi a cărui autoritate nu o va putea contesta:

„Cu *cercetarea istorică*, zice *H. von Scheel* [3]), *ca atare*, „e de la sine înţeles că nu există şi că nu va putea să „existe *(noch nicht gegeben und nicht erreichbar)* un sistem „de economie politică, care să dea o bază solidă acestei „ştiinţi şi să o facă a putea servi de călăuza sigură prac-„ticei..... Rămâne dar, ca o problemă pe care trebue să o „deslege economia politică, să se servească de cunoştinţele „dobândite pentru a se aşeza pe baze *nuoi* şi mai sigure.".

„Deslegarea acestei probleme e tendinţa caracteristică a „*ştiinţei germane* actuale."

Iată dar care este părerea unui economist *modern* cu privire la tendinţele *ştiinţei germane* actuale şi care e departe de a se asemăna cu concepţiunea economistului *modern*, al D-lui N. Basilescu.

Dar de toate aceste, învăţatul nostru *habar n-are*. In ne-

1) Loc. cit. Pag. 49.
2) Economia politică classică şi noua şcoală germană 1895. Pag. 41.
3) *Gustav Schönberg:* Handbuch. Ed. III. 1890 Vol. I. Pag. 103.

cunoştinţa desăvârşită a mişcărei economice moderne, tocmai în Germania, D-l N. Basilescu s-a oprit, din întâmplare la concepţiunea unilaterală a bătrânului Roscher, crezând că *teoria* economică actuală se rezumă în această concepţiune şi că *ştiinţa* germană î-şi găseşte expresiunea ei *definitivă* în şcoala istorică sau în *noua şcoală germană*, cum îi place a o numi, în care pune, fără deosebire, pe abstractul *Thünen*, alăturea cu realistul *Roscher;* pe adâncul *Hermann*, alăturea cu elegantul *Hildebrand;* pe eclecticul *Mangoldt*, alăturea cu dogmaticul *Knies*. Şi D-l N. Basilescu, care î-şi dă aer de straşnic reprezentant al *şcoalei istorice* germane; sub a cărui înaltă povăţuire studenţii scriu tezele lor asupra *şcoalei istorice* în economia politică [1]); care mă acuză pe mine că mă servesc de *metode condamnate* de toate spiritele culte, — D-l N. Basilescu, profesor de economie politică la Universitate, *nu ştie nimic* despre lucrarea fundamentală a lui *Carl Menger*, asupra *metodei*, în special a economiei politice, lucrare îndreptată, în deosebi, în contra *şcoalei istorice* germane. Şi dovadă că nu ştie nimic despre această scriere şi despre celelalte studii ale şefului *şcoalei austro-germane*, exacte, e faptul că nici D-l N. Basilescu, nici discipolul acestui magistru fără pereche, *nu-i pomeneşte măcar numele*, ceea ce nu se poate admite cu nici un chip, astăzi, când e vorba de *ştiinţa germană* şi de *şcoala istorică* în special.

Dar pentru ca să nu creadă cum-va că îl *persecut*, servindu-mă de argumentele cine ştie ale căror duşmani înveninaţi şi perfizi ai şcoalei istorice, mă voi referi însfârşit şi la părerea lui *Gustav Schmoller*, şeful autorizat al *nouei şcoale istorice germane* de economie politică, cu privire la *Malthus*, la *metoda* economiei politice şi la *legile economice*. Aceasta pentru a-l isbăvi pe d-l N. Basilescu şi de iluzia că reprezintă *concepţiunea şcoalei istorice* germane *moderne* când vine să susţină: că discuţiunea teoriei lui Malthus e o problemă oţioasă [2]); că singura metodă admisibilă e metoda inductivă istorică şi că legi economice, în afară de legile pozitive, nu există.

1) *G. C. Ioan:* Şcoala istorică in Economia politică. Teză de Licenţă. Bucureşti 19.0.

2) Raport. Pag. 19.

Pentru *Gustav Schmoller* însă, teoria științifică asupra poporației n'a început decât dela Malthus [1]), care a avut meritul de a arăta cu dovezi temeinice legătura dintre numărul poporației și putința de a o hrăni [2]). Iar asupra *problemei poporației*, pe care d-l N. Basilescu o tratează cu despreț, iată ce zice învățatul german:

„Marea problemă, de a pune pururea poporația în acord „cu condițiunile economice de existență, zice *Schmoller* [3]), cu „toate mijloacele de îndreptare (*Auswege*) pe cari le vom cerceta în cele ce urmează, stă dar și astăzi înaintea noastră „și acum încă mai mult decât în timpurile optimismului neconditionat. Vom vedea că mai la urmă numai disciplina morală „(*sittliche Zucht*) și dezvoltarea nimerită a instituțiunilor noastre „poate să ni fie de folos".

Vrea să zică, această problemă a poporației nu se poate rezolvi decât prin disciplina morală *sittliche Zucht*, care nu-i decât *moral restraint* alui Malthus, și prin urmare, chiar din acest punct de vedere, discuțiunea teoriei lui nu-i numai o problemă *oțioasă*, cum zice d-l N. Basilescu.

Despre *metodă*, Schmoller ni spune, citind în frunte pe adversarul său *C. Menger* [4]), că economia politică voește să ajungă la stabilirea unor adevăruri nestrămutate asupra legăturei dintre fenomene [5]); că observarea economică se întemeează pururea pe abstracțiune; că o singură metodă de cercetare economică nu poate să existe din cauza complicațiunei materiei [6]); că teoria economică începe cu observarea întâmplărilor tipice [7]); că psichologia este cheea economiei politice și că ea a fost în drept să concludă, pe cale deductivă, plecând dela instinctul egoist al câștigului [8]); că tot ce s'a dobândit în această știință e rezultatul atât al deducțiunei cât și al inducțiunei și că ea se servește în mod deductiv de adevărurile pe cari i le procură psichologia [9]). Iar economia politică, ca știință, are ca scop nu numai să descrie, ci *să*

1) Grundriss. 1900. Pag. 159.
2) Loc. cit. Pag. 175.
3) „ „ „ 176.
4) „ „ „ 99.
5) „ „ „ 100.
6) Grundriss Pag. 103. 7) Pag. 105. 8) Pag. 107. 9) Pag. 109.

explice fenomenele prin cauzele lor, să înţeleagă evoluţiunea economică şi să prezică, pe cât cu putinţă, viitorul [1]).

Suntem dar departe de *pur şi simpla descriere* a economistului *modern*, după concepţiunea d-lui N. Basilescu, căruia rezultatele dobândite pe calea abstracţiunei ştinţifice şi a deducţiunei logice, îi par *formule cabalistice*, pentru că nu e în stare să le înţeleagă.

Insfârşit, despre *legile economice*, iată ce ni spune bătrânul profesor dela Berlin:

„Pe când mărturisim că nu cunoaştem legi istorice, zice „*Schmoller* [2]), noi vorbim de *legi economice* şi statistice... „Ce-i dreptul că noi înţelegem prin aceasta în parte numai „seriile fenomenale (*Erscheinungsreihen*) cari se repetă în „mod regulat şi tipic: aceste sunt aşa numitele legi empi„rice... Dar e în tot cazul caracteristic, că numim şi în eco„nomia politică de preferinţă *legi*, acele legături cauzale aflate „în cari există cel puţin încercări de a măsura în cifre con„stante, sau cari nu se modifică decât în anumite proporţi„uni, acţiunea în masă a *puterilor* psichice-sociale: amintesc „numai expresiunile *lege a poporaţiei, lege a salariului, lege „a preţului, lege a rentei*".

Vrea să zică: Malthus e un om de ştiinţă însemnat şi lucrarea lui e baza însăşi a teoriei ştiinţifice asupra poporaţiei; vrea să zică problema aceasta are încă o însemnătate foarte mare; vrea să zică nu e o singură metodă, şi încă mai puţin acea curat *descriptivă*, în economia politică; vrea să zică există *legi economice* în afară de legile pe cari le *edictează* legiuitorul, şi printre aceste, *legea poporaţiei*, a cărei cercetare face obiectul cărţei mele, ocupă locul întâiu.

Aceasta este părerea unui economist *modern*, din noua *şcoală istorică* germană, asupra unor chestiuni de mare importanţă teoretică, asupra cărora economistul *modern* al d-lui N. Basilescu, se găseşte în mare nedumerire. Şi se vede că aceste păreri ale învăţatului german, cari sunt rezultatul unei experienţe de 36 de ani în expunerea materiei la Universitate [3]), nu se deosebesc de modul meu de a privi lucrurile.

1) Grundriss Pag. 76. 2) Pag. 108.
3) *Gustav Schmoller*: Loc. cit. *Vorrede*. Pag. V.

După toate aceste însă, rămâne pe deplin dovedit că d-l N. Basilescu nu numai că confundă, după cum am zis [1]), *concepțiunea* școalei istorice, și în special a lui *Roscher*, despre economia politică cu *știința* economică în genere, dar nu cunoaște nici chiar concepțiunea școalei istorice germane, așa precum se prezintă *astăzi*, pentru că nu e în curent cu cele mai însemnate scrieri. *mai nouă*, ale economiei politice.

Economistul *modern* după formula d-lui N. Basilescu, era modern în anul 1843, când cu publicarea programului de prelegeri ale lui *W. Roscher* [2]); modern în anul 1848, la apariţiunea cărţei lui *Bruno Hildebrand* [3]); modern în anul 1853, când a apărut economia politică a lui *Karl Knies* [4]) — nu *Knie*ss cu doi ss — dar nu mai e modern în anul 1900, după publicarea cercetărilor lui *Karl Marx, E. Dühring, Carl Menger, Adolph Wagner, H. von Scheel, Luigi* Cossa, *H. Dietzel, E. von Böhm-Bawerk, E. von Philippovich, Emil Sax, Keynes, Gustav Schmoller* și alţii câţiva, cari au lucrat mai departe la dezvoltarea științei noastre, în ultimele decenii. Și fiind că d-l N. Basilescu *îi ignorează* cu desăvârșire, apoi *nici nu are drep'ul să vorbească* în chestiuni de economie politică și de metodă mai ales, oricât ar fi de profesor la Universitate, ceeace nu e vina d-sale, ci a împrejurărilor.

După atâtea dovezi pot dar, cu toată dreptatea să-i întorc învinuirea ce mi-a făcut, pe nedrept, în raportul prezentat Universităţei din București [5]), și să zic:

„Pe când totul se mișcă și inaintează în jurul d-lui N. Ba-„silescu, d-sa persistă a se cristaliza într'o metodă de cer-„cetări *condamnată* astăzi de toate spiritele culte și iubitoare „de adevăr și de progres în știința economică“.

Să se știe, prin urmare, că aceea ce spune d-sa: asupra *legilor economice*; a lui *Malthus*; a *metodei*; a *nouei școale*

---

1) Vezi mai sus Pag. 72.

2) Grundriss zu Vorlesungen über die Staatswirthscaft nach geschichtlicher Methode. 1843.

3) Die Nationalökonomie der Gegenwart und Zukunft. Frankfurt am Main 1848.

4) Die politische Oekonomie vom Standpuncte der geschichtlichen Methode. Braunschweig 1853.

5) Loc. cit. Pag. 17.

germane, nu este o *părere*, fie chiar greşită, ce ar avea-o în deosebire de părerea cuiva, ci nu e *nimic*, decât expresiunea unei culpabile ignorări a lucrurilor.

Deosebirea însă e fundamentală. Căci pe când *eroarea*, de bună credinţă, poate încă să fie vrednică de stima noastră, *ignoranţa*, ce se îngânfă cu răutate, nu merită decât dispreţul cel mai absolut.

V.

Că am făcut o lucrare lipsită de interes pentru ştiinţă şi că problemele importante şi de interes practic actual nu fac obiectul cercetărei mele.

După cele expuse mai pe larg în capitolul anterior, voiu putea şi am dreptul să răspund în puţine cuvinte la această învinuire a d-lui N. Basilescu.

Pentru a vedea chiar dela început care poate fi competenţa d-sale în judecarea scrierei mele *Despre Poporaţie*, care tratează pe larg teoria lui Malthus, voiu arăta mai întâiu în ce se închee ştiinţa d-sale asupra acestei teorii, aşa precum se vede din una din scrierile d-sale anterioare:

„Cât pentru *teoria lui Malthus*, după care populaţiunea „are tendinţa de a creşte mai repede decât mijloacele de „existenţă, zice d-l N. Basilescu[1] — teorie care, în fond, „se găseşte şi la baza teoriei lui Ricardo asupra salarului — „ea *nu merită o serioasă atenţiune*. Premisele ei au fost şi „sunt desminţite de cea mai superficială observaţiune a fap„telor; dovadă strălucită, excesul de producţiune agricolă din „ultimii ani .. dovadă imensele şi fertilurile ţinuturi din Africa, „Australia, America“ ..

Vrea să zică, teoria lui Malthus nu merită o serioasă atenţiune pentru că excesul producţiunei agricole, în mâinele producătorilor fără îndoială, pe care aceştia nu-l pot desface, şi nu pot să continue producţiunea prin urmare, e un argument în contra încheerilor ei, ca şi imensele ţinuturi din Africa,

1) Economia politică classică şi noua şcoală germană. Bucureşti 1895. Pag. 37. *Nota*,

Australia și America, în cari poporația împinsă pururea până la limita de pe urmă a desvoltărei ei posibile, determinată de cantitatea mijloacelor de existență disponibile, piere de mizerie pe fiecare an, și câte odată cu zecile de mii. De altmintrelea: *foametea periodică* din India, care și în anul acesta bântue această nenorocită țară, e un argument mai mult *în contra* lui Malthus.

Dar când cineva e înzestrat cu *asemene* cunoștinți asupra unei chestiuni oarecare, pe care o tratează într'o „notă prizărită sub o pagină neroadă", cum ar zice Eminescu, este evident că *nu poate* să înțeleagă acele scrise asupra chestiunei într'un volum de 450 de pagini. Nedumerirea d-lui N. Basilescu, față cu lucrarea mea își găsește în parte cel puțin explicațiunea în *Nota* d-sale de mai sus asupra teoriei lui Malthus. Invățatul profesor credea că *s'a mântuit* cu această teorie, învechită fără îndoială, care nu merită o serioasă atențiune. Volumul meu a trebuit să-i facă desigur impresia unei lucrări de pe ceea lume, a unei stafii teoretice, de care s'a speriat cu atât mai mult firește cu cât nu era în stare să deslege enigma ei.

Dar cu toată spaima și nedumerirea d-sale, *problema poporației* stă întreagă înaintea noastră: există o *lege* care determină desvoltarea ei, iar teoria lui Malthus e recunoscută de știința modernă, nu ca „o teorie care nu merită o serioasă atențiune", ci ca *lucrarea fundamentală* a teoriei *științifice* a poporației, care a început *dela dânsul.*

Dacă toate aceste sunt adevărate, precum ne încredințează acum în urmă și bătrânul profesor *Schmoller*, șeful *nouei școale germane istorice*, după 36 de ani de experiență, atunci logica ni spune că pentru a rezolvi, într'o parte oarecare a pământului, problema poporației, trebue să cunoaștem în mod precis, *legea* sau *principiul* ce stăpânește desvoltarea ei în genere; că pentru aceasta, trebue să rezolvim contrazicerile dovedite asupra teoriei lui Malthus, care a formulat mai întâiu cu precisiune acest principiu, pentru că numai in modul acesta va fi cu putință să ajungem la stabilirea *formulei definitive a legei* poporației, dela care atârnă rezolvirea problemei ei.

Dar acesta este *întocmai* conținutul lucrărei mele *despre*

poporație, în care cred că am parvenit să rezolv contrazicerile asupra teoriei lui Malthus, și am stabilit formula, pentru mine definitivă, a *legei poporației*. Odată cu aceasta, pretindem însă că am făcut ceva mai mult. Noi am lăsat să se întrevadă putința schimbărei principiului actual de sistematizare a economiei politice, care pentru noi nu mai e *știința avuției*, ci în mod general *știința care determină legile și factorii cari stăpânesc înaestuiarea trebuințelor materiale ale poporației umane* [1]).

Aceste sunt scopurile științifice pe cari le-am urmărit și rezultatele la cari cred că am ajuns, nădăjduind că voi putea cândva să arăt ce importanță au pentru întemeerea unui *sistem* al economiei politice, care până astăzi *lipsește*. De o camdată, ele îmi servesc mie de călăuză.

Deși afirmările mele cu privire la rezultatele la cari zic că am ajuns, nu au fost infirmate încă de critică, totuși eventualitatea infirmărei lor, nu e cu totul exclusă, în teorie; și atât ajunge pentru a ne face să fim sceptici față cu noi înșine. Să zicem dar că nu voi fi făcut nimic pentru înaintarea științei în genere, că lucrarea mea nu descopere nici un adevăr nou pe lângă cele existente, și că noua sistematizare, la care fac aluzie, e numai o chimeră. Dar un lucru e pozitiv, că asupra unei probleme de cea mai mare importanță teoretică și practică, am făcut o lucrare conștiincioasă, că am ajuns la unele încheeri foarte clare, în afară de originalitatea lor, și că am adunat un material bogat de fapte și de teorii.

Atât e de ajuns pentru ca să am dreptul să afirm că cel puțin *pentru țara noastră*, dacă nu pentru știință în genere, lucrarea mea nu e *lipsită de interes* și că ea este chiar *utilă*, din multe puncte de vedere.

Ceeace e sigur, mai întâiu, e că dacă în domeniul *politicei economice* s'au produs la noi lucrări de valoare însemnată, precum sunt lucrările lui *Ioan Jonescu, D. P. Marțianu, Ioan Ghyca* și a d-lor *P. S. Aurelian, A. D. Xenopol* și alții, în domeniul *teoriei economice*, scrierile lipsesc aproape cu desăvârșire. Intreaga teorie economică la noi în țară, în afară de unele articole de revistă, se mărginește la compilarea unor

1) *A. C. Cuza:* Despre Poporație. Iași 1899. Introducere pag. XVI.

manuale de şcoală sărăcăcioase, numite *Principii*, sau alt cum, făcute după sistemul cunoscut. Se pune *învăţatul* român, de obiceiu, între doi Francezi: unul la dreapta pentru că e *partizan* al intervenţiunei, statului, celălalt la stânga, pentru că e *partizan* al neintervenţiunei, de pildă, sau pentru alte motive tot atât de *ştiinţifice*, adună părerile lor contrazicătoare într'o *compilaţie*, pe care o botează *Principii*, şi iată că a făcut o carte de *ştiinţă*, pe care o prezintă fireşte cu *modestie* şi fără pretenţii de eruditiune — se înţelege. Dar întrucât se atinge şi de aceste manuale, pretindem că cele *mai nouă* nu pot să suporte comparaţia nici pe departe măcar cu unele din cele *mai vechi*, precum e, de pildă, mica, dar atât de bine cugetată, *Economiu socială*, a lui *D. P. Marţianu*, din anul 1858.

Această stare de lucruri, noi credem că trebue să înceteze Un popor nu poate trăi din teorii ştiinţifice străine, şi mai puţin încă din *compilaţiuni* de teorii străine. Orice teorie, fiind numai oglinda realităţei, răsfrânge mijlocul în care s'a născut. Şi aceasta este tocmai valoarea ei, pentru că întrupează în rezultate, ce adeseori nu se puteau dobândi aiurea, geniul specific al unei naţiuni.

Intrucât se atinge mai ales de economia politică, e sigur că *adaptarea*, cel puţin, a teoriilor ei la împrejurările locale, — *împământenirea*, acestei ştiinţi — e de cea mai mare importanţă la noi în ţară. Intâmplările din urmă ni-o dovedesc într'un mod dureros. E timpul dar ca să facem şi noi *economie politică teoretică românească* şi să îndreptăm lumina teoriei asupra împrejurărilor în cari trăim, pe cari nu le cunoaştem şi pe cari *nu învăţaţi streini* pot să le studieze.

Din acest punct de vedere, pretind că lucrarea mea nu e lipsită de interes, la noi in ţară. Pentru prima oară, dacă nu mă înşel, se prezintă un studiu *ştiinţific*, complect asupra unei chestiuni de *teorie economică*, în care *se încearcă* a se da o soluţiune originală, intemeeată pe cunoştinţa literaturei subiectului. Să zicem că e numai *o încercare*, dar ca atare ea este şi *un început*, a unei faze nouă, în care desigur că *alţii vor face mai bine*, şi care va pune capăt stărei de papagalism ştiinţific, în care trăim.

Dar şi aceste poate că sunt *iluzii*. Poate că chiar în miş-

carea teoriei, din ţară dela noi, scrierea mea nu are nici o valoare. E opera vremei să o dovedească. E ceva însă ce nu se poate tăgădui: din punctul de vedere *practic*, însemnătatea ei e foarte mare.

Lucrarea mea *Despre Poporaţie* tinde în adevăr la rezolvirea, în teoriei a problemei poporaţiei, la stabilirea formulei definitive a *legei* care stăpâneşte dezvoltarea ei. Problema poporaţiei însă are tocmai în momentele de faţă o importanţă pentru noi Românii, pe care nimeni nu o va tăgădui. Ea este însăşi *problema existenţei poporului român* în pământurile moştenite dela străbuni. Asupra acestei probleme cea mai însemnată, din câte ar putea să ne preocupe, scrierea mea a îndreptat încă odată obşteasca luare aminte, prezentându-se ca încheerea sistematică a unor studii anterioare.

Şi aici să-mi fie permis a *crede* în valoarea operei mele; a *spera* că oamenii practici de guvern îşi vor da osteneala să pătrundă înţelesul încheerilor ei; a *aştepta* ca viitorul *să realizeze* desideratele acestor încheeri.

Dar ce răspunde d-l N. Basilescu la toate aceste?

Invăţatul profesor, pentru a-şi da aerul că e grozav de procopsit în ale economiei politice, că înţelepciunea sa gâlgâie în torente spumegătoare din înălţimea unei erudiţiuni enciclopedice, zice: că, da. „există o mare şi importantă „chestiune cu privire la populaţiune şi soluţiunea ei domină, „desigur întreaga ştiinţa noastră“, dar nu acolo unde o caut *eu:* în stabilirea *legei* care stăpâneşte dezvoltarea ei, pentru a găsi apoi explicaţiunea unei dezvoltări anormale, precum e dezvoltarea poporaţiei în România — nu, ci *aiurea*, acolo unde o găseşte *d-sa.*

Şi ea s'ar rezuma, cu deosebire, în două mari chestiuni, după cum urmează:

„Care este efectul acestuia (a regimului legal), zice d-l N. „Basilescu [1]), asupra distribuţiunei venitului naţional şi ce in„fluenţă exercită acest efect, la rândul lui asupra populaţiunei?

„Chestiune complexă şi de mare importanţă pentru pro„blema populaţiunei“.

„D-l A. C. Cuza, nu o cercetează.

1) Raport. Pag. 20.

„Tot astfel, d-l A. C. Cuza ignoră întreaga *legislațiune* „*uvrieră* din timpii din urmă .

„In loc de toate acestea și alte tot așa de importante ches- „tiuni, d-l A. C. Cuza aleargă după o *formulă imaginară*, „lipsită de orice raport cu lumea vie și faptele reale".

O sancta simplicitas — zice-voiu. Dar *venitul național* — care exercită desigur o mare influență asupra poporației, cum recunoaște d-l N. Basilescu, crezând că spune *altă ceva* decât aceea ce am spus eu — oare ce-i alta decât *cantitatea mijloacelor de existență*, despre care vorbește *legea poporației*, pe care d-sa o numește o *formulă imaginară?* Cât despre efectul *regimuiui legal* asupra distribuțiunei venitului și despre *protecțiunea muncei*, pe cari pretinde că le-aşi ignora, aceste sunt chestiuni de *politică economică* desigur interesante, după împrejurările anumite ale dezvoltărei popoarelor moderne, dar nu intră într'un studiu special de *teorie economică*, precum e cercetarea mea asupra *legei poporației*. Și întreb: Oare întrucât chestiunea legilor asupra *protecțiunei lucrătorilor* (*Arbeiterschutzgesetzgebung*) — sau cum zice mai elegant d-l N. Basilescu: legislațiunea *uvrieră* — întrucât această chestiune zic, care ocupă un loc larg în *politica economică* a țărilor industriale, dela 1830 încoace mai ales, ar fi putut să clarifice *teoria economică* de care ne-am ocupat și să ne facă să înțelegem *problema poporației*, așa precum se prezintă, cu o deosebită gravitate, în România?

Dar ce-i pentru d-l N. Basilescu: teorie, practică, artă, știință, lege pozitivă, lege naturală? Și ce este problema poporației în România?

Aceasta e „*cabalistică*", pentru d-sa; *formuli imaginare*, cari nu merită o serioasă atențiune; iar economiștii, cari se îndeletnicesc cu asemene chestiuni *oțioase*, nu sunt decât niște *alchimiști*, pe cari învățații, *realiști* și *istorici* ca Nicolae Basilescu ii privesc din înălțimi — pentru că nu-i înțeleg:

„Am zis că cercetările economice sociale, spune *D. P.* „*Marțianu*[1]), sunt cercetări filosofice politice, asupra elemen- „telor interesului material al societăței. Fiind dar ele o abstrac- „țiune filosofică, numai acela le va înțelege, care are cap „destul de tare spre a da frunte cu temeiuri logice".

1) Economia Socială. 1858. Pag. 12.

Ei da, să dăm glas îndoielei care ne roade în suflet: se vede că de aceea nu înțelege d. N. Basilescu, pentru că nu are cap destul de tare spre a da frunte cu temeiuri logice.

VI

Că celelalte lucrări prezintate de mine nu merită să mai fie discutate pentru că se întorc împrejurul uneia şi aceleeaşi chestiuni: deperirea populaţiunei creştine din Moldova şi creşterea populaţiunei izraelite

După ce a *raportat* asupra scrierei mele *despre Foporaţie,* cu o competenţă universitară, pe care am putut-o aprecia, d-l N. Basilescu înlătură pur şi simplu din discuţie celelalte studii ale mele pe următorul motiv:

„Intrucât priveşte celelalte lucrări presentate de d. A. C. „Cuza, zice D. N. Basilescu[1]), precum: *Meseriaşul Român; „Ţăranii şi clasele dirigente; Monopolul alcoolului; Lupta „contra alcoolismului; Comerţ liber sau monopol?* — toate „acestea se întorc în jurul uneia şi aceleeaşi chestiuni: de-„perirea populaţiunei creştine în Moldova şi creşterea popu-„laţiunei israelite.

„După cele ce am zis asupra celei mai importante lucrări „a d-lui A. C. Cuza, credem că ne putem dispensa a intra „în cercetarea amănunţită a acestora".

Amănunţită, bine; dar d-sa nu le cercetează *de loc.*

Nu prea înţelegem acest fel de logică după care te poţi dispensa de a cerceta o serie de lucrări speciale, pe motivul că ai cercetat o lucrare cu totul de altă natură. Am văzut însă, că nu putem cere ca d. Basilescu să dea frunte cu temeiuri logice. Dar un lucru ne putem întreba: să fie oare adevărat că lucrările mele se întorc toate în jurul uneia şi aceleeaşi chestiuni, cum susţine d-sa? Din analiza, pe scurt a lucrărilor prezintate, se va vedea încă odată cât e de serios *profesorul* N. Basilescu, în afirmările sale. Iată scrierile despre cari e vorba şi iată, în puţine cuvinte, şi conţinutul lor:

Meseriaşul Român. (Iaşi 1893). — Plecând dela faptul că meseriile şi comerţul, în unele părţi ale ţărei, se află cu

1) Raport. Pag. 21.

totul în mânele străinilor, caut să dovedesc că acest fenomen economic se datoreşte, nu unei incapacităţi înăscute a Românului, ci împrejurărilor istorice prin cari a trecut. Pe când poporaţia muncitoare românească dela oraşe abia începuse a se deprinde cu negoţul şi cu meseriile, când dar *clasa de mijloc* nu se întemeease încă, în ţara noastră, care năzuea să treacă din *faza păstorală-agricolă*, în care trăise, în faza *agricolă-industrială*, atunci deschiderea bruscă a graniţelor a provocat năvălirea *elementelor străine* din ţările mai înaintate în cultură, şi superioare prin urmare, cari au nimicit, *prin concurenţă*, aceste începuturi economice slabe ale clasei de mijloc româneşti în formaţiune.

Ca consecinţă, — *limitele naturale ale dezvoltărei poporaţiei fiind mijloacele de existenţă, pe cari ea poate să şi le procure* [1]) — poporaţia românească, ce se hrănea din meserii şi din negoţ, lăsată fără nici o apărare în contra unei concurenţi superioare şi neluându-se nici o măsură pentru menţinerea şi întărirea organizaţiunei *breslelor*, pe cari nimeni nu le-a apărat, a început să *descrească*. Decesele poporaţiei româneşti, de o cam dată în oraşele din Moldova, întrec de zecimi de ani naşterile ei şi această stare de lucruri tinde să se generalizeze.

Inlăturarea elementului românesc din comerţ şi din meserii îl sileşte să-şi caute scăpare în budgetul statului, singura ramură de activitate în care e la adăpostul concurenţei străine. Dreptul de vot fiind *monopolul* clasei pământene, ea caută să se folosească de dânsul pentru a nu pieri cu totul.

Politica devine astfel o industrie şi o meserie lucrativă, ceeace are ca rezultat conruperea desăvârşită a vieţei publice. Iar *clasa conducătoare*, fiind lipsită de o puternică *clasă de mijloc* naţională, din care s'ar putea alimenta, se subţiează tot mai mult şi se degradează. Din cauza aceasta însăşi mişcarea intelectuală e condamnată la sterilitate şi la lincezeală, pentru că între activitatea economică a unui popor şi mişcarea lui culturală există raporturi intime [2]). Astfel întreaga desvoltare a ţărei noastre e împiedecată şi compromisă din cauza acestei lacune în compunerea poporaţiei ei. Incheerea logică e că:

1) Loc. cit. Pag. 30. 2) Pag. 45.

crearea unei c'ase de mijloc româneşti, e o chestiune de existenţă pentru poporul român, care pentru a fi stăpân pe ţara lui, trebue să întemeeze, cu munca sa, o *cultură proprie*, având, şi artă şi mişcare ştiinţifică, şi comerţ şi industrie ale sale, *româneşti*, adică ale rasei deosebite căreea aparţine [1]).

Ca mijloace pentru ajungerea acestui scop înalt, susţin: 1⁰) *Organizarea breslelor* [2]), în legătură cu legea propusă atunci de D. P. P. Carp. 2⁰) *Reorganizarea scoalelor de meserii* [3]), prefăcându-le din şcoli superioare cum sunt alcătuite, cu cursuri dezvoltate de desen, de istorie, de teorie, în genere, în scoli elementare, în cari lucrul manual ar predomina. 3⁰) *Asociaţii de producere sub formă de ateliere de practică*, pe lângă şcoalele de meserii [4]), în cari elevii ar putea să se perfecţioneze dobândind şi experienţa comercială şi capitalul necesar unei statorniciri ulterioare ca maiştri de sine stătători. 4⁰) *Societăţi cooperative de consumaţie* pentru înlăturarea intermediarilor străini [5]), şi cari ar pregăti terenul pentru iniţiativa privată individuală, deprinzând o sumă de elemente româneşti cu comerţul.

Se vede dar că e un *sistem complect* plecând dela ideea necesităţei absolute a existenţei unei *clase de mijloc* naţionale, fără de care poporul nostru nu are viitor, şi ajungând la determinarea şi a mijloacelor practice, prin cari această problemă s'ar putea rezolvi. Şi nu mă pot împiedeca să observ că *atelierele de practică*, susţinute de mine, au fost introduse pe lângă şcoalele de meserii, prin noua lege, şi că mişcarea economică puternică, pornită acum în urmă la noi în ţară, având de scop: *crearea de societăţi cooperative* de consumaţie şi de credit şi, în ultimul timp, şi *organizarea breslelor* vine, să confirme în totul încheerile teoretice ale acestui studiu, scris cu zece ani în urmă.

„Ceea ce D-l Cuza spunea la 1890, zice D-l Profesor *I.* „*Bogdan* [6]), vedem că se realizează astăzi prin puternicul „curent de cooperaţiune care se manifestă de câţiva ani încoace".

Ţăranii şi Clasele dirigente. (Iaşi 1895).—Cercetând starea

1) Loc. cit. Pag. 106. 2) Pag. 73. 3) Pag. 74. 4) Pag. 77. 5) Pag. 78.
6) Câteva scrieri de economie politică. Recensiune. *Convorbiri literare* anul XXXIV. (15 Iulie 1900) Pag. 605.

în care se găseşte poporaţia noastră rurală şi văzând din datele statistice oficiale că înmulţirea ei prezintă anomalii îngrijitoare, am arătat că unele cauze cărora se atribue decăderea ei, precum ar fi lipsa de cultură, posturile numeroase, lipsa de îngrijire medicală, nu sunt explicaţiuni suficiente, pentru că toate aceste au existat şi în trecut când poporaţia noastră rurală se înmulţea în mod îmbucurător. A trebuit dar să intervină un *factor nou*, care s'a adăogit pe lângă aceste cauze generale de scădere şi acest factor, noi l-am determinat studiind *fazele de dezvoltare*, prin care a trecut economia ţărilor.

In trecut, ţările române fiind privite numai ca *grânare ale imperiului otoman*, şi închise comerţului exterior, munca ce se cerea de la poporaţia noastră rurală era fireşte mărgenită de trebuinţele modeste ale pieţei interne şi de exportul neînsemnat în Turcia. Ţara producea dar atunci mai mult *valori de întrebuinţare* de cât *valori de schimb*. Intre modul de traiu, hrana, locuinţa, înbrăcămintea poporului nostru, şi munca ce se cerea de la dânsul, era, pe vremea aceea, o potrivire perfectă.

Această stare de lucruri s'a schimbat prin *tractactul de Adrianopole*, care a proclamat libertatea comerţului în principate, la anul 1829. Din acel moment, *atrasă în piaţa universală*, ţara noastră e silită sá producă tot mai multe *valori de schimb*[1]). Munca ce se cerea acum de la clasele noastre muncitoare, era cu mult mai mare fiind determinată de trebuinţele acestei pieţe, cari prin însă-şi natura lor sunt nemărgenite. O dată cu aceasta s'a îndeplinit şi o schimbare socială desăvârvşită în condiţiunile de existenţă ale poporului nostru. Trebuinţele statului au crescut[2]); elementele neproducătoare s-au înmulţit[3]); pe baza unei produceri agricole din cele mai primitive, s'a ridicat un sistem social costisitor[4]); legile simple şi datinele după cari se cârmuia poporul nostru în trecut, au fost înlocuite cu un întreg aparat de forme complicate. In acelaşi timp însă *clasele noastre muncitoare rurale au rămas pe aceiaşi treaptă de cultură ca în trecut*. Inzestraţi cu aceleaşi însuşiri ca odinioară, ţăranii noştri sunt chemaţi a ridica sarcini înzecite şi a se mişca in forme cu mult prea complicate, şi din cauza aceasta, la tot pasul, asupritoare pentru dânşii.

1) Loc. cit. Pag. XVIII. 2) Pag. XXIII. 3) Pag. XXVI. 4) Pag. XXXVIII.

Astăzi dar nu mai e nici un soiu de potrivire: între modul de traiu, hrana, îmbrăcămintea, locuinţa ţăranului nostru, şi munca ce trebue să o facă; între formele în lăuntrul cărora e chemat să se mişte, şi starea lui de cultură; între foloasele ce le are de la organizarea puterei statului, şi mijloacele ce i se cere pentru întreţinerea ei [1]).

Acesta este *factorul modern* care, adăogândn-se pe lângă cauzele generale de scădere din trecut, a produs scăderea poporaţiei rurale şi revoltele ei periodice [2]), din zilele noastre. Aşa fiind, *mijloacele de îndreptare* a unei stări atât de primejdioase, nu se pot afla decât în *restabilirea echilibrului sdruncinat*: 1⁰) dintre puteri şi sarcini; 2⁰) dintre starea de cultură a poporului nostru şi formele în lăuntrul cărora e chemat a se mişca; 3⁰) dintre foloasele ce i le procură organizaţia noastră socială, şi mijloacele ce se cer de la dânsul pentru întreţinerea ei.

Mişcarea noastră de cultură, noi trebue să o facem să profite pe viitor, într'o măsură mai mare, claselor noastre muncitoare şi în special ţăranilor noştri. Şi pentru aceasta, iată mijloacele cele mai nimerite:

1⁰) Dezvoltarea însuşirilor sale prin instrucţie. 2⁰) Ridicarea clerului mirean prin învăţătură, îmbunătăţind soarta lui materială 3⁰). Punerea legilor în armonie cu obiceiurile pământului — revizuirea codului civil şi mai ales al dreptului succesoral. 4⁰). Imbunătăţirea administraţiei printr'o selecţiune mai serioasă (şcoli de administraţie), garantânduse stabilitatea funcţionarilor administrativi. 5⁰). Combaterea alcoolismului — monopolul vânzărei alcoolului. 6⁰). Ferirea poporaţiei rurale de contactul primejdios al elementelor străine cari o exploatează. 7⁰). Ridicarea nivelului de cultură a claselor dirigente prin reforma învăţământului secundar şi universitar: simplificarea programelor; părăsirea sistemului greşit al învăţăturei pe din afară; suprimarea concursului sau admiterea la concursurile pentru catedrele universitare numai a candidaţilor cu lucrări de merit. 8⁰) Intemeearea activităţei practice, politice, pe principii şi norme statornice de purtare.

In legătură cu acest din urmă desiderat, susţin încă o dată

1) Loc. cit. Pag. L. 2) Pag. XLV.

aceea ce afirmasem şi în lucrările mele anterioare[1]: că mişcarea *ultra-democratică* — socialismul şi radicalismul — din ţară dela noi, nu este un moment real în dezvoltarea poporului nostru, lipsindu-i cu desăvârşire bazele economice; că partidele noastre, zise democratice, nu sunt decât copii nereuşite după modele democratice străine; că în special întrucât se atinge *părtidul social-democrat al muncitorilor din România* propaganda lui nu are nici un înţeles la noi în *ţară* şi că nu poate duce decât la răzvrătire fără folos[2]; că întreaga mişcare, după o zbuciumare sterilă şi pernicioasă, va trebui să înceteze, ca o mişcare reflexă datorită înrâuririi unor idei streine, nu unei nevoi simţite a propriului organism.

Această lucrare, de domeniul *politicei economice*, e o încercare de a aplica *inducţiunea istorică* şi *statistică* la cercetarea împrejurărilor de dezvoltare ale unei clase sociale şi de a scoate, din cunoaşterea lor, măsurile practice pentru a îmbunătăţi soarta ei. Ea a avut onoarea să fie apreciată, în următorul mod, de un distins istoric şi profesor de Universitate:

„Cu o pătrundere, care pe un istoric îl satisface în deosebi, „zice d-l Profesor *I. Bogdan*[3]), d-l Cuza arată că starea de „decădere a ţăranului român a început a se pronunţa mai „ales dela schimbarea radicală a condiţiilor lui de traiu, pro„dusă prin tractatul dela Adrianopole, care la 1829 a procla„mat libertatea comerciului în principate...

„Broşura d-sale e o comoară de observaţiuni pătrunzătoare „de descrieri plastice, de inducţiuni interesante, de cunoştinţe „întinse şi variate, de sentimente patriotice şi umanitare şi „de interes deosebit pentru propăşirea neamului nostru. Ca „plan şi ca stil, ea este un model de preciziune şi de clari„tate, una din scrierile cari în foarte puţine pagine cuprinde „foarte multe idei şi foarte bogat material. Nu cred că exa„gerez afirmând că acest studiu economic este neîntrecut „în literatura noastră. Ceea ce-l caracterizează în deosebi este „locul larg acordat statisticei comparate".

1) Generaţia de la 48 şi Era Nouă. Iaşi 1889. Cap. V. şi Pag. 95—105. — Meseriaşul român. Prefaţa Pag. XXVIII.

2) Ţăranii şi clasele dirigente. Pag. LXII

3) Loc. cit. Pag. 606 şi 607.

Monopolul Alcoolului. (Bucureşti 1895). — In această lucrare, care e în legătură directă cu studiile anterioare, după ce arăt că alcoolismul e una din cauzele de căpetenie ale degenerărei poporaţiei, şi după ce dovedesc, cu date statistice oficiale, că răspândirea abuzului cu băuturi spirtuoase a luat proporţiuni îngrijitoare în România, ajung la încheerea că singura măsură care ar putea să dea rezultate favorabile pentru îndreptarea acestei stări de lucruri, ar fi monopolul alcoolului.

Studiind apoi cari sunt formele diferite sub cari s'a prezintat monopolul, în practică şi în teorie, în diferitele ţări: în *Franţa* (Alglave) la 1886; în *Germania* (Bismarck) la 1886; în *Elveţia* la 1886 unde şi funcţionează, arătând rezultatele ce le-a dat; în *Serbia* la 1893; în *Rusia* însfârşit, la 1894, cercetând mai pe larg economia legei asupra *vânzărei băuturilor spirtuoase de către fisc*, precum şi regimul anterior, — ajung la concluzia că forma cea mai potrivită, în împrejurările noastre, ar fi *Monopolul vânzărei alcoolului*, întocmind şi un *proect de lege*, pe care l-am prezentat Adunărei deputaţilor, pe următoarele baze:

Fabricarea alcoolului rămâne liberă în mânele industriaşilor particulari. — Vânzarea oricărui alcool distilat este un drept excluziv al statului. — Statul îşi procură alcoolul trebuitor consumaţiei dela fabricanţii din ţară. Statul debitează alcoolul, prin agenţi speciali (debitanţi), având salar fix. Alcoolul nu se vinde decât închis în sticle sau vase originale de fer pecetluite. Vânzarea alcoolului, nu se poate face decât pe bani numerătoare şi consumarea lui e interzisă în localul de debit. Statul se îngrijeşte de a nu pune în consumaţie decât băuturi alcoolice bine curăţite, *alcool rafinat* de o tărie anumită, în conformitate cu cerinţele igienei.

Lupta în contra alcoolismului în România. (Iaşi 1897). In acest studiu, după ce fac istoricul luptei în contra alcoolismului la noi în ţară, mă silesc a arăta în ce mod se prezintă astăzi *problema alcoolismului*, care dela 1850 încoace, odată cu îmbolnăvirea viţelor de oidium, a intrat într'o fază acută în toate ţările.

Odinioară, când se consuma în cea mai mare parte *alcooluri din vin*, statul se prezinta în faţa acestei probleme, într'o

singură calitate: *ca fisc*, urmărind sporirea veniturilor sale din vânzarea băuturilor spirtuoase. Astăzi, odată cu consumarea *alcoolurilor industriale* de proastă calitate, cari otrăvesc poporaţia, statul se prezintă faţă cu chestiunea alcoolismului *în două ipostase*, şi cu două tendinţi cari se contrazic:

Ca *fisc*, statul urmăreşte creşterea veniturilor sale, ceeace nu se poate dobândi de cât sporindu-se *cantitatea* alcoolului consumat şi lăsându-se *calitatea* lui la discreţia cârciumarilor lacomi de câştig. Această purtare a statului compromite, se înţelege, interesele igienei.

Ca reprezentant al *igienei*, statul caută să apere sănătatea publică, ceeace implică *restrângerea cantităţei* şi *garantarea calităţei* alcoolului consumat. Această tendinţă a lui compromite însă interesele fiscului.

Arătând apoi prin numeroase dovezi, luate chiar din experienţa ţărei noastre, că sub *regimul libertătei comerţului cu alcool*, problema alcoolismului, aşa precum se prezintă în zilele noastre, nu se poate deslega, eu caut să dovedesc că deslegarea ei e cu putinţă sub regimul *vânzărei alcoolului de către stat*. Alcoolul fiind o materie toxică extrem de vătămătoare sănătăţei, vânzarea lui nu poate să rămână liberă in mânele comercianţilor particulari. Statul singur, care este reprezentantul intereselor obşteşti, a cărui prosperitate depinde şi se confundă cu prosperitatea, bogăţia şi vigoarea indivizilor, cari-l alcătuesc, el singur poate să-şi ia răspunderea de a pune în consumaţie alcoolul, pentru că numai el va putea să-i restrângă consumaţia şi să garanteze absoluta lui puritate, fără a-şi compromite interesele.

Antagonismul dăunător dintre *fisc* şi *igienă*, nu se poate rezolvi decât prin *Monopolul vânzărei alcoolului*, pe bazele arătate în proiectul de lege din lucrarea anterioară. Şi susţin că realizarea acestei reforme în ţară la noi, care singură poate să rezolve problema alcoolismului, este o datorie de onoare a claselor de sus către clasele muncitoare, pe cari razimă clădirea statului.

Comerţ liber sau Monopol (Iaşi 1897). — Luând încă odată în cercetare problema alcoolismului, pentru a respinge întâmpinările greşite în contra monopolului, prezintate de un specialist în finanţe, D-l M. C. Haretu, eu arăt din nou că

alcoolismul slăbeşte puterea de muncă a naţiunilor; că el ruinează finanţele statului; că el contribue la scăderea poporaţiei. Sub influenţa lui organismul social se descompune prin degenerarea celulelor din cari se alcătueşte.

Revenind asupra antagonismului dintre fisc şi igienă eu susţin că interesele igienei sunt chiar interesele fiscului, şi ca nu s'ar putea sacrifica pe unele, fără a se compromite în acelaş timp şi pe celelalte. Statul care se prezintă în faţa problemei alcoolismului şi ca fisc şi ca igienă, trebue dar să subordoneze interesele sale ca fisc, intereselor sale ca reprezentant al igienei. Numai în modul acesta va da o deplină şi statornică satisfacere adevăratelor sale interese — cari sunt *interesele permanente* ale întărirei puterei sale, nu *interesele trecătoare* ale sporirei momentane a veniturilor, cu sacrificarea întregului viitor.

Această datorie către sine însuşi, statul nu şi-o poate îndeplini sub regimul *comerţului liber* cu alcool. Pentru ca statul să câştige astăzi câteva sute de mii de lei, fabricanţii şi cârciumarii trebue să câştige câteva milioane, ruinând sănătatea şi avutul a câtorva zecimi de mii de oameni.

Vânzarea alcoolului de către stat — *monopolul vânzărei alcoolului* — se impune dar ca singura măsură prin care s'ar putea deslega problema alcoolismului, pe cât e omeneşte cu putinţă astăzi.

Luând în cercetare *mijloacele* de cari dispune monopolul vânzărei alcoolului pentru a deslega această problemă, eu arăt că el reduce *cantitatea* şi garantează *calitatea* alcoolului consumat, contribuind şi la *înlocuirea băuturilor* alcoolice *distilate*, cari au dat naştere problemei alcoolismului, cu băuturile *fermentate*, mai puţin vătămătoare. Reforma aceasta ar satisface dar interesele sănătăţei publice şi, în mod indirect, prin urmare şi interesele băneşti viitoare ale statului. In mod direct, monopolul atribuind fiscului toate foloasele din vânzarea cu amănuntul a rachiului, ţuicei, romului, coniacului, etc., a băuturilor *aistuate*, pe cari le scumpeşte, pentru a lovi în consumaţie, şi făcând orice fraudă aproape cu neputinţă, satisface şi interesele băneşti *momentane* ale statului. El împacă astfel, în acelaş timp, şi interesele fiscului şi interesele igienei, deslegând problema în *întregimea* ei.

La sfârşit, dovedesc cu date oficiale, că monopolul alcoolului, chiar în forma propusă de noi, a dat cele mai bune rezultate în cele patru provincii ale Rusiei, *Perm, Ufa, Orenburg* şi *Samara,* în cari s'a aplicat, ca încercare, încă din anul 1895.

Din cele expuse pe scurt aici, se vede că aceste trei lucrări se prezintă împreună ca un *studiu complect* asupra problemei alcoolismului, a cărei importanţă, pentru ţara noastră, nu se poate tăgădui, dând şi *soluţiunea* ei practică. Şi iată cum le apreciază Dl. Profesor *I. Bogdan,* în recensiunea citată:

„Notez şi relativ la aceste 3 broşuri, zice D-sa [1]), ceea ce „am observat asupra celorlalte scrieri ale D-lui Cuza: au„torul şi-a dat silinţă să cunoască întreaga literatură a ches„tiunei, atât streină cât şi naţională, şi nu-ia scăpat din vedere „nici una din scrierile de valoare din ţară în care s'a atins „chestiunea alcoolismului sub diferitele ei faze. Ori şi care ar „fi convingerile noastre asupra oportunităţei propunerilor prac„tice ale autorului, trebue să-i recunoaştem că a studiat acea„stă chestiune însemnată de economie politică naţională cu „multă inimă, cu multă inteligenţă şi cu mult patriotism".

Aceasta este, în rezumat, conţinutul celorlalte scrieri prezintate de mine Senaturilor universitare, pe lângă studiul meu *Despre Poporaţie,* şi pe cari D. N. Basilescu le înlătură pe motivul că se întorc împrejurul uneia şi aceleeaşi chestiuni: deperirea populaţiunei creştine din Moldova şi creşterea populaţiunei izraelite. S'a văzut însă că ele ating cele mai însemnate probleme de *politică economică naţională:* recucerirea poziţiunilor economice pierdute, de către pământeni; crearea unei *clase de mijloc naţionale;* ridicarea *clasei rurale* la înălţimea formelor de civilizaţie apusene în cari ne mişcăm cu stângăcie; realizarea unor reforme de o însemnătate capitală pentru prosperitatea şi viitorul întregului popor.

Raportorul Senatului universitar din Bucureşti, se întemeiază dar pe un *neadevăr,* când afirma că aceste scrieri se întorc împrejurul uneia şi aceleiaşi chestiuni; şi pe un *sofism,* când *pe acest motiv* le scoate din discuţie.

---

1) Loc. cit. Pag. 608.

Căci să zicem că studiile prezentate de mine s'ar întoarce în adevăr împrejurul aceleaşi chestiuni a *deperirei populaţiunei creştine din Moldova*, întreb: oare această chestiune a stingerei elementului românesc într'o jumătate de ţară să fie ea atât de neînsemnată încât să nu merite atenţiunea corpului universitar, ba chiar îndeletnicirea mai deaproape cu dânsa să fie un motiv de desconsiderare a autorului, care o tratează? Dar atunci, ce este mai interesant pentru economia politică a ţărei: *şcoala clasică şi noua şcoală germană?*

In împrejurările în cari trăim, ameninţaţi din toate părţile în existenţa noastră, nu mă sfiesc de a susţinea că studiile citate ar fi găsit desigur o primire binevoitoare din partea senatului universitar, dacă raportorul lor nu le-ar fi scos din discuţie. Dar D. N. Basilescu nu se opreşte nici o clipă asupra lor, grăbit cum era de a mă înlătura.

Şi cu toate aceste, dacă *fondul* acestor scrieri nu a găsit nici o îndurare înaintea d-sale, apoi cel puţin *metoda de cercetare*, de care m'am servit, trebuea să înduplece inima de bronz a campionului *şcoalei istorice, realiste, exacte* — cum se pretinde. Căci aice nu mai e vorba nici de *alchimie*, nici de formule *cabalistice*, ci chiar de lumea în care trăim, de fapte reale, pozitive, cercetate pe calea *inducţiunei istorice* şi *statistice*. Oare nu era logic ca d-sa, care se dă de reprezentant al *şcoalei istorice*, să le cerceteze pentru a vedea măcar cum s'a aplicat o metodă, la care îşi dă aerul că ţine aşa de mult?

Dar ce'i pasă D-lui N. Basilescu de toate aceste nimicuri? D-sa ştie una şi bună: poftim la noi, *la concurs*, şi apoi las că-ţi arăt eu economie politică!

Cu aceasta am isprăvit cu cercetarea Raportului prezentat Universităţei din Bucureşti — dar n'am isprăvit cu D. N. Basilescu. Căci după ce am arătat că toate criticele ce mi-a făcut sunt absolut lipsite de ori-ce bază ştiinţifică, rămâne să mai dovedim că, în general vorbind, d-sa e *cu totul neapt* de a judeca chiar lucrările elementare ale şcolarilor săi, necum să mai judece pe alţii.

Şi această dovadă va fi hotărâtoare.

VII.

„O lucrare serioasă şi originală".

Precum în operele noastre ne oglindim noi înşine, asemene desigur şi discipolii răsfrâng iscusinţa magistrului şi mai aleş acei pe cari el singur îi arată lumei — *ad pompam et ostentationem* — ca pe fructele cele mai coapte şi mai reuşite ale ostenelelor sale didactice.

Insărcinat de decanul facultăţei juridice a Universităţii din Bucureşti ca să-şi dea părerea asupra tezei pentru licenţă a unuia din elevii săi, iată care e *Raportul* pe care-l prezintă d. *Profesor* N. Basilescu, şi care s'a şi publicat în fruntea acelei teze [1]), cu o solemnitate deosebită, după cum urmează:

RAPORTUL

D-lui Profesor Universitar N. Basilescu

către

D-l Decan al Facultăţei Juridice din Bucureşti

Domnule Decan,

Potrivit resoluţiunei pusă de d-voastră pe cererea înregistrată la No. 25 din 1900, *am luat în cercetare* lucrarea presentată de d-l *G. C. Ioan,* absolvent al Facultăţei de Drept din Bucureşti, lucrare intitulată *„Şcoala istorică în Economia Politică".*

Aceasta este o lucrare serioasă şi originală—Autorul tratează cu pricepere evoluţia şcoalei Istorice; *arată toate fasele prin care a trecut şcoala istorică în Germania, Italia, Franţa, Anglia şi America,* şi arată rolul important ce ea'l ţine în mişcarea ştiinţifică şi politică modernă.

---

1) *G. C. Ioan:* Scoala istorică in Economia politică. Teză pentru Licenţă imprimată cu spesele *Fundaţiunei Carol I.* Bucureşti 1900.

Lucrarea d-lui G. C. Ioan, *diferă și ca formă și ca fond de lucrările banale* ce de obiceiu se presintă ca tese de licență, la Facultatea noastră de Drept.

Pentru aceste motive, cred că ea *merită distincțiunea de a fi imprimată cu spesele „Fondațiunei Universitare Carol I.“*.

Preşedintele tesei
N. BASILESCU

Nu mai încape nici o îndoială — *magister dixit:* de astădată ne găsim însfârşit în fața unei scrieri româneşti de economie politică de mare merit. Ea este recomandată de un învățat al țărei nu numai în calitatea sa de *profesor universitar*, ci şi ca *specialist* în ale *şcoalei istorice*. Şi este de observat că acelaş profesor şi specialist, atât de sever în aprecieri, care a zis că studiile mele sunt lucrări *oțioase*, fără prea mare interes pentru ştiință şi întocmite după metode condamnate de toate spiritele culte, vine să afirme acum că teza despre care e vorba e o lucrare *serioasă*, şi *originală*, care se deosebeşte de alte lucrări de acest fel, şi în care autorul tratează *cu pricepere* evoluția şcoalei istorice în Germania, Italia, Franța, Anglia şi America. E vre-o *nouă descoperire* a d-lui N. Basilescu şi trebue să fie măcar ceva adevărat în spusele sale. Avem de a face în tot cazul cu o lucrare de şcoală *serioasă*, a unui bun şcolar, după care vom putea cunoaşte *nivelul* studiilor de economie politică la Universitatea din Bucureşti, de vreme ce profesorul însuşi vine să o recomande autorităților şcolare. Să vedem dar care este *seriositatea* şi *originalitatea* acestei lucrări, după care vom putea să ne facem o idee justă despre aceea *ce învață* studenții la cursul d-lui profesor N. Basilescu şi în genere despre competența d-sale în judecarea scrierilor de economie politică.

La prima vedere, teza d-lui G. C. Ioan, se prezintă ca o broşurică de 28 de pagine text (pag. 7—35), aşa că, chiar fără de a intra în cercetarea ei, ni vine greu să credem că

ea ar putea să fie o lucrare *serioasă*. Căci se poate, în adevăr, ca în chestiuni de *pură teorie* cineva să concentreze, în câteva linii numai, rezultatele unei munci uriaşe şi ale unei originalităţi de cugetare geniale. Dar a trata evoluţia unei întregi şcoale de economişti în Germania, Italia, Franţa, Anglia şi America, *în 28 de pagini*, e cu neputinţă, *pentru un şcolar* mai ales, care chiar dacă ar avea idei geniale, trebue să mai dovedească, părăsind şcoala, că posedă şi *literatura* ştiinţei, dovadă care nu se poate face, în mod serios, în câteva pagini. Dar să vedem: poate că şcolarul d-lui N. Basilescu, a ştiut să concentreze cunoştinţele sale în aşa mod, după vre-o metodă *nouă* ce i-ar fi inspirat-o profesorul său, încât să ni dea în adevăr o idee precisă, în trăsături generale, despre evoluţia şcoalei istorice şi să facă astfel o lucrare *serioasă*, în puţine pagini.

Să luăm dar, după d. Profesor N. Basilescu, din nou în cercetare lucrarea pe care o recomandă cu aşa căldură, a elevului D-sale, pentru a vedea care e valoarea ei. Şi e bine înţeles că aice un poate fi vorba de critica tezei *şcolarului*, ci numai cât de activitatea didactică a *profesorului*.

Vorbind de *originea şcoalei istorice*, elevul D-lui N. Basilescu afirmă că ideile acestei şcoale au fost sugerate (sic) de întinderea în câmpul economiei politice a concepţiunilor şcoalei juridice ilustrate de Savigny [1]). Lăsând a zice că această părere e reprodusă, *fără a inaica sorgintea*, după un autor despre care vom vorbi îndată mai pe larg, dar ea nici nu se poate susţine în modul acesta, fără de a menţiona cel puţin părerea lui *Carl Menger* [2]), care afirmă că începuturile şcoalei istorice economice se confundă cu activitatea şcoalei istorice-politice a unor profesori germani ca *Spittler, H. Luden, Pölitz, Dahlmann, Gervinus*, etc.

Tot astfel, vorbind de întemeetorii şcoalei istorice, tânărul autor nu ni spune nici un cuvânt de *predecesorii* acestei şcoale şi mai ales de *Friedrich List*, „cel mai mare economist al Germaniei“ [3]). pe care-l ignorează cu totul, deşi el

1) Loc. cit. Pag. 9.

2) Untersuchungen Pag. 209 şi *Luigi Cossa*: Histoire Pag. 415.

3) *Eugen Dühring:* Kritische Geschichte der Nationalökonomie und des Sozialismus. Ed. III. Leipzig 1879. Pag. 334.

este, fără îndoială, cu toate obiecţiunile ce i s-ar putea face [1]), unul din iniţiatorii cu adevărat geniali, şi în teorie şi în practică, a unei întregi mişcări în economia politică.

„Nu numai că prin aceasta (prin recunoaşterea unor faze „economice de dezvoltare — *Wirthschaftsstufen)*, zice *H.* „*Eisenhart* [2]), vorbind de List, el a făcut în genere începutul „contemplărei *istorice* a lucrurilor, direcţie în care mai târziu „Wilhelm Roscher şi-a câştigat marele sale succese, dar el a „izbăvit pe amândouă (practica şi teoria) de cultul siste- „melor absolute".

De aceiaşi părere e şi *Adolph Wagner* [3]), care afirmă că „tocmai concepţiunea *naţională* a economiei politice aşa „precum o înţelege List, e în acelaşi timp o concepţiune cu „adevărat *istorică*", zicând că „List e nu numai unul din „economiştii *istorici,* dar că e chiar unul „din cei mari" „economişti în această direcţiune".

Mai hotărât se exprimă însă *Dühring*, cu privire la importanţa lui List pentru direcţiunea istorică a economiei politice.

„Dacă în general mai e să se vorbească de o metodă „specială istorică în economia politică, zice *Dühring* [4]), a- „tunči nu numai că List a fost întemeetorul ei, dar el a „rămas chiar până astăzi singurul reprezentant serios al unei „asemenea concepţiuni."

In tot cazul, o asemene individualitate puternică şi care a avut o înrâurire covârşitoare asupra evoluţiunei economice nu numai a teoriei, dar şi a practicei, precum e Friedrich List şi a cărui scriere principală a fost tradusă şi în româneşte [5]), nu putea să fie trecută cu vederea sub nici un chip într-o lucrare *serioasă* asupra şcoalei istorice de economie politică. Dar elevul d-lui N. Basilescu, nu ni spune *absolut nici un cuvânt* despre acest cu adevărat mare economist

1) *Karl Knies:* Loc. cit. Pag. 16 şi 29. — *Bruno Hildebrand:* Loc. cit. Pag. 72—78.

2) Geschichte der Nationalökonomik. Jena 1881. Pag. 159.

3) Grundlegung. Vol. I. Pag. 47.

4) Loc. cit. Pag. 362.

5) *Friedrich List:* Sistem naţional de economie politică. Traducere de *I. N. Papiniu* cu o prefaţă de D-l *P. S. Aurelian.* Bucureşti 1887

istoric. In schimb, D-sa consideră pe *Bruno Hildebrand*, „ca „un cugetător de o pătrundere *aproape genială*," deşi acest autor nu are alt merit, cum zice *Cossa* [1]), decât că „a făcut „cu talent şi eleganţă mai mult decât cu exactitate o critică „largă a sistemelor de economie politică moderne, exagerată „în obiecţiunile îndreptate în contra şcoalei clasice, dar foarte „exactă în reformarea socialismului."

Aceasta dovedeşte că elevul d-lui N. Basilescu ignorează cu desăvârşire literatura subiectului, ca şi profesorul său, din care cauză amândoi nu au fireşte, nici o noţiune exactă a proporţiilor diferitelor scrieri. De altmintrelea, în toată lucrarea nu se referă *măcar o dată* la ediţiunile originale, cel puţin a autorilor principali precum e *Roscher, Hildebrand* sau *Knies*. Pe acest din urmă îl scrie tot *Kniess* [2]) — cu doi ss — ca şi magistrul. Şi întocmai ca şi ilustrul său Mentor, Telemacul nostru ignorează cu totul scrierile atât de importante, tocmai pentru judecarea şcoalei istorice, ale lui *Carl Menger*. Se înţelege: că doar nu s-ar putea ca elevul să fie mai învăţat decât profesorul. Şi cu toate aceste. vom vedea că şi aceasta *se poate*.

Dacă trecem acum dela Germania la celelalte ţări, aspectul acestei scrieri serioase şi originale, e încă şi mai sărăcăcios; un adevărat pustiu al Saharei.

Evoluţia şcoalei istorice în *Italia*, elevul d-lui N. Basilescu o tratează ;n 19 rînduri — şi nici aceste nu sunt *ale sale*. In *Franţa* se opreşte încă şi mai puţin. In 17 linii, a judecat întreaga mişcare, citând un singur nume şi acela al unui belgian: *E. de Laveleye*. Despre *Charles Gide*, care are oare cari afinităţi cu şcoala istorică, nu ştie nimic şi nici despre *A. Espinas*, pe care dealtmintrelea îl întrebuinţează aiurea, a cărui istorism e încă şi mai pronunţat [3]).

In *Anglia*, nu spune nici un cuvânt de fostul profesor de economie politică la Universitatea din Oxford, *James E. Thorold Rogers*, a cărui curs a fost tradus şi în franţuzeşte [4]);

1) Loc. cit. Pag. 416.
2) „ „ „ 10. 11. 12.
3) *Joseph Rambaud*: Histoire Pag. 342.
4) Interprétation èconomique de l'histoire. Trad. *E. Castelot*. Paris 1892.

nici de elevul acestuia *W. I. Ashley*, care profesează în America, şi a cărui *Istorie a doctrinelor economice în Anglia*, e în curs de publicaţie în limba franceză [1]; nici de „foarte eruditul" profesor *W. Cuningham*, cum îl numeşte Cossa [2], cel mai aprins (*fougueux*) din discipolii şcoalei istorice în Anglia, cum afirmă Maurice Block [3]; nici în sfârşit — şi acest fapt este foarte caracteristic şi de o gravitate deosebită, cum vom vedea — de *John Kells Ingram*, un economist eminent [4], care a scris şi o *Istorie a Economiei politice*, pe care noi o citām adeseori.

Despre acest cunoscut reprezentant al şcoalei istorice în Anglia, absolventul d-lui N. Basilescu se face că nu ştie nimic. In treacăt, *aiurea*, se pomeneşte ce-i dreptul numele *Ingram*, o singură dată [5]; dar *cartea* lui *nu o citează nicăiri*, în toată lucrarea, ca şi cum n'ar fi şi nu ar exista. Deşi vom vedea îndată că *este*, că *există*, că *elevul* o cunoaşte foarte bine -- şi că numai *profesorul* habar n'are de dânsa.

Insfârşit, ultima ţară unde tânărul economist se duce să studieze evoluţiunea şcoalei istorice, condus de experimentatul cârmaciu, pe valurile turburate ale oceanului economiei politice, Nicolae Basilescu, este *America*. Aice am ajuns la sfârşitul unei lungi călătorii şi e firesc ca autorul, obosit de drumul parcurs, să nu mai fie în stare a cerceta lucrările mai de aproape. Intreaga evoluţie a şcoalei istorice în America o *tratează cu pricepere*, în 13 linii — număr fatal — fără să citeze măcar un singur autor. Dar oboseala tânărului călător se arată mai cu deosebire în faptul că din aceste 13 linii, 11 linii şi jumătate sunt *plagiate* literă cu literă — după cum vom dovedi îndată. Cât pentru cealaltă una linie şi jumătate *originală*, ea este încă o dovadă despre soliditatea cunoştinţelor ce se câştigă la cursurile d-lui Profesor N. Basilescu, după cum poate ori cine să judece:

---

1) Histoire des Doctrines économiques de l'Angleterre. Trad. *Savinien Bouyssy*. Vol. II. Paris 1900.
2) Loc. cit. Pag. 362.
3) „ „ Vol. I. Paris 39.
4) *Luigi Cossa*: Loc. cit. Pag. 355.
5) Teză. Pag. 9.

„Economiştii americani, zice d. *G. C. Ioan* [1]), sunt discipoli „de ai lui Smith şi Ricardo".

Vrea să zică: *Alexander Hamilton* (1757—1804) a cărui Raport din 1791, cu privire la măsurile prin cari s'ar putea sprijini manufacturile în America, înseamnă în istoria ştiinţei noastre, începutul luptei în contra teoriilor lui Ad. Smith, ş care a inspirat pe List şi Carey [2]); protecţionistul *Calvin Colton* (1796—1857), care a mers până acolo încât a susţinut că Smith, Ricardo şi Malthus erau *plătiţi* pentru ca să ruineze celelalte naţiuni prin liberul schimb [3]); *Henry-Charles Carey* (1793—1879) care reprezintă reacţiunea în contra caracterului deprimător al teoriilor lui Smith aşa precum fusese dezvoltate mai departe de Malthus şi Ricardo [4]) — toţi aceştia şi alţii încă mulţi economişti americani din cei mai vechi, sunt după părerea elevului d-lui N. Basilescu *„discipoli ai lui Smith şi Ricardo"*. Dar atunci toţi economiştii din lume sunt discipoli ai lui Smith şi Ricardo, şi nu mai e nici o deosebire între nimeni.

In asemene condiţiuni însă, cu asemene lacune şi faţă cu ignorarea desăvârşită a literaturei subiectului, teza de licenţă în 28 de pagini a elevului d-lui N. Basilescu nu poate fi privită, cu nici un chip, ca o lucrare *serioasă* cum afirmă d-sa dându-ne încă odată măsura cunoştinţelor sale în materie. Ea nu ar fi o lucrare *serioasă*, chiar dacă ar fi prezintat-o un simplu elev de liceu, necum un absolvent al unei facultăţi juridice.

Dar se va crede că năpăstuesc pe Profesorul N. Basilescu. S'ar putea bănui că teza despre care e vorba a fost recomandată de d-sa ca *serioasă*, pentru că e în adevăr *originală*, în afară de unele mici lipsuri, fatale ori cărui început.

Desigur. Dar tocmai aice-i gravitatea lucrului: *Lucrarea elevului D-lui N. Basilescu e încă şi mai puţin originală, de cât serioasă.* Ea este, aproape în întregimea ei un **plagiat** fără ruşine, după o carte elementară, pe care *nu o citează*

1) Loc. cit. Pag. 34.

2) *Schönberg*: Handbuch Vol. I. Pag. 98. — *E. Dühring*: Geschichte Pag. 366.

3) *Luigi Cossa*: Histoire. Pag. 467.

4) *J. K. Ingram*: „ „ 245.

nicăiri, în credinţa că o va putea copia nesupărat de nimeni. Cartea plagiată de elevul D lui N. Basilescu, este *Istoria economiei politice* a lui *J. K. Ingram*, despre care am vorbit. Şi iată dovezile:

G. C. Ioan:	*J. K. Ingram.*
Scoala istorică în Economia politică. Teză pentru Licenţă imprimată cu spezele Fundaţiunei Universitare *Carol I.* Bucureşti 1900.	Histoire de l'Économie politique. Traduction par *Henry de Varigny & E. Bonnemaison.* Paris 1893.
Pag. 9.	Pag. 286.
Ideile şcoalei istorice nu şi-au luat naştere din *idei filosofice generale*, cum a fost cu metoda sociologică a lui Auguste Comte. Ideile acestei şcoale au fost sugerate de întinderea în câmpul economiei politice a concepţiilor şcoalei istorice în ştiinţa dreptului, şcoală ilustrată de Savigny.... Intradedăr, sistemul juridic nu e un fenomen social neschimbător; el variază de la o treaptă a progresului la alta; este în legătură vitală cu ceilalţi factori sociali coesistenţi şi ceeace în sfera sa e adaptat unei perioade de desvoltare, nu convine unei alteia. Prin urmare, o teorie absolută în drept, nu poate exista. Aceste idei sunt absolut aplicabile şi în domeniul economiei politice.	Il ne parait pas que les idées de cette école soient nées, comme la théorie de la méthode sociologique de Comte, d'idées philosophiques générales; il semble plutot qu' elles aient été suggérées par une extension au champ économique des conceptions de l'école historique de jurisprudence dont Savigny était le représentant le plus éminent. Le système juridique n'est pas un phénomène social fixe, mais il varie d'une étape du progrès de la société à une autre étape; il est en relation vitale avec les autres facteurs sociaux coexistants; et ce qui, dans sa sphère, est adapté à une periode de développement ne convient souvent pas à une autre. On s'aperçui que ces idées étaient applicables aussi au sistème économique;... et l'on sentit qu'une théorie absolue ne pouvait se soutenir.

Acesta este *începutul*. Dar elevul D-lui N. Basilescu se îndulceşte şi urmează a copia literă cu literă după Ingram, fără ca să pomenească măcar de cartea lui.

Astfel la Pagina 10, îşi dă aerul că-l citează pe Roscher zicând: „*Nu pot caracteriza* mai bine metoda şcoalei istorice „decât reproducând aice un pasaj *din Roscher*“..., pe când întreaga citaţiune de 21 linii e reprodusă tot *din Ingram*, după cum dovedeşte următoarea apreciare, care urmează imediat:

G. C. Ioan: Pag. 10.

Noi credem că Roscher nu are dreptate în enunţarea punctului 3, căci economia popoarelor vechi nu e un obiect de studiu mai important de cât a acelor moderne. Condiţia de căpetenie a oricărui studiu sociologic, este examinarea comparativă a seriei întregi a celei mai complecte evoluţii cunoscută în istorie Ce e drept, Grecia şi Roma sunt elemente de ale seriei; dar sociologia, pentru ca să poată determina legile mişcărei, trebue să aibă în vedere desvoltarea întreagă, iar nu părţi speciale ale acestei desvoltări.

J. K. Ingram: Pag. 288.

Parmi les principes énoncés dans cette paraphrase des paroles de Roscher, *je ne fais d'objection* qu'à une partie du No. 3; l'économie des peuples anciens n'est pas un sujet d'étude plus important que celle des peuples modernes... Or la condition essentielle de toute sérieuse étude sociologique est l'examen comparatif de la série entière de la plus complète évolution connue dans l'histoire... La Grèce et Rome sont, il est vrai, des éléments de la série; mais la sociologie, pour déterminer les lois du mouvement, doit garder en vue le développement comme tout, et non des parties spéciales de ce développement.

G. C. Ioan: Pag. 11.

După cum spune *însuşi Hildebrand* scopul nouei doctrine este de a deschide o cale în domeniul ştiinţei economice unei metode şi unei direcţiuni istorice complecte, de a transforma ştiinţa în doctrina legilor economice ale naţiunilor. Hildebrand nu-şi reprezintă în reforma propusă tipul jurisprudenţei istorice, ci acel al ştiinţei limbei aşa cum a fost re construită în veacul nostru. Prin urmare metoda lui Hilde-

J. K. Ingram Pag. 289.

L'objet de son ouvrage, nous dit-il (Hildebrand) est douvrir une route, dans le domaine économique, à une méthode et à une direction historique complètes, et de transformer la science en doctrine des loi du développement économique des nations. Il est intéressant d'observer que le type qu'il se représente dans la réforme proposée de l'économie politique n'est pas celui dela jurisprudence histo-

brand este o metodă comparativă, care după el este cea mai potrivită pentru acest subiect.

rique mais celui de la science du langage telle qu'elle a été reconstruite dans notre siècle, choix qui indique qu'il considère la méthode comparative comme étant la plus appropriée au sujet.

După ce reproduce întocmai aprecierile lui J. K. Ingram asupra lui Hildebrand, elevul d-lui N. Basilescu întoarce pagina şi continuă a-l *trata cu pricepere* pe Karl Knies, cu deosebire numai că-i scrie numele *Kniess* — cu doi ss — după ortografia magistrului:

G. C. Ioan Pag. 11

Karl *Knie*ss publică în 1855 ... care e manifestul cel mai complect şi mai sistematic al şcoalei. Proporţiunile (şic) fundamentale sunt: constituţiunea economică a societăţei, la o epocă oarecare .. etc.

J. K. Ingram: Pag. 290

En 1855 parut l'ouvrage de Karl Knies... c'est le manifeste le plus systématique et le plus complet de la nouvelle école. Les propositions fondamentales sont que la constitution économique de la société à une époque quelconque etc.

Şi tot aşa mai departe încă vreo două zeci de linii copiate cuvânt cu cuvânt din Ingram, fără a-l pomeni. Dar fruntaşul dintre elevii d-lui N. Basilescu, urmează cu această *metodă nouă*, reproducând *pagini întregi*, fără a indica sorgintea:

G. C. Ioan: Pag. 12—14

Acestea sunt originele şcoalei istorice; însă, adevărata ei caracteristică şi-a căpătat-o prin tânăra generaţie de economişti în Germania . etc.

Ideile de căpetenie susţinute şi dezvoltate de această şcoală sunt următoarele:

1. Nevoia accentuărei elementului moral în studiul economiei. După economiştii din astă şcoală ..

J. K. Ingram: Pag. 205—299

La méthode historique a revêtu plus pleinement sa teinte caractéristique entre les mains de la jeune génération d'economistes scientifiques en Allemagne etc.

Les idées maîtresses sur lesquelles cette école a le plus insisté sont les suivantes:

1. La nécessité d'accentuer „l'élément moral" dans l'étude d'économie politique. D'après les organes les plus avancés de cette école ete,

Aici se reproduce iarăşi întocmai vre-o câteva *pagini*, sărindu-se din când în când unele fraze, sau unele cuvinte; precum de pildă în fraza de mai sus în care se vorbeşte de: accentuarea elementului moral în studiul *„economiei“*, ceeace nu are nici un sens. Căci *„economia“* este totalitatea acţiunilor, a instituţiunilor, a legilor, a *mişcărei reale*, având de îndestularea trebuinţelor sociale, pe când *„economia politică“*, este *ştiinţa* care se îndeletniceşte cu *studiul* acestor fenomene. Dar să urmăm mai departe cu cercetarea acestei teze care „diferă şi ca formă şi ca fond de lucrările banale ce de „obiceiu se prezintă ca teze de licenţă“, cum zice D. *Profesor* N. Basilescu:

G. C. Ioan: Pag. 24.	*J. K. Ingram:* Pag. 299.
Grupa cea nouă a scoalei istorice a fost influenţată în chip deosebit de către *socialismul teoretic*, care a avut înrâurire şi asupra pollticei practice. Socialiştii au modificat concluziunile ştiinţifice ale tinerilor economişti germani, mai ales prin critica sistemului aşa zis ortodox. Schäffle şi Wagner... etc.	Une influence particulière qui s'est éxercée sur ce groupe plus récent est celle du socialisme théorique... a influencé aussi leur politique pratique... Ils (socialiştii) ont même modifié leurs conclusions scientifiques, en particulier par la critique du système soi-disant orthodoxe. Schäffle et Wagner...

Şi cu sistemul acesta, neobositul tânăr economist din *scoala istorică română*, continuă a *„trata cu pricepere“* evoluţia scoalei istorice în Germania:

G. C. Ioan: Pag. 26 şi 27.	*J. K. Ingram:* Pag. 301.
Membrii acestei scoale, când intervin în discuţiunea chestiunilor practice, ocupă o poziţiune intermediară. Ei se opun de-opotrivă unei revoluţiuni sociale... etc...	Les membres de l'école dont nous parlons, quand ils interviennent dans la discussion des questions pratiques, occupent une position intermédiaire. Ils sont également opposés à une révolution sociale... etc.
Modul acesta de a vedea cu care simpatizează cea mai mare parte din profesorii ger-	Cette manière de voir avec laquelle la plupart des professeurs allemands d'économie

mani de economie politică... etc.

S'au formulat principiile cari le-am anunţat mai sus. Cei cari le-au primit, au căpătat dela adversarii lor numele... etc.

politique ont sympathisé... etc...

On y formula les principes que nous venons d'exposer. Ceux qui les adoptèrent reçurent de leurs adversaires l'appellation... etc...

Ar fi o muncă zadarnică şi obositoare de a mai urma cu sistemul paralelor, pentru a dovedi aceea ce nu mai are nevoe de dovadă. De altmintrelea, dela pagina 27 a tezei la care am ajuns şi până la pagina 35, unde se sfârşeşte, nu mai sunt decât opt pagini. Cine voeşte să vadă cât de *originale* sunt şi aceste, să bine-voiască a le compara cu paginele 302—311, din cartea lui Ingram. Se va convinge atunci că totul e numai o *reproducere*, cu sărituri, din opera citată. Şi pentru a da o ultimă dovadă, vom compara aprecierile elevului D-lui N. Basilescu, cu aprecierile lui Ingram relative la *America*, însemnând fraza *originală*, despre care am vorbit, cu *cursive:*

G. C. Ioan: Pag. 34.
America

Multă vreme, şciinţa economică a fost puţin cultivată în America. *Economiştii americani sunt discipoli de ai lui Smith şi Ricardo.* Studiul aprofundat al economiei politice, unit cu influenţele venite din străinătate, a dat loc la o *decisiune* (sic) în două şcoli: cea veche şi cea nouă.

In 1885 s'a convocat un meeting la Saratoga unde s'a format o societate economică americană.

Obiectul acestei mişcări a fost ca să se combată ideea că domeniul cercetărilor economice e închis şi să se propage un studiu mai întins şi

J. K. Ingram: Pag. 337 şi 339.
L'Amérique.

Nous avons déjà fait observer que, pendant longtemps le champ économique a été peu cultivé en Amérique... L'étude plus profonde et plus étendue de ce sujet.... ajoutée aux influences venant de l'étranger, a donné lieu à une division des économistes en deux écoles — une ancienne et une nouvelle...

...On convoqua, en Septembre 1855, un *meeting* à Saratoga, où fut fondée la société nommée *American Economic Association.* L'objet de ce mouvement a été de combattre l'idée que le champ des recherches économiques

mai fecund al chestiunelor economice.

était clos, et de propager une étude plus étendue et plus féconde des questions économiques.

Urmează încă o linie, reprodusă tot din Ingram, şi cu aceasta se isprăveşte *tratarea cu pricepere* şi a evoluţiunei şcoalei istorice în America.

Şi un asemene **plagiat** tipic, Profesorul N. Basilescu, vine să-l recomande autorităţilor şcolare ca o *lucrare serioasă şi originală,* care diferă, şi ca formă şi ca fond, de lucrările banale ce de obiceiu se prezintă ca teze de licenţă, susţinând că ea „merită distincţiunea de a fi imprimată cu spesele *„Fondaţiunei Universitare Carol I!*".

Şi să se noteze, că scrierea lui Ingram nu e o carte necunoscută, de cine ştie când, vre-o teză obscură pe care ori ce profesor, ori cât de conştiincios, putea să o ignoreze. Ea este o prelucrare elementară a Istoriei economiei politice, am putea zice *clasică,* pe care un profesor nu o putea ignora cu nici un chip, de oare ce ea este aproape *singura* Istorie mai nouă a economiei politice, în limba franceză, în afară de scrierea lui *A. Espinas* [1]), care nu e atât de metodică şi de bogată în informaţiuni. Şi cu atât mai mult trebuea să-l cunoască pe J. K. Ingram, D. N. Basilescu, care îşi dă aerul că e reprezentantul *şcoalei istorice* în România. Căci Ingram după cum am spus, e unul din cei mai eminenţi economişti *„istorici"*, din Anglia, şi cartea lui tratează pe larg — în 62 de pagini [2]) — despre *şcoala istorică,* pe care o consideră ca însemnând cea de a treia epocă de dezvoltare modernă a economiei politice.

Invăţatul *şef* al *şcoalei istorice,* din România, ignorează însă şi această lucrare, atât de cunoscută, ca şi pe *Carl Menger,* ca şi pe ceilalţi mulţi, pe cari nu-i mai citām — d-sa, care ştie să ni vorbească de toţi Spencerii din lume — *et de quibusdam aliis.* O ignorează: căci dacă ar fi răsfoit măcar o singură dată aceea ce spune Ingram despre *şcoala istorică,*

---

1) Histoire des Doctrines èconomiques. Paris. Armand Colin (Fără dată).

2) Loc. cit. Pag. 280—342. 3) Loc. cit. Pag. 279.

nu se putea ca să nu recunoască spusele acestuia în teza ce i se prezenta spre aprobare. Şi dacă ar fi vorbit de cartea lui Ingram *la curs*, este evident că studentul, pe care-l recomandă cu atâta căldură, nu ar fi cutezat să-şi plagieze teza după o scriere, despre care ar fi ştiut că profesorul său o cunoaşte şi că se serveşte de dânsa.

Şi un asemene om care nu e în stare să stăpânească măcar tezele şcolarilor săi, şi care ignorează cele d'intâi elemente ale ştiinţei, pe care o predă, şi întreaga ei literatură — îşi iea ifosul de a trata cele mai grele chestiuni de teorie şi de metodă, şi se trudeşte să dovedească că nu merit să ocup, la Universitatea din Iaşi, catedra similară aceleea pe care d-sa o ilustrează, după cum s'a văzut, la Universitatea din Bucureşti!

D-sa voea *concurs*, ca să mă judece. Dar mai concurs decât acesta, la care ori cine ne poate judeca *pe amândoi*, cred că altul nu-i trebueşte.

OBIECTUL ECONOMIEI POLITICE

OBIECTUL ECONOMIEI POLITICE

(1901)

Mai înainte de a intra în dezvoltarea lecţiunei de deschidere a Cursului de economie politică cu ţinerea căruia am avut deosebita onoare a fi însărcinat, să-mi daţi voe să îndeplinesc o datorie personală aducând aici prinosul omagiilor mele de recunoştinţă Academiei Române, Domnului Ministru al Cultelor şi Instrucţiunei publice şi Domnului A. D. Xenopol, onoratului rector al acestei Universităţi, eminentului nostru istoric.

Academiei Române, pentru că, acordând înalta distincţiune a unui premiu însemnat scrierei mele: *Despre Poporaţie*, a atras binevoitoarea luare aminte a cercurilor competente asupra încercărilor mele în ştiinţa economică, dându-mi astfel putinţa să candidez, cu mai mulţi sorţi de izbândă, la această catedră universitară.

Domnului Ministru al Instrucţiunei publice, pentru că, pe baza unor lucrări începătoare, nu a stat la îndoială să-mi încredinţeze misiunea cu deosebire gingaşă de a instrui tineretul universitar într'o ştiinţă atât de importantă, precum este economia politică, şi atât de anevoioasă, fiind încă în formaţiune.

Domnului A. D. Xenopol, însfârşit — deşi aş fi trebuit să încep cu d-sa — pentru că, cu mulţi, ani înainte, a îndrumat activitatea mea în această direcţiune; pentru că, în tot timpul, m'a sprijinit cu sfaturile d-sale şi m'a şi dojenit, la vreme de nevoe, făcând astfel ca să pot dobândi sufragiile Academiei, să câştig încrederea Domnului Ministru al Instrucţiunei

publice şi să mă pot învrednici de înalta onoare de a mă prezenta astăzi înaintea Domniilor Voastre.

Să binevoiască dar a primi şi Academia Română şi domnul Ministru al Instrucţiunei şi d. A. D. Xenopol, expresiunea mulţămirilor mele vii, cu prilejul inaugurărei acestui curs, şi asigurarea că voiu căuta să merit încrederea ce au avut în mine, devotându-mă cu totul aşezărei temeinice a învăţăturei Economiei politice, în Universitatea din Iaşi.

Şi acum, după îndeplinirea acestei îndatoriri personale, să-mi permiteţi a intra în dezvoltarea lecţiunei mele introductive, care va trata despre: *Obiectul Economiei politice şi însemnătatea ei.*

I.

Il peut paraitre étrange, au début d'un traité d'économie politique qui est bien le centième qu'on ait écrit sur la matière, de déclarer qu'une définition précise de l'économie politique est encore à trouver.

Telle est pourtant la vérité.

Charles Gide. [1])

In momentul de a mă înfăţişa înaintea d-voastre pentru a vorbi despre disciplina cu care urmează să ne îndeletnicim, s'ar cădea desigur să încep prin a vă face lauda acestei ştiinţi, arătând strălucitele rezultate la cari a ajuns. E în firea lucrurilor, ca fie-care, să caute a preamări obiectul îndeletnicirilor sale.

Din nenorocire, în cazul de faţă, două motive puternice: un motiv *practic*, de ordine didactică şi un motiv *teoretic*, de ordine ştiinţifică, mă silesc să urmez calea opusă. In loc de a vă vorbi de strălucirea ştiinţei noastre şi de rezultatele sigure pe cari le-a dobândit, voiu învedera mai întâiu lacunele ei şi progresele pe cari trebue încă să le realizeze până când va avea dreptul a se crede că e aşezată pe temelii statornice.

---

1) Principes d'Économie politique, Ed. VII *Corrigée et augmentée.* Paris 1901.

Din punctul de vedere didactic, al studiilor grele ce sunteţi chemaţi a face, mă tem, în adevăr, că dacă nu v'aşi atrage, chiar dela început, atenţiunea asupra nesiguranţei unor încheeri ale economiei politice şi a greutăţilor ce veţi avea de întâmpinat, d-voastre a-ţi putea cădea în ispita de a comite o împătrită nedreptate: să fiţi nedrepţi faţă cu mine; nedrepţi faţă cu ştiinţa şi cu reprezentanţii ei; nedrepţi faţă cu d-voastre înşi-vă şi, în sfârşit, ceea-ce ar fi cu mult mai grav, nedrepţi faţă cu ţara.

Nedrepţi faţă cu mine, pentru că, văzând mai în urmă, că mă mişc poate cu îndoială faţă cu unele chestiuni asupra cărora a-ţi crede că ştiinţa e lămurită, s'ar putea să atribuiţi neîndestulărei puterilor mele, aceea ce cade în sarcina disciplinei noastre, încă neisprăvită ca *sistem* de cunoştinţi.

Nedrepţi faţă cu ştiinţa, pentru că, nefiind lămuriţi asupra greutăţilor ce ea întâmpină cu clarificarea unor probleme încă în discuţie, v'aţi putea îndoi de utilitatea ei.

Nedrepţi faţă cu d-voastră înşi-vă, pentru că a-ţi ajunge sau să nu-i daţi atenţiunea cuvenită, sau să credeţi că principiile ei le veţi putea lua de-a gata din vre-un subţire manual de şcoală, în ajunul vreunui examen.

Şi, în cazul acesta, a-ţi fi desigur nedrepţi faţă cu ţara, care face atâtea sacrificii cu întreţinerea învăţământului universitar, pentru că ea nu se interesează atât de studiile ce le faceţi în vederea examenelor, pe cât de cunoştinţele sigure ce le veţi dobândi, şi prin cari veţi fi în stare să deslegaţi problemele ei de existenţă, cari sunt, în primul rând, problemele propăşirei economice ale poporului român.

Dar este un motiv, de ordine curat ştiinţifică, încă şi mai puternic, care mă sileşte să iau calea neplăcută a învederărei unor însemnate neajunsuri cu cari se prezintă încă economia politică, în actuala ei fază de dezvoltare. Căci ori cum a-şi proceda, voiu trebui totuşi să încep prin a vă spune *ce este* această ştiinţă, pe care o vom trata. Dar aici voiu fi silit în tot cazul ca să mă opresc, în faţa acestei întrebări, ca în faţa unei *probleme* grele, care îşi aşteaptă încă dezlegarea ei.

Ce este economia politică? Care' este *obiectul* cercetărilor ei şi care e *definiţiunea* acestei ştiinţi? Ori cât ar putea să vă pară de straniu şi oricât mărturisirea noastră ar fi de

umilitoare pentru noi, trebue să o spunem: nu se ştie — *ignoramus*.

Şi nu doară că am fi lipsiţi de definiţiuni ale ştiinţei noastre — căci ea este o ştiinţă — dar nu avem încă *o definiţiune*, care să fie obşteşte admisă, determinând *acelaşi obiect* al cercetărilor ei, precum se întâmplă cu celelalte discipline.

Ştim, de pildă, că *Botanica* este acea parte a ştiinţelor naturale care se îndeletniceşte cu studiul vegetalelor; că *Geologia* e ştiinţa care-şi propune cunoaşterea elementelor cari alcătuesc pământul, natura şi situaţiunea lor relativă precum şi cauzele cari au determinat această situaţiune; că *Anatomia* tratează despre structura corpurilor organizate. In toate aceste definiţiuni, *obiectul* ştiinţei apare lămurit aşa că între diferiţii botanişti, geologi, sau anatomi nu există nici o diverginţă de păreri cu privire la natura disciplinei lor şi la fenomenele cu cari au a se îndeletnici.

Intrucât priveşte economia politică, până acuma învăţaţii nu au fost în stare să se pună de acord asupra obiectului şi a definiţiunei ei.

Incă de prin anii 1840, după ce spiritele începuse a se trezi din amorţirea dogmatică ce urmase lucrărilor fundamentale ale lui Adam Smith şi Jean-Baptiste Say, unul din reprezentanţii autorizaţi ai şcoalei întemeiate de dânşii, *contele Pellegrino Rossi*, italian de origină, care a fost chemat în Franţa la 1833, pentru a urma lui J. B. Say, ca profesor de economie politică la *Collège de France*, e silit să mărturisească că nu se ştie încă ce este economia politică:

„Chiar dacă ar trebui să roşească pentru ştiinţa lui: zice „acest învăţat, în a doua lecţiune a cursului său, [1]) economistul trebue să mărturisească că cea dintâi dintre chestiunile ce trebue să se cerceteze este încă următoarea: ce este „economia politică, care este obiectul, întinderea şi limitele „ei?... Definiţiunea ei este încă una din chestiunile cele mai „controversate ale ştiinţei".

Aceasta este o mărturisire desigur surprinzătoare din partea

1) *P. Rossi:* Cours d'Économie politique professé au Collège de France. Edition revue et corrigée. Bruxelles 1852. Vol. I. Pag. 13.

urmaşului lui J. B. Say, a cărui definiţiune şi sistematizare a economiei politice a fost primită de întreaga şc ·oală, aşa numită clasică, din care face parte şi Rossi. Ea n ni dovedeşte că chiar în spiritul reprezentanţilor acestei şcoale există dubiu asupra valoarei încheerilor teoretice la cari au aju ns cu privire la punctul de plecare al acestei ştiinţi.

Dela Rossi, care a murit în mod tragic la Roma în anul 1848, şi până astăzi, a trecut mai bine de jumătate d 'e veac. Toate ştiinţele au progresat în acest timp, şi unele dintr 'însele într'un mod surprinzător. Economia politică a avut dar t impul ca să realizeze progrese însemnate, şi desigur că le-a real 'izat. Dar ori cât s'ar părea de straniu, întrucât se atinge de definiţiunea ei, ea se află încă în starea de nedumerire în care se găsea cu cinci zeci de ani în urmă.

Unul din cei mai adânci cugetători ai ştiinţei noastre, *Carl Menger,* profesor de ştiinţi de stat la Universitatea din Viena, întemeetorul şcoalei economice exacte din Austria, în lucrarea lui fundamentală asupra metodei ştiinţelor sociale şi în special a economiei politice, apărută în anul 1883, ni vorbeşte de „controversele ce există asupra naturei, a pro- „blemelor şi a limitelor acestei ştiinţi, ale cărei baze încă „nu sunt stabilite şi în care aproape totul e supus îndoie- „lei — *nahezu alles noch in Frage steht*". [1])

Un alt economist, aparţinând aceleeaşi şcoale, *Emil Sax,* profesor de economie politică la universitatea germană din Praga, într'o conferinţă pe care a ţinut-o în anul 1888, e de aceeaşi părere:

„Cel d'intâiu lucru, zice acest învăţat, [2]) pe care o ştiinţă „care voeşte să fie vrednică de acest nume trebue să-l poată „face, e să-şi recunoască propriul ei domeniu, deosebindu-l „de celelalte. Ea trebue să se clarifice asupra ei însăşi — şi „tocmai aceasta i-a lipsit până acum teoriei economice".

Din altă parte, *Adolph Wagner,* cunoscutul profesor de ştiinţi sociale dela Universitatea din Berlin, îşi începe ma-

---

1) *Dr Carl Menger:* Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der politischen Oekonomie insbesondere. Leipzig. 1883. *Vorrede* Pag. XIII.

2) *Dr. Emil Sax:* Die neuesten Fortschritte der national-ökonomischen Theorie. Leipzig 1889. Pag. 6.

nualul său de economie politică, din 1892, declarând că [1] „stabilirea pe baze nouă a întregei economii politice s'a re- „simţit în ultimele decenii ca o necesitate din ce în ce mai „urgentă".

Intr'un alt volum al acestui manual, întocmit sub direcţiunea profesorului Wagner de către cei mai distinşi economişti ai Germaniei [2]), *H. Dietzel*, profesor de ştiinţi sociale la Bonn, vorbind de starea în care se găseşte ştiinţa noastră, într'o lucrare publicată în 1895, recunoaşte lămurit că cu toată truda de un secol şi mai bine: „domneşte şi astăzi încă cea mai „desăvârşită confuzie asupra chestiunei de a se şti ce este „această ştiinţă — ce cuprinde, ce exclude, cum ajunge la „dobândirea cunoştinţei, cum se împarte?" [3]).

Din altă parte, *Léon Walras*, [4]) eminentul profesor dela Academia din Lausanne, vine să ni facă următoarea declaraţiune categorică:

„Cel d'intâiu lucru ce trebue făcut, la începutul unui curs „sau a unui tractat de economie politică, este de a defini „ştiinţa însăşi, obiectul, diviziunile, caracterul, limitele ei. Nu „mă gândesc să eludez această obligaţiune; dar trebue să „previn că ea este mai grea şi că pentru îndeplinirea ei se „cere un timp mai îndelungat decât îşi închipue cineva poate. „*Definiţiunea economiei politice lipseşte.* Din toate definiţiu„nile cari s'au produs nici una nu a întâlnit acel asentiment „general definitiv care este semnul adevărurilor câştigate „ştiinţei".

In sfârşit, rezumând oare-cum toate aceste mărturisiri cu privire la lipsa unei definiţiuni precise a ştiinţei noastre, *Charles Gide*, eminentul profesor dela facultatea de drept din

---

1) *Adolph Wagner*: Grundlegung der politischen Oekonomie Ed. III. Leipzig 1892. Partea I. Vol. I. Pag. 5.

2) Lehr—und Handbuch der politischen Oekonomie. In einzelnen selbständigen Abtheilungen. In Verbindung mit *A. Buchenberger*; *K. Bücher*, *H. Dietzel* und anderen bearbeitet und herausgegeben von *Adolph Wagner*. Leipzig. C. F. Winter'sche Verlagshandlung.

3) *H. Dietzel*: Theoretische Socialökonomik. Leipzig. 1895. Vol. I. Pag. 1.

4) Éléments d'Èconomie politique pure ou Théorie de la richesse sociale. Ed. II. Lausanne 1889. Pag. 25.

Paris, în ultima ediţie, care a apărut chiar în anul acesta, *corectată şi adăogită*, a lucrărei sale tradusă până acuma în nu mai puţin de opt limbi, ceea-ce dovedeşte răspândirea ei, ne spune lămurit că o definiţiune precisă a economiei politice încă nu există:

„Se poate părea curios de a declara, la începutul unui trac- „tat de economie politică care este poate al o sută-lea ce a „fost scris asupra materiei, că o definiţiune precisă a econo- „miei politice rămâne să fie găsită.

„Totuşi acesta este adevărul“ [1]).

Dacă ni lipseşte însă *o definiţiune precisă* a economiei politice, avem în schimb, după cum am zis, *mai multe definiţiuni*, lipsite de ori-ce precisiune şi cari se deosebesc până la atât încât pare că nu aparţin aceleeaşi ştiinţi. Câteva exemple mai plastice pe cari ne vom mărgini a le cita, vor fi de ajuns pentru a ni da o idee despre confuzia care domneşte astăzi în economia politică asupra acestei chestiuni fundamentale a ori-cărei ştiinţi.

II.

La nécessité de définir n'est que la nécessité de voir les choses sur lesquelles on veut raisonner.

Condillac.

Definiţiunea cea mai obicinuită a ştiinţei noastre, dar care astăzi putem zice că e aproape părăsită în forma ei originară, după ce s'a dovedit a fi insuficientă, este cunoscuta definiţiune, pe care o dă *Jean-Baptiste Say*, în introducerea la tractatul său din 1803: „Economia politică ne învaţă cum se „formează, se distribue şi se consumă avuţiile, cari satisfac „trebuinţele societăţilor“ [2]).

Nu e locul aice de a face critica acestei definiţiuni, care e mai mult o împărţire [3]), decât o definiţiune, pentru că scopul

1) Loc. cit. Pag. 1.

2) Traité d'Économie politique. Ed. VIII. Paris 1876. Pag. 1.

3) *Dr. Julius v. Gans-Ludassy:* Die wirtschaftliche Energie. Jena 1893. Pag. 316.

nostru nu este astăzi de a intra în expunerea definiţiunei, ci numai de a determina *obiectul* ştiinţei noastre. Dar fiind că tocmai această definiţiune a lui Say, din cauza aparenţei sale simplicităţi, a fost mai în deobşte admisă şi are încă mulţi prieteni, de voe sau de nevoe, de aceea nu ne putem opri de a arăta că chiar autorul ei, a părăsit-o într'o scriere posterioară, recunoscând inexactitatea ei.

„Obiectul economiei politice, zice *J. B. Say* [1]), în Introdu„cerea la *Cursul* său publicat in 1828, pare că a fost mărgenit „până aice la cunoaşterea legilor cari stăpânesc formaţiunea, „distribuţiunea şi consumaţiunea avuţiilor. In modul acesta am „considerat-o şi eu, în al meu *Tractat de economie politică*, „publicat pentru prima oară în 1803. Cu toate aceste s'a putut „vedea chiar şi din acea lucrare, că această ştiinţă e în legă„tură cu toate elementele societăţei *(tient à tout dans la so„ciété)*. De când a fost dovedit că însuşirile materiale, precum „sunt talentele şi facultăţile personale dobândite, alcătuesc o „parte integrantă a avuţiilor sale şi că serviciile făcute în cele „mai înalte funcţiuni au analogia lor cu lucrările cele mai umile; „de când raporturile indivizilor cu corpul social şi ale corpului „social cu indivizii, şi interesele lor reciproce, au fost stabilite „în mod lămurit, economia politică, care se părea că nu are „ca obiect decât bunurile materiale, s'a văzut că cuprinde „sistemul social în toată întregimea lui“.

Poate că, cu această din urmă definiţiune, deşi prea largă, J. B. Say, e mai aproape de adevăr; dar în tot cazul, mărturisirea lui că acea d'intâi e prea îngustă, e foarte precioasă pentru noi, faţă cu stăruinţa acelor cari încă mai păstrează prima lui definiţiune, deşi el însuşi a trebuit să o părăsească, după un sfert de veac de meditaţiuni şi de experienţă.

Dacă trecem acum de-a dreptul, de la aceste concepţiuni ale lui Say, la timpurile noastre, vedem cu părere de rău că economia politică nu a făcut prea mari progrese, în curs de aproape un secol, cel puţin intru cât se atinge de determinarea lămurită a obiectului ei şi de stabilirea unei definiţiuni precise. In această privinţă variaţiunile sunt, am putea zice, nenumărate.

---

1) Cours complet d'économie politique pratique. Ed. VII. Bruxelles 1844. Pag. 2.

Pentru *Quaritsch* [1]), de pildă, economia politică tratează: „despre producerea, circulaţiunea, distribuţiunea şi consuma-„ţiunea avuţiilor".

Dar *A. Emminghaus* [2]), crede că menirea ştiinţei noastre este numai: „cercetarea condiţiunilor fundamentale ale avuţiei, „întru cât ele sunt în natura omului".

Din alt punct de vedere privind lucrurile, *Wilhelm Roscher* [3]), zice că: „economia politică este ştiinţa legilor de dezvoltare „a economiei naţionale, a vieţei economice a naţiunilor".

Şi cam în acelaş sens se exprimă şi *Charles S. Devas* [4]).

Pentru *Ad. Wagner*, eminentul profesor din Berlin, nu mai e vorba de expunerea legilor de dezvoltare a economiei naţionale; el crede că economia politică este numai: „ştiinţa organismu-„lui economiilor singulare la popoarele având o organizare „de stat" [5]).

Cu totul altă difiniţiune găsim într'o lucrare mai din urmă a aceluiaşi eminent economist:

„Economia politică, zice *Adolph Wagner* [6]), este prin urmare „ştiinţa fenomenelor economice ca *fenomene parţiale* sau *Com-„ponete* ale complexului de fenomene cari alcătuesc o econo-„mie naţională, sau, pentru a vorbi altfel, ştiinţa economiei „naţionale *(die Wissenschaft von der Volkswirthschaft)*, ca un „complex anumit de fenomene economice".

Un alt economist, nu mai puţin cunoscut, nu consideră nici avuţia, nici legile de dezvoltare ale economiei naţionale, nici organismul economiilor singulare, nici fenomenele parţiale ale complexului de fenomene economice, ci *puterile* economiei popoarelor, ca obiect al ştiinţei noastre:

„Economia politică, zice *H. von Mangoldt* [7]), este expu-

1) Compendium der National-ökonomie Ed. III. Berlin 1886. Pag. 2.

2) *H. Rentsch*: Handwörterbuch der Volkswirthschaftslehre. Ed. II. Leipzig 1870. Pag. 984.

3) Grundlagen der National-ökonomie. Ed. XIX. Leipzig 1888. Pag. 34 § 16.

4) Grundsätze der Volkswirthschaftslehre. Trad. *Walter Kämpfe*. Freiburg i. Br. 1896. Pag. 1.

5) Politische Oekonomie. 1876. I. Pag. 59.

6) Grundlagen der Volkswirthschaft. Leipzig 1892. Pag. 259, § 100.

7) Grundriss. Ed. II § 7, 8, 10. (*Ad. Wagner*: Loc. cit. Pag. 261).

„nerea ştiinţifică a puterilor economiei popoarelor, a direc-„ţiunilor, în cari se manifestează, a legilor acţiunei şi a con-„diţiunilor succesului lor".

In deosebire de toţi cei precedenţi, eminentul economist şi sociolog *A. E. F. Schäffle,* zice că economia politică este: „ştiinţa manifestărei *(Erscheinung)* principiului economic în „societatea umană" [1]).

Şi de toţi aceştia se deosebeşte *Karl Umpfenbach* [2]), care susţine că ea se poate defini ca: „aprofundarea sistematică „a legilor după cari se îndeplineşte condiţionarea poporaţiei „umane prin mijloacele ei de traiu, în lupta pentru existenţă".

Iată dar nu mai puţin de opt definiţiuni din cari nici una nu se potriveşte cu celelalte, fie-care impunând un alt obiect economiei politice. Totuşi în Franţa mai ales, cei mai mulţi economişti se ţin încă de definiţiunea cea d'intâiu a lui J. B. Say, considerând economia politică ca „ştiinţă a avuţiei". Dar şi aice deosebirile sunt foarte mari, nu numai între diferiţii autori, ci şi la acelaş autor, de la un timp la altul.

„Rezervându-ne a reveni asupra acestei chestiuni contro-„versate", zice *H. Baudrillart* [3]), fost profesor de economie politică la *Collège de France,* urmaşul lui J. B. Say şi a lui Rossi, prin urmare, „noi vom defini economia politică chiar „de pe acum: ştiinţa care are ca obiect modul în care avuţia „se produce, se preschimbă, se distribue şi se consumă".

In acelaş sens, cu oare cari rezerve se pronunţă şi *Paul Beauregard* [4]), profesor la facultatea de drept din Paris, pre-cum şi, într'o primă definiţiune, cunoscutul economist *Paul Leroy-Beaulieu,* zicând că: „economia politică este ştiinţa „care culege prin observaţie, *regulele* generale cărora sunt „supuse producţiunea, distribuţiunea şi consumaţiunea avu-„ţiilor" [5]). Dar acum în urmă, eminentul Profesor de la *Col-*

---

1) Das gesellschaftliche System der menschlichen Wirthschaft. Ed. III. Tübingen 1873. Vol. I. Pag. 46.

2) Die Volkswirthschaftslehre oder National-Ookonomik Würzburg 1867. Pag. 12.

3) Manuel d'économie politique. Ed. IV. Paris 1878. Pag. 20

4) Éléments d'économie politique. Paris. Pag. 7.

5) Précis d'économie politique. Ed. II. Paris 1889. Pag. 1.

lège de France, ni dă o altă definiţiune, despre care ni afirmă că a fost obiectul unor lungi meditaţiuni din partea sa:

„Economica, zice *Paul Leroy-Beaulieu* [1]), este ştiinţa care „constată *legile* generale determinând activitatea şi eficacitatea silinţelor *(efforts)* umane pentru producţiunea şi „folosinţa diferitelor bunuri pe cari natura nu le acordă într'un „mod gratuit şi spontan omului".

Această definiţiune, afirmă eminentul profesor, e mai ştiinţifică de cât toate celelalte cari sunt admise astăzi.

De altă părere, e desigur *Paul Cauwès* [2]), profesor la facultatea de drept din Paris. care zice că: „economia politică „este, ştiinţa care are ca *obiect* legile utilităţei aplicabile „muncei sociale şi ca *ţintă* buna stare individuală precum şi „prosperitatea colectivă prin mijlocul unei echitabile repartiţiuni a serviciilor şi a avuţiilor".

Din alt punct de vedere, împreună cu cei mai mulţi economişti [3]), *Edmond Villey*, profesor de economie politică la facultatea de drept din Caen, întemeiază ştiinţa noastră pe existenţa unor legi naturale:

„Economia politică, zice el [4]), este studiul *legilor naturale*, „cari stăpânesc toate fenomenele relative la avuţie...

„Dacă există *legi naturale*, cari stăpânesc această categorie „de fenomene, e loc pentru o ştiinţă; dacă nu există legi „naturale, ea nu-i decât o artă".

Cu totul în alt fel gândeşte *Emile de Laveleye*, care tăgădueşte în mod absolut existenţa unor *legi naturale* şi nici nu admite că economia politică ar putea fi ştiinţa care descrie cum se produce, se împarte şi se consumă avuţia, sau că ea ar fi „ştiinţa muncei".

„Economia politică, zice *de Laveleye* [5]), se poate dar defini: „ştiinţa care determină cari sunt *legile pe cari oamenii trebue* „*să le adopteze*, pentru ca să poată, cu cât se poate mai „puţină osteneală. să-şi procure pe cât se poate mai multe

---

1) Traité théorique et pratique d'économie politique. Ed. II. Paris 1896 vol. I. Pag. 11.

2) Cours d'économie politique. Ed. III. Paris 1893. Vol. I. Pag. 7.

3) *A. C. Cuza*: Cei doi Spenceri. Iaşi 1900. Pag. 27.

4) Traité élémentaire d'économie politique. Paris 1885. Pag. 1.

5) Éléments d'économie politique. Paris. Bruxelles. 1882. Pag. 3.

„obiecte utile pentru satisfacerea trebuinţelor lor, împărţindu-le „în conformitate cu justiţia şi consumându-le în conformitate „cu raţiunea".

Vedem dar, că deşi nu admite că economia politică ar fi „ştiinţa muncei", E. de Laveleye o defineşte totuşi ca ştiinţă care determină legile cari tocmai stăpânesc munca omului. Şi aiurea e încă şi mai explicit în această privinţă:

„Economia politică, zice el [1]), are un obiect cu totul altul: „ea cercetează cari sunt legile religioase, morale, politice „civile şi comerciale, cari favorizează mai mult productivi- „tatea muncei".

Şi cu toate că nu admite că economia politică este ştiinţa care ni arată cum se produce, se împarte şi se consumă avuţia, el afirmă, în altă parte, că ea este „ştiinţa utilului sau a avuţiei" [2]), şi ni dă într'alt loc şi următoarea explicaţiune:

„Economia politică cercetează, în mod mai general, car „sunt legile cari favorizează mai mult o producţiune abun- „dentă, o repartiţiune echitabilă şi o consumaţiune sănătoasă „a bunurilor" [3]), înţelegând aici prin „legi", pe acele pe car le edictează legiuitorul [4]), şi nu „legile naturei". Ba mai mul decât atât, aiurea el afirmă chiar că nu cunoaşte decât o sin gură lege naturală în economia politică şi anume pe acee că; pentru a-şi întreţine viaţa, omul trebue să se hrănească [5])

Pentru *Joseph Garnier* [6]) însă, economia politică este „ştiinţa legilor naturale şi generale ale muncei sau ale indus „triei umane", dar în acelaş timp ea este şi „ştiinţa forma „ţiunei, a repartiţiunei şi a consumaţiunei avuţiei".

După *Luigi Cossa* [7]), economia politică este: „doctrir „ordinei sociale a avuţiilor".

„Rolul economiei este îndoit. Ea cercetează natura şi ca „zele avuţiei sociale şi ea indică principiile cari trebue „inspire acţiunea economică a autorităţei publice".

Acum în urmă, *Cossa* a dezvoltat mai pe larg această co

1) Loc. cit. Pag. 5. 2) Loc. cit. Pag. 18.
3) „ „ „ 18. 4) „ „ „ 12.
5) *A. C. Cuza*: Loc. cit. Pag. 37.
6) Traité d'économie politique. Ed. IX. Paris 1889. Pag. 3.
7) Premiers éléments d'économie politique. Paris 1889. Pag. 3.

cepţiune. „Economia politică, zice el [1]), este ordinea socială „a avuţiilor studiată în esenţa, în cauzele, în legile ei raţio-„nale şi în raporturile ei cu prosperitatea publică".

„Economia politică nu are ca obiect avuţia, adică totalitatea „bunurilor materiale ce se pot da în schimb (échangeables), „ci activitatea umană, activitate pe care o cercetează dintr'un „punct de vedere particular, acel al interesului general".

Cu totul din alt punct de vedere, o consideră *Yves Guyot*, pentru care ea este „ştiinţa valoarei":

„Ştiinţa economică, zice el [2]), nu trebue să se preocupe „decât de raporturile umane, rezultând pentru oameni din „necesitatea îndestulărei trebuinţelor lor. Reluând definiţiunile „date mai sus, eu zic: *Schimbul este raportul utilităţilor între „ele. Valoarea, este raportul utilităţei posedate de un individ „cu trebuinţele unui alt individ*".

„Ştiinţa economică este consacrată studiului acestor rapor-„turi, adică elementelor constitutive ale valoarei. Mac Culloch „nu se înşelase propunând de a defini: *ştiinţa valorilor*".

„Ştiinţa economică are dar ca obiect de a determina legile „cari stăpânesc raporturile agenţilor naturali întrebuinţaţi de „către indivizi, lucrând liberi de orice fel de siluire capabilă „să altereze aceste raporturi".

„Cu mai multă concisiune se poate spune: *ştiinţa econo-„mică este ştiinţa valoarei*".

In sfârşit, *Charles Gide*, cu câţiva ani mai în urmă, era de părere că economia politică se poate defini ca „ştiinţă a avuţiei".

„Fără de a căuta aici o preciziune inutilă, spunea el [3]), „putem să zicem, cu aproape toţi autorii, că economia politică „este ştiinţa avuţiei".

Dar dovada cea mai bună că tocmai aice, la punctul de plecare al ştiinţei, preciziunea nu e inutilă, e faptul că însuşi Gide s'a văzut silit să revină asupra acestei definiţiuni şi să o părăsească, deşi se sprijinise altă dată „aproape pe toţi autorii", pentru a o primi.

„Există cu toate aceste o definiţiune a economiei politice,

1) Histoire des doctrines économiques. Paris 1899. Pag. 12.
2) La science économique, Paris. 1881. Pag. 70.
3) Principes d'économie politique. Ed. III. Papis 1891. Pag. 2.

„zice Gide [1]), care e clasică: „ştiinţa avuţiei“. Dar această „definiţiune are îndoitul inconvenient; 1⁰) De a întrebuinţa „un cuvânt „*avuţia*“, care el însuşi are cea mai mare nevoe „de a fi definit, căci vom vedea mai încolo că el e foarte „complex şi obscur; 2⁰) De a ne face să credem că de „oarece economia politică are ca obiect avuţia, adică lucru„rile, ea trebue să fie clasată printre ştiinţele naturei, cari stu„diază lumea exterioară. In realitate, avuţia neavând existenţă „de cât prin *trebuinţele oamenilor*, a studia avuţia nu-i alt„ceva de cât a studia omul însuşi sub unul din aspectele lui „cele mai caracteristice.

„Să zicem dar că economia politică are ca obiect raportu„rile oamenilor trăind în societate întrucât aceste raporturi „tind la îndestularea trebuinţelor lor materiale şi la dezvol„tarea îndemânărei lor“.

Se vede din aceste câteva citaţiuni, ale căror număr l-am fi putut încă spori, ce confuziune desăvârşită există în economia politică cu privire la definiţia ei. Am văzut, în adevăr, că se consideră ca *obiect* al ştiinţei: când avuţia *(Say)*; când legile de desvoltare ale economiei naţionale *(Roscher)*; când organismul economiilor singulare *(Ad. Wagner)*; când fenomenele parţiale sau componente ale unui complex de fenomene economice (*Ad. Wagner*); când puterile economiei popoarelcr (*H. von Mangoldt*); când principiul economic (*Schäffle*); când legile după cari se îndeplineşte condiţionarea poporaţiei umane prin mijloacele de existenţă (*Umpfenbach*); când legile generale determinând activitatea silinţelor umane pentru producţiunea şi folosinţa diferitelor bunuri (*Paul Leroy-Beaulieu*); când legile utilităţei aplicabile muncei sociale (*Paul Cauwès*); când legile naturale, cari stăpânesc fenomenele relative la avuţie (*Villey*); când legile religioase, morale, politice, civile şi comerciale cari favorizează mai mult productivitatea muncei (*E. de Laveleye*): când activitatea umană cercetată din punctul de vedere al interesului general (*Cossa*); când determinarea legilor cari stăpânesc raporturile agenţilor naturali întrebuinţaţi de indivizi lucrând liberi (*Yves Guyot*); când, însfârşit, raporturile oamenilor trăind în societate în-

1) Principes d'économie politique. Ed. VII. Paris 1901 Pag. 3.

tru cât aceste raporturi tind la îndestularea trebuinţelor lor materiale şi la desvoltarea îndemânărei lor (*Gide*).

Din aceste patrusprezece concepţiuni diferite, nici una nu se potriveşte, nu numai *în formă*, după expresiuni, ci chiar *în fond*, după natura însăşi a obiectului. Căci se va concede că altă ceva este *avuţia* şi altă ceva sunt legile de dezvoltare ale economiei; sau puterile economiei popoarelor; sau principiul economic; sau legile utilităţei; sau legile naturale cari stăpânesc fenomenele avuţiei; sau legile pozitive religioase, morale, politice, civile cari favorizează productivitatea muncei; sau raporturile oamenilor trăind în societate. Ori câtă bună voinţă am avea, e cu neputinţă să confundăm aceste noţiuni eterogene, şi dacă, cu toate aceste, ele au putut servi ca principiu al definiţiunei *aceleeaşi ştiinţi*, e că, în cele mai multe cazuri, nu a existat nici o legătură între *definiţiunea* ştiinţei şi *conţinutul* ei. Dar tocmai lipsei de precisiune la punctul de plecare se datoresc, după părerea noastră, acele nenumerate *şcoale* economice din timpurile moderne şi faptul că economia politică a putut fi considerată: de unii ca ştiinţa *fizică* (Say, Garnier, Cairnes, Block), pentru că se îndeletniceşte cu oare cari fenomene fizice, precum este mărgenirea solului şi legea productivităţei descrescânde [1]; de alţii ca ştiinţa *biologică* (Schäffle), din cauza oare căror analogii dintre organismul social şi organismul animal şi din cauza tendinţelor omului de a se conserva şi de a se înmulţi, comune lui cu tendinţele animalelor, pe cari le cercetează biologia; sau ca ştiinţă *psichologică*, ca aplicaţiune a psichologiei (Emil Sax); sau ca mecanică a interesului personal aşa că obiectul cercetărilor economice ar fi relaţiunile şi fenomenele psichice [2]; sau că ea a fost confundata cu *morala* [3]), adică cu doctrina datoriilor omului în genere, devenind o *etică economică*, sau un complex de regule cu privire la drepturile şi la datoriile lui cu prilejul dobândirei şi întrebuinţărei avuţiilor; sau cu *istoria* (Roscher, Hildebrand, Knies); sau cu *filosofia istoriei economice* (Schmoller), deve-

1) *Luigi Cossa:* Histoire. Pag. 57.

2) *Dr. Stanislaus Grabski:* Zur Erkenntnisslehre der Volkswirthschaftlichen Erscheinungen. Leipzig 1900. Pag. 91.

3) *Cossa:* Loc. cit. Pag. 15 şi 59.

nind o ştiinţă curat descriptivă şi renunţând la inţelegerea fenomenelor economice prin cauzele lor [1]) ; sau că s'a zis, din contra, că ea *nu* este o ştiinţă istorică, ci o ştiinţă *curat teoretică, exactă* (Carl Menger) [2]), având a lua ca bază a expunerei principiilor ei o anumită stare economică, cu deosebire importantă, dintr'un timp şi într'o ţară oarecare şi preocupându-se, numai în treacăt, de modificările altor timpuri şi civilizaţii; sau, că s'a crezut că ea nu poate fi decât o *ştiinţă matematică* (Cournot, Gossen, Jevons, Walras); sau, însfârşit, că i s'a tăgăduit calitatea de disciplină autonomă, confundând-o cu sociologia, fie ca o parte a ei (scoala lui Auguste Comte), fie că ea ar fi chiar *ştiinţa socială* (Carey) [3]) ea însăşi.

Era firesc ca, în lipsa unei determinări precise a *obiectului* economiei politice, a unei *definiţiuni* ce ar fi întâlnit asentimentul obştesc, fie care să fi îndreptat cercetările sale în direcţiunea care se impunea lui în mod fatal ca consecinţa logică a punctului de vedere din care el considera ştiinţa. Astfel lipsa de claritate a gândirei, dela început, a fost cauza confuziunei desăvârşite şi a desbinărei spiritelor, de mai târziu, făcând ca economia politică să se prezinte încă până astăzi ca o mulţime de *doctrine* a diferitelor *scoale* economice, în loc de a fi un *sistem de adevăruri*, valabile pentru toţi.

III.

> Der denkende Geist muss seinen Weg aus ursprünglichem Triebe finden: Regel und Anwendung, Methode und Leistung müssen, wie Materie und Form, unzertrennlich auftreten. Aber nachdem man angelangt ist, mag man den zurückgelegten Weg betrachten.
>
> *Arthur Schopenhauer* [4])

In faţa acestor contraziceri, era firesc ca spiritele să rămână în nedumerire, şi să caute a ieşi, cu orice chip, dintr'o situa-

1) *Grabski*: Loc. cit. Pag. 11.
„ *Th. G. Masaryk*: Die philosophischen und sociologischen Grundlagen des Marxismus. Wien 1899. Pag. 270.
2) Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der politischen Oekonomie insbesondere. Leipzig 1883 Pag. 209.
3) *Luigi Cossa*: Histoire. Pag. 60.
4) Die Welt als Wille uud Vorstelung. *Ergänzungen* C. I. Cap. 12. Ed. III. Leipzig. 1859. Vol. II Pag. 133.

ţiune supărătoare, unii încercând să încunjure greutatea, aproape de neînvins, a definiţiunei, ceilalţi sfârşind prin a se îndoi chiar de caracterul ştiinţific al economiei politice.

Astfel vedem, de pildă, că *Joseph Rambaud*[1]), îşi începe manualul său de economie politică, declarând că:

„Economia politică nu mai este de origine în deajuns de „recentă ca să fie nevoe de a căuta în definiţiunea ei un „mijloc pentru a o face să fie cunoscută".

Alţii, mergând mai departe, caută să înlocuiască lipsa unei definiţiuni precise a economiei politice, prin teoria generală că cercetarea unei definiţiuni e o întreprindere ridiculă, inutilă sau chiar primejdioasă. De această părere este economistul englez *Jones*, care despreţuieşte pe acei cari-şi trec timpul cu definiţiunile; *Thorold Rogers*, care nu aprobă căutarea lor; *Mill*, care nu crede în utilitatea definiţiunilor; *Jourdan*, care pretinde că definiţiunea ar fi chiar primejdioasă în domeniul economiei politice[2]).

Din altă parte, nesiguranţa desăvârşită care domneşte încă în ştiinţă asupra chestiunilor celor mai importante, a făcut pe unii să conteste economiei politice caracterul de ştiinţă.

„Economia politică, zicea procurorul general *Dupin*[3]), nu „este o ştiinţă, ea nu-i decât un obiect de studiu. Eu nu aprob „această ştiinţă, pe care unele spirite absolute ar voi să o „închidă în această formulă; *Laissez faire, laissez passer!*".

Intr'un manifest[4]) al său publicat cu prilejul unui congres al Asociaţiunei britanice pentru înaintarea ştiinţelor, ţinut la Dublin, *Ingram* afirmă că economia politică n'are nici viitor ştiinţific, nici viitor practic, deşi nu e lipsită de oarecare utilitate[5]).

Un alt economist englez, *Bonamy-Price*[6]), profesor de economie politică la Universitatea din Oxford, îşi pune întrebarea: dacă economia politică este o ştiinţă? Şi răspunde categoric

---

1) Éléments d'Économie politique, Ed. II. Paris 1896.
2) *Julius v. Gans-Ludassy*: Loc. cit. Pag. 310 şi 314.
3) *Alfred Jourdan*: Cours analytique d'économie politique. Paris 1882 Pag. 19.
4) The present Position and Prospect of Political economy 1878.
5) *Yves Guyot*: Loc. cit. Pag. 8.
6) Chapters on Practical Political Economy, ch. I. 1878.

că ea *nu este o știință* [1]). Marele om de stat *Thiers*, o considera ca „o literatură plihticoasă;“ ilustrul jurisconsult *Valette* se opunea ca ea să fie introdusă ca obiect de studiu într'o facultate eminamente științifică precum e facultatea de drept, și, cu acest prilej, un cunoscut organ juridic [2]), susținea chiar că nu e măcar de gândit la învățământul economiei politice pentru întreitul motiv: că ea nu este o *știință exactă*; că ea nu este o știință *isprăvită*; că ea este cel mult, *o artă conjecturată* [3]).

Dar și la noi în țară economia politică a avut de întâmpinat aceleași împotriviri, din partea unui eminent cugetător și profesor. In ședința Camerei dela 29 Iunie 1871, domnul *Titu Maiorescu*, propune suprimarea, între altele, și a catedrei de economie politică, pentru motivul: „de a se lovi direc-„țiunea politică care se dă școalelor de dincolo de Milcov“ [4]). Din acelaș motiv, în ședința Camerei dela 11 Februarie 1876, d. Maiorescu cere iarăși suprimarea acestei catedre [5]), iar cu două luni mai înainte, în ședințele Camerei dela 12 și 13 Decemvrie 1875, atunci în calitate de Ministru al Cultelor, susținând aceeași părere, d-sa se întemeia și pe argumente de ordine științifică:

„Sunt unii, zicea d. Maiorescu [6]), care contestă chiar în-„sușirea de știință sigură economiei politice, și aceasta d-lor, „pentru că sunt în ea chestiuni atât de mult controversate, „încât trebue ca profesorul să fie un om cu o maturitate „științifică consumată, cu o autoritate puternică, pentru a ex-„pune junimei știința sa, cel puțin cu atâta prudența, încât „să nu facă mai mult rau decât bine“.

Când atâtea spirite alese, din rândul chiar a specialiștilor in materie, vin să facă asemene obiecțiuni unei științi; ea are datoria să nu treacă peste dânsele.

Luând dar sarcina anevoioasă de a răspunde acestor grave

---

1) *Yves Guyot*: Loc. cit. Pag. 10.
2) *Gazette des Tribunaux*. 4. Aprilie 1877.
3) *Alfred Jourdan*: Loc. cit. Pag. 21.
4) Discursuri parlamentare. București. 1897. Vol. I. Pag. 96.
5) Loc. cit. Vol. I. Pag. 504.
6) „ „ „ „ „ 358.

întâmpinări, vom trebui să ne clarificăm mai întâiu asupra următoarelor chestiuni generale de metodă:

1°) Dacă e nevoe *să începem cu definiţiunea* ştiinţei, cu care voim a ne îndeletnici?

2°) In caz afirmativ, care este *criteriul* unei bune definiţiuni?

După aceasta, vom trebui fireşte să ne servim de acest criteriu pentru a vedea dacă nu cumva vre-una din definiţiunile cele mai cunoscute îndeplineşte condiţiunile cerute. In caz negativ, aruncând o privire repede asupra câtorva regule de metodă, de cari va trebui să ne servim în cercetările noastre, nu ni va rămânea decât să încercăm a determina noi înşine *obiectul economiei politice;* să arătăm apoi din această definiţiune, *caracterul, împărţirea şi menirea* ei şi, în sfârşit, să terminăm prin a învedera *însemnătatea* acestei discipline.

Răspunzând la prima întrebare: dacă e nevoe să începem pertractarea unei ştiinţi cu definiţiunea ei, credem că nu e cu putinţă de a ne îndeletnici cu o ştiinţă fără a determina, chiar dela început, *obiectul* ei, şi a o *defini* prin urmare. Şi nu putem amâna definiţiunea ştiinţei la sfârşitul sistemului, nici aştepta pentru ca ea să rezulte din sistem, după dezvoltarea lui, cum s'a pretins, căci în cazul acesta nu am avea nici punct de plecare, nici călăuză, nici limită a cercetărilor noastre. Nu am şti dar cari sunt fenomenele pe cari urmează să le studiem, cari sunt legile pe cari trebue să le aflăm; ar fi ca şi cum ne-am aventura pe o mare nemărginită, neştiind de unde plecăm, încotro mergem şi unde voim să ajungem, lipsiţi de busolă şi de cârmă a vasului nostru, lăsat la întâmplarea valurilor nestatornice ale mărei fără sfârşit.

Astfel suntem aduşi, în mod firesc, să stabilim *criteriul* unei bune definiţiuni, care rezultă din însăşi necesitatea de a defini: Voim să ştim, dela început, cari sunt fenomenele cu cari trebue să ne îndeletnicim. Se cere dar ca definiţiunea să îndeplinească următoarele condiţiuni:

1°) Să determine cu precisiune *obiectul* ştiinţei, adică: „fenomenele legate împreună printr'o însuşire comună cu cari „ea are să se ocupe“ [1]).

---

1) *J. v. Gans-Ludassy*: Loc. cit. Pag. 976.

2⁰) Să se servească numai de *termini cunoscuți*, cari nu au nevoe ei singuri de a fi definiți.

3⁰) Să fixeze bine *hotarele* științei, deosebind domeniul ei față cu celelalte discipline, și cuprinzând tot ce-i aparține.

Se cere dar, într'un cuvânt, ca definițiunea științei să fie de așa fel în cât, fără de alt ajutor decât rostirea ei, să avem un punct de plecare sigur și lămurit; să putem îndrepta cercetările noastre într'o direcțiune hotărâtă și să nu depășim nici odată marginile firești ale disciplinei noastre, dar nici să rămână nimic în afară de dânsele.

Dacă ne încercăm acum să *aplicăm* acest criteriu la definițiunile curente ale economiei politice, ușor putem vedea că *nici una* nu îndeplinește aceste condițiuni elementare ale unei bune definițiuni. Ele sunt sau prea largi, sau prea înguste; sau întrebuințează termini cari ei singuri au nevoe să fie definiți; sau nu ni permit să ne dăm samă, chiar de la început, de fenomenele cu cari știința are a se ocupa. Și aceasta ni explică pentru ce nici una nu a fost în stare să aibă asentimentul general. Câteva exemple numai vor fi deajuns pentru a ilustra părerea noastră.

Când ni se spune că economia politică este: „știința avuției“ *(Say)* sau „știința legilor de dezvoltare a economiei naționale“ *(Roscher)*; sau „expunerea stiințifică a puterilor economiei popoarelor“ *(Mangoldt)*; sau „știința manifestărei principiului economic în societatea umană“ *(Schäffle)*, suntem în drept să ne întrebăm: dar *avuția; economia popoarelor; principiul economic,* ce sunt? Și ceea ce e mai grav e faptul că noi nu vom găsi răspuns la această întrebare de cât *în economia politică*, așa că se începe definițiunea științei noastre cu unele noțiuni, cari implică cunoștința ei și pe cari ea tocmai e chemată să ni le explice [1]). Din simpla rostire a acestor definițiuni, noi nu suntem dar în stare să știm cari sunt fenomenele cu cari urmează să ne îndeletnicim. Ele nu au, prin urmare, nici o valoare practică pentru noi.

Pe de altă parte, când *J.-B. Say*, în Cursul său, vine să ni spună că economia politică cuprinde sistemul social în întregimea lui, el ni dă desigur o definițiune prea largă, pentru

1) *J. v. Gans-Ludassy*: Loc. cit. Pag. 975.

că economia politică, nu se ocupă decât cu fenomenele sociale *economice*, cu o parte numai a sistemului social; când *Charles Gide* afirmă însă că ea are ca obiect „raporturile „oamenilor trăind în societate întrucât aceste raporturi tind „la îndestularea trebuinţelor lor materiale", el ni dă o definiţiune prea îngustă, pentru că ea nu cuprinde de cât raporturile oamenilor între dânşii, dar nu şi raporturile oamenilor cu ceilalţi factori cari stăpânesc existenţa lor materială, şi pe cari economia politică trebue să-i cerceteze.

Aceste câteva exemple ilustrează îndeajuns confuzia existentă, în economia politică, cu privire la chestiunea fundamentală a ori cărei ştiinţi şi ne scutesc de a mai cerceta aice pe celelalte definiţiuni, despre a căror insuficienţă ori cine î-şi poate da samă, după criteriul stabilit de noi.

In *rezumat:* am văzut, până acum, că nu avem încă o definiţiune a economiei politice, după mărturisirea celor mai eminenţi economişti ai timpurilor moderne, şi din alăturarea unei serii de definiţiuni mai cunoscute, cari nu se potrivesc între dânsele; am susţinut apoi, cu temeiu, că fără o definiţiune clară şi precisă noi nu suntem în stare să ne ocupăm cu ştiinţa, pentru că nu avem nici punct de plecare, nici ţintă, nici margeni a cercetărilor noastre; am stabilit apoi criteriul unei bune definiţiuni, servindu-ne de dânsul pentru a vedea dacă nu cumva vre una din definiţiunile citate îndeplineşte condiţiunile cerute; am văzut, însfârşit, că nici una nu corespunde scopului unei bune definiţiuni, şi ne-am oprit în faţa faptului surprinzător că *nu avem încă o definiţiune a economiei politice*, de care ne-am putea servi cu folos ca bază sigură a unei ştiinţi economice.

Aice se termină lucrarea noastră negativă – *de dărâmare*. E vorba acum să începem opera, mai anevoioasă, de *reclădire*. Dar mai înainte de a întreprinde un lucru atât de greu, se cere să ne gândim bine cum vom proceda şi să lămurim încă câteva chestiuni de metodă.

Şi în adevăr, faţă cu constatarea făcută că nu există încă o definiţiune precisă a economiei politice, numai trei soluţiuni sunt posibile:

1º) Să renunţăm a mai şti ce este economia politică.

2º) Să reproducem vre una din nenumăratele definiţiuni ale acestei ştiinţi.

3). Să ne încercăm noi înşine a determina obiectul economiei politice, aşa precum noi îl concepem.

A renunţa să mai ştim ce este această ştiinţă, nu putem, pentru că ar fi să credem că cei mai eminenţi cugetători ai tuturor timpurilor, începând cu Socrates, Aristoteles, şi Platon şi până în zilele noastre, şi-au trecut timpul lor cu nimicuri şi că toate operile ce s'au scris în această materie sunt lucrări fără nici o valoare. Dar ar fi în acelaş timp să renunţăm la înţelegerea unor fenomene ce stau în strânsă legătură cu existenţa şi cu fericirea noastră proprie.

Ar fi dar ca să primim de bună pe vreuna din definiţiunile numeroase cari ni stau la îndămână. Dar se naşte întrebarea: *pe care?*

Aice, pentru a scăpa de orice răspundere, s'ar putea mai la urmă să ne lăsăm la voea hazardului: să scrim, de pildă, vre-o sută de definiţiuni, din acele mai cunoscute, pe atâtea bilete pe cari le-am arunca în fundul unei urne şi din care vre un copil nevinovat ni-ar scoate una, după toana norocului. Şi desigur că acest fel de a proceda ar fi mai puţin vătamător de cât acela de care se servesc unii cari, fără nici o chemare şi fără nici o pregătire se pun în faţa a vre-o patru sau cinci definiţiuni, găsite din întâmplare, din cari aleg pe aceea pe care o cred ei mai nimerită. Căci hazardul implică şi putinţa de a nimeri câştigul cel mare, pe când omul, cu mintea lui neexperimentată, când se încearcă a se rosti într'o chestiune de asemene natură, putem fi siguri că va alege tocmai ce va fi mai nedesăvârşit, nefiind în stare să pătrundă înţelesul unor concepţiuni mai subtile.

Oricum, să zicem că am fi scos din urnă pe una din acele 100 de definiţiuni, despre cari vorbirăm. Dar se naşte întrebarea: ce vom face cu celelalte 99 rămase în fundul urnei? Şi putem fi siguri că conştiinţa noastră ştiinţifică nu ni va da răgaz, dacă vom fi având o conştiinţă ştiinţifică, până când nu vom căuta să rezolvim toate aceste contraziceri într'o formulă superioară, care să le cuprindă.

Ajungem dar în mod fatal la concluzia, că nu putem face altfel decât să căutăm a determina noi înşine obiectul econo-

miei politice. Fiind aceasta însă o întreprindere cu deosebire anevoioasă, se cade ca cel puţin să căutăm a proceda cu oare care sistem, amintindu-ne cu acest prilej, de cunoscutele regule metodice ale lui *Descartes* [1]), şi anume:

1⁰) De a nu primi ca adevărate de cât acele lucruri pe cari le vom considera în mod evident ca atare.

2⁰) De a divide fiecare din dificultăţile ce vom examina în atâtea părţi câte vor fi posibile şi câte s-ar cere pentru a le rezolvi mai uşor.

3⁰) De a conduce cu regulă gândirile noastre, începând cu obiectele cele mai simple şi cele mai lesne de cunoscut, pentru a ne sui încetul cu încetul, treptat, până la cunoştinţa celor mai complicate.

Să cercetăm dar lucrurile în originea şi în dezvoltarea lor, desfăcându-le în elementele cele mai simple din cari se compun, după acea *metodă analitică* aşa de fertilă, care a dat până acuma atâtea rezultate, „cea mai frumoasă din toate metodele", după cum o numeşte Aristoteles în Politica lui [2]).

IV.

> L'homme, interprète et ministre de la nature, n'étend ses connaissances et son action qu'à mesure qu'il découvre l'ordre naturel des choses, soit par l'observation, soit par la réflexion; il ne sait et ne peut rien de plus.
>
> *Bacon* [3])

Văzând că simţurile noastre ne înşală uneori şi că greşim în judecăţile noastre, chiar în materiile cele mai simple ale geometriei, filosoful *Descartes* [4]), luă hotărârea de a-şi închipui că toate cunoştinţele ce-i intrase vre-o dată în spirit, nu erau mai adevărate decât iluziunile visurilor lui. Dar observă îndată că pe când voea să cugete astfel că totul e neadevărat, se cerea numai decât ca el însuşi, care o credea, să fie ceva. Şi atunci se opri în faţa acestui adevăr: *Cuget prin urmare*

1) Discours de la Méthode. 1637. Seconde Partie.
2) Cartea I. Cap. I. § 3.
3) Nouvel Organe 1620. Cartea I. 1. Ed. *J. A. C. Buchon*. Pag. 271.
4) Loc. cit. Quatrième partie.

exist (je pense donc je suis), care i s'a părut atât de sigur încât a judecat că putea să-l primească, fără nici un fel de scrupul, ca cel dintâi principiu al filosofiei, pe care o căuta.

Pentru a ne introduce în economia politică, vom începe şi noi dela acest adevăr simplu al lui Descartes, dar nu oprindu-ne în faţa cugetărei, pentru a-i cere închezăşluirea existenţei noastre, de care nu ne îndoim, ci stătând în faţa existenţei, să vedem în ce mod ea condiţionează manifestarea gândirei. Şi pentru aceasta, să ni fie permis a ne servi de o ipoteză.

Să presupunem că vre-un sceptic, de cei îndărătnici, ar fi ajuns la o încheere teoretică cu totul de altă natură decât aceea pe care o scoate Descartes din cugetarea lui, încheere de care ar fi voit apoi să se servească, în practica vieţei, urmând a se îndoi de propria lui existenţă. Căci cugetarea, ar fi putut obiecta, ni poate dovedi numai existenţa firei noastre spirituale, dar ea nu ni spune nimic despre fiinţa noastră materială, care poate că nu există. Şi conformându-se principiului şcoalei: *în îndoială, abţinere,* să ne închipuim că scepticul nostru se va fi hotărât să se abţină dela orice îndeletnicire cu viaţa lui materială, mişcându-se numai în sferele eterice ale cugetărilor subtile,

Oricât de sceptic ar fi voit să fie, nu rămâne îndoială pentru nimeni că interesele existenţei lui materiale fiind astfel nesocotite, ar fi sfârşit, şi cât de curând, prin a-l trezi din visurile nefiinţei. Şi atunci desigur că ar fi ajuns să-şi zică, fie chiar în formă dubitativă: *pentru ca să cuget, mi se pare că trebue să exist — prius vivere, deinde philosophari.*

Existenţa noastră, iată *faptul,* în adevăr, de care nu ne putem îndoi, pentru că ni-l închezăşlueşte *instinctul de conservare* a vieţei. Acest instinct, *voinţa de a fi,* este faptul cel mai simplu şi cel mai evident [1]; el nu are nevoe de nici un fel de explicaţiune, pentru că e *în noi;* pentru că noi înşine nu suntem decât *întruparea* lui.

Viaţa noastră nu-i însă, în ultimă analiză, decât un proces de asimilare şi eliminare a materiei [2]). Curgerea ei necontenită

1) *Schopenhauer:* Loc. cit. Cartea II. § 18. Ed. III. Vol. I. Pag. 118.
2) *A. C. Cuza:* Despre Poporaţie. Iaşi 1899. Pag. 354.

implică pierderi organice, cari se cer a fi înlocuite. Aceste pierderi apar în conştiinţa noastră ca *trebuinţi:* neîndestularea lor noi o simţim ca *suferinţă,* care poate să meargă până la nimicirea organismului; îndestularea lor se manifestează ca o stare de *mulţumire.* Inlocuirea pierderilor organismului nostru depinde astfel de unele materii cari pentru acest motiv, pentru că servesc la întreţinerea existenţei lui, se numesc *mijloace de existenţă.*

Concluzia, de mare importanţă la care ajungem, e că: *Stăpâniţi de instinctul conservărei de sine, în mod absolut, dobândirea mijloacelor de existenţă, e grija supremă a tuturor fiinţelor omeneşti şi determină, în primul rând, întreaga lor activitate.*

Orice activitate având de scop dobândirea mijloacelor de existenţă, se numeşte, în genere, *o activitate economică;* toate fenomenele ce se produc cu prilejul dobăndirei, a împărţirei, a consumaţiunei lor, sunt *fenomene economice;* toate legile şi toţi factori, cari stăpânesc îndestularea trebuinţelor materiale ale omului, sunt *legi* şi *factori economici.* Şi cu drept cuvânt aceste fenomene, activitate, factori şi legi, se caracterizează prin cuvântul *economic,* pentru că se referă la întreţinerea vieţei omului prin dobândirea mijloacelor de existenţă, şi aceasta implică cu necesitate *economisirea* puterilor, ca o condiţiune a existenţei [1])

Inzestraţi cu această cunoştinţa de mare preţ, a pârghiei care pune în mişcare activitatea individuală, uşor ni va fi să înţelegem mecanismul *vieţei sociale,* adică a indivizilor trăind mai mulţi împreună. Originea, înţelesul şi raţiunea ei de a fi, trebue să se explice şi ele, în ultimă analiză, cu toate feţele varii sub cari ea se prezintă şi cu toate combinaţiunile ei nesfârşite, din *instinctul de conservare,* al indivizilor cari o alcătuesc. Intreaga activitate a societăţei, nu poate avea alt scop, *mai întâi,* decât îndestularea trebuinţelor de existenţă a oamenilor. Ea este, în prlmul rând, şi nu poate fi decât o *asociaţiune economică.* Multiplicitatea acţiunilor individuale, se rezolvă în principiul unic al conservărei tuturor şi a fiecăruia,

Dar societatea ni apare ca o aglomeraţiune de elemente

1) *A. C. Cuza:* Cei Doi Spenceri. Iaşi 1900. Pag. 42.

diferite, cari, deşi ştim că sunt stăpânite de acelaş instinct de conservare, se deosebesc şi cu privire la calitatea mijloacelor de existenţă de cari dispun. Se naşte întrebarea: care este cauza acestei deosebiri?

In primul rând, şi în teorie generală, vom fi ademeniţi să zicem că îndestularea trebuinţelor omului depinde de încordarea propriei lui activităţi şi de buna întrebuinţare a rezultatelor ei. Şi asupra acestui punct nu există nici o îndoială: este evident că cu cât omul va fi mai harnic şi cu cât se va chibzui mai bine, cu atât va avea putinţa de a-şi îndestula trebuinţele sale mai cu prisosinţă. Dar oare îndestularea trebuinţelor omului depinde *numai* de buna lui voinţă, de încordarea propriei lui activităţi şi de chibzuirea îngrijită a rezultatelor ei? E destul oare ca omul *să voiască* pentru ca toate nevoile lui să fie satisfăcute, cu îmbelşugare?

Pentru a răspunde la această întrebare, să privim lumea în care ne mişcăm, societatea reală aşa precum se prezintă, cu împărţirile ei, fără de a ne mai întreba despre originea lor şi despre raţiunea lor de a fi.

Să zicem că suntem *agricultorul* care a muncit toată vara şi a cărui muncă a fost bine-cuvântată de Dumnezeu, fără de care ţăranul ştie bine că munca lui, ori cât de silitoare, e zadarnică. Să ne închipuim că hambarele noastre sunt pline, coşerele îndestulate şi că ne-am hotărât, ca din prisosul productelor noastre agricole, văzându-le, să ne procurăm celelalte obiecte neapărat trebuitoare vieţei: unele obiecte de îmbrăcăminte, pe cari nu le putem face singuri; unele obiecte de hrană; uneltele gospodăriei şi ale muncei câmpului şi, însfârşit, banii trebuitori pentru plata dărilor către stăpânire. Incărcăm carul şi plecăm la târg, crezând să putem vinde cu înlesnire productele noastre. Dar aice, sau nu găsim cumpărător, sau preţurile ce ni se oferă sunt aşa de joase în cât nu acopăr cheltuiala ce noi înşine am trebuii să facem cu lucrul pământului, cu sămânţa, cu secerişul sau culesul, cu strânsul, cu hrana vitelor şi cu uneltele trebuitoare muncei.

Sau să zicem că suntem *meseriaşul* harnic, meşterul cel iscusit gata să lucreze, pe un preţ modest, obiecte utile, de bună calitate. Dar iata că aşteptăm zadarnic să vină cineva

să ni ceară serviciile şi, cu toată vrednicia noastră, nu suntem în stare să putem exista.

Sau însfârşit, să ne punem în situaţia critică a *neguţitorului* a cărui depozit cuprinde tot felul de mărfuri bune, trebuitoare şi eftine, dar care nu poate să le desfacă şi, cu toată agerimea lui, e silit să închidă magazia.

In toate aceste cazuri tipice, din sutele cari se produc pe fie care zi, individul însuşi e presupus că nu are nici o vină dacă nu e în stare să-şi agonisească, cu munca lui, lucrurile trebuitoare existenţei. Este evident dar că: *îndestularea trebuinţelor omului trăind în societate, nu depinde numai de activitatea lui şi de buna lui voinţă.* Iată concluzia la care suntem siliţi să ajungem.

In faţa acestei constatări, doritori de a ne păstra, e firesc să ne întrebăm: pentru ce ca agricultor, meseriaş, neguţitor, noi nu am fost în stare să existăm, cu munca noastră cinstită şi silitoare? Şi cari sunt în genere, din acest punct de vedere, condiţiile cari stăpânesc existenţa oamenilor trăind în societate?

Plecând de la cazul individual al cutărui agricultor, meseriaş sau neguţitor şi cercetând cauzele strâmtorărei lui, presupunând că ea nu se datoreşte nedestoiniciei proprii, cel d'intâiu lucru pe care-l vom constata va fi că în situaţiunea lui precară se găsesc toţi ceilalţi agricultori, meseriaşi sau neguţitori, întreaga categorie, prin urmare, căreea aparţine. Şi vom zice atunci că: starea indivizilor trăind în societate, cu privire la îndestularea trebuinţelor lor, depinde de condiţiile generale de existenţă ale *clasei sociale,* din care ei fac parte, şi nu numai de *însuşirile particulare* cu cari sunt înzestraţi.

Ajungând la această încheere, de mare însemnătate practică pentru noi, e firesc să ne punem întrebarea: *Cari sunt condiţiile existenţei şi ale prosperităţei claselor sociale?*

Procedând astfel, pe cale de analiză, cea d'intâiu constatare pe care o facem, e că între o clasă oarecare şi toate celelalte clase în cari se desface poporaţia ţărei, în care trăim, există o legătură atât de strânsă, încât ele se condiţionează. Prosperitatea uneia sau strâmtorarea ei, determină prosperitatea sau strâmtorarea tuturor celorlalte.

In exemplele de mai sus, putem fi siguri că dacă meşterul nu are de lucru şi dacă neguţitorul nu găseşte cumpărători, aceasta se datoreşte faptului că agricultorul, clientul lor obicinuit, ne fiind în stare să-şi vândă productele, a renunţat de nevoe la obiectele de trebuinţă pe cari aceştia i le procurau de obiceiu. *Cu toţii împreună* însă, fiind lipsiţi de câştigul lor obicinuit, se vor găsi în neputinţa de a-şi urma traiul lor de mai înainte: ei se vor strâmtora, *consumând* mai puţin, ba desigur î-şi vor mărgeni şi câmpul activităţei lor: agricultorul nu va mai sămăna atâtea fălci ca în anii trecuţi; meşterul va da drumul calfelor şi va lua un local mai modest; neguţitorul va renunţa de a mai aduce mărfuri, peste acele pe cari nu a putut să le vândă; iar *dările către stat*, sau nu vor fi în stare să le mai plătească, sau vor plăti mai puţin şi cu anevoinţă. Dar din toate aceste, *veniturile fiscului* vor scădea şi de la taxele vamale, şi de la impozitele indirecte, de consumaţiune, şi de la impozitele directe, şi de la patente şi de la chirii, şi statul, la rândul lui, va trebui să renunţe la traiul său de altă dată, să-şi restrângă cheltuelele, se reducă serviciile, să înceteze lucrările, lăsând astfel o mulţime de oameni fără ocupaţiune şi fără câştig. Şi aceştia vor contribui încă şi mai mult la deprimarea activităţei economice generale a neguţitorilor, meseriaşilor, şi agricultorilor.

Incheerea de mare importanţă la care ajungem astfel e că diferitele *clase* în cari se desface *poporaţia* unei ţări, după îndeletnicirele felurite ale indivizilor din cari se compune, formează un adevărat *organism* [1]), aşa că soarta uneia e legată de soarta tuturor şi starea întregului, de starea fie cărei clase în deosebi. Şi aceasta e mai la urmă chiar *raţiunea de a fi* a societăţei, după cum a fost recunoscut încă de Platon, în cartea lui despre Republică [2]).

Ajungând aice la o răspântie a cugetărei noastre, e timpul să ne oprim puţin pentru a arunca o privire asupra drumului parcurs.

Am văzut că omul e stăpânit în mod absolut de instinctul

1) *Carl Menger*: Loc. cit. Pag. 139.
„ *J. v. Gans-Ludassy*: Loc. cit. Pag. 847.
2) *A. Espinas*: Histoire des Doctrines économiques. Paris. Pag. 27.

conservărei de sine. Că conservarea vieţei lui depinde de dobândirea mijloacelor de existenţă. Că dobândirea lor nu atârnă numai de agerimea individului, ci şi de starea clasei din care face parte. Că însfârşit starea unei clase oarecare, e determinată de condiţiunile de existenţă ale tuturor celorlalte clase cari alcătuesc *poporaţia* unei ţări. In ultimă analiză dar: *starea individului e condiţionată de starea poporaţiei în sânul căreea trăieşte.*

In faţa acestei încheeri, îndemnaţi de instinctul propriei noastre conservări şi a neamului căruia aparţinem — ca condiţiune de prelungire a fiinţei noastre în viitor, în urmaşii noştri — e firesc să ne punem întrebarea: *carisunt condiţiile generale cari determină starea poporaţiei umane în raport cu mijloacele ei de existenţă?*

Aice ne găsim de o dată în faţa unei probleme ştiinţifice complicate şi anevoioase: e vorba de a se descoperi, pe cale de inducţiune, prin cercetarea împrejurărilor de existenţă ale indivizilor şi ale popoarelor, şi pe cele de deducţiune, plecànd de la unele principii fundamentale elementare, *condiţiile aceste.* Şi atunci, servindu-ne, pentru a le descoperi, de unele adevăruri, pe cari ni le procură *biologia, psichologia, fizica*, de faptele trecutului pe cari le înregistrează *istoria*, şi de faptele din prezent pe cari le adună şi le clasează *statistica*, adevăruri şi fapte privitoare numai la procurarea mijloacelor de existenţă ale oamenilor trăind în societate vedem că avem de a face cu un *complex de fenomene*, înfăţişând un caracter bine definit, cu cari nici una din celelalte ştiinţi cunoscute nu se îndeletniceşte anume. E un domeniu cu hotare sigure, trebuind să aparţină unei ştiinţi deosebite, care în tot cazul va fi o ştiinţă, pe care o vom putea numi *economică*, de oare ce cuprinde totalitatea fenomenelor de *îndestulare* a trebuinţelor oamenilor. Şi fiind că e vorba, după cum am zis, nu de indivizii trăind răsleţiţi, ci de împreuna lor vieţuire în *societate*, această ştiinţă se va putea chema de sigur: *ştiinţa economică socială.*

Această disciplină a şi fost numită: [1]) *Economia socială* (Dunoyer 1830), sau *Economia publică* (Genovesi 1754);

1) *Joseph Garnier*: Notes et Petits Traités. Ed. II. Paris 1865. Pap. 97.

Economia civilă; Economia națională (Skarbek 1820, List 1841); *Economia de stat*; *Economia universală*; *Chrematistica*, de la cuvântul grecesc *chrema* avuție; *Chrisologia*, de la *chrisos*, aur; *Katallactica*, sau știința schimbului; *Plutonomia*, de la *plutos*, bogăție; sau, mai pe scurt, *Economica*. Noi îi vom păstra numele, mai răspândit astăzi, de *Economia politică*, așa precum ea a fost chemată de creatorul acestei denumiri *Antoyne Montchrétien de Vatteville* [1]), cu aproape trei sute de ani mai înainte, nume care a fost admis mai apoi de *James Steuart* [2]), Contele *Pietro Verri* [3]), *Dupont de Nemours* și Markgraful *Friedrich de Baden* [4]), *Adam Smith* [5]), *J.-B. Say* [6]), *Sismondi* [7]), *Ricardo* [8]), *Malthus* [9]), și alții.

Obiectul economiei politice este dar cercetarea *fenomenelor economice naționale*, adică a acelor fenomene cari se produc din necesitatea naturală a poporației umane de a se păstra, procurându-și mijloacele de traiu. Raporturile ei cu aceste mijloace, sau cu *avuția*, cum s-a zis, întrebuințându-se un cuvânt impropriu, sunt stăpânite firește: de anumite *legi, naturale*, întru cât ele sunt expresiunea însușirilor firești ale omului și ale puterilor naturei; de *legi sociale*, ca forme de manifestare ale acestor legi naturale, după modurile de împreună viețuire a oamenilor, cu privire la îndestularea trebuințelor lor; precum și de *factori* anumiți, *naturali, artificiali*, și *sociali*, factori și legi, pe cari tocmai știința noastră e chemată să le cerceteze și să le determine. Putem dar zice că: *economia politică este știința care determină legile și*

1) Traicté de l'Oeconomie politique. Rouen 1615.

2) An inquiry into the principles of political Economy 1767. 2. vol. Trad. fr. de *Senovert* 1789

3) Meditazioni sull' Economia politica 1771.

4) Abrégé des principes de l'Économie politique. 1772.

5) In *Cercetările* lui din 1775.

6) Traité d'Économie politique 1803 și: Cours complet d'Économie politique pratique 1828.

7) De la richesse commerciale ou Principes d'Économie politique appliqués au Commerce. 1803 și: Nouveaux Principes d'Économie politique 1819.

8) On the principles of political economy and taxation 1817.

9) Principles of political economy considered with a view to their practical application. London 1820.

factorii cari stăpânesc paporaţia umană în raport cu mijloacele ei de existenţă.

Această definiţiune corespunde în totul criteriului stabilit de noi, întrunind toate condiţiile elementare ale unei bune definiţiuni:

1⁰) Ea ni arată, cu preciziune, chiar de la început, *obiectul* ştiinţei, adică fenomenele legate împreună prin o însuşire comună, cu cari ea are a se îndeletnici.

2⁰) Ea nu întrebuinţează de cât *termini cunoscuţi*, ştiind fie care ce este poporaţia umană şi ce sunt mijloacele ei de existenţă.

3⁰) Ea stabileşte o *limită bine hotărâtă*, cuprinzând o categorie de fenomene cari sunt numai de domeniul ei — fenomenele economice politice — adică toate fenomenele în legătură cu păstrarea poporaţiei umane, prin dobândirea mijloacelor trebuitoare existenţei ei.

Astfel, fără de nici un alt mijloc de cât simpla rostire a definiţiunei noastre, noi avem un punct de plecare precis, un îndreptar sigur şi margeni bine hotărâte a cercetărilor economiei politice. Şi superioritatea acestei definiţiuni se manifestează şi prin aceea, că ea ni dă, în acelaşi timp, o idee clară despre *caracterul, împărţirea şi însemnătatea* disciplinei noastre, caracter, împărţire şi însemnătate, pe cari le putem deduce din termeniii ei.

Economia politică se prezintă, în adevăr după această definiţiune, în primul rând ca o *ştiinţă*, în adevăratul înţeles al cuvântului, având a determina o serie de *cauze* şi de *legi*, cari stăpânesc o categorie de fenomene anumite. Ca atare, ea nu-i o ştiinţă curat descriptivă, cum s'a crezut de unii, nici o ştiinţă care caută numai regularităţi empirice [1]).

„Ea este o ştiinţă *morfologică* şi *etiologică*, zice *Cossa* [2]); „morfologică, pentru că determină esenţa faptelor economice, „considerate în caracterele lor tipice; etiologică, pentru că „ea cercetează cauzele prime, cari constau în oari cari *puteri* „*constante* şi *ireductibile* de ordine fizică sau psichică, şi „pentru că cercetează, în sfârşit, modul lor de acţiune adică „determină legile ştiinţifice“.

---

1) *A. C. Cuza:* Cei doi Spenceri. Pag. 77.

2) Histoire. Pag. 52.

Dar ce sunt aceste fapte economice pe cari le cercetează şi ale căror legi le stabileşte ştiinţa economică? Ele sunt fenomene determinate de instinctul nostru de conservare, în legătură directă cu interesele noastre de existenţă; ele sunt chiar aceste interese, considerate în totalitatea intereselor societăţei din care facem parte. E firesc dar ca să nu putem vorbi de fenomenele economice, precum am vorbi de fenomenele fizice, sau astronomice, sau precum am face calcule de matematică pură, fără nici o legătură cu aplicarea lor. Ştiinţa economică e de aşa natură, după felul însuşi al fenomenelor cu cari se ocupă, al *obiectului* ei, în cât ori ce afirmare curat teoretică, ori ce determinare de cauze sau de legi, fiind în legătură imediată cu interesele vitale ale oamenilor, îndeamnă în mod logic la stabilirea unor *regule generale* de purtare faţă cu aceste cauze şi cu aceste legi. Orice disciplină însă care stabileşte *regule* de purtare, din premise ştiinţifice este o *artă*. Economia politică este dar în acelaşi timp şi o *artă* [1]), pentru că ea ni procură principiile cari ni dau putinţa de a dirigui funcţiunile economice ale societăţilor politice [2]).

Pentru noi economia politică se prezintă dar cu îndoitul ei caracter de ştiinţă *şi* de artă [3]), încheindu-se astfel controversa asupra chestiunei de a se şti dacă ea este o ştiinţă *sau* o artă [4]).

Ca *ştiinţă*, ea explică aceea ce este; ea interpretează o anumită categorie de fenomene: *fenomenele economice politice* sau sociale. Cercetând regularităţile empirice şi reflectând asupra cauzelor lor intime, ea formulează *legile* şi determină *factorii* economici.

Ca *artă*, ea trage în mod firesc concluzii din adevărurile descoperite şi stabileşte *regule generale* de purtare faţă cu legile şi cu factorii, cari stăpânesc poporaţia umană în raport cu mijloacele de existenţă.

1) *A. C. Cuza:* Loc. cit. Pag. 47.
2) *Cossa;* Loc. cit. 13, 17, 50.
3) *P. Rossi:* Loc. cit. Vol. I. Pag. 29.
„ *Alfred Jourdan:* Loc. cit. Pag. 23 şi 777.
„ *Joseph Rambaud:* Eléments. Pag. 4
4) *Heinrich Dietzel:* Loc. cit. Vol. I. Pag. 45—50.

Şi precum năzuinţa firească a spiritului nostru ne îndeamnă să concludem dela adevăruri la regule de purtare, asemene instinctul de conservare ne sileşte să procedăm dela regule la *fapte*,

Economia politică nu este dar o *ştiinţă pură*, şi nici numai o *artă conjecturală*, după cum s'a pretins.

Intre cele două părţi ale disciplinei noastre, există o concordanţă absolută aşa că e greu a le despărţi [1]), deşi, în interesul specializărei cercetărilor, se cere ca fiecare să fie tratată în deosebi [2]). Dar nu trebue să uităm, în cazul acesta, că atât *ştiinţa*, cât şi *arta* economică, împreună ca *teorie*, sunt în cea mai strânsă legătură cu *practica*, cu purtarea noastră faţă cu interesele de existenţă ale poporaţiei umane. Teoria economică nu-i de cât *teorie* în vederea *practicei*, sau după cum zice *J. von Gans-Ludassy* [3]) reflecţiunea economică, nu-i decât *praxis in thesi;* acţiunea economică, *praxis ex thesi*. Teoria, este practică virtuală; practica, teorie actuală.

Economia politică nu este dar o ştiinţă *curat teoretică*, precum e fizica, chimia sau astronomia, care studiază fenomenele fără nici o preocupare alta de cât cunoaşterea lor. Ea este, cum s'a zis, o *ştiinţă practică* [4]), fără ca aceasta să atingă întru nimic caracterul ei strict ştiinţific, ci din contra afirmându-l cu mai multă tărie. In înţelesul acesta consideră Malthus [5]) disciplina noastră, când zice: „Economia „politică, este o ştiinţă esenţialmente practică şi aplicabilă „afacerilor obicinuite ale vieţei umane. Sunt puţine ramuri „ale cunoştinţelor noastre, în cari părerile greşite să poată „face mai mult rău, şi părerile exacte mai mult bine“.

Indoitul caracter, şi teoretic şi practic al economiei politice, rezultă după cum am zis din însăşi definiţiunea ei ca

---

1) *Paul Leroy-Beaulieu:* Traité Vol. I. Pag. 62.
„ *Paul Cauwès:* Cours d'économie politique. Ed. III. Paris 1895 Vol. I Pag. 21.
2) *Cossa*: Histoire Pag. 65.
3) Loc. cit. Pag. 1025.
4) *P. Matteo Liberatore:* Principes d'économie politique. Trad. *Silvestre de Sacy*. Ed. II Paris 1899 Pag. 11.
5) Principes d'économie politique considérés sous le rapport de leur application pratique. Paris 1846. *Avant-Propos*. Pag. 10.

știință a legilor și a factorilor cari stăpânesc poporația umană în raport cu mijloacele ei de existență, așa precum se prezintă pentru noi. Și această concepțiune a noastră cuprinde și explică definițiunile anterioare, greșite ca definițiuni, dar din cari unele învederează mai cu deosebire natura practică a științei economice.

Astfel, fiziocratul markgraf *Friedrich de Baden*[1]), o numește „știința vieței omenești".

Adam Smith[2]), o consideră ca o ramură a cunoștințelor legiuitorului și a omului de stat, care-și propune de a îmbogați în același timp și poporul și suveranul,

Pentru *Heinrich Storch*: „economia politică este știința „legilor naturale cari determină *prosperitatea* națiunilor, a- „dică avuția și civilizațiunea lor" [3]).

Sismondi, ni spune că: „*buna stare fizică* a omului întru- „cât ea poate fi opera guvernului său, este obiectul econo- „miei politice" [4]).

Pentru *Joseph Droz*[5]): „economia politică este o știință „a cărei scop este de a face ca *îndemânarea (aisance)* să „fie pe cât se poate de generală".

A. Blanqui[6]), afirmă că: „adevăratul scop al științei este „de a chema de acum înainte un număr pe cât se poate „mai mare de oameni la împărțirea *binefacerilor* civilizației".

Julius Kautz[7]), zice că: „economia națională este știința „bazelor, a mijloacelor și a legilor de dezvoltare ale *prosperității* publice (Volkswohlfahrt).

---

1) Abrégé des Principes de l'économie politique. 1772. *Physiocrates*. Ed. Daire. Paris 1846. Vol. I. Pag. 375.

2) Richesse des Nations. Vol. II. Pag. 1.

3) *Henri Storch*: Cours d'économie politique ou Exposition des Principes qui déterminent la prospérité des nations. Saint-Pétersbourg 1816. 6. vol. Cu note explicative și critice de J.-B. Say. Paris 1823. 4. vol. — Vol. I. Pag. 21.

4) *J. C. L. Sismonde de Sismondi*: Nouveaux Principes d'économie politique ou de la richesse dans ses rapports avec la population. Paris 1819. Vol. I. Pag. 8.

5) Économie politique ou Principes de la science des richesses Paris 1829. Ed. II. Paris 1846. Pag. IV.

6) Histoire de l'économie politique en Europe. Bruxelles. 1843. Pag. 12.

7) Theorie und Geschicte der National-ökonomie I. Pag. 288.

In observaţiunile preliminare la „Principiile“ lui, *J. St. Mill*[1]) ni spune că: „Acest studiu cuprinde cercetarea tuturor cau„zelor cari, cu privire la acest obiect al competiţiunei uni„versale, fac ca *starea oamenilor* în societate să fie prosperă „sau mizerabilă“.

Pentru *N. Tchernychewsky*[2]), insfârşit: Economia politică „este *ştiinţa bunei stări materiale a omului*, întrucât această „bună stare depinde de situaţiunile şi de obiectele produse „prin muncă“.

Dar dacă ea are în vedere îmbogăţirea naţiunilor şi a suveranului, prosperitatea publică, buna stare materială a omului, atunci cu drept cuvânt contele *Gius. Pecchio*[3]) o numeşte „ştiinta patriotismului“, iar *J. von Gans-Ludassy*[4]): „ştiinţa fericirei, a condiţiunilor fericirei“, având şi trebuind să aibă în vedere fericirea obştească.

Şi precum din definiţiunea noastră se poate deduce îndoitul *caracter*, teoretic şi practic, al economiei politice, înţelegându-se mai bine şi unele concepţiuni anterioare, asemene ea ni învederează din primul moment şi *însemnătatea* deosebită a ştiinţei pe care o defineşte.

Şi în adevăr, căci e destul să ştim că economia politică determină legile şi factorii cari stăpânesc poporaţia umană în raport cu mijloacele de existenţă, pentru a ni da samă imediat de importanţa cercetărilor ei, atât pentru fiecare din noi, cât şi mai ales pentru acei cari cârmuesc destinele popoarelor. Căci dânşii mai cu deosebire au datoria de a cunoaşte aceste legi şi factori cari stăpânesc poporaţia, pentru ca nu cumva în conducerea intereselor ei să calce vreuna din aceste legi şi să nesocotească pe vreunul din aceşti factori, de la cari depinde fericirea oamenilor şi existenţa naţiunilor.

Dar şi mai bine decât din deducţiuni logice, vom înţelege însemnătatea economiei politice, din învederarea *fenomenelor*

1) Principes d'économie politique avec quelques unes de leurs applications à l'économie sociale, Paris, 1854.

2) L'économie politique jugée par la science. Critique des Principes d'économie politique de John Stuart Mill. Bruxelles 1874. Vol. I. Pag. 35.

3) Storia dell'economia pubblica in Italia 1829. Trad. franceză de *L. Galois*. Paris 1830.

4) Loc. cit. Pag. 85.

reale, cari fac obiectul cercetărilor ei ca *ştiinţă*, şi din *interesele vii*, cărora ea este chemată să dea satisfacţiune, ca *artă*.

Amintindu-ni dar că obiectul economiei politice e cercetarea *fenomenelor economice politice*, adică a fenomenelor de îndestulare a trebuinţelor de existenţă a societăţilor omeneşti, să aruncăm o repede privire asupra poporaţiei pamântului, privind-o, numai în câteva cazuri interesante, din acest punct de vedere special ştiinţei noastre.

V.

După părerea noastră, nu este nici o ştiinţă care, in starea actuală a patriei noastre, să poată da rezultate mai splendide in privinţa culturei şi a intărirei noastre naţionale ca Economia Politică.

Ioan Strat [1]).

Priveliştea care se înfaţişează vederilor noastre, dacă privim societăţile omeneşti răspândite pe suprafaţa globului, e din cele mai interesante şi vrednică a ne face să cugetăm asupra fenomenelor curioase ce ni arată.

Pe teritorii mai mult sau mai puţin întinse, dar în deobştie bine hotărâte, pe cari le consideră ca domeniul lor exclusiv, vedem că-şi desfăşură existenţa diferite *grupe sociale*, prezentând deosebiri foarte mari din punctul de vedere al îndestulărei trebuinţelor lor. Intre Fuegienii din extremitatea sudică a Americei, sau vedahşii din Insula Ceylon, cari umblă în cete răsleţe, compuse abia din câţiva indivizi, şi locuitorii Angliei, ai Franţei sau ai Germaniei, cari alcătuesc naţiuni puternice de câteva zecimi de milioane, nepotrivirile sunt atât de însemnate încât pare că indivizii cari formează aceste grupe nu aparţin aceleeaşi specii animale. Să nu plecăm dar dela aceste extreme, ci să considerăm popoarele mai apropiate prin cultură şi cari ni sunt mai cunoscute, luând ca termen de comparaţie chiar poporaţia în mijlocul căreea trăim.

Pe un teritoriu de 131.020 de kilometri patraţi, *regatul Ro-*

---

1) Tractat complectu de Economia politică sau simpla expunere a modului cum se formésă, se distribue şi se consumă bogăţiele. Bucureşti 1870 Pag. 55.

mâniei cuprinde o poporaţie de aproape 6 milioane de locuitori, cu o densitate de 41 de indivizi pe kilometru pătrat; pe când *regatul Bavariei,* cu un teritoriu aproape pe jumătate mai mic, de numai 75.870 km², are şi el o poporaţie de vre-o şase milioane de suflete, cu o densitate aproape îndoită de 77 pe km².[1]) Dar dela acelaş număr de oameni statul a luat, ca dări, în Bavaria, 379.358.055 mărci, şi în România numai 179.896.950 mărci, aşa dar aici cu 200 de milioane mai puţin.

Deosebirea va fi şi mai mare dacă vom compara România cu *Belgia.* Regatul Belgiei, cuprinde numai 29.457 km², cu mai bine 100.000 de km², mai puţin decât România; dar pe acest teritoriu restrâns se hrănesc 6 586.595 de oameni, cu o densitate de 224 de inşi pe km². Veniturile statului belgian, erau însă, în anul 1898, de 341.844.582 mărci, şi pe când exportul României, în anul 1897, era de 181.585.800 mărci şi importul de 288.184.230 mărci, exportul Belgiei, în anul 1896, s'a ridicat la 1.188.999.000 mărci, şi importul ei la 1.439.127.000 mărci.

Se vede dar câtă deosebire există între *Belgia Orientului*, cum ni place uneori a chema ţara noastră, şi *Belgia Occidentului,* a cărei constituţiune noi am copiat-o întocmai, cu note cu tot. Din nenorocire, exportul şi importul nu se pot copia: ele trebue să rezulte din munca pozitivă şi originală a naţiunilor şi sunt expresiunea agerimei şi a vredniciei lor în lupta pentru existenţă.

Dar să trecem acum dela micul regat al Belgiei, cu acele 29 de mii de kilometri pătraţi, la întinsul imperiu al *Turciei,* care cuprinde în Europa, Âsia şi Africa, un teritoriu imens de 3.988.447, aproape 4 milioane de km². Pe această mare întindere de pământ, trăiesc însă numai 37.111.015 locuitori, sau, în mijlocie abia 8 indivizi pe km.² Dela aceste 37 milioane de locuitori, statul turcesc nu a luat decât 341.348.910 mărci, adică ceva mai puţin decât statul belgian dela cele 6 milioane şi jumătate de Belgieni, iar exportul total al Turciei, a fost, în anii 1894—95, numai de 253.620.256 mărci,

1) *A. Hartlebens* kleines statistisches-Taschenbuch. Anul VI. Wien 1899.

adică cu 1 miliard 200 de milioane mai mic decât acel al Belgiei.

Aceste deosebiri devin încă şi mai izbitoare dacă întrunim cifrele cari le exprimă într'o tabelă, care să le rezume:

Ţările	Teritoriu	Poporaţia	Densitatea
România	131.020 km.[2]	5.417.249	41. pe km.[2]
Bavaria	75.870 „	5.818.544	77. „ „
Belgia	29.457 „	6.586.593	224. „ „
Turcia	3.988.447 „	37.111.015	8. „ „

Ţările	Venit. Stat.	Import.	Export.
România	179.896.950 M.	288.184.230 M.	181.585.800 M.
Bavaria	379.358.055 „		
Belgia	341.844.582 „	1.439.127.000 „	1.188.999.000 „
Turcia	341.348.910 „	443.952.036 „	253 620.256 „

Dacă am lua aceste date statistice ca motiv al unor cercetări mai amănunţite, la faţa locului, şi ne-am hotărî să plecăm din România pentru a vedea care este înfăţişarea acestor ţări, impresiunile noastre ar fi diferite, după cum ne-am îndrepta spre răsărit, sau spre apus. Dacă am călători mai ales prin ţinuturile din Asia sau din Africa ale Turciei, e sigur că am rămânea miraţi de starea lor de înapoire; iar dacă ne-am duce din contra să cercetăm acele două ţări apusene, despre cari am vorbit, ne-am minuna de îndemânarea lor, de măreţia lucrărilor, de avântul lor politic, economic şi social.

La *ţară*, în locul acelor case sărăcăcioase şi a bordeelor mizerabile sub pământ, cu cari suntem obicinuiţi, am vedea aice sate bine întemeiate, cu locuinţi de zid acoperite cu olane sau cu ardezie şi încunjurate cu toate acareturile tre-

buitoare unei gospodării câmpeneşti. Am rămânea surprinşi de numărul vitelor şi de frumuseţa lor, cari ar contrasta fără îndoială cu acei boi ribigiţi, cu acei cai abia cât viţeii de mari, pe cari îi avem înaintea ochilor. Şi dacă am intra în casele ţărăneşti, ne-am mira să vedem oameni voinici, hrănindu-se cum trebue să se hrănească omul, fiindu-li ziua de muncă, zi de muncă; şi sărbătoarea, sărbătoare.

La *oraşe*, contrastele ar fi tot atât de surprinzătoare. Aice, în locul clădirilor noastre făcute din sărăcie, am admira palate măreţe, strade minunate, desfăşurarea unei vieţi industriale şi comerciale de o vigoare extraordinară, clase puternice de capitalişti, de muncitori ageri, şi statul, răzimându-şi tăria pe sănătatea, pe agerimea, pe bogăţia claselor producătoare, ca pe o stâncă de granit.

Şi cu toate aceste, dacă am scruta mai de aproape această civilizaţie cu aparenţe atât de strălucite, cu avuţiile ei uimitoare, cu traiul răsfăţat al întemeetorilor ei, am găsi pete mari de umbră, în nepotrivirile ce s-ar arăta vederilor noastre, din punctul de vedere tocmai al îndestulărei trebuinţelor de existenţă ale oamenilor. In mijlocul acestei desfătări pare că generale, *mizeria* cea mai neagră a unora, ni-ar produce o impresie dureroasă. Şi pecând poate că tocmai ne-am fi oprit în faţa vre unei măreţe clădiri, pentru a-i admira strălucirea, s-ar putea să auzim în depărtare clamoarea sinistră a unei mulţimi omeneşti în mânie şi am vedea venind asupra noastră o grămadă pătimaşă de oameni sdrenţuiţi şi mizeri, purtând în frunte steagul roş al răsvrătirei, şi cerând de lucru şi pâne.

In faţa acestor stranii contraste, ale unei privelişti surprinzătoare, e firesc să rămânem pe gânduri şi să ne întrebăm: *Care este cauza acestor deosebiri?* Pentru ce Belgienii şi Bavarezii, îngrămădiţi pe un teritoriu cu mult mai restrâns, mai puţin roditor şi într-o climă nu aşa de prielnică celor mai variate producte, au ajuns la o îndemânare aşa de mare, şi pentru ce Românii şi Turcii, trăind mai în largul lor pe un teritoriu cu mult mai întins şi mai fertil, duc un traiu strâmtorat? Şi pentru ce, pe de altă parte, în mijlocul acelei strălucite civilizaţii apusene, a bogăţiilor pe cari ea se inte-

meiază, vedem spectacolul dureros al celei mai crude mizerii care împinge masele populare la revoltă?

Pentru a răspunde la aceste întrebări, se va cere desigur să cercetăm cari sunt cauzele cari au conlucrat la determinarea fenomenului social, de îndemănare sau de mizerie, în fața, căruia ne aflăm, și aceasta nu va fi cu putință de cât dacă vom ști, mai întâiu, în genere, cari sunt *legile* și *factorii*, cari stăpânesc poporația umană în raport cu mijloacele ei de existență. Știința care-și propune însă de a cerceta aceste legi și acești factori, noi știm că este tocmai economia politică. Astfel ajungem a ni da seamă de însemnătatea acestei discipline, după importanța fenomenelor cu cari ea se îndeletnicește.

Dar după ce ne vom sili să înțelegem *cazul special*, din cunoștința *cauzelor generale* ce l-au putut determina, noi nu ne vom mulțumi numai cu atât. Adevărurile teoretice, pe cari ni le procură economia politică, noi am văzut că sunt de așa fel încât ne îndeamnă să scoatem *regule generale* de purtare de cari să ne servim apoi, în *practică*, pentru a spori îndemănarea poporației din care și noi facem parte. Astfel ne găsim deodată în fața *intereselor vii* ale existenței proprii și ale neamului căruia aparținem, interese pe cari nu le putem satisface decât călăuzindu-ne de luminile disciplinei noastre.

Și atunci vedem că nu mai poate fi vorba de a *înțelege* însemnătatea economiei politice, din încheerile abstracte ale judecăței reci, ci de a *simți* importanța ei cu inima caldă a omului care-și iubește neamul și e gata a se jertfi pentru dânsul.

Priviți la țara aceasta în care de veacuri ne desfășurăm existența. Uitați-vă la munții cei acoperiți cu păduri nestrăbătute, cari ridică cu semeție vârfurile lor până la înălțimele cerurilor, martorii suferințelor noastre, prietenii siguri cari ne-au adăpostit în vremurile de nevoe. Vedeți cum și astăzi ei caută să ni vie în ajutor, revărsându-ne belșugul avuțiilor lor miniere. Coborâțivă către dealurile înflorite cu livezi și cu vii; străbateți, de-a lungul râurilor, prin văile cele cu fânețe mirositoare și cu pajiști înverzite, până la regiunea pământului negru, cel mai de preț din darurile pe cari ni le-a făcut natura; ajungeți până la margenea Dunărei, calea cea pururea

mişcătoare a tuturor bogăţiilor pământului nostru şi mergeţi până la gurile ei, cari cuprind pescăriile cele mai bogate ale continentului; opriţi-vă, însfârşit, la malul mărei, a *mărei libere,* care ne pune în legătură cu toate popoarele lumei şi întrebaţi-vă: poate să fie o ţară mai mândră, un pământ mai fertil, o regiune mai bine aşezată şi mai îndemănatică, pusă pare că anume între răsărit şi apus, ca să servească de loc de întâlnire tuturor bunătăţilor lor şi să se folosească de dânsele? Şi apoi, de la priveliştea măreaţă ce ni-o înfăţişează ţara în care trăim, să ne întoarcem privirile, către jertfele ce a costat dobândirea ei. Să răsfoim paginele însângerate ale istoriei. Să ne amintim începuturile vieţei noastre naţionale. Să ne gândim la acei Voevozi viteji —

Descălecători de ţară. dătători de legi şi datini
Ce cu plugul şi cu spada au întins moşia noastră
De la munte pân' la mare şi la Dunărea albastră.

Câte suferinţi nu au trebuit să îndure părinţii noştri pentru a ne lăsa *o patrie,* în care să ne putem adăposti!

Câtă muncă nu s'a cerut dela noi pentru ca dintr'un pământ pustiu, acoperit cu mlaştini şi cu păduri ce serveau de adăpost numai fiarelor, să scoatem o ţară de cultură în care omul să-şi facă aşezarea lui!

Câte şiroae de sânge nu au trebuit să curgă, câte trupuri de flăcăi nu au albit câmpiile aceste, căzând jertfă pentru a frânge năvălirea neamurilor ce roiau de pretutindeni cercându-ne cu robia, lacomi să ne râpească comoara nepreţuită ce o agonisisem cu atâta trudă!

Şi la această muncă uriaşă, la jertfele noastre pentru cultura obştească şi pentru apărarea civilizaţiei în contra barbariei ameninţătoare, nimeni nu a venit să contribue. De piepturile noastre s'au frânt puhoaiele vrăjmaşilor omenirei, şi *prin noi înşine,* cu muncă rodnică, cu vitejie şi cu înţelepciune am întemeiat o cultură proprie, *românească,* o ţară de sine stătătoare, care e *a noastră,* a *Românilor,* şi în care *numai noi* avem dreptul să existăm, ca naţiune.

Şi acum, dela această măreaţă privelişte a ţărei în care suntem aşezaţi şi a faptelor glorioase ale trecutului, să ne coborâm privirile către prezent, către starea în care se gă-

sește poporul român din România liberă, la începutul secolului în care trăim.

La *țară,* în cele mai multe locuri, o poporație săracă și obijduită, trăind în bordee sub pământ sau în case primitive, acoperite cu pae, dezgrădite, și dezbrăcate de toate heiurile trebuitoare celor mai simple gospodării câmpenești.

Și această poporație producătoare a tuturor avuțiilor noastre, lipsită de binefacerile unei culturi mai îngrijite, lăsată la discreția unei administrații pururea improvizate, care se schimbă după întâmplările unei politice nestatornice, și încăputǎ pe mâna unor arendași fără suflet și a cârciumarilor lacomi de câștig, își manifestează strâmtorarea ei în lipsa de hrană care o bântue; în revoltele ei periodice; în boalele și epidemiile cari o seceră, și cari fac ca autoritățile noastre sanitare să ni vorbească cu îngrijorare de *degenerarea poporului român.*

„Degenerarea țăranului român, zice Profesorul *Doctor V.* „*Babeș*[1]), eminentul nostru savant și director al institutului „de bacteriologie, e cauzată prin lipsa de garantare a popo- „rației și muncei țăranului, de boalele de cari sufere și cari „duc la mizerie. *Această degenerare se poate documenta cu date* „*statistice* în raport cu starea sanitară bună a locuitorilor „din țările vecine“.

Și acest trist adevăr e recunoscut de toți acei cari s'au îndeletnicit mai de-aproape cu starea sanitară a poporului nostru, în ultimele decenii[2]), precum e *Doctorul G. Flaișlen*[3]), medic primar al orașului Iași, *Doctorul Agappi*[4]), Domnul *P. S. Aurelian*[5]), *Doctorul C. I. Istrati*[6]), *I. Bibicescu*[7]), *N. A. Alesandrini*[8]), precum și eminentul fost director general al

1) Regenerarea Poporului român. Conferință ținută la Ateneu la 26 Noemvrie 1900. *(Convorbiri literare.* Anul XXXV. Ianuarie 1900. Pag. 45).

2) *A. C. Cuza:* Țăranii și clasele dirigente. Iași 1895.

„ „ Despre Poporație. Iași 1899. *Introducere.*

3) Mișcarea populației orașului Iași. Iași 1876. Pag. 13.

4) Cercetări demografice asupra populațiunei României. București 1876.

5) Terra nostra. Ed. II. București 1880. Pag. 24.

6) O Pagină din istoria contimporană a României. București. 1880.

7) Mișcarea poporațiunei in România. Dela 1870—1878. București.1 880.

8) Statistica României dela Unirea Principatelor până in prezent. Iași 1895—1898. Vol. I. Pag.. 213—238.

serviciului sanitar şi membru al Academiei Române, *Doctorul I. Felix*[1]), în rapoartele sale oficiale despre igiena publică.

La *oraşe*, mizeria şi degenerarea poporaţiei băştinaşe e încă şi mai desăvârşită. Comerţul şi industria, cele două ramuri de existenţă ale clasei orăşeneşti, au încăput în mânele veneticilor.

Clasa de mijloc se desnaţionalizează pe zi ce merge, ameninţând ca supremaţia politică să treacă în scurtă vreme, din mânele Românilor, în mânele străinilor neasimilabili, odată cu supremaţia economică, care nu ni mai aparţine.

România pare că a ajuns canalul de scurgere[2]), *Cloaca maxima* a tuturor necurăţeniilor etnice, iar Românul nu mai e în stare să se hrănească, cu munca lui cinstită, în ţară la dânsul — şi piere.

Această stare dureroasă de decădere economică se oglindeşte, în adevăr, în *datele statistice*, cari ni invederează fenomenul uimitor că de ani de zile poporaţia românească prin unele locuri se stinge, pe aiurea abia se mai reproduce, pe când străinii se înmulţesc pretutindeni:

„Acest fapt, zice *Doctorul V. Babeş*[3]), ni arată de o parte, „ce condiţiuni extraordinar de favorabile prezintă solul românesc pentru înmulţirea populaţiei şi de alta, câte păcate trebue să se fi comis din partea acelor cari ar trebui să garanteze prosperitatea şi progresul populaţiunei, pentru ca tocmai „populaţiunea dominătoare să degenereze, pe când cea străină „să se înmulţească într'un mod îngrijitor".

Insfârşit, dacă cercetăm *socotelile statului*, vedem cu uimire că gospodăria lui, care are ca rezultat vădit stingerea popo-

---

1) Mişcarea populaţiunei României. Analele Academiei. Bucureşti 1881.

„ Raport general despre igiena publică şi despre serviciul sanitar al Regatului României pe anul 1892. Bucureşti 1893.

„ Raport general etc. pe anul 1893. Bucureşti 1894. Pag. 12.

„ Raport general etc. pe anul 1894. Bucureşti 1895. Pag. 17.

„ Raport general etc. pe anul 1895. Bucureşti 1897. Pag, 14.

„ Raport general etc. pe anii 1896 şi 1897. Bucureşti 1899. Pag. 18.

2) *„Il faut bien nous garder de faire la France — si belle, si pure „et si nette qu'elle en veut porter le tesmoignage en ses armoiries — une „sentine, un esgout, un clouaque des autres pays"* — zicea, in imprejurări analoge, *Antoyne de Montchrétien* : Loc. cit. Pag. 193.

3) Loc. cit. Pag. 27.

rului ce l-a creat, e atât de costisitoare încât dările cele multe nu ajung pentru acoperirea cheltuelilor.

Statul înglodat în datorii, se luptă cu criza financiară, ca omul în agonie cu moartea, văzând înaintea ochilor spectrul hidos al comisiunei de control asupra finanţelor ţărei.

Să fie oare această zugrăvire cu culori negre numai o exagerare de sentiment, menită se ni dea emoţiuni artistice? Am voi să fie. Din nenorocire, simţim cu toţii că ea este icoana adevărată a realităţei triste în care trăim.

In faţa unor *fapte* atât de dureroase, cari ne ating de aproape, se naşte întrebarea, la care trebue să răspundem, pentru că de la acest răspuns depinde viitorul nostru: care este *explicaţiunea* stărei în care am ajuns; care-i *cauza* sau cari sunt cauzele, cărora ea se poate atribui?

Fără de a intra în vre-o cercetare amănunţită a împrejurărilor noastre, în teorie generală, servindu-ne de cele spuse mai înainte, vom zice că, pentru ca să ajungem în halul acesta, a trebuit numai decât să se calce *legile* şi să se nesocotească, sau să ni lipsească *factorii*, cari stăpânesc poporaţia umană în raport cu mijloacele ei de existenţă. Altă explicaţiune nu poate fi.

Dar cum a fost cu putinţă ca aceste legi şi aceşti factori, de o însemnătate atât de mare, să fie nesocotiţi şi să ajungem astfel la marginea prăpăstiei?

Ştiind că *economia politică* este tocmai ştiinţa chemată să determine legile şi factorii cari stăpânesc poporaţia umană în raport cu mijloacele de existenţă, noi vom zice că o asemene procedare nesocotită nu se poate explica decât din *ignorarea* desăvârşită a principiilor acestei ştiinţi.

Şi dacă aceasta este încheerea logică la care trebue să ajungem, atunci uşor se poate înţelege importanţa deosebită a studiului economici politice, în împrejurările în cari ne găsim. Ea singură e în stare să ne clarifice pe deplin asupra intereselor noastre; ea singură va aprinde lumina cunoştinţei în întunericul în care bâjbâim de ani de zile, mergând la peire; ea singură ni va arăta calea cea dreaptă a mântuirei. Şi fiind că încheerile ei sunt în strânsă legătură cu practica, întărind convingerile noastre teoretice, şi luminându-ne asupra stărei adevărate a poporului nostru, ea ni va da şi destulă

tărie pentru a ieşi din situaţiunea primejdioasă în care ne aflăm.

Să fim dar bine încredinţaţi că devotându-ne studiului acestei discipline, noi ne jertfim în acelaş timp şi binelui patriei şi binelui nostru, care am văzut că e condiţionat de starea generală a societăţei din care facem parte. Economia politică este dar cea mai altruistă şi mai înălţătoare dintre ştiinţi, pentru că ea învederează omului, cu fapte ce nu se pot tăgădui, legătura ce există între dânsul şi ceilalţi, între binele ţărei şi binele lui propriu, scoţându-ne astfel din sfera îngustă a egoismului ce ne desbină şi ne înjoseşte.

Şi gândul acesta e de natură să aprindă în sufletele noastre focul sfânt al patriotismului; să trezască în noi conştiinţa datoriei către poporul căruia aparţinem; să ne îndemne la muncă nepregetată pentru prosperitatea lui, care e şi prosperitatea noastră.

Văzând starea tristă a patriei, şi ştiind că în veacul nostru de creştere extraordinară a puterilor producătoare; de dezvoltare uriaşă a căilor de comunicaţie; de concurenţă neînfrânată între toate neamurile, războaele cele mai ucigătoare nu sunt războaele cu arma în mână, ci *luptele economice*, competiţiunile pentru dobândirea mijloacelor de existenţă— înflăcăraţi de iubirea ce trebue să o avem pentru neamul acesta, ca pentru noi înşine, şi pentru ţara aceasta, fără de care nu am putea exista, noi ne vom devota cu tot sufletul adâncirei principiilor economiei politice şi vom deveni, în lupta economică a poporului nostru, ca străbunii noştri pe câmpul de bătălie, apărătorii viteji ai existenţei lui ostaşii ageri cari-l vor duce la izbândă.

Şi astfel, lucrând fără preget la întărirea economică a poporului român, din *România liberă*, şi la întemeiarea prosperităţei lui materiale, putem fi siguri că lucrăm pe calea cea mai dreaptă la realizarea deplină a idealului nostru naţional şi la făurirea *Coroanei de Impărat*, pe care neamul Românesc de pretutindeni, o va pune pe fruntea glorioasă a Regelui României.

POSTFAŢA

La sfârşitul *Introducerei* la studiul nostru *Despre Poporaţie* (Iaşi 1899), lăsasem a se întrevedea putinţa unei sistematizări viitoare economiei politice, luând ca principiu de organizare, nu *avuţia;* precum s'a făcut până acuma, ci *poporaţia, oamenii,* ca element viu, cari o produc şi intereselor cărora, ea trebue să fie pururea subordonată.

In lucrarea de faţă,, făcând un pas mai înainte, în direcţiunea încercărei de aşezare a ştiinţei noastre pe *baze nuoi,* ne-am propus să determinăm *obiectul* acestei discipline, apropiindu-ne de *definiţiunea* ei, care e fundamentală a oricărei ştiinţi.

Servindu-ne de aceeaşi metodă de lucru, am căutat, mai întâi, să învederăm confuzia care domneşte astăzi în economia politică asupra acestei chestiuni importante, confuzie, din care rezultă cu evidenţă necesitatea de a supune bazele ştiinţe unei noi cercetări critice. Şi am susţinut că numai lipsa desăvârşită de preciziune la punctul de plecare, ni poate explica faptul, că această importantă ramură de cunoştinţi se prezintă încă până astazi ca un complex de *doctrine* ale unor *şcoale* economice, în loc de a fi un *sistem de adevăruri,* valabile pentru toţi.

Intre lucrarea de faţă şi scrierile noastre anterioare, există dar o legătură organică şi o continuitate, prin urmare, în urmărirea aceluiaş scop ştiinţific, care nu va fi pe deplin realizat, dacă va fi, decât în ziua când vom fi prezentat un *Sistem al economiei politice,* după noua concepţiune a obiectului ei.

Aceasta însă e o chestiune a viitorului; şi viitorul nu ni aparţine.

Aceea ce ne interesează, pentru moment, este lucrarea ca însăşi: *încercarea de a determina obiectul economiei politice*, aşa precum noi îl concepem.

Din acest punct de vedere, cetitorii mai în curent cu starea actuală a ştiinţei economice vor şti să judece întrucât concepţiunea noastră se deosebeşte de concepţiunile cunoscute; întrucât ne face mai bine să înţelegem fenomenele economice; întrucât ea aruncă o mai vie lumină asupra naturei şi a caracterului economiei politice, pe care un distins economist modern, care a scris şi Istoria ei, *Hugo Eisenhart*, Profesor de ştiinţi sociale la Universitatea din Halle, a fost în drept să o numească o ştiinţă enigmatică şi sinistră — *eine räthselhafte und unheimliche Wissenschaft*[1]) — după starea în care se găseşte astăzi.

Amestecându-ne dar într'o chestiune atât de anevoioasă, precum este tocmai determinarea obiectului ştiinţei şi a definiţiunei ei, şi atât de controversată, e firesc să stăruim a zice că părerile expuse aice sunt *originale*. Şi aceasta nu doară pentru a ni face un merit din originalitatea gândirilor noastre, ci pentru a asuma răspunderea lor, şi pentru a învedera încă odată principiul neobişnuit de care ne călăuzim, în încercarea de sistematizare a cunoştinţelor economiei politice.

Intrucât principiul acesta este superior şi din acest punct de vedere, principiilor după cari, de un secol şi mai bine, economiştii se trudesc zădarnic să sistematizeze ştiinţa noastră, rămâne ca alţii să o spună şi să o dovedească viitorul.

Iaşi, în 15 Martie 1901

A. C. CUZA

---

1) *Hugo Eisenhart*: Geschichte der Nationalökonomik. Ed. II. Jena 1901. *Vorwort zur zweiten Auflage* Pag. V.

INTREBĂRI

PRIVITOARE LA

STAREA POPORAŢIEI RURALE

INTREBARI PRIVITOARE LA STAREA POPORAŢIEI RURALE

(1901)

INTRODUCERE

Cunoaşterea amănunţită a *faptelor*, pe lângă aprofundarea *legilor generale*, cari le stăpânesc: iată condiţiunile de căpetenie ale oricărei încercări serioase de a le înrâuri. Ori-ce *activitate practică*, conştientă de scopurile ei, trebue să se sprijine dar pe o *lucrare teoretică* premergătoare, care singură poate să-i procure norme sigure de purtare.

Politica, în înţelesul mai înalt al cuvântului, ca activitate publică având de scop înrâurirea faptelor sociale, în vederea binelui obştesc, va trebui dar şi ea să se sprijine pe această îndoită bază a cunoştinţei, fără de care, sau se va pierde în abstracţiuni sterile, sau nu va fi decât un empirism vulgar, trăind din expediente.

La noi în ţară, împrejurările din urmă pare că ni-au dovedit în deajuns, că e timpul să ne reculegem, urmând o *politică mai ştiinţifică*, adică tocmai o politică mai riguros bazată pe respectarea legilor generale şi pe cunoştiţna faptelor pozitive, pe cari poate că prea adese-ori le-am călcat sau nesocotit.

Faţă cu clasa cea mai importantă a ori-cărei poporaţii, mai ales, şi care la noi în ţară e aproape singura clasă de-a dreptul producătoare de avuţii, se cere de la noi o îngrijire deosebită. Se va recunoaşte că întrucât se atinge de ţăranii noştri, sunt încă multe, am putea zice că e totul de făcut. Şi tot atât de sigur e că începutul ori-cărei lucrări temeinice

de îndreptare, trebue să plece de la cercetarea amănunţită a stărei satelor noastre, asupra căreea suntem încă departe de a fi lămuriţi.

Dar aici, când e vorba de lămurirea noastră asupra nevoilor unei clase atât de importante, precum este clasa ţărănească, o chestiune de *metodă*, se impune atenţiunei noastre. Se naşte întrebarea: care va fi calea cea mai sigură pe care vom ajunge la dobândirea unei cunoştinţi exacte a lucrurilor.

Nu rămâne îndoială că o *anchetă rurală generală*, întemeiată pe date statistice complecte, ar fi lucrarea fundamentală în materie. Din nenorocire, o asemene lucrare, de aşa mare însemnătate pentru ţara noastră, nu există până astăzi. Şi aceasta e o lipsă din cele mai mari, lăsând încercărilor noastre de reformă numai calea nesigură a empirismului fără busolă.

Dar să admitem chiar că o asemene cercetare ar exista. Aceasta nu ne-ar scuti încă de celelalte mijloace de investigaţiune, prin cari putem ajunge la cunoaşterea adevărului.

Pe lângă anchetele, pe cari numai statul le poate întreprinde, cu mijloacele de cari el dispune, *cercetările particulare* îşi păstrează utilitatea proprie, complectând informaţiile acelor dintâi. Căci anchetele oficiale, cari ne procură rezultatele generale, de mare importanţă, nu pătrund în amănunţimele vieţei sociale; ele nu ţin samă de accidentele locale caracteristice; ele ni dau numai *scheme* neînsufleţite, nu realitatea vie a lucrurilor. Pe aceasta, numai investigaţiunile particulare ni-o pot învedera, cu mijloacele mai precise de cari se servesc. Se naşte numai întrebarea iarăşi: în ce mod trebue să se facă şi aceste cercetări pentru a da rezultate pe cât se poate mai complecte şi mai lămuritoare?

Aici avem ca model de cercetare a faptelor sociale metoda aşa numită a *monografiilor de familii*, creată şi experimentată de inginerul-economist *F. Le Play*, în lucrarea lui cunoscută: *Les Ouvriers européens*, între anii 1829 şi 1854. Noi credem însă că dacă această metodă e foarte utilă, când e vorba de cunoaşterea stărei muncitorilor *industriali*, în multe privinţi ea este insuficientă, pentru cercetarea poporaţiei muncitoare *rurale*, mai ales la noi în ţară.

In genere vorbind, metoda lui *F. Le Play*, este o metodă curat descriptivă, particulară; ea nu cuprinde cercetarea cau-

zelor generale, locale, cari înrâuresc aşa de puternic şi în mod aşa de felurit poporaţia muncitoare de la sate. De acest fel este înrâurirea pe care o exercitează preotul, învăţătorul, primarul, arendaşul sau proprietarul, situaţiunea satului; străinii stabiliţi în comună; instituţiile culturale sau economice; numărul cârciumilor; starea drumurilor, şi alte cauze asemene cari se întâlnesc în combinaţiuui calitative diferite, şi cari fac astfel ca fiecare sat să fie o *individualitate* interesantă, pe care trebue să o cercetăm în deosebi. Şi numai cunoaşterea acestor individualităţi caracteristice pentru întreaga regiune căreea aparţin, ni pot da o idee lămurită despre starea generală a poporaţiei muncitoare de la ţară, mai lămurită în tot cazul de cât ar putea fi acea dobândită prin studiarea numai a câtorva *familii* de muncitori, după metoda lui F. Le Play. Iată pentru ce am crezut că, întru cât ne priveşte, e mai util să înlocuim *monografiile familiilor* cu *monografiile satelor*, mai potrivite, după părerea noastră, cu împrejurările în cari trăim şi cu cerinţele subiectului.

In vederea întocmirei unor asemene monografii, au fost alcătuite prezentele: *Intrebări privitoare la starea poporaţiei rurale*, cari vor servi de o camdată unui grup de studenţi ai Universităţei din Iaşi, în cea mai mare parte fii de săteni, pentru a se călăuzi în cercetarea localităţilor lor, pe cari le cunosc mai bine. E o experienţă, din toate punctele de vedere interesantă, pe care ei doresc a o întreprinde, şi care va fi foarte utilă, dacă va reuşi.

„Societatea universitară română“, din Iaşi, a cărei înfiinţare se datoreşte iniţiativei fericite a d-lui A. D. Xenopol, nu va avea alt merit, în cazul acesta, de cât acela de a fi servit de călăuză unor tineri însufleţiţi de nobile aspiraţiuni şi cărora le urează reuşită deplină.

A. C. Cuza

Iaşi în 13 Iunie 1901

INTREBARI PRIVITOARE LA STAREA POPORAŢIEI RURALE

Comuna........................ *Plasa*........................ *Judeţul*....................

I. Comuna şi administraţia ei

1. *Care este situaţiunea satului:* pe deal, pe vale, lângă apă, pădure, departe sau aproape de târg?
2. *Câţi locuitori are comuna?* Cum se împart după vârstă? Câţi bătrâni mai mari de 60 ani? Câţi copii mai mici de 5 ani? Care este natalitatea şi mortalitatea pe ultimii trei ani?
3. *Câţi şi ce fel de străini* trăesc în comună şi de când s'au stabilit? Câţi copii au?
4. *Câte vite* se află în comună: boi, vaci, cai, oi, mascuri, aparţinând locuitorilor, afară de proprietari?
5. *De cine se agricultează moşia:* de proprietar sau de arendaş; ce este, român sau străin?
6. *Care este starea morală şi materială* a preotului, învăţătorului, primarului, notarului? Cum îşi fac datoria? Se ţin predici şi cuvântări morale? Cu ce se îndeletnicesc în afară de slujba lor? Ce exemple dau? Sunt buni gospodari? Se ocupă cu politica? Cine-i controlează? Cum se poartă cu sătenii şi cum trăesc între dânşii? Cine se bucură de mai multă autoritate faţă de săteni, şi prin ce şi-a dobândit-o?
7. *Sunt comercianţi şi meşteri* în comună? Ce vând; ce cumpără; ce lucrează; sunt români sau străini?
8. *Există vre-o fabrică* sau velniţă în localitate sau în apropiere? De cine e ţinută? Cari sunt relaţiunile locuitorilor cu dânsa?

9. *Există vre-o casă de economie?* De ce nu se înființează? Dela cine se înlesnesc locuitorii când au nevoe de bani? Ce procente plătesc la particulari?

10. *Există vre-o societate de lectură,* sau altă asociațiune culturală? De ce nu se înființează?

11. *In ce stare e biserica?* Cine a zidit-o sau reparat-o, sau pentru ce se găsește în stare rea?

12. *In ce stare e școala,* casa comunală, locuința învățătorului, a preotului? Unde se întrunesc locuitorii pentru a se consfătui?

13. *In ce stare sunt drumurile,* cimitirul? Sunt plantații comunale, de ce fel, sau de ce nu se plantează? Sunt bălți, gropi, gunoaie? De ce nu se înlătură? Sunt mulți spini și bălării? De ce nu se curăță?

14. *Care e budgetul comunei?* De unde provine venitul ei și cum se întrebuințează?

15. *Câte cârciume sunt în comună?* De cine sunt ținute? Care este cantitatea și felul băuturilor spirtuoase introduse în comună? Se face contrabandă?

16. *Cât pământ are biserica, școala* și ce se face cu dânsul? Sunt pământuri părăsite; de ce s'au părăsit și în ce mod se administrează?

II. Locuitorii și averea lor

17. *Câți locuitori au pământ* și câte fălci au fruntașii, mijlocașii, codașii? Câți locuitori sunt cu totul lipsiți de pământ?

18. *Cât se plătește ca chirie anuală* pentru falcea de pământ? Se găsește pământ de ajuns pe moșie sau locuitorii trebue să caute aiurea? Există imaș îndestulător sau nu, și ce fac vitele? Cât se plătește de fiecare vită pentru pășunat?

19. *Cum se împart locuitorii, după numărul vitelor,* în *fruntași* (mai mult de trei vite mari); *mijlocași* (până la tre vite mari); *pălmași* (fără nici o vită mare)? Câți au vite mici: oi, mascuri, capre și cât de multe? Câți nu au nici o vită? De ce nu au?

20. *Câţi au zălogit vitele lor la credit*, şi pentru ce le-au zălogit? Câţi n'au nici o datorie de acest fel?

21. *Care e starea locuinţelor?* Câte bordee sunt? Câte case au o singură încăpere, câte au două sau mai multe? Din ce sunt construite? Cu ce sunt acoperîte, podite? Câte fereşti au şi care e mărimea lor; se deschid sau nu? Care e starea îngrăditurilor, a heiurilor? Sunt plantaţii împrejurul caselor, de ce fel, sau, de ce nu?

22. *Care e starea gospodăriei?* Ce mobile, podoabe, aşternuturi, unelte se găsesc în casă? In ce stare sunt căruţele, carele, plugurile, etc.?

23. *Care e budgetul* unui fruntaş, a unui mijlocaş, a unui palmaş? Cari sunt veniturile lor în bani şi natură? Cât cheltueşte fiecare pentru bir, pentru hrană, îmbrăcăminte, podoabe, biserică, sărbători, petreceri, băutură; cât pentru întreţinerea vitelor, a uneltelor de muncă şi de gospodărie?

24. *Care este originea venitului bănesc* a unui fruntaş, mijlocaş, pălmaş? Din munca câmpului? Din căıăuşie? Din vânzarea productelor, şi ce fel de producte?

25. *Femeea contribue şi ea la crearea acestui venit* altfel decât muncind deavalma cu bărbatul? Face pânză sau scorţuri? Vinde fructul, creşte păsări? De ce nu?

26. *Există vre-o industrie casnică în localitate?* Ar putea să existe? Se ţin stupi, în ce număr şi ce se face cu mierea şi cu ceara; sau de ce nu se ţin? Se cultivă gândaci de mătase? Se face ţuică? In ce cantitate?

27. *Care este felul semănăturilor şi al culturilor* făcute de săteni? Se cultivă cartofi, sfecle, plante textile, fructe, legume, zarzavaturi? De ce nu?

28. *Care este preţul cu care se vând diferitele producte* şi vitele în localitate şi la târgul cel mai apropiat şi care e preţul cu care se cumpără? Cui se vând, şi dela cine se cumpără? Vin negustori ambulanţi prin comună, şi ce fel de negustori?

29. *Care e preţul zilei de muncă*, în timpul lucrului, şi care e preţul zilei de muncă, plătit de cu iarnă? Cât se plăteşte falcea de arătură, praşilă, secere, cosit? Cât se plăteşte ziua cu carul, după anotimpuri?

30. *Se introduc lucrători străini în comună*, şi care este înrâurirea lor asupra stărei muncitorilor din localitate?

31. *Câte zile lucrătoare stau de geaba locuitorii*, din lipsă de ocupaţie, în cursul unui an? Cu ce îşi petrec timpul când nu sunt ocupaţi la câmp; mai ales în timp de iarnă?

32. *Care e numărul sărbătorilor*, pe cari le prăznuesc, în afară de cele impuse de lege, şi cum se numesc?

33. *Câţi locuitori sunt datori*, cu birul; câţi sunt datori cu munca sau au alte datorii? Din care cauză, de când şi la cine s'a îndatorit? In ce condiţiuni s'au făcut tocmelile agricole?

III. Starea fizică şi morală a locuitorilor

34. *Care este înfăţişarea locuitorilor?* Sunt mulţi bărbaţi voinici, femei sănătoase? Sunt veseli sau abătuţi? Sunt mulţi schilozi, neputincioşi, epileptici? Din care cauză?

35. *Cari sunt boalele cele mai răspândite printre locuitori?* care e cauza lor locală şi cum se vindecă?

36. *Care este hrana locuitorilor* în zilele obicinuite, în zilele de post, la sărbători? Care este hrana copiilor mici?

37. *Care este îmbrăcămintea locuitorilor?* Se cumpără din târg sau se face în casă? Femeile mai poartă costumul naţional? De ce nu? Cum se îmbracă învăţătorul, notarul şi femeile lor? Cine li face hainele?

38. *Merg locuitorii la biserică?* Merge proprietarul, învăţătorul, primarul? De ce nu? In ce mod înţeleg unii şi alţii datoriile lor religioase?

39. *Câţi ştiutori de carte sunt în comună?* Cine citeşte şi ce se citeşte?

40. *Câţi trăiesc necununaţi* şi pentru ce nu se cunună? Câţi sunt despărţiţi?

41. *Care este moralitatea generală?* Se joacă cărţile în comună?

42. *Sunt mulţi alcoolici recunoscuţi?* Care este starea lor fizică şi economică? Câţi copii au; câţi au avut? Beau şi femeile? Se dă de băut şi copiilor mici? Pentru ce?

IV. Dorinţele şi părerile locuitorilor

43. *Cari sunt îmbunătăţirile cele mai urgente* şi mai obşteşte cerute de locuitori, şi cum cred ei că ar putea să se realizeze?

44. *Ce zic sătenii despre dările cari le plătesc?* Le găsesc apăsătoare şi pe care anume?

45. *Cari sunt părerile preotului, ale învăţătorului şi ale primarului, ale proprietarului sau arendaşului,* cu privire la îmbunătăţirile ce s'ar putea face? Cum să se facă şi ce doreşte fie-care pentru sine şi pentru ceilalţi?

46. *Ce cred sătenii despre alcool;* despre beţie şi despre beţivi? Ce ştiu despre falşificarea băuturilor? Ce ar zice dacă statul ar lua vânzarea rachiului în mânele lui, cum se face cu tutunul?

47. *Care este părerea preotului, a învăţătorului, a primarului, a proprietarului, cu privire la alcoolism;* la învăţământul anti-alcoolic; la predicele şi cuvântările, în contra beţiei, ce sunt obligaţi să ţină; la monopolul vânzărei alcoolului?

48. *Cum privesc sătenii pe acei cari trăiesc necununaţi;* pe acei beţivi; pe acei cari nu merg la biserică; pe acei osândiţi pentru fapte mai grave?

49. *Ce cugetă sătenii despre preot, învăţător, primar, proprietar, arendaş, sub-prefect?* Ce respect au faţă de dânşii?

50. *Ce părere au sătenii despre folosul învăţăturei,* şi despre cărturari?

51. *Ce idei au sătenii de patrie;* de naţionalitate; de ţara şi originea lor; de stăpânirea sub care trăim? Ce ştiu ei de fraţii noştri de prin alte ţări, şi ce gândesc despre dânşii?

NAŢIONALIZAREA MESERIILOR

NAŢIONALIZAREA MESERIILOR
(1902)

Se vor împlini, în anul acesta, doisprezece ani de când într'o serie de studii publicate în ziarul „Era Nouă" din Iaşi, şi scoase mai apoi în broşură [1]), am căutat să atrag atenţiunea obştească asupra chestiunei atât de însemnate a naţionalizărei meseriilor. Am dovedit atunci că, din împrejurări în mare parte independente de voinţa lui, *meseriaşul român* a ajuns a nu se mai putea hrăni, cu munca lui cinstită, în ţară la dânsul; că el este, în mod sistematic, înlocuit de jidani în toate ramurile producţiunei orăşeneşti şi că aceasta este *cauza adevărată a descreşterei poporaţiei româneşti,* în aceeaşi proporţie în care se înmulţesc evreii, prin oraşele ţărei. Am arătat că faptul acesta însemnează *nimicirea clasei de mijloc naţionale,* cu consecinţa politică extrem de gravă a *inlocuirei noastre* în conducerea destinelor poporului român, şi am cerut: să se reorganizeze *învăţământul profesional;* să se alcătuiască *asociaţiuni cooperative* de consum şi de producţie; să se alipească, pe lângă şcoalele noastre de meserii, *ateliere de practică,* în care viitorii meşteri asociaţi sub ocrotirea şcoalei, îşi vor putea agonisi cunoştinţele practice necesare şi strânge un mic capital, cu care se vor putea stabili mai târziu; să se înfiinţeze *breslele;* într'un cuvânt, să se *proteguiască,* pe toate căile, întreprinderile industriale ale românilor, în concurenţă cu străinii, cari ne înnăduşă şi ameninţa să devină *stăpânii noştri politici,* după ce ne vor fi cucerit cu totul economiceşte.

---

1) *A. C. Cuza.* Meseriaşul român. Cu o prefaţă. Iaşi. 1893.

De atunci şi până astăzi, *faptele* au venit să confirme pe deplin prevederile noastre: *poporaţia creştină din oraşe continuă să descrească,* pe când jidanii se înmulţesc cu toate sgomotele de emigrare, şi aceasta nu numai în Moldova, ci în toate oraşele ţărei; viaţa politică a poporului român, e în plină decădere în lăuntru, mărgenindu-se a se învârti în jurul budgetului, în lipsa unei *clase de mijloc* puternice, de comercianţi şi industriaşi români, care i-ar da viaţă, nefiind siliţi a servi numai ambiţiunilor deşerte ale unor politiciani de meserie. In schimb, ca o consecinţă fatală a scăderei noastre, în mijlocul naţiunei române, se agită interesele elementelor străine neasimilabile, cari cer „drepturi“ şi fac gălăgie, aşteptând intervenţiuni din afară.

Şi nimic nu poate fi mai dureros şi mai umilitor de cât *suferinţele* noastre, cari se oglindesc în scăderea constantă şi progresivă a elementului românesc de prin oraşe, ce se produce de ani de zile. Aşa, de plidă, iată care a fost *mişcarea poporaţiei oraşului Iaşi*, comparând pe Români şi Evrei, de la 1893 până la 1901:

Oraşul Iaşi

	Români		Evrei	
	Născuţi	Morţi	Morţi	Născuţi
1893	895	1237	880	1578
1894	897	1233	923	1547
1895	913	835	1015	1676
1896	952	1424	1190	1626
1897	950	1253	924	1720
1898	1041	1303	1016	1628
1899	1037	1184	872	1637
1900	1102	1225	1086	1297
1901	861	1306	934	1264
Total	8648	11.000	8850	19.373

Se vede dar că deşi Evreii sunt mai numeroşi şi se nasc mai mulţi, ei se prezintă cu mai puţine decese decât Românii; pe când din contra, deşi se nasc mai puţini Români, numărul deceselor lor întrece pe al Evreilor, aşa că în aceşti nouă

ani de zile, Evreii au avut, în orașul Iași, un *spor* de 5123 suflete, pe când Românii au avut, în acelaș timp, o *scădere* de 2352 suflete.

Nu rămâne îndoială că fenomenul acesta de descreștere a elementului românesc, în țară la dânsul, își găsește explicațiunea în *legea economică naturală*, în virtutea căreea *poporația umană e determinată în tot momentul de cantitatea mijloacelor de existență pe cari și le poate procura*[1]). Comerțul și industria aflându-se astăzi în mâinile Evreilor, cari au cuprins aproape toate mijloacele de existență disponibile prin aceste ramuri de activitate, Românilor nu li-au mai rămas, în orașe, decât *fuucțiunile* rău plătite, cari nu pot hrăni pe toată lumea și al căror număr este limitat, ba a 'și scăzut, în ultimul timp, pe urma crizei. De aceea, pe când *evreii continuă a se înmulți, pentru că limita dezvoltărei lor este elastică*, afacerile comerciale și industriale fiind capabile de sporire progresivă, în oarecare limlte, *Românii continuă a scădea*, de oarece numărul funcțiunilor publice este mai riguros determinat. Și nimic nu ni învederează fatalitatea acestei legi economice ca tocmai cifrele mișcărei poporației, pe care le citām mai sus. In anul 1901, după reducerile făcute în budgetul statului și pe urma crizei generale, vedem că *naşterile* Românilor din orașul Iași, se coboară de odată la cifra cea mai scăzută, pe care au atins-o vre-o dată, de 861 suflete, pe când *decesele* lor se ridică la una din cifrele cele mai mari, cu care se prezintă în cursul ultimilor nouă ani, de 1306 suflete. In acelaș timp, evreii continuă a se înmulți, ceea ce dovedește că criza pentru dânșii a fost cu mult mai puțin dureroasă, putând trăi măcar din rezervele făcute în anii anteriori.

Acesta fiind *adevărul*, rostit în limba exactă a cifrelor, de ani de zile, în fața *peirei constatate* a poporului nostru, eram în drept să credem că spiritele bărbaților politici conducători ai partidelor noastre, stăpâne pe destinele țărei, se vor alarma gândindu-se la mijloacele cele mai nimerite pentru ca *Românii să-și recucerească pozițiunile pierdute* în comerț și industrie, singurul mijloc pentru a preîntâmpina scăderea

1) *A. C. Cuza:* Despre Poporație. Iași 1899. Pag. 274.

lor constantă la oraşe şi a scăpa de *catastrofa naţională*, care ne ameninţă. Dar aşteptările noastre au fost înşelate.

O sumă de fapte stau dovadă de indiferenţa absolută a conducătorilor noştri şi de *lipsa desăvârşită de direcţie* în această materie, de un interes vital pentru noi Românii; ba mai mult încă; putem chiar vorbi de o direcţiune deadreptul protivnică intereselor noastre naţionale, bine înţelese. Pentru a nu pomeni decât de *ramura meseriilor*, cu care ne îndeletnicim aici, vom cita numai câteva exemple, cari vor confirma acest dureros adevăr, doveditor al *inconştienţei* noastre fenomenale.

In scrierea citată, luasem ca pildă de rea organizare a învăţământului nostru profesional, *Şcoala comunală de meserii din Iaşi*, arătând că ea nu corespundea scopului şi cerând să fie *reorganizată*. Şi dacă undeva se cerea o încordare serioasă în această privinţă, apoi desigur că ea se impunea la Iaşi, unde putem zice că nu mai avem o clasă de meseriaşi români şi unde poporaţia românească e în plină descreştere, după cum s'a dovedit. Care nu a fost mirarea noastră văzând, într'o bună zi că consiliul comunal al acestui oraş, prin votul său din 28 Aprilie 1894, a *desfiinţat* această şcoală, după două zeci şi patru de ani de existenţă şi după ce se cheltuise suma de 1.258.250 lei cu întreţinerea ei.

Este drept că şcoala aceasta, astfel precum era organizată nu a produs şi nu putea să producă rezultate [1]). Dela 8 Februarie 1870, de când a fost înfiinţată şi până la 1894, ea a dat 197 absolvenţi, şi anume: 66 ciubotari; 64 croitori; 51 tinichigii; 9 lemnari şi 7 pictori decoratori; din aceştia *numai 95 s'au ţinut de meserie*, 55 ca maiştri liberi şi 40 ca maiştri funcţionari, restul fie că nu se ştie ce au devenit, fie că au intrat în alte funcţiuni. Dacă împărţim dar cheltuelile de 1.258.250 lei, cu 95, vedem că fiecare meşter ieşit din şcoala de meserii a costat pe comună suma de peste 13.000 lei, ceeace nu e tocmai ieftin. Şi încă trebue să ţinem seamă că cu toate sacrificiile, noi nu avem în Iaşi de cât un singur atelier de croitorie, unul singur de tinichigerie, nici unul de stolerie şi de pic-

---

1) Dosarul Absolvenţilor Şcoalelor de Meserii din judeţul Iaşi No. 247 din 1899.

tură decorativă, înfiinţate de meşteri români ieşiţi din şcoala de meserii a comunei. Cu toate aceste, ori cine va conveni că mijlocul cel mai bun pentru a avea meşteri români în viitor, nu era de a *desfiinţa* şcoala, ci de a o *reorganiza*, aşa că votul de desfiinţare al consiliului comunal e încă o dovadă de inconştienţa economică, însemnând *renunţarea* pur şi simplu la ideea naţionalizărei meseriilor în această parte de ţară, unde ar trebui mai ales să se impună.

O altă dovadă a lipsei de direcţie, în această materie, e faptul straniu că, pretutindeni în ţară, *autorităţile înlătură în mod sistematic pe Români de la munca productivă.* Pe când statul cheltueşte sume însemnate de bani pentru a crea o clasă de meşteri pământeni, toate lucrările judeţelor, ale comunelor, ale şcoalelor, căzărmilor etc. sunt date la evrei, sau în genere la străini, prin mecanismul atât de productiv de profituri lăturalnice, al *licitaţiei.* Ast-fel, asistăm de multă vreme la spectacolul curios că deşi avem în Iaşi de pildă, o şcoală superioară de arte şi meserii, în care elevii şi absolvenţii se plâng de lipsă de lucru, meşterii străini nu poti să dovedească cu *lucrările publice,* ce li se încredinţează. Cât despre cele *private,* nici nu mai vorbim.

Că în asemene condiţiuni poporaţia românească trebue să scadă necontenit, *din lipsă de mijloace de existenţă,* pe când evreii se înmulţesc şi cuprind oraşele ţărei, nu trebue să ne prindă mirarea. Scăderea elementului românesc e în raport direct cu nepăsarea acelor cari sunt chemaţi să-i reprezinte interesele.

Două fapte mai recente, s'ar putea zice, cu toate aceste, că dovedesc o schimbare în bine, în această privinţă, o îngrijire mai mare de soarta meseriaşilor români; aceste ar fi: *organizarea învăţământului profesional* şi *legea meseriilor.*

Regretăm a nu putea fi în totul de această părere optimistă.

In ce priveşte *legea meseriilor,* vom observa, mai întâiu, că ea nu se datoreşte prevederei noastre economice, ci agitaţiunei meseriaşilor; ca până astăzi încă, ea nu există de cât pe hârtie şi că nu ştim în ce spirit ea va fi aplicată, până în sfârşit.

Cât pentru *învăţământul profesional,* el a fost *organizat*

în adevăr și *funcționează*, dar în așa condițiuni, după cum vom vedea, în cât putem zice că statul nu face de cât să repete, pe o scară întinsă. experiența de tristă memorie a comunei Iași, a cărei școală de meserii a produs muzicanți, acrobați, aspiranți la funcțiuni și proletari, dar meșteri capabili, nu. Așa se întâmplă că ne-am mărginit să reproducem programele școalelor industriale străine, producând *lucrători de fabrică*, în cazul cel mai bun, pe când agricultura noastră, de pildă, nu se poate folosi măcar cu un singur ferar mecanic în stare că conducă o *mașină agricolă*, la eșirea lui din școalele superioare de arte și meserii ale statului.

Dar pentru a se vedea încă și mai bine cam în ce mod înțelegem noi învățământul profesional și ce produc școalele noastre de meserii, vom mai cita un singur exemplu, după cercetarea proprie, făcută în calitate de membru al unei comisiuni pentru reorganizarea *Școalei de Meserii județene din comuna Buciumi*, județul Iași.

Această școală e situată la șoseaua Iași-Vaslui și în centrul vinicol al podgoriilor Buciumi-Socola-Vișan. E interesant, prin urmare, de a cerceta ce a produs acest așezământ industrial, în timp când mișcarea economică a regiunei în care este așăzat e cu deosebire activă. Vom arăta dar, prin câteva cifre, activitatea atelierului de butnărie a școalei județene de meserii din Buciumi, în cursul lunei *Septemvrie* 1899:

Atelierul de butnărie

Făcute din nou	Reparate	S'a încasat
2. balerci 1. ciubăr de blide 1. cofă 1. cofiță 1. fedeleș 5. diferite	1. putina 2. cofe 4. balerci cerc. 1. diferit	Cu material cu tot: 70 lei 25 b.

Și să nu se creadă, că în celelalte luni productivitatea acestui *atelier principal*, al unei școale de meserii situate în inima

unor podgorii importante, a fost cu mult mai mare; următoareîe cifre vor arăta ce s'a produs în câte-va luni, ale anului 1899 cu material cu tot, în această secţiune a şcoalei:

Incasările atelierului de butnărie

Luna	Lei	Bani
Aprilie	1	90
Mai	187	50
Iunie	19	20
Iulie	18	20
August	186	45
Octomvrie	84	75

Să se noteze că în timpul acesta podgorenii cheltuesc mii de lei pe fie-care an pe cari-i câştigă butnarii evrei, de oare-ce *butnari români nu există*; că prin urmare atelierul de butnărie din Buciumi ar putea să realizeze profituri însemnate, dacă şi-ar da osteneala să lucreze stăruind să-şi atragă clientela. Dar se vede că meşterii din acest atelier, *plătiţi cu salar fix*, fac tot ce li stă prin putinţă pentru a o îndepărta.

Aceste exemple sunt suficiente pentru a ni dovedi că, în asemene condiţiuni, nu poate fi vorba de cât de o *parodie de invăţământ profesional*, dar nu de învăţarea efectivă a meşteşugurilor în şcoalele de meserii, pentru cari se fac atâtea sacrificii. Şi atunci, se naşte iarăşi intrebarea: *de unde să înveţe românul meseriile*, când scoalele noastre de meserii sunt astfel organizate, şi când e ştiut că *meşterii străini refuză în mod sistematic de a primi ucenici români* în atelierele lor?

Ne aflăm dar în faţa unei probleme din cele mai anevoioase, care reclamă toată îngrijirea noastră, cerând o grabnică soluţiune. Iată pentru ce, după atâta timp dela publicarea studiului despre *Meseriaşul român*, am crezut de datoria noastră de a ne folosi de prilejul ce ni se oferea pentru a atrage încă odată atenţiunea tuturor Românilor bine cugetători, asupra însemnătăţei deosebite a problemei meseriilor.

In anul acesta, domnul Ministru al instrucţiunei publice şi

al cultelor, făcându-ne distinsa onoare de a ne delega să asistăm la examenele Scoalei de arte şi Meserii din Iaşi, la care luasem parte şi în anul trecut, ca delegat al domnului Ministru al Domeniilor, ne grăbim să publicăm observaţiunile noastre cu privire la reorganizarea acelei scoale şi a învăţământului profesional în genere, precum şi un alt mic studiu despre *învăţarea meseriilor în armată*, ca mijloc practic şi puţin costisitor, pentru răspândirea cunoştinţei meşteşugurilor printre români.

Şi credem că e timpul ca bărbaţii noştri politici să'şi dea samă că *naţionalizarea meseriilor* a ajuns a fi o adevărată *problemă de existenţă* pentru poporul român. Căci în virtutea *legei povoraţiei*, ce se aplică cu fatalitate ca oricare lege a naturei, ori-cine va înţelege că numai două soluţiuni sun astăzi cu putinţă:

Sau noi *Românii* vom parveni să recucerim poziţiunile pierdute în comerţ şi industrie, reconstituind *clasa de mijloc naţională*, pentru ca ea să absoarbă excedentele satelor şi să alimenteze clasele noastre dirigente — şi atunci vom trăi ca naţiune de sine stătătoare, întemeind o cultură pur *românească*, în pământurile noastre de baştină.

Sau *Jidanii* venetici vor urma să acapareze comerţul şi industria, cucerind oraşele noastre, din cari noi vom pieri din lipsă de mijloace de existenţă, -şi atunci ei vor alcătui *clasa de mijloc străină*, în care excedentele satelor noastre nu se vor mai putea ridica şi din care se va alege o *clasă dirigentă evreească*, stăpână pe soarta ţărănimei noastre, redusă în stare de iloţie.

Şi aceasta nu este numai o chimeră, ci chiar *scopul mărturisit* pe care-l urmăresc jidanii faţă cu noi.

Dar fiind cunoscut din istorie că popoarele nu îndură multă vreme asemene situaţiuni umilitoare şi încă mai puţin că poporul evreu ar avea însuşirile cerute pentru a juca rolul de *stăpâni*, faţă cu cine-va, ori-care ar fi iluziile lor în această privinţă, apoi e sigur că nici poporul român nu va suferi stăpânirea jidanilor.

Şi atunci, o *reacţiune violentă* ar putea să întrerupă momentan liniştita şi pacinica dezvoltare a neamului nostru în

pământurile lui, adică *în țara românească*, în care *numai el are dreptul să existe*, ca *națiune* cu aspirații proprii.

Se vede dar cât de amenințătoare și de gravă este problema naționalizărei meseriilor.

Fie ca ea să atragă atențiunea acelor cari, rând pe rând dețin puterea, și să-i convingă că ea nu se va putea deslega decât prin *unirea* tuturor în aplicarea constantă a acelorași măsuri și în voirea energică a aceleeași politici economice naționale, în curs de ani de zile.

Un lucru însă nu ar trebui să se uite: că *timpul* este factorul cel mai prețios în deslegarea problemelor sociale, și că *pierderea* lui însemnează, câteodată, *peirea* popoarelor.

REORGANIZAREA ŞCOALEI DE ARTE ŞI MESERII DIN IAŞI

In doi ani consecutivi, în anul trecut şi în anul prezent, am avut prilejul să asist la examenele Şcoalei de Arte şi Meserii din Iaşi, în calitate de delegat al ministerului. Prin adresa de numire din anul acesta, d-l ministru al instrucţiunei publice şi al cultelor făcându-ni distinsa onoare a cere părerea noastră asupra „îmbunătăţirilor şi direcţiunei ce trebue să se dea acelei şcoale“, am supus aprecierei d-sale binevoitoare următorul studiu, care credem că se referă la reorganizarea învăţământului profesional în genere şi la *naţionalizarea meseriilor*, aşa că merită poate o publicitate mai întinsă.

I. Observaţiuni critice

După experienţa noastră ca delegat pentru a asista la examenele Şcoalei de Arte şi meserii din Iaşi, şi din cercetări anterioare, am ajuns la convingerea că lipsa de rezultate pozitive mai numeroase, de care ni putem plânge în ce priveşte această şcoală, se datoreşte următoarelor cinci cauze principale şi anume:

1. Specializărei meseriilor, nepotrivită cu starea noastră economică;
2. Pregătirei insuficiente a elevilor;
3. Pierderei timpului şi irosirei puterilor de muncă;
4. Despărţirei atelierelor şcoalei de atelierele de aplicaţie;
5. Externărei elevilor de la aplicaţie.

Fiecare din aceste cinci cauze merită a fi privită în deosebi, pentru a ni da seamă de toată întinderea răului şi a aprecia mai bine valoarea mijloacelor de îndreptare ce propunem.

1. Specializarea nepotrivită a meseriilor

După actuala organizare a şcoalei, *lucrarea ferului* se desparte în 6 specialităţi: turnătorie, forjă, cazangerie, ajustaj, lăcătuşerie şi instrumente fine; iar *lucrarea lemnului* cuprinde patru specialităţi: dulgherie, tâmplărie, rotărie şi modelărie.

Se vede că şi la organizarea acestei ramuri a învăţământului, s'a luat în consideraţie mai mult *programele şcoalelor similare străine*, decât împrejurările reale din ţară dela noi.

Ţările străine, ca *ţări de industrie mare*, cu o diviziune foarte înaintată a muncei industriale, au nevoe, în adevăr, de un mare număr de meşteri cazangii, forjeroni, ajustori, lăcătuşi, lucrători de instrumente fine, *specializaţi*, pentru a deservi fabricele lor numeroase. Aici, putem zice, că sorţii de a găsi de lucru şi de a fi bine plătit sunt *în raport direct cu specializarea* lucrătorului.

Ţara noastră, din contra, ca *ţară agricolă*, cu industrie născândă, unde diviziunea muncei industriale e încă rudimentară, are cu totul alte trebuinţi. Ea cere *meşteri practici* capabili să exerciteze meseriile *la oraşe*, cuprinse astăzi în cea mai mare parte de străini şi să servească *agriculturei* noastre. Pentru aceasta, se cere ca *meşterii noştri* să cunoască meseria lor *pe cât se poate mai complect*, urmând a se specializa, în practică, după trebuinţă. La noi, prin urmare, sorţii de a se putea hrăni cu meseria, sunt *în raport invers cu specializarea* lucrătorului.

Iată faptul, de cea mai mare importanţă, care s'a trecut cu vederea la organizarea şcoalei, după modeluri străine. Ea produce o mulţime de *lucrători de fabrici* specialişti, dar nu pe acei meşteri practici, de cari ţara ara nevoe şi aceasta ni explică pentru ce absolvenţii şcoalei, chiar din atelierele de aplicaţie, nu găsesc de lucru, iar când părăsesc şcoala, ei sunt siliţi să alerge la funcţiuni, pentru a nu muri de foame bătând la uşile stabilimentelor noastre industriale, prea puţine.

Şi acest neajuns, care compromite existenţa atâtor tineri, se va resimţi încă şi mai mult în viitor, de oarece până acuma o bună parte a absolvenţilor îşi găsea adăpost în serviciul căilor ferate şi prin unele ateliere ale statului, unde locurile disponibile au ajuns a se împuţina, în mod simţitor, dacă nu a lipsi cu totul. Şi atunci se naşte întrebarea: ce vor face atâţia specialişti modelori, cazangeri, ajustori, lucrători de instrumente fine, etc., pe cari îi va produce şcoala pe fiecare an?

Un fapt însă cu deosebire dăunător şi aproape de necrezut, e că pe când şcoala produce *şase feluri de specialişti* în lucrarea fierului, după programele şcoalelor din ţările industriale, ea nu a scos până acuma măcar, un singur *fierar mecanic*, capabil la terminarea studiilor, să conducă şi să întreţină în bună stare o *maşină agricolă*, după necesităţile ţărei noastre, al cărei isvor principal de înavuţire este agricultura.

Astfel, din cauza specializărei meseriilor nepotrivită cu faza de desvoltare economică în care ne găsim, propăşirea noastră industrială se opreşte de ani de zile de obstacolul următoarei neînchipuite contraziceri: pe când absolvenţii şcoalelor de meserii nu găsesc de lucru din cauză că au învăţat „prea bine“ meseria lor, ca specialişti, proprietarii noştri nu găsesc meşteri practici capabili să le conducă o maşină agricolă şi sunt siliţi a se servi de toţi cârpacii viţioşi, cari strică maşinele, cauzând pagube necalculate avuţiei ţărei; în acelaş timp, industria întreagă din oraşe se află în cea mai mare parte în mânele străinilor.

In Iaşi, de pildă, cu toate că şcoala de arte şi meserii a fost înfiinţată încă din anul 1840, nu avem astăzi nici un atelier a unui meşter fierar român ieşit din această şcoală; şi acelaş lucru se poate spune despre industriile rotăriei, tâmplăriei, dulgheriei, tinichigeriei, cari sunt aproape cu totul exercitate de străini, sau de maiştri ieşiţi de prin atelierele particulare. Şcoala nu a produs, în cazul cel mai bun, de cât *funcţionari industriali.*

2. Pregătirea insuficientă a elevilor

Rezultatele aceste, triste, se datoresc de sigur, pe lângă specializărei defectuoase a meseriilor, şi pregătirei insuficiente

a viitorilor meseriaşi. Atât cursurile teoretice, cât şi acele practice, se predau fără o prea mare îngrijire a *aplicaţiunei* lor, din care cauză absolvenţii nu sunt în stare să se folosească de învăţăturile ce le primesc în şcoală. Astfel, în ce priveşte studiile teoretice, am avut prilejul să constatăm că elevii clasei a IV-a, după patru ani de studiu al aritmeticei, în genere sunt foarte neîndemânateci în executarea celor mai elementare calcule, e cum să ştie a socoti cu înlesnire un deviz mai complicat; deşi învaţă destulă geometrie, ei nu ştiu să găsească suprafaţa unui trapez; deşi urmează cursuri de desen ornamental şi industrial, ei nu sunt în stare să execute câte odată ornamentele cele mai uşoare.

Cât pentru pregătirea lor technică, va fi de ajuns să observăm că elevii clasei a IV-a, dela lăcătuşerie, nu au avut prilejul să lucreze măcar un singur grilaj în tot cursul anului; că acei dela *tinichigerie*, nu au măsurat şi nu ştiu să măsoare un acoperemânt; că nu au boit, că nu ştiu cum se face boiaua şi nu pot socoti cât costă metrul patrat de boit acoperemintele; că acei dela *dulgherie*, nu au construit un acoperământ de casă; nu au lucrat un grilaj de lemn nu au încheiat o duşamea de odae, în curs de patru ani de studiu, pentru a vedea cât de necomplecte sunt cunoştinţele cu cari iese din atelierele şcoalei.

In lipsa acestor lucrări curente, elevii îşi trec vremea cu executarea unor lucrări de migăleală şi de lux, pe cari nici nu vor avea prilejul să le execute mai târziu, precum sunt lăcăţi Wertheim, lăzi de fier în miniatură, scăunaşe lustruite, la dulgherie etc., pe cari meşterul e bine să le cunoască, dari cu cari nu se poate hrăni, dacă nu posedă elementele meseriei sale.

Dar o lacună încă şi mai gravă în pregătirea elevilor, asupra căreea am atras atenţiunea încă din anul trecut, este *nesocotirea condiţiunilor economice in execuţiunea lucrărilor*, fără de care viitorii meşteri sunt osândiţi a cădea victime ale concurenţei. Aceste condiţiuni esenţiale sunt: *cunoaşterea exactă a valoarei materiilor prime întrebuinţate şi economisirea timpului de lucru in raport cu preţul curent al obiectelor lucrate.*

Pentru ca să existe, meşterul nu trebuie numai să ştie să

lucreze, el trebue să poată executa lucrările cu *repeziciunea mijlocie* obicinuită în meseria lui, după preţul curent al lucrurilor, pe care nu trebuie să-l piardă nici odată din vedere, altmintrelea nu va fi în stare să se hrănească *în concurenţă* cu ceilalţi meşteri. Şi tocmai nesocotirea acestor condiţiuni elementare ni explică, în parte, nereuşita absolvenţilor şcoalei. Deşi poate cunosc meseria, *ei nu sunt deprinşi să lucreze în condiţiunile economice, obicinuite* şi nu se pot menţine decât *la adăpostul concurenţei* şi în cadrele budgetului, *ca funcţionari*, în serviciul căilor ferate etc., şi nu ca meşteri practici, de cari ţara, inundată de străini, are atâta nevoe.

3. Pierderea timpului şi irosirea puterilor de muncă.

Pregătirea insuficientă a viitorilor meseriaşi, se datoreşte, fără îndoială, faptului că *elevii lucrează prea puţin* în şcoală şi aceasta se explică, după părerea noastră, prin aceea că, după organizarea actuală, bazată pe principiul „şcoalei", ei migălesc la obiecte de învăţătură, în loc de a executa *lucrări practice*, folosindu-se de întreaga lor putere de muncă. Astfel pierderea timpului, cu care se obicinuesc în şcoală, devine *deprindere organică*, de care nu se pot desbara mai târziu.

In ce priveşte sporirea timpului de muncă, după propunerea noastră din anul trecut, s'a introdus o însemnată îmbunătăţire, dispunându-se ca, în lunile de vară, elevii să lucreze exclusiv în ateliere, dela ora 6 dimineaţa la ora 6 seara, iar cursurile teoretice să se predea numai în lunile de iarnă. Dar nu e de ajuns ca orele de lucru să fie mai numeroase; se cere mai întâi de toate ca *timpul să fie mai bine întrebuinţat*, ca elevii să se deprindă a lucra *mai intensiv*. In privinţa aceasta, e încă totul de făcut, după cum vor dovedi următoarele exemple:

Elevul de la *dulgherie*, Dumitriu Petru din Cl. a IV-a, a lucrat dela 21 Ianuarie până în Iulie, *96 de zile*, la un dulap:

Valoarea materialului	45	lei
630 ore de lucru	126	„
Total	171	„
Valoarea obiectului	120	„
Pagubă	51	lei

Să se noteze, că în calculele noastre noi nu socotim *decât 20 de bani ora*, sau 2 lei ziua de muncă a unei *calfe*, precum trebue să considerăm pe absolventul de patru clase, ceeace echivalează cu preţul zilei de lucru a muncitorilor necalificaţi şi că, în valoarea materialului, noi nu punem decât valoarea materiilor prime, şi nu ţinem samă de uzarea uneltelor.

Elevul de la *dulgherie*, Platon Gheorghie, din Cl. IV-a, a lucrat dela 13 Mai la 6 Iunie, *fără întrerupere*, câte 9 oare pe zi, la o depănătoare:

Valoarea materialului	7	lei
180 ore de lucru	36	„
Total	43	lei
Valoarea obiectului	20	„
Pagubă	23	lei

Elevul dela *tâmplărie*, Neculau Vasile, din Cl. IV-a, a lucrat dela 20 Octomvrie până la 22 Decemvrie, o masă de tei de comandă:

Valoarea materialului	18	lei
225 ore de lucru	45	„
Total	63	„
Valoarea obiectului	40	„
Pagubă	23	lei

Elevul dela *lăcătuşerie*, Marinciu Nicolai, din Cl. a IV-a, a lucrat o plită de tablă având şi ajutor:

Valoarea materialului	32	lei
230 ore de lucru	46	„
Total	78	„
Valoarea obiectului	60	„
Pagubă	18	lei

Elevul atelierului de ajustaj, Cihan Constantin, din Cl. a IV-a, a lucrat dela 1 Mai până la 10 Iulie, o minghine:

Valoarea obiectului	80	lei
Valoarea materialului	35	„
Răsplata muncei	45	lei

In două luni de zile, lucrând câte 9 ore pe zi, a câştigat 45 lei, căci în afară de minghine nu a prea ştiut să spună ce a făcut.

Elevii dela *ajustaj*, Buzdugan Grigore şi Bulai Constantin din Cl. a IV-a, au lucrat în tovărăşie, având şi ajutor dela alţi elevi, dela 1 Mai la 10 Iulie, vre-o 28 de zile efective la un strung de fer, restul timpului nu au putut stabili ce au făcut.

Elevul dela *tinichigerie*, Alexandrescu Neculai, din Cl. a IV-a, în cursul anului a lucrat două maşini de călcat, în valoare de 14 lei amândouă; a mai lucrat încă vre-o şapte zile pentru comandă; a făcut un lavoar pentru examen început la 15 Iunie şi terminat la 10 Iulie, iar restul timpului nu se prea ştie ce a făcut, lipsindu-i caetul de lucru.

Acei trei elevi ai atelierului de *instrumente fine*, s'au prezentat la un examen cu câteva obiecte ca: un satâr, o chee franceză, şi altele încă vre-o două trei, iar în cursul anului activitatea lor nu e prea bine lămurită.

Faţă cu timpul întrebuinţat, s'ar putea cere ca cel puţin lucrările să fie bine executate. Dar şi în această privinţă ele lasă mult de dorit, în unele ateliere. Aşa de pildă, cele mai multe din lucrările atelierelor de *rotărie* şi *tinichigerie*, sunt cu totul insuficiente, şi aceasta rezultă şi din aprecierile comisiunei de examen din cursul anului, compusă din maiştrii scoalei: D. Ionescu, maistru tâmplar; Th. Prutescu, maistru atelierului de instrumente fine; G. V. Botez, secretarul şcoalei, sub preşidenţia d-lui Inginer Paul Florinescu, şeful atelierelor. Iată ce spune această comisiune despre *atelierul de tinichigerie*.

„Lucrările prezentate de elevi nu ni s'au părut corespun-„zătoare timpului întrebuinţat şi nici lucrate cu toată aten-„ţiunea şi gustul de care e nevoe la acest fel de lucrări“.

Şi mai nefavorabile sunt încă aprecierile comisiunei, în ce priveşte *atelierul de rotărie*:

„Lucrările prezintate de elevi sunt aşa de rău executate şi „în aşa fel distribuite, în cât nu ne-am putut forma altă con-„vingere decât că elevii nu pot învăţa aproape nimic în acest „atelier“.

Aceste câteva exemple, sunt suficiente pentru a ni arăta cât timp se pierde astăzi în atelierele şcoalei, şi aceasta rezultă şi din *contul comenzilor*, executate în şcoală.

Dela 1 Aprilie 1901, până la 1 Aprilie 1902, *atelierul de tâmplărie* a produs în total obiecte în valoare de 556 lei, în cari intră 15 pupitre, în valoare de 450 lei, făcute pentru şcoală, rămânând 156 lei pentru comandele străine. *Atelierul de dulgherie*, a produs 2043 lei, în cari intră mobilierul şcoalei cu 1696 lei, rămân 347 lei pentru alte comande. *Atelierul de lăcătuşerie*, a făcut lucrări de comandă de 209 lei; acel de *tinichigerie*, de 240 lei, în tot cursul anului. Ce a produs *atelierul de instrumente fine*, în anul trecut şi în anul acesta, nu am putut afla, nefiind trecut în isvodul comenzilor ce ni s'a prezintat.

La această pierdere de timp şi irosire de puteri de muncă a *elevilor*, trebue să mai adăugim şi pe a *maiştrilor*, datorită organizărei actuale a şcoalei.

Mai întâi, trebue să observăm că *maiştrii nu lucrează*, ci se mărginesc a *supraveghea* pe elevi, susţinând că nu e cu putinţă să facă şi una şi alta, în acelaş timp.

In al doilea rând, pe când maiştrii dela *atelierele de aplicaţie* lucrează în ateliere dela 6 oare dimineaţa până la 12 şi dela $1^{1}/_{2}$ la 6 ore seara, *maiştrii şcoalei*, în lunile de iarnă, nu vin la ateliere decât dela $7^{1}/_{2}$ la $11^{3}/_{4}$, când elevii se pregătesc de masă şi dela $1^{1}/_{2}$ la $3^{6}/_{4}$, când elevii pleacă să asculte cursurile teoretice. Astfel, în curs de şease luni, ei au pe fiecare zi câte 4 oare timp absolut liber.

La aceasta trebue să mai adăogim vre-o *trei săptămini* vacanţe de crăciun; *două luni* vacanţe de vară şi altă lună, *luna Aprilie întreagă*, în care cad vacanţele de Paşti şi zilele de pregătire a elevilor pentru examenele teoretice de sfârşit de an, în care timp atelierele nu funcţionează.

După cercetările noastre, am putut constata că maiştrii şcoalei nu au lucrat nimic în tot timpul acesta, măcar de curiozitate sau de îndemn pentru elevii lor. Şi astfel, concluzia uimitoare la care ajungem e că, în afară de unele excepţiuni lăudabile, *maiştrii şcoalei nu lucrează nimic în tot cursul anului*, ci se mărginesc, în cazul cel mai bun, a *privi* cum lucrează elevii.

In situaţiunea cu deosebire grea prin care trece ţara, şi în momentul când statul crede că e bine să se folosească până şi de munca ostaşilor apărători ai ţărei, întrebăm: oare

e admisibil ca tocmai acei chemaţi să reprezinte munca producătoare a avuţiei naţionale, să nu lucreze nimic? Şi oare ni permit mijloacele noastre de a plăti salarii de sute de lei pe lună, fără alt profit decât un simulacru de instruire şi de supraveghere a câtorva ucenici?

Dar uşor se poate înţelege că faptul acesta e dăunător nu numai din punctul de vedere material, reprezentând o risipă colosală de puteri de muncă, ci în grad cu mult mai mare din punctul de vedere moral şi educativ. Lucrând în asemene condiţiuni, şi având asemenea exemple, tinerii meseriaşi se demoralizează şi puterea lor de muncă slăbeşte în loc de a se mări prin exerciţiu. Şi e firesc ca idealul lor să sfârşească prin a fi, nu munca producătoare, *ci funcţia de maistru* plătit cu 270 de lei pe lună, având patru luni depline de vacanţă şi fără altă obligaţie, în zilele de lucru, decât *a privi cum lucrează alţii.*

4. Despărţirea atelierelor şcoalei de atelierele de aplicaţie.

După organizarea actuală, cu două rânduri de ateliere, elevii învaţă meseriile în *atelierele şcoalei* timp de patru ani de zile, petrecând apoi doi ani, ca externi, în *atelierele de aplicaţie*. Deosebirea între elevii din şcoală şi acei dela aplicaţie, e că acei dintâi urmează şi cursuri teoretice şi execută mai mult *lucrări de şcoală*, după cum am văzut, fără a ţine seamă de condiţiunile economice ale execuţiunei lor, pe când elevii dela aplicaţie nu urmează cursuri teoretice şi fac *lucrări practice*, de comandă.

Instituţiunea atelierelor de aplicaţie, propusă de sub-semnatul încă din anul 1890, a fost primul pas ce s'a făcut în direcţiunea practică a organizărei şcoalei de arte şi meserii şi pe care trebue să căutăm a o desăvârşi, înlăturând inconvenientele ce rezultă din organizaţiunea dublă a unor servicii similare.

Mai întâiu, din faptul că există două ateliere, cu două magazii, trebue să fie şi două administraţii deosebite, personalul celor două ateliere ale aceleeaşi meserii fiind silit a se

îndeletnici cu două servicii de acelaş fel şi a pierde astfel un timp îndoit.

In al doilea rând, tot din cauza acestei despărţiri nefireşti, maiştrii de la atelierele şcoalei am văzut că rămân fără ocupaţie, o mare parte din timp, pe când atelierele de aplicaţie, din lipsă de mijloace suficiente pentru a întreţine un personal îndoit, rămân fără supraveghere. Astfel, *şase ateliere de aplicaţie* sunt *lipsite de maiştri*, şi anume; rotăria, modelăria, forja, lăcătuşeria, cazangeria şi turnătoria.

In sfârşit, pe când elevii din atelierele şcoalei îşi pierd vremea ne având de lucru, în lipsă de fonduri suficiente pentru material, elevii de la aplicaţie une-ori nu pot dovedi cu lucrul, fiind siliţi a apela la lucrători din afară. Aşa de pildă, în cursul anului 1901—1902, s'a plătit ca *salarii* elevilor de la aplicaţie 32,368 lei, şi în acelaş timp *lucrătorilor* străini de aceste ateliere 31,337 lei, din cari o parte numai au luat atelierele şcoalei, iar vre-o *20,000 lei s-au plătit lucratorilor străini de şcoală*, şi cari ar fi putut să rămână în beneficiul ei.

Dar paguba cea mai mare care rezultă din despărţirea atelierelor şcoalei de atelierele de aplicaţie, e că viitorii meseriaşi, lucrând timp de patru ani de zile în atelierele şcoalei, în condiţiunile arătate mai sus, ajung a pierde cu totul noţiunea realităţei. Sub conducerea maiştrilor „profesori", şi executând lucrări de „şcoală". ei ajung a se considera ca „elevi", întocmai ca elevii de prin gimnazii şi licee, în loc de a şti că sunt „ucenici", lucrând de-avalma cu maeştrii lor, la obiectele utile şi având chiar de la început contactul binefăcător al *vieţei practice*, cu încordarea neîncetată a puterilor, în vederea realizărilor scopului pozitiv al agonisirei pâinei de toate zilele, prin muncă productivă.

5. Externarea elevilor dela aplicaţie.

In organizarea actuală a şcoalei, după terminarea celor patru ani, în cursul cărora urmează, ca *interni*, şi cursuri teoretice, elevii sunt obligaţi să lucreze, ca *externi*, încă doi ani în atelierele de aplicaţie, după cari numai li se eliberează diploma de absolvire.

Astăzi dar, după patru ani de internat riguros, elevii, din cari cei mai mulţi străini de localitate, sunt lăsaţi cu totul liberi, la vârsta de 17 sau 18 ani.

Precum uşor ne putem închipui, sistemul acesta a dat în practică cele mai rele rezultate. Lăsaţi de-odată fără priveghere, cei mai mulţi elevi cad victime ale inexperienţei lor, compromiţând în scurtă vreme sănătatea lor fizică şi morală fie din cauza ademenirilor de tot felul la cari sunt expuşi, fie din cauza relelor condiţiuni igienice în cari sunt siliţi să trăiască, câştigând la început prea puţin pentru a se întreţinea cum ar trebui. Astfel, o sumă de tineri s-au nenorocit din cauza acestei dispoziţiuni cu totul greşite, care trebue înlăturată cât mai curând.

II. Propuneri practice

Aceste fiind cauzele principale cari zădărnicesc rezultatele ce suntem în drept a aştepta de la şcoala noastră de arte şi meserii, mai înainte de a propune măsurile de îndreptare, pe cari le credem nimerite, trebue să ni dăm samă de *principiile generale*, de cari trebue să ne călăuzim în această materie.

Faptul însă pe cari trebue să-l avem în vedere chiar de la început, e că, *după şase-zeci de ani de experienţă*, s'a dovedit, credem în de-ajuns, că „şcoala", nu e în stare să corespundă menirei pentru care a fost înfiinţată: de a crea *o clasă de meşteri pământeni capabili să reziste concurenţei străinilor*, cari au cucerit oraşele din această parte de ţară mai ales. Şi cauzele incapacităţei sale le-am văzut cari sunt: ele sunt *organice* şi nu vor dispărea desigur de cât odată cu prefacerea organismului ei.

O schimbare de direcţie, se impune dar, şi ea trebue să se inspire, credem de la următoarele principii:

Mai întâiu, ideea sterilă de „şcoală", cu „profesori" de lucru şi „elevi", care ne ameţeşte de atâta vreme, trebue părăsită: nouă ni trebue „ateliere", cu „meşteri" practici, cu „calfe" şi „ucenici", capabili să muncească şi să producă. Trebue dar să căutăm pe cât cu putinţă să ne apropiem de *atelierele par-*

ticulare, în ce priveşte munca, cu deosebire că, în şcoală, ucenicii vor face şi unele studii teoretice în legătură strânsă cu meseria lor, menite dar să-i facă nu numai ştiutori de carte, ci *lucrători* mai ghibaci şi mai conştienţi.

Al doilea principiu de care trebue să ne conducem, şi care pentru noi e baza însăşi şi chezăşia învăţărei meseriilor, e că şcoala de meserii, după natura ei, trebue să fie şi un *institut imediat productiv*. Pretindem dar, în primul rând, că *şcoala de meserii trebue să se întreţină ea însăşi*, dacă nu să dea chiar un *profit* statului, din productul muncei bine administrate a ucenicilor, a calfelor şi a maiştrilor ei. Susţinem chiar că aceasta ar fi cea mai bună dovadă a utilităţei ei ca şcoală industrială.

Nu trebue să uităm, în adevăr, că între şcoalele de învăţături teoretice şi *şcoala-atelier* de meserii, există deosebirea fundamentală că aceasta din urmă are menirea de a pregăti tinerimea pentru *producţiunea directă* şi că ea dispune de o sumă de puteri de muncă, *pe cari nu le poate cultiva de cât punându-le în lucrare*. Aşa fiind, nu înţelegem pentru ce nu s-ar putea uni *învăţarea* meseriei, cu *producerea* unor obiecte utile, aşa precum le cere *consumaţia curentă*, pentru care tocmai viitorii meşteri se pregătesc. Dar oare în *atelierele particulare*, de unde continuă a ieşi *meşteri practici*, capabili a se hrăni cu meseria, pe când şcoala noastră nu produce de cât *funcţionari industriali*, meseriile nu se învaţă în modul acesta, adică executând *lucrări practice?*

Una din cauzele principale ale nesuccesului nostru de până astăzi, în domeniul industrial e, după părerea noastră, *învăţarea numai teoretică a meseriilor*, a cărei urmare este degenerarea puterilor de muncă. In contra acestei boale primejdioase alt remediu mai bun nu poate fi de cât *munca aplicată* la producerea unor obiecte de trebuinţă, pentru comande sau pentru vânzare, având de scop *realizarea unui profit, sub presiunea nevoei de a exista*. Prin aceasta vom ajunge nu numai să facem economii budgetare însemnate, scăzând cel puţin cheltuelele de întreţinere ale şcoalelor de meserii, dar putem fi siguri că vom scoate *meşteri practici*, în stare să se întreţină din munca lor şi vom contribui, în mod direct, la sporirea avuţiei naţionale.

Oare nu este, în adevăr, uimitor de a vedea că atelierele şcoalei de arte şi meserii se mărginesc a produce beneficii ridicole de câte-va sute de lei, pe când noi importăm, în acelaşi timp, obiecte de lemn, de fierărie, de căruţărie, pentru zeci de milioane, şi pe când străinii năvălesc, din toate părţile, pentru a se hrăni, din productul meseriei lor, pe pământul ţărei?

Dacă aruncăm o repede privire asupra comerţului nostru exterior, în ce priveşte numai acele categorii de obiecte pe cari le produce şi şcoala noastră de arte şi meserii, vedem că ţara noastră a *importat* de pildă;

Categorii de mărfuri	*1897*	*1898*	*1899*
Lemne şi industrii deriv.	5.737.464 lei	5.368.079 lei	4.244.891 lei
Metale şi fabricaţiuni met.	74.870.980 „	91.769.368 „	76.366.291 „
Căruţărie	1.687.022 „	2.800.686 „	4.853.858 „

Fără îndoială că cea mai mare parte din aceste valori sunt reprezintate prin materii prime şi obiecte de fabrică, pe cari noi nu le putem produce; dar oare din atâtea zeci de milioane şi din sumile însemnate pe cari le câştigă meşterii străini în ţară la noi, să nu fie cu putinţă ca măcar câte-va zeci de mii de lei să rămână în profitul nostru prin munca acelor 185 de elevi cu 12 maiştri ai şcoalei de meserii din Iaşi, pe care-o întreţine statul cheltuind 138.695 lei, pe fie-care an? Dacă nu e cu putinţă, atunci trebue să zicem că şcoala este *inutilă;* căci dacă ea nu e capabilă să se întreţină din munca ei productivă, cu toate mijloacele de cari dispune, atunci e sigur că meşterii pe cari-i produce vor fi încă şi mai puţin în stare să reziste concurenţei străine.

Şi să nu ni se obiecteze că prin faptul că am sili-o *să producă* s-ar schimba menirea „şcoalei“, care ar deveni o adevărata „fabrică“. Ea tot şcoală industrială va rămâne, urmând un program de studii anumit, cu deosebire că învăţarea meseriilor, continuând a se face tot atât de sistematic, se va pune în legătură şi cu trebuinţele practice, în *adevărate ateliere*, capabile să producă ceva, cum se învaţă şi în atelierele particulare. Asemene, să nu ni se opună exemplul scoalelor simi-

lare străine, după cari am copiat organizaţiunea scoalei noastre, căci scoalele de meserii din străinătate au cu totul altă destinaţiune; ele sunt *şcoli de perfecţionare*, în cari meşterii vin să se desăvârşească în specialitatea lor, sau *scoli de pregătire*, pe când scoala noastră e chemată să producă *deodată meşteri practici* potriviţi împrejurărilor în cari trăim. Pe aceştia însă noi nu putem să-i producem mai bine de cât silindu-i să se adapteze de timpuriu acestor împrejurări, prin exercitarea, pe cât cu putinţă încă din şcoală, a meseriei aşa precum vor fi chemaţi a o exercita mai târziu.

De altmintrelea, să nu uităm că *aceasta a fost chiar intenţiunea legiuitorului*, în momentul de a înfiinţa acest aşezământ, după cum se poate vedea din: *principiile organice ale scoalei de arte şi meşteşuguri* din Iaşi, publicate în *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*", Vol. II Pag. 344:

„8. Epitropiea, zice legiuitorul, va însimbria pe maiştri şi „va cumpăra, *în anul întâiu*, materialurile trebuitoare pentru „învăţătura ucenicilor, precum lemn, fer, curele etc., va da „lemn de foc şi lumânări.

„9. *In anul al 2-lea* va plăti numai maiştrilor şi va da „lemn de foc, iar materialul şi alte cheltueli va fi datoare „direcţia prin maiştrii şi ucenicii a scoate din al lor lucru.

„10. *In anul al 3-lea şi al 4-lea*, nu se va da alta de cât „localul şi lemnul de foc, iar leafa maiştrilor, cumpărarea „materialului şi alte cheltueli vor eşi din lucrul întrebuinţa-„ţilor.

„11. *Lucrul anului al 5-lea şi al celor viitori*, va trebui să „producă *folos acestei şcoli* pentru despăgubirea cheltuelelor „ce se vor face întru aşezarea acestei şcoale".

Vrea să zică, după intenţiunea ctitorilor şcoalei, ea trebuea să fie un stabiliment de învăţături technice menit a se întreţine „din lucrul întrebuinţaţilor" şi nici de cum o „şcoală", ca ori-care alta, ţinută cu cheltueala statului, fără să producă nimic, după cum a devenit; aşa ceva nu putea să intre în mintea sănătoasă, nesofisticată de semi-cultură, a oamenilor *practici* dela 1840.

Intru cât ne priveşte, susţinem cu tărie că părăsirea acestor principii a fost printre cauzele cele d'intâiu cari au îm-

pedecat propăşirea învăţământului technic, în această parte de ţară, şi că, *după şase-zeci de ani de experienţă* păgubitoare, e timpul astăzi să revenim la aplicarea lor.

Aceste fiind *principiile generale*, pe cari nu trebue să le pierdem din vedere, rămâne să arătăm cari ar fi *măsurile practice*, prin cari s'ar putea ajunge la realizarea îndoitului scop ce ne propunem: de a crea *o clasă de meşteri pământeni, români*, capabili să cucerească piaţa industrială internă, stăpânită astăzi de străini, şi de a face ca şcoala de arte şi meserii din Iaşi să nu mai fie o povară inutilă pentru budgetul statului. Aceste măsuri mai principale ar fi, după părerea noastră, următoarele:

1. **Combinarea învăţărei meseriilor în vederea necesităţilor ţărei noastre,** în faza de desvoltare economică în care se găseşte, ca *ţară agricolă*, cu slabe începuturi industriale. Aici trebue să avem în vedere întreitele interese: ale *agriculturei*, care ni cere meşteri lemnari şi ferari cu cunoştinţi solide, capabili să întreţină şi să conducă maşini agricole etc.; ale *oraşelor*, cuprinse astăzi de străini şi cari se desnaţionalizează pe fie-care zi; şi ale *fabricelor şi atelierelor* puţine ce le avem, cari au nevoe de unii specialişti mai ales în lucrarea ferului.

Credem că, pentru a da satisfacţiune deopotrivă *tuturor acestor interese*, şi nu numai *fabricelor* noastre, cu interese relativ mai puţin importante, acele *şase specialităţi* ale meseriei *ferului* trebue să se reducă prin combinaţiune la *trei*, pentru care şcoala va elibera diplome, şi anume:

I. *Turnătoria.* — II. *Forjă — căruţărie — lăcătuşerie*; şi III. *Ajustaj — Cazangerie — Conducere de maşini agricole.* Atelierul de *instrumente fine*, îl considerăm ca o *anexă a ajustajului*, pentru perfecţionarea unor elevi cu aptitudini deosebite în această specialitate puţin desvoltată la noi în ţară.

Acele *patru specialităţi* ale meseriei *lemnului*, cerem a fi reduse la *două* şi anume:

I. *Dulgherie — Rotărie — Modelărie*; şi
II. *Dulgherie — Tâmplărie - Sculptură în lemn.*

După propunerea noastră din anul trecut, considerăm şi aici dulgheria ca *meserie pregătitoare* a lucrărei lemnului, pe care trebue să o cunoască puţin şi tâmplarii şi rotarii. De fapt ele în practică se şi confundă, tâmplarii executând lucrări de dulgherie şi vice-versa.

Se vede dar că deşi reducem numărul specialităţilor, pentru cari şcoala va elibera diplome, noi *complectăm* învăţarea meseriilor prin *două specialităţi nouă*, de cea mai mare importanţă, ce nu se predau astăzi în şcoală; *sculptura în lemn*, de neapărată trebuinţă ori-cărui tâmplar, şi *conducerea de maşini agricole*, despre care nu putem îndeajuns să ne mirăm că nu a fost introdusă până acuma în această şcoală de meserii a ţărei noastre, a cărei izvor principal de înavuţire este tocmai agricultura.

Timpul, de altmintrelea îndestulător de patru ani, pentru învăţarea meseriilor astfel combinate, noi îl câştigăm prin suprimarea vacanţelor inutile şi prin lucrare mai intensivă în ateliere.

Meşterii astfel pregătiţi, cunoscând meseria în mod pe cât cu putinţă mai complect, *se vor putea specializa ori când*, după trebuinţă; dar în acelaş timp, sorţii lor de a găsi de lucru se vor întrei. Meşterii *ajustori — cazangeri — conductori de maşini agricole*, de pildă, vor putea să lucreze fie la ajustaj, sau numai la cazangerie, la vre-un atelier sau stabiliment industrial, sau îşi vor găsi ocupaţie la moşii, ca conductori de maşini pricepuţi, de cari avem atâta nevoe. Meşterii *dulgheri — rotari — modelori*, se vor putea întrebuinţa fie ca dulgheri, fie ca rotari în vre-un atelier de trăsuri, fie ca modelori la vre-o turnătorie. A scoate însă, după cum se face astăzi, numai modelori, sau numai cazangeri, de pildă, e a-i osândi să nu mai poată exista, de oare-ce locuri de modelori şi de cazangeri sunt prea puţine.

Această *combinare* a meseriilor mai prezintă încă şi folosul că nu împiedică, ci *înlesneşte specializarea* firească a meseriaşilor. Căci învăţând mai multe meserii înrudite şi legate împreună, unii din elevi, cu *aptitudeni speciale* într'o ramură numai, îşi vor urma aplicările lor fireşti, aşa că specializarea se va îndeplini dela sine şi va fi cu atât mai te-

meinică. Dar în acelaş, timp, ei vor deveni şi *meşteri practici,* cunoscând meseria în toată întinderea ei, după trebuinţele ţărei noastre.

2. **Contopirea atelierelor şcoalei cu atelierele de aplicaţie.** Elevii din şcoală să lucreze în acelaş atelier cu elevii dela aplicaţie, cu deosebirea că ei vor urma şi cursuri teoretice şi că va trebui să li se dea şi o îngrijire didactică technică deosebită. Prin aceasta nu numai că se simplifică administraţia şcoalei economisindu-se timpul şi materialul, dar elevii, lucrând mai intensiv, se vor considera chiar dela început ca „ucenici" muncitori, şi maiştrii ca „meşteri", şi nu vor pierde contactul cu lumea reală a muncei productive.

3. **Complectarea învăţărei meseriilor cu unele specialităţi** precum e *văpsitoria,* tapiţeria de trăsuri etc. E inadmisibil ca într'o şcoală de meserii sistematică să nu se înveţe văpsitoria elementară şi mai fină, aşa de necesară şi tâmplarilor, şi rotarilor, şi căruţaşilor şi tinichegiilor. Astăzi de pildă, după ce o trăsură a fost terminată din lemn la rotărie şi legată în atelierul de căruţărie, ea trebue să fie trimeasă afară din şcoală pentru a fi văpsită, îmbrăcată, etc., de meşterii străini, căci români, în această branşă, nu există. După noua organizare, propusă de noi, ca şcoală-atelier menită să producă obiecte de comandă şi de vânzare, şi în interesul răspândirei meseriilor printre români, e nevoe de învăţarea pe cât mai complectă a meseriilor asociate.

4. **Internarea elevilor dela aplicaţie.** Prin această măsură, reţinându-se costul întreţinerei de 1 leu 20 bani pe zi de fie-care elev din productul muncei lor, s'ar realiza, pentru şcoală, un venit de vre-o 10.000 până la 15.000 de lei pe an şi ar creşte mai repede şi economiile elevilor, de cari se vor folosi la ieşirea lor din şcoală; folosul cel mai mare va fi însă conservarea sănătăţei fizice şi morale a viitorilor meseriaşi, la o vârstă în care sunt mai ales expuşi să cadă victime ale inexperienţei lor.

5. **Asimilarea maiştrilor şcoalei cu maiştrii de la aplicaţie,** în ce priveşte munca. Ei să fie obligaţi a intra în ateliere la 6 ore dimineaţa şi a le părăsi la 6 ore seara *lucrând de-avalma cu elevii* şi dând sama de lucrările ce vor fi executat. Afirmaţiunea că nu pot, în acelaş timp, să supravegheze atelierele şi să şi lucreze, este neîntemeiată, după cum o dovedeşte experienţa atelierelor particulare, în cari ucenicii învaţă meseria *privind cum maiştrii lucrează,* şi lucrând în unire cu dânşii, şi nu după sistemul practicat în şcoală, care nu prea dă rezultate, că *maiştrii privesc* cum ucenicii lucrează. De altmintrelea, după contopirea atelierelor, aplicarea acestei măsuri nu va întâmpina nici o greutate, de oare-ce în fie-care atelier vor lucra mai mulţi maiştri, şi s'ar mai putea face astfel ca fie-cărui elev de la aplicaţie să se dea şi câte un elev din şcoală ca *„ucenic"*, de ajutor şi spre instruirea lui. Munca maiştrilor va fi însă o pildă şi un îndemn pentru viitorii meşteri; o dovadă a destoiniciei proprii şi un câştig pentru economia ţărei.

6. **Schimbarea modului de plată a salariilor ce se dau maiştrilor.** Inconvenientele actuale se datoresc în mare parte faptului că maiştrii sunt plătiţi cu *salar fix*, aşa că nici nu se interesează de ce se produce sau nu se produce în atelierele lor. Pentru a-i îndemna la muncă, ar trebui ca *salarul fix să se reducă,* complinindu-se prin o *tantiemă din productul muncei* atelierelor.

7. **Reducerea timpului de vacanţă.** Vacanţele elevilor şi ale maiştrilor şcoalei să fie aceleaşi cu ale elevilor şi maiştrilor de la aplicaţie. De altmintrelea, reducerea vacanţelor e consecinţa firească a schimbărei principiului de organizare din „şcoală" în „atelier", chemat să-şi producă cel puţin propria lui întreţinere.

8. **Trimeterea elevilor clasei a III-a şi a IV-a să facă practică în cursul verei** pe la moşiile particulare la fermele model, pe domeniile coroanei, la căile ferate, prin fabrici etc., pentru a se obicinui cu munca tocmai în timpul verei, când vor avea mai mult de lucru mai târziu. Pentru a

caracteriza sistemul greşit de până acuma, bazat pe ideea de „şcoală“, vom observa că se obicinueşte a se trimite „elevii“ şi în *vilegiatură*. Aşa, chiar în vara trecută, *cinci elevi*, şi încă din cei voinici, au fost trimeşi în *Sanatoriul* de la Predeal. Este evident că eşind din şcoală, cu asemene deprinderi, viitorii meseriaşi, în loc să se dea la muncă, nu vor visa de cât petreceri şi sanatorii gratuite, aşa că statul contribue el însuşi la crearea unei clase de meşteri nevolnici, cu cari nu va şti ce să facă mai târziu.

9. **Tipărirea unui caet dn lucru tip**, în care elevii să însemneze zi cu zi lucrările ce vor fi săvârşit, sub controlul maiştrilor şi al şefului atelierelor; aceste caete să fie semnate de maiştri la sfârşitul fie-cărei săptămâni, şi de şeful atelierelor la sfârşitul fie-cărei luni. Elevii vor face un *devis*, pentru fie-care lucrare.

10. **Ţinerea contabilităţei lucrărilor pentru fie-care atelier în deosebi,** nu după cum se obicinueşte acum de a se însemna comandele pentru toate atelierele în aceeaşi condică, ceea ce nu ni permite de a ni da samă imediat de ce produce fie-care.

11. **Incredinţarea conducerei atelierelor şefului lor, inginer,** care să fie scutit de ori ce altă însărcinare. Şeful atelierelor va primi comandele, le va distribui hotărând timpul gătirei fie-cărei piese, pentru a evita neînţelegerile dintre maiştri şi întârzierea lucrărilor: el va trebui dar să se îngrijască în totul de partea technică şi economică a producţiunei, directorul având administraţiunea generală şi superioară.

12. **Publicarea unei mici biblioteci de scrieri elementare technice,** a unor „manuale“ pe specialităţi, pentru a servi la instruirea elevilor şi a meseriaşilor după ieşirea lor din şcoală, când sunt ameninţaţi, să uite ceea ce au învăţat.

13. **Cumpărarea unei garnituri complecte de maşini agricole,** cu cari viitorii meşteri ajustori — cazangeri — conductori de maşini agricole vor face exerciţii învaţând cum se

manipulează, se demontează, se curăţă, se repară, etc. Aceste maşini se vor cumpăra *de ocazie*, pe cât mai ieftin, şi se vor repara în şcoală, din economii. In cursul verei, trimeşi sub conducerea maiştrilor, elevii vor lucra un timp oarecare la moşii, şi vor putea aduce astfel şi un beneficiu şcoalei şi lor înşile, din munca lor.

14. **Infiinţarea unui „Bazar al şcoalei de meserii“**, deocamdată, dacă nu e altfel cu putinţă, măcar în aşa numitul „Muzeu“ al şcoalei, situat în stradă, care stă deşert, şi mai târziu în centrul oraşului. In acest bazar se vor expune obiectele lucrate în şcoală, spre vânzare, cu însemnarea preţului. In fiecare săptămână, câte unul sau doi elevi dela aplicaţie vor face aice, cu rândul, serviciul de vânzători şi de păstrători ai obiectelor expuse.

15. **Infiinţarea unui „Depozit de lemne de trebuinţă“**, pentru necesităţile şcoalei şi pentru vânzare. Şcoala e silită astăzi să cumpere materialul lemnos de care are nevoie, deşi posedă o instalaţiune sistematică pentru tăierea lemnului, care stă de geaba în cea mai mare parte de timp, şi deşi statul posedă păduri destule. Ceeace însă e şi mai dăunător, e că *în comerţ lemn bun nu se prea găseşte*, sau e foarte scump. Credem dar că s'ar realiza însemnate foloase dacă s'ar admite ca şcoala să-şi aleagă pe fiecare an o cantitate anumită de arbori de diferite esenţe: stejar, frasin, ulm, paltin, teiu, nuc, etc. din pădurile statului, însemnându-se preţul, pe care ea nu ar fi ţinută să-l plătească decât treptat şi mai târziu. Lemnul acesta s'ar tăia în şcoală punându-se la uscare şi s'ar vinde, sau s'ar întrebuinţa cu profit.

16. **Obligarea autorităţilor locale de a executa lucrările lor în atelierele şcoalei de meserii,** unde ele vor fi executate şi în mai bune condiţiuni, şi mai ieftin şi unde profitul rămâne în folosul statului. Procedarea de până acuma ca statul să facă sacrificii enorme pentru a crea o clasă de *meşteri pământeni*, şi ca în acelaş timp el să dea toate lucrările lui la *meşteri străini*, lăsând pe meseriaşii noştri să moară de foame, este ruinătoare şi ne va duce în scurtă

vreme la peire sigură, prin *istovirea clasei de mijloc* românești. In fața acestei primejdii, să se pună încă odată în vederea autorităților, cu obligațiunea de a-l aplica, următorul articol din *legea asupra învățământului profesional,* din 31 Martie 1899:

„*Art. 63.*Autoritățile din țară vor putea face, *fără licitație,* „în atelierele școalelor superioare de meserii, comande de „lucrări cari să intre în specialitatea acestor ateliere".

17. **Constituirea unei „Comisiuni permanente de patronare a școalei și a absolvenților ei"**, din care va face parte prefectul, primarul, directorul școalei și șeful atelierelor, revizorii școlari și cine s'ar mai crede, cu scopul de a sprijini întreprinderile școalei și de a se interesa de soarta absolvenților, lăsați astăzi fără nici o protecțiune.

* * *

Aceste ar fi, după părerea noastră, măsurile principale prin cari s'ar putea realiza, în scurtă vreme, îndoitul scop pe care-l urmărim: de a crea *o clasă de meșteri pământeni,* capabili să reziste concurenței străine, și de a face ca Școala de arte și meserii din Iași să fie un *institut industrial productiv,* nu numai o povară sterilă pentru budget.

Credem cu toată tăria că idealul acesta nu este o chimeră, pentru că avem convingerea, întemeiată și pe experiența noastră din anul acesta la școala de meserii din Iași, că *românul este înzestrat cu aptitudini technice deosebite.* Să-i dăm numai o *mai bună direcțiune,* și să-l supunem la o *disciplină mai severă,* și el își va cuceri, și în domeniul industrial, situațiunea pe care trebue să o ocupe, dacă nu voim ca *„națiunea română"*, să ajungă a fi numai o expresiune etnologică, cu conținut eterogen.

INVAȚAREA MESERIILOR IN ARMATA

Principiul „națiunei armate“, impus popoarelor moderne din necesitățile de existență ale unei faze de dezvoltere, care va dura poate încă multă vreme, pe lângă neajunsurile aplicărei lui, prezintă, fără îndoială, și unele foloase statornice pentru înaintarea omenirei. S'a recunoscut de multă vreme, și cu drept cuvânt, că: *armata este o școală*. Serviciul armelor dezvoltă în noi unele sentimente de valoare permanentă, precum e sentimentul onoarei și al datoriei, sentimentul de disciplină și de subordonare a individualităței noastre, în vederea unor scopuri generale, cari nu se pot atinge decât prin conlucrarea maselor. Pe simțul onoarei și al datoriei, pe disciplină și solidaritate, se vor întemeia însă pururea societățile omenești, ori care ar fi organizarea lor, și se vor risipi în lipsa acestor baze necesare, prin înjosire și destrăbălare, prin anarhie și egoism.

In ce ne privește, noi Românii putem încă și mai bine să ni dăm seamă de binefacerile acestui principiu, reintrodus la noi acum mai în urmă, și pe care l'am putut vedea transformându-ne în curs de abia câteva zecimi de ani și făcându-ne să ne recucerim un loc de onoare, în sânul popoarelor civilizate. Și nu rămâne îndoială că între spiritul ce domina societatea românească numai cu vre-o patruzeci de ani mai înainte, este o mare deosebire, în bine, și că această schimbare se datorește, în bună parte, *educațiunei militare*, care din acest punct de vedere, credem, că nu e apreciată încă după cum ar trebui.

După aceste rezultate fericite, pe cari ori cine le poate aprecia, considerând mai ales elementele noastre populare,

înainte și după serviciul militar, era firesc să ajungem a ne întreba dacă nu cumva armata ar putea să devină, nu numai o școală de educațiune, ci și de învățături practice profitând de timpul liber ce rămâne soldatului, după îndeplinirea datoriilor ostășești, pentru a-l înzestra cu unele cunoștinți deadreptul folositoare. Și așa am văzut agitându-se ideea, experimentată cu succes aiurea, de a se preda în armată noțiuni de agricultură elementară, de cultura pomilor etc., pentru ca soldatul să nu se înstrăineze de îndeletnicirile lui principale, ba din contra să devină încă și mai bun gospodar, părăsind serviciul, știut fiindcă marea majoritate a soldaților noștri e alcătuită din fii de plugari.

Această îndrumare sănătoasă e încă unul din efectele binefăcătoare ale *crizei*, care ne-a pus pe gânduri și ne-a readus în sfârșit pe pământul solid și fertil al îngrijirei intereselor noastre economice, din văzduhul nebulos al chimerelor constituționale sterile, cu care am pierdut atât amar de vreme în zadar.

Un lucru numai s'a scăpat din vedere, cu acest prilej: că armata ar putea să servească nu numai pentru învățământul agricol, ci încă și mai bine pentru *învățarea meseriilor*. Zicem: încă și mai bine, pentru că învățământul agricol în armată, dacă nu ar fi să rămână cu totul teoretic, ar necesita înființarea anevoioasă a unor câmpuri de experiență și s'ar putea zice că ar absorbi prea mult timp, schimbând și destinațiunea serviciului militar, pe când învățarea meseriilor nu prezintă nici unul din aceste inconveniente, putând să ni dea un mare număr de meseriași pe tot anul, fără nici o cheltuială din partea statului, care face atâtea sacrificii cu întreținerea școalelor noastre de meserii, rămase până acuma sterile.

Aici însă ne găsim deodată în fața unei abateri curioase dela aplicarea înțeleaptă a principiului *economiei*, și dela direcțiunea necesară în care se cere numai decât să ne îndreptăm. Și nu trebue să ne prindă mirarea. Acesta este încă unul din nenumăratele cazuri de *rătăcire economică*, pe urma cărora am ajuns în starea de suferință în care ne găsim și cari se vor repeta necontenit și *ne vor duce la pieire*, întrucât vom lăsa ca politica noastră economică să *meargă* după fantazia

unor miniştri efemeri, în loc de a o *conduce* după *principii statornice,* scoase din cunoaşterea exactă a adevăratelor noastre interese naţionale, ce s'ar impune tuturor.

Pe când, în adevăr, sub presiunea *crizei,* ne-am gândit să introducem învăţământul agricol în armată, ba chiar să căutăm a profita de munca ostaşilor noştri, trimeţându-i la lucru în timpul campaniei agricole, în ce priveşte *meseriile,* părăsind aceste principii economice salutare, noi am ajuns să desfiinţăm unele servicii de-adreptul productive şi de cea mai mare utilitate, pentru educaţiunea technică a poporului nostru.

Se ştie că, până acuma doi ani, *regimentele de artilerie şi batalioanele de vânători,* îşi făceau îmbrăcămintea în propriile lor ateliere, cu materialul trimes de minister, în valuri de postav etc., sau ce se cumpăra în cantităţi mari şi se prelucra apoi de meşterii soldaţi ai trupelor respective.

Intervenind criza şi fiind siliţi a micşora efectivele, era firesc să menţinem această organizaţiune şi chiar să căutăm a o *generaliza,* şi aceasta pentru următoarele motive, economice şi militare, foarte puternice: mai întâi, pentru că munca meseriaşilor soldaţi, statul o are degeaba, pe când munca meseseriaşilor particulari, la care eventual e silit să recurgă, el o plăteşte relativ foarte scump; în al doilea rând, pentru că echiparea trupelor, când îmbrăcămintea se face la corp şi când reparaţiunile se execută cu încetul, sub supravegherea directă a şefilor, e cu mult mai îngrijită şi se realizează şi însemnate economii dela material; în sfârşit, pentru că în atelierele corpurilor, o sumă de Români ar putea să înveţe diferite meşteşuguri, fără nici o cheltuială din partea statului, şi fără cea mai mică jignire a instrucţiunei lor militare, pentru care sunt recrutaţi.

Dar precum se întâmplă de multă vreme la noi în ţară, în lipsă de *reflecţiune sistematică* asupra *direcţiunei* în cari trebue să ne îndrumăm, noi am lucrat şi de astădată în contra intereselor noastre bine înţelese: *am desfiinţat atelierele existente în loc de a le generaliza,* înfiinţându-le şi la celelalte corpuri, după cum reclamă *imprejurările speciale* în cari ne găsim noi românii, în deosebire de celelalte popoare, şi cari necesitează fireşte şi *măsuri speciale,* româneşti. Şi aici se vede că am căzut victime ale *maniei de a imita instituţiile*

străine, mărginindu-ne a *copia* sistemul de organizare a echipamentului trupelor, care funcţionează în alte ţări, în loc de a ne *creia* un sistem potrivit cu nevoile noastre.

După organizarea actuală, există *patru ateliere mari* pentru îmbrăcarea trupelor şi anume: *Atelierul central de confecţie* din Bucureşti, în care se lucrează garnitura de război pentru toate trupele şi se croeşte numai, cu maşina, cu sutele de bucăţi, îmbrăcămintea cuvenită corpurilor, pe timpul unui an. In afară de atelierul central, care funcţionează şi ca atelier regional pentru corpul al doilea de armată, mai sunt încă *trei ateliere regionale*: în *Botoşani*, pentru Corpul IV; în *Galaţi*, pentru Corpul III, şi în *Craiova*, pentru Corpul I, în cari se primeşte materialul pentru îmbrăcăminte, *croit gata*, dela atelierul central, şi se confecţionează partea anuală de preînoire a efectelor corpurilor respective.

Pe lângă aceste ateliere, pentru serviciul trupelor, mai există, la fiecare corp de armată, şi câte un *atelier de confecţie a hainelor ofiţereşti*. Aceste ateliere nu fac decât să aducă materialul, iar *confecţiunea este dată unui maistru croitor angajat cu contract, la licitaţie*, care croeşte hainele şi le dă la lucru cu bucata în oraş, cu singura deosebire că, în Bucureşti, maistrul croitor şi lucrătorii sunt ţinuţi să lucreze în lăuntrul atelierelor, aşa că economiile dela material rămân în folosul acestora, în loc să profite croitorilor particulari.

Cât pentru *reparaţiunile curente* ale echipamentului trupelor, ele sunt presupuse că se execută de acei câţiva meşteri prevăzuţi pentru necesităţile fiecărui corp.

Sistemul acesta, aşa de simplu în aparenţă, prezintă în practică, o mulţime de inconveniente, cari necesitează înlăturarea lui.

Mai întâi, *atelierul central* de confecţie, nu lucrează numai cu *meşteri soldaţi*, ci e silit să dea de lucru şi la *meşteri particulari*, indiferent dacă sunt români sau străini, din oraş, aşa că sistemul acesta e şi mai costisitor, pe lângă că obiectele confecţionate astfe de *speculă*, sunt mai rău făcute, decât acele ce s'ar executa *gospodăreşte*, cu încetul, în atelierele corpurilor, şi aceasta cu atât mai mult cu cât *controlul*, la primirea din afară a unui număr aşa de mare de piese, e foarte anevoios. Cunoaştem un corp de trupă, la care vre-o patru

sute de tunici ale garniturei de război, confecţionate în modul acesta, după ce fusese primite ca bune, când au fost să fie întrebuinţate, s'a găsit că toate erau prea strâmte, aşa că a trebuit să se prefacă, adăogindu-se.

In al doilea rând, *atelierele regionale*, cu numărul restrâns de lucrători de cari dispun, nu sunt în stare să dovedească cu preînoirea părţei anuale de efecte cuvenite trupelor, aşa că echiparea acestora sufere întârziere, după cum rezultă din reclamaţiunile reiterate ce s'au făcut în această privinţă de către corpuri. Conducerea acestor ateliere cere însă şi un *personal administrativ* mai numeros, care s'ar putea întrebuinţa cu folos în serviciul corpurilor, ale căror administraţie este în suferinţă. Se ştie, de pildă, la ce încurcăli este expusă contabilitatea regimentelor de cavalerie, încredinţată astăzi ofiţerilor de front, lipsiţi cu totul de experienţă în această materie, pentru care nu sunt pregătiţi.

In al treilea rând, precum *atelierul central* nu dovedeşte lucrările ce le are, cu meşterii soldaţi, şi e silit să recurgă la meseriaşii particulari, cari costă mai scump, şi precum *atelierele regionale* nu sunt în stare să echipeze trupele la timp, asemene şi *reparaturile*, în sistemul actual de organizare, nu se fac cum ar trebui şi cu toată economia ce s'ar putea realiza, din cauza numărului restrâns de meşteri destinaţi pentru aceste lucrări, la fiecare corp.

In sfârşit, inconvenietul cel mai însemnat, în împrejurările în cari ne aflăm noi Românii şi asupra căruia aşi voi mai cu deosebire să atrag atenţiunea, e că, cu modul actual de echipare a trupelor, se renunţă cu totul la un *mijloc practic şi care nu costă nimic de îndrumare a elementului românesc către meşteşuguri, prin învăţarea meseriilor în armată.*

In atelierele existente de confecţie, nu se primesc, în adevăr, decât acele elemente cari *ştiu meşteşugul*, şi fiindcă din nenorocire, mai ales în Moldova, meşteşugarii sunt în cea mai mare parte evrei, apoi aceştia stăpânesc în mare parte atelierele noastre, în dauna românilor, *îndepărtaţi şi aice dela munca productivă.* Aşa de pildă, în atelierul de confecţie al corpului al IV-lea de armată din Botoşani, Românii nu sunt reprezentaţi decât prin excepţie, şi putem fi siguri că acelaşi

lucru se va întâmpla cu timpul şi în celelalte ateliere, în paguba mare a propăşirei noastre industriale. Cât despre *atelierele de confecţie a hainelor ofiţereşti,* aice totul depinde de maistrul asupra căruia a rămas confecţiunea la licitaţie; acesta fiind evreu, după cum e cazul la Iaşi, de pildă, putem fi siguri că tot lucrul se dă numai la evrei, iar românii noştri rămân pe dinafară, ba încă cu ponosul că sunt *incapabili de a se hrăni cu meseria.* Şi astfel lucrăm de ani de zile, *inconştienţi de ceea ce facem,* şi ca adevăraţi duşmani, *noi înşine în contra intereselor noastre.*

Dar pentru a ni da seamă ce importanţă ar putea să aibă, pentru educaţiunea technică a poporului român, *învăţarea meseriilor în armată,* care nu ar costa absolut nimic, trebue să vedem care este numărul meşterilor, ce ar trebui să existe din fiecare categorie, pe la diferitele corpuri, şi în total, pentru a satisface ineresele armatei:

I. Avem *8 bataliane de vânători* şi pentru fiecare batalion:

Ar trebui:	10 croitori,	şi în total	10×8 =	80
„	10 cismari	„	„	10×8 =	80
„	2 armurieri	„	„	2×8 =	16
„	2 ferari	„	„	2×8 =	16
„	2 lemnari	„	„	2×8 =	16
„	2 zidari	„	„	2×8 =	16
„	2 tinichigii	„	„	2×8 =	16
„	30 meşteri	„	„	30×8 =	240

II. Avem *34 regimente de infanterie* şi pentru fiecare regiment:

Ar trebui:	26 croitori,	şi în total		26×34 =	884
„	26 cismari	„	„	26×34 =	884
„	4 armurieri	„	„	4×34 =	136
„	3 ferari	„	„	3×34 =	102
„	3 lemnari	„	„	3×34 =	102
„	3 zidari	„	„	3×34 =	102
„	3 tinichigii	„	„	3×34 =	102
„	68 meşteri	„	„	68×34 =	2312

III. Avem *6 regimente de roşiori* şi pentru fie-care regiment:

Ar trebui:	10 croitori,	şi în	total	10×6 = 60
„	10 cismari	„	„	10×6 = 60
„	2 armurieri	„	„	2×6 = 12
„	4 ferari-potcovari	„	„	4×6 = 24
„	2 şelari	şi în	„	2×6 = 12
„	2 hamurari	„	„	2×6 = 12
„	2 lemnari	„	„	2×6 = 12
„	2 zidari	„	„	2×6 = 12
„	2 tinichigii	„	„	2×6 = 12
	36 meşteri	„	„	36×6 = 216

IV. *Avem 12 regimente călăraşi* şi pentru fie-care regiment:

Ar trebui:	10 croitori	şi în	total	10×12 = 120
„	10 cismari	„	„	10×12 = 120
„	2 armurleri	„	„	2×12 = 24
„	4 ferari-potcovari	„	„	4×12 = 48
„	2 şelari	„	„	2×12 = 24
„	2 hamurari	„	„	2×12 = 24
„	2 lemnari	„	„	2×12 = 24
„	2 zidari	„	„	2×12 = 24
„	2 tinichigii	„	„	2×12 = 24
„	36 meşteri	„	„	36×12 = 432

V. Avem *12 regimente de artilerie de câmp cu 67 baterii* şi pentru fie-care regiment:

Ar trebui:	11 croitori,	şi în	total	11×12 = 132
„	11 cismari	„	„	11×12 = 132
„	4 armurieri	„	„	4×12 = 48
„	4 ferari	„	„	4×12 = 48
„	2 potcovari	„	„	2×12 = 24
„	2 şelari	„	„	2×12 = 24
„	2 hamurari	„	„	2×12 = 24
„	2 lemnari	„	„	2×12 = 24
„	2 rotari	„	„	2×12 = 24
„	2 zidari	„	„	2×12 = 24
„	2 tinichigii	„	„	2×12 = 24
„	44 meşteri	„	„	44×12 = 528

VI. Avem 2 *regimente de cetate* şi pentru fie-care regiment:

Ar trebui:	20 croitori	şi	în total	20×2 =	40
„	20 cismari	„	„	20×2 =	40
„	4 armurieri	„	„	4×2 =	8
„	4 ferari	„	„	4×2 =	8
„	4 lemnari	„	„	4×2 =	8
„	2 rotari	„	„	2×2 =	4
„	2 zidari	„	„	2×2 =	4
„	3 tinichigii	„	„	3×2 =	6
„	59 meşteri	„	„	59×2 =	118

VII. Avem 2 *regimente de geniu* şi pentru fie-care regiment:

Ar trebui:	26 croitori	şi	în total	26×2 =	52
„	26 cismari	„	„	26×2 =	52
„	4 armurieri	„	„	4×2 =	8
„	4 ferari	„	„	4×2 =	8
„	4 lemnari	„	„	4×2 =	8
„	2 rotari	„	„	2×2 =	4
2	2 zidari	„	„	2×2 =	4
„	4 tinichigii	„	„	4×2 =	8
„	72 meşteri	„	„	72×2 =	144

VIII. Avem 2 *companii jandarmi pedeştri* şi pentru fie-care companie:

Ar trebui:	2 croitori	şi	în total	2×2 =	4
„	2 cismari	„	„	2×2 =	4
„	1 armurier	„	„	1×2 =	2
„	1 ferar	„	„	1×2 =	2
„	1 lemnar	„	„	1×2 =	2
„	1 zidar	„	„	1×2 =	2
„	1 tinichigiu	„	„	1×2 =	2
„	9 meşteri	„	„	9×2 =	18

IX. Avem *herghelia armatei şi şcoala ei* pentru care ar trebui:

2 croitori; 2 cismari, 1 armurier; 4 ferari; 4 potcovari; 4 hamurari; 2 lemnari; 1 zidar; 1 tinichigiu: în total 21 meşteri.

Osebit de acești meseriași, pe lângă herghelie, mai este și o *școală*, în care statul întreține 15 copii, cari învață diferite meserii, sub conducerea unor anumiți maiștri.

X. Avem *depozitul de armăsari* (Slobozia), pentru care ar trebui:

2 croitori; 2 cismari; 1 armurier; 1 ferar; 2 potcovari; 2 lemnari; 1 zidar; 1 tinichigiu: în total 12 meșteri.

XI. Avem *jandarmi călări,* un divizion la București și un escadron la Iași, pentru cari ar trebui:

6 croitori; 6 cismari; 3 armurieri: 3 ferari; 6 potcovari; 3 zidari; 3 tinichigii: în total 30 meșteri.

XII. Avem *5 escadroane de tren*, pentru cari ar trebui:

10 croitori; 10 cismari; 10 ferari; 10 potcovari; 5 șelari; 10 hamurari; 10 lemnari; 5 rotari; 5 văpsitori; 5 zidari; 5 tinichigii: în total 85 meșteri.

XIII. Avem *2 companii și 13 secții de pompieri*, pentru cari ar trebui:

15 croitori; 15 cismari; 30 ferari; 15 potcovari; 15 mecanici la pompe; 15 hămurari; 30 lemnari; 15 rotari; 15 zidari; 15 tinichigii: în total 180 meșteri.

XIV. Avem: 5 companii și o secție sanitară
„ 4 „ lucrători de artilerie
„ 5 „ de subsistență
„ 4 „ de administrație
„ 1 „ de depozit

pentru cari ar trebui la un loc:

20 croitori; 20 cismari; 20 ferari; 20 lemnari; 20 zidari; 20 tinichigii: în total 120 meșteri.

Pe lângă meseriașii arătați până aici, mai sunt încă o mulțime de meșteri ce se întrebuințează zilnic, din diferite specialități, de către următoarele trupe și servicii: Arsenalul de construcții; Arsenalul de depozit; Pyrotechnia; Pulberăria; Manutanța centrală a armatei; Compania manutanței; Depozitul central de arme și munițiuni de războiu, Școalele militare etc.

Insfârșit, avem *Flotila* care se compune din: Divizia de mare; Divizia de Dunăre; Arsenalul Marinei; Depozitul de echipament și atelierul da construcție al marinei.

Lăsând la o parte aceste trupe şi servicii speciale şi mărgenindu-ne la meseriaşii specificaţi în capitolele de mai sus, obţinem următorul tablou:

TABLOU

Al meşteşugarilor trebuitori armatei pe categorii.

Capitole	Croitori	Cismari	Armurieri	Ferari	Potcovari	Şelari	Hamurari	Mecanici	Lemnari	Rotari	Văpsitori	Zidari	Tinichigii	TOTAL
I	80	80	16	16					16			16	16	240
II	884	884	136	102					102			102	102	2312
III	60	60	12	24		12	12		12			12	12	216
IV	120	120	24	48		24	24		24			24	24	432
V	132	132	48	48	24	24	24		24	24		24	24	528
VI	40	40	8	8					8	4		4	6	118
VII	52	52	8	8					8	4		4	8	144
VIII	4	4	2	2					2			2	2	18
IX	2	2	1	4	4		4		2			1	1	21
X	2	2	1	1	2				2			1	1	12
XI	6	6	3	3	6				3			3	3	33
XII	10	10		10	10	5	10		10	5	5	5	5	85
XIII	15	15		30	15		15	15	30	15		15	15	180
XIV	20	20		20					20			20	20	120
Total	1427	1427	259	324	61	65	89	15	263	52	5	233	239	4459

Cifra totală la care ajungem, este astfel de *4459 meşteri de toate categoriile*, aşa că, reînoindu-se o a treia parte pe fiecare an, armata noastră ar putea să ni dea *1486 de meşteşugari* diferiţi, pe an, *a căror învăţătură nu ar costa nimic*, ba din contra, ar aduce însemnate foloase, în comparaţie cu sistemul acum în vigoare. La această cifră trebue să mai adăogim şi pe meşterii trupelor şi serviciilor speciale, precum şi pe acei din atelierele de haine ofiţereşti, aşa că cifra acelor cari ar învăţa meseriile în armată ar fi în realitate cu mult mai mare. Ne putem însă mai bine da samă de însemnătatea acestei cifre, amintindu-ni că foasta Şcoală comunală de meserii din Iaşi, în curs de 20 de ani, nu a scos de cât *197 de absolvenţi*, cu cari comuna Iaşi a cheltuit însemnata sumă de *1.258.250 lei*, şi că, cu toate aceste, abia dacă există în acest oraş vre-o două ateliere, ca vai de dânsele, înfiinţate de meşteri absolvenţi ai şcoalei.

Ştim bine că din aceşti 1486 de meşteri, ce vor ieşi pe

fie-care an din armată, *nu toţi* se vor ţinea de meserie, şi că instrucţiunea lor technică, nu va fi în toate desăvârşită; dar ştim asemenea că *o parte*, având *dispoziţii sepeciale*, şi fiind ajutaţi de împrejurări, vor deveni buni meşteşugari şi că pentru instrucţiunea lor statul nu va fi făcut, în tot cazul, nici un sacrificiu. Aşa, de pildă, cunoaştem cazul unui simplu *păzitor de vite*, recrutat şi trecut în atelierul unui batalion de vânători, care la eliberarea lui a ajuns să câştige 250 de lei pe lună, ca meşter excelent, în atelierul central de confecţie din Bucureşti, unde se găseşte până astăzi. Şi avem credinţa că asemene cazuri vor fi mai multe chiar de cât ni putem închipui, dacă li vom da prilejul să se producă.

De almintrelea, în situaţiunea desnădăjduită, în care ne aflăm, înăduşiţi de evrei, cari au cuprins oraşele din Moldova şi sunt pe cale să cucerească cu desăvârire şi pe acele din Valachia, avem convingerea că numai *inundând piaţa cu un mare număr de români cunoscând meseriile*, vom putea să ne recucerim poziţiunile economice, pe cari le-am pierdut, în propria noastră ţară. Acest *mare număr* de meşteşugari români, noi nu putem să-l scoatem din şcoalele noastre de meserii, pentru că ar trebui să cheltuim milioane şi să aşteptăm zecimi de ani. In afară de aceasta, sunt o mulţime de specialităţi, foarte importante, precum e *potcovăria, şelăria, hamurăria, zidăria*, pe cari cele mai multe şcoale de meserii nici nu le cultivă, dar care se exercitează pe o scară întinsă în armată. Astfel că, de pildă, o parte din acei 233 zidari ce ar trebui armatei, ar fi de sigur un contingent preţios pentru oraşele din regiunea de sus a ţărei, unde *zidarii români* au început să dispară şi unde aproape toate lucrările de zidărie trebuitoare stabilimentelor publice, militare şi civile, se execută de evrei. In sfârşit, nu trebue să uităm că aplicându-se sistemul nostru, chiar meseriaşii pe care-i produc şcoalele noastre de meserii, cu atâta cheltuială, şi cari astăzi se instrăinează de meserie intrând în armată, vor putea să continue a se îndeletnici cu meşteşugurile, pentru cari au fost pregătiţi, servind ca maiştri în atelierele corpurilor în timpul serviciului militar.

Se vede dar că, din ori-ce punct de vedere o privim, *învăţarea meseriilor în armată* apare ca un mijloc direct şi ca un complement de mare importanţă al educaţiunei noastre în-

dustriale, şi ca un sprijin puternic în lupta economică cu străinii, în care *trebuie să biruim.*

* * *

Plecând de la aceste consideraţii, ale căror însemnătate sperăm că nu va fi trecută cu vederea, ne grăbim a concretiza măsura susţinută de noi în următoarele *propuneri practice,* ale căror realizare nu va întâmpina nici o greutate alta decât a *determinărei voinţei* acelor în drept a le aduce la îndeplinire;

1). *Atelierul central de confecţie,* să se mărginească a lucra exclusiv pentru garnizoana Bucureşti, cu *meşteri soldaţi,* pe cari corpurile respective îi vor procura dând $^3/_4$ din meşterii regulamentari şi păstrând $^1/_4$ pentru trebuinţele lor curente.

2). *Atelierele regionale,* din Craiova, Galaţi, Botoşani, cari nici nu au instalaţie proprie, *să se desfiinţeze.* Personalul lor administrativ să se treacă la corpuri, unde este de mai mare trebuinţă, iar uneltele şi maşinele să se distribue atelierelor, din nou înfiinţate, ale trupelor.

3). *Fie- care corp de trupă să îngrijească de echiparea sa,* hotărându-se numărul regulamentar de soldaţi ce vor lucra în ateliere şi primind materialul în stare brută, necroit, de la administraţia centrală, precum se făcea până acum în urmă la batalioanele de vânători şi la regimentele de artilerie, cunoscute, pe vremea aceea, ca având echipamentul cel mai îngrijit şi relativ cel mai puţin costisitor, din toată armata.

4). *Hainele ofiţereşti să se lucreze în atelierele trupelor, cu meşteri aleşi, plătiţi în deosebi,* iar furniturile se vor procura ca până astăzi. Tot în aceste ateliere se va lucra îmbrăcămintea elevilor şcoalelor militare [1]).

5). *In atelierele armatei să nu se primească de cât români,* cari se vor îngriji ca să înveţe meşteşugurile, făcând şi instrucţiunea militară trebuitoare, pentru a servi ca combatanţi.

Aplicarea acestor măsuri se poate face ori când, cu cea mai mare uşurinţă şi fără a zdruncina întru nimic organizaţiunea armatei, iar foloasele ce le-ar da, în scurtă vreme, ar fi de o valoare nemărgenită.

Mai întâiu, trupele ar fi mai la timp şi mai cu îngrijire

1) Astăzi hainele elevilor Şcoalei de fii de militari din Iaşi, de pildă, se lucrează toate de meşteri particulari evrei.

echipate, hainele făcându-se, pe cât cu putinţă, pe trupul oamenilor şi reparaţiunile executându-se pe măsura trebuinţei lor.

In al doilea rând, statul ar fi scutit de o însemnată cheltuială prin faptul că nu ar mai fi silit să recurgă la munca meşterilor particulari, şi s'ar realiza importante economii şi de la material, din produsul cărora s'ar putea plăti maiştrli conducători ai atelierelor, fără nici o cheltuială suplementară.

In al treilea rând, hainele ofiţereşti se vor lucra în mai bune condiţiuni şi mai eftin. O tunică de infanterie, de pildă, plătită astăzi cu 120 de lei, s'ar putea face cu 80 până la 90 de lei, realizându-se şi beneficii pentru ateliere.

Insfârşit, folosul cel mai mare ce l-am dobândi cu sistemul acesta, e că s'ar contribui la rezolvirea *celei mai grele probleme* a existenţei poporului român, în faza lui actuală de dezvoltare, care este fără îndoială: *întărirea clasei de mijloc româneşti, prin naţionalizarea meseriilor.*

Şi să fim bine încredinţaţi că problema aceasta nu se poate rezolvi de la sine şi mai puţin încă cu modul nostru de a proceda de până acum.

Intru cât statul şi particularii, indiferenţi de soarta unei *clase întregi*. vor continua a *exclude pe Români de la munca productivă,* dând toate lucrările excluziv la străini; întru cât vor îngădui ca străinii să ni zidească şi să ni acopere casele; ca străinii să ne înbrace şi să ne încalţe, ca pe nevolnici; ca străinii să ne echipeze până şi armata noastră, care dispune de atâtea braţe lucrătoare, ce s'ar putea întrebuinţa cu folos, — putem fi siguri că *puterile de muncă ale Românilor, se vor atrofia tot mai mult*; că, lipsită de putinţa de a-şi procura mijloacele de existenţă, *poporaţia românească de la oraşe va scădea necontenit;* că străinii neasimilabili din sânul nostru se vor întări mereu înmulţindu-se; că, acapărând comerţul şi industria, ei vor alcătui *clasa de mijloc* a ţărei şi nu se vor astâmpăra până nu vor dobândi drepturi politice; că dobândindu-le, *Românii nu vor mai fi stăpâni pe propriile lor destine.*

In contra acestei primejdii supreme, altă apărare nu poate fi de cât: *munca productivă a Românilor.* In starea în care se găseşte însă, ea nu poate să existe şi să prospereze fără *educaţiune* şi *încurajare.* De acceea credem că unul din mij-

loacele cele mai nimerite la care ne putem gândi, în împrejurările de față, este: *învățarea meseriilor în armată,* care va fi în acelaş timp şi o măsură educativă şi o puternică încurajare a muncei naționale.

ROSTUL COOPERAŢIEI IN ROMÂNIA

ROSTUL COOPERAŢIEI IN ROMANIA [1]

(1909)

E o *lege*, care stăpâneşte evoluţia societăţii, ca şi a naturii, rezumată în aforismul cunoscut, *natura non facit saltus*, şi care se poate cuprinde în următoarea formulă:

Orice progres se îndeplineşte treptat, prin modificări parţiale succesive, trecând prin anumite faze necesare, hotărâte în timp.

Plantele, animalele — ca şi popoarele — îşi au perioadele lor de creştere. Şi pentru unele, şi pentru celelalte, perioadele acestea se pot scurta, prin mijloace artificiale. Dar productele lor se resimt, aşa că legea se adevereşte în neajunsurile cunoscute ale *pripirii*, cari ni arată că *timpul* e factorul esenţial al oricării schimbări organice.

Să comparăm, de pildă, din acest punct de vedere, evoluţia socială a popoarelor apusului, cu evoluţia poporului românesc, şi ne vom lămuri.

In Anglia, în Franţa, în Germania, dintr'o *stare agricolă* generalizată, care a durat mai multe secole, s'au desfăcut, cu încetul, elementele alcătuitoare ale *stării economice orăşăneşti.*

Formându-se din necesităţile mai întinse ale gospodăriilor senioriale, unii indivizi se *specializează* în exercitarea unor anumite *meserii*, ale căror funcţii, la început, le îndepliniau

---

1) „Reproducem din „Neamul Românesc", 18 Sept. 1909, acest luminos „articol, al D-lui A. C. Cuza. El complectează minunat scopul broşurii „de faţă". (*Alexandru Cusin: Cooperaţia sătească în România.* Studiu critic. 1 vol. pp. 82. Bucureşti 1912).

cu toţii, fiecare pentru trebuinţele lui. Specializându-se, ei se aşează, fireşte, în punctele de aglomeraţie, vremelnice sau statornice, ale poporaţiei: în jurul unor *mănăstiri*, a unor *„burguri“*, sau *cetăţui*, servind mai întâiu episcopilor, clericilor şi seniorilor, şi, mai târziu, tuturor locuitorilor din împrejurimi, cari alcătuiesc *clientela* lor rurală. Astfel se diferenţiază o *nouă clasă socială*, alcătuită din elemente cari nu au nici o legătură cu pământul, *venitul* lor provenind, nu de-a dreptul din aplicarea muncii la producţia agricolă, ci din munca aplicată la transformarea materiilor prime. Această nouă clasă, este *clasa de mijloc*, alcătuită din comercianţi şi meseriaşi, şi astfel numită, pentru că ocupă un loc intermediar între *clasa rurală* a producătorilor materiilor prime, şi *clasa dirigentă*, care conduce interesele producţiei în toate ramurile, fără a lua parte de-a dreptul la munca productivă, ci numai în mod indirect.

Această prefacere organică, în sânul poporaţiei, săvârşită prin *concurenţa lăuntrică*, a avut, prin popoarele la cari s'a îndeplinit, o însemnătate extraordinară, cu întreite urmări folositoare: mai întâi, *economice*, de sporire a productelor, prin diviziunea muncii, şi de creştere a bogăţiei, ca element producător; în al doilea rând, *organice*, de desvoltare a unor anumite însuşiri, de agerime, de dibăcie mecanică, de prevedere, necesare unei mai înalte culturi; în sfârşit, *politice*, de emancipare a muncii din cătuşele privilegiilor feudale, egalizând drepturile tuturor, şi făcând ca toţi *„cetăţenii“* să ia parte deopotrivă la conducerea destinelor obşteşti.

In aceste întreite însemnate foloase, se rezumă rolul covârşitor, pe care l-au jucat *oraşele* pentru civilizaţia popoarelor din Apus; intr'însele s'a concentrat *avuţia socială*, care e baza materială a oricărui progres; într'însele s'a desvoltat *agerimea poporaţiei*, căreia îi datorim atâtea minuni, începând cu îndemănările materiale, şi până la creaţiunile artistice, cu strălucirile lor; intr'ânsele s'au născut *libertăţile publice şi egalitatea tuturor*, cari au dat un avânt atât de mare culturii, eliberând munca şi asigurând fiecăruia foloasele legitime ale ostenelilor lui.

Aşa se explică — printr'o înceată *evoluţie organică*, de secole — superioritatea civilizaţiei engleze, franceze, germane, care ne uimeşte prin rezultatele ei minunate, datorite, parcă,

unor fiinţi superioare, şi cari nu sunt decât expresia *evoluţiei*, îndeplinite la timp.

La noi, această evoluţie naturală a lipsit. Fără voia noastră, siliţi de împrejurări, pe cari nu am fost stăpâni, *noi am călcat legea elementară a progresului*, în două moduri, deopotrivă de stricătoare: mai întâi, desvoltarea noastră a fost *întârziată*, fiind opriţi, mai multe veacuri, dela desfăşurarea însuşirilor noastre fireşti, şi, în al doilea rând, ea a fost *pripită*, fiind siliţi a ne apropria, în câteva decenii, progresele, pe cari alte popoare le-au săvârşit în curs de sute de ani. Suntem dar victime, astăzi, şi ale *întârzierii*, şi ale *pripirii*, cari singure ni explică starea noastră de inferioritate faţă de popoarele din Apus.

Ştim, în adevăr, că, până la un timp, evoluţia noastră socială a fost *oprită pe loc* de către războaiele şi turburările necontenite, pe cari am avut să le îndurăm, şi apoi, mai ales, de către *dominaţia turcească*, apăsătoare, protivnică oricărei propăşiri. Ţările acestea erau doar considerate ca *grânare* ale împărăţiei otomane, ca bun *„cheler“*, făcute anume ca să procure producte de tot felul, cu preţuri scăzute, stăpânilor turci. Din cauza aceasta, avântul producţiei noastre era oprit în lipsa oraşelor consumatoare, cu urmarea firească a stagnaţiei economice şi sociale, în timp de mai multe secole, şi a împiedecării formaţiei naturale a unei *clase de mijloc*, puternice, cu toate foloasele ei.

Cu alte cuvinte, şi pe scurt: nouă ni-a lipsit *perioada organică a veacului de mijloc*, a formaţiei şi desvoltării *oraşelor*, care a ţinut, la popoarele din Apusul Europei, mai mult de *o mie de ani*, în care epocă ele *au crescut*, cu încetul, aşa precum le vedem.

Şi deodată — fără tranziţie — în urma tratatului de pace de Adrianopol, în anul 1829, din *starea agricolă pastorală*, în care ne aflam în plina feodalitate economică şi socială, iată-ne chemaţi a răspunde, în pripă, necesităţilor unui traiu complicat, *în concurenţă cu popoare mai înaintate*, fără *clase sociale* întemeiate, fără cunoştinţele şi fără însuşirile corespunzătoare lui.

Era firesc, mai întâi, să ne întoarcem cu lăcomie către izvoarele de cultură, ale popoarelor din Apus, uimiţi de bogă-

ţiile şi de progresele lor, pe cari ni închipuiam că le vom introduce la noi, prin imitarea *formelor*, în cari ni apăreau, fără a ne da seama de *fondul*, ce ni lipsia. Şi era tot atât de firesc să nesocotim chiar părţile bune ale fondului nostru, de dragostea formelor lor.

Aşa de pildă, pe când încă multă vreme *instituţia breslelor*, ar fi trebuit să servească apărării intereselor unei clase de meseriaşi şi comercianţi români, în formaţie, noi am lăsat-o pradă *concurenţei străine*, călăuziţi de principiul, corespunzător numai unei anumite faze a evoluţiei economice apusene, care nu era a noastră, a lui *laissez faire, laissez passer*.

Astăzi, pătimim pe urma călcării, de care nu suntem vinovaţi, a *legii progresului*, formulată mai sus.

Progresului nostru i-a lipsit desvoltarea treptată, prin modificări parţiale succesive, sărind peste fazele lui, fără a ţinea seama de timp.

Această nesocotire fatală a unei *legi naturale*, explică neajunsurile, de cari suferim, şi nu, cum s'ar putea crede, şi s'a crezut că ar fi — *lipsa unor însuşiri*, ca acele cu cari sunt înzestrate popoarele din Apus.

Nouă ni lipseşte *bogăţia producătoare*, ce nu s'a putut încă dezvolta la noi; ni lipsesc anumite *deprinderi şi cunoştinţi*, nu doară pentru că nu ar fi în firea noastră, ci pentru că nu a putut să se formeze în sânul poporaţiei noastre *o clasă de mijloc*, care să le reprezinte. Şi, dacă e să aducem o îndreptare definitivă stării primejdioase de azi, atunci *de aici trebue să începem*, dela hotărârea de a stărui să ni creăm *organul* care ni lipseşte, — cu oricâte sacrificii.

Se cere să recucerim poziţiile pierdute, în domeniul economiei naţionale, dela care, într'o jumătate de ţară, suntem cu totul excluşi.

In Moldova, moşiile aproape toate se găsesc în mâinile Jidanilor, aşezaţi pe la sate, ca adevărate colonii. Iar la oraşe, unde nu mai încap, ei sunt stăpâni absoluţi pe întreaga activitate economică: pe comerţ, pe meserii, pe industrii, îmbogăţindu-se pe când noi sărăcim.

Şi aici tocmai e chemată să intervină *cooperaţia*, cu rostul ei — pe care nu-l are nicăiri aiurea — de *măsură salvatoare de neam.*

Cu mulţi ani în urmă, am atras atenţia asupra însemnătăţii pe care o are cooperaţia pentru noi, într'o scriere publicată, mai întâi la 1890, şi apărută apoi în volum, sub titlul *Meseriaşul român* (Iaşi, 1893), în care ziceam, la pagina 76:

„Cu toate aceste, îndeplinindu-se chiar şi această condiţie „esenţială (a perfecţionării învăţământului nostru technic), se „naşte încă întrebarea dacă, în împrejurările actuale, un „meseriaş român, fie cât de bine pregătit, ar putea să se lupte „cu concurenţa străină din lăuntru, stând izolat, in mijlocul „unei societăţi de străini, cari au cuprins toate ramurile de „activitate, şi cari sunt, *fireşte, asociaţi,* pentru a-şi apăra „monopolul industriei şi al comerţului, din care se hrănesc...

„Aşa fiind lucrurile, oricine poate vedea că *individual,* Ro„mânul nu mai poate lupta în concurenţă, şi aceasta pentru „faptul că el este *unul* şi concurenţii lui sunt *o mie,* asociaţi „fireşte în contra sa, de rea credinţă în luptă, şi sprijiniţi, „excluziv, de cea mai mare parte a poporaţiei...

„In faţa acestei stări de lucruri desnădăjduite şi, pe lângă „celelalte măsuri propuse, singurul mijloc de a lupta cu oare„cari sorţi de izbândă ar fi *asociaţia.*

„Principiul cooperaţiei nu este străin de orice aplicare, la „noi în ţară, mai ales întrucât se atinge de *asociaţiile coopera„tive de credit,* cari au dat, în scurt timp, roadele cele mai „frumoase. Şi, deşi cooperaţia, în vederea *consumaţiei,* şi mai „ales a *producţiei,* este cu mult mai grea de organizat, totuşi „noi credem că, cu oarecare bunăvoinţă, s'ar putea înfiinţa „asemene societăţi cooperative, ale căror foloase ar fi nepre„ţuite pentru desvoltarea puterilor producătoare, a prevederii „şi energiei poporului nostru...

„Pe lângă aceste societăţi de producţie, s'ar înfiinţa, din „iniţiativă privată, *societăţi cooperative de consumaţie,* îndrep„tate mai ales asupra acelor obiecte de prima necesitate, al „căror comerţ se află aproape exclusiv în mânele străinilor. „Esenţa şi scopul societăţilor cooperative fiind *înlăturarea „intermediarului* dintre producător şi consumator, adecă a co„merciantului — şi intermediarul fiind, în specie, *străin,* pe „când consumatorul este *Român,* — se poate lesne înţelege „cu cât mai mare este interesul nostru, al Românilor, la in-

„fiinţarea unei asemenea asociaţii, care ar pregăti terenul „pentru iniţiativa privată individuală, ar reduce preţurile, şi „ar îmbunătăţi calitatea mărfurilor ce se debitează, ar crea „nouă izvoare de câştig, pentru Români, în afară de budget, „şi ar deştepta energia şi spiritul lor de prevedere, pe lângă „că i-ar scuti de un adevărat impozit, pe care trebuie să-l „plătească astăzi, pentru mărfurile rele, ce cumpără dela străini, „şi pe cari ei *le plătesc mai scump,* pentru că sunt Români".

Acesta este *rostul cooperaţiei în România* — pe care nu-l are nici un alt popor de pe pământ. Pretutindeni aiurea, prin cooperaţie, se urmăresc numai scopuri economice restrânse, de ieftenire mai ales a productelor, pentru anumite categorii de consumatori, sau chiar şi de apărare a unor clase anumite de cetăţeni. *La noi,* e vorba ca ea, cooperaţia, să contribue la deslegarea problemei noastre de *existenţă naţională,* prin recucerirea, poziţiilor pierdute, în domeniul economiei sociale, dela care poporul românesc, în propria lui ţară. a fost înlăturat, prin surprindere, de către străini, şi *fără de care el nu poate trăi.*

Am zis-o, la 1890, şi o repetăm, după douăzei de ani: problema aceasta, Românii cu greu mai sunt în stare să o deslege astăzi *individual.*

Individual: Românii nu pot lupta în concurenţa cu Jidanii *la arendăşie,* lipsiţi cum sunt de capitaluri ieftene, pe cari *societăţile de colonizare jidoveşti,* le procură arendaşilor jidani, cu procente minime.

Individual: Românii nu pot rezista concurenţei jidoveşti, care a pus stăpânire pe *vânzarea productelor* agriculturii.

Individual: Românii nu pot să recucerească ramura, atât de importantă, a *comerţului de manufactură,* pe care Jidanii sunt absolut stăpâni şi prin care tiranizează comerţul mic românesc.

Individual: Românii nu sunt în stare să se ridice iarăşi la treapta *comerţului cu ridicata a materiilor prime,* lemn, fier, var, piatră, postav, uleiuri, piele, pânză, furnituri, dela care depinde şi exercitarea comerţului mic, ca şi a meseriilor, cu care se mai pot încă hrăni prin oraşele Moldovei — şi care ştim că se află astăzi cu totul în mânile străinilor.

Individual: Românii nu pot răsbate la *întreprinderi, la fur-*

nituri, la lucrări publice, la exploatări de păduri, dela cari străinii se îmbogăţesc, păgubind Statul cu milioane.

Individual: Românii *consumatori,* în genere, sunt la discreţia absolută a comercianţilor şi industriaşilor jidani, cari au scumpit toate obiectele de prima necesitate, falşificându-le, la adăpostul distincţiei *cuşer* şi *trif.*

In toate aceste ramuri de activitate, în cari Românii nu pot pătrunde în mod individual, oricâtă agerime ar desfăşura, în contra străinilor asociaţi între dânşii, trebuie să intervină *cooperaţia.*

Prin cooperaţie: Românii vor ajunge iarăşi stăpâni pe *exploatarea moşiilor,* cari trebuie să intre tot mai mult în mânile obştiilor săteşti, cu ajutorul băncilor populare, după cum s'a început.

Prin cooperaţie: Românii trebuie să organizeze *vânzarea productelor lor,* de tot felul, înlăturând pe intermediarii speculanţi ai satelor.

Prin cooperaţie: Românii trebuie să tragă la dânşii *comerţul cu manufactură* şi al celorlalte obiecte trebuitoare sătenilor, mai întâiu organizând magazii centrale, pe judeţe, cu sucursale în diferite comune rurale.

Prin cooperaţie: Românii trebuie să intre în *comerţul cu ridicata a materiilor prime,* după specialităţi, lemnarii alcătuind societăţi cooperative pentru cumpărarea fierului; ciubotarii, pentru cumpărarea pielii, şi aşa şi pentru celelalte furnituri trebuitoare diferitelor ramuri industriale, în cari ei sunt exploataţi de către comercianţii străini.

Prin cooperaţie: Românii să caute a pune mâna pe *întreprinderi, pe furnituri, pe lucrări publice,* unde sunt câştiguri însemnate de realizat.

Prin cooperaţie: în sfârşit, Românii trebue să se emancipeze ca *consumatori,* de supt dependenţa ruşinoasă, absolută, în care se află prin oraşele din Moldova, faţă de comercianţii şi meseriaşii jidani, cari au acaparat totul, de la vânzarea cărnii şi a pânii şi până la confecţiunea îmbrăcăminţii, aflată, aproape în întregime, în mânile lor.

Pentru noi, Românii, *cooperaţia* e astăzi măsura economică cea mai importantă, — în multe privinţi, chiar singura eficace, pentru educaţia noastră economică şi pentru reconstituirea or-

ganului, esenţial, al *clasei de mijloc naţionale*. De aceea tocmai, cooperaţia, care, după natura ei, trebuie să pornească dela *iniţiativa privată*, la noi, în momentele de faţă, e şi *o afacere de Stat*.

Statul trebue să stea în fruntea mişcării cooperative. Statul trebue să lucreze la organizarea ei, prin personalul de care dispune. Statul trebue să favorizeze înfiinţarea societăţilor cooperative, dându-li de preferinţă, exploatarea averii sale şi câştigurile ce se pot realiza dela lucrări, întreprinderi şi furnituri. Statul trebuie să exercite o presiune morală continuă asupra acelor cari depind de dânsul, silindu-i să iea parte la organizarea generală a cooperaţiei, pe toate terenurile unde ea este posibilă, pentru emanciparea economică a poporului românesc.

Căci împrejurările noastre sunt de aşa fel încât nu e prea mult să zicem că *Statul românesc e chemat astăzi să aleagă între cooperaţie şi anarhie.*

Cooperaţie sau anarhie la ţară, unde am văzut că exploatarea infamă a ţăranilor de către arendaşii venetici a produs răscoala din Martie 1907, care a costat atâtea vieţi omeneşti, — răscoale ce se mai pot repeta.

Cooperaţie sau anarhie, la oraşe, unde elementul românesc fără ocupaţie sporeşte în toate ramurile, sărăcind, pe fiecare zi, pe când străinii se îmbogăţesc, sub ochii noştri, alcătuind o poporaţie compactă, cu vădite pretenţii de a ne domina, — ceeace nu se va suferi.

Cooperaţia sau anarhia, în adevăr: căci, sau vom izbuti pe cale paşnică, prin societăţi cooperative, să facem loc Românilor, în domeniul economiei naţionale, de unde astăzi ei sunt excluşi de străini, şi vom urma a ne desvolta liniştit; sau, dacă nu, atunci să fim siguri că elementele acestea băştinaşe, *voind* a *trăi*, se vor frământa necontenit, întreţinând *anarhia latentă*, care va putea izbucni furioasă, în orice moment.

In tot cazul, ni se pare că este exclusă ipoteza ruşinoasă că poporul românesc ar putea să îndure încă o perioadă de umilire naţională a unei stăpâniri străine, lăuntrice, precum se anunţă, de pildă, de pe acuma, preponderenţa economică a *poporului jidănesc*.

Mai înainte ca ea să ajungă a se transforma în *supremaţie politică* — a unei aristocraţii a banului străin — ea va întâmpina, de sigur, rezistenţa violentă a Românilor, cari nu pot renunţa la dreptul ce-l au de a fi ei singuri stăpâni în marginile teritoriului lor. Şi atunci pentru a preveni catastrofa ce ne ameninţă, este evident că nu ni rămâne alt mijloc decât *organizarea muncii naţionale,* — pe cât mai e timp.

Pentru realizarea acestui scop însemnat, am văzut însă că nu este măsură mai bună decât *cooperaţia*, în toate specialităţile ei — de *credit*, de *consumaţie*, de *cumpărare* de *materii prime*, de *producţie*, de *vânzare* —, care la noi, e abia la început. Acestei opere anevoioase, de întărire naţională, toţi bunii Români trebuie să-i închine silinţele lor, după frumosul exemplu pe care ni-l dau învăţătorii.

Iar Statul românesc, care ne reprezintă, trebue să o sprijine din toate puterile, pe toate terenurile, unde ea este necesară, la sate şi la oraşe, pentru că viitorul ei, este viitorul nostru

Prin coopereţie — *însufleţită de spiritul naţionalist* — vom învinge, şi vom trăi, ca stăpâni pe pământul care ne aparţine.

SISTEMATIZAREA
ÎNVĂŢĂMÂNTULUI
ECONOMIEI POLITICE

SISTEMATIZAREA ÎNVAȚĂMÂNTULUI ECONOMIEI POLITICE *)

(1912)

Diviziunea muncei sociale, ajunsă la deplina ei desvoltare în societățile moderne, a dat naștere la o complicație extraordinară a relațiilor economice între indivizi și între popoare.

Altă dată — și să ne gândim numai la starea economiei noastre naționale, cu câteva decenii în urmă — poporația rurală se alcătuia din *gospodării autonome:* țăranul era propriul său producător de alimente, propriul său torcător, propriul său țesător, croitor, ciubotar, constructor, făcător de unelte, neavând nevoe de concursul nici unui alt factor pentru a-și îndestula trebuințele. Marele proprietar rural, al curților boerești, avea o autonomie relativ tot atât de întinsă. Meșterul rob sau supus, lucra pentru stăpân; acel liber, de-adreptul pentru clientul știut, aproape fără contact cu piața. Capitaliștii și lucrătorii industriali independenți, nu existau.

Pe atunci, *banul* nu stăpânea încă, în mod tiranic, raporturile economice ale tuturor, acoperindu-le, și punându-i, prin amestecul lui, în dependență reciprocă. Viața în sânul acestei societăți, era simplă, și înțelesul ei lămurit.

Muncitorul agricol, lua pământ de hrană — și nu de speculă — dela stăpânui moșiei, fără bani; stăpânul lucra moșia sa, fără bani; locuitorii își procurau unele obiecte, de cari mai aveau nevoie peste producția proprie, pe calea schim-

*) Prefață la *Curs de Economie industrială,* de *P. Marinescu* (1 vol. pp. 93, București 1912).

bului imediat, fără bani; meşterii, robi sau liberi, dar cu clientelă directă, în parte, existau şi ei, fără bani; dările însăşi către stăpânire se plăteau parţial în natură, aşa dar, fără bani.

Astăzi, *banul* este mijlocitorul universal, suveranul absolut al imperiului economic, căruia toţi sunt siliţi să se închine, pentrucă viaţa fiecăruia depinde de atingerea lui. Şi fiindcă trăim *prin bani* suntem siliţi a trăi *pentru bani*, într'o privinţă, în mod nefiresc, pentru că natura nu cunoaşte decât raportul direct al omului cu bunurile care-i întreţin existenţa.

In societatea noastră, agricultorul îşi cumpără pământul, dela stăpânul moşiei, cu bani; stăpânul îşi lucrează moşia, cu bani; locuitorii îşi procură cele mai multe obiecte de trebuinţă, cu bani; meşterii, liberi cu toţii, lucrează pentru clientela flotantă a pieţei, cu bani; dările numeroase se plătesc în întregime, cu bani,

Şi în deosebi, s'a format o clasă numeroasă de lucrători industriali, în dependenţa absolută a capitaliştilor, aşa dar, neputând să existe decât, cu bani.

Reprezentând astfel munca producătoare, silinţele, economiile tuturor, banii ne fac să fim bogaţi împreună, alcătuind *un singur tot*, complicat, înlăuntrul căruia fiecare e silit să trăiască prin ceilalţi. Banii stabilesc corespondenţa dintre diferiţii producători, împărţiţi în categorii economice, putem zice *clase* , desfăcute şi ele în *specialităţi* numeroase, având interese, în parte comune şi în parte protivnice.

Această muncă variată la rândul ei, a necesitat însă formarea unor *întocmiri technice* şi *instituţii*, chemate să mărească puterea ei producătoare şi să înlesnească relaţiile dintre indivizi, asigurând îndestularea, pecât mai deplină, a trebuinţelor tuturor: întocmiri de comunicaţie şi de transport; instituţii de credit; societăţi industriale şi comerciale; asociaţii de economie, de producţie, de vindere şi cumpărare, de ajutor mutual; legi numeroase, făcute să apere şi să desvolte raporturile economice în sânul societăţei şi să asigure fiecăruia desfăşurarea liberă a personalităţei lui, în acord cu ceilalţi şi cu binele obştesc.

Viaţa, înlăuntrul societăţei noastre, este dar extrem de complicată, *înţelesul* ei e obscur, în proporţie cu mulţimea relaţiilor şi instituţiilor, care-l întunecă — pe care trebue totuşi

să-l pătrundem, ca să putem exista. Şi e o ştiinţă care ni mijloceşte acest înţeles al vieţei sociale: *economia politică.*

Având ca obiect, în genere, cercetarea raporturilor poporaţiei cu mijloacele de existenţă, economia politică cuprinde însă un câmp prea întins şi prea anevoios, pentru ca studiul ei să fie accesibil oricui — pe când oricine e interesat să cunoască cel puţin elementele acestei ştiinţi şi, în tot cazul, pe acele cari privesc de-adreptul specialitatea lui socială, rolul economic, pe care e chemat a-l juca.

Iată-ne dar în faţa unei anevoioase probleme: *sistematizarea învăţământului economiei politice.* Ea cade în afară de cadrul preocupărilor noastre de azi.

Se vede însă, din cele arătate mai sus, că ni se impune să avem un învăţământ elementar general, al economiei politice, şi unul special, pentru fie-care din grupele pomenite de producători, aşa dar: *o economie agrară*, pentru acei ce se vor îndeletnici cu producţia agricolă; *o economie comercială*, pentru acei cari pun în circulaţie mărfurile; *o economie industrială*, pentru acei cari transformă materiile prime; *o economie politică*, generală, superioară, cuprinzând totalitatea cunoştinţelor ei, pentru acei cari vor conduce interesele economice ale tuturor, ca oameni politici şi legiuitori. In parte, sistematizarea aceasta firească, impusă de necesităţile practice, s'a şi realizat, dar încă nelămurit şi insuficient.

Iată, de pildă, programul învăţământului *economiei industriale*, ce se predă elevilor din clasa IV, a şcoalelor noastre inferioare de meserii şi în şcoalele industriale de ucenici şi lucrători. E vorba: de *industriaşi* şi *comercianţi*, de *angrosişti* şi *detailişti*, în deosebi de *firme*, de *cumpărări* şi *vânzări*, pe bani gata şi pe credit, de modul de plată şi de expediţie, de *facturi*, de *preţuri*, unitare şi totale, de *rabat*, de *scompt*, de *cambie*, de *cek*, de *transportul pe calea ferată*, de *avantagiile asociaţiunei*, de *societăţi*, de *instituţii de credit*, de *cooperative*, de *industrie* mare şi mică, de *legi*, precum sunt: legea de încurajare a industriei naţionale, legea meseriilor, legea comerţului ambulant, legea timbrului; în sfârşit, de *impozite* — cunoştinţi elementare de absolută trebuinţă pentru viitorii meşteri şi lucrători.

La prima vedere însă, programul acesta nu satisface în

totul cerinţele unui program sistematic pentru educaţia economică a elementelor respective. Rămâne, fireşte să se îmbunătăţească treptat. Aceea ce este important, deocamdată, este învăţământul acesta el însuşi, în şcoalele technice. Căci, fără dânsul, este evident că viitorii noştri industriaşi şi meseriaşi, nu ar putea să corespundă necesităţilor carierei lor, de aşa mare însemnătate astăzi, pentru desvoltarea economiei noastre naţionale.

Acest învăţământ economic industrial, special, presupune însă un *manual*, o scriere, care să-i servească de bază, cuprinzând toate noţiunile economice necesare unui viitor industriaş şi meşter român. Ea până acum ni-a lipsit. Suntem fericiţi să vedem că ea ni se înfăţişează în prezentul *„Curs de economie industrială"*, întocmit după programul oficial în vigoare, de d. *P. Marinescu*, institutorul şcoalei de meserii din Roşiori-de-Vede.

Scris cu claritate elementară, potrivit înţelegerei elevilor, căror e destinat, şi fiind singura lucrare până astăzi de felul acesta la noi, cursul d-lui P. Marinescu vine să îndeplinească o lacună a literaturei noastre didactice, în deosebi, a şcoalelor industriale şi de meserii, de cari mai ales se cere să ne interesăm, în momentele de faţă, ca unele ce sunt chemate a contribui la formarea *clasei de mijloc* naţionale.

Dându-şi bine seama de importanţa carierei pe care o îmbrăţişează, suntem convinşi că elevii acestei şcoale, prin sârguinţa lor deosebită, vor răsplăti cu prisosinţă sacrificiile, pe cari le-a făcut autorul scrierei de faţă, pentru a li înlesni dobândirea unor cunoştinţi, fără de care, cu *învăţătura technică* numai, nu vor putea să-şi asigure, în viaţa practică, lor înşile succesul dorit — şi nouă, *isbânda economică* deplină, dela care depinde existenţa poporului românesc.

CATRE UN NOU AVÂNT
AL
COOPERAŢIEI IN ROMÂNIA

CĂTRE UN NOU AVANT AL COOPERAŢIEI IN ROMÂNIA[1])

(1913)

Insemnătatea lucrărei de faţă, a d-lui doctor I. Angelescu, nu poate fi înţeleasă deplin decât în lumina, pedeoparte a rolului pe care-l joacă cooperaţia în societatea modernă, iar pe de altă parte, a importanţei ei pentru societatea românească, în deosebi, care ne interesează mai ales pe noi, ca români.

Voim să zicem, că nu e numai o lucrare interesantă, de economie politică, dar poate de *erudiţie sterilă*, care ar veni să îmbogăţească literatura noastră ştiinţifică; ci un studiu de o *valoare practică* deosebită, a cărei apariţie coincidează, în mod fericit, cu *„noul avânt al cooperaţiei în România"* către care vom vedea că e timp să năzuim, cu mai multă putere. Ni se impune, în adevăr, să căutăm a cârmui destinele noastre, în mod pe deplin conştient, în domeniul economiei naţionale, ceeace presupune stăpânirea *ştiinţei* corespunzătoare, a *economiei politice*.

Spre înţelegerea mai deplină a subiectului nostru, aici, ca introducere, vom pleca însă dela acest adevăr:

Societatea omenească, e un organism care trăieşte, şi nu un mecanism, pe care-l putem construi.

Un mecanism, e acelaş, dela început până la sfârşit; un organism, e altul în orice moment. Un mecanism, poate fi perfecţionat, după concepţia noastră; un organism, e sub depen-

---

1) Introducere la *Cooperaţia şi Socialismul în Europa de dr. I. N. Angelescu* (1 vol. pp. LV + 728, Bucureşti f. d.).

denţa legilor proprii. Un mecanism, poate fi perfecţionat, după concepţia noastră; un organism, evoluează el singur după natura cu care e înzestrat.

Societatea omenească, este însă un organism de un fel anumit: celulele care-l alcătuesc sunt fiinţele umane înzestrate cu raţiune şi cu voinţă. Ele formează organismul acesta, să zicem, în mod *conştient*. In tot cazul, ele ştiu, ele văd, ele simt, ele aspiră către o stare mai bună, ele concep *idealuri*. Atunci? Oare aceste celule, fiinţi simţitoare, nu au ele dreptul să voiască a *realiza* aceea ce li se pare mai bun, şi nu devin prin aceasta, împreună, o putere hotărâtoare în marginile organismului lor? Fără îndoială. Ceeace nu însemnează că oamenii aceştia vor şi putea *construi* societatea planului lor — presupunem, superior — mecaniceşte.

Dar *oganism* — ce însemnează aici? Desigur: un tot alcătuit din organe, a căror activitate şi relaţii reciproce, constitue *viaţa* lui. Şi iată cheea misterului, hotarul peste care nu ni este dat a păşi: *viaţa se face ea însăşi pe sine.* Mecanismele, le fac ceilalţi.

Se desvoltă dar şi aceste organisme, ale societăţilor omeneşti — alcătuite din celule — fiinţi gânditoare — după *legi permanente*, cari sunt mai cu deosebire legile lor, ale celulelor însăşi, şi după *factori schimbători*, o mulţime.

Pe aceste *legi* şi pe aceşti *factori*, ei însă, oamenii, nu sunt de-a dreptul stăpâni. Iată cum se face că deşi organismul societăţei umane e format din *celule-voinţi*, înzestrate cu luminile raţiunei, celulele aceste conştiente nu pot avea decât o acţiune mărgenită asupra evoluţiei lui — se înţelege, în limitele legilor şi ale factorilor, de cari e stăpânit. Şi aceasta ni explică atâtea rătăciri omeneşti, datorite tocmai nesocotirei adevărului elementar de mai sus: *Societatea omenească e un organism, care trăieşte, şi nu un mecanism, pe care-l putem construi:*

E aşa de uşor să ne închipuim o alcătuire socială mai bună decât aceasta, în care trăim. Dar vezi, toate încercările noastre de a schimba raporturile ei fundamentale, se sfarmă de faptul că societatea aceasta *trăieşte*. De-aceea tocmai ea şi rezistă cu îndărătnicie oricăror silinţi de prefacere desăvârşita, *mecanică:* ea se preface *organiceşte*. Iar pe urma tuturor pla-

nurilor aventuroase de schimbare totală, nu rămâne nimic. Sau rămâne aceea ce nici nu visai: *una* au voit reformatorii, şi *alta* a ieşit din chibzuinţele lor, una au prezis că va fi, şi alta a fost.

Aşa dar, nu ni este numai cu neputinţă *să construim*, în mod raţional, societatea omenească, dar *să şi prevedem*, în totul, evoluţia ei. Şi, după cele spuse, se şi explică pentru ce nu.

Cunoaştem *legile* şi *factorii*, hotărâtori, presupunem. Dar legile acestea nu exprimă decât numai *tendinţi* generale, iar factorii sunt numeroşi, inegali, intrând în combinaţii nesfârşite, lucrând cu intensitatea deosebită, după loc şi după împrejurări, şi producând aşa dar efecte multiple. De aceea, nici nu le putem prevedea.

Cu un cuvânt, stăpânită de legile şi de factorii ei — printre cari şi *ideile* celulelor cugetătoare pot să joace un rol însemnat - *societatea se desvoltă ea însăşi*. Iată pentru ce nu ni este îngăduit să prezicem evoluţia ei decât în mod ipotetic, şi abia numai în direcţia probabilă a mişcărilor sale, cu toată rezerva,

Atunci, vrea să zică: la ce ni serveşte întreaga noastră *ştiinţă* despre societatea umană, în primul rând, cea mai veche, *economia politică,* la care apelasem mai sus? Răspundem: ea nu ni serveşte la *construirea* societăţei, desigur.

Dar oare *anatomia* şi *fisiologia* ne învaţă ele să creăm organisme? Ca şi aceste ştiinţi, cu cari se aseamănă, economia politică ni desvălueşte alcătuirea lăuntrică şi funcţiile, ea, a organismelor sociale, şi ni dă astfel putinţa de a interveni faţă de dânsele ferindu-le de înrâuriri stricătoare, înlesnind activitatea lor, când e turburată, prevenind zdruncinarea echilibrului dintre organe, din cunoştinţa exactă a legilor şi a factorilor, cari le stăpânesc.

Pentru folosul nostru, atât e destul, ca să ni permită şi *prevederea,* întrucât e utilă. Ştiinţa nu poate să schimbe hotarele destinelor noastre umane, făcându-ne deopotrivă cu zeii. Ni rămâne însă înlăuntrul acestor hotare, un câmp destul de întins ca să putem zice că suntem stăpâni pe soarta noastră, în sânul societăţei — ţinând seamă de faptul fundamental că ea este un *organism,* care evoluează după legile şi după factorii

lui, adeseori neprevăzuţi. Şi un admirabil exemplu ni-l oferă tocmai, *mişcarea cooperativă modernă.*

Punctul de plecare al cooperaţiei din zilele noastre, îl găsim în *planurile* de reformă ale acelor cari-şi închipuiau că societatea s'ar putea *construi* pe temelii comuniste. Era dar vorba de schimbarea desăvârşită a ordinei sociale de azi, prin înfăptuirea solidarităţei umane depline, *utopice,* presupunând existenţa unor fiinţe omeneşti ideale.

Toate aceste încercări generoase, fireşte că nu puteau reuşi. Dar ele nu au fost în zadar, nu însă pentru scopurile pentru cari ei se luptau, ci pentru altele, la cari nu s'au gândit. Folosul or cel mare, neprevăzut, a fost că au deschis perspective, vădind importanţa *tovărăşiei.* Aşa dar, *utopia* socialiştilor vechi, conţinea un adevăr preţios, capabil să se desvolte. Şi el a rodit.

A rodit. Prin cine şi cum? Credeţi oare iarăşi că cine ştie ce *om genial,* ce minte cuprinzătoare, va fi *construit* într'o zi cel puţin *planul* celor ce trebuiau să urmeze? Vă închipuiţi că *s'a voit* de cineva să se introducă în sânul societăţei noul principiu, aşa dar în mod conştient, sau că *s'au prevăzut* toate urmările lui? Când te gândeşti la începuturile nouei mişcări — uriaşă acum — îţi vine să râzi de proporţiile modeste ale *prevederei* umane.

* * *

Către sfârşitul anului 1843, câţiva muncitori necăjiţi, fără lucru, ţesători de flanelă, din orăşelul *Rochdale,* în Anglia, se adunară pentru a se consfătui asupra mijloacelor, prin cari ar putea să-şi îmbunătăţească soarta. Nu era vorba de cine ştie ce planuri mari sociale, ci de nevoile lor. Şi după chibzuiri şi dibuiri laborioase, hotărâră: ca din cotizaţiile lor — de 25 bani (2 pence) pe săptămână — să-şi adune un mic capital cu care, prin tovărăşie, să deschidă, mai întâi un mic *magazin de consum,* pentru vânzarea obiectelor celor mai principale de hrană, la membrii asociaţiei, şi cu perspective de a cuprinde şi alte terenuri.

Le-a trebuit un an încheiat, acestor *„cinstiţi Pionieri din Rochdale“*, cum îşi ziceau, ca să-şi adune ban cu ban, mijloacele trebuitoare întreprinderei lor. Iar în ziua memorabilă de 21 Decembrie 1844, muncitorii aceştia stăruitori, au şi deschis *cel d'intâi magazin cooperativ de consum,* la rândul

de jos al unei căsuțe pentru care se plătia o chirie anuală de 250 lei — de râsul vecinilor sceptici — în *„ulița broaștelor“*. Ulicioară întunecoasă și umedă, după cum o arată și numele; prăvălie sărăcăcioasă, putând să debiteze abia patru feluri de mărfuri — făină, unt, zahăr și grișă — pe cât li-a îngăduit capitalul începător, disponibil (după plata chiriei), de vre-o 450 lei.

Aceasta este începutul *cooperației moderne*, care introducea în societate un nou principiu, superior, al *ajutărei pe sine prin asociație*, chemat să aducă atâtea foloase: pe cari, cum am zis, nimeni nici nu le-a *voit*, la punctul lui de plecare, nici nu le-a putut *prevedea*. Și desigur că ce-i d'intâi cari s'au minunat de urmările surprinzătoare ale aplicărei principiului lor, au fost *„cinstiții Pionieri din Rochdale“*, ei singuri, văzând la ce rezultat au ajuns, pe care-l învederează pe scurt următoarele câte-va date, în cifre rotunde:

Anul	Membrii	Capital	Vânzare anuală	Profit net anual
1844	28	700 lei	—	—
1854	900	179.300 „	834.100 lei	44.075 lei
1855	1400	275.800 „	962.550 „	77.650 „
1856	1600	323.000 „	1.579.925 „	98.025 „
1857	1850	378.550 „	1.994.700 „	136.750 „

In total, în acești patrusprezece ani, 1844—1857, cooperativa din Rochdale a făcut vânzări ridicându-se la suma de 7.596.300 lei, cu un câștig de 486.200 lei — aproape jumătate de milion beneficiu net — plecând dela cei 25 bani pe săptămână, ai câtorva bieți muncitori. Iar după patruzeci și trei de ani, în 1887, numărul membrilor era de 11.152; capitalul lor, socotit în mărci, de 6.562.000; vânzarea anuală de 5.134.720; câștigul anual de 920.940 de mărci, așa dar peste un milion de lei. Societatea avea, în diferite centre, magazii pentru vânzarea băcăniilor, pentru vânzarea cărnei, a pâinei, a tutunului, a hainelor, încălțămintelor, obiectelor de modă, cu

măcelării şi brutării ale sale. la acelaş timp, dela înfiinţarea ei şi. conform statutelor, ea cheltuise câte $2^{1}/_{2}\,^{0}/_{0}$, din câştigul net anual, pentru scopuri culturale, sau în total 500.000 de lei, având o bibliotecă cu 16.850 volume, cu 18 cabinete de lectură, şi alte instituţii de binefacere, la dispoziţia membrilor săi.

A fost destul ca principiul cooperaţiei, desfăcut de legăturile lui nefireşti cu scopuri utopice, de schimbare a ordinei sociale, să se emancipeze, ajungând în stăpânirea de sine, pentru ca să producă aceste neaşteptate urmări.

Plecând, în modul acesta, din Anglia, cooperaţia s'a întins treptat asupra celorlalte ţări, cucerind şi alte terenuri de activitate, înmulţindu-şi tipurile, după împrejurările în cari se aplica, şi după geniul diferit al popoarelor. Căci *naţionalitatea* se manifestează şi aici ca *putere* hotărâtoare. Intrebaţi-vă numai care e cauza pentru care, dela început, în Anglia, cooperaţia se desvoltă independent, pe când în Franţa, caută sprijinul Statului.

Cooperaţia cuprinde astfel ramuri întregi de activitate, în diferitele ţări, eliminând elementele parazitare ale economiei sociale, şi îmbunătăţind serviciile ei. Ea a făcut, în adevăr, ca productele puse în consumaţie să fie de calitate mai bună; ea s'a dovedit ca o putere binefăcătoare în domeniul creditului, stârpind cămătarii; ea a venit în ajutorul producţiei, servind propăşirei agricole mai ales, şi întărind existenţa micilor proprietari; dar mai presus, ea s'a arătat ca un mijloc puternic de propăşire morală.

Toate acestea, nu prin luptă vrăjmaşă împotriva vreunei clase sociale, ci urmându-şi paşnic scopurile ei legitime, în limitele organizărei sociale de azi, pe care totuşi o înrâureşte profund.

Până unde? La ce ne putem aştepta dela dânsa? Să zicem oare că o nouă organizare a societăţei e pe cale de a se înfăptui — *cooperatistă* — care va sfârşi prin a schimba cu totul raporturile societăţei în care trăim? A raspunde la aceste întrebări, privind *viitorul îndepărtat*, e a părăsi terenul solid al ştiinţei, fără nici un folos. Aceea ce ne interesează pe noi, e *superioritatea actuală* a principiului cooperaţiei, care s'a dovedit pe deplin. De aici urmează şi concluzia practică, la care trebue să ajungem: *să lucrăm stăruitor în această di-*

recție, fără alt gând momentan decât acel al *foloaselor imediate,* de cari ne putem bucura.

Un lucru e sigur: desvoltându-se în mod organic, cooperația e un *factor* însemnat al evoluției timpului nostru. Datoria noastră e să căutăm a ne servi de puterile ei, în marginele societății de astăzi. Cât pentru ziua de mâne, ea va ști să-și rezolve problemele, cu mijloacele de cari va dispune atunci.

* * *

Cooperația în România, e de dată cu totul recentă, și în timpul acesta, într'o direcție mai ales, a creditului, ea s'a desvoltat în mod îmbucurător, încercându-se câte puțin și pe alte terenuri.

De pildă, iată statistica unor cooperative, specific românești, a *obștiilor de arendare,* așa de importante pentru noi:

Anul	Cooperative	Suprafețe arendate	Arenzi plătite
1903	8	4.940 hectare	94.784 lei
1909	275	190.521 „	5.574.531 „

Vrea să zică, în șese ani, am ajuns: dela 8 la 275 cooperative de arendare; dela 4000 la 190.000 de hectare luate în arendă; dele 94.000 la 5.000.000 de lei arenzi plătite — cu îndestularea atâtor nevoi, cu inlăturarea atâtor arendași străini cămătari. Mi se pare că ne putem bucura. Și dacă pe lângă aceste date vom adăogi, mai cu deosebire, și pe acele relative la *cooperativele de credit:* 2543 la număr, în anul 1910, cu 402.293, membri, și cu un capital vărsat de 49.034.221 lei — cu cari stăm, ca desvoltare cooperativă specială, în fruntea celorlalte popoare — mulțămirea noastră va fi și mai mare. Dar atât — căci suntem siliți să ne oprim, cu bucuria, aici, deoarece, pe alte terenuri, cooperația românească nu mai însemnează aproape nimic, deși tocmai noi românii avem mai ales nevoe de ea.

Să ne dăm bine seamă, în adevăr, de stadiul de desvoltare

în care suntem, şi de primejdiile cari ne ameninţă: *poporul românesc e un popor în formaţie.*

Expuşi în bătaia tuturor vânturilor, călcaţi de necontenite turburări, nouă ni-a lipsiţ epoca formatoare, pentru alte popoare, de mai bine de o mie de ani, a *veacului de mijloc.*

Pe când în celelalte ţări adăpostite, *clasa rurală* se întemeia, numeroasă, cuprinzând terenul agricol; pe când, din rândurile ei îndesite, se desfăcea cu încetul o *clasă de mijloc* puternică, îndeletnicindu-se cu prelucrarea iscusită a materiilor prime, şi cu punerea în circulaţie a mărfurilor, de pe urma cărora adunau avuţii — noi eram siliţi să ne mărginim la o viaţă sărăcăcioasă şi înapoiată, mai mult de *păstori*, ducând un *traiu de bejenii*, până aproape de zilele în cari trăim, nesiguri pe roadele muncei, în neputinţă de a ne forma, liniştit, în aşezări statornice orăşeneşti.

Iar mai apoi, când ne-am asigurat din partea aceasta, târziu, am dat peste greutăţi de altă natură: în contact cu civilizaţia superioară a popoarelor apusene, ajunse acum la înflorire deplină, ca urmare a unei lungi evoluţii, şi care acum năvălea peste noi, ne-am văzut siliţi a ne desvolta prea repede, şi a rezolvi atâtea şi atât de grele probleme, pentru cari ni lipsiau însuşirile, mijloacele, *clasele* corespunzătoare, spiritul critic şi simţul istoric.

Astăzi începem a ne desmeteci, şi înţelegem ce este cu noi. Cu o *clasă rurală* rămasă în urmă, în stare de suferinţă, manifestată prin răsculări periodice, noi nu putem avea viitor, lipsindu-ni *baza.* Cu o *clasă de mijloc* nedesvoltată, oprită în creşterea ei prin elementele parazitare străine, cari au cucerit, prin surprindere, comerţul şi industria, noi nu putem exista ca popor de cultură. Căci din rândurile acestei clase de străini îmbogăţiţi, dispunând de mijloace pentru a se cultiva, e firesc să tindă a se ridica o *clasă dirigentă* străină, care totuşi nu e capabilă să înfăptuiască idealurile noastre naţionale. In tot cazul, *jos* ar rămânea un popor de iloţi, al nostru, iar *sus* s'ar lăfăi străinii stăpâni, îmbuibaţi de toate bunătăţile acestui pământ, pe care noi nu vom fi fost în stare a-l cuprinde cu munca noastră inteligentă.

Perspectiva aceasta nu aparţine acestor *preziceri* întotdeauna nesigure, cum am văzut, cu privire la viitorul îndepărtat:

ea este aproape *realitatea* timpului nostru. Şi nu va trece mult, dacă vom merge aşa, ca ea să şi fie înfăptuită deplin.

Se naşte întrebarea: *ce-i de făcut ?* Cine să intervină aici, pentru a preveni catastrofa? Statul? Da. sărmanul; statul — desigur, şi el. Dar noi? Oare nu? Totul să ni vină dela statul a tot-făcător? Dar ce poate fi oare statul acesta, dela care atâta se cere, când elementele cari-l compun valorează aşa de puţin? Aşa dar: să mai dăm şi noi din mâini — *fără stat.* Că l vom face apoi şi pe dânsul să fie altfel. Singuri însă, fiecare, nu vom putea, ci *uniţi.* Aici, tovărăşia e chemată să facă minuni., ca aiurea.

In afară de *cooperaţia de credit,* rurală, ajunsă la o stare de înflorire îmbucurătoare, după cum am văzut, întregul câmp al cooperaţiei, în ţara noastră, putem zice că e încă pământ virgin, care-şi aşteaptă şi el *pionierii* devotaţi, ca să poată rodi.

La ţară: tovărăşii de producţie; tovărăşii de vânzare în comun, în care intră şi comerţul cerealelor, aşa de important, monopolizat acum de străini; tovărăşii de cumpărare; tovărăşii de asigurare a vitelor; tovărăşii de luare în arendă, abia începute.

La oraşe: tovărăşii de credit, care aproape nici nu există; tovărăşii de producţie, şi aici; tovărăşii de luare în întreprindere a lucrărilor publice; tovărăşii de consum, pentru îmbunătăţirea consumaţiei publice, compromisă de lăcomia speculanţilor falşificatori; tovărăşii de cumpărare a materiilor prime, între meseriaşii români, pe cari-i speculează negustorii străini, făcându-li concurenţa imposibilă, prin faptul că aceeaş marfă, de care au nevoe, pentru exercitarea meseriei lor, ei o vând românilor ca atâta la sută mai scump, decât aceloraş meseriaşi de-ai lor, şi în genere oricărui creştin consumator. Acesta este *sistemul* bine cunoscut al comercianţilor jidani din Moldova, pe care l'a denunţat în Camera Constituantă, dela 1879, şi Vasile Conta.

Aşa dar, nicăiri cooperaţia nu oferă astăzi un teren mai întins, şi la nici un popor ea nu are importanţa capitală, pe care o are la noi: la alte popoare, putem zice, prevalează *interesul economic;* pentru poporul nostru, primează *interesul naţional.*

Ştim bine: *cooperaţia e scop în sine,* ea trebue să se subor-

doneze numai folosinței imediate a indivizilor asociați. Dar știm asemenea că ea are și urmări naturale de înrâurire a organismului social, de întărire a celulelor lui. Aceste însă, cari interesează *economia* celorlalte popoare, la noi ating însăși *existența* noastră ca neam.

Efectul cooperației este *înlăturarea unor intermediari* speculanți: negustori, cămătari, fabricanți, arendași. Tovărășia li se substitue, îmbogățindu-se din câștigurile lor, cari profită asociaților, pe lângă alte foloase, precum ar fi, de pildă, îmbunătățirea calității mărfurilor, pe cari le consumă. Și acum, iată deosebirea, de mare însemnătate, care ne interesează aici. In alte țări, intermediarii aceștia sunt *naționali*, la noi, ei sunt în mare parte, iar în Moldova, în cea mai mare parte — *străini*. Și ce străini! De alt sânge, de alt caracter, de altă lege, cu altă morală, străini organizați în comunitățile lor închise, și formând, pe teritoriul nostru, cu cârmuirea lor proprie, în toată regula, un adevărat *stat în stat*.

Așa dar, între cooperația dela noi, și cea de aiurea, e o deosebire profundă. Și la noi, ea înlătură intermediarii, ca și aiurea. Insă: aiurea, ea este chemată să înlăture intermediarul *național*; la noi, e vorba să scăpăm de exploatarea primejdioasă a intermediarului *străin*. Aiurea, intermediarul, care se îmbogățește, sporește cu atâta *avuția națională*, averea lui circulând între naționali; la noi, intermediarul îmbogățit, sporește numai *avuția străină*, întrucât banii pe cari i-a adunat circulă numai între străini, prin căsătorii între dânșii, și în afaceri, dela cari noi suntem sistematic excluși. Aiurea, intermediarul exploatează deopotrivă pe toți; la noi, intermediarii străini ne exploatează mai cu deosebire pe noi, vânzându-ne toate mărfurile mai scump. Aiurea, intermediarul care falșifică alimentele, nu face nici o distincție; la noi, intermediarul străin deosebește *cușer* de *trif*: rezervând, pentru ai săi, ce este mai bun, cu numele „*cușer*", și aruncând în consumația, *goimilor*, cum ne numesc, obiectele falșificate și stricate, socotite ca „*trif*". Așa dar, aiurea, se mai poate discuta chestia, adeseori desbătută, a neajunsurilor ce rezultă de pe urma înlăturărei intermediarului național; la noi, discuția nu se încape, față de intermediarul străin, înlăturarea lui fiind o problemă a viitorului nostru.

Dar nu numai cu privire la străinii intermediari, ci şi din alte puncte de vedere, precum este acel al educaţiei noastre economice, în genere, a desvoltărei unor ramuri de producţie, a organizărei comerţului, acel atât de însemnat, cu cereale, de pildă — pentru poporul nostru în formaţie, inexperient, lipsit de capital, şi căzând pururea victimă a speculaţiei — cooperaţia are o importanţă covârşitoare. Şi totuşi: cu cât e mai mare nevoia de dânsa, la noi, cu atât e mai mică priceperea noastră.

Exceptând silinţele, vrednice de toată cinstea, ale preoţilor şi învăţătorilor dela sate — pe terenul cooperaţiei de credit, mai ales — am văzut că nu 'ni mai rămâne nimic cu ce ne-am putea lăuda. Ba încă, tocmai la oraşe, dela cari suntem în drept să avem mai multă înţelegere, şi mai mult spirit de iniţiativă, şi unde inferioritatea noastră economică, faţă de străinii acaparatori, şi primejdia lor e mai văzută, tocmai aici nu există nici o mişcare. Trăiesc orăşenii noştri, în cea mai mare parte funcţionari — şi vorbesc mai ales de acei din Moldova — într'o stare letargică, îmbrăcaţi de jidani, hrăniţi de jidani, încălziţi de jidani, jăfuiţi de dânşii la orice prilej. Carne, făină, pâine, brânză, ouă, fructe, lemne, piatră, var, fier, tablă, postavuri, ştofe, mode, galanterii, mărunţişuri; şi toate meseriile: zidărie, ferărie, lemnărie, tinichigerie, croitoire, cismărie, cusătorie — totul e în mâini jidoveşti. *Românul consumă* — întreţinut din budget — chipurile; *jidanul produce* — sau mai bine zis, *speculează*.

Cum că sunt *o putere* — mai întâi, puterea *consumaţiei* lor — cum că lucrând împreună ar putea, în scurt timp, să se emancipeze, să iasă din această situaţie ruşinoasă; cum că prin puţine sforţări, cu cinste, ar putea să-şi creeze o soartă mai bună — românii noştri nici nu visează. Câte odată numai massa aceasta, degenerată prin excluderea ei dela izvoarele muncei, pare a voi să se mişte. Pare numai, ca să se lase imediat, obosită. Şi atunci, te cruceşti de ce vezi.

Mai dăunăzi, la Iaşi — oraş de cultură — o sumă de cetăţeni, proprietari, negustori, meseriaşi, agricultori, profesori, pensionari, de diferite categorii, îşi puseseră în gând să întemeeze şi ei o *societate cooperativă*. Dar cooperativă, nu şagă! Era vorba de nimic mai puţin decât de *emanciparea econo-*

mică a elementului românesc, exploatat de străini. Nu însă cum credeţi: emancipare temeinică înceată, prin muncă stăruitoare — cum îşi reconstitue *organismul* celulele lui — ci de odată, absolută, universală, radicală, cum s'ar face, fără zăbavă, un *mecanism* mai bun. Oamenii aceia erau fireşte grăbiţi.

In curs de un an şi mai bine — în saloanele Camerei de Comerţ, din a doua capitală, a României, ce li s'au pus la dispoziţie — cetăţenii mai sus pomeniţi au discutat statutele cooperativei lor miraculoase, pe următoarele baze: Capitalul societăţei să fie de 5.000.000, zicem, *cinci milioane lei;* cooperativa aceasta să fie şi cooperativă de consum, şi cooperativă de desfacere în comun, şi cooperativă de producţie, de orice fel. In acelaş timp, ea avea să vândă manufactură, mode şi mărunţişuri, într'un mare bazar, şi era să cultive zarzavaturi, pe pământuri luate în arendă, pentru membrii asociaţiei, construind şi antrepozite pentru vânzarea vinurilor cu ridicata. Tot: dela varza, pe care o produce bulgarul, şi până la acele cu gămălie, dela cari încep jidanii, ca să ajungă milionari! Toate acestea, cereau, se înţelege, oarecare cheltuială. Insă vedeţi: societatea *dispune* — după statute — de un capital de cinci milioane de lei. Căci care român — aşa se zicea — nu va voi să subscrie măcar un leu, pentru o întreprindere naţională, de aşa importanţă, la Iaşi!

Să nu credeţi că exagerez înnadins! E fapt. La desbaterile acestea, memorabile, au luat parte o sumă de oameni, cari pot mărturisi. Resună încă, în urechile multora, discursurile înflăcărate ale oratorilor, evocând umbrele măreţe ale lui Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul, cari jucau un rol, *„cooperativ"*, însemnat. Şi mai straniu însă, dar întru totul caracteristic, a fost aceea ce a urmat mai apoi.

In haosul acesta de discuţii patriotice, cari nu se mai sfârşiau, a intervenit, la urmă, *critica* lămuritoare. Li s'a spus că o astfel de societate cooperativă, enciclopedică, e un *monstru,* care nu poate trăi; că acele 5 milioane, sunt o himeră; că o asemenea întreprindere nu ar putea să aibă nici fiinţa legală. In schimb, li s'a propus, ca încercare, cu mijloace modeste: să se înfiinţeze o *cooperativă de croitorie,* aşa dar cu un scop precis, pe un teren ţărmurit, într'un domeniu fertil, care s'ar putea mai uşor cuceri.

Şi în adevăr, e cu totul extraordinar de a vedea că meseria *croitoriei bărbăteşti* — care nu este doar cine ştie ce mare filosofie — în întreaga Moldovă, e stăpânită, aproape exclusiv, de jidani. Pe atunci, pe piaţa Iaşului, în Botoşani, Fălticeni, Dorohoi, nu exista nici o firmă, de acest fel, românească, pe când se hrănesc mii de străini cu meseria aceasta în cea mai mare parte, dela clientela creştină. Şi această clientelă, se poate aşa de uşor câştiga: sunt profesori, preoţi, militari, funcţionari o mulţime, şcolarii atâtor aşezăminte, cari astăzi sunt exploataţi, cu neruşinare, de către cârpacii străini, cu preţuri scumpe şi marfă de calitate inferioară. Aşa dar, consumatorii sunt de mai înainte asiguraţi oricărei întreprinderi cinstite, creştine. Numai de-ar putea dovedi.

De îndată însă ce s'a început discuţia pe acest teren positiv — ce credeţi oare că s'a întâmplat? Acei cari nu pierduseră răbdarea să discute înfiinţarea *monstrului cooperativ* — a tovărăşiei universale cu 5 milioane de lei — în curs de un an şi mai bine, acum, dela cele d'intâi şedinţi, au fugit. Fireşte: *realitatea* cuminte, determinantă, posibilă, părea meschină faţă de *visul* măreţ al unor oameni obişnuiţi să frământe în capul lor milioane. Aşa ceva ca începutul modest al *„cinstiţilor Pionieri din Rochdale“* — de cari fireşte că habar nu aveau — nu putea conveni unor vizionari deprinşi cu himere.

După multă trudă, totuşi, acea cooperativă de croitorie s'a înfiinţat la Iaşi, cu numele *„Renaşterea“* — având un capital nominal de 16.000 de lei, din cari 8.000 de lei vărsaţi. Aşa dar, dela 5 milioane, la 8.000; aceasta era distanţa dintre realitate şi vis. In schimb, cooperativa de croitorie *„Renaşterea“* există şi astăzi, luptându-se, ce-i dreptul, cu greutăţi de tot felul, în primul rând cu indiferenţa, dacă nu şi cu reaua voinţă a românilor, atunci când ar fi aşa de uşor să fim şi noi stăpâni pe această meserie a croitoriei bărbăteşti — prin care se hrănesc atâţia străini — şi să dăm de lucru elementelor noastre naţionale, cari astăzi trăesc în mizerie. Şi câte alte îndeletniciri, dela cari suntem cu totul excluşi, nu ar putea să încapă în mânele noastre, recucerind oraşele înstrăinate, şi asigurându-ni, prin muncă, existenţa ca neam.

Dar ce ne opreşte? Desigur: *voinţa*. Şi pe aceasta? Priceperea lucrurilor. Şi pe aceasta? Lipsa de cunoştinţi. Suntem

ignoranţi — să o spunem. Şi toate o dovedesc. Pe lângă alte metehne, pe cari le ştim.

Doar aşa ceva ca discuţia — între oameni serioşi, într'un oraş de cultură — a înfiinţărei unei *cooperative universale*, cu 5 milioane de lei, nu se putea întâmpla decât la un popor cu desăvârşire *nepregătit*, lipsit de binefacerile *ştiinţei*, în domeniul acesta. Căci fără luminile *teoriei*, fireşte că orice activitate practică, nu poate fi decât bâjbâială prin întuneric.

Şi întunericul e pururi *steril* — roditoare-i, lumina.

* * *

Studiul d-lui doctor I. Angelescu, asupra cooperaţiei, vine dar *la timp*, ca să răspundă unei necesităţi esenţiale a propăşirei noastre economice. Căci dacă nevoile noastre naţionale ni impun să căutăm a ne întovărăşi, ca pe cale cooperativă să rezolvim anumite probleme, trebue *să ştim* ce este cooperaţia, cari sunt condiţiile ei, cari sunt *tipurile* ce ni-ar putea conveni, în împrejurările noastre, cum au lucrat celelalte popoare.

Istoria cooperaţiei, ca să cunoaştem încercările, prin cari ea a trecut;

Statistica cooperaţiei, ca să ni dăm seamă de desvoltarea la care a ajuns;

Teoria cooperaţiei, ca să pătrundem înţelesul ei mai adânc, ca formă de împreună vieţuire a oamenilor;

Politica cooperaţiei, ca să ştim ce avem de făcut, şi care, mai ales, trebue să fie atitudinea Statului faţă de dânsa — iată cele patru secţii fireşti ale unui *sistem* de cunoştinţi asupra subiectului.

In partea istorică, amănunţită, bazată pe cele mai întinse cercetări, autorul ne face să asistăm la evoluţia mişcărei cooperative, dela cele d'intâi începuturi. Şi e un admirabil spectacol pe care ni-l oferă *procesul organic* al desvoltărei acestei forme sociale superioare, ca să ajungă la desăvârşirea de azi, cu tipurile ei variate.

Cooperaţia apare rudimentară, în primele timpuri, inconştientă de propria ei chemare. Şi degenerează curând în întreprinderi capitaliste. Mai târziu, încă tot neştiutoare de sine, ea se confundă cu mişcarea socialistă, care năzuia să schimbe

bazele însăşi ale societăţii. Şi servind utopiei, se compromite cu dânsa. In sfârşit, desfăcându-se de orice legături nefireşti cu scopuri himerice, ea se afirmă ca *principiu practic*, de îmbunătăţire a raporturilor economice imediate.

Şi devine un adevărat izvor de binefaceri, pe cari le admirăm pretutindeni.

In această lungă desfăşurare a creaţiunei *formelor cooperaţiei*, urmărim, pas cu pas, *experîenţa* celorlalte popoare, greutăţile pe cari le-au avut de învins, încercările lor adeseori neizbutite, greşelile pe cari le-au comis, perioadele schimbătoare de prosperitate, de decădere, de reînflorire, prin cari au trecut. In modul acesta, învăţăm de ce avem a ne feri, în ce direcţie va fi util să lucrăm, prin ce mijloace ne vom ajunge la scop.

In *partea statistică*, autorul expune în cifre comparate, desvoltarea la care cooperaţia a ajuns în diferitele ţări, făcându-ne şi aici să reflectăm asupra condiţiilor în cari se poate întemeia, şi asupra ramurilor de activitate, pe cari, după împrejurări, le poate cuprinde.

Astfel, lucrarea d-lui Doctor I. Angelescu se prezintă ca o comoară de informaţii preţioase, din cari putem scoatem *învăţăminte*. Ea ni oferă *modele* de activitate, cari îndeamnă la muncă; ea ne pune în faţa unei lumi bogate de gânduri şi de silinţi productive, contrastând, uneori în chip violent, cu sterilitatea unor mişcări fără baze. Ea ne face să preţuim *realitatea* pozitivă, a muncei cu succese văzute, faţă de zădărnicia unor *gânduri pompoase*, cari nu se pot realiza. Aşa dar, ea disciplinează şi educă prin fapte.

Vedeţi numai ce efecte splendide produce activitatea modestă a micului *Schulze* din Delitzsch, şi ce rămâne pe urma carierei sgomotoase a unuia cu aparenţe de mare om, ca *Lassalle*. Comparaţi aceea ce a făcut *socialismul creştin*, din Anglia, pe terenul cooperaţiei, cu aceea ce a fost şi ce este *socialismul român*, care ce-i dreptul că nu e creştin. Priviţi la surprinzătoarele rezultate ale activităţei *Cinstiţilor pioneri din Rochdale*, cu începuturi aşa de sărace, şi alăturaţi-le de planurile aventuroase ale cooperativei cu 5 milioane de lei, dela Iaşi, despre care noi am vorbit.

In modul acesta, prin expuneri obiective, fără nici o ten-

dinţă, studiul d-lui Doctor Angelescu are o importanţă deosebită şi e chemat să aducă însemnate servicii mişcărei care am văzut că ni se impune *„cătră un nou avânt al cooperaţiei în România.“* Această mişcare trebue creată de noi în mod conştient, pe cale de propagandă întinsă, prin grai şi în scris, pentru educarea cooperativă a masselor, ceea ce presupune o *literatură specială*, la care să ne putem raporta. Ea, până acum, nu e tocmai bogată, şi ştim din experienţă ce însemnează.

In anul trecut, scriitorul acestor rânduri s'a hotărât să pună bazele unei *„societăţi de propagandă cooperatistă“*, împreună cu studenţii Seminariului său de economie politică, dela facultatea juridică a Universităţei din Iaşi. Ne aducem aminte de greutăţile ce am întâmpinat când a fost vorba de indrumarea chiar a studenţilor, faţă de lipsa unei călăuze, practice teoretice şi istorice, în acelaş timp, în limba noastră accesibilă tuturor. Dar şi mai greu străbaţi în marele public fără o asemene călăuză, care să fie la îndemâna acelor doritori de a se lumina, asupra întregului câmp al cooperaţiei.

Alături de scrierile noastre cunoscute, cercetând problema cooperaţiei la noi, din diferitele ei părţi, cartea d-lui Doctor I. Angelescu îndeplineşte tocmai, în mod aşa de fericit, această lacună, tratând subiectul, în întregime, şi oferă din punctul de vedere practic al propăşirei cooperaţiei româneşti, un folos nepreţuit, pentru care nu-i putem îndeajuns mulţămi. Dar însemnătatea acestei lucrări nu se opreşte aici. Ea trece de marginele subiectului ei, tocmai pentru că-l cercetează în toată întinderea.

Tratând despre cooperaţie, ca proces organic, în *consideraţii teoretice*, adânc gândite, autorul stărue să pătrundă înţelesul acestei forme de organizare socială, şi a societăţei în genere. Intr'o serie de capitole interesante, d. doctor I. Angelescu lămureşte, de pildă, raporturile dintre *„social-democraţie şi mişcarea cooperativă“*, cu care prilej discută problemele sociale cele mai complicate, ale timpului nostru, şi ideile, prin cari s'a crezut un moment că s'ar putea deslega. Intreaga construcţie a pretinsului *„Socialism ştiinţific“*, cum el însuşi şi-a zis, se risipeşte ca o fantasmagorie deşartă, faţă de creaţiunile positive ale *„cooperaţiei“*, bazată pe solidaritatea naturală a tuturor membrilor societăţei, care vădeşte sterilitatea

desăvârşită a principiului *luptei de clasă.* Aici vedem cum polemica se desfăşură nu în domeniul abstract, teoretic, ci pe terenul solid al activităţei practice, aşa dar între *fapte şi idei.* Şi — ce splendid e triumful *faptelor biruitoare!*

Ni se oferă dar aici un studiu complect, întocmit cu o pătrundere şi cu o sârguinţă vrednică de toată lauda, sporind literatura noastră ştiinţifică specială aşa de urgisită, a *economiei politice.*

Sunt mai bine de cincizeci de ani, de când un spirit din cele mai alese şi un patriot adevărat, *Dionisie G. Marţian*, ni-a atras atenţia asupra necesităţei de a ne pune în curent cu principiile acestei discipline. Şi iată ce ni se spunea în scrierea sa, fragmentară, *Economia Socială (Bucureşti 1858)*, la pagina 2:

„O mulţime de interese, de întreprinderi şi capitaluri. stau „la pândă până la regularea stărei politice a României, ca să „năvălească asupra terenului ei; şi noi încă nu am reflectat „asupra originei, menţinerei, şi conducerei facultăţilor noastre „productive, comunicative şi consumătoare. In toate statele este „cea mai mare îngrijire de crearea, nutrirea şi lăţirea cunoş- „tinţelor economiei naţionale: la noi şi numele ştiinţei este „mai necunoscut, cu atât mai puţin reprezentat prin catedre „asociaţiuni ştiinţifice, sau cărţi instructive.

„Nu pretind a avea spiritul profeţiei, dar ar trebui să fie „orice patriot mai puţin decât scurt la vedere, neprevăzând, „că din lipsa totală a refiessiunilor asupra economiei naţio- „nale, continuând ea, va proveni ruinarea existenţei acestei „naţiuni“.

Să ne întrebăm: aceste preziceri ale marelui nostru economist, în parte, oare nu s'au realizat, din motivele arătate de dânsul? Nu vedem ce este la noi? Şi oare la ce ne mai, putem aştepta, dacă urmăm a ne conduce *de-a oarba*, lipsiţi de luminile ştiinţei, aşa precum am procedat până azi — ca să ajungem: la *catastrofa financiară*, dela 1900, la *catastrofa socială*, dela 1907, la *catastrofa naţională*, a nimicirei clasei de mijloc, de astăzi, a înstrăinărei oraşelor, a descreşterei poporaţiei noastre, pe când străinii se înmulţesc, fenomene sociale, extraordinare, dureroase, cari nu se explică decât din

acea *„lipsă totală a reflessiunilor asupra economiei naţionale“*, de care vorbea Marţian?

Va înţelege dar oricine că nu poate fi îndeletnicire ştiinţifică mai utilă, decât de a contribui la ridicarea nivelului cunoştinţelor *economiei politice*, şi la popularizarea învăţăturilor ei. Căci prin aceasta se deosebeşte ştiinţa noastră de celelalte: *economia politică nu este ştiinţa savanţilor pentru savanţi, ci ştiinţa savanţilor pentru popor.* Pe lângă *conducători*, cari trebue să fie stăpâni pe principii, pe cari trebue să le adâncească, *massele populare* au nevoe să se pătrundă de adevărurile ei elementare, ca să înţeleagă interesele lor. De pildă, aici: nu poate fi cooperaţie fără *educaţia cooperativă*, a celor mulţi, şi nu poate să existe această educaţie obştească, fără *ştiinţa* celor puţini.

Scrierea d-lui Doctor I. Angelescu răspunde, cu prisosinţă, acestei îndoite cerinţi: ea va putea să servească educaţiei cooperative a *masselor*, la noi în ţară, contribuind la educaţia ştiinţifică, economică, politică a *conducătorilor*, însufleţiţi de grija intereselor publice.

Nu ni rămâne dar decât să-i dorim tot succesul, pe care-l merită, şi să felicităm pe autor pentru munca sa încordată, susţinută desigur de acel avânt idealist, ce se vede, şi pe care-l putem rezuma în două cuvinte: *adevărul* şi *patria*.

Iaşi, 1 Ianuarie 1913.

CHESTIA ZAHĂRULUI
ÎN ROMÂNIA

LIBER SCHIMB SAU PROTECȚIE
ȘI
CHESTIA ZAHARULUI ÎN ROMÂNIA[1]
(1914)

Lucrarea prezentă, sub titlul: „*Chestia zahărului în România*“, datorită silințelor vrednice de toată lauda, putem zice patriotismului d-lui Inginer Casassovici, un distins specialist în materie, ca fost inginer șef al fabricei de zahăr din Roman, timp de trei ani și jumătate — are o importanță deosebită, nu numai *practică*, pentru noi, foarte mare, ci și *teoretică* generală.

Liber schimb sau *protecție?* Iată, în adevăr, controversa clasică pe cari o găsim și la baza acestei lucrări, și pe care nu o putem înlătura, când e vorba de soluția problemei practice și a industriei zahărului în România.

Liber schimb? Adică: cumpărarea obiectelor de consumație de care avem nevoie din piața mondială, cosmopolită, având în vedere *prețul cel mai scăzut*, la calitate egală, lăsând așa dar, intrarea li eră a tuturor mărfurilor în concurență, de ori unde ar fi, fără nici un amestec în relațiile dintre consumatori și vânzători: *laissez faire, laissez passer.*

Protecție? Așa dar: ocrotire, favorizare a productelor naționale, chiar când sunt mai scumpe și de calitate inferioară, respingerea productelor străine, chiar dacă sunt mai eftine și în toate privințele superioare.

---

1) Prefață la *Chestia zahărului în România de Corneliu Casassovici* (1. vol. p. p. XIII + 168, Târgoviște 1914).

La prima vedere, îndoială pare că nu poate fi. E doar aproape de mintea omului, normală, să preferim calitatea superioară calităţei inferioare şi eftinătatea scumpetei.

De sigur, dacă ne punem din punctul de vedere a interesului individual al consumatorului. Dar se naşte întrebarea: oare acesta este punctul de vedere, care trebue să primeze aici?

Mai întâi, *consumatorul* el însuşi — şi de aici vom porni pentru a ne introduce în materie — e în acelaş timp şi *producător*.

Consumă, să zicem, postavuri, pe cari are interes să le cumpere pe cât mai eftin, pe cât mai bune, aşa precum le şi găseşte acum, la vecini. Dar: produce el însuşi lâna, pe care are interes ca să o vândă, pe cât mai scump.

Aşa dar, se vede, şi de aici, că dacă *libertatea* poate satisface interesul consumaţiei sale, *protecţia* singură îi satisface interesul producţiei. Şi protecţia cum?

De pildă: prin întemeierea unei *industrii a postavului*, în apropiere de dânsul, pe teritoriul producţiei sale, în hotarele ţărei anumite în care trăeşte, aşa dar: a unei *industrii naţionale*.

Dar cum să se întemeeze o astfel de industrie la un popor rămas în urmă cu desvoltarea, faţă de popoarele industriale înaintate? Cum? Evident: *prin protecţie*.

Şi el — producătorul de lână — o va cere imperios dela *stat*. O va cere, având în vedere profitul său personal, acelaş profit, care îl îndeamnă să ceară liberul schimb — pentru toate celelalte producte — în calitate de consumator.

Statul — dacă ar fi să se conducă după interesele individuale — nu ar putea nici odată să ajungă la stabilirea politicei sale economice. Şi noroc că el are alte criterii: punctul său de plecare fiind, nu *individul*, ci *naţia*.

O naţie e o fiinţă vie, un adevărat organism, a cărei bază de existenţă e teritoriul ei, ca isvor a materiilor prime, servind la întreţinerea vieţei.

Pe acestea, orice naţie trebue să şi le dobândească prin muncă, făcând ca toate materiile prime ale teritoriului său să întreţină munca naţională, dela extragere şi până la desăvârşirea productului industrial al mărfei, adusă în piaţă spre a servi consumaţiei, sau pentru a fi exportată.

Numai în modul acesta, pe un teritoriu determinat, poate trăi un număr pe cât mai mare posibil de oameni. Numai aşa, prin urmare, o naţie ajunge la deplina ei desvoltare. Numai aşa, ea serveşte interesele superioare ale *culturei umane universale*, pe cari nu trebuie să le pierdem din vedere, pentru că numai în modul acesta, naţia îşi desvoltă deplinătatea *organismului* său alcătuit din acele trei organe esenţiale, ale *claselor sale*, cari sunt: *clasa rurală*, a producătorilor materiilor prime; *clasa de mijloc*, alcătuită din acei cari le transformă şi le pun în circulaţie, industriaşi şi comercianţi; şi *clasa dirigentă*, compusă din învăţaţi, techniciani, artişti şi bărbaţi politici, cari diriguesc procesul social al producerei, cari satisfac interesele multiple ale producătorilor, şi cari realizează idealurile naţionale.

Şi atunci, este evident că *orice export al materiilor prime* ale unui teritoriu, în stare brută, e numai în paguba muncei naţionale ce s'ar fi putut desvolta prin lucrarea la faţa locului a acelor materii. Şi tot aşa de sigur e, că *orice import de mărfuri industriale*, înseamnează o scădere a numărului producătorilor naţionali, cari ar fi putut trăi dacă munca aceea li-ar fi fost rezervată.

In lumina acestor consideraţii, controversa cu privire la liber schimb şi protecţie, se rezolvă dela sine, dându-ni un criteriu sigur pentru îndrumarea politicei economice a diferitelor state, în două cuvinte:

Orice stat trebue să tindă la desvoltarea deplină a naţieii sale.

„*Protecţia*", se impune, aşa dar, oricărui stat cu îndatorirea precisă: mai întâi, ca toate materiile prime, pe cari le produce teritoriul său, să fie transformate în producte industriale de către naţionali; şi apoi, ca în genere să dezvolte munca naţională în toate ramurile, chiar şi cu materii prime importate de aiurea.

Căci munca înseamnează câştig câştigul înseamnează sporirea poporaţiei şi creşterea dărilor, adică: oameni şi bani, cari sunt elementele fundamentale de putere ale oricărui stat.

Protecţia, astfel înţeleasă, îşi are în ea însăşi direcţia şi limitele ei:

Protecţia, trebue să fie pururea dominată de *interesul obştesc*.

Protecţia, nu poate fi decât *trecătoare*.

Ocrotirea intereselor economice-naţionale, în genere, e în adevăr prin natura ei permanentă, până la organizarea ideală a schimbului liber, dintre toate popoarele lumei, dar, *ocrotirea specială* a unei anumite industrii, trebue în mod esenţial să se mărginească, în anumite limite de timp, determinate.

E vorba doar de desvoltarea puterilor industriale *posibile*. E vorba de sacrificii, pe cari statul le impune, momentan, supuşilor săi, în vederea unor foloase pozitive, în viitor.

Nu trebue dar ca sub masca unor interese obşteşti, să se folosească numai interesele particulare.

Nu se poate îngădui ca jertfele pe cari le face mulţimea, să se prelungească mai mult decât timpul strict necesar pentru a se dovedi dacă industria proteguită poate să existe, sau nu.

Căci dacă ar fi, pentru cine ştie ce motive, ca ea să nu se poată întemeea pe un teritoriu determinat, în condiţii normale, atunci, — este evident că ocrotirea ei nu însemnează decât *jertfe fără echivalent*.

Protecţia unei industrii, trebue să fie dar treptată, în progresie mereu descrescândă, în aşa fel, ca la sfârşitul celui din urmă sprijin ce i s'a dat, industria proteguită, *să existe* viabilă.

Şi după aceste lămuriri teoretice iată-ne în faţa problemei, pe care o tratează, cu atâta îndemânare, în mod aşa de precis, în lucrarea de faţă, d-nul Ing. C. Casassovici, sub titlul: *„Chestia zahărului în România“*.

Industria zahărului, aşa de importantă, ştim că-şi datoreşte existenţa sa în Europa faimosului decret datat din Berlin, la 21 Noembrie 1806, a împăratului Napoleon, îndreptat în contra puterei maritime şi comerciale a Angliei, pe care voea sa o reducă împiedecând-o tocmai să-şi procure grânele şi materiile prime, şi să-şi desfacă productele sale manufacturale pe continent.

După o serie de considerente, decretul *(Décret qui déclare les Iles Britanniques en état de blocus)* ordonă următoarele măsuri restrictive, extraordinare:

Art. I. — *„Orice comerţ şi orice corespondenţă cu insulele „Britanice, sunt interzise“*.

Art. II. — *„In consecinţă, scrisorile sau pachetele adresate*

„sau în Englitera sau unui Englez, sau scrise în limba en-„gleză, nu vor avea curs la poşte şi vor fi confiscate“.

Art. V. — *„Comerţul mărfurilor engleze este oprit, şi orice „marfă aparţinând Angliei, sau provenind din fabricele sau „din coloniile sale, este declarată ca pradă de război (de „bonne prise)“.*

Această măsură, cu totul excepţională, gigantică, care pare să fi fost inspirată împăratului Napoleon de către distinsul economist, *abatele Comite d'Hauterive,* nouă bine cunoscut, între altele şi prin aşa de interesanta lucrare *„Mémoires sur l'Etat de la Moldavie en 1787“*, prezintată Academiei române de către M. S. Regele Carol, în şedinţa Academiei române dela 13 Martie 1900, — această măsură, zicem, fără a putea frânge puterea Angliei, a avut oarecare urmări asupra industriei şi a comerţului său.

Astfel, autorul englez, Sir Francis d'Ivernois, în scrierea sa: *„Effets du blocus continental sur le commerce, les finances, „le crédit et la prospérité des Isles Britanniques (Londres Août 1809)“*, făcută să dovedească ineficacitatea măsurilor blocului, ni arată totuşi scăderea vânzărei în afară a unor producte, între anii 1806—1808.

De pildă:

Torturile de bumbac	în proporţie	de	85	la 57
Zahărurile rafinate	„ „	„	11	„ 9
Stofele de lână	„ „	„	62	„ 48

In ce priveşte zahărul de trestie, mai ales, excluderea lui de pe piaţa continentală şi împiedecarea importului grânelor europene, a silit Parlamentul englez să ia măsuri excepţionale pentru ca Anglia să nu fie înăduşită de excedentul de aproape un milion de chintale de zahăr, asupra consumaţiei sale anuale. De aceea ne spune acelaş Sir Francis d'Ivernois, că Parlamentul a ordonat de a se substitui zahărul, grânelor, pentru distilaţia licorurilor spirtuoase, şi în acelaş timp, Admiralitatea a interzis întrebuinţarea rachiurilor de vin pe vasele Angliei.

Ştim asemenea, că urcarea preţului săului, trebuitor fabricaţiunei lumânărilor, prin faptul oprirei introducerei sale, a silit pe Englezi să caute alte mijloace de iluminare, de unde a luat naştere industria gazului aerian, din cărbuni.

Vrea să zică: blocul nu a fosta tocmai aşa fără nici o urmare pentru industria Angliei. Şi dacă nu a putut să nimicească puterea ei industrială şi comercială, aceasta se datoreşte coincidenţei fericite a deschiderei unor noi debuşeuri, în colonii.

Pe Continent, blocul, prin excluderea mărfurilor engleze, care însemna o *protecţie* extraordinară, a avut o înrâurire binefăcătoare asupra desvoltărei unor industrii, printre cari, în primul rând — cum am zis — e industria zahărului.

Impiedecându-se introducerea zahărului de trestie, colonial, s'a desvoltat, în adevăr, *industria zahărului de sfeclă*, pe care, de atunci, toate ţările au căutat să o încurajeze, recunoscând însemnătatea ei deosebită, pentru economia naţională.

La noi în ţară, introducerea industriei zahărului, e relativ de dată recentă. Şi totuşi, ea numără astăzi *patruzeci de ani împliniţi de protecţie*, ce i s'a acordat în mod constant de toate guvernele, prin următoarele dispoziţiuni legislative:

Legea dela 2 Martie 1873, acordă fabricelor de zahăr scutire de orice impozit, timp de 20 de ani precum şi scutire de vamă, pentru maşini şi produsele necesare.

O lege din anul 1881, a ridicat taxa vamală asupra zahărului străin dela 20 la 35 lei.

Legea dela 28 Mai 1882, garantează o primă de încurajare de 16 bani pe kilogramul de zahăr, tuturor fabricelor existente, ori acelor ce se vor înfiinţa într'un timp de 15 ani, cu autorizarea guvernului,

Legea din 18 Mai 1896, a lui Ioan Brătianu, care însemnează apogeul măsurilor de încurajare a industriei zahărului la noi în ţară, şi alte legi ulterioare, au venit să-i acorde o protecţie cu adevărat excepţională, faţă de faptul, mai ales, că guvernul român nu stăruise ca cel puţin o parte din capitalurile investite să fi fost româneşti.

Protecţia aceasta, exagerată, a permis fabricanţilor străini să abuzeze de situaţia lor, exploatând pe consumatori într'un mod nepermis, ceia-ce a provocat o mişcare energică de împotrivire în opinia publică.

Distinsul bărbat politic conservator d-l A D. Holban, un specialist în materie de economie naţională, şi-a dat osteneala să cerceteze urmările protecţiei exagerate a industriei zahărului la noi, într'o scriere interesantă a sa: *Monopolul zahă-*

rului în România (Iaşi 1902). Şi iată calculele pe cari le face acest competent autor:

„Pe când domina, zahărul străin, în Iaşi, preţul unui „kilogram era de 80 bani; consumaţia generală se urca „la 20 milioane kgr, aproape? Acum, prin faptul coa- „liţiei, plătim în piaţa Iaşului, zahărul românesc, 1 leu „15 bani; iar consumaţia totală s'a coborât la 15 mi- „lioane kgr. — cu perspectiva de a mai scădea...

„Dacă calculăm sacrificiile noastre — numai dela „1896 încoace — pentru zahărul fabricat în acest in- „terval, de toate fabricele din ţară, avem 31 milioane „kilograme fabricate:

„I. Prima de fabricare	*4.960.000 lei*
„II. Taxele vamale corespunzătoare „ce trebuia să se perceapă asupra za- „hărului străin	*10.850.000 „*
„III. Cel puţin 30 la % *k.* supra- „taxe *de preţ ce plăteşte consumatorul „român ilicit, prin faptul coaliţiei fabri- „canţilor . . . .*	*9.300.000 „*
„IV. Celelalte avantagii ale legii „pentru încurajarea industriei cel puţin.	*500.000 „*
Total . . .	*25.610.000 „*

„Deci pentru 31.000.000 *k. zahăr, „am plătit, aproximativ, 25 ½ mili- „oane lei.*

„Cam mult!

„Mai repet încă odată, sub diferite forme — statul „şi consumatorii — am plătit financiarilor un imens „bacşiş de 25 ½ milioane, sau 82 la % de kilograme „de zahăr, pentru care însă noi Ieşenii plătim 1 leu „15 bani, dar care revine în realitate la mai puţin de „30 bani".

Şi iată răspunsul pe care il dă d-l A. D. Holban, la întrebarea ce-şi pune cu privire la satisfacerea *„interesului public"*, ce s'a avut dela început în vedere:

„Inainte de a intra în fondul subiectului avem drep-„tul să ne întrebăm acum: **industria aceasta a za-„hărului — aşa cum există în România — răspunde „ea scopului de „interes public“, pe care l'am avut „în vedere când i-am acordat premii băneşti, scu-„tiri şi privilegii însemnate?**

„Fără a sta la îndoială, eu declar:

„Nu!

„Industria zahărului, aşa cum s'a organizat în „trust“ *„american în România* — **nu este pentru noi, ci „este contra noastră!**

„Iată exactul adevăr“.

La 1902 însă, când scriea d-l A. D. Holban, denunţând spoliaţia ale cărei victime eram, din partea fabricilor de zahăr, nu exista între dânsele de cât numai un simplu *„cartel“*. Şi abia patru ani mai târziu — lucru de necrezut, şi totuşi real — a trebuit ca însuşi statul român să întemeeze *„trustul american“*, al zahărului, în ţară la noi.

Şi în adevăr, fără nici o necesitate financiară, cum se întâmplă, tocmai D-nii Take Ionescu ca ministru de finanţe, şi A. A. Bădărău ca ministru de justiţie au încheiat cu fabricele de zahăr următoarea:

„CONVENŢIE“

„Intre subsemnaţii:

„Ministerul de Finanţe, de pe o parte şi fabricele de „zahăr din ţară, pe de altă parte, reprezentate prin re-„prezentanţii lor legali, s'a încheiat convenţia următoare:

„Art. 1. — Fabricele de zahăr subsemnate declară şi „consimt a reduce la 11 bani prima de fabricaţie care „le este acordată prin legea din Decembrie 1899 pentru „fiecare kilogram de zahăr, dela data de 1 Aprilie 1906 „până la expirarea termenului stipulat de către numita „lege (31 Martie 1914).

„Art. 2. — Statul se obligă în schimb să nu mai „acorde până la 31 Martie 1914, unei alte fabrici de „zahăr care ar dori să se stabilească în ţară, nici o

„primă de fabricație sau orice alt avantaj direct sau „indirect pentru fabricația zahărului, nici avantajele legei „pentru încurajarea industriei naționale“.

„Trustul american“ — prin aceste dispoziții, și cele următoare ale *„Convenției“* Domnilor Take Ionescu și A. A. Bădărău din 1906 — era acum constituit, prin înlăturarea ori cărei concurențe posibile și prin anihilarea ori cărei acțiuni eventuale din partea statului, putând să zădărnicească manevrele lui. Așa dar, el putea de acum înainte să-și impună voința, jăfuind publicul, *fără împotrivire și remediu posibil.*

Și iată, pe bază de calcule, în ce fel apreciază, cu o minunată pătrundere, urmările aceste nenorocite *Convenții* spoliatoare, Domnul Ing. C. Casassovici, la pag. 29 a lucrărei prezente:

„Convenția din 1906, înseamnă cea mai scandaloasă „dată din istoria industriei zahărului în România, în„seamnă subjugarea acestei întreprinderi, unor capita„liști nesățioși.

„In schimbul ridicărei primei de 5 bani la kgr. care „la un consum interior în 1906 de 20 milioane kgr. anual, „făcea 1.000.000 lei, pe care în definitiv tot contribua„bilii îl plătea, țara a fost vândută în chestia zahărului „până la 1918 cât durează protecția vamală unor ca„pitaliști străini.

„Articolul II, obligă pe stat a nu mai acorda avan„tagiile industriei naționale, nici prima, nici un altfel „de avantagii direct sau indirect unei alte fabrici care „ar dori să se stabilească în țară, ca și cum pentru a „limita această industrie la câteva întreprinderi străine „spoliatoare, a suferit atâta amar de ani contribuabilul „român, încurajând industria zahărului.

„Concurența pe viitor era astfel suprimată și fabricile „și cartelul puteau opera de acum în voe. Și au operat. „Azi zahărul se vinde între 1,25 până la 1,40 kgr. în „țară. Iată unde ne-a dus convenția dela 1906.

„In loc ca țara să profite prin înmulțirea fabricelor „care găseau destul sprijin în avantagiile acordate și

„astfel printr'o concurență agricultorul să se vază fa-
„vorizat, iară consumatorul să beneficieze de scăderea
„prețurilor, în loc ca întreaga mișcare a industriei za-
„hărului să se resimtă în bine, o mână de capitaliști
„sunt favorizați și li se creează un adevărat monopol
„în favoarea lor“.

După această convenție, *uimitoare* în adevăratul înțeles al cuvântului, te întrebi: care este situația noastră față de industria zahărului?

Și mai întâi: după atâtea grele sacrificii, în curs de mai bine de patruzeci ani, până azi — și cari vor mai dura încă până la 31 Martie 1918 — putem noi zice că avem o *industrie națională a zahărului,* în România?

Cum că *națională,* după capitalurile ei, nu este, se știe. Dar nici *industrie,* în adevăratul înțeles al cuvântului, fie chiar și străină.

Industria presupune aici, numai de cât: *un raport temeinic, constant, între producția materiei prime, care este sfecla, și fabricele,* în cari e transformată.

Cu surprindere dureroasă, vedem, din lucrarea D-lui Ing. Casassovici, că acest raport este inexistent, întru cât marea proprietate cu mulți ani înainte a refuzat să cultive sfecla, pentru fabricele de zahăr, cari își cumpără materia lor primă de la micii producători, țărani, exploatați neomenește, și cari nu produc sfecla trebuitoare, fabricelor, cultivând suprafețe reduse, de cât numai pentru că *„nu socotesc lucrul lor și al familiilor lor“*, după cum o mărturisește însăși Societatea Generală, în scrierea sa.

Dar și mai mult. Căci lipsa acestui raport constant, necesar, între materia primă, și fabricația ei, se vedește mai cu deosebire din faptul extraordinar, că trustul zahărului, după ce a exploatat o regiune, văzând că nu mai rentează, din cauza istovirei pământurilor, o părăsește, strămutându-se pur și simplu aiurea, în regiuni încă neexploatate.

Astfel vedem că fabrica de zahăr de la Mărășești, *va înceta să mai funcționeze,* după campania anului 1914, iar în locul ei o nouă fabrică, întemeiată de Societatea Generală, va începe a funcționa la 1915, tocmai în Teleorman. In tim-

pul acesta, la fabrica din Roman, preţul sfeclei va mai scădea încă, mulţămită suprimărei concurenţei în urma închiderei fabricei dela Mărăşeşti.

La aceste mari neajunsuri, să mai adaugă încă faptul că *personalul* fabricelor de zahăr, după patruzeci de ani de sacrificii enorme din partea statului român şi a contribuabililor, e în marea lui majoritate *compus din străini;* că, cu toate beneficiile fabuloase pe cari le realizează, fabricele de zahăr sunt lipsite de cele mai elementare condiţii igienice pentru lucrători, rău plătiţi; şi că se recurge până şi la mijloace direct neoneste ca balanţele greşite şi *„tara“* arbitrară, pentru a se înşăla încă pe bieţii producători.

Atunci: ce avem?

Evident: ne găsim în faţa unui caz tipic, a unei *industrii prădătoare:* care istoveşte puterile productive ale solului nostru; care exploatează neomeneşte pe producătorii materiilor prime, ţărani, abuzând de naivitatea lor: care eliminează, în mod sistematic, elementul românesc, favorizând pe străini; care nesocoteşte interesele elementare, de existenţă, ale muncitorilor din fabrică pentru ca ea să realizeze profituri pe cât mai mari, azi aici, mâne, ori unde ar fi.

Problema industriei zahărului, în România, stă dar astăzi întreagă înaintea noastră, ca şi cu patruzeci de ani în urmă, la 1873.

E vorba, în adevăr, de înfiinţarea unei *adevărate industrii*, şi în acelaş timp de încetarea stărei de spoliaţie în care trăim, de sacrificii neobicinuite pentru întreţinerea a acelei *falşe industrii*, pe care o descriem mai sus.

La 31 Martie 1914, adică peste câteva zile, se isprăvesc toate avantagiile acordate fabricelor existente, în virtutea nenorocitei *„Convenţii“* spoliatoare, din 14 Martie 1906, şi anume: 1) Prima de 11 bani de kgr. fabricat şi consumat în ţară. 2) Reducerea taxei asupra primei la 0.09 bani, pentru primele 5 milioane kgr. zahăr ce s'ar exporta în cursul unui an budgetar şi la 0.11 bani pentru ce se exportă peste această cantitate. 3) Prohibiţia de a se mai înfiinţa alte fabrici până la 1914, rămâind numai o taxă vamală de 35 bani de kgr. până la 1918.

Lucrarea D-lui Ing. Casassovici, a venit dar la timp ca să

arunce lumină asupra acestei probleme importante, pentru rezolvirea căreia Domnia sa ni aduce toate elementele, tratând-o cu o competenţă şi de inginer special, cu experienţă îndelungată în fabricaţia zahărului, ca şi cu pătrunderea unui adevărat economist politic, însufleţit de iubirea binelui public.

Nu ni rămâne dar, la sfârşit, decât să-i dorim şi răsplata legitimă — singura la care de sigur aspiră — de care însă sunt legate tot odată şi interesele ţărei, în această ramură importantă a industriei noastre născânde: *izbânda silinţelor sale.*

Iaşi, în 5 Martie 1914.

DESPRE CARTELURI, SINDICATE ŞI TRUSTURI

DESPRE CARTELURI, SINDICATE ŞI TRUSTURI [1])

(1915)

In plină criză a lipsei unui aliment de prima necesitate, precum este zahărul pe când dela un capăt la altul al ţării lumea protestează, revoltată, iar Statul, victimă a unei politici economice nefaste, abia e în stare să facă faţă acestei calamităţi — apare, la timp aşadar, prezenta nouă scriere a d-lui Ing. C. Casassovici.

„Trustul Zahărului", în adevăr, e o continuare a studiului amănunţit început în lucrarea anterioară a aceluiaş autor — şi pentru care asemenea am avut onoarea a scrie prefaţa — studiu, care a apărut în Martie 1914, subt titlul *„Chestia zahărului în România"* (Bucureşti 1914 pp. XIII+111).

Astăzi, d. Ing, C. Casassovici îşi lărgeşte cadrul cercetărilor sale şi ni oferă — subt un nou titlu, caracteristic, denunţând el singur cauza relelor de cari ne plângem — o lucrare completă, asupra subiectului, cu tratarea pe larg, mai ales a istoricului acestei atât de însemnate probleme, şi cu indicarea, lămurită a soluţiilor practice.

Astfel, autorul harnic, d. Ing. C. Casassovici, nu numai că pune la dispoziţia bărbaţilor politici, chemaţi a se interesa de soluţia ei, tot materialul de care ar avea nevoe pentru a se rosti, în cunoştinţă de cauză, dar tot odată, şi mai ales, dă prilej marei mulţimi să se informeze ea însăşi exact asu-

---

1) Prefaţă la *C. Casassovici*: *Trustul Zahărului* (1 vol. pp. XXXII+168. Bucureşti 1915).

pra unei chestii, care o atinge atât de dureros şi pentru care de atâta vreme, face jertfe imense.

Cu alte cuvinte, într'un caz special, d. Ing. C. Casassovici înlesneşte, în chip fericit pentru noi, realizarea acelei cerinţi, pe care o exprima cel mai mare economist politic al Germaniei, *Friedrich List,* în prefaţa la celebra lui scriere „*Das Nationale System der politischen Oekonomie*" (1841), invederând importanţa *opiniei publice,* pentru rezolvirea problemelor economice practice:

> „Dacă teoria economică trebue in Germania să vină în ajutorul „intereselor naţionale, ea este nevoită să se coboare de pe catedrele profesorilor, din cabinetele savanţilor şi ale inalţilor funcţionari, în cantorurile fabricanţilor, ale neguţătorilor, ale proprietarilor de vapoare, ale capitaliştilor şi ale bancherilor; in birourile tuturor funcţionarilor publici şi ale tuturor oamenilor de afaceri; in locuinţele proprietarilor, dar mai cu seamă în adunările „publice; cu un cuvânt, ea trebuie să fie un bun comun al tuturor „acelor cari au in ţară oarecare invăţătură."

Când *toţi* pătimesc de pe urma unei spoliaţii fără exemplu, e timpul ca *oricine* să poată fi pe deplin luminat asupra cauzelor ei. Şi numai astfel — în cazul de faţă, mai cu deosebire, în care sunt atâtea interese particulare – prin crearea *opiniei publice*, se va putea satisface interesul obştesc.

Căci dacă ne lăsăm şi mai departe la discreţia *conducerei oarbe*, se vede, a *factorilor răspunzători* — dar fără răspundere — suntem prăpădiţi.

„*Trustul zahărului*", cuprinde astfel una din chestiile practice cele mai arzătoare, pentru marele public, ale politicei economice naţionale, care însă — pentru a fi înţeleasă deplin — ne pune şi ea, dela început, în faţa unuia din fenomenele cele mai interesante ce se oferă cercetărei curat teoretice, a economiei politice.

„*Trust*"? Dar ce este un „*trust*"? Ce însemnează acele „trusturi" de cari se plânge lumea întreagă, de o bucată de timp, povestind grozăvii şi minuni, ce s'ar fi petrecând, în unele ţări depărtate, mai ales, peste mări?

Dar apoi: nu cumva şi în ţara noastră vor fi asemene „trusturi", de cari se vorbeşte, cu adevărat, ca de balaurii fioroşi, din poveşti, şezând pe comori şi sfâşiind pe oricine

s'ar atinge de ele? In deosebi: *oare avem noi un „trust al zahărului" în România* — cum se zice aici?

In sfârşit: *ce avem de făcut* — dacă s'ar dovedi că există — în tot cazul, ca să scăpăm de neajunsurile, pe cari le îndurăm pozitiv, indiferent, de altfel, dacă ele se datoresc, unui *„trust"*, cum pretindem, sau nu?

Iată dar *trei întrebări,* în cadrul cărora credem, că vom putea să lămurim sistematic subiectul, care ne interesează, înlăturând *misterul* lui, până azi, nepătruns.

1. Ce este un „trust"?

Industria modernă îşi datează originea dela trecerea *manufacturei* la *fabrică,* în urma descoperirilor mecanice.

Manufactura, erà încă numai o concentrare de meserii diferite — în care dar munca manuală, cu productivitatea ei mărgenită, aveà rolul covârşitor.

Fabrica, din contra, presupune uneltele mecanizate — puse în mişcare printr'un motor — cărora munca omenească rămâne în totul subordonată.

Pe când însă manufactura abia putea să îndestuleze consumaţia publică, fabrica — în puterea productivităţei nemărginite a mijloacelor mecanice, de cari dispunem — covârşeşte consumul.

Intre diferitele fabrici — începând mai ales de pe la 1830, de când s'a generalizat întrebuinţarea maşinilor — erà firesc să se nască o rivalitate crescândă, dela acapararea acestui consum oricând limitat.

Şi în lupta aceasta — dela o vreme, în adevăratul înţeles al cuvântului, *pe viaţă şi pe moarte* — o mulţime de fabrici cădeau şi nici una nu avea siguranţa zilei de mâine, trăind într'o încordare febrilă, silite mereu să-şi perfecţioneze instalaţiile, şi să sporească productele, peste cerinţele pieţei.

Erà aşadar o pierdere mare, o risipă de puteri productive, pe cari le îndura societatea întreagă — particularii şi economiile naţionale ale diferitelor ţări — de pe urma acestui *regim al concurenţei,* care se vede că nu mai corespundea necesităţilor nouă ale evoluţiei industriale şi pe care ea, prin urmare, era natural să tindă a-l înlătura.

Astfel, subt presiunea nevoei — consumaţia rămânând, mai

la urmă aceeaşi — a intervenit gândul firesc ca în locul *luptei* de întrecere pentru acapararea pieţei, prin preţuri scăzute, fabricele aceluiaş product să-şi împartă îndestularea obştească, în proporţie cu puterea de producere a fiecăreea, şi să vândă cu preţuri determinate, înlăturând concurenţa.

Aceasta este punctul de plecare al acelei forme de asociaţie, numită „*cartel*“, caracteristică timpului nostru şi care se vede că satisface tot deodată şi interesele producătorilor şi ale producţiei sociale, în genere, pe care o scuteşte de pierderi.

Inlăturând *concurenţa* însă — care era mai înainte, puterea regulativă a preţurilor — *cartelul* lovea în interesele *consumatorilor*' lăsaţi la discreţia producătorilor cartelaţi, stăpânii suverani ai consumaţiei publice, şi având numai o singură ţintă: câştigul.

De aceea, legislaţia a căutat a li se împotrivi pretutindeni.

Şi totuşi — inpunându-se prin puterea lucrurilor — uneori Statul el însuşi a silit unele industrii să se carteleze, se înţelege, în interesul obştesc. Aşa s'a întâmplat, de pildă, în Italia, cu industria pucioasei, din Sicilia, la 1906; în Rusia — care posedă o riguroasă legislaţie împotriva Cartelurilor şi o aplică — la 1885, cu industria zahărului; însfârşit, în România, la 1900, când guvernul a silit fabricele de petrol să se carteleze, împărţind producţia şi fixând preţurile, ca să poată rezista concurenţei ameninţă oare a trustului american *Standard Oil Co.*

Cartelul este dar o înţelegere având de scop, în primul rând şi mai ales, regularea preţurilor, intervenită între producătorii aceloraş mărfuri, care îşi păstrează fiecare autonomia deplină, în celelalte privinţi, a industriei lor.

Inţelegerea aceasta, parţială, se vede însă imediat, că nu îndestulează cerinţele evoluţiei, stăpânită de *legea economiei puterilor*, echivalând, în lumea economică cu *legea gravităţei*, stăpânind universul,

Fabricele, numai cartelate, rămân stăpâne pe administraţiile lor, fiecare cu cheltueli deosebite, pentru aceleaşi trebuinţi, îndurând împreună toate neajunsnrile unei producţii divizate, haotice, în concurenţă încă unele cu altele, expuse concurenţei acelor ce nu aparţin cartelului lor, şi fiind ameninţate chiar cu desfacerea acestei înţelegeri precare la ori ce moment.

Cartelul, este dar o *formă imperfectă* a concentrărei industriale, către care tinde industria modernă, din necesitatea cârmuirei conştiente, ştiinţifice, a uriaşelor sale puteri de producere. O nouă formă dar, superioară, de asociaţie se impuneá rezultând cu necesitatea neîndurată a logicei faptelor din aceste tendinţi: sindicatul.

Sindicatul, este o asociaţie statornică între anumiţi fabricanţi, având de scop: vânzarea în comun, în aceleaşi condiţii, şi cu preţuri pe cât mai mari, a productelor lor; înlăturarea oricărei concurenţe posibile, între dânsele şi din partea celorlalte fabrici similare; cumpărarea, la nevoe, a unor asemene fabrici concurente şi înfiinţarea altora, pentru a asigurá asociaţilor numai, pe cât cu putinţă, folosinţa acelei producţii.

Sindicatul este dar şi el un cartel; şi cei mai mulţi autori le confundă. Noi credem însă, că se cere a le despărţi, prin aceste denumiri diferite.

Intre cartel şi sindicat, există deosebiri esenţiale.

Cartelul este o înţelegere, în mare parte vremelnică, pentru fixarea unor preţuri egale; sindicatul tinde şi la egalizarea producţiei. Cartelul încătuşează libertatea cartelaţilor numai în ce priveşte condiţiile vânzărei, lăsând vânzarea liberă în mâinile lor; sindicatul centralizează desfacerea productelor prin instituirea unui *biurou de vânzare* comun, ne mai lăsând nici o libertate fabricanţilor în această privinţă. Cartelul are interes să cuprindă pe toţi producătorii, înlesnind existenţa lor liberă, cu perspectiva concurenţei posibile; sindicatul este asociaţia unor împotriva tuturor celorlalţi, având de scop acapararea pieţei cu excluderea sistematică şi nimicirea, la nevoe, brutală a tuturor concurenţilor.

Şi pentru ca să învederăm încă şi mai bine această deosebire esenţială între aceste asociaţii, ne vom servi de următoarele trei scheme de contract ale aceleeaşi industrii, evoluând dela simplul *cartel* (1893), prin forma intermediară a unu *sindicat în formaţie* (1899), către forma pe deplin desvoltată a *sindicatului tip* (1904), aşa precum le găsim la *Ernst Harmening* (die notwendige Entwicklung der Industrie zum Trust. Berlin. 1904 pag. 12):

„1.

„Fabricele mai jos iscălite se constitue intr'o asociație. Scopul „asociației este de a stabili o ințelegere cu privire la *prețurile de* „*vânzare* și la *condițiile de expediție și de plată* intre dânsele și „alte asociații și fabrici.

„2.

„Sindicatul pe de o parte și pe de altă parte proprietarii „fabricelor, precum și aceşti din urmă intre dânșii, se asociază pe „baza următoarei convenții, având de scop *înlăturarea concurenței* „*nesănătoase* pe piață (1899).

„3.

„Scopul asociației (scil. a fabricelor asociate) precum și obiectul „intreprinderei ei este exclusiv de a vinde in cantități pe cât mai „mari și *cu prețuri pe cât mai bune* productele fabricate in fabri„cele membrilor ei și, prin *concentrarea puterilor*, de a inlătura „pe de o parte *concurența nesănătoasă* intre aceste fabrici, iar pe „de altă parte de a se intări *în lupta de concurență împotriva* „*celorlalte fabrici* și asociații de fabrici, și apoi de a cumpăra „fabrici similare, precum și de a intemeia altele nouă, in deosebi „de *a împiedeca înființarea unor fabrici nouă* prin cumpărări de „terenuri (1904)."

Compararea acestor scheme, ni arată lămurit deosebirea fundamentală între simplul *cartel*, având de scop fixarea prețurilor și a condițiilor de expediție și de plată, și *sindicatul tip*, care își propune: să vândă cu *„prețuri pe cât mai bune"*, așa dar să mărească prețurile în paguba consumatorilor; să înlăture *„concurența nesănătoasă"*, adică orice fel de concurență; să-și concentreze puterile *„împotriva celorlalte fabrici"*, necartelate, pentru a le nimici; însfârșit, *„să împiedice înființarea unor fabrici nouă"*, chiar, asigurându-și astfel *monopolul* productelor respective.

Realizarea acestor scopuri necesitează, cum am zis, înființarea unui *„birou de vânzare"*, comun, care centralizează desfacerea productelor, punând pe consumatori la discreția absolută a acestui birou, întru cât nu mai are putința de a-și alege măcar fabrica dela care voește să cumpere și nici să încerce de a obține condiții anumite, de calitate, de expediție, de plată, de preț, dela o fabrică sau alta, precum o

îngăduia încă forma cartelului. Comerciantul şi consumatorul, rămân supuşi bunului plac al sindicatului, care li dictează condiţiile, fără apel.

Foloasele acestei forme de concentrare industrială superioare, se vede dar că sunt cu prisos covârşite de neajunsurile, pe cari trebue să le îndure consumatorii. Cu toate acestea — în virtutea aceleeaşi tendinţe a evoluţiei — numărul lor progresează.

Vom aminti, ca exemple: sindicatul celor 58 de fabrici de zahăr din Belgia, constituit în 1894 şi care a înfiinţat un birou de vânzare, societate anonimă, cu capital de 477.500 franci, în întregime subscris de dânsele; sindicatul celor 11 mai importante stabilimente metalurgice din Italia, care a înfiinţat biroul de vânzare subt numele *„Agenzia commissionaria metallurgica"*, dela Florenţa, ca societate anonimă cu capital de 127.000 lire, în 1896; însfârşit, sindicatul metalurgic francez, întemeiat mai înainte şi cunoscut subt numele *„Le comptoir industriel de Longwy"*, faţă de care fabricele sindicate se obligă a nu executa nici o comandă, *pentru piaţa internă*, decât numai pe acele cari li sunt transmise de către acest birou sindical (*Et. Martin Saint-Léon :* Cartells et Trusts. Ed. II. Paris 1903).

Cu toate foloasele, pe cari le poate oferi această asociaţie, pentru industrie, nu e greu de văzut, că *sindicatul* şi el încă e o formă imperfectă, care nu satisface cerinţele evoluţiei, stăpânită în mod riguros de *legea economiei puterilor.*

In forma aceasta, în adevăr, fabricele rămân încă *de sine stătătoare*, în ce priveşte administraţia şi producţia: fiecare, cu acelaş personal costisitor; cu aceleaşi cheltueli de producere, de transport, de reclamă, de risc înmulţite; şi mai ales, cu un număr de stabilimente industriale prea mare, în cele mai multe cazuri, pentru a permite fiecăruia folosinţa deplină a capacităţei lui productive, şi a îndestula cerinţele pieţei, cari eventual se pot satisface cu un număr de fabrici mai mic.

Aceste sunt fără îndoială *mari neajunsuri economice*, cauzând însemnate pierderi societăţei, şi pe cari tocmai evoluţia tinde a le înlătura prin o nouă formă de asociaţie: trustul.

„Trustul", este fuzionarea financiară, subt aceeaşi direcţie unică, a unor fabrici similare, având de scop realizarea unor

beneficii pe cât mai mari cu putinţă, prin concentrarea şi monopolizarea producţiei, înlăturând concurenţa.

Fuzionarea aceasta a stabilimentelor industriale, se realizează subt diferite forme, cari nu ne interesează aici, dar în ultimă analiză, orice *„trust“* se formează prin aceea: că se adună la un loc capitalurile fabricilor trustificate, scoţându-se apoi valori nouă, scrisuri pe numele trustului.

Şi aici intervine o manoperă proprie trusturilor, căreia i se zice cu numele caracteristic *„mouillage“*, pe franţuzeşte, adică *îndoire cu apă,* sau, pe englezeşte, ceeace e tot una, *„watering“*, care constă în adevăr în îndoirea *capitalului real,* prin emiterea unor *valori ireale,* întocmai precum lăptarii sau cârciumarii adaogă laptele sau vinul cu apă, pentru a li spori cantitatea.

Aşa de pildă, dacă instalaţiile fabricilor trustificate valorează 10 milioane, *„trustul“* emite acţiuni pentru 20, 30 sau chiar şi 50 de milioane — care servesc: la despăgubirea fabricanţilor, cari au consimţit să intre în trust; la ascunderea beneficiilor extraordinare, pe cari le realizează, repartizându-le la un număr mai mare de acţiuni; şi nu mai puţin. notaţi, ca *fond de conrupţie,* împărţindu-le oamenilor cu situaţie, prin cari trustul îşi face afacerile lui necurate.

Această operaţie, de *umflare* a capitalului real, se justifică prin teoria, nu fără oarecare fond de adevăr, aşa numită a *capacităţei lucrative* (earning capacity), după care valoarea capitalurilor ar spori, în adevăr, odată cu fuziunea, întrucât trustul e capabil să realizeze beneficii mai mari, decât ale fabricilor răsleţite anterioare.

De fapt, odată stăpân pe soarta tuturor fabricilor de sub direcţia sa, trustul procedează la unificarea technică şi comercială a întreprinderei, realizând economii însemnate; la cumpărarea materiilor prime, la transporturi, la publicitate, la pierderi, la export, şi printr'o organizare mai bună a muncei, suprimând o parte din fabrici. Astfel, de pildă, trustul *whisky*-ului, format în 1887, a închis 68 de distilerii, din 80, lăsând numai 12, suficiente pentru întreaga producţie. Şi pe lângă aceste economii, se mai adaogă câştigurile cele mari, rezultând din urcarea extraordinară a preţurilor, la care de altfel

îi împinge *capitalul ireal parazit,* cerând şi el partea lui de câştig, la care nu a contribuit cu nimic.

„*Trustul*“, se vede dar că nu este un *cartel,* şi nici măcar un *sindicat,* ci totul altceva, o formaţie nouă, corespunzând mai strict cerinţelor evoluţiei, prin concentrarea puterilor productive, cu realizarea unor însemnate economii — din nenorocire însă — în loc să profite societăţei, în paguba ei.

Foloasele obşteşti, pe cari le realizează prin unificarea producţiei — departe de a contribui la eftenirea productelor, în folosul consumatorilor — servesc numai, scumpindu-le încă, unor scandaloase *profituri particulare.*

„*Trustul*“, nu însemnează decât *monopol,* având — pe lângă foloasele economice, cari i-au dat naştere — toate inconvenientele stăpânirei excluzive a unei ramuri de producţie, prin înlăturarea concurenţei dintre producători. „*Trustul*“, pe lângă aceasta, ca să-şi asigure beneficiile lui ilicite, prin capitalurile de cari dispune, favorizează conrupţia de jos până sus.

„*Trustul*“ în lupta pe care o duce, exercitează o adevărată teroare în sânul societăţii, reprezentând forma cea mai odioasă a *dominaţiei banului* — de jefuire a consumatorilor, de exploatare a producătorilor, de tiranizare a muncitorilor, de înăbuşire a oricărei întreprinderi independente — însfârşit: *împărăţia lui Mamon.*

De aceea, această nouă formă de concentrare a producţiei — a cărei foloase reale nu profită societăţei, ci unor particulari abuzivi — a provocat pretutindeni revolta opiniei publice şi a silit guvernele să intervină.

Lupta împotriva trusturilor, s'a dus, cum se ştie, cu mai multă înverşunare în Statele-Unite ale Americei — de unde mai ales au pornit — culminând în legea federală, care opreşte ca ilegale orice coaliţii protivnice industriei şi comerţului liber (*Sherman Act,* Iulie 1890). Şi lupta a continuat, cu înverşunare şi după aceea, până în zilele noastre.

Cu prilejul acesta, unul dintre luptătorii cei mai hotărâţi împotriva tiraniei nesuferite a trusturilor, a pus discuţia pe adevăratul ei teren, al unei *lupte morale,* superioară oricăror interese băneşti. Căci iată în adevăr, ce zice *Bryan,* până dăunăzi ministrul de externe al Statelor-Unite, în celebrul său discurs, ţinut la Chicago, în ziua de 16 Septemvrie 1899:

„Țin să declar că un monopol in mâinele unui particular nu
„poate să fie justificat din nici un punct de privire și că un ase-
„menea monopol este intolerabil. Nu admit nici o excepție.... Nu
„există monopoluri private bune.... Un despot poate fi mai bun
„decât altul, dar nu există un despotism bun....
„Mai intâiu, tăgăduesc că regimul monopolului coboară pre-
„țurile de vânzare. Dar chiar dacă ar fi așa, se prezintă din alte
„puncte de vedere obiecțiuni a căror insemnătate intrece cu mult
„foloasele financiare, pe cari trustul le poate oferi. Căci protes-
„tez de pe acum in contra metodei care constă in a voi să
„hotărăști orice chestiune prin argumentul dolar.... Nimic nu este
„mai important decât de a ne face o idee justă despre raporturile
„dintre om și bani. *Omul este o făptură a lui Dumnezeu, iar*
„*banul este o creațiune a omului.* Banul este făcut a fi servitorul
„omului și protestez contra teoriilor, cari ridică banii pe un ron
„și injosesc omenirea."

Concluzia generală la care ajungem, e dar aceasta:

Cartelurile, sindicatele, trusturile, sunt forme na'turale, progresive ale evoluției industriale — rezultând din aplicarea legei *economiei puterilor* în producția socială capitalistă — dar cari s'au tranformat în mijloace de asuprire particulare, prin suprimarea concurenței dintre producători.

Problema practică, a politicei economice, față de dânsele — pe care s'au încercat zadarnic să o rezolve legislațiile diferitelor țări până astăzi — ar fi dar aceasta: de a face ca economia socială să profite de toate foloasele, pe cari le realizează, în industrie, prin concentrarea puterilor industriale, înlăturând tot odată neajunsurile *abuzurilor monopolistice.*

Această problemă capitală, nu se poate rezolvi decât printr'un *control* neadormit din partea Statului, putem zice — și aceasta este *supraformă industrială,* cum o vom numi, către care tinde în mod fatal evoluția — prin *participarea directă a Statului* la administrația acestor asociații, ori de câte ori ele ating interesele publice. Și nu este o excepție, ci o generalizare, potrivită cu necesitățile timpului, a principiului intervenției și de subordonare a folosinței particulare, folosinței obștești.

Lăsând toată libertatea asociației industriale și comerciale folositoare, Statul e dator să oprească orice coaliție cu scopul îmbogățirei frauduloase a câtorva, în paguba marei mulțimi și să desființeze, mai ales, orice *„trust"*, care pe deasupra

încă e un focar de conrupţie şi de adevărat despotism particular odios.

In această *luptă morală*, împotriva oricărui cartel, sindicat sau, mai ales, trust abuziv, Statul are dreptul să *participe la fixarea preţurilor* cari se pot astăzi uşor stabili. Şi pentru a-ş impune voinţa — să se noteze bine:

Statul nu trebue niciodată să renunţe la libertatea de a restabili concurenţa oricând, fie internă, prin favorizarea altor, întreprinderi, fie externă, prin deschiderea graniţelor, pentru productele industriale străine.

Aceasta este *singura armă*, de care Statul dispune faţă de *industria naţională*. Proteguită de dânsul: în interesul obştesc, pentru desvoltarea puterilor productive ale naţiei şi în vederea eftinirei productelor, dar nu pentru jefuirea marei mulţimit lăsând ca ele să fie scumpite în mod sistematic.

Un exemplu clasic — şi tocmai în ramura care ne interesează aici — ni-l oferă guvernul rusesc. In Rusia, la 1885, după cererea fabricilor de zahăr, pentru a pune capăt supraproducţiei păgubitoare, s'a înfiinţat un *cartel obligatoriu*, fixându-se de către guvern cantitatea producţiei la 19 milioane de puduri, împărţită între diferiţii producători. Se pare însă, că tutela guvernamentală nu convenea interesaţilor, cari au facut să se desfiinţeze legea acestui *cartel oficial*, cu participarea guvernului, înfiinţând ei, la 1887, un *cartel particular*, pe baza producţiei libere. Şi iată că, la 1892, cartelul acesta, cum li este năravul, s'a pus să scumpească preţurile. Atunci însă guvernul rusesc — *liber pe mişcările sale* — a dispus să cumpere zahăr din străinătate, pe care l'a vândut, prin ministerul de finanţe, cu preţuri inferioare acelora ale zahărului vândut de cartel. Iar la 1895, a intervenit un nou regulament, după care ministerul de finanţe fixează cantitatea zahărului necesară pieţei interne, precum şi preţul în maximum de vânzare.

Acesta este un *exemplu clasic*, putem zice a *supra-formei* de asociaţie industrială, cum o înţelegem cu *participarea directă a guvernului*, reprezentând înlăuntrul chiar al cartelelori particulare, interesul obştesc.

Exemplul acesta însă ni vine — cum se întâmplă — tocmai din *Rusia autocratică*. In statele cu *guverne parlamentare*, recu-

noaştem că o asemene politică va fi mai anevoioasă din cauza multiplicităţei şi schimbărei necontenite a cârmuitorilor, dar mai cu deosebire, din cauza sistemului însuşi al *cârmuirei partidelor*, anonimă, cu înlăturarea oricărei răspunderi individuale directe.

In sistemul acesta, politicianii abuzivi, păgubind interesele statului, ştiu întotdeauna să arunce răspunderea abuzurilor lor în sarcina *„partidului“*. Şi partidele — nu se urmăresc reciproc fiind toate la fel.

In contra acestor neajunsuri, nu este decât un singur remediu: *publicitatea*, prin care numai se stabilesc, în adevăr, răspunderile în faţa *opiniei publice*.

Tot ce se atinge aşa dar de organizarea, de mişcările, de tendinţele, de profiturile acestor asociaţii, cari caută pururea a se învălui în mister, *carteluri, sindicate şi trusturi* — în cari politicianii, câmuitori ai destinelor statului, sunt pururea amestecaţi — trebue adus la cunoştinţa marei mulţimi, cu amănunte pe cât mai exacte.

Iată tocmai — am zis — care este meritul deosebit al noului studiu, pe care ni-l prezintă astăzi d. Ing. C. Casassovici, subt titlul *„Trustul zahărului“*: că luminează una din cele mai complicate şi urgente probleme, care interesează opinia publică.

Dar se naşte întrebarea — la care acei interesaţi au căutat să dea atâtea întortochiate răspunsuri:

2. Avem noi un „trust al zahărului“, în România?

In ce mă priveşte, ca să nu fie prea multă zăbavă — până la dovada imediată — voiu răspunde categoric:

Avem!

Sunt însă unii, cari au căutat să înlăture orice bănuială de *“trust„ susţinând că e un simplu „cartel“*, care nu împiedecă — ferească Dumnezeu — *„concurenţa“*.

Iată, în adevăr, *comunicatul* publicat de ziarul oficios al guvernului liberal-naţional, *„Viitorul“*, la data de 30 Octomvrie 1914, în articolul de fond, subt titlul *„Guvernul şi scumpirea zahărului*:

„Tot in legătură cu chestiunea scumpirei zahărului s'au mai „făcut două afirmaţiuni alături de adevăr.

„Cea dintâiu e că ar exista un trust 'al fabricelor. Faptul e

„absolut inexact şi, fără indoială, că la mijloc e o regretabilă „confuzie. Trust nu există. Este insă in fiinţă un cartel al fabri- „canţilor, ceeace nu e tot una, de oarece cartelul nu impiedecă „concurenţa şi, prin urmare, nu opreşte pe un fabricant să vândă „mai ieftin decât un altul, deşi se găseşte in cartel cu el „(*sic!* N. A.).

„Dovada perfectei exactităţi a afirmaţiunei noastre e chiar „fabrica Blank, care vinde zahărul mai eftin decât celelalte fabrici „cu zece bani la kilogram.

„A doua afirmaţiune alături de adevăr, e că ar fi funcţionând „un biurou care fixează preţurile de vânzare a zahărului.

„Faptul acesta este tot aşa de neexact ca şi celălalt.

„Biuroul de comision, la care se face aluzie, primeşte numai „comenzile, pe cari apoi le imparte intre fabrici după o anume „contingentare. In ce priveşte preţurile, ele sunt insă fixate de „fabricanţi, cari de altminteri fac parte din biuroul de comision.

„De altfel o dovadă evidentă că această fixare de preţuri nu „este sacro-santă, e insuşi faptul citat mai sus că fabrica Blank, „vinde zahărul cu zece bani mai eftin, deşi producţia e de aceeaşi „calitate, din toate punctele de vedere.

„Nădăjduim că lămuririle acestea vor fi edificatoare chiar şi „pentru cei de rea credinţă, ele dovedind oricui că guvernul e gata „să susţină chiar un proces numai ca să poată pune populaţia la „adăpostul exploatărilor nepermise."

Din acest comunicat — căci este, fără îndoială, un *comunicat* — se vede că guvernul nostru e straşnic în hotărârea sa de luptă pentru a pune populaţia la adăpostul exploatărilor *„nepermise"*. Numai cât: că nu are cu cine să se lupte! Căci *„trust"*, nu există! E o regretabilă confuzie. Există numai un *cartel* al fabricanţilor — nevinovat, şi te întrebi atunci, pentru ce mai există cartel — care nu împiedecă concurenţa.

Dovadă: *fabrica Blank,* care concurează pe ceilalţi. . .

Există asemenea un *„biurou de comision"*, care împarte comenzile, dar rămânând ca fiecare fabrică să-şi fixeze ea singură preţurile vânzărei.

Dovadă — iarăşi: *fabrica Blank,* care vinde cu zece bani mai ieftin. . .

Va să zică nimic. Şi atunci te întrebi: de ce oare se plânge mulţimea?

Vezi bine: *„Viitorul"*, care uită momentan că este organ al guvernului — ca şi cum ar fi un simplu ecou al *biuroului*

de comision — denunţă indignărei publice pe cei *„de rea credinţă“*, găsind că lămuririle pe cari le dă, că nu există nici *„trust“* şi nici măcar *„biurou de vânzare“*, ci numai un simplu *„cartel“*, i-ar zice bucuros *„cartelaş“*, sunt pe deplin *edificatoare.*

„Edificatoare“, în toate privinţele — gura păcătosului adevăr grăeşte — le credem şi noi.

Dar şi mai edificatoare sunt însă următoarele păreri, cu privire la rolul cartelurilor, ale celui mai autorizat reprezentant al aceluiaş partid liberal-naţional, în materie economică, şi actual ministru de finanţe d. *Emil Costinescu,* exprimate într'un interview, publicat în fruntea aceluiaş ziar *„Viitorul“*, dela 8 Maiu 1909, vorbind atunci de *scumpirea traiului:*

„Unii au căutat să explice scumpirea traiului prin inrâurirea „dezastroasă a cartelurilor. In mod general, această prevenţiune „impotriva cartelurilor este o eroare. In ţările din Occident statul „incurajează chiar cartelurile, astfel in Austria şi Germania unde „Statul tratează nu cu fiecare fabrică in parte, ci cu reprezen„tantul cartelului.

„Cartelul este un fel de regulator al preţului şi impiedecă „fluctuaţii dezordonate, salturi prea mari, precum şi acapararea „mărfurilor de o singură mână, adică trustul Astfel, cartelul intre „societăţile de petrol — cartel pentru a cărui infiinţare am „stăruit in calitate de ministru de finanţe — ne-a scăpat de trustul „american. Aşa dar, antipatia pe care unii o manifestă faţă de „carteluri e nejustificată.“

Aşa se exprimă însuşi d. Emil Costinescu, susţinând: că la scumpirea traiului, cartelurile nu au nici o vină şi că ele sunt în toate privinţele utile.

In rezumat, prin urmare: un *„trust“* al fabricilor de zahăr nu ar exista în România, nici pomină; nu ar exista nici măcar sindicat cu *„biurou de vânzare“*, fixând preţurile; ci există numai un simplu *„cartel“*, lăsând concurenţa liberă; iar cartelurile sunt asociaţii numai de regulare a preţurilor, faţă de care prevenţia unora e nejustificată.

Aceasta este *„concepţia“*, în materie, a acelor — ai partidului liberal naţional, în frunte cu d. Emil Costinescu — cari ar fi chemaţi să rezolve problema scumpirei zahărului în momentul de faţă.

Rămâne acum ca să punem această concepţie în faţa *faptelor* — precum ea este pusă în faţa *teoriei* — ca să se vadă în ce fel sunt conduse interesele noastre cele mai importante în ipoteza cea mai binevoitoare: de-a oarba.

Şi ne grăbim a respinge susţinerile acestei concepţii, afirmând categoric:

Industria zahărului în România ni învederează ciclul perfect al evoluţiei industriale moderne, trecând prin acele trei faze; dela *cartel*, scumpind preţurile; prin *sindicat*, organizând vânzarea comună; la *trust*, stabilind monopolul.

Şi iată dovezile:

Cartelul fabricilor de zahăr, pentru fixarea preţurilor, s'a stabilit de îndată ce industria la noi a ieşit din prima perioadă a încercărilor, în tot cazul dela 1900, când se înfiinţează „Societatea generală", Roman-Sascut. Aceea ce o dovedeşte, este uniformizarea şi ridicarea generală a preţurilor, care nu se explică altfel.

Sindicatul fabricilor de zahăr, nu rezultă numai însă din toate efectele lui, văzute de toţi, ci se poate dovedi prin *actele de constituire*, necunoscute până acum, de marele public, şi pe cari le găsim în lucrarea de faţă a d-lui Ing. C. Casassovici (pag. 51).

Astfel, în anul 1902, cele cinci fabrici atunci existente: 1) Chitila, 2) Roman-Sascut, 3) Ripiceni, 4) Mărăşeşti, 5) Brânceni, pun bazele unui sindicat cu un *„biurou de vânzare"* prin care producţia de zahăr comună urma să se vândă în această proporţie:

Chitila	$11\,^2/_3\,\%$
Roman-Sascut	35 „
Ripiceni	$17\,^2/_3$ „
Mărăşeşti	$21\,^2/_3$ „
Brânceni	14 „

In curând însă sindicatul — care se vede că nu avea numai de scop contingentarea producţiei — răscumpără şi desfiinţează fabrica Brânceni, împărţind partea sa în următorul mod:

Chitila	3.23 procente
Roman-Sascut	4. „
Mărăşeşti	3.94 „
Ripiceni	2.83 „

Dar iată că sindicatul mai face încă un pas, către trustificare, prin aceea că *„biuroul de vânzare“*, al fabricilor este înlocuit printr'o *„Casă de comision pentru desfacerea produselor industriale din ţară“*, înfiinţată nu de fabrici, ci de principalele noastre bănci particulare, cu capital de 50.000 de lei, astfel împărţiţi: Banca Generală Română, lei 14.166; N. Chrisoveloni, lei 14.166; Marmorosch, Blanck et C-ie. lei 21.668, prin actul din 12 Decemvrie 1904, hotărând să perceapă asupra preţului de vânzare a zahărului, pentru serviciile aduse sindicatului, un comision de $1\,^3/_4\%$.

Nu mult după aceasta însă, peste câteva luni — prin actul din 14 Iunie 1905 — contractul anterior se modifică, prin aceea, că d. *Emil Costinescu* e primit ca unul din asociaţii *„Casei de comision“*, stabilindu-se împărţirea capitalului şi beneficiilor, de data aceasta, pe următoarele baze:

Banca Generală Română	11.062,50	va lua $22\,^3/_4\%$ din beneficii
N. Chrisoveloni	11.062,50	" $28\,^1/_2$ " " "
B-ca Marmorosch, Blank	16.812,50	" $33\,^3/_4$ " " "
D-l Emil Costinescu ...	11.062,50	" $22\,^3/_4$ " " "

Te întrebi: în ce calitate anume figurează d. Emil Costinescu în această asociaţie? Şi ce necesitate au putut simţi — doar nu desigur financiară — pomenitele bănci, ca să-l intereseze şi pe d. Emil Costinescu in operaţia lor, cu 11.062 lei 50 bani, capital şi $23\,^3/_4$ din beneficii?

In tot cazul, să se noteze:

Pe când *„Viitorul“* susţinea — la 30 Octomvrie 1914 — că nu există nici *„trust“*, nici *„biurou de vânzare“*, fixând preţurile, ci un simplu *„cartel“*, lăsând concurenţa liberă; şi pe când d. Emil Costinescu, la 8 Maiu 1909, apăra cu multă căldură cartelurile, în contra prevenţiei *nejustificate* a unora:

D. Emil Costinescu făcea parte — încă dela 14 Iunie 1905 — din *„Casa de comision“* a fabricilor de zahăr, care nu avea alt scop decât să centralizeze vânzarea, fixând preţurile şi înlăturând de pe piaţa orice concurenţă posibilă.

Totuşi, situaţia fabricilor de zahăr rămânea încă precară, neputând să-şi asigure *monopolul* fabricaţiunei, către care tindeau.

Până atunci, Statul românesc, în adevăr, îşi păstrase in-

treaga sa libertate de acţiune faţă de industria zahărului, şi care am zis că este singura garanţie a oricărui guvern de a preveni abuzurile monopolistice, în paguba consumatorilor.

Statul românesc avea putinţa de a reprima, la moment, orice abateri ale fabricilor de zahăr existente, prin cele două mijloace de restabilire a concurenţei: *deschizând graniţele imediat pentru zahărul străin* — cum am văzut că făcuse Rusia de pildă, la 1892 — şi *permiţând a se întemeia fabrici nouă.*

Aceasta din urmă era chiar o cerinţă elementară a politicei economice a Statului nostru, care avea datoria să tindă la întemeierea statornică şi la naţionalizarea industriei zahărului pentru care făcuse atâtea sacrificii, şi care nu exista decât în acele patru fabrici enorme — fără nici o fabrică numai de zahăr brut — ale unor străini.

Şi cum se întâmplă atunci — abia nouă luni dela întemeiarea sindicatului „*Casei de Comision*", la 14 Iunie 1905 — şi anume la 2 Martie 1906, intervine fericitul eveniment al unei „*Convenţii*" între Statul românesc şi fabricele de zahăr, în următorul cuprins:

1, Statul se obligă, până la 31 Martie 1914, să nu mai acorde nici o concesie vreunei alte fabrici de zahăr.

2. Statul se obligă, până la 30 Aprilie 1918, a nu mai reduce taxele zahărului importat sub 35 de bani, nici să acorde alte avantaje sau înlesniri pentru importarea zahărului din străinătate.

Dar iată însuşi textul acestei fenomenale *Convenţii*, încheiată de Statul românesc — reprezentat prin d-nii *Take Ionescu* şi *A. A. Bădărău* — şi care a fost adusă în desbaterile Adunărei deputaţilor, la 2 Martie 1906:

„CONVENŢIE"

„Intre subsemnaţii,

„Ministrul de finanţe, pe de o parte, şi fabricele de zahăr, din „ţară, pe de altă parte, reprezentate prin reprezentanţii lor legali, „s'a incheiat convenţia următoare:

„*Art. 1.* — Fabricele de zahăr subsemnate declară şi consimt „a reduce la 11 bani prima de fabricaţie, care li este acordată „prin legea din Decemvrie 1899, pentru fiecare kilogram de zahăr,

„dela data de 1 Aprilie 1906 până la expirarea termenului stipulat „de către numita lege (31 Martie 1914).

„*Art. 2.* — Statul se obligă în schimb să nu mai acorde până „la 31 Martie 1914, unei alte fabrici de zahăr care ar dori să se „stabilească în țară, nici o primă de fabricație sau oricare alt „avantaj direct sau indirect pentru fabricația zahărului, nici avan-„tajiile legei pentru încurajarea industriei naționale.

„*Art. 3.* — Statul se obligă să nu mai reducă timp de 12 ani, „plecând dela data de 1 Maiu 1906, taxele zahărului importat în „țară sub 35 de bani, nici să acorde alte avantaje sau înlesniri „oarecari pentru intrarea sau vinderea în țară a zahărului impor-„tat din străinătate.

„*Art. 4.* — In acelaş timp, fabricele de zahăr se vor bucura „până la 31 Martie 1914, de avantajele legii pentru încurajarea „industriei naționale, cari li-au fost acordate prin diferite jurnale „ale consiliului de miniştri şi de cari ele au beneficiat în afară de „vama pentru materiale brute la care au renunțat deja.

„*Art. 5.* — Taxa de export asupra zahărului, instituită de legea „din Decemvrie 1901, se reduce la 9 bani pentru kilogram pentru „primele 5 milioane de kilograme de zahăr exportat pe anul „bugetar.

„*Art. 6.* — Nici direct, nici indirect Statul nu va putea să „atingă sau să reducă avantajele garantate fabricelor prin prezenta „convențiune.

„Ministru de finanțe, *Take Ionescu.*

„Ministrul de justiție, *A. A. Bădărău.*"

Venind în discuția Camerei — după un singur discurs al deputatului N. Gherghel, care o combate — *Convenția* aceasta este susținută cu toată energia şi căldura de d. Take Ionescu, care declară între altele, cu emfază:

„Declar şi țiu să se ştie că din toată opera legislativă a mi-„nistrului de finanțe, în cele 14 luni din urmă, *de nimic nu mă „simt mai mândru decât de acest proiect de lege.* Şi că dacă aş „fi în stare să nădăjduesc pentru toată legislatura, *măcar încă „unul ca acesta,* încă ar merita, d-lor, toate celelalte turburări şi „necazuri pe care le are orice om care ocupă ministerul de „finanțe....

„Nu am să aduc detaliile tratativelor (cu fabricele de zahăr), „ele s'au făcut cu toată severitatea cu care oamenii serioşi tra-„tează şi s'au sfârşit cu toată cordialitatea cu care se sfârşeşte „tratările între oameni cuminți.

„Am câştigat anual astfel 900 000 lei. In schimb nu am dat „nimic."

Cuvântul e zis: **nimic.** Statul nu a dat nimic, ci numai a primit — graţie tratărilor cordiale ale d-lui Take Ionescu — dela fabricile de zahăr, un dar benevol, pe care d-sa îl socoteşte la nu mai mult de 900.000 de lei anual.

Şi, după aceste declaraţii, pe deplin convingătoare: Camera s'a grăbit să voteze legea d-lui Take Ionescu, cu 57 bile albe contra 5 negre, iar a doua zi chiar, în şedinţa dela 3 Martie 1906, *Convenţia* este votată, fără discuţie, şi de Senat, în unanimitate cu 45 voturi!

Acel *nimic* al d-lui Take Ionescu — „o nimic cât eşti de mare" — însemna însă nimic mai puţin decât, că Statul instituia el însuşi *monopolul zahărului* în favoarea sindicatului celor patru fabrici străine, cu toate urmările lui: împiedecând desvoltarea şi naţionalizarea industriei zahărului şi lăsând pe consumatori la discreţia absolută a sindicatului *„Casei de Comision"*.

De fapt — cum zice în indignarea sa d. Ing. Casassovici C. — *Convenţia dela 1906*, care încheie legislaţia zahărului şi nu permite o nouă legiferare decât la 1918, înseamnă cea mai mare *„escrocherie"*, care s'a putut trece prin parlamentul ţării.

Deocamdată, fabricele de zahăr erau însă asigurate. Dar mai rămânea posibilitatea ca situaţia lor să se zdruncine în viitor, peste opt ani, prin aceea că Statul putea să favorizeze întemeiarea unor fabrici noui, dela 31 Martie 1914 înainte.

Pentru a înlătura şi eventualitatea aceasta, având *monopolul legal*, provizor, fabricele de zahăr se gândesc la stabilirea *monopolului real*, definitiv, prin oraganizarea lor în *„trust"*, care să împiedece întemeiarea altor asemene fabrici şi să stăpânească ele piaţa noastră în mod absolut.

„Trustul zahărului", în România, se şi întemeiază ca toate trusturile — prin aceeaşi operaţie tipică şi cu aceleaşi tendinţi, subt numele *„Danubiana"*, pe baza următoarei convenţii dela 19 August 1914 (Monitor. Of. 125/914):

„Fabrica şi rafinăria de zahăr *Mărăşeşti*, societate anonimă; „*Societatea generală a fabricelor şi rafinăriilor de zahăr din* „*România*, societate anonimă cu sediul la Bruxelles; *Fabrica şi* „*rafinăria de zahăr Chitila-Bucureşti*, societate anonimă; *D. R.* „*Raeymachers*, industriaşi, Bruxelles; *D. Constantin Basarab-*

„*Brâncoveanu*, Bucureşti; d. Ioan Boambă, avocat, Bucureşti; „*Banca Generală Română*, din Bucureşti; d-nii (Dupont) Meillas-„soux et Co., societate in comandită in Ripiceni, au fondat o „societate anonimă pe acţiuni sub denumirea: „*Danubiana*", „fabrică şi rafinărie de zahăr, societate anonimă română. Sedinl „societăţii este Bucureşti. Durata societăţii este nelimitată.

„Capitalul societăţei este de 13.000.000 lei, repartizat in „26.000 acţiuni a câte 500 lei una. Acest capital a fost format in „modul următor:

„Fabrica şi rafinăria de zahăr Mărăşeşti, societate anonimă, „aduce ca aport nouii societăţi şi pentru o contravaloare de lei „7.000.000 in acţiuni de ale nouii societăţi, adică de lei 14.000 „acţiuni intregi liberate; cele ce urmează:

„Fabrica şi rafinăria de zahăr din Mărăşeşti (România) cu „drepturile, avantagiile şi beneficiile sale industriale şi comerciale „dobândite in România.

„Restul pentru complectarea capitalului de fondaţiune de mai „sus a fost acoperit astfel:

„Fabrica şi rafinăria de zahăr Chitila-Bucureşti lei 1.000.000.

„D. R. Raeymachers lei 500.000.

„D. Constantin Basarab-Brâncoveanu lei 100.000.

„D. Ioan Boambă lei 125.000.

„Meillassoux et Co., societate in comandită lei 1.500.000.

„Societatea generală a fabricelor şi rafinăriilor de zahăr lei „2.775.000.

„30 la sută a aportului a fost depus la Banca Naţională a „României."

In acelaş timp, *capitalul real* de lei 13.000.000, care reprezintă aporturile efective ale participanţilor, e *adăogit* prin cunoscuta caracteristică operaţie de umflare *(mouillage—watering)*, cu 7.800 părţi de fondatori, fără desemnare de valoare — şi cari nu impun nici o obligaţie proprietarilor lor şi nu li conferă nici un drept de acţionar sau de vot in adunările generale — *capital ireal*, parazitar, întrucât, după cum arată actul de constituire:

„Ele nu li conferă decât dreptul la beneficiile aferente acestor „părţi de fonduri sau beneficiare.

„Aceste părţi sunt atribuite: 4.800. Societăţii generale pentru „fabrici şi rafinerii in România şi surplusul de 3.000 fabricei şi „rafineriei de zahăr Mărăşeşti, in calitatea lor de fondatoare ale „prezentei societăţi."

In sfârşit, societatea aceasta, după constituire, suprimă una din fabrici, şi anume *Mărăşeşti*, ne mai rămânând decât trei

în lucrare: 1) *Chitila* (a lui Marmorosch, Blank), 2) *Societatea Generală Roman-Sascut* (a lui Raeymachers, din Bruxelles), 3) *Ripiceni* (a lui Meillassoux et Co.), toate străine, subt numele de societate anonimă *română.*

Avem, aşa dar, în faţa noastră şi aici un caz tipic de organizare a unui adevărat *„trust“*: prin *fuzionarea financiară,* subt aceeaşi direcţie unică a unor fabrici similare; prin *umflarea capitalului,* aici, subt forma unor părţi de fondatori, fără desemnare de valoare, parazite; prin *unificarea producţiei,* suprimând una din fabrici, Mărăşeşti, care continuă totuşi să rămână ca fondatoare a nouei societăţi.

Prin urmare, când vorbim de *„trustul zahărului“*, în România, nu e numai un cuvânt, ci avem de a face cu un *„trust“*, în adevăratul înţeles al cuvântului, şi cu toate consecinţele lui — cari de altfel se văd.

Istoria industriei zahărului în România, însă, poate şi ea să servească ştiinţei ca *exemplu clasic* al evoluţiei industriale moderne, cu tendinţa ei către o concentrare tot mai desăvârşită, subt presiunea *legei economiei puterilor* — şi numai puţin — *a legei interesului* particular.

Cartelul fabricelor de zahăr, din România, uniformizează preţul, suprimând concurenţa; *sindicatul,* organizează un biurou de vânzare comun, cu tendinţa de a unifica şi producţia, stăpânind piaţa în mod absolut; *trustul,* fuzionează toate fabricele existente, ca să-şi poată asigura monopolul.

In tot timpul acesta, dela 1873 şi până la 1915 — fie simplu *cartel,* fie *sindicat,* fie *trust,* propriu zis — fabricele de zahăr străine nu au fost decât o cauză constantă: de jefuire a Statului; de păgubire a consumatorilor; de speculare a producătorilor; de exploatare a muncitorilor; de nesocotire a intereselor nationale româneşti; şi la urmă, pe deasupra şi ca o culme, de neîndestulare chiar a consumaţiei publice.

Statul, în curs de patruzeci de ani, a fost jefuit de fabricele de zahăr străine cu sume cu adevărat fabuloase, cari se calculează numai pentru perioada celor din urmă 20 de ani, la 158 de milioane de lei, ca să nu aibă încă o industrie a zahărului în adevăratul înţeles al cuvântului, folositoare agriculturei, şi nici măcar o industrie românizată.

Consumatorii, au fost necontenit păgubiţi cu preţuri peste

măsură de mari, pe cari sunt siliţi să le plătească, pentru un zahăr şi de proastă calitate, insuficient rafinat, în comparaţie cu zahărul pe care îl consumau altădată, în timpul exportului liber.

Şi, ca să-şi mărească profiturile lor scandaloase, am văzut că fabricile de zahăr au centralizat vânzarea, într'un biurou comun de vânzare, numit *„Casă de comision“*, suprimând concurenţa cu totul şi mărind preţurile când şi cât au voit, după cum este în deobşte ştiut.

Cu toate acestea — în contra evidenţei — ziarul *„Viitorul“*, organ al guvernului şi al d-lui Emil Costinescu, prin comunicatul oficios, dela 30 Octomvrie 1914, l'am văzut susţinând că *„nu există un biurou care fixează preţurile de vânzare a zahărului“*, cari ar fi fixate de fabricanţi, aşadar, în concurenţă unii cu alţii.

Şi ni-a citat, ca exemplu, *fabrica Blank...*

Noi ştim, în adevăr, că *„fabrica Blank“* — adică fabrica *Chitila,* făcând parte din trust — ca să inducă în eroare opinia publică, *a anunţat,* că vinde cu zece bani mai ieftin kilogramul. Dar ştim asemenea că voind lumea *să cumpere* — nu a găsit !

Ca să nu fie însă nici o îndoială în ce priveşte *fixarea preţurilor,* pentru toate fabricile, prin *„Casa de comision“* — care lucrează acum subt, sau prin firmă nouă *„Societatea anonimă pentru import şi export, Secţiunea zahăr* — dăm aici o circulară adresată comercianţilor, cari primeau zahărul dela Roman-Sascut, cu data de 24/7 Octomvrie 1914, în următorul cuprins :

„Avem onoare să vă facem cunoscut că faţă de împrejurările „actuale, în urma cărora toate materialele prime s'au scumpit şi „faţă mai cu seamă de rezultatul foarte defavorabil al recoltei „sfeclei, Fabrica de zahăr dela Roman-Sascut se vede silită a „urca cu începere de astăzi preţurile la toate productele fabrica- „ţiunei sale cu câte lei 10 (zece) la suta de kgr.

„Vă rugăm să binevoiţi a lua notă de aceasta şi a primi în- „credinţarea stimei noastre.

(ss) *„Societatea anonimă pentru Import şi Export.“*

Circulare identice au fost adresate de aceiaşi societate — pentru telegrame *„Impex“* — tuturor comercianţilor din

țară, schimbând numai numele fabricei, dela care primeau zahărul.

Astfel la 24 Octomvrie 1914 — pe când ziarul *„Viitorul“*, organ al guvernului și al d-lui Costinescu, susținea la 30 Octomvrie 1914, că nu există un biurou de vânzare, fixând prețurile — fabricile de zahăr fixau prețurile pentru toate produsele lor, ridicându-le deopotrivă cu 10 lei la suta de kgr.

Și printr'o simplă trăsătură de condei — la o consumație aproximativă totală de 40.000.000 de kilograme — trustul zahărului realiza un beneficiu suplimentar de *patru milioane* de lei, în paguba consumatorilor.

Ceeace dovedește, cum se vede, fie zis în treacăt, că d-l Take Ionescu — prin faimoasa Convenție dela 1906 — nu acordase fabricilor de zahăr : *nimic!*

- *Producătorii de sfeclă* — pentru cari doar anume s'a întemeiat industria zahărului, „ca să favorizeze agricultura“ — au fost speculați în așa fel încât proprietarii mari au părăsit aproape cu totul cultura sfeclei, iar proprietarii mici, au ajuns robii fabricilor, către cari au fost siliți să-și ipotecheze până și pământurile lor.

Avem înaintea noastră *o listă a ipotecilor fabricei de zahăr din Roman*, cu 44 de ipoteci, mai mari sau mai mici, din cari ne vom mărgini a cita câteva, ale celor mai săraci:

„1) Lei 1.000, imprumutați de *I. P. Botezatul*, cu actul inscris la No. 16 913, asupra unui loc din Butnărești.

„2) Lei 2.800, idem de *Pavel Gh. Ciocan*, cu actul inscris la No. 57 913, asupra unui loc din Bahna.

„3) Lei 1.500, idem de *Gh. I. Cocea*, cu actul inscris la No. 61 913, asupra unui loc din comuna Porcești.

„4) Lei 1.000, idem de *Neculai Cocea*, cu actul inscris la No. 65 913, asupra unui loc din Porcești.

„5) Lei 1.500, idem de *Ioan C. Ciumașu*, cu actul inscris la No. 67 913, asupra unui loc din Porcești.

„6) Lei 600, idem de *Conduratu Apostol*, cu actul inscris la No. 74 913, asupra unui loc din Porcești.

„7) Lei 1.000, idem de *Vasile Grozavu*, ca actul inscris la No. 64 913, asupra unui loc din Butnărești.

„8) Lei 1.200, idem de *Gheorghe Herea*, cu actul inscris la No. 63 913, asupra nnui loc din comuna Galbeni.

„9) Lei 2.000, idem de *Ion C. Iuncu*, cu actul inscris la No. 10 908, asupra unui loc din comuna Stănița.
„10) Lei 600, idem de *Gheorghe Popovici*, cu actul inscris la No. 76 913, asupra unui loc din comuna Porcești."

Și așa mai departe, 44 de ipoteci — unele foarte mari — ridicându-se la suma totală de 345.700 de lei.

Vrea să zică: producătorii, țăranii în primul rând, în loc să-și sporească avutul — cultivând sfeclă pentru fabrici — ajung să-și zălogească pământurile.

Muncitorii de fabrici, sunt supuși la o exploatare neomenoasă, prin tot felul de mijloace cămătărești — precum este sistemul odios al *„fiselor"*, oprit de lege — și lucrează în condiții igienice din cele mai rele.

Interesele naționale românești — ale educației noastre economice și industriale — au fost nesocotite în mod absolut, elementul românesc fiind sistematic exclus din conducerea technică și comercială a fabricelor, rezervată numai străinilor.

Consumația publică, ea însăși, însfârșit s'a dovedit că fabricile de zahăr, organizate în trust spoliator, nu sunt în stare să o îndestuleze, de îndată ce sunt oprite de a introduce zahărul brut, din străinătate, cum s'a întâmplat la începutul războiului, ceeace a provocat lipsa de zahăr, de care am suferit, și pe care guvernul nu a putut să o înlăture decât importând el însuși zahăr străin.

Aceste sunt *fapte*, pe cari nici o sofistică din lume — oricât de bine plătită — nu le poate înlătura. Și ele ni dau dreptul să zicem:

Industria zahărului — în forma sa actuală — a fost o adevărată calamitate pentru România, mai ales dela Convenția din 1906, care a stabilit monopolul în folosul fabricilor de zahăr, organizate în trust.

Concluzia aceasta — bazată pe fapte — e riguros obiectivă și nu se poate înlătura.

Nu ni mai rămâne dar decât să răspundem la întrebarea noastră din urmă:

3. Ce avem de făcut?

Abuzurile scandaloase ale fabricilor de zahăr — fie *cartel*, fie *sindicat*, fie *trust* — stau în legătură cu celelalte abuzuri

ale societăţilor capitaliste, în genere, în cea mai mare parte străine, cari s'au întemeiat în ultimul timp în România, nesocotind toate interesele noastre economice şi toate legile ţărei, de pare că ar fi într'o colonie de negri, din Africa.

— Graţie acestor societăţi — create în mod artificial de Statul, românesc, din principiul salutar al protecţiei, însă rău aplicat, aşa că i s'a întors impotrivă — ţara şi consumatorii au îndurat neajunsuri şi pagube necalculate, de rămâi uimit că le-a putut tolera până astăzi.

Şi toţi le cunoaştem.

— *Statul*, a făcut sacrificii de sute de milioane, ca taxe vamale şi prime, pentru a întemeia o industrie naţională.

— *Ţara*, în loc să se folosească, sporindu-şi puterile, a fost transformată într'un *teritoriu colonial* supus la o exploatare sălbatecă, cu devastarea, în adevăratul înţeles al cuvântului, a unor întregi regiuni, precum s'a întâmplat cu pământurile, din jurul fabricilor de zahăr şi cu pădurile munţilor noştri, pustiiţi, ca să sporească dividendele, consumate aiurea, de capitaliştii străini. Pe când *personalul românesc*, a fost sistematic eliminat din industrie.

Consumatorii, însfârşit, în şiruri de ani, cari nu se mai termină, au fost obligaţi să plătească preţuri de încurajare spoliatoare, pentru mărfuri, de proastă calitate, fabricate, în mare parte, cu materii prime, aduse de aiurea, chiar atunci când ele se găsesc în ţară şi pentru exploatarea cărora tocmai fabricile au fost încurajate, precum se întâmplă, de pildă cu *zahărul brut*.

Te întrebi:

— Ce fel de *„industrie naţională"* este aceasta? Cu *capitaluri străine*, exportând dividende; cu *personalul străin*, eliminând pe români, în ţară la dânşii; cu *materii prime străine*, importate, cu toate că se află la noi.

— Ce fel de *„industrie"*? Intreţinută, în curs de patruzeci de ani, necontenit, cu sacrificii enorme — în paguba consumatorilor şi a ţării – de Stat?

Şi cum se explică?

— Se explică şi nu se poate explica, decât numai dacă avem în vedere *cauza generală*, a acestui adevărat *fenomen economic*, se înţelege şi fenomenal, şi care este: *rolul dublu* — pe

care îl joacă politicianii partidelor — *reprezentanți totodată ai Statului și ai industriilor capitaliste.*

Subt diferite forme — ca membri în consiliile de administrație, ca advocați de tot felul, ca interesați în *„Case de Comision“* — politicianii fruntași din toate partidele: *întregul personal de cârmuire a intereselor Statului, e salariat de societățile capitaliste.*

Nu putem insista în această lucrare. Dar credem că e nevoie urgentă ca amestecul de care vorbim să fie stabilit printr'o cercetare amănunțită pentru ca țara să știe. Și să se poată lua măsuri, printr'o *lege a incompatibilităților.*

Deocamdată, iată numai câteva exemple caracteristice, învederând procedura obișnuită a constituirei societăților capitaliste la noi, cu personal de direcție mixt, de capitaliști, aproape cu toții străini, și de politiciani, aleși cu îngrijire din fiecare partid câte unul sau doi, mai cu vază:

1) **Societatea de Asigurare „Victoria“.** Fundatori: A. Mendel, *D. S. Nenițescu*, Maurice Stern, *C. C. Butculescu*, Lazăr Veisner, M. Friedmann, C. Thaler, *N. N. Săveanu*, fost prefect, deputat și secretar general al Ministerului de Interne (actual Senator), H. Stern, *Ștefan Graur*, deputat, *C. Ivașcu*, fost prefect, *M. Ivașcu*, Moscu Iacobi, *At. At. Gheorghiu*, deputat, H. Stern, *N. N. Lahovari, A. Filoti, N. I. Bărbulescu, G. Manoliu Tețcanu* (Mon. Of. 1908, p. 1280).

2) **Banca de „Credit Român“.** Consiliul: Baumgarten, Lederer, E. Herecz, E. Palinc, Doctor Breyer, *Tache Ionescu, C. C. Arion, Barbu Păltineanu*, Rosenthal, *A. Djuvara*, pe atunci ministru, *Dim. Nenițescu, C. Cantacuzino-Pașcanu*, fost președinte al Camerei Conservatoare (Mon. Of. 1908, 27 Fevruar, p. 9838 și 15 Mart., p. 10.485).

3) **Societatea de păduri „Tișița“,** S. Simion, I. G. Hofmann, B. Eichner, Contele Mikes, Carol Nerescher, *C. C. Arion, Em. Culoglu, I. G. Saita, N. Xenopol N. N. Săveanu* (Mon. Of. 1908. 21 Mart., p. 10.637.

4) **Societatea anonimă forestieră „Union“.** Capital 10 milioane. Fr. Pauker, Oscar Kaufmann, P. Keller, *I. G. Saita, Alexandru Djuvara, Em. Porumbaru*, B. Rubin, W. Dikin, G. Rohn, *D. S. Nenițescu, N. N. Săveanu.*

In locul d-lui *A. Djuvara* demisionat în urma intrărei în

minister, se alege d. *C. Dissescu* (Mon. Of. 1908, 2 Iulie p. 4123).

5) **Societatea de petroliu „Concordia".** Capital 25 de milioane. Albert Weiss, Solomonsohn, M. Schapira, H. O. Schlawe, Stange, *Em. Culoglu, Em. Costinescu, B. Păltineanu, Prinţul Bibescu, A. G. Radovici*, Mon. Of. pp. 2178 şi 9072).

6) **Societatea industrială textilă Română-Italiană, Iaşi.** Moritz Wachtel, Gr. Cantacuzino, G. Racoviţă, G. S. Cristofor D. D. Mavrocordat. N. Miclescu (Mon. Of. 1908 405 p.).

7) **Societatea anonimă pentru industria de tricotage „Moldova", Iaşi.** Leo Geller, Carl Unter, Leon Iuster, B. Schnecker, Jacques Lewin, Max Zoller. M. Cohn-Drăcişeanu, *Al. A. Bădărău*, fost ministru *Ştefan Negruzzi*, fost deputat şi efor., *Oswald Teodoreanu*. Censori: *C. C. Chirilă*, fost deputat, *G. Săndulescu*, pe atunci prefect de poliţie al oraşului Iaşi (Mon. Of. 1909 14 Fevruar, pp. 10.256 şi 10.259).

Şi aşa mai departe.

Te întrebi: ce înseamnează această confuzie? In ce calitate figurează — în consiliile de administraţie ale unor societăţi capitaliste, şi în mai multe deodată — aceeaşi politiciani, cunoscuţi de toată lumea că nu sunt capitalişti? Care este dar *aportul* lor social?

La aceste întrebări — dacă nu e să ne ascundem în dosul degetelor — nu este decât un singur răspuns:

Aportul politicianilor, constă în *capitalul influenţei politice*, ca să nu zicem chiar a conrupţiei lor.

Şi atunci acesta fiindu-i rolul, este evident, că ori de câte ori vor intrà în conflict interesele Statului cu interesele particulare — pe cari le reprezintă tot ei — interesele Statului, cari nu sunt ale nimănui, vor trebui să fie jertfite. Ceeace se întâmplă constant.

In cazul de faţă: aşa se explică, după cum am văzut — prin amestecul politicianilor, trădând interesele Statului — şi abuzurile industriei capitaliste a zahărului, cum se dovedeşte mai ales, în mod clasic, prin *Convenţia dela 1906*, a d-lui Take Ionescu, care acordă *monopolul* fabricaţiunei zahărului în România, celor patru fabrici mari existente, străine, pe cari astfel le organizează în *trust*, în paguba industriei naţionale, care s'ar fi putut desvolta, şi a consumatorilor, pe cari Statul pretinde

că nu mai poate astăzi să-i apere, declarându-se neputincios, până la 1918, prin glasul autorizat al d-lui *Emil Costinescu*, ministru de finanțe și tot odată asociat, încă dela 1905, pe vieață și ereditar, al „*Casei de Comision*".

In contra acestei păreri, noi plecăm dela următorul *principiu fundamental*, al politicei noastre economice, în această materie:

Trustul zahărului trebue desființat!

Trebue desființat, pentru că trustul străin este *negarea* intereselor noastre românești, în această industrie, întrucât — având *monopolul* — el împiedecă și va împiedeca desvoltarea unei adevărate industrii agricole, în mâinele proprietarilor români și a băncilor populare, și va ridica mereu prețul zahărului, subt diferite pretexte, în paguba consumatorilor.

Și susținem, cu toată hotărârea, că Statul este absolut competent și că are dreptul și putința de a interveni, *oricând*, față de fabricile de zahăr, în *trei moduri* anume: *imediat, până la 1918* și *după 1918:*

1⁰) **Imediat** — Statul credem că poate să denunțe Convenția dela 1906, întrucât fabricile de zahăr nu au fost în stare să răspundă scopului, pentru care a fost încheiată, de a îndestula consumația publică, comițând și abuzuri de tot felul, împotriva legilor existente, precum ar fi între altele călcarea îndatoririi de a avea *personal românesc*, și altele multe.

Desființând Convenția dela 1906, se va putea reduce *taxa vamală prohibitivă*, de 35 bani, dela care Statul nu încasează astăzi nimic, și cu o taxă vamală redusă, făcându-se cu putință introducerea zahărului străin se va restabili concurența și țara va avea un folos îndoit: pe de o parte, Statul va încasa venituri dela taxa vamală pe zahăr, pe de altă parte, consumatorii vor avea zahăr cu prețuri scăzute, mai bun.

Se susține însă — și este cu totul caracteristic *cu ce scop* anume, *unde*, și totodată *în numele cui* se susține — că chiar dacă s'ar denunța Convenția dela 1906, taxa vamală de 35 bani nu se va putea reduce.

Cu scop de a apăra convenția dela 1906 — *în ziarul „Acțiunea"* organ al d-lui Take Ionescu — și pare că chiar *în numele d-lui Emil Costinescu,* ministru de finanțe și reprezentant al *Casei de Comision*, iată în adevăr ce scrie între

altele, d. *G. Taşcă*, profesor la Academia Comercială, subt titlul *„Convenţia fabricelor de zahăr“*, în numărul acelui ziar dela 17 Iulie 1915:

> „Guvernul (d-lui Take Ionescu) se obligă să nu reducă, până „la 1918, taxele vamale pe zahăr, sub 35 de bani de kilogram.... „Acesta era neindoelnic un avantagiu pentru fabricanţi....
>
> „Era insă acesta un desavantagiu pentru consumator? Noi „credem că nu, şi iată de ce.
>
> „O taxă vamală odată stabilită — şi am văzut că nu gu- „vernul din 1906 o stabilise – cu greu se poate reduce. Noi „mergem şi mai departe şi credem că dacă s'ar obţine — cum „cere d. Ene — o reziliere a convenţiei intervenită intre guvern „şi fabrici — *nici în acest caz d. Costinescu, ministrul actual, nu „ar reduce taxa de 35 bani de kgr. de zahăr....*
>
> „Sunt consideraţii multiple, cari fac pe oamenii de Stat să „menţie taxe vamale, cu toată protestarea consumatorilor.“

„Consideraţii multiple“, — nici vorbă că *sunt* — cum zice d. G. Taşcă, ale cărui sublinieri din text, ni dau dreptul să credem că vorbeşte chiar în numele d-lui Emil Costinescu, sau cel puţin, că ştie ceva.

Ştim însă şi noi, că d. Emil Costinescu, oricare ar fi părerile sale, nu este etern la ministerul de finanţe; şi în tot cazul, că a trecut timpul ca *„oamenii de Stat“*, să se învălue în mister lucrativ, refuzând să arate consideraţiile, pe baza cărora ar fi îndrituiţi să refuze de a reduce o taxă vamală, în dispreţul intereselor publice favorizând monopolul unor fabrici particulare străine, păgubitor deopotrivă şi veniturilor Statului şi consumatorilor.

Nu aceasta este însă în discuţie. Ci numai denunţarea Convenţiei dela 1906, pe care noi o credem posibilă, *imediat.*

2⁰) **Până la 1918**—când expiră dezastroasa Convenţie dela 1906, a d-lui Take Ionescu — Statul poate să intervină faţă de fabricile de zahăr, mai întâiu, pentru a le sili să se conformeze, cu toată rigoarea legilor noastre, pe cari le calcă, de pildă, cum am zis, în ce priveşte *personalul românesc.*

In tot cazul, Statul trebue *să oprească importul zahărului brut,* pentru următoarele campanii de lucru, 1915, 1916 şi 1917, silind fabricile să lucreze numai cu sfecla produsă la noi.

Tolerarea importărei zahărului brut — ca materie primă —

este cel mai scandalos abuz, în dispreţul principiului însuşi, pe care se bazează întemeiarea fabricelor de zahăr: de a favoriza cultura sfeclei, folositoare agriculturei.

Şi dacă fabricile de zahăr nu vor găsi sfeclă suficientă în ţară — pentrucă nu vor fi cultivat-o, şi pentrucă au descurajat producţia ei, prin exploatare neomenoasă — şi nu vor fi în stare să îndestuleze consumaţia internă: Statul să reducă taxa prohibitivă, de 35 bani la kgr., lăsând importul liber, deocamdată, în schimbul unei simple taxe fiscale scăzute, care ar produce venituri Statului şi ar efteni zahărul, restabilind concurenţa, în favoarea consumatorilor.

3⁰) **După 1918** — când îşi recapătă iarăşi libertatea deplină de a legifera, prin expirarea convenţiei dela 1906—Statul trebue să aibă ca ţintă neclintită, de a înfăptui următoarele două deziderate:

Infiinţarea unei adevărate industrii naţionale a zahărului, ca industrie agricolă, cu capitaluri şi personal românesc.

Şi nu mai puţin:

Eftenirea zahărului, care este un aliment de prima necesitate şi pentru care consumatorii au făcut destule sacrificii.

Aceste două scopuri sunt de natură să se realizeze unul prin altul.

Mai întâiu — de acum înainte: Statul nu trebue să mai dea nici o autorizare vre-unei fabrici străine. Ci numai fabricilor cu capital şi personal românesc.

In al doilea rând — pentru a efteni zahărul: Statul trebue să facă sacrificiul de a renunţa la o parte din taxa actuală de consumaţie, de 30 de bani, scăzând-o la 15 bani şi 10 bani pentru comune, şi în acelaş timp, să reducă taxa vamală prohibitivă, de 35 de bani, la 6 bani pentru kgr., sau la 6 lei pentru sută, cum prevede Convenţia din Bruxelles, desfiinţând astfel *monopolul trustului*, şi ieftenind preţul zahărului, prin concurenţa străină.

Subt regimul acesta însă, dacă *fabricile vechi* ale trustului, ar putea să reziste, cu instalaţiile lor perfecte, amortizate, ar fi greu să se înfiinţeze *fabrici nouă*, cu capital românesc.

Pentru încurajarea acestora — şi numai pe timp limitat de cel mult zece ani şi fără a mai impune nici un sacrificiu consumatorilor — Statul ar trebui să renunţe, în favoarea lor,

numai la o parte a taxei de consumație, redusă la 25 de bani (15 bani pentru Stat și 10 bani pentru comune) percepând numai dela dânsele, 5 bani pentru comune: în total 10 bani.

Fabricile nouă românești — cari ar beneficia și de legea de încurajare a industriei naționale — s'ar bucura astfel față de fabricile vechi, străine, de următorul regim special de protecție: *a)* 6 bani protecție vamală; *b)* 15 bani reducerea taxei de consumație; *c)* 4 bani avantagiile legei industriale, în total 25 de bani, în timp de cel mult 10 ani, în loc de 50 de bani, cât a fost protecția fabricilor actuale, până la 1914 și de 35 de bani, până la 1918.

Cu aceste sacrificii, în calitatea sa de specialist în materie — care a fost, 4 ani, inginer șef la fabrica de zahăr din Roman, — d. C. Casassovici crede că o industrie românească a zahărului s'ar puteà înființà cu succes.

O credem și noi.

„*Trustul zahărului*" — studiul nou al d-lui Ing. C. Casassovici — vine dar să pună încă odată în fața întregei țări putem zice, *actele procesului* dintre opinia publică a mare, mulțimi revoltate și abuzurile fabricelor de zahăr străine, având sprijinul ocult al unei minorități de politiciani în serviciul lor.

Și d. Ing. C. Casassovici, indică și soluțiile practice ale acestei mari probleme economice, cu tot materialul de acte, de dovezi și de lămuriri necesare, pentru ca nimeni să nu o mai poată întuneca, cu rea credință, deacum înainte, cum s'a făcut până azi.

In teorie, problema e dar rezolvită. Nu mai rămâne decât să se rezolve în *practică.*

De aceasta e vorba acum. Și avem toată încrederea, față de mișcarea pornită încă din anul trecut și care nu a făcut decât să crească mereu, prin desbaterile urmate în parlament, în presă și în adunarea oficială a comercianților țării întregi.

Congresul Camerilor de comerț care s'a ținut în anul expirat la Craiova, luând în dezbatere chestiunea eftenirii zahărului — la care a participat, între alții eminentul președinte al Camerei de Comerț din București, d. Hagi-Theodorachy —

a aclamat următoarea energică şi documentată moţiune, cetită de preşedintele congresului, d. *Vasile Andreescu*, în şedinţa dela 9 Iunie 1914:

„Având in vedere că in desbaterile următoare, s'a constatat „că fabricele de zahăr cartelate au cumpărat fabrica de zahăr din „Brânceni—Teleorman, in momentul când abia incepuse a func- „ţiona şi a inchis-o ca să se inlăture concurenţa, pentru ca pro- „ducţiunea să se distribuie intre cele 5 fabrici existente; având „in vedere că chiar fabrica de zahăr din Mărăşeşti s'a inchis „tot din aceleaşi motive; considerând că fabricele de zahăr „cartelate exclud orice concurenţă la cumpărarea sfeclei şi plătesc „preţuri derizorii pentru această materie primă, in cât cultivatorii „nu mai găsesc rentabilitate in a o cultiva; considerând că din „cauza aceasta industria zahărului a trebuit să importe melasă „necesară fabricaţiunei şi cu toate acestea nu au putut satisface „trebuinţele ţărei şi ale industriei ce intrebuinţează zahărul in „fabricaţiune.

„Congresul protestează cu cea mai mare energie contra car- „telului fabricelor de zahăr şi roagă guvernul să procedeze ime- „diat la facerea unei anchete prin organele sale şi delegaţii Ca- „merelor de comerţ, ţinându-se seamă de interesele mari ale „agriculturei, comerţului şi industriei şi a consumatorilor, aspru „lovite prin scumpirea peste măsură a preţului şi care în acelaş „timp să ia măsuri pentru cât mai grabnica incetare a acestei „stări de lucruri intolerabile."

Acesta este un adevărat *verdict de condamnare* a trustului, verdict ale cărui temeinice considerente au fost confirmate prin *criza zahărului*, de care am pătimit, în anul acesta.

Ştim bine însă, că rezolvirea problemei zahărului va întâmpina încă multe piedici, din cauza opunerei oculte a celor interesaţi. Şi răul trebuie să fie mare, din partea aceasta. Căci iată ce a spus, denunţându-l, *d. D. Hagi-Theodorachy*, deputat şi preşedinte al Camerei de Comerţ din capitală, în plină şedinţă publică, a acelei Camere, dela 24 Octombrie 1914 („Universul", 27 Octombrie 1914):

„*D-l D. Hagi-Theodorachy*.... a arătat că e intr'adevăr nevoie „să se intervină pe lângă guvern, spre a se pune frâu lăcomiei „fabricanţilor de zahăr, dar a mărturisit că se indoieşte de reali- „zarea acestui deziderat al Camerei de Comerţ, in consiliile de „administraţie ale fabricelor de zahăr fiind persoane sus puse „cari probabil se vor opune."

Cuvintele aceste, rostite de către cel mai autorizat reprezentant oficial al comerţului ţărei, — în plină şedinţă a membrilor celei mai importante instituţii, care îl reprezintă — sunt cum se vede de o gravitate excepţională arătând că *Statul* însuşi a ajuns să se teamă de „*trust*".

Totuşi, noi nu ne îndoim de succes. Căci niciodată *interesele particulare*, abuzive, nu au putut să reziste *intereselor obşteşti*: de îndată ce au fost puse în discuţia marei mulţimi.

Şi iată tocmai ceeace s'a făcut şi prin lucrarea de faţă.

Dacă dar, în prefaţă la studiul anterior din 1914, al d-lui Ing. C. Casassovici, îi uram „*izbândă silinţelor sale*" — vrednice de toată lauda — astăzi putem încheia prezenţa prefaţă a noului său studiu, complect, al acestei însemnate probleme zicând: *izbânda e sigură*.

A. C. Cuza

Iaşi, în 26 Iulie 1915

PROIECT DE ORGANIZARE
A FACULTAȚEI DE DREPT

PROIECT

DE ORGANIZARE A FACULTĂŢEI DE DREPT CA FACULTATE DE DREPT ŞI DE ŞTIINŢI ECONOMICE ŞI DE STAT *).

(1920)

I. Organizaţia actuală

„Regulamentul Facultăţii de Drept din Iaşi“, aprobat prin Innaltul Decret Regal din 1 Octomvrie 1913 şi publicat în *Monitorul Oficial* No. 160 din 17 Octomvrie 1913, prevede că Facultatea de Drept eliberează două feluri de diplome, diploma de licenţă şi diploma de Doctorat (Art. 4), cu următoarele cursuri:

A. Pentru licenţă (Art. 9)

Anul I: 1) Dreptul Roman. 2) Dreptul civil. 3) Dreptul penal şi procedura penală.

Anul II: Dreptul Roman. 2) Dreptul civil. 3) Dreptul constituţional şi Administrativ. 4) Procedura civilă.

Anul III: 1) Dreptul civil. 2) Dreptul comercial. 3) Economia politică. 4) Dreptul Internaţional public.

Pe lângă aceste materii, studenţii au obligaţia de a mai urma în anul întâiu: Cursul de istorie modernă sau contimporană, la Facultatea de Litere; în anul al doilea: Cursul de logică, la Facultatea de Litere; în anul al treilea: Cursul de medicină legală, la Facultatea de Medicină.

---

*) Raport prezentat Adunărei Generale a „Asociaţiei Profesorilo Universitari din România“, de la 12, 13, şi 14 Iunie 1920.

B. Pentru doctorat (Art. 10)

Anul I: 1) Dreptul Roman. 2) Istoria Doctrinelor economice. 3) Finanțele și Statistica. 4) Istoria Dreptului Român.

Anul II: 1) Dreptul civil aprofundat și comparat. 2) Dreptul comercial comparat și maritim. 3) Sociologia și filosofia Dreptului. 4) Dreptul Internațional privat.

* * *

Defectele acestei organizații a Facultății de Drept sunt următoarele:

1) Caracterul aproape exclusiv juridic al învățământului, cu un singur curs de economie politică, la licență, la care se mărginește marea majoritate a absolvenților, ieșind din Universitate, așa dar, numai ca simpli juriști.

2) Lipsa unor cunoștințe generale, introductive, în anul întâiu și anume: care este sistemul știinților ce se predau în facultate? Ce este societatea? Ce este economia socială? Ce este Statul? Cari sunt relațiile lui cu celelalte State? La aceste întrebări esențiale înțelegerei rostului însuși al studiilor cari se încep — nu se dă nici un răspuns.

3) Distribuirea neorganică a obiectelor, fără nici o legătură între dânsele, ca să alcătuiască un sistem, necesar învățământului, dar și mai ales formărei oricărei gândiri științifice.

4) Lipsa de specializare, la Doctorat, care nu este decât repetarea examenului de licență, și nici de cum adăogirea unor cunoștinți mai adânci.

Pentru înlăturarea acestor lacune principale, se pot concepe diferite forme de organizare, așa precum unele au fost propuse „Comisiunii speciale a organizărei știinților economice și sociale“ alese de „Asociația Profesorilor Universitari din România“ și care a lucrat la Iași, în timpul pribegiei, subt Președinția mult regretatului coleg, C. Nacu, profesor la Facultatea juridică a Universitäței din București, în zilele de 8 9, 13 și 15 Mai 1918. Așa a fost, de pildă, proiectul regretatului Prof. Dr. N. Tomescu, a organizărei unei Facultăți juridice și economice sociale; a d-lui Prof. Dim. Gusti, pentru organizarea unei Facultăți de Științi Sociale, cu trei secțiuni: de științi juridice, de științi de Stat și de Științi sociologice, cu obligația pentru studenții unei Secțiuni, de a asculta cursuri

la celelalte; a d-lui Dr. G. Creangă, pentru organizarea unei Facultăţi economice speciale; a d-lor dr. I. Angelescu, dr. V. Madgearu şi dr. Victor Slăvescu, bazat pe introducerea Academiei de Inalte Studii Industriale şi Comerciale în Universitate, pentru a da putinţă studenţilor dela Facultatea de Drept, de Ştiinţe, etc.,. să-şi formeze o cultură economică generală; în sfârşit, proiectul d-lor Dr. George N. Leon şi Alexandru Cusin propunând organizaţia unei Facultăţi economice, după modelul Facultăţilor economice din Germania, adaptat la nevoile noastre naţionale.

Fără îndoială, toate aceste propuneri sunt foarte interesante. Ele, mi se pare însă, că nu ţin seamă îndeajuns de două interese: de interesul practic al Statului, de a avea elemente pregătite, cu o cultură generală, juridică şi economică, ceeace implică transformarea Facultăţei juridice de astâzi, şi de interesul de a păstra această facultate, care este oriunde, şi la noi, cea mai veche dintre toate Facultăţile Universităţei, cu întâetatea şi tradiţia ei, la care nu voeşte să renunţe.

Ţinând seamă de aceste consideraţii, şi totodată de necesitatea de a rezolvi imediat problema reorganizării Facultăţei de Drept, — ceeace ni impune să nu ne oprim în faţa unor proiecte de transformare generală, interesante poate din punct de vedere teoretic, abstract, dar care s'ar face cu zăbavă şi ar cere mari cheltueli — noi credem că următorul sistem de organizare corespunde necesităţilor noastre, şi se poate realiza fără nici o complicaţie, rămânând ca viitorul să facă mai bine, dacă nevoe va fi:

II. Facultatea de Drept şi de Ştiinţi Economice şi de Stat

Facultatea va elibera diplome de licenţă comună, juridică, economică şi de ştiinţi de Stat, şi diplome de doctorat speciale, în drept şi în ştiinţele economice şi de Stat, pe baza următorului program de studiu:

A. Pentru licenţa comună, în Drept şi în Ştiinţele Economice şi de Stat

Anul I: 1) Enciclopedia Dreptului şi a ştiinţelor economice şi de Stat. 2) Elemente de Sociologie. 3) Definiţia şi Istoria

Economicei politice. 4) Elemente de Drept Constituţional şi Administrativ. 5) Elemente de Drept Internaţional public.

Anul II: 1) Dreptul Roman. 2) Dreptul civil. 3) Dreptul penal şi Procedura penală. 4) Economia politică teoretică. 5) Elemente de Finanţe şi de Statistică.

Anul III: 1) Dreptul Roman. 2) Dreptul civil şi Procedura civilă. 3) Dreptul comercial. 4. Teoria, istoria şi organizarea cooperaţiei. 5) Economia naţională românească. Istoria, Statistica, Politica ei.

Absolvenţii celor trei ani, vor trebui să fi făcut o lucrare seminarială, înscris, aprobată de profesorul respectiv, şi să treacă un examen general pentru diplomă, înaintea Consiliului profesorilor dela licenţă.

B. Pentru Doctoratul în Drept, special

Anul I: 1) Dreptul Roman aprofundat. 2) Dreptul comercial comparat şi maritim. 3. Istoria dreptului român.

Anul II: 1) Dreptul civil aprofundat. 2) Dreptul Internaţional privat. 3) Filosofia Dreptului.

C. Pentru Doctoratul în Ştiinţi Economice şi de Stat, special

Anul I: Istoria critică a Doctrinelor economice politice 2) Dreptul Administrativ şi Constituţional comparat. 3) Istoria, teoria şi Politica financiară.

Anul II: 1) Statistica generală şi specială, istorică, teoretică şi practică. 2) Politica economică internaţională şi legislaţia vamală. 3) Politica economică naţională comparativă. *a)*. Legislaţia agrară, industrială şi comercială. *b)*. Instituţiile de ocrotire şi asigurare muncitoreşti. *c)*. Politica comunală. *d)*. Sistemele cooperatiste, mutualiste şi sindicaliste.

Pentru dobândirea titlului de Doctor în Drept sau în Ştiinţele Economice şi de Stat, candidaţii vor trebui să prezinte o teză tipărită şi să treacă un examen general de Doctorat, înaintea întregei Facultăţi.

Patru seminarii, cel puţin vor trebui să fie înfiinţate la Facultatea de Drept şi de Ştiinţi Economice şi de Stat:

. Un seminar de Drept Roman. 2. Un seminar de Drept civil şi de Procedură civilă. 3. Un seminar de Drept penal şi de Procedură penală. 4. Un seminar de Economie politică, Finanţe şi Statistică.

Foloasele acestei organizaţii sunt următoarele:

1. Ea păstrează fiinţa Facultăţei de Drept actuală, cu tradiţia ei.

2. Ea formează, prin licenţa comună, elemente înzestrate cu cunoştinţi nu numai juridice, ca până astăzi, ci juridice, economice şi de Stat, indispensabile funcţiilor pe cari le vor îndeplini mai târziu.

3. Ea permite o adevărată specializare ştiinţifică, fie juridică, fie economică politică, la Doctorat.

4. Ea pregăteşte mai bine spiritele pentru rezolvarea problemelor practice ale Statului, ceeace ar putea să nu fie cazul într'o Facultate cu caracter sociologic general, care ni-ar da poate filozofi sociali şi ideologi, lipsiţi de acea energie activă a gândirii, fără de care Statul nu poate trăi.

5. Programul ei de studii, însfârşit, ni oferă *un sistem*, clădit pe o bază largă de cunoştinţi generale, introductive, necesare înţelegerei diferitelor discipline ce se predau în Facultate (Enciclopedia Dreptului şi a Ştiinţelor Economice şi de Stat), cunoaşterei organismului social (Elementar de sociologie), a necesităţilor lui economice (Definiţia şi Istoria economiei politice), a bazelor juridice ale organizaţiei Statului (Elemente de Drept Constituţional şi Administrativ), a relaţiilor dintre diferite State (Elemente de Drept Internaţional public).

Inzestrate cu aceste cunoştinţi elementare, spiritele, orientate din primul moment şi stăpânind întregul câmp al studiilor, cu cari urmează a se îndeletnici, le vor urma cu interes şi, numai aşa cu profit. In aceasta, ca şi în întregul *sistem*, constă superioritatea organizaţiei pe care o propunem aici, faţă de organizaţia actuală, lipsită de orice rânduială ştiinţifică.

Se începe deodată la licenţă, cu Dreptul Roman şi cu Dreptul civil. Dar se zice că introducerea se face de fiecare profesor, în parte. Desigur: pentru obiectul său. Şi întreb oare *în parte*, se potriveşte cu *în general?* Aşa dar: introducerea generală lipseşte. Şi tocmai aceasta are cea mai mare impor-

tanţă aici. Iar apoi, trei ani în şir nu este vorba decât numai de Drept. Cu o excepţie numai, a unui singur curs de Economie politică, Statistică şi Finanţe, la care profesorul nu ştie ce să predea: Economia politică teoretică, Economia politică naţională, Istoria economiei politice teoretice, Istoria economiei politice naţionale, Politica economică teoretică şi practică, Politica economică naţională, Finanţele, Statistica, şi câte mai sunt, în cadrul acestui conglomerat de ştiinţi, cuprinse subt titlul: Economia politică, Statistică şi Finanţe.

Astfel părăsesc Facultatea de Drept, pe fiecare an: *atâtea sute de jurişti absoluţi*, adică, fără nici o cunoştinţă alta decât numai de Drept, să zicem, a principillor, dar mai ales a paragrafelor Codului. Cu acestea — cari au în vedere interesele personale şi nu interesele naţionale, ale naţiei şi claselor ei — juriştii noştri sunt apoi chemaţi să rezolve *toate problemele:* sociale, economice, financiare, şi mai cu deosebire politice, în cari se cuprind şi celelalte. Căci şi la noi, ca pretutindeni, jurişti — în mare parte, cu toată dreptatea — stau în fruntea politicei, ca parlamentari şi dregători înalţi, şi conduc interesele Statului. Dar cu paragrafe numai, e sigur că Statul nu se poate conduce. Şi nici mai cu deosebire cu mentalitatea controverselor. De aici rezultă atâtea mari neajunsuri, din cari pe unele avem noi înşine prilej să le putem constata, cu durere: privind la satele noastre înapoiate şi la oraşele înstrăinate, din cauză numai desigur că *interesele economice* fundamentale, ale poporului nostru, *juriştii absoluţi*, nu au fost pregătiţi să le înţeleagă şi nu le-au putut satisface la timp. Căci nu putem presupune că le-a lipsit patriotismul şi buna voinţă.

Marea problemă astăzi, aşa dar, este schimbarea educaţiei acelora, cari părăsesc Facultatea de Drept, ca să fie: magistraţi, avocaţi, administratori publici şi bărbaţi politici. Aceştia deţin în mânile lor toate interesele obşteşti. Se cere dar să li dăm cunoştinţi potrivite sarcinei lor, formându-li o altă mentalitate decât aceea de controverse, a juridismului pur.

Intr'un cuvânt, e vorba de nimic mai puţin decât de *formarea clasei dirigente politice*, stăpână pe destinele Statului şi pe viitorul întregului neam.

Trăim, însă, în momente de frământări şi de prefaceri

catastrofale, în sânul societăţii, în care e nevoe de toată prevederea, de toată liniştea şi de toată siguranţa, în conducerea destinelor ei. Această siguranţă şi linişte, noi nu le putem dobândi decât din cunoştinţi ştiinţifice sistematice, cari ni se impun în faţa agitaţiei periculoase, exploatând instinctele rele şi Inconştienţa marei mulţimi, dar şi nevoile ei reale. Acestea cer să fie satisfăcute de acei, cari cârmuiesc interesele obşteşti dacă e ca ei să nu-şi piardă chiar însăşi raţiunea lor de a fi.

Organizarea Facultăţei de Drept — care este, din punctul de vedere practic, prin elementele pe cari le produce, cu mult cea mai importantă dintre toate Facultăţile — este o cerinţă imperioasă a timpului. Soluţia acestei mari probleme a fost întârziată prea mult. Ea se impune să fie rezolvată imediat.

INDARAT LA AGRICULTURĂ!

CRIZA GENERALĂ A ECONOMIEI NAŢIONALE ROMÂNEŞTI

—„INDARAT LA AGRICULTURA"!—

(1930)

> Que le souverain et la nation ne perdent jamais de vue que la terre est l'unique source des richesses et que c'est l'agriculture qui les multiplie.
>
> Quesnay: Maximes générales. III. (1758).

Criteriile cari mi-au servit de călăuze în cercetarea acestei lucrări [1]), au fost: pe de o parte, criza generală, economică de care sufere ţara, necesitând o nouă îndrumare a economiei naţionale româneşti, şi pe de altă parte, propăşirea în genere a cunoştinţelor de economie politică, în mijlocul nostru, ca bază a unei politici economice, condusă de luminile teoriei, fără de care această îndrumare nu este posibilă.

I. Sistemul lucrărei.

Lipseşte. Expunerea ori cărei lucrări ştiinţifice, îi este determinată de ideea sa, cuprinsă în titlu. Lucrarea de faţă, cu titlul „Cercetări asupra încurajării industriei naţionale." Studiu politico-economic", avea dar să răspundă la următoarele întrebări precise, alcătuindu-i sistemul: 1⁰). Ce este încurajarea industriei, şi limita ei (teoria)? 2⁰). Ce a fost încurajarea in-

1). Studiul care urmează, este extras din raportul înaintat Academiei Române asupra unei lucrări de economie politică prezentată la premii în sesiunea anului 1930, şi pe care Secretariatul General al Academie cu Adresa No. 247, din 4 Februarie 1930, mi-a trimes-o spre a o examina, şi a face raport asupra ei.

dustriei naţionale româneşti în trecut (istoria)? 3°). Ce trebue să fie în viitor (politica)? Răspunsurile la aceste întrebări presupun cunoştinţa literaturei subiectului. Lucrarea trebuia dar să cuprindă, în mod necesar, cel puţin următoarele patru secţiuni: I. Literatura ştiinţifică. II. Teoria generală economică politică. III. Istoria industriei naţionale româneşti. IV. Politica economică a României.

Aceste secţiuni lipsesc.

S'ar putea zice, că autorul nu a înţeles să întocmească un „studiu politico-economic", complect, „asupra încurajărei industriei naţionale" — cum arată titlul — ci să se mărgenească numai la legile de încurajare recente. In cazul acesta, unei alte idei a lucrărei, i s'ar fi cuvenit un alt titlu. Dar nici atunci lucrarea nu se putea lipsi de literatura ştiinţifică, si de cunoştinţele teoretice, istorice, şi statistice, cerute de orice studiu politico-economic, ca să corespundă scopului său, de îndrumare a economiei naţionale.

Informaţiile fragmentare, incidentale, lipsite de proporţii şi de ordine, prezentate ca „studiu", nu îndeplinesc această cerinţă.

II. Literatura ştiinţifică.

Lipseşte. Lucrarea nu citează, nici măcar în treacăt literaura fundamentală a sistemului mercantilist. — de fapt „industrialist" – de incurajare a industriei naţionale. Astfel nu se spune nici un cuvânt de politica economică protecţionistă exemplară, a marelui ministru, Colbert, după care mercantilismul a şi fost numit „colbertism" (Mengotti). Dar vorbeşte totuşi de „antipatia cu care privim astăzi sistemul mercantilist de odinioară", deşi recunoaşte că începuturile industriei franceze şi engleze, se datoresc acestui „protecţionism excluzivist". .

Literatura doctrinei fiziocrate, nu este citată prin nici unul din reprezentanţii să', autorul mărgenindu-se numai să-i amintească numele, după „Ch. Gide et Rist: Histoire des doctrines économiques" (sic), după care citează şi pe Adam Smith, astfel: „A. Smith: Cercetări asupra naturei şi cauzei bogăţiilor naţiunilor. (sic). 1776 Londra op. citat de Ch. Gide et Rist".

Pe J. B. Say, şeful „şcoalei" liber-schimbiste, cosmopolite, cu tratatul său din 1803, nu îl găsim pomenit nicăiri, deşi interesează protecţia, fiindu-i cel mai afirmat protivnic şi se regăseşte la economiştii politici români.

Mai surprinzător este de a vedea că autorul nu cunoaşte opera de bază, în materie de protecţie, a marelui economist politic german, creator al sistemului protecţiei economice naţionale, moderne, Friedrich List, pe care nu îl citează nici în original, nici în traducerea franceză a lui Richelot, nici mai cu deosebire, în traducerea românească „Frederic List: Sistem „Naţional de Economie politică. Traducere de I. N. Papiniu. „Cu o prefaţă de d-l P. S. Aurelian, Membru al Academiei „Române. (Bucureşti 1887)".

Ca dovadă, că această eminentă scriere, care a revoluţionat economia politică şi a fost editată anume la noi — pe care se bazează protecţia industriei naţionale româneşti de la 1886 — nu a făcut obiectul cercetărei sale, stă faptul că autorul îl pomeneşte în treacăt pe Fr. List, ca „Fr. Liszt".

Aceeaş lipsă o găsim şi în ce priveşte literatura economică politică românească, interesând încurajarea industriei naţionale.

Autorul nu citează nicăiri pe Dionisie P. Marţian, ca reprezentant al protecţiei; nici pe Ioan Strat (Tractat complectu de Economia politică 1870); şi pe Ion Ghica (Convorbiri economice 1863—1884), ca reprezentanţii contrari ai libertăţei absolute, cosmopolite, în domeniul economic, la noi.

O şi mai mare lipsă este, că autorul nu pomeneşte nici de scrierea specială a regretatului fost membru al Academiei P. S. Aurelian: „Cum se poate fonda industria în România şi industria română, faţă cu libertatea comerţului de importaţiune (1881)"; nici de întreaga întinsă activitate administrativă şi publicistică, a acestuia, având de scop îndrumarea politicei economice româneşti pe calea protecţiei industriale (Politica noastră comercială faţă cu convenţiunile de comerţ 1885); nici de prefaţa sa din fruntea traducerei amintite a lui Frederic List, la 1887, datorită stăruinţelor sale, de atunci, ca publicist şi ministru, în această direcţie.

Lipseşte, asemenea, citarea isvoarelor generale istorice, din cari autorul ar fi putut cunoaşte, exact, evoluţia industriei naţionale româneşti. Nicăiri nu găsim amintite operile marilor

noştri istorici, cari se ocupă cu economia naţională, V. A. Urechia, A. D. Xenopol, Prof. N. Iorga: pe care îl citează numai cu broşura „Conferinţa asupra crizei petrolului“ (1927)!

Lipsesc şi isvoarele statistice: „Annale statistice“, ale lui D. P. Marţian (1860—1864); „Notice sur la Roumanie“, a lui P. S. Aurelian şi A. Odobesco (1867); „La Roumanie économique“, a lui G. Obédénare (1876). „Terra nostra“, de P. S. Aurelian (Ed. II 1880). „Istoria politicei noastre vamale şi comerciale 1871—1902“, de C. Băicoianu (1904).

Insfârşit, lipseşte chiar şi lucrarea statistică oficială, de bază — din care numai se poate vedea ce este astăzi industria românească — a Ministerului industriei şi comerţului: „Indicatorul Industriei Româneşti (1928)“.

„Bibliografia“, dela urmă, a cărţei, care cuprinde exact treizeci de titluri de scrieri, nu citează această literatură românească. Iar cât despre literatura străină, ea se mărgineşte la 4 autori, citaţi după următoarea metodă:

Charles Gide: “Traité d'économie politique“.

Charles Gide şi Rist: „Histoire des doctrines économiques“.

Eduard Herriot: „Créer“, vol. I.

Walter Rathenau: „Participarea la beneficii“ (Trad.).

Această lipsă totală a literaturei ştiinţifice, ni explică şi celelalte lipsuri, cari toate, în ultimă analiză pornesc dela dânsa.

III. Teoria generală economică politică.

Lipseşte. Economiile naţionale, fiind în necontenită prefacere, *faptele noui* impun verificarea continuă a economiei politice teoretice, pe care se bazează politica economică a Statelor. In momentul acesta, ţările industriale, cele mai înaintate, par să fi ajuns la limita dezvoltărei lor: prin dezvoltarea industriilor în ţările cari li serveau de debuşeuri. In Anglia, sunt 1.500.000 de lucrători fără lucru, „şomeri“. Dar numărul lor va creşte catastrofal, în cazul când ar reuşi mişcarea naţională din India, cu perderea marelui ei număr de consumatori ai fabricatelor engleze: prin hotărârea luată de Inzi, de a nu consuma decât fabricatele lor, indigene. Celelalte ţări industriale, Franţa, Germania, Belgia, Italia, se găsesc î

aceeaşi situaţie, mergând către acelaş sfârşit, în ce priveşte industria: *reducerea la consumaţia proprie, naţională.*

Faţă de acest fenomen general — necunoscut altă dată, cu acest caracter, în această întindere, şi cu aşa perspective, se naşte întrebarea: ce devine „industrialismul" internaţional bazat pe „teoria valorilor de schimb", al lui Adam Smith? Ce rămâne din „liber-schimbismul" lui J. B. Say, şi din „armonismul" lui Frederic Bastiat? Care este, ea însăşi: limita de aplicare a „sistemului naţional de economie politică", al lui Frederic List?

La aceste întrebări teoretice, fundamentale, se cere să răspundem astăzi, în primul rând, când ni propunem să întocmim un „studiu politico-economic", care să poată servi de îndrumare „încurajării industriei naţionale". Ce încurajare? Cum? Cu ce scop? Până unde?

Reflectând asupra acestor întrebări — *în lumina faptelor noui* — abia acum ni se lămureşte deplin „fiziocratismul", cu teoria lui, care a dat naştere la atâtea controverse, despre *clasa productivă*, agricolă, şi *clasa sterilă*, industrială. Aşa dar: o nouă verificare a teoriei economice generale, ni se impune, în tot cazul, începând cu aplicarea principiului metodic: *Indărăt la François Quesnay.*

Aceste cercetări de economie politică, oricât de sumare, dar cu toată precizia, erau obligatorii, şi fără îndoială că nu ar fi devalorificat acest „studiu politico-economic", ci tocmai din contră, ar fi constituit adevărata sa valoare: aşezând încheerile sale practice, pe baze teoretice sigure.

De toate aceste probleme, autorul nu se preocupă. Ci se mulţumeşte să afirme — invocând „recunoaşterea unanimă", şi declaraţia sindicalistului francez Jouhaux — că industria este „suportul naţiunilor": „In mod unanim industria fu recunos-„cută ca suportul naţiunilor după cum declară şi sindicalistul „francez Jouhaux".

Dar astăzi, se pune întrebarea:

Cum poate fi industria „suportul naţiunilor", când naţiunile sunt suportul industriei?

Industria, nu se mai susţine acum, în adevăr, decât cu sacrificiile grele ce şi le impun naţiunile, şi cari trec de puterile lor: după cum o dovedeşte problema lucrătorilor fără

lucru, pe care ele nu sunt în stare să o rezolve, primejduindu-li existenţa.

Dar după aceasta, autorul nu se interesează nici de condiţia că pentru a fi „suportul naţiunilor“ — fiind vorba de oameni — industria, prin natura ei însăşi, trebue să fie „naţională“: nu numai formată şi stăpânită pe teritoriul naţional, de străini. Căci raţiunea lucrurilor cere, ca fiecare naţie să-şi dezvolte *puterile sale,* şi să-şi hrănească *oamenii săi.*

Astfel, lipsa teoriei generale economice politice, devalorifică „studiul politico-economic“ ce ni se prezintă, întrucât nu serveşte însuşi scopului său.

IV. Istoria industriei naţionale româneşti.

Lipseşte. Vom trece peste faptul că întreaga cercetare a începuturilor industriei, în ţările române, autorul o reduce la câteva rânduri, amintind încercările industriale, din Moldova şi Muntenia în veacul XVIII, după D. Z. Furtună: fără a se preocupa de izvoare.

Dar surprinzător este de a vedea, că această lucrare nu se interesează de dezvoltarea industrială de mai pe urmă şi nu citează nici chiar faptele cele mai însemnate pentru dezvoltarea industriei naţionale româneşti din zilele noastre. Astfel, autorul — care recunoaşte că „singura şi reala încurajare din partea Statului nu constă decât în protecţia vamală“ — omite de a aminti:

Tariful vamal protecţionist de la 1 Aprilie 1875.

Convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria de la 22 Iunie 1875.

Mişcarea protecţionistă din România împotriva acestei convenţii, care a distrus industriile româneşti începătoare, şi a păgubit şi interesele agriculturei.

Congresul economic român, de la Iaşi, din anul 1880, care a fost expresia acelei mişcări generale protecţioniste româneşti, stabilind programul protecţiei industriale. (Romulus Scriban: Istoria Economiei politice a Comerţului şi a Navigaţiunei. Galaţi 1885. Cap. XIV).

Tariful vamal autonom, românesc, din 16 Mai 1886, care este rezultatul acestei mişcări.

Războiul vamal al României cu Austro-Ungaria, care a ținut cinci ani, de la 1 Iunie 1886, până la 1 Iulie 1891, când a încetat de la sine, prin votarea tarifului vamal românesc, de la 22 Iunie 1891, renunțând, în unele privinți, la protecția vamală.

Despre toate aceste date, hotărâtoare pentru dezvoltarea și protecția industriei românești — până ce să ajungem la legile din 1912 și 1929 — „studiul politico-economic", nu face nici o mențiune.

In asemene condiții, „legea pentru încurajarea industriei naționale', din 21 Aprilie 1887 — care ea însăși este unul din momentele cele mai importante ale acestei dezvoltări — apare ca din senin, și e considerată de autor, numai fragmentar și incidental. Iar cercetarea statistică a urmărilor convenției comerciale dela 1875, cu Austro-Ungaria, lipsind, lipsește putința înțelegerei întregei noastre evoluții economice, până la starea de azi.

Căci convenția din 1875, favorizând importul Austro-Ungariei în România, distruge industriile noastre începătoare, după cum am spus, și, în acelaș timp, păgubește direct și agricultura, în deosebi, între altele, prin oprirea exportului vitelor.

Exportul acestui însemnat articol, se prezintă, în adevăr, cu următoarele scăderi progresive, socotite în lei, dela 1875 la 1886, așadar, înainte imediat, și, după convenție

Exportul animalelor domestice:

Anii	Valori în lei
1875	12.766.000
1876	25.914
1880	12.093
1884	7.514
1885	6.209

Dela 12 milioane, la 6 mii: aceasta este proporția — putem zice generală — a pagubei pe care a încercat-o România, de pe urma convenției comerciale cu Austro-Ungaria, din

1875! Dacă nu şi mai mult. Căci toate industriile noastre existente în legătură cu agricultura, au fost distruse, păgubind-o şi indirect pe aceasta şi întreaga avuţie a ţării. Astfel, au dispărut: industriile morăritului, a pastelor făinoase, a tăbăcăritului, a săpunăritului, a lumânărilor de stearină, a postăvăritului, a lemnăritului, şi altele. Creşterea generală a importului, şi scăderea exportului, datorită acestei convenţii nenorocite, a răsturnat balanţa comercială, şi în tot cazul, a oprit în loc dezvoltarea puterilor productive ale naţiei româneşti. Următoarele date comparative, ni arată care a fost balanţa comercială a României în anii 1871—1876 şi 1877—1885, aşadar înainte şi după convenţia comercială dela 1875.

Anii	Import	Export	Diferenţa
1871—1876	679.684.016	1.015.190.083	+ 335.500.067
1877—1885	2.055 466.902	1.487 590.506	— 567.876.496

Sărăcirea generală a României şi oprirea ei în loc, a fost consecinţa acestei convenţii nefaste, pe care şi M. Kogălniceanu a denunţat-o, în şedinţa Adunării deputaţilor de la 14 Decembrie 1884, zicând:

„Sunt încredinţat că convenţiunea aceasta cu Austro-„Ungaria, pentru noi, a fost cea mai mare nenoro-„cire; sunt încredinţat că toţi aşteptăm cu cea mai mare „nerăbdare, ca să vină cât mai de grabă ora, în care să „scăpăm de dânsa“.

In aceste cuvinte, M. Kogălniceanu exprimă sentimentul general al naţiei româneşti, care atunci — prin una din cele mai frumoase, unanime, mişcări naţionale — a luptat pentru emanciparea sa economică, şi a învins: făcând ca industria românească să ajungă la dezvoltarea de acum.

Despre toate acestea — despre convenţia cu Austro-Ungaria. de la 1875; despre mişcarea protecţionistă românească, împotriva acestei convenţii dintre anii 1876 — 1885; despre tariful vamal românesc protecţionist, de la 1886; despre războiul vamal cu Austro-Ungaria, din anii 1886 — 1891 — „studiul politico-economic. “cu titlul„ Cercetări asupra încurajării

industriei naţionale: " nu cuprinde nici o amintire. In asemene condiţii, nu poate fi vorba de istoria industriei naţionale româneşti, care totuşi — oricât de pe scurt — era esenţială lucrărei.

V. Politica economică a României.

Lipseşte. Economia natională românească, trece astăzi printr'o criză generală, care primejdueşte existenţa însăşi a naţiei. Criză agricolă. Criză industrială. Criză commercială. Criză valutară. Criză bancară. Criză financiară. Criză de naţionalitate.

Criză agricolă. România ca „ţară eminamente agricolă" exportatoare, a ajuns să fie, în ultimii ani, o ţară importatoare de grâne: fără a fi o ţară industrială, şi pe când pământurile ei rămân nelucrate.

Criză industrială. Industria românească, abia născută — cu grele sacrificii din partea Statului — s'a oprit brusc, la limita dezvoltărei sale posibile, cum o dovedesc, şi la noi, lucrătorii fără lucru: dând naştere — în ţara noastră, de mică proprietate — unor mişcări anarhice, cu caracter „comunist".

Criză comercială. Scăderea vânzărei mărfurilor, este cauza ruinei comercianţilor, cari nu se mai pot susţinea, încetând plăţile.

Criză bancară. Strâmtorarea economică generală, determină retragerea capitalurilor depuse, şi provoacă panica deponenţilor, cărora băncile nu li pot restitui depunerile, căzând în concordate şi falimente, cu suspendarea plăţei dobânzilor şi cu perderea fondurilor.

Criză valutară. Valoarea leului, scăzând progresiv, nu mai poate fi susţinută momentan, decât artificial, prin grele sacrificii, cari neputându-se prelungi multă vreme, lasă deschisă perspectiva prăbuşirei finale.

Criză financiară. Statul, nefiind în stare să-şi acopere cheltuelile cu veniturile ordinare normale, e silit să recurgă la mijloace extraordinare anormale: mărind impozitele peste puterile contribuabililor, şi contractând împrumuturi, în grele condiţii, cu zălogirea domeniilor sale, din lipsa de credit.

Criză de naţionalitate. Naţia românească, strâmtorată din

oate părţile şi oprită în desvoltarea deplină a puterilor ei, prin toate aceste crize, cade victima înstrăinărei. Agricultura a ajuns cu totul dependentă de străinii paraziţi, intermediari, cari fixează preţurile productelor. Industria mare, este aproape în întregime străină Comerţul, în cea mai mare parte, străin. Băncile, mai mult de jumătate, străine. Oraşele se înstrăinează progresiv.

Copleşită astfel de străini, naţionalitatea românească, este cu adevărat ameninţată să dispară: fie prin falsificarea caracterului ei, fie chiar prin înlocuire directă.

In faţa acestei ameninţări, care nu este de domeniul închipuirei, se naşte întrebarea: cum vom scăpa de primejdie?

Ca să răspundem la această întrebare, se cere să cunoaştem:

Care este originea, sau cauza primă, a crizei generale, de care suferim?

Căci trebue să fie un început, o cauză originară a tuturor acestor crize, pornind de la una: a cărei înlăturare, le va înlătura şi pe celelalte, asigurând existenţa şi dezvoltarea normală a naţiei.

Reflecţia elementară, economică politică, asupra „naturei şi cauzelor avuţiei naţiunilor", ni impune următorul răspuns:

Criza generală a economiei naţionale româneşti, îşi are originea în criza agricolă, datorită scăderei preţurilor, oprind vânzarea productelor şi dezvoltarea producţiei.

Astfel, de pildă, din datele statistice ale ministerului de domenii rezultă, că România avea, la 1 Aprilie 1930, *424 de mii de vagoane de cereale, disponibile pentru export,* şi anume: 24 mii vagoane grâu; 150 mii vagoane secară; 250 mii vagoane porumb. Dacă vânzarea lor s'ar fi făcut, în mijlocie cu preţ de numai 50.000 de lei vagonul — la timp — am fi avut în sumă rotundă, 21 miliarde, numai de la aceste producte, şi de la această recoltă. Dar aici trebue să avem în vedere, că cea mai mare parte din această cantitate de grâne, s'a vândut, de către agricultorii români, — mai ales ţărani, — speculanţilor străini, cu preţuri de pagubă: în perioada de „criză", ştiută, a „scăderei preţurilor", după recoltă, şi care ţine până când toate grânele au trecut în mânele speculan-

ţilor străini, cu sărăcirea agricultorilor români. Această manoperă, a speculatorilor străini, se repetă regulat în toţi anii. Imediat după recoltă *„preţurile scad“ !* Iar agricultorii români sunt siliţi să-şi vândă productele lor pe nimic. După care *„preţurile se ridică“.*

Agricultorii români, constitue însă marea mulţime a producătorilor, a consumatorilor comerţului şi industriei, a împrumutătorilor de la bănci, şi a plătitorilor de dări către Stat. Sărăcirea agricultorilor, este sărăcirea generală a tuturor. Căci munca agricultorilor de un an de zile, nefiind remunerată în preţul grânelor — ca banii ce-i primesc să se reverse în circulaţia monetară a ţărei — toate celelalte ramuri ale economiei naţionale, cu Statul el însuşi şi naţia, intră în suferinţă.

Industria nu mai are pentru cine să fabrice. Comerţul nu mai are cui să vândă. Băncile lipsite de încasări, nu mai pot face faţă plăţilor. Valuta, se prăbuşeşte pentru că nu o mai susţine importul periodic de aur, prin exportul de grâne. Finanţele Statului, se desechilibrează, scăzându-i veniturile. Naţionalitatea românească, este ameninţată să se piardă, cum am zis, prin falsificarea caracterului ei, sau chiar prin înlocuire directă, din cauza sărăcirei agricultorilor români şi a îmbogăţirei speculanţilor străini, paraziţi cari i se substitue, acaparând progresiv toate izvoarele de câştig, toate industriile, şi toate oraşele ţărei.

In faţa acestui *tablou economic,* exact, al economiei naţionale româneşti, se naşte întrebarea: ce avem de făcut ? E un singur răspuns, al faptelor, ca şi al teoriei :

Indărăt la agricultură !

„Indărăt la agricultură“, nu în înţelesul părăsirii *industriilor utile* — dacă li se asigură caracterul lor românesc, şi cari merită tot sprijinul, în deosebi, industriile necesare apărărei naţionale şi acele cari prelucrează materiile prime din ţară—ci în înţelesul *încurajărei agriculturei naţionale :* sacrificată astăzi industriilor, în cea mai mare parte parazitare şi falimentare, străine.

Ast-fel, în momentul acesta chiar, pe când agricultorii români se zbat în cele mai crude nevoi — şi cărora nimeni

nu li vine în ajutor — se comunică, din Adunarea deputaţilor următoarea ştire, la data de 3 Aprilie 1930.

„In comisiunea de comunicaţii a Camerei s'a hotărât „deschiderea unui credit de 540 milioane lei, care se va „acorda sub formă de împrumut instituţiilor particulare „în vederea executării de lucrări noui, pentru a se da „astfel posibilitatea să se micşoreze numărul şomerilor".

Vrea să zică: 540 milioane lei! De unde? Desigur: din impozitele plătite, în cea mai mare parte de agricultorii români, Acordate cui? Ni se spune: „instituţiilor particulare, în vederea executărei de lucrări noui". Dar ce fel de instituţii particulare? O ştim: instituţii particulare industriale, în cea mai mare parte străine.

In asemene condiţii, pentru România — care nu este o ţară industrială, ci agricolă — creditul de 540 milioane sustrase agriculturei, apare nu ca un ajutor legitim momentan, pentru susţinerea şomerilor industriei naţionale, ci mai de grabă ca o primă dată industriei şomerilor: pe care tind să o intemeieze străinii, în ţară la noi, cu ameninţarea permanentă a „comunismului".

Ni se impune dar grabnic, să schimbăm, îndrumarea noastră economică, de până acum.

Formula politică economică, „a încurajărei industriei", în folosul agriculturei — adevărată numai în limitele acesteia — trebue să fie înlocuită cu formula contrară, a încurajării agriculturei, ca singur mijloc de susţinere a industriei: care nu se mai poate desvolta astăzi, şi tot mai mult decât în raport cu producţia agricolă naţională.

Agricultura este isvorul general al tuturor avuţiilor.

Agricultura formează baza economiei naţionale. Agricultura, la noi, este singura ramură de activitate aproape excluziv românească. Dela dânsa dar — de la *încurajarea agriculturei* — trebue să pornim pentru a ne restabili. Aceasta este singura cale, ca să ieşim din starea de criză generală, în care ne aflăm.

Dar nici de aceste probleme — mai cu deosebire, întrucât sunt inerente oricăror „cercetări asupra încurajărei industriei naţionale" — autorul nu se interesează. Ci se mărgeneşte să afirme:

„A avea o industrie temeinic organizată este în avan-
„tajul celuilalt factor economic, agricultura, chiar când
„aceasta formează caracterul special al economiei na-
„ționale. Unde agricultura se reazămă pe o industrie
„viguroasă, desigur că progresul este u mitor; căci unei
„activități agricole nu i se poate intrevedea progrese
„reale decât paralel cu o desvoltare puternică indus-
„trială".

Cum se vede: e *teoria pe dos*, învechită, care nu ține seamă de *faptele noui*.

Dar „studiul politico economic" nu se preocupă nici de caracterul național al industriei — căreia doar trebue să-i servească de bază agricultura națională — zicând, de pildă, despre legea dela 1929:

„Tratamentul egal al capitalului strein și supri-
„marea nominativității acțiunilor și proporției capitalului
„românesc, în acest cadru nou de legiferare, actuala lege
„va promova punerea în valoare în folosul obștec în-
„tinsul domeniu al avuțiilor publice. Iar latura naționalistă
„a unei legi economice nu trebuie privită numai în faptul
„izgonirei capitalurilor streine.... ci în creiarea condi-
„țiunilor necesare desvoltărei forțelor și capitalului ro-
„mânesc".

Dar aici este tocmai problema, nerezolvată de autor: cum să se desvolte capitalul românesc, începător — copleșit de capitalul străin — câtă vreme nu i se pune acestuia nici o condiție, pentru a avea dreptul să participe la punerea în valoare a întinsului domeniu al avuțiilor publice din România, care, presupunem că este, patrimoniul românilor?

Față de această *lipsă generală a criticei*, cu care se prezintă „studiul politico-economic": *informațiile speciale*, legislative, technice, sau economice uneori elementare, sau parafrazarea expunerilor de motive a legilor; sau reproducerea textului lor în întregime, care formează aproape o jumătate a studiului, nu pot să-i susțină valoarea.

In tot cazul, rămâne dovedit, că „studiului politico-economic", îi lipsește și ultima parte — cea mai însemnată, a sistemului său, natural, de expunere — și care lipsă este anume: *politica economică a României.*

Economia politică.

Lipsurile „studiului politico-economic", ne silesc să ne gândim la toată însemnătatea economiei politice.

Economia politică, nu este numai o ştiinţă descriptivă — de pildă, a stelelor, cum este astronomia — ci o ştiinţă normativă, de conducere a naţiilor.

Eroarea astronomiei, cu învârtirea soarelui în jurul pământului — până la Copernic — nu a împiedecat pământul să se învârte în jurul soarelui, mergând pe căile lui:

Chiar atunci când „ştiinţa", era de părere contrară.

Dar o singură eroare de economie politică, nenoroceşte naţiile cari o urmează: făcându-le să se abată de pe căile lor de dezvoltare, fireşti.

Voiu cita numai două exemple, din cari unul ne priveşte pe noi.

Eroarea economică politică, pe care se bazează *tratatul Eden*, din 1703: a nenorocit Portugalia.

Eroarea economică politică, dela baza întregei politici economice, a generaţiei trecute: a nenorocit România.

Desnaţionalizarea oraşelor României se datoreşte acestei erori.

Dar eroarea continuă.

E timpul să dăm o deosebită atenţie studiilor de economie politică: căutând să ridicăm nivelul acestei ştiinţi dela propăşirea căreia depinde — ca dela nici o altă ştiinţă — întregul nostru viitor.

SFÂRŞIT

REGISTRU

REGISTRU

A. MATERII

B. NUME

ERRATA

La corectarea acestui volum, vor fi rămas unele mici *erori de tipar*, entru cari nu am socotit că este nevoe a le însemna în deosebi: sând îndreptarea lor, dela sine înţeleasă, buneivoinţi a cetitorului atent.

*

Sfârşind lucrarea, mă simt dator să exprim toată recunoştinţa mea minentului conducător technic al atelierelor „Imprimeriile Independenţa", . **Anton Antonescu,** pentru grija exemplară, pe care a pus-o la supravegherea tipăririi volumului „Despre Poporaţie" (Ed. II 1929), din nul trecut, ca şi la tipărirea, din anul acesta, a prezentelor „Studii conomice Politice" (1930).

A. C.,

TABLA